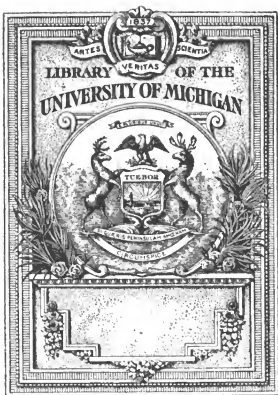

A 476337 DUPL

22?

P29

C C m

PHILONIS OPERA

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

RECOGNOVERVNT

LEOPOLDVS COHN ET PAVLVS WENDLAND

EDITIO MINOR

VOL. II

BEROLINI

TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI

MDCCCLXXXVII

PHILONIS ALEXANDRINI

OPERA QVAE SVPERSVNT

VOL. II

RECOGNOVIT

PAVLVS WENDLAND

EDITIO MINOR

BEROLINI

TYPIS ET IMPENSIS GEORGII REIMERI

MDCCCLXXXVII

P R A E F A T I O

De ratione critica, quam in constituendis Philonis verbis secuti sumus, conferantur Prolegomena primi voluminis editionis maioris vel quae brevissime in praefatione primi voluminis editionis minoris L. Cohn adnotavit. textus huius voluminis idem est atque editionis criticae, nisi quod nonnulli typothetarum errores correcti sunt. relictia inveni etiam nunc haec menda, quae velim corrigantur: p. 7,11 οὐχί. 78,9 μεταβολή. 83,6 ὁδοῦ. 92,9 αὔ. 108,2 μὲν. 124,1 ⟨γάρ⟩. 131,5 φουτουργία. 143,14 μεμηνότι. 154,26 κατεαγός. 156,10 ἐπειδὴ. 193,5 ἀλλὰ. 184,14 pro punctis asterisci ponendi erant.

De eis locis, qui aut aperte corrupti sunt aut corruptelae suspicionem habent, haec notanda esse videntur:

p. 1,4 Μουσέως ⟨λεχθέντων⟩ coni. Cohn.

2,11 τοῦ ἀπολειπομένου ὑπ' αὐτοῦ Holwerda.

3,26 ἀνταλλάσσεται vel ἀντικαταλλάσσεται Mangey.

4,5.6 διὰ γὰρ ⟨τῶν ὄλων τὰς ἑαυτοῦ⟩ δυνάμεις conieci pro-
fectus a Dielsii coniectura θείας γὰρ δυνάμεις.

4,28 ἀποδέδουκεν conicio.

7,22 οὐ τοπικῶς vel τονικῶς, οὐ Mangey. ⟨οὐ⟩ τοπικῶς, οὐ
Cohn.

8,8 Ἐδὲμ ⟨εἶναι⟩ conicio.

12,8 ἐκάστου] ἐκάστου ⟨κακοῦ⟩ Cohn, κακίας ipse conieci.

- p. 12,25 etymologia supplenda ex libro *de somniis* I 632,32 M.
ἐρμηνεύεται γὰρ σεισμὸς σητός.
- 13,10. 11 (διὸ Χεβρών) πρὸ Τάνεως τῆς πόλεως οἰκοδομεῖται
conicio, sed lacuna potest maior esse.
- 14,1 ἀποκρίσεως] ταπεινώσεως conicio.
- 16,2. 3 ἐὰν οὖν τοῦ τῶν εὐδαιμόνων κλήρου ἀπολάχωμεν μὲν,
ζῇ conicio.
- 18,27 τοῦτ' ἔστιν ἐν conicio.
- 21,7 οὗτοι πάντως conicio.
- 22,10 τινὰ (ταλαντεύειν) καὶ conicio.
- 22,11 ἀντιρρέπον (τι) Cohn, ἀντιρρέποντα ipse conieci.
- 23,17 πρὸς (γὰρ) τὸ Mangey; melius fortasse ἐπεὶ τὸ scri-
bitur, ne verbo μεμύηται passivam vim tribuere
necesse sit.
- 24,16 οὐδὲ (τυχοῦσας) τύχης suppleo.
- 24,27 ἐκάστων conicio.
- 26,1. 2 sensum sic fere restituam: ἀμετρίαν ἄφθονον ἑαυτοῦς
ἕκαστος ἐκθειάζων.
- 28,12 καθάπερ φυτὸν τι conicio.
- 30,8 γὰρ (Σάρρα) conicio.
- 30,28 συγγενῆς conicio.
- 31,1 μετροῦντος] κατηγοροῦντος conicio, μεταγρόντος Cohn.
- 33,2 (φάναι) δοκοῦσιν Cohn, ὁμολογοῦσιν ipse conieci.
- 35,5 ταῦτόν, (σοφία θεοῦ, διάφορον δὲ πηγὴ καὶ φρέαρ, ἡ
μὲν) suppleo.
- 35,7 ἀπέφηνεν] ἠφάνιστο conicio.
- 36,10. 11 τῷ αἰτίῳ διαιρέσεως conicio.
- 37,32 τύφου γέμοντα conicio.
- 42,12 τῇ μὲν, (ὅτι τὸν ἐν ψυχῇ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐμφύλιον πό-
λεμον κατέλυσε, τῇ δὲ ἱερωσύνῃ), ὅτι ex libri *de ebrie-
tate* § 75 supplevi.
- 46,16 πρὸς μάλιστα τὰς ἐν conicio.

- p. 54,5. 6 μὲν διέτριβεν ἐν τῇ vel μὲν ἐνδιέτριβε τῇ conicio.
 60,27 τῶν <ἀγαθῶν καὶ τῶν> ἐναντίων Mangey.
 63,1 ἐν τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς οἴκουμένης θεάτροις conicio.
 63,20 καὶ fortasse delendum.
 67,16 ἀποπατεῖ] ἀναπαύεται conicio (nonnulli codd. ἀπο-
 παύεται).
 67,16 παυσάμενος] ἀναπαυσάμενος vel ἀποπατήσας conicio.
 70,2 περιπίπτῃ] πίπτῃ conicio.
 70,26 θεάσασθαι conicio.
 71,2 τοῦτον Cohn.
 73,8 τινες] τινα Cohn.
 75,3 <εὐσεβοῦς> βίου conicio.
 76,10 τῶν <θεοῦ δυνάμεων, τῶν> χαρίτων οὕσα πηγὴ conicio.
 76,15 δεικνόντος conieci. Cohn δεικνὺς ita servat, ut lin. 14
 λέγει et lin. 16 αὐτὸν scribat.
 79,19 καθ' ἕκαστον, ᾧ παρὰ conicio.
 79,23. 24 ἀπὸ ἄκρας κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν ἐσχάτων conicio.
 81,23. 24 μόνου σωτῆρος καὶ πατρὸς οἴκῃ Mangey.
 88,1 <ἴδε> τὰς conicio.
 90,11 ἐπαληθεύοντα Cohn.
 91,15 τυγχάνει] συμβαίνει conicio.
 93,22 παιδεία μουσικῆς Cohn.
 93,28 αὐτό Cohn.
 95,27 δ' <ἄλογον> conicio.
 99,31 τελείως conicio.
 103,24 ἐποχούμενος καὶ ἐπιστήμων conicio.
 107,15 ἐπομένῳ] πενομένων vel πενήτων conicio, αἰτουμένων
 Cohn.
 109,3 σύμβουλον <φιληδόνου> Cohn, <κακὸν> σύμβουλον ipse
 conieci, ἐπιβουλον Mangey.
 109,28 ἀρετῆς <εὐδοκίαν ψυχῇ παρ>έχεται μόνα suppleo.
 113,31 γεωργικὴν Cohn.

- p. 114,26 δεῖ ὄσους] διόπους Cohn, ἱεροσκόπους ipse conieci.
- 115,12. 13 οὐ πέρατα ἢ φύσις διττὰ εἰργάσατο emendare debam; v. Addenda editionis maioris.
- 115,18 μὴ ἐξικνεῖσθαι conicio.
- 115,27 μεμνηνῶσθαι—μεμνήνεται δὲ καὶ πλείονα conicio.
- 116,8 καὶ (τῶν σωμάτων) τὰ μὲν conicio.
- 116,28 μηρυκῆσεται conicio.
- 117,15 ἀρίστων (καὶ μνήμη χωρὶς διαιρέσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐναντίων) suppleo.
- 119,16 πάντα ὁρᾶν] παλίμφορμα coniciebam, ταῦτα ὁρᾶν (αἰσχιστον) Cohn.
- 120,16 μέλλει γενέσθαι ἀνὴρ conicio.
- 120,30. 31 οὐπω ἄτριβος corrupta, οὐπω ἐντριβής Mangey, ἔτι ἀτριβής ipse conieci.
- 122,5 οὐ τὰς αὐτάς (ἀεὶ κατοικοῦσαι, ἀλλ' ἐξ ἄλλων ἄλλας) ἀμείβουσαι suppleo.
- 122,11 ἡσπάζοντο (μεταδιδοῦσαι) conicio.
- 122,14 (μετ') ἀσφαλείας conicio.
- 122,28 ὑψηλοτάτων conicio.
- 124,16 μὴ γὰρ Cohn.
- 126,21. 22 ὑπερεῖδοντο; ἔξω; ὁ φάσματι conicio.
- 127,15 προσενέμετο conicio.
- 131,8. 9 οἶσθαι (ὑπὸ θεοῦ πεφυτεῦσθαι) suppleo.
- 132,20 κατοκωχῆς Cohn.
- 132,32 ὁ ἐπὶ λογικῶν μόνων [τῶν ἀρετῶν] ἔστιν (ἀκούειν) Cohn.
- 133,1 αἱ γοῦν ἀρετῆς δεκτικαὶ φύσεις conicio.
- 135,31 ἐκλογεῖς τὰς ἀπὸ Cohn, quod recipiendum est.
- 136,13 ἐπισυναχθῆναι] ἐπισυγχυθῆναι Cohn, μετέτι συναχθῆναι ipse conieci.
- 136,21 προσκληρωθήσεται conicio.
- 138,31 θεοῦ ὅσα ἐν κτήμασιν corrupta, pro θεοῦ conicit θεοφυλοῦς Cohn.

- p. 141,5 ποιῶν (τὰ πάντα) . . . ἐτίθει τε καὶ conicio.
 143,15 (ἐν ἄλλῳ χρόνῳ) λαβὼν (ἄν) ὄντησιν . . . οὐχ ἔξει (νυνὶ) conicio.
 144,15 προσάπτειν conicio.
 147,27 πλήρη (τοῦτον τὸν ἀριθμὸν εἶναι), δις καὶ conicio.
 148,10 (δις) οὐδὲ vel infra scribendum παρελθὼν.
 149,7 καὶ (ἤ) conicio.
 150,31 (τὰ πρεσβεῖα) τῶν ἀριθμῶν conicio.
 151,11 σχεψόμεθα conicio.
 154,27 ἐχμελὲς conicio.
 155,18. 19 εὐλογιστίας conicio.
 160,13 τῶν (ἀγαθῶν καὶ τῶν) ἐναντίων conicio.
 164,28 σφῆζειν conicio.
 167,12 πανηγεμόνος Cohn.
 170,16. 17 περὶ τὰ et πράγματα εἰσιν conicio.
 174,6 ἦσαν] ὑστέρησαν conicio.
 177,31 καὶ (τοσοῦτον τῆς ἀσεβείας) ἐπιβαίνειν conicio.
 179,23. 24 τὸ κατὰ τοὺς ποιητὰς λεγόμενον, χρήσαιο ὁμοῦ conicio.
 183,10 αὐτὸν] ἐν conicio aut lin. 11 κεχαρισμένον.
 183,26 σφαδάζοντος] ἄδοντος conicio.
 184,23 ἡγεμονίαν (καὶ) ἀρχὴν conicio.
 185,24 ἀπ'] ὑπ' conicio.
 186,12 verba εἶναι σύμβολον videntur delenda esse.
 186,14 πυρὶ (φωτίζεται, ὃ τὰ ἱερουργούμενα) supplet Cohn.
 191,30 κέκληται conicio.
 197,22 τοιαῦτα conicio.
 199,15 ἐπιστήμης corruptum aut delendum.
 200,8 φθαρτῇ Cohn.
 201,28 χρῶνται conicio.
 205,16 γνῶμαις conicio.
 205,26 (αἰδούμενον) καὶ conicio.

- p. 207,7 nunc τέλειον μήπω transpono.
 212,24 ὄντων] συνόντων Mangey, ὑπηκόων ipsi conieci.
 212,32 ἀπορίαν conicio.
 213,7. 8 ἀπορίαις conicio.
 220,25 μή Mangey supplet, sed plura intercideris videntur.
 222,5 ἀνακραθῇ Cohn.
 225,14 κατέρχεσθαι] προέρχεσθαι conicio. deinde τοῦ ποταμοῦ] τῆς θαλάσσης conicio.
 228,24 οὔτε] οὐ conicio.
 228,32 <καὶ πᾶν> τὸ conicio.
 229,25 γελασθέντα corruptum. ἀγαπήσαντα conieci, τελεσθέντα Mangey.
 233,14 ἐν ἑαυτῷ δὲ τὰ κακὰ Cohn.
 235,12 ἕκαστα conicio.
 239,30 θεοῦ δὲ ὕμνος] εὐδόκιμος Cohn, θεοῦ δὲ ὑπαδὸς ipse conieci.
 243,28 χριτῶν conicio.
 245,12 θεοῦ χάριςιν συνημμένα conicio.
 245,13. 14 <οὐκ> ἐπινοεῖται περὶ τόπον, οὐ <καταλαμβανόμενον εἰ μὴ> κατὰ τὸ εἶναι μόνον conicio.
 245,19 <ὡς ἀψευδέστατα εἰρησθαι> sim. supplenda.
 245,32 αὐγασάμενος <κρίνῃ> conicio.
 246,6 <ὅτι οὐ θέμις> supplet Cohn.
 247,18 ὀνομάζεσθαι conicio.
 248,9. 10 καὶ ἐπὶ τῆς πυρετοῦ καταβολῆς τὸ παραπλήσιον conicio.
 248,28. 29 ἂς [ἐστὶ] τῶν κακῶν ἔξω τοῦ κακῆγορεῖν οὐ θέμις ἐστὶ conicio.
 249,27 διαπραξαμένων conicio.
 251,10. 11 καὶ ἐν ἑαυτοῖς] κατ' ἐναντίον Cohn.
 253,16 ἐπιστήμην] ἐξουσίαν conicio.
 259,19 λογικῶς Cohn.

- p. 262,29 ὄντα <τῶν ἀληθῶς ὄντων> suppleo.
 264,3 μητέρα <Αἴγυπτον> Mangey.
 264,13 μὴ <κρατεῖν> conicio.
 265,25 κατὰ] ἐπὶ conicio.
 266,3 ἔσχον γὰρ ἐρμηνείας βεῦσιν Markland.
 276,11 ἀτέχνῳ conicio.
 281,7 ᾗδεται] λέγεται conicio.
 289,15 κατὰ τὴν ὁδὸν ἐμποιεῖν (ἐνθεῖναι Cohn) ὀλίσθους
 conicio.
 291,25 prius αὐτοῦ secludit Cohn.

P. W.

* Insunt in hoc volumine:

DE POSTERITATE CAINI
DE GIGANTIBVS
QVOD DEVS SIT IMMVTABILIS
DE AGRICVLTVRA
DE PLANTATIONE
DE EBRIETATE
DE SOBRIETATE
DE CONFVSIONE LINGVARVM
DE MIGRATIONE ABRAHAMI

Φ Ι Λ Ω Ν Ο Σ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΟΥ ΔΟΚΗΣΙΣΟΦΟΥ ΚΑΙΝ ΕΓΓΟΝΩΝ

ΚΑΙ ΩΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ ΓΙΓΝΕΤΑΙ

- p.226 M. (1.) „Ἐξῆλθε δὲ Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ, καὶ 1
 ᾤκησεν ἐν γῇ Ναιῖδ κατέναντι Ἐδέμ“ (Gen. 4, 16). νυνὶ
 διαπορῶμεν, εἰ χρὴ τῶν ἐν ταῖς διερμηνευθεῖσαις βίβλοις
 ὑπὸ Μωυσέως τροπικώτερον ἀκούειν, τῆς ἐν τοῖς ὀνόμασι
 5 προχείρου φαντασίας πολὺ τάληθοῦς ἀπαθούσης. εἰ γὰρ 2
 πρόσωπον μὲν ἔχει τὸ ὄν, ὁ δὲ βουλούμενος αὐτὸ κατα-
 λιπεῖν ἐτέρωσε μετανίστασθαι ῥᾶστα δύναται, τί τὴν Ἐπι-
 κούρειον ἀσέβειαν ἢ τὴν τῶν Αἰγυπτίων ἀθεότητα ἢ τὰς
 μυθικὰς ὑποθέσεις, ὧν μεστὸς ὁ βίος ἐστί, παραιτούμεθα;
 10 πρόσωπον μὲν γὰρ ζῆρου τμημὰ ἐστίν, ὁ δὲ θεὸς ὅλον, 3
 οὐ μέρος· ὥστ’ ἀνάγκη καὶ τὰ ἄλλα προσαναπλάττειν,
 p.227 M. αὐχένα καὶ στέρνα καὶ χεῖρας (καὶ) βάσεις, ἔτι | δ’ αὖ 4
 γαστέρα καὶ τὰ γεννητικὰ καὶ τὸ ἄλλο τῶν ἐντός τε καὶ
 ἐκτός ἀνάρθρωτον πλήθος. ἀκολουθεῖ δ’ ἐξ ἀνάγκης τῷ 4
 15 ἀνθρωπομόρφῳ τὸ ἀνθρωποπαθές, ἐπεὶ καὶ ταῦτα οὐ περιττὰ
 καὶ παρελκοντα, τῆς δὲ τῶν ἐχόντων ἐπίκουρα ἀσθενείας
 ἢ φύσις ἀπειργάζετο τὰ ὅσα πρὸς τὰς οἰκείας χρεῖας τε
 καὶ ὑπηρεσίας ἀκολουθῶς ἐφαρμόττουσα. τὸ δὲ ὄν οὐδενὸς
 χρεῖον, ὥστ’ εἰ μὴδὲ τῆς ἀπὸ τῶν μερῶν ὠφελείας, οὐδ’

- 5 ἂν ἔχοι μέρη τὸ παράπαν. (2.) ἐξέρχεται δὲ πόθεν; ἡ ἐκ
 τῶν βασιλείων τοῦ πανηγεμόνος; θεοῦ δὲ οἶκος αἰσθητὸς
 τίς ἂν εἴη πλὴν ὅδε ὁ κόσμος, ὃν καταλείπειν ἀμήχανόν
 τε καὶ ἀδύνατον; πάντα γὰρ ὧν γένεσις ἐστὶν οὐρανοῦ
 κύκλος περισφίγγας ἐντὸς ἑαυτοῦ κατέχει. καὶ γὰρ αἱ τῶν 5
 τετελευτηκότων ἀναστραχισοῦμεναι μοῖραι πάλιν εἰς τὰς τοῦ
 παντὸς δυνάμεις ἐξ ὧν συνέστησαν ἀποκρίνονται, τοῦ θανει-
 σθέντος ἐκάστῃ θανείσματος κατὰ προθεσμίας ἀνίστους ἀπο-
 διδομένου τῇ συμβαλούσῃ φύσει, ὅποτε βουληθεῖη τὰ ἑαυτῆς
 6 χρεῖα κομίζεσθαι. καὶ μὴν ὃ γε ἐξῶν ἀπὸ τίνος ἐν ἐτέρῃ 10
 χωρίῳ τὸ ἀπολειπόμενον ἑαυτοῦ· τῷ δὲ συμβέβηκεν ἀκο-
 λουθεῖν τὸ χρεῦναι τινὰ μέρη τῶν ἐν κόσμῳ θεοῦ μηδὲν
 κενὸν μηδὲ ἔρημον ἑαυτοῦ καταλελοιπότος, ἀλλὰ πάντα διὰ
 7 πάντων ἐκπεπληρωκότος. εἰ δὲ μήτε πρόσωπον ἔχει ὁ θεὸς
 ἅτε τὰς τῶν γεγονότων ιδιότητας ἀπάντων ἐκβεβηκὼς μήτε 15
 ἐν μέρει καταγίνεται ἅτε περιέχων, οὐ περιεχόμενος, ἀδύ-
 νατον (ὁ') ἐστὶν ὥσπερ ἐκ πόλεως τοῦδε τοῦ κόσμου μετα-
 ναστῆναί τι μέρος αὐτοῦ μηδεὶς ἀπολειφθέντος ἔξω, λοιπὸν
 ἂν εἴη λογισαμένους ὅτι τῶν προταθέντων οὐδὲν κυριολο-
 γεῖται τὴν δι' ἀλληγορίας ὁδὸν φυσικοῖς (φίλην) ἀνδράσι 20
 8 τρέπεσθαι τὴν ἀρχὴν ἐνθένδε τοῦ λόγου ποιησαμένους· εἰ
 τὸ ἐκ προσώπου μεταναστῆναι βασιλέως θνητοῦ χαλεπὸν
 ἐστὶ, πῶς οὐ παγγάλεπον τὴν θεοῦ φαντασίαν καταλιπόντα
 οἴχεσθαι, μηκέτι εἰς ὅψιν ἀφικνεῖσθαι τὴν αὐτοῦ διεγνωνκῶτα,
 τοῦτο δ' ἐστὶν ἀφάνταστον αὐτοῦ γενέσθαι τὸ ψυχῆς ὄμμα 25
 9 πηρωθέντα; καὶ ὅσοι μὲν ἐξ ἀνάγκης τοῦτο ὑπέμειναν ἀπαι-
 τήτου δυνάμεως κράτει πεισθέντες, ἐλέου μᾶλλον ἢ μίσους
 τυγχάνουσιν ἂν· ὅσοι δὲ ἐκρυσίῃ γνώμῃ τὸ ὃν ἐξετράποντο,
 ὑπερβάλλοντες καὶ τὸν αὐτῆς ὅρον κακίας — τί γὰρ ἂν
 ἰσοστάσιον εὐρεθείη κακόν; — μὴ τὰς ἐξ ἔθους, ἀλλὰ καινὰς 30
 καὶ παρηλλαγμένας διδῶνσαν οἰκίας. ἡ καινοτέραν καὶ
 μεῖζονα ἐπινοῶν οὐκ ἂν τις εὖροι τῆς ἀπὸ τοῦ πανηγεμόνος

p.228 M. ἐξόδου καὶ φυγῆς. (3.) | τὸν μὲν οὖν Ἀδὰμ ὁ θεὸς ἐκ- 10
 βάλλει, ὁ δὲ Κάιν ἐθελοντῆς ἐξέρχεται, δηλοῦντος ἡμῖν
 Μωυσέως ἐκατέρου τρόπου εἶδος, ἐκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον.
 ἀλλὰ τὸ μὲν ἀκούσιον ἄτε οὐχ ἡμετέρᾳ γνώμῃ συνιστά-
 5 μενον λήψεται τὴν ἐνδεχομένην αὐτῷ ἴασιν. „ἐξαναστήσῃ
 γὰρ ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντ' Ἀβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάιν“
 (Gen. 4, 25) ψυχῇ τῇ μὴ παρ' ἑαυτῆς τραπέισῃ, γέννημα
 ἄρρεν, Σὴθ τὸν ποτισμόν. τὸ δὲ ἐκούσιον ἄτε βουλῇ καὶ 11
 προμηθεΐα γενόμενον ἀνιάτους εἰς αἰὶ κῆρας ἐνδέξεται.
 10 καθάπερ γὰρ τὰ ἐκ προνοίας ἀμείνω τῶν ἀκουσίων κατορ-
 θώματα, τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τοῖς ἀμαρτήμασι κουφότερα
 τῶν ἐκούσιων τὰ ἀκούσια. (4.) τὸν μὲν οὖν Κάιν ἐκ 12
 προσώπου τοῦ θεοῦ μεταστάντα ἢ τιμωρὸς ἀσεβῶν ἐκ-
 δέξεται δίκην. Μωυσῆς δὲ τοῖς γνωρίμοις αὐτοῦ παράγγελμα
 15 κάλλιστον ὑποθήσεται, „ἀγαπᾶν τὸν θεὸν καὶ εἰσακούειν
 καὶ ἔχουσθαι αὐτοῦ“ (Deut. 30, 20). ταύτην γὰρ εἶναι ζωὴν
 τὴν πρὸς ἀλήθειαν εὐήμερόν τε καὶ μακραίωνα. πάντο δ'
 ἐμφαντικῶς ἐπὶ τὴν τοῦ τριποθήτου καὶ ἀξιεράστου καλεῖ
 τιμὴν εἰπὼν ἔχουσθαι αὐτοῦ, τὸ συνεχὲς καὶ ἐπαλλήλων καὶ
 20 ἀδιάστατον τῆς κατ' οἰκείωσιν ἀρμονίας καὶ ἐνώσεως
 παριστάς. ἃ μὲν δὴ τοῖς ἄλλοις παραινεῖ, ταῦτά ἐστι καὶ 13
 τοιαῦτα. αὐτὸς δ' οὕτως ἀπαύστως ὁρέγεται τοῦ ὁρᾶν καὶ
 πρὸς αὐτοῦ ὁρᾶσθαι, ὥσθ' ἵκετεύει δυστόπαστον οὕσαν τὴν
 ἑαυτοῦ φύσιν δηλῶσαι γνωρίμως (Exod. 33, 13), ἵν' ἤδη
 25 ποτὲ ἀψευδοῦς δόξης μεταλαβὼν ἀβεβαίου ἐνδοιασμοῦ βε-
 βαιοτάτην πίστιν ἀλλάξῃται. καὶ ἐπιτείνων οὐκ ἀνήσει τὸν
 πόθον, ἀλλὰ καὶ γνοῖς ὅτι δυσθηράτου μᾶλλον δὲ ἀνεφίκτου
 πράγματος ἔρᾳ, ὅμως ἐπαγωνιεῖται μηδὲν συντόνου σπουδῆς
 ἀνείης, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς παρ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ τυχεῖν ἀπρο-
 30 φασίστως καὶ ἀόκνως συγχρώμενος. (5.) ἤδη γοῦν καὶ εἰς 14
 τὸν γνόφον ὅπου ἦν ὁ θεὸς εἰσελεύσεται (Exod. 20, 21),
 τουτέστιν εἰς τὰς ἀδύτους καὶ ἀειδεῖς περὶ τοῦ ὄντος ἐννοίας.

- οὐ γὰρ ἐν γνώφῃ τὸ αἷτιον οὐδὲ συνόλως ἐν τόπῳ, | ἀλλ' p.229 M
 ὑπεράνω καὶ τόπου καὶ χρόνου· τὰ γὰρ γεγονότα πάντα
 ὑποζεύξας ἑαυτῷ περιέχεται μὲν ὑπ' οὐθενός, ἐπιβέβηκε δὲ
 πᾶσιν. ἐπιβέβηκώς δὲ καὶ ἔξω τοῦ δημιουργηθέντος ὧν
 οὐδὲν ἤττον πεπλήρωκε τὸν κόσμον ἑαυτοῦ· διὰ γὰρ * * * 5
 δυνάμεως ἄχρι περάτων τείνας ἕκαστον ἑκάστῳ κατὰ τοὺς
 15 ἀρμονίας λόγους συνύφηγεν. ὅταν οὖν φιλόθεος ψυχὴ τὸ τί
 ἔστι τὸ ὃν κατὰ τὴν οὐσίαν ζητῇ, εἰς αἰδοῦ καὶ ἀόρατον
 ἔρχεται ζητήσιν, ἐξ ἧς αὐτῇ περιγίνεται μέγιστον ἀγαθόν,
 καταλαβεῖν ὅτι ἀκατάληπτος ὁ κατὰ τὸ εἶναι θεὸς παντὶ καὶ 10
 16 αὐτὸ τοῦτο ἰδεῖν ὅτι ἐστὶν ἀόρατος. δοκεῖ δέ μοι καὶ
 πρὶν ἄρξασθαι τῆς οὐδὲ τῆς σκέψεως ὁ ἱεροφάντης τὴ μέγιστον
 αὐτῆς κατανοῆσαι, ἐξ ὧν αὐτὸν ἰκετεύει τὸν ὄντα μηνυτὴν
 καὶ ὑφηγητὴν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως γενέσθαι. λέγει γάρ·
 „ἐμφάνισόν μοι σεαυτὸν“ (Exod. 33,13), ἐναργέστατα διὰ 15
 τούτου παριστάς ὅτι τῶν γεγονότων ἱκανὸς οὐδὲ εἰς ἐξ
 17 ἑαυτοῦ τὸν κατὰ τὸ εἶναι θεὸν ἀναδιδαχθῆναι. (6.) διὰ
 τοῦτο καὶ Ἀβραὰμ ἐλθὼν εἰς τὸν τόπον, ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ
 θεός, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναβλέψας ὁρᾷ τὸν τόπον μακρόθεν
 (Gen. 22, 3. 4). ποῖον τόπον; ἄρ' εἰς ὃν ἦλθε; καὶ πῶς 20
 18 ἔστι μακράν, εἴπερ ἔφθη παραγενόμενος; ἀλλὰ μήποτε ὅπερ
 αἰνίττεται τοιοῦτόν ἐστιν· ὁ σοφὸς αἰεὶ γλιγόμενος κατα-
 νοῆσαι τὸν ἡγεμόνα τοῦ παντός, ὅταν τὴν δι' ἐπιστήμης
 καὶ σοφίας ἀτραπὸν βαδίζῃ, λόγοις μὲν προεντυγχάνει θεϊκῆς
 παρ' οἷς προκαταλύει, τρέπεσθαι δὲ τὴν ἄλλην ἐγνωκώς 25
 ἐπέχεται· διολιχθέντων γὰρ τῶν διανοίας ὁμμάτων ὁξυδε-
 κέστερον εἶδεν ὅτι ἐπὶ τὴν δυσαιώτου πράγματος θήραν
 ἀναδέδουκεν ἐξαναχωροῦντος αἰεὶ καὶ μακράν ἀφισταμένου
 καὶ φθάνοντος ἀπειρῶ τῷ μεταξύ διαστήματι τοὺς διώ-
 19 κοντας. εὖ γοῦν νομίζει, ὅτι πάνθ' ὅσα τῶν ὑπ' οὐρανὸν
 ὠκυδρομώτατα ἐστάναι ἂν δοῖται πρὸς τὴν ἡλίου καὶ σελήνης
 καὶ τῶν ἄλλων φορὰν ἀστέρων ἀντεξιστασθέντα. καίτοι

σύμπας οὐρανὸς ὑπὸ θεοῦ γέγονεν, αἰεὶ δὲ τὸ ποιοῦν τοῦ
 γινομένου προσελήλυθεν· ὥστε ἐξ ἀνάγκης οὐ μόνον τὰ ἄλλα
 τῶν παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ πάντων ὀξυκινητότατον, ὁ
 νοῦς, ἀπεριγράφους (ᾶν) ἀπολειφθεῖη τῆς καταλήψεως τοῦ
 5 αἰτίου διαστήμασιν. ἀλλ' οἱ μὲν ἀστέρες παραμείβονται τὰ
 κινούμενα καὶ αὐτοὶ κινούμενοι, ὁ δὲ θεός, τὸ παραδοξότατον,
 ἐστὼς ἔφθασκε πάντα. λέγεται δ' ὅτι καὶ ἐγγύτατα ὁ 20
 αὐτὸς ὢν καὶ μακρὰν ἐστίν, ἀπτόμενος μὲν ταῖς ποιητικαῖς
 καὶ κολαστηρίους δυνάμεσι πλησίον ὑπαρχούσαις ἐκάστου,
 10 πορρωτάτω δὲ τῆς κατὰ τὸ εἶναι φύσεως αὐτοῦ τὸ γεννητὸν
 ἀπεληλακώς, ὡς μὴδὲ κατὰ τὰς ἀχραιφνεῖς καὶ ἀσωμάτους
 p.230 M. τῆς | διανοίας ἐπιβολὰς ψαῦσαι δύνασθαι. τοῖς μὲν οὖν 21
 φιλοθέοις τὸ ὄν ἀναζητοῦσι, καὶ μὴδέποτε εὗρωσι, συγχαί-
 ρομεν — ἱκανὴ γὰρ ἐξ ἑαυτῆς προσευφραίνειν ἐστὶν ἡ τοῦ
 15 καλοῦ ζήτησις, καὶ ἀτυγχᾷ τὸ τέλος —, τῇ δὲ φιλαύτῃ
 Κάιν συναχθόμεθα, ὃς ἀφάνταστον τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τοῦ
 ὄντος καταλέλοιπεν, τὸ ὅ μόνῳ βλέπειν ἡδύνατο ἐκουσίως
 πηρώσας.

(7.) Ἄξιον δὲ σκέψασθαι καὶ τὴν χώραν, εἰς ἣν 22
 20 ἐκ προσώπου γενόμενος θεοῦ στέλλεται· ἔστι δὲ ἡ καλεῖται
 σάλος, δηλοῦντος τοῦ νομοθέτου ὅτι ὁ ἄφρων ἀστάτοις καὶ
 ἀνιδρότοις ὁρμαῖς κεχρημένος σάλον καὶ κλόνον, οἷα κυμαῖνον
 πέλαγος πρὸς ἐναντίων πνευμάτων χειμῶνος ὄρα, ὑπομένει,
 γαλήνης δὲ ἡ νηνεμίας ἀλλ' οὐδ' ὄναρ ἐπήσθηται. ὥσπερ
 25 δ' ὅταν ναῦς σαλεύῃ θαλαττεύουσα, τότ' οὔτε πλεῖν οὔτε
 ὀρμεῖν ἐστὶν ἱκανή, διαφερομένη δὲ ὥδε κακείσε πρὸς
 ἐκάτερον τοῦτον ἀποκλίνει καὶ ταλαντεύουσα ἀντιρρέπει,
 οὕτως ὁ φαῦλος παραφόρῳ καὶ χειμαινούσῃ διανοίᾳ κεχρη-
 μένος εὐθύνει τὸν ἑαυτοῦ πλοῦν ἀπταίστως ἀδυνατῶν
 30 αἰεὶ σαλεύει βίου μελετῶν ἀνατροπῇ. ὁ δ' εἰρμός τῆς 23
 ἀκολουθίας οὐ μετρίως με καταπλήττει· συμβαίνει γὰρ τὸ
 [μὲν] τῇ ἐστῶτι πλησιάζον ἡρεμίας διὰ πόθον ὁμοιότητος

- ἐφίεσθαι. τὸ μὲν οὖν ἀκλινῶς ἐστὼς ὁ θεός ἐστι, τὸ δὲ
 κινητὸν ἢ γένεσις· ὥστε ὁ μὲν προσιὼν θεῷ στάσεως
 ἐφίεται, ὁ δὲ ἀπαλλαττόμενος ἄτε γενέσει τῇ τρεπομένῃ
- 24 προσιὼν κατὰ τὸ εἶκος φροεῖται. (8.) διὰ τοῦτο ἐν ταῖς
 ἀραῖς γέγραπται ὅτι „οὐκ ἀναπαύσει σε, οὐδ' οὐ μὴ γένηται 5
 στάσις τῷ ἔχει τοῦ ποδός σου“ καὶ μικρὸν ὕστερον ὅτι
 „ἔσται ἡ ζωὴ σου κρεμασμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου“
 (Deut. 28, 65. 66). πέφυκε γὰρ ὁ ἄφρων αἰεὶ παρὰ τὸν
 ὀρθὸν λόγον κινούμενος ἡρεμία καὶ ἀναπαύσει δυσμενὲς
 εἶναι καὶ ἐπὶ μηδενὸς ἐστάναι παγίως καὶ ἐρηρεῖσθαι 10
- 25 δόγματος. ἄλλοτε γοῦν ἄλλοῖα δοξάζει καὶ περὶ τῶν αὐτῶν
 ἔστιν ὅτε μηδενὸς περὶ αὐτὰ συμβεβηκότος καινοτέρου
 τάναντία, μέγας καὶ μικρὸς καὶ ἐχθρὸς καὶ φίλος καὶ πάνθ',
 ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὰ μαχόμενα ἐν ἀκαρεῖ χρόνου γινό-
 μενος. καὶ ἔστιν αὐτῷ, | ὅπερ ἔφη ὁ νομοθέτης, πᾶσα ἡ p.231 M.
 ζωὴ κρεμασμένη, βάσιν οὐκ ἔχουσα ἀκράδαντον, ἀλλὰ πρὸς 16
 τῶν ἀντισπώντων καὶ ἀντιμεθελκόντων δεῖ φοροῦμένη
- 26 πραγμάτων. οὗ χάριν ἐν ἐτέροις „κεκατηραμένον ὑπὸ θεοῦ
 τὸν κρεμασμένον ἐπὶ ξύλου“ φησὶν (Deut. 21, 23), ὅτι, θεοῦ
 θέον ἐκκρέμασθαι, ὁ δὲ ἀπῆλθον ἐαυτὸν σώματος, ὅς 20
 ἐστιν ἐν ἡμῖν ξύλινος ὄγκος, ἐπιθυμίαν ἐλπίδος ἀντικατα-
 λαζάμενος, ἀγαθοῦ τελείου μέγιστον κακόν. ἐλπίς μὲν γὰρ
 τῶν ἀγαθῶν οὕτως προσδοκία ἐκ τοῦ φιλοδώρου θεοῦ τὴν
 διάνοιαν ἀρτᾷ, ἐπιθυμία δὲ ἀλόγους ἐμποιοῦσα ὀρέξεις ἐκ
 τοῦ σώματος, δὲ δεξαμενὴν καὶ χώραν ἡδονῶν ἢ φύσις ἐδη- 25
- 27 μιούργησεν. (9.) οὗτοι μὲν οὖν ὥσπερ ἀπ' ἀγχόνης τῆς
 ἐπιθυμίας ἐκκρεμάσθωσαν. Ἀβραάμ δὲ ὁ σοφὸς ἐπειδὴ
 ἔστηκε, συνεγγίζει τῷ ἐστῶτι θεῷ· λέγει γὰρ ὅτι „ἐστὼς
 ἦν ἔναντι κυρίου καὶ ἐγγίστας εἶπεν“ (Gen. 18, 22. 23).
 ὧντος γὰρ ἀτρέπτω ψυχῇ πρὸς τὸν ἄτρεπτον θεὸν μόνῃ 30
 πρόσκοτός ἐστι, καὶ ἡ τοῦτον διακειμένη τὸν τρόπον ἐγγὺς
 28 ὡς ἀληθῶς ἴσταται δυνάμει θείας. τό γε μὴν χρηστὴν

καὶ θεὸς λόγος, παρὸ καὶ ἐρμηνείαν ἔχει „τροφήν“, ὅτι ἐνευφραίνεται καὶ ἐντροφεῖ πρὸ τῶν ἄλλων ἀμιγέσι καὶ ἀκράτοις, ἔτι δὲ ἀρτίοις καὶ πλήρεσι κεχρημένος ἀγαθοῖς ὄντος τοῦ πλουτοδότη τοῦ θεοῦ τὰς παρθένους καὶ ἀθανάτους χάριτας αὐτοῦ. φύσει δὲ μάχεται ἀγαθῷ κακόν, ἄδικον 5 δικαίῳ, φρόνιμον ἄφρονι καὶ πάνθ' ὅσα ἀρετῆς πρὸς τὰ κακίας εἶδη. τοιοῦτόν ἐστι τὸ Ναὶδ ἀντικρὺς [καὶ] εἶναι Ἐδέμ.

- 33 (11.) Ταῦτ' εἰπὼν φησιν ἐξῆς· „καὶ ἔγνω Κάιν [φησί] τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβούσα ἔτεκεν τὸν Ἐνῶχ· καὶ 10 τὴν οἰκοδομῶν πόλιν, καὶ ἐπωνόμασε τὴν πόλιν ἐπὶ τῇ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνῶχ“ (Gen. 4, 17). ἄρ' οὐκ εἰκὸς διαπορῆσαι, τίνα ἔγνω γυναῖκα ὁ Κάιν; γένεσις γὰρ οὐδεμιᾶς ἄλλης μετὰ τὴν ἐκ τῆς πλευρᾶς διαπλασθεῖσαν
- 34 Εὖαν ἄχρι νῦν μεμῆνυται γυναικός. εἰ δὲ φήσῃ τις ἀδελφῇ 15 τὸν Κάιν συνεληλυθέναι, χωρὶς τοῦ ἀνοσίτου καὶ ψεύσεται· τὰς γὰρ θυγατέρας Ἀδὰμ ὁψὲ γεγεννημέναις εἰσάγει. τί οὖν χρὴ λέγειν; γυναῖκα ἀσεβοῦς λογισμοῦ, ὥς γε οἶμαι, καλεῖ δόξαν, ἣν περὶ τῶν πραγμάτων τίθεται καθάπερ μυρίαί τῶν φιλοσοφησάντων, οἱ μὲν τὰ αὐτά, οἱ δὲ καὶ διαφέροντα 20
- 35 εἰσθηγασάμενοι τῷ βίῳ δόγματα. τίς οὖν ἐστὶν ἀσεβοῦς δόξα; μέτρον εἶναι πάντων χρημάτων τὸν ἀνθρώπινον νοῦν· ἣ καὶ τῶν παλαιῶν τινα σοφιστῶν ὄνομα Πρωταγόραν φασὶ χρῆσασθαι, τῆς Κάιν ἀπονόας ἔκγονον. τεκμαίρομαι 25 δὲ ἐνθὲνδε ὅτι γνωρισθεῖσα αὐτῇ ἡ γυνὴ τὸν Ἐνῶχ ἀπέτεκεν·
- 36 ἐρμηνεύεται δὲ Ἐνῶχ χάρις σου. εἰ γὰρ πάντων μέτρον ἐστὶν ἄνθρωπος, χάρις ἐστὶ καὶ δωρεὰ τοῦ νοῦ τὰ πάντα, ὥστε ὑφθαλμῷ μὲν κεχάρισται τὸ βλέπειν, ὥστ' δὲ τὸ ἀκούειν, ἐκάστη δὲ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων τὸ αἰσθάνεσθαι, καὶ τῇ κατὰ τὴν προφορὰν μέντοι λόγῳ τὸ λέγειν· εἰ δὲ καὶ | ταῦτα, p.233 M. καὶ αὐτὸ δόξου (τὸ) νοεῖν, ἐν ᾧ μυρία ἐννοήματα, διανοή- 31 σεις, βουλαί, προμήθειαι, καταλήψεις, ἐπιστήμαι, τέχναι, δια-

- θέσεις, ἄλλων ἀριθμὸς δυνάμεων ἀδιεξίτητος. τί οὖν ἔτι 37
 σεμνομυθούμενοι περὶ ὁσιότητος καὶ θεοῦ τιμῆς λέγειν τε
 καὶ ἀκούειν ἐγνώκατε, εἴ γε ἔχετε παρ' ἑαυτοῖς τὸν ἀντί-
 θεον νοῦν, ὃς πάντα ἀνὰ κράτος τὰ κατ' ἀνθρώπους ἀνα-
 5 ψάμενος ἀγαθὰ τε καὶ κακὰ τοῖς μὲν ἀμφοτέρα κερασάμενος,
 τοῖς δὲ θάτερα ἄκρατα ἐπιπέμπει; κἂν ἄρα τις γραφὴν ἀσε- 38
 βείας ἐπενέγκῃ καθ' ὁμῶν, ἀπολογούμενοι θαρρεῖτε φάσκον-
 τε παρ' ὑφηγητῇ καὶ διδασκάλῳ πάνυ καλῶ πεπαιδευθῆναι
 Κάιν, ὃς τὸ πλησίον πρὸ τοῦ μακρὰν αἰτίου παρῇκει τιμᾶν·
 10 ὃ διὰ τε ἄλλα προσεκτέον καὶ μάλιστα ὅτι σαφέσιν ἔργοις
 τὴν τοῦ δόγματος ἰσχὺν ἐπεδείξατο νικήσας τὸν τῆς ἐναντίας
 δόξης εἰσηγητὴν Ἀβελ καὶ ἅμ' αὐτῷ καὶ τὴν δόξαν ἐκποδῶν
 ἀνελών. ἀλλὰ παρ' ἔμοιγε καὶ φίλοις τοῖς ἐμοῖς τῆς μετὰ 39
 ἀσεβῶν ζωῆς ὁ μετὰ εὐσεβῶν αἰρετώτερος ἂν εἴη θάνατος·
 15 τοὺς μὲν γὰρ οὕτως ἀποθανόντας ἢ ἀθάνατος ἐκδέχεται ζωή,
 τοὺς δὲ ἐκείνως ζῶντας ὁ αἰδιος θάνατος. (12.) ἐπεὶ δὲ 40
 ὁ Κάιν τὸν Ἐνῶχ γεγέννηκε καὶ αὐθις ἔκγονος τοῦ Σὴθ πάλιν
 Ἐνῶχ ὀνομάζεται (Gen. 4, 17. 5, 18), σκεπτέον ἂν εἴη πό-
 τερον ἐτέρους ἢ τοὺς αὐτοὺς εἶναι συμβέβηκεν. ἐρευνήσωμεν
 20 δ' ἅμα τούτοις καὶ (τάς) τῶν ἄλλων ὁμωνύμων διαφοράς.
 ὥσπερ γὰρ Ἐνῶχ, οὕτω καὶ Μαθουσαλα καὶ Λάμεχ ἀπόγονοι
 μὲν Κάιν, ἀπόγονοι δ' οὐδὲν ἤττον καὶ τοῦ Σὴθ εἰσι (Gen.
 4, 18. 5, 21. 25). χρή τοίνυν εἰδέναι ὅτι τῶν λεχθέντων 41
 ἕκαστον ὀνομάτων ἐρμηνευθὲν διπλοῦν ἐστίν. ἐρμηνεύεται δ'
 25 ὁ μὲν Ἐνῶχ, καθάπερ εἶπον, χάρις σου, Μαθουσαλα δ' ἐξα-
 ποστολή θανάτου, ὁ δ' αὖ Λάμεχ ταπεινώσις. τὸ μὲν οὖν
 „χάρις σου“ λέγεται μὲν πρὸς τὸν ἐν ἡμῖν νοῦν ὑπ' ἐνίων,
 λέγεται δὲ καὶ πρὸς τὸν τῶν ὅλων ὑπὸ τῶν ἀμεινόνων. οἱ 42
 μὲν οὖν φάσκοντες δωρεὰν εἶναι τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς πάνθ'
 30 ὅσα ἐν τῷ νοεῖν ἢ αἰσθάνεσθαι ἢ λέγειν, ἀσεβῇ καὶ αἰθερον
 εἰσηγούμενοι δόξαν γένει τῷ Κάιν προσκεκληρώσθωσαν, ὃς
 μὴδ' αὐτοῦ κρατεῖν ἱκανὸς ὢν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀπε-

- τόλμησεν [ὥς] εἰπεῖν ὥς ἔχοι τὴν παντελῇ κτῆσιν· οἱ δὲ
 ὅσα ἐν γενέσει καλὰ μὴ σφετεριζόμενοι, χάρισι δὲ ταῖς θεαῖς
 ἐπιγράφοντες, εὐγενεῖς πρὸς ἀλήθειαν οὐκ ἐκ παλαιπλουσίων
 ἀλλ' ἐκ φιλαρέτων φύντες, ὑπὸ ἀρχηγέτῃ τῷ | Σήθ τε- p.234 M.
- 43 τάχθωσαν. δυσέυρετον σφόδρα τὸ τούτων ἐστὶ γένος ἀπο- 5
 διδρασκόντων τὸν ἐπίβουλον καὶ ῥαδιουργὸν καὶ πανοῦργον
 καὶ κεχυμένον παθῶν τε καὶ κακιῶν πλήρη βίον. οὗς γὰρ
 ὁ θεὸς εὐαρεστήσαντας αὐτῷ μετεβίβασε καὶ μετέθηκεν ἐκ
 φθαρτῶν εἰς ἀθάνατα γένη, παρὰ τοῖς πολλοῖς οὐκέθ' εὐ-
- 44 ρίσκονται. (13.) διεσταλκότες οὖν τὰ περὶ τὸν Ἐνῶχ ση- 10
 μαίνόμενα μέτιμεν ἐξῆς ἐπὶ τὸν Μαθουσαλα, δε τὴν ἐξα-
 ποστολὴν θανάτου. δύο δ' ἐκ ταύτης παρίσταται τῆς φωνῆς,
 ἓν μὲν καθ' ὃ τινι ἐπιπέμπεται θάνατος, ἕτερον δὲ καθ' ὃ
 ἀπὸ τινος ἀποστέλλεται. ὅτῃ μὲν οὖν ἐπιπέμπεται, θνήσκει
 πάντως ἐκεῖνος, ἀφ' οὗ δὲ ἀποστέλλεται, ζῇ τε καὶ περίεστι. 15
- 45 τῷ μὲν δὴ Κάιν ὁ τὸν θάνατον δεχόμενός ἐστιν οἰκεῖος αἰεὶ
 τὸν πρὸς ἀρετὴν βίον θνήσκοντι, τῷ δὲ Σήθ συγγενέστατος
 ἀφ' οὗπερ ἀποστέλλεται καὶ διατειγίζεται τὸ ἀποθνήσκειν·
- 46 τὴν γὰρ ἀληθῆ ζωὴν ὁ σπουδαῖος κεκάρπωται. καὶ μὴν ὁ
 γε Λάμεχ ταπεινώσεις ὧν ἀμφιβολός ἐστιν· ἡ γὰρ ὑφιστάμενων 20
 τῶν τῆς ψυχῆς τόνων κατὰ τὰ ἐξ ἀλόγων παθῶν ἐγγενόμενα
 νοσήματά τε καὶ ἀρρωστήματα ταπεινούμεθα ἢ κατ' ἀρετῆς
- 47 ζῆλον στέλλοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ οἰδούσης οἰήσεως. ἡ μὲν οὖν
 προτέρα γίνεται κατ' ἀσθενείαν, εἶδος τῆς πολυμόρφου καὶ
 πολυτρόπου λέπρας οὕσα· ὅταν γὰρ ἡ ὄψις ταπεινότερα 25
 φαίνεται τὴν ὀμαλὴν καὶ εὐτονον κλασθεῖσα φαντασίαν, τὴν
 χαλεπὴν νόσον λέπραν ὁ νομοθέτης φησὶ γενέσθαι (Lev. 13, 3).
- 48 ἡ δὲ ἑτέρα ἀπὸ ἰσχύος συνίσταται καρτερᾶς, ἣ καὶ ἰλασμός
 ἔπεται κατὰ τὸν τῆς δεκάδος ἀριθμὸν τέλειον· προστέτακται
 γὰρ τὰς ψυχὰς ταπεινοῦν δεκάτῃ τοῦ μηνός (Lev. 23, 27), 30
 ὅπερ ἐστὶ μεγαλαυχίαν ἀποτίθεσθαι, ἧς ἡ ἀπόθεσις ἀδικημά-
 των ἐκουσίῳ καὶ ἀκουσίῳ ἐργάζεται παραίτησιν. ὁ μὲν

οὖν οὕτως ταπεινὸς Λάμεχ ἔκγονος μὲν ἐστὶ Σήθ, πατὴρ δὲ τοῦ δικαίου Νῶε, ὁ δὲ ἐκείνως ἐκβλάστημα Κάιν.

- (14.) Ἐπόμενον δ' ἂν εἶη σκέψασθαι, τίνος ἕνεκα 49
κτίζων καὶ οἰκοδομῶν πόλιν αὐτὸς οὗτος εἰσάγεται· πλήθει
5 γὰρ ἀνθρώπων μεγέθους δεῖ πόλεως πρὸς οἴκησιν, τρισὶ δὲ
τοῖς κατ' ἐκείνον οὔσι τὸν χρόνον ὑπάρειά τις ἢ μικρὸν
ἄντρον αὐταρχέστατον ἦν ἐνδιαίτημα. καὶ γὰρ μὲν εἶπον τρισί,
τὸ δ' εἰκὸς ἐνὶ μόνῳ ἑαυτῷ· οὐδὲ γὰρ οἱ γονεῖς τοῦ θολο-
φρονηθέντος τὴν αὐτὴν τῷ κτείναντι πόλιν ὑπέμειναν (ἂν)
p.235 M. οἰκεῖν, μεῖζον ἀνδροφονίας ἄγος ἀδελφοκτονίαν | ἐργασασμένῃ.
11 τὸ μὲν γὰρ οὐ παράδοxon μόνον ἀλλὰ καὶ παράλογον παντί 50
τῷ δῆλον, ἓνα ἄνδρα πόλιν οἰκοδομεῖν. τίνα ἔστι τρόπος;
ἀλλ' οὐδ' ἂν οἰκίας μέρος τὸ ἀφανέστατον, μὴ χρώμενον
ὑπηρεταῖς ἑτέροις. ἢ ὁ αὐτὸς ἐν τῇ αὐτῇ λιθοτομεῖν ἂν
15 δύναιτο, ὑλοτομεῖν, σίδηρον, χαλκὸν ἐργάζεσθαι, τειχῶν μέ-
γαν κύκλον πόλει περιβάλλεσθαι, προπύλαια καὶ προτει-
χίσματα, ἱερὰ καὶ τεμένη καὶ στοάς καὶ νεωσοίκους καὶ
οἰκίας καὶ ὅσα ἄλλα δημόσια καὶ ἴδια ἔθος οἰκοδομεῖσθαι;
καὶ ἔτι πρὸς τούτοις ὀχετοὺς κατὰ γῆν ἀναστέλλειν, στενω-
20 ποὺς ἀνευρύνειν, κρήνας καὶ ὑδρορροὰς καὶ ὅσων ἄλλων
πόλει δεῖ κατασκευάζεσθαι; μή ποτ' οὖν, ἐπειδὴ ταῦτα τῆς 51
ἀληθείας ἀπᾶδει, βέλτιον ἀλληγοροῦντας λέγειν ἐστὶν ὅτι
καθάπερ πόλιν τὸ αὐτοῦ δόγμα κατασκευάζειν ὁ Κάιν ἐγνώκε.
(15.) ἐπειδὴ τοίνυν πᾶσα πόλις ἐξ οἰκοδομημάτων καὶ οἰκη- 52
25 τῶν καὶ νόμων συνέστηκε, τὰ μὲν οἰκοδομήματά ἐστιν
αὐτῷ λόγοι οἱ ἀποδεικνύοντες, οἷς καθάπερ ἀπὸ τείχους πρὸς
τὰς τῶν ἐναντίων ἀπομάχεται προσβολὰς πιθανὰς εὐρέσεις
κατὰ τῆς ἀληθείας μυθοπλαστῶν, οἰκήτορες δὲ οἱ ἀσεβείας,
ἀθεότητος, φιλαυτίας, μεγαλαυχίας, ψευδοῦς δόξης ἐταῖροι
30 δοκησίσοφοι, τὸ πρὸς ἀλήθειαν σοφὸν οὐκ εἰδότες, ἄγνοιοι
καὶ ἀπαιδευσίαν καὶ ἀμαθίαν καὶ τὰς ἄλλας ἀδελφὰς καὶ
συγγενεῖς κῆρας συγκεκροτηκότες, νόμοι δὲ ἀνομίαι, ἀδικίαι,

- τὸ ἄνισον, τὸ ἀκόλαστον, θρασύτης, ἀπόνοια, αὐθάδεια,
 53 ἡδονῶν ἀμετρίαί, τῶν παρὰ φύσιν ἄλεκτοι ἐπιθυμίαι. τοι-
 αύτης πόλεως ἕκαστος τῶν ἀσεβῶν ἐν ἑαυτοῦ τῇ παναθλίᾳ
 ψυχῇ ὁθιμοσυργὸς εὐρίσκεται, μέχρις ἂν ὁ θεὸς βουλευθεὶς
 (Gen. 11, 6) ταῖς σοφιστικαῖς αὐτῶν τέχναις ἀθρόαν καὶ με- 5
 γάλην ἐργάσῃται σύγχυσιν. τοῦτο δ' ἔσται, ὅταν μὴ μόνον
 πόλιν, (ἀλλὰ) καὶ πύργον οἰκοδομῶσιν, οὗ ἡ κεφαλὴ εἰς
 οὐρανὸν ἀφίξεται (Gen. 11, 4), τοιούτῃ λόγον ἑκάστου κατα-
 σκευαστικόν, ὃνπερ εἰσηγοῦνται κεφαλὴν ἔχοντα τὸ οἰκεῖον
 νόημα, ὃ προσαγορεύεται συμβολικῶς οὐρανός· ἀνάγκη γὰρ 10
 παντὸς λόγου κεφαλὴν καὶ τέλος εἶναι τὸν δηλούμενον νοῦν,
 οὗ χάριν αἱ μακρὰ διεξοδοί τε καὶ ῥήσεις ὑπὸ λογίων
 54 ἀνδρῶν εἰδῆσθαι γίνεσθαι. (16.) τοσοῦτον δ' ἄρα τῆς ἀσε-
 βείας ἐπιβεβήκασιν, ὥστ' οὐ μόνον δι' ἑαυτῶν ἐγείρειν τὰς
 τοιαύτας πόλεις ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν φιλάρετον πληθὺν 15
 Ἰσραὴλ ἀναγκάζουσιν ἐπιστάτας καὶ διδασκάλους κακῶν ἔργων
 ἐπ' αὐτοῖς χειροτονήσαντες. λέγεται γὰρ ὅτι κακωθέντες
 ὑπὸ τῶν ἐπιστατῶν τῷ βασιλεῖ τῆς χώρας | τρεῖς πόλεις p.236 M.
 οἰκοδομοῦσι, Πειθῶ, Ῥαμεσσή, Ὡν, ἥ ἐστὶν Ἡλίου πόλις
 55 (Exod. 1, 11). αὗται δὲ τροπικώτερον νοῦν, αἰσθησιν, λόγον, 20
 τὰ περὶ ἡμᾶς ὄντα, δηλοῦσιν· ἡ μὲν γὰρ Πειθῶ ὁ λόγος
 ἐστίν, ὅτι περὶ τοῦτον τὸ πείθειν, ἔχει δὲ ἐρμηνείαν στόμα
 ἐκθλίβον, ἐπειδὴ περ καὶ ὁ τοῦ φαύλου λόγος ἐξωθεῖν καὶ
 56 ἀνατρέπειν τὰ σπουδαῖα μελετᾷ. Ῥαμεσσή δὲ ἡ αἰσθησις
 * * * καθάπερ γὰρ ὑπὸ σῆτος ὅς' ἑκάστης τῶν αἰσθήσεων 25
 νοῦς ἐκβιβρώσκεται καὶ διεσθίεται, σειόμενος καὶ σπαρτατό-
 μενος· αἱ γὰρ ἐπεισιῦσαι μὴ καθ' ἡδονὴν φαντασίαι λυπηρὸν
 57 καὶ ἐπίπονον ἀποτίκτουσι τὸν βίον. ἡ δὲ Ὡν καλεῖται μὲν
 βουνός, ἔστι δὲ συμβολικῶς ὁ νοῦς· ἐπὶ γὰρ τοῦτον οἱ πάντων
 θησαυρίζονται λόγοι. μάρτυς δὲ καὶ ὁ νομοθέτης τὴν Ὡν 30
 Ἡλίου πόλιν προσαγορεύσας· ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ἥλιος τὰ
 χρυπτόμενα νυκτὶ ἐμφανῶς ἐπιδείκνυται, οὕτως ὁ νοῦς τὸ

- οἰκεῖον φῶς ἀποστελλῶν πάντα καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ
 πράγματα τηλαυγῶς παρασκευάζει καταλαμβάνεσθαι. διόπερ 58
 οὐκ ἂν τις εἰπὼν ἁμάρτοι τοῦ συγκρίματος εἶναι ἡμῶν τὸν
 νοῦν ἥλιον, ὃς ἐν ἀνθρώπῳ τῷ βραχεῖ κόσμῳ μὴ ἀνατεῖλαις
 5 καὶ τὸ ἴδιον φέγγος ἐκλάμψας, πολὺ σκότος τῶν ὄντων
 καταχέας οὐδὲν ἔῃ προφαίνεσθαι. (17.) τὸν βουνοὺν τοῦτον 59
 ὁ ἀσκητὴς Ἰακώβ ἐν τοῖς πρὸς Λάβαν δικαίοις μάρτυρα
 καλεῖ (Gen. 31, 46. 47) δογματικώτατα δηλῶν ὅτι ὁ νοῦς
 ἐκάστῳ μάρτυς ἐστὶν ὧν ἐν ἀφανεῖ βουλεύεται καὶ τὸ συνει-
 10 δὴς ἐλεγχος ἀδέκαστος καὶ πάντων ἀψευδέστατος, * * *
 πρὸ τούτων τῶν πόλεων οἰκοδομεῖται. φησὶ γὰρ τοὺς κατα- 60
 σκόπους ἐλθεῖν εἰς Χεβρών, ἐκεῖ δ' εἶναι Ἀχειμάν καὶ
 Σεσεὶν καὶ Θαλαμεῖν, γενεὰς Ἐνάχ· εἰτ' ἐπιφέρει· „καὶ
 Χεβρών ἐπτά ἔτεσιν ὠκοδομήθη πρὸ τοῦ Τάνιν Αἰγύπτου“
 15 (Num. 13, 23). φυσικώτατον (τὸ) τὰς ὁμωνυμίας εἶδеси
 διαστελλέσθαι. Χεβρών (γὰρ) ἐρμηνεύεται συζυγὴ· δισσὼν
 δὲ τοῦτο, ψυχῆς ἢ σώματι συνεζευγμένης ἢ πρὸς ἀρετὴν
 ἡρμοσμένης. ἡ μὲν οὖν σωματικαῖς συζυγαῖς ὑποβάλλουσα 61
 αὐτὴν οἰκίτορας ἔχει τοὺς λεχθέντας· ἐρμηνεύεται δὲ ὁ μὲν
 20 Ἀχειμάν ἀδελφός μου, ὁ δὲ Σεσεὶν ἐκτός μου, ὁ δὲ Θαλα-
 μεῖν κρεμάμενός τις· ἀνάγκη γὰρ ψυχαῖς ταῖς φιλοσωμάτοις
 ἀδελφὸν μὲν νομίζεσθαι τὸ σῶμα, τὰ δὲ ἐκτὸς ἀγαθὰ δια-
 φερόντως τιμηθῆσθαι· ὅσαι δὲ τοῦτον διάκεινται τὸν τρόπον,
 p.237 M. ἀψύχων ἐκκρέμονται καὶ | καθάπερ οἱ ἀνασκολοπισθέντες
 25 ἄχρι θανάτου φθαρταῖς ὕλαις προσήλονται. ἡ δὲ τῷ καλῷ 62
 συνεζευγμένη διαφερόντων ταῖς ἀρεταῖς ἔλαχεν οἰκητόρων,
 οἷς τὸ διπλοῦν σπήλαιον (Gen. 23, 9) ζυγάδην κεχώρηκεν,
 Ἀβραάμ Σάρραν, Ἰσαὰκ Πεβέκκαν, Λεῖαν Ἰακώβ, ἀρετὰς
 καὶ τοὺς ἔχοντας. ἡ Χεβρών αὕτη, μνήμας ἐπιστήμης (καὶ)
 30 σοφίας θησαυροφυλακοῦσα, προτέρα καὶ Τάνεως καὶ πάσης
 ἐστὶν Αἰγύπτου. πρεσβυτέραν γὰρ ἢ φύσις ψυχὴν μὲν
 σώματος, Αἰγύπτου, ἀρετὴν δὲ κακίας, Τάνεως — ἐντολῇ

- γὰρ ἀποκρίσεως ἐρμηνεύεται Ἰάνις — εἰργάζεται, τὸ πρεσβύτερον ἀξιώματι μᾶλλον ἢ χρόνου μῆκει δοκιμάσασα.
- 63 (18.) παρὸ καὶ τὸν Ἰσραὴλ νεώτερον ὄντα χρόνῳ πρωτόγονον υἱὸν (Exod. 4, 22) ἀξιώματι καλεῖ, διασυνιστᾷς ὅτι ὁ τὸν θεὸν ὁρῶν, ἀρχεγονώτατον ὄν, τετίμηται, τοῦ ἀγενήτου γέννημα πρότιστον, ἐκ τῆς παρὰ τοῖς θνητοῖς μισουμένης ἀρετῆς ἀποκυθθέν, ὃ [ὁ] νόμος ἐστὶν ὡς πρεσβυτάτῳ διπλᾶ 5 διδῶσθαι τὰ πρεσβεῖα (Deut. 21, 17). διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐβδόμη τάξει μὲν ἐπιγέννημά ἐστιν ἐξάδος, δυνάμει δὲ πρεσβυτάτῃ παντὸς ἀριθμοῦ, μηδὲν διαφέρουσα μονάδος. 10 δηλώσει δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τῆς κοσμοποιίας ἐπιλόγῳ φάσκων· „καὶ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησε· καὶ εὐλόγησεν ὁ θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην καὶ ἡγάσεν αὐτήν, ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο 15 ὁ θεὸς ποιῆσαι“ (Gen. 2, 2. 3). εἰτ’ ἐπιλέγει· „αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο, ἡ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν“ (Gen. 2, 4). τῇ δὲ πρώτῃ ταῦτα γέγονεν, ὥστε τὴν ἐβδόμην εἰς μονάδα τὴν πρώτην καὶ ἀρχὴν τῶν ὅλων ἀναφέρεσθαι. ταῦτ’ ἐμμήκυναμεν ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι τηλαυγέστερον τὴν δόξαν, ἣν ὁ Καὶν ὥσπερ τινὰ πόλιν οἶται δεῖν κατασκευάζειν. 20
- 66 (19.) Ὡς δὲ τοῦ Ἐνὼχ λέγεται Γαῖδᾶδ (Gen. 4, 18), ὃ ἐρμηνεύεται ποίμνιον, σφόδρα ἀκολούθως· τὸν γὰρ τῷ νῦν χαριζόμενον τὰ πάντα τῷ μηδὲ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἦτις 25 ἐστὶ καταλαβεῖν δυναμένῳ γεννᾷ ἀλόγους ἡρμότες δυνάμεις, ἀγειρομένας εἰς ποίμνιον· οὐ γὰρ λογικῶν ἀνδρῶν τὸ δόγμα.
- 67 ποίμνη δὲ πᾶσα τὸν ἐπιστάντα οὐκ ἔχουσα ποιμένα μεγάλαις ἐξ ἀνάγκης κακοπραγίαις | χρῆται, αἷτ’ οὐ δυναμένη δι’ p.238M. ἑαυτῆς ἀπωθεῖσθαι μὲν τὰ βλάπτοντα, αἰρεῖσθαι δὲ τὰ ὠφελήσοντα. παρὸ καὶ Μωυσῆς εὐχόμενός φησιν· „ἐπισχεψάσθω κύριος ὁ θεὸς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς 30

ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς συναγωγῆς ταύτης, ὅστις ἐξελεύσεται πρὸ
προσώπου αὐτῶν καὶ ὅστις εἰσελεύσεται, καὶ ὅστις ἐξάξει
αὐτούς καὶ ὅστις εἰσάξει, καὶ οὐκ ἔσται ἡ συναγωγή κυρίου
ὥσει πρόβατα οἷς οὐκ ἔστι ποιμήν“ (Num. 27, 16. 17).

- 5 ὅταν γὰρ ὁ προστάτης ἡ [ὁ] ἐπίτροπος ἡ πατήρ ἡ ὁ τι 68
φίλον καλεῖν τοῦ συγκρίματος ἡμῶν, ὁ ὀρθὸς λόγος, οἷχεται
καταλιπὼν τὸ ἐν ἡμῖν ποίμνιον, ἀτημέλητον ἐαθεὶν διόλλυται
μὲν αὐτό, μεγάλη δὲ τῷ δεσπότῃ ζημία γίνεται· τὸ δ'
ἄλογον καὶ ἀπροστασίαστον θρέμμα χηρεῦσαν ἀγελάρχου
10 τοῦ νοουθετήσαντός τε καὶ παιδεύσαντος μακράν λογικῆς καὶ
ἀθανάτου ζωῆς ἀπώκισται. (20.) διὸ τοῦ Γαῖδὰδ υἱὸς εἶναι 69
λέγεται Μαιὴλ (Gen. 4, 18), οὗ τὸ ὄνομα μεταληφθεὶν ἔστιν
ἀπὸ ζωῆς θεοῦ. ἐπεὶ γὰρ τὸ ποίμνιον ἄλογον, ὁ δὲ θεὸς
πηγὴ λόγου, ἀνάγκη τὸν ἀλόγως βιοῦντα τῆς θεοῦ ζωῆς
15 ἀπεσχοινίσθαι. τὸ μὲν οὖν κατὰ θεὸν ζῆν ἐν τῷ ἀγαπᾶν
αὐτὸν ὀρίζεται Μωυσῆς· λέγει γὰρ ὅτι ἡ ζωὴ σου τὸ ἀγαπᾶν
τὸν ὄντα (Deut. 30, 19. 20). τοῦ δ' ἐναντίου βίου παρά- 70
δειγμα τίθεται τὸν ἐπιτυχόντα τοῦ κλήρου τράγον· „στήσει
γὰρ αὐτὸν“ φησί „ζῶντα ἐναντίον κυρίου τοῦ ἐξιλάσασθαι
20 ἐπ' αὐτοῦ, ὥστε ἐξαποστεῖλαι αὐτὸν εἰς τὴν ἀποπομπήν“
(Lev. 16, 10). ἄγαν ἐξητασμένως· ὥς γὰρ ἡδονῶν ἀπεχο- 71
μένους πρεσβύτας εὖ φρονῶν οὐκ ἂν τις ἀποδέξαιτο, ὅτι τὸ
γῆρας, ἡ μακρὰ καὶ ἀνίατος νόσος, τοὺς τῶν ὀρέξεων ἐχά-
λασέ τε καὶ ἔλυσεν τόνους, ἐπαίνου δ' ἂν ἀξιώσειε τοὺς
25 ἡβῶντας, ὅτι φλεγούσης τῆς ἐπιθυμίας ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν
ἡλικίαν ἀκμῆς ὁμως σβεσθηρίων ὀργάνων τῶν κατὰ παιδείαν
λόγων εὐπορήσαντες τὸν πολὺν φλογμὸν ἅμα καὶ βρασμὸν
τῶν παθῶν ἐπεκούφισαν, οὕτως οἷς μὲν οὐδὲν νόσημα, οἷα
ἐκ πονηρᾶς φιλεῖ διαίτης ἐπανίστασθαι, ἐλάττων ἔπαινος
30 ἔπεται, ὅτι κατὰ φύσεως εὐμοιρίαν ἀπροαιρέτως ἐχρήσαντο
εὐτυχίᾳ, οἷς δ' ἐξεγερθεὶς ἀντιστατεῖ, μερίζων, εἰ δὴ διερε-
σάμενοι καθελεῖν αὐτὸ βουληθεῖεν τε καὶ δυνήθεῖεν. τὰ γὰρ 72

- ἡδονῆς ὁλοῦ δολέατα αὐστηρῶ τόνῳ καθελεῖν ἰσχυῖσαι τὸν
ἐφ' ἐκουσίῳις ἔχει κατορθώμασιν ἔπαινον. ἐὰν οὖν τούτων
εὐδαίμονα κλῆρον ἀπολαχόντα μηδέν, ζῇ δὲ ἐν ἡμῖν τὰ
ἀποπομπαῖα νοσήματα καὶ ἀρρωστήματα, | σπουδάζωμεν p.239 M.
αὐτὰ ἀνατρέπειν καὶ καταβάλλειν· τὸ γὰρ ἐξιλάσασθαι ἐπ' 5
αὐτῶν τοιοῦτόν ἐστιν, ὁμολογῆσαι ὅτι ἔχοντες αὐτὰ ἐν ψυχῇ
ζῶντα καὶ περιόντα οὐκ ἐνδίδομεν, ἀλλ' ἀντιβάντες ἅπασι
καρτερῶς ἀπομαχόμεθα, μέχρῃς ἂν παντελῶς ἀποδιοπομπη-
73 σώμεθα. (21.) τί δ' ἔπεται τῷ μὴ κατὰ βούλημα τὸ τοῦ
θεοῦ ζῶντι ἢ θάνατος ὁ ψυχῆς; οὗτος δὲ ὀνομάζεται 10
Μαθουσάλα, ὃς ἐρμηνευθεὶς ἦν ἀποστολὴ θανάτου. διὸ τοῦ
Μαιῆλ υἱὸς ἐστὶ (Gen. 4, 18), τοῦ τὸν ἴδιον βίον ἀπο-
λειοιπότης, ὃ τὸ ἀποθνήσκειν ἐπιπέμπεται, ψυχῆς θάνατος,
74 ἢ κατὰ πάθος ἄλογόν ἐστιν αὐτῆς μεταβολή. τοῦτο μέντοι
τὸ πάθος ὅταν κυφορήσῃ, μετὰ χαλεπῶν ὠδίνων νοσήματα 15
καὶ ἀρρωστήματα ἔτεκεν ἀνιάτα, ὅφ' ὧν ἱλυσπωμένη ταπει-
νοῦται καὶ κάμπτεται· πῆζει γὰρ αὐτὴν ἕκαστον ἐπιφέρων
ἄχθος ἀνήνυτον, ὡς μηδ' ἀνακῶσαι δύνασθαι. τοῦθ' ἅπαν
ὠνόμασται Λάμεχ· ἐρμηνείαν γὰρ ἔχει ταπεινώσιν, ἔν' εἰκό-
τως τοῦ Μαθουσάλα γένηται ὁ Λάμεχ υἱὸς (Gen. 4, 18), 20
πάθους τοῦ περὶ ψυχὴν θανάτου ταπεινὸν καὶ ὑπεῖκον, ἀλόγου
ὁρμῆς ἔκγονον ἀρρώστημα.
- 75 (22.) „Ἐλαβε δ' ἑαυτῷ Λάμεχ δύο γυναῖκας· ὄνομα
τῇ μιᾷ Ἀδά, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Σελλά“ (Gen. 4, 19).
πᾶν ὃ τι ἂν ἑαυτῷ λαμβάνῃ φαῦλος, πάντως ἐστὶν ἐπί- 25
ληπτον, ἅτε γνώμῃ δυσκαθάρτη μαινώμενον· καὶ γὰρ
ἔμπαλιν αἱ τῶν σπουδαίων ἐκούσιαι πράξεις ἐπαινεταὶ πᾶσαι.
διὸ νῦν μὲν ὁ Λάμεχ ἑαυτῷ γυναῖκας αἰρούμενος κακὰ
μέγιστα αἰρεῖται, αὖθις (δ') Ἀβραάμ, Ἰακώβ, Ἀαρὼν ἑαυτοῖς
76 λαμβάνοντες ἀγαθοὺς οἰκείους συνέρχονται. λέγει (γὰρ) ἐπὶ 30
μὲν τοῦ Ἀβραάμ οὕτως· „καὶ ἔλαβον Ἀβραάμ καὶ Ναχωρ
ἑαυτοῖς γυναῖκας· ὄνομα τῇ γυναικὶ Ἀβραάμ Σάρρα“ (Gen.

11, 29), ἐπὶ (δὲ) τοῦ Ἰακώβ· „ἀναστὰς ἀπόδραθι εἰς τὴν
 Μεσοποταμίαν εἰς τὸν οἶκον Βαθουὴλ πατὴρ τῆς μητρὸς
 σου, καὶ λάβε σεαυτῷ ἐκεῖθεν γυναῖκα ἐκ τῶν θυγατέρων
 Ἀάβαν ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς σου“ (Gen. 28, 2), ἐπὶ δὲ τοῦ
 5 Ἀαρὼν· „ἔλαβε δὲ Ἀαρὼν τὴν Ἑλισάβετ, θυγατέρα Ἀμιν-
 δάμ, ἀδελφὴν Ναασσών, ἑαυτῷ γυναῖκα“ (Exod. 6, 23).
 Ἰσαὰκ δὲ καὶ Μωυσῆς λαμβάνουσι μὲν, οὐ δι' ἑαυτῶν δὲ 77
 λαμβάνουσιν, ἀλλ' ὁ μὲν Ἰσαὰκ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον
 τῆς μητρὸς λαβεῖν λέγεται (Gen. 24, 67), Μωυσῆ δὲ ὁ
 10 ἄνθρωπος παρ' ᾧ κατώκησε τὴν θυγατέρα Σεπφώραν ἐκδί-
 δοται (Exod. 2, 21). (23.) τούτων δ' οὐ παρέργως αἱ δια- 78
 p.240 M. φοραὶ παρὰ τῷ νομοθέτῃ | μεμῆνυνται. τοῖς μὲν γὰρ ἀσκη-
 ταῖς προκόπτουσι καὶ βελτιουμένοις ἡ ἐκούσιος αἴρεσις τάχα τοῦ
 μαρτυρεῖται, ἵνα μὴ δ' ὁ πόνος ἀστεφάνωτος ἀφελῇ· τοῖς δ'
 15 αὐτοδιδάκτου καὶ αὐτομαθοῦς σοφίας ἀξιωθείσιν ἔπεται τὸ
 μὴ δι' ἑαυτῶν παρὰ θεοῦ δ' ἐγγυᾶσθαι λόγον καὶ λαμβάνειν
 τὴν σοφῶν σύμβιον ἐπιστήμην. ὁ δὲ τῶν ἀνθρωπίνων ἀπορ- 79
 ριφεῖς, ὁ ταπεινὸς καὶ χαμαιζήλος Λάμεχ, προτέραν Ἀδὰ
 ἄγεται γυναῖκα, ἣτις ἐρμηνεύεται μαρτυρία, προξενήσας ἑαυτῷ
 20 αὐτὸς τὸν γάμον· οἶεται γὰρ τὴν κατὰ τὰς εὐθιέτους ἐπι-
 βολὰς λείαν κίνησιν καὶ διέξοδον τοῦ νοῦ, μηδενὸς [τῶν]
 εἰς εὐμαρῇ κατάληψιν κωλυσισεργουῦντος, ἀγαθὸν εἶναι πρῶτον
 ἀνθρώπου. τί γὰρ ἂν εἶη, φησί, χρειττον τοῦ τὰς ἐννοίας, 80
 τὰς διανοήσεις, τὰς εἰκασίας, τοὺς στοχασμούς, συνόλως τὰς
 25 βουλὰς, τὸ λεγόμενον ἀρτίους πρὸς βαίνειν, ὡς ἐπὶ τὸ τέλος
 ἀπταιστως προσέρχεσθαι, μαρτυρουμένης ἐν ᾧ πᾶσι (τοῖς)
 λεχθεῖσι διανοίαις; ἐγὼ δ', εἰ μὲν τις εὐθυβόλῳ καὶ εὐθιέτῳ
 γνώμῃ πρὸς μόνον χρῆται τὰ καλὰ, τοῦτον εὐδαίμονα γράψω
 διδασκάλῳ τῷ νόμῳ χρώμενος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄνδρα ἐπι-
 30 τυγχάνοντα εἶπε τὸν Ἰωσήφ, οὐκ ἐν ᾧ πᾶσιν, ἀλλ' ἐν οἷς ὁ
 θεὸς τὸ εὐδοεῖν ἐχαρίζετο (Gen. 39, 2)· ὧρεαι δ' αἱ τοῦ
 θεοῦ καλαὶ πᾶσαι. εἰ δὲ τις τῷ τῆς φύσεως εὐστόχῳ καὶ 81

- εὐτρόχῳ μὴ πρὸς τὰ ἀστείᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἐναντία κέχρηται τὰ διάφορα ἐξαδιαφορῶν, κακοδαιμονιζέσθω. ἐν γοῦν ἀρᾷ εἶδει λέγεται κατὰ τὸν τῆς συγχύσεως τόπον, ὅτι „οὐκ ἐκλείψει ἐξ αὐτῶν πάνθ' ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν“ (Gen. 11, 6). ὄντως γὰρ ἀνήκεστός ἐστι συμφορὰ 5
- 82 ψυχῆς εὐοδεῖν οἷς ἂν ἐπιθῇται, καὶ τὰ αἰσχίστα. ἐγὼ δ' ἂν εὐξαίμην, εἴ ποτε διανοηθεῖην ἀδικεῖν, ἐπιλιπεῖν ἀδικεῖν, καὶ εἴπερ ζῆν ἀνάνδρως, ἐπιλιπεῖν τὸ ἀκολασταίνειν, καὶ εἰ θρασέως μέντοι καὶ πανούργως, ἔνδειαν θρασύτητος καὶ πανουργίας γενέσθαι παντελῆ· εἰ μὴ καὶ τοῖς κλέπτειν ἧ 10 μοιχεύειν ἧ ἀνδροφονεῖν ἐγνωκόσιν οὐκ ἔστιν ἄμεινον ἐπιδεῖν
- 83 τούτων ἕκαστον ἐκλελοιπός καὶ διεφθαρμένον. (24.) τὴν οὖν Ἀδὰ παραίτησαι, διάνοια, τὴν μαρτυροῦσάν τε τοῖς φαύλοις καὶ μαρτυρουμένην ἐν | ταῖς πρὸς ἕκαστα αὐτῶν ἐπι- p.241 M. βολαῖς. εἰ δὲ κοινωνὸν αὐτὴν ἀζιώσεις ἔχειν, μέγιστον ἀπο- 15 τέξεταί σοι κακόν, τὸν Ἰωβὴλ (Gen. 4, 20), ὃς ἐρμηνεύεται μεταλλοιῶν· εἰ γὰρ τῇ μαρτυρίᾳ χαίρεις ὧν ἂν τύχῃ, στρέφειν καὶ ἀνακυκλεῖν ἕκαστα βουλήσῃ, τοὺς παγέντας
- 84 ὑπὸ τῆς φύσεως τοῖς πράγμασιν ὄρους μετατιθεῖς. σφόδρα δὲ καὶ Μωυσῆς ἀχθόμενος τοῖς τοιούτοις καταρᾶται λέγων· 20 „ἐπικατάρματος ὁ μετατιθεῖς ὅρια τοῦ πλησίον“ (Deut. 27, 17). καλεῖ δὲ πλησίον καὶ ἐγγὺς τὰγαθόν· οὐ γὰρ ἀναπτῆναι, φησὶν, εἰς οὐρανὸν οὐδὲ πέραν θαλάσσης ἀφικέσθαι δεῖ κατὰ ζήτησιν τοῦ καλοῦ· ἐγγὺς γὰρ καὶ πλησίον ἴστασθαι
- 85 ἐκάστω. καὶ τριχῇ γε αὐτὸ διαιρεῖ φυσικώτατα· „ἐν γὰρ τῷ στόματί σου“ φησὶν „ἐστὶ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ἐν ταῖς χερσὶ“ (Deut. 30, 11—14), τοῦτο δὲ ἐν λόγοις, ἐν βουλαῖς, ἐν πράξεσι· μέρη γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ ταῦτα, ἐξ ὧν πέφυκε πῆγνυσθαι, ὥς ἡ γε ἐνὸς ἐνδεια οὐκ ἀτελὲς μόνον ἀπεργά- 25
- 86 ζεται τὸ πᾶν, ἀλλὰ καὶ συνόλως ἀναιρεῖ. τί γὰρ ὄφελος 30 λέγειν μὲν τὰ βέλτιστα, διανοεῖσθαι δὲ καὶ πράττειν τὰ αἰσχίστα; σφισιτῶν οὗτος ὁ τρόπος· τοὺς γὰρ περὶ φρονήσεως

καὶ καρτερίας ἀπομυκύνοντες λόγους τὰ ὦτα καὶ τῶν σφόδρα
 διψώντων ἀκοῆς ἀποκναίουσιν, ἐν δὲ ταῖς βουλαῖς καὶ ταῖς
 κατὰ τὸν βίον πράξεσιν εὐρίσκονται διαμαρτάνοντες. τί δ' 87
 ὄφελος ἂ μὲν χρῆ διανοεῖσθαι, ἔργοις δὲ ἀτόποις καὶ λόγοις
 5 χρῆσθαι, διὰ μὲν τῶν λόγων τοὺς ἀκούοντας, διὰ δὲ τῶν
 ἔργων τοὺς ὑπομένοντας ζημιοῦντας; πράττειν γε μὴν
 τᾶριστα οὐ σὺν διανοίᾳ καὶ λόγῳ πάλιν ὑπαίτιον· τὸ γὰρ
 ἄνευ τούτων τῆς ἀκουσίῳ μερίδος ὃν οὐδαμῇ οὐδαμῶς
 ἐπαινετόν. εἰ δέ τι ἐξεγένετο καθάπερ λύραν ἀρμόσασθαι 88
 10 τοὺς τοῦ ἀγαθοῦ πάντας ἤχους καὶ συνοφθῆναι λόγον
 μὲν διανοίᾳ, διάνοιαν δὲ ἔργῳ, τέλειος καὶ πρὸς ἀλήθειαν
 εὐάρμοστος ὁ τοιοῦτος ἂν νομίζοιτο· ὥσθ' ὁ μετατιθεὶς ὄρους
 τοῦ καλοῦ δικαίως ἐπάρατος ἔστι τε καὶ λέγεται. (25.) τοὺς 89
 δ' ὄρους τούτους οὐχ ἡ καθ' ἡμᾶς γένεσις ἔστησεν, ἀλλ' οἱ
 15 πρὸ ἡμῶν καὶ παντὸς τοῦ γεώδους πρεσβύτεροι λόγοι καὶ
 θεῖοι· καθὰ καὶ ὁ νόμος δεδήλωκεν ἐπισκήπτων ἡμῶν
 ἐκάστῳ μὴ κιβδηλεύειν τὸ ἀρετῆς νόμισμα ἐν τούτοις· „οὐ
 μετακινήσεις ὅρια τοῦ πλησίον, ἃ ἔστησαν οἱ πατέρες σου“
 (Deut. 19,14), καὶ ἐν ἐτέροις· „ἐπερώτησον τὸν πατέρα
 20 σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἐροῦσί σοι·
 ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ,
 ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ· καὶ ἐγένετο
 μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας
 p.242M. αὐτοῦ Ἰσραήλ“ (Deut. 32,7—9). | ἄρ' οὖν ἐὰν πύθωμαι 90
 25 τοῦ γεννήσαντος καὶ θρέψαντός με πατρὸς ἢ τῶν ἐκείνου
 μὲν ἡλικιωτῶν, ἐμοῦ δὲ πρεσβυτέρων, ἢ διένειμεν ἔθνη ὁ
 θεὸς ἢ ἔσπειρεν ἢ ᾤκισεν, ἀποκρινοῦνταί μοι παγίως, ὥσπερ
 τῷ μερισμῷ παρχολοουηκότες ἐκείνη; οὐ μὲν οὖν, ἀλλὰ
 φήσουσιν ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐφ' ἡλικίας παρὰ τῶν γονέων καὶ
 30 ἔτι ἀρχαιοτέρων φιλοπευστήσαντες οὐδὲν σαφές ἀνεμάθομεν·
 οὐδὲν γὰρ εἶχον ὃ τι διδάξουσιν ἡμᾶς καὶ αὐτοὶ πάλιν ἄλλων
 ἀξιόσαντες γενέσθαι ἐπιστημόνων ἀνεπιστήμονες γνώριμοι.

- 91 (26.) μήποτ' οὖν πατέρα μὲν τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὸν ὀρθὸν λόγον καλεῖ, πρεσβυτέρους δὲ τοὺς ἐταίρους αὐτοῦ καὶ φίλους. οὗτοι τῆς ἀρετῆς τοὺς ὅρους ἐπέψαντο πρῶτοι, πρὸς οὓς ἄξιον φοιτῆσαι μαθήσεως καὶ διδασκαλίας ἕνεκα τῶν ἀναγκαίων. τὰ δ' ἀναγκαῖα ταῦτα· ὅποτε ὁ θεὸς διένεμε 5 καὶ διετερίχize τὰ τῆς ψυχῆς ἔθνη τὰ ὁμόφωνα τῶν ἀλλογλώττων διιστάς καὶ διοικίζων, τοὺς τε γῆς παῖδας ἔσπειρε καὶ ἐξετόξευσεν ἀφ' ἑαυτοῦ, οὓς Ἀδὰμ ὠνόμασεν υἱούς, τότε τῶν ἀρετῆς ἐκγόνων τοὺς ὅρους ἔστησεν ἱσαριθμούς ἀγγέλους· ὅσοι γὰρ θεοῦ λόγοι, τοσαῦτα ἀρετῆς ἔθνη τε καὶ εἶδη. 10
- 92 τίνες (δ') αἱ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ λήξεις καὶ τίς ἡ τοῦ παντάρχου καὶ ἡγεμόνος ἀποκεκληρωμένη μοῖρα; τῶν μὲν οὖν ὑπηρετῶν αἱ ἐν εἵδει ἀρεταί, τοῦ δὲ ἡγεμόνος τὸ ἐπιλεκτον γένος Ἰσραὴλ· ὁ γὰρ ὁρῶν τὸν θεὸν ὑπὸ ἐκπρεπεστάτου κάλλους ἀγόμενος τῷ ὁρωμένῳ προσκεκληρήρωται τε καὶ με- 15
- 93 μέρισται. πῶς οὖν οὐκ ἐπιπληχτός Ἰωβήλ, ὃς ἐλλάδι γλώττῃ μεταλλοιῶν καλεῖται τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων ἢ μεταποιῶν; τὰ γὰρ φρονήσεως καὶ καρτερίας καὶ δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς κάλλη θεοειδέστατα τύποις ἐναντίοις ἀφροσύνης, [καὶ] ἀχρασίας, ἀδικίας, ἀπάσης κακίας μετε- 20
- 94 χάραττεν ἀφανίζων τὰ ἐνσημανθέντα πρότερον. (27.) αἰεὶ γὰρ ἐπιτεθειμέναι δεύτεραι σφραγίδες τοὺς τῶν προτέρων τύπους διαφθεύρουσιν. ὁ δὲ γε νόμος τοσοῦτον δεῖ κακὰ ἀγαθῶν ἐπιτρέπειν ἀντικαταλλάττεσθαι, ὥστ' οὐδὲ καλὰ πονηρῶν ἐξ, πονηρὰ οὐ τὰ φαῦλα παραλαμβάνων — ἐπεὶ 25 τοῦτό γε εὖηθες μὴ προΐεσθαι τὰ κακὰ ὑπὲρ κτήσεως τῶν [ἀμεινόνων] —, ἀλλὰ τὰ καματηρὰ καὶ ἐπίπονα, ὅπερ Ἀττικοὶ p.243M.
- 95 τὴν πρώτην ὀξυτονοῦντες συλλαβὴν καλοῦσι πόνηρα. ἔστι δὲ τὸ διάταγμα τοιοῦτο· „πᾶν ὃ ἐάν ἐλθῇ ἐν τῷ ἀριθμῷ ὑπὸ τὴν βράβδον, τὸ δέκατον ἅγιον τῷ κυρίῳ. οὐκ ἀλλάξεις 30 καλὸν πονηρῷ· ἐάν δε ἀλλάξης, αὐτό τε καὶ τὸ ἀλλαγμα ἔσται ἅγια“ (Lev. 27,32. 33). καίτοι πῶς τό γε πονηρὸν

- γένοιτ' ἂν ἄγιον; ἀλλ', ὅπερ ἔφην, τὸ ἐπίπονον ἀλλ' οὐ φαῦλον
 παρῆλθεται, ὥστε τοιοῦτον εἶναι τὸ δηλούμενον· τέλειον μὲν
 ἀγαθὸν ἐστὶ τὸ καλόν, ἀτελὲς δὲ ὠφέλιμον πόνος. ἐὰν οὖν
 τὸ παντελὲς κτήσῃ, μηχανέτι ζήτει τὸ ἐνδόξον· εἰ δὲ προσυπερ-
 5 βάλλων ἐθελήσεις ἔτι πονεῖν, ἴσθ' ὅτι δόξεις μὲν ἐνὸς ἐν
 ἀντικαταλλάττεσθαι, κτήσῃ δὲ πρὸς ἀλήθειαν ἀμφοτέρω·
 ἑκάτερον γὰρ εἰ καὶ ἰσότημον, ἀλλ' οὐ τὸ πάντως ἄγιόν ἐστιν.
 (28.) ἄγιον δὲ πρᾶγμα δοκιμάζεται διὰ τριῶν μαρτύρων, 96
 ἀριθμοῦ μέσου, παιδείας, ἀριθμοῦ τελείου. διὸ λέγεται· „πᾶν
 10 ὃ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῷ ἀριθμῷ ὑπὸ τὴν ῥάβδον, τὸ δεκάτον
 ἄγιον“. τὸ μὲν γὰρ ἀπαξιωθὲν ἀριθμοῦ βέβηλον, οὐχ ἄγιον,
 τὸ δὲ καταριθμηθὲν ἅτε ἐγκεκριμένον ἤδη δόκιμον. τὸν γοῦν
 ὑπὸ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ συναχθέντα σῖτόν φησιν ὁ νόμος μὴ
 δουνηθῆναι ἀριθμηθῆναι, καὶ ἐπιφέρει· „οὐ γὰρ ἦν ἀριθμός“
 15 (Gen. 41,49), ἐπειδὴ τὰ τοῦ σώματος καὶ τῶν Αἰγυπτίων
 παθῶν θρεπτικά οὐκ ἄξια συνόλως ἀριθμεῖσθαι. ἡ δὲ 97
 ῥάβδος παιδείας σύμβολον· ἄνευ γὰρ τοῦ δυσωπηθῆναι καὶ
 περὶ ἐνίων ἐπιπληχθῆναι νοουθεσίαν ἐνδέξασθαι καὶ σωφρο-
 νισμὸν ἀμύχανον. δεκάς δὲ τῆς κατὰ προκοπὴν τελειώσεως
 20 πίστις, ἀφ' ἧς ὅσιον ἀπάρχεσθαι τῷ τέξαντι, τῷ παιδεύσαντι,
 τῷ τὰ ἐλπισθέντα τελεσφορήσαντι. (29.) ταῦτα ἀπογρῶντως 98
 λελέχθω περὶ τοῦ μεταλλοιοῦντος καὶ τὸ ἀρχαῖον νόμισμα
 κιβδηλεύοντος, ὃν καὶ πατέρα ὀνομάζει κατοικοῦντων ἐν
 σκηναῖς κτηνοτρόφων (Gen. 4,20). κτήνη μὲν οὖν εἰσιν αἱ
 25 ἄλογοι αἰσθηθεῖς, κτηνοτρόφοι δ' οἱ φιλήδονοι καὶ φιλοπαθεῖς
 τροφὰς παρέχοντες αὐταῖς τὰ ἐκτὸς αἰσθητά, μακρὰν διεστη-
 χότες ποιμένων. οἱ μὲν γὰρ ἀρχόντων τρόπον τὰ πλημμε-
 λῶς ζῶντα τῶν θρεμμάτων κολάζουσιν, οἱ δ' ἐστιατόρων
 p.244 M. τροφὰς ἀφθόγους | παρασκευάζοντες ἄδειαν ἁμαρτημάτων
 30 παρέχουσιν· ἀνάγκη γὰρ εὐθύς τὴν ἀπληστίας καὶ κόρου
 θυγατέρα γεννᾶσθαι ὕβριν. πατὴρ οὖν ἐστὶν εἰκότως (ὁ) 99
 ἅπαντα μεταχαράττων καὶ μεταποιῶν τὰ καλὰ τῶν τὸ

αἰσθητὸν καὶ ἄψυχον ἅπαν ἐξηλωκότων· εἰ γὰρ τὰς ἀσωμάτους (καὶ) νοητὰς φύσεις μετεδίδωκε, τοὺς ὁρισθέντας ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ὄρους ἐφύλαττεν ἅν, οὓς ὑπὲρ ἀρετῆς ὥρισαν ἕκαστον αὐτῆς εἶδος οἰκείῃ τύπῃ χαράζαντες.

- 100 (30.) Τοῦ δ' Ἰωβὴλ ἀδελφὸν εἶναι φησι τὸν Ἰουβὰλ 5
(Gen. 4,21). ἐρμηνεύεται δὲ καὶ οὗτος μετακλίνων διὰ
συμβόλου, ὁ κατὰ προφορὰν λόγος· φύσει γὰρ οὗτος δια-
νοίας ἀδελφός ἐστι. τὴν δὲ τοῦ μεταποιουῦντος νοῦ τὰ
πράγματα λόγον μετακλίνοντα σφόδρα δεόντως ὠνόμασε·
συμβαίνει γὰρ τρόπον τινὰ καὶ ἐπαμφοτερίζειν καθάπερ ἐπὶ 10
πλάστιγγος ἀντιρρέπον ἢ ὥσπερ θαλαττεύον σκάφος ὑπὸ
πολλοῦ κλύδωνος πρὸς ἑκάτερον τοῖχον ἀποκλίνειν· βέβαιον
101 γὰρ ἢ σταθιρὸν οὐδὲν ὁ ἄφρων λέγειν ἔμαθε. Μωυσῆς
δὲ οὗτ' εἰς δεξιὰ οὗτ' εἰς ἀριστερὰ οὐδ' ὅλως εἰς μέρη
τοῦ γήινου Ἐδῶμ ἀποκλίνειν οἶται δεῖν, τῇ δὲ μέσῃ ὁδῷ 15
παρέρχεσθαι, ἣν κυριώτατα καλεῖ βασιλικήν (Num. 20,17).
ἐπειδὴ γὰρ πρῶτος καὶ μόνος τῶν ὅλων βασιλεὺς ὁ θεός
ἐστι, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἄγουσα ὁδὸς ἄτε βασιλείως οὐσα
εἰκότως ὠνόμασται βασιλική. ταύτην δ' ἡγοῦ φιλοσοφίαν,
οὐχ ἣν μέτεσιν ὁ νῦν ἀνθρώπων σοφιστικὸς ὄμιλος — λό- 20
γων γὰρ οὗτοι τέχνας μελετήσαντες κατὰ τῆς ἀληθείας τὴν
πανουργίαν σοφίαν ἐκάλεσαν ἔργῳ μοχθηρῷ θεῖον ἐπι-
φημίσαντες ὄνομα —, ἀλλ' ἣν ὁ ἀρχαῖος ἀσκητῶν θίασος
διήθλει, τὰς τιθασοὺς τῆς ἡδονῆς γοητείας ἀποστρεφόμενος,
ἀστεῖως καὶ αὐστηρῶς χρώμενος τῇ τοῦ καλοῦ μελέτῃ. 25
102 τὴν βασιλικὴν γοῦν ταύτην ὁδόν, ἣν ἀληθῆ καὶ γνήσιον
ἔφαμεν εἶναι φιλοσοφίαν, ὁ νόμος καλεῖ θεοῦ ῥῆμα καὶ
λόγον. γέγραπται γάρ· „οὐκ ἐκκλινεῖς ἀπὸ τοῦ ῥήματος οὗ
ἐγὼ ἐντέλλομαι σοι σήμερον δεξιὰ οὐδὲ ἀριστερά“ (Deut.
28,14)· ὥστε ἐμφανῶς ἐπιδεδειχθαι ὅτι ταῦτόν ἐστι τῇ 30
βασιλικῇ ὁδῷ τὸ θεοῦ ῥῆμα, εἴγε προτρέπει μήτ' ἀπὸ τῆς
βασιλικῆς ὁδοῦ μήτ' ἀπὸ τοῦ ῥήματος, ὡς συνωνύμων

όντων, ἀποκλίνοντας ὁρθῇ διανοίᾳ τὴν ἐπ' εὐθείας ἄγουσαν ἀτραπὸν μέσῃν τε καὶ λεωφόρον βαδίζειν.

- p.245 M. (31.) „Ο δὲ Ἰουβᾶλ οὗτος“ φησὶν „ἐστὶ πατὴρ ὁ 103
καταδείξας ψαλτήριον καὶ κιθάραν“ (Gen. 4,21). πατέρα
5 μουσικῆς καὶ τῶν κατὰ μουσικὴν πάντων ὁργάνων τὸν γε-
γωνὸν λόγον προσφυσέστατα καλεῖ· τὸ γὰρ φωνητήριον ὄρ-
γανον ζῳοῖς ἢ φύσις πρῶτον καὶ τελειότατον ἐργασασμένη
πάσας αὐτῇ τὰς ἀρμονίας καὶ τὰ γένη τῶν μελωδιῶν
εὐθὺς ἐχαρίζετο, ἵν' ἡ τοῖς ἐκ τέχνης μέλλουσι δημιουργ-
10 γεῖσθαι προεργασμένον παράδειγμα. [καὶ] καθάπερ γὰρ τὸ 104
οὗς ἡμῶν κύκλους ἐν κύκλοις, ἐλάττους ἐν μείζουσι, γρά-
φουσα σφαιρικὸν ἐτόρνευσεν τοῦ τὴν προσιούσαν φωνὴν μὴ
χρυσμένην εἶσω σχεδάννουσθαι, εἶσω δ' ὑπὸ τῶν κύκλων
συναγομένην καὶ σφιγγομένην οἷα διαχρυσμένην τὴν ἀκοὴν
15 εἰς τὰς τοῦ ἡγεμονικοῦ δεξαμενὰς ἐπαντελεῖσθαι — καὶ
τοῦτ' εὐθὺς ἦν παράδειγμα θεάτρων τῶν κατὰ πόλεις
εὐδαίμονας· πρὸς (γὰρ) τὸ ὧτων σχῆμα ἄκρως ἡ θεάτρων
κατασκευὴ μεμύμηται —, οὕτως καὶ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν
ἢ τὰ ζῳα φύσις διαπλάσασα ὥσπερ μουσικὸν κανόνα τείναςα
20 τὰ ἐναρμόνια καὶ χρωματικά καὶ διατονικά γένη συνυφαί-
νουσα κατὰ τὰς τῶν συνημμένων καὶ διεξευγμένων μελω-
διῶν παμπληθεῖς ποικιλίας παντὸς ὁργάνου μουσικοῦ παρά-
δειγμα ἰδρύετο. (32.) ὅσα γοῦν αὐλοὶ καὶ λύραι καὶ τὰ 105
παραπλήσια μελωδοῦσι, τῆς ἀηδόνων ἢ κύκνων μουσικῆς
25 τοσοῦτον ἀπολείπεται, ὅσον ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα ἀρχε-
τύπου παραδείγματος, φθαρτὸν εἶδος ἀφθάρτου γένους. τὴν
μὲν γὰρ ἀνθρώπων μουσικὴν οὐδενὶ τῶν ἄλλων συγκρίνειν
ἄξιον ἔχουσιν γέρας ἐξαίρετον, ὃ τετίμηται, τὴν ἑναρθρον
σαφήνειαν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῇ περὶ τὴν φωνὴν κλάσει 106
30 χρώμενα καὶ ταῖς ἐπαλλήλοις τῶν τόνων μεταβολαῖς ἀκούας
αὐτὸ μόνον ἡδύνει, ὁ δ' ἄνθρωπος, ὥσπερ πρὸς τὸ λέγειν,
οὕτως καὶ πρὸς τὸ ἄδειν ἀρθρωθεὶς ὑπὸ φύσεως ἐκάτερον,

- ἀκαρῆν τε καὶ νοῦν, ἐπάγεται, τὴν μὲν τῷ μέλει κηλῶν,
 107 τὸν δὲ τοῖς νοήμασιν ἐπιστρέφων. καθάπερ γὰρ ὄργανον
 ἀμουσῶν μὲν παραδοῦθ' ἀνάρμοστον, μουσικῷ δὲ κατὰ τὴν
 ἐν αὐτῷ τέχνην εὐάρμοστον γίνεται, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ
 ὁ λόγος ὑπὸ μὲν φαύλου νοῦ κινούμενος ἀνάρμοστος, ὑπὸ 5
 108 δὲ σπουδαίου πάνυ ἐμμελὲς εὐρίσκεται. λύρα γε μὴν ἡ εἴ
 τι τῶν ὁμοίων, εἰ μὴ πληχθεῖη πρὸς τινος, ἡρεμεῖ· λόγος
 τε αὖ | μὴ πληχθεῖς ὑφ' ἡγεμονικοῦ κατὰ τὰναγκαῖον ἥσυ- p.246M.
 χίαν ἄγει. καὶ μὴν ὥσπερ ὄργανα κατὰ τὰς τοῦ μέλους
 ἀπειρούς ὕσας κράσεις μεθαρμόττεται, οὕτως καὶ ὁ λόγος 10
 συνωδὸς τις ἐρμηνεύς πραγμάτων γινόμενος ἀμυθῆτους
 109 λαμβάνει μεταβολάς. τίς γὰρ ἂν ὁμοίως γονεῦσι καὶ τέχνῳις
 διαλεχθεῖη, τῶν μὲν φύσει δοῦλος, τῶν δὲ γένει δεσπότης
 ὢν; τίς δ' ἂν ἀδελφοῖς καὶ ἀνεψιῶις ἡ συνόλῳ τοῖς ἐγγύς
 γένους καὶ μακρὰν οὖσιν; τίς δ' ἂν οἰκειοῖς καὶ ἀλλοτριόις, 15
 ἡ πολίταις καὶ ξένοις, οὐ μικράς οὐδὲ *** τύχης ἡ φύσεως
 ἡ ἡλικίας ἔχουσι διαφοράς; πρὸς βύτη γὰρ ἐτέρως ὁμιλητέον
 καὶ νέῳ, καὶ πάλιν ἐνδόξῳ καὶ ταπεινῷ, καὶ πλουσίῳ καὶ
 πένητι, καὶ ἄρχοντι καὶ ἰδιώτῃ, καὶ θεράποντι καὶ δεσπότη, 20
 110 γυναικί τε αὖ καὶ ἀνδρί, καὶ ἀτέχνῳ καὶ τεχνίτῃ. καὶ τί δεῖ
 τὰς τῶν προσώπων ἀμυθῆτους ἰδέας καταλέγεσθαι, πρὸς
 ἃς ὁ λόγος τρεπόμενος ἄλλοτε ἄλλοιᾳ λαμβάνει σχήματα; καὶ
 γὰρ αἱ τῶν πραγμάτων ἰδιότητες τυποῦσιν αὐτὸν κατὰ τοὺς
 ἰδίους χαρακτῆρας· μεγάλα γὰρ καὶ μικρά ἡ πολλὰ καὶ
 ὀλίγα ἡ ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια ἡ ἱερὰ καὶ βέβηλα ἡ ἀρχαῖα 25
 καὶ νέα οὐ τὸν αὐτὸν ἂν ἐρμηνεύσαι τρόπον, ἀλλὰ τὸν
 ἐκαστοῖς ἐφαρμοζόντα τῷ πλήθει καὶ ἀξιώματι καὶ μεγέθει,
 τοτὲ μὲν ὑψηλὸν αἴρων ἑαυτόν, τοτὲ δ' ἔμπαλιν συνάγων
 III τε καὶ συστέλλων. παρέχουσι δ' ὥσπερ τὰ πράγματα καὶ
 τὰ πρόσωπα τῷ λόγῳ μεταβολάς, οὕτως καὶ αἱ τῶν γινο- 30
 μένων αἰτίαι καὶ οἱ τρόποι καθ' οὓς γίνεται, προσέτι
 μέντοι καὶ τὰ ὧν οὐκ ἄνευ πάντα, χρόνοι καὶ τόποι.

παγκάλως οὖν ὁ μετακλίνων λόγους Ἰουβὰλ πατὴρ εἴρηται
ψαλτηρίου καὶ κιθάρας, ἀπὸ μέρους τῆς ὄλης μουσικῆς, ὡς
ἐπιδεδείκνται.

- (33.) Τὰ μὲν οὖν τῆς Ἀδᾶς ἔγγονα καὶ αὐτὴ τίς ἐστι 112
5 δεδῆλωται· τὴν δ' ἐτέραν γυναῖκα τοῦ Λάμεχ Σελλὰν καὶ
ἄσα ἀποκύει θεασώμεθα. Σελλὰ τοίνυν ἐρμητεύεται σκιᾶ,
τῶν περὶ σῶμα καὶ ἐκτὸς ἀγαθῶν, ἃ τῷ ὄντι σκιᾶς οὐδὲν
διαφέρει, σύμβολον. ἡ κάλλος οὐχὶ σκιᾶ, ὁ πρὸς βραχὺν
ἀνθῆσαν χρόνον ἀφαινίσταται, ἰσχύς δὲ καὶ εὐτονία σώματος,
10 ἧς ἡ τυχοῦσα νόσος ἐξέλυσεν, αἰσθητήρια δὲ καὶ ἡ περὶ
ταῦτα ἀκρίβεια, ἣν βεῦμα δυσῶδες ἐνέφραξεν ἡ γῆρας, ἡ
ἀναγκαία καὶ κοινὴ πάντων νόσος, ἐπήρωσεν; ἔτι δ' οὐχὶ
πλοῦτοι καὶ δόξαι καὶ ἀρχαὶ καὶ τιμαὶ καὶ ὅσα τῶν ἐκτὸς
p.247 M. ἀγαθὰ νενόμισται | σκιᾶ πάντα; χρὴ δὲ τὴν διάνοιαν ὡς 113
15 δι' ἀναβαθμῶν ἐπὶ τὴν τοῦ παντὸς ἐπάγειν ἀρχήν. εἰς
Δελφούς γεγόνασιν ἄνθρωποι τῶν λεγομένων ἐνδόξων, οἱ
τοὺς εὐδαίμονας βίους ἐκεῖσε ἀνατεθείκασι. καθάπερ οὖν
ἐξίτηλοι γραφαί, οὗ χρόνου μήκει μόνον [οὐ] διερρύθαν,
ἀλλὰ καὶ καιρῶν ὕψειαις μεταβολαῖς ἐκπεπνεύκασιν, εἰσὶ δ'
20 οὗς οἷα χειμάρρου φορὰ πλημμύροντος ἐξαίφνης ἐπικλύ-
σασα ἡφάνισεν. ἐκ ταύτης τῆς σκιᾶς καὶ τῶν ἀβεβαίων 114
ὄνειράτων ἀποκυεῖται υἱωνός, διὸ ὠνόμασεν Θεοβέλ (Gen.
4,22)· ἐρμητεύεται δὲ σύμπασα. τῷ γὰρ ὄντι οἱ τὸ παρὰ
πολλοῖς ἀδόκμενον ἀγαθὸν σύνθετον πλουθυγίαν κτησάμενοι
25 μικρὰ καὶ μεγάλα καὶ πάνθ' ἀπλῶς ἀνῆφθαι δοκοῦσιν.
εἰ δὲ καὶ παραγένοιτό τις αὐτεξουσίως ἡγεμονία, φουσηθέντες 115
καὶ μετεωρισθέντες ὑπὸ κούφης ἐννοίας, ἐκλαθόμενοι ἑαυτῶν
καὶ ὕλης φθαρτῆς ἐξ ἧς γεγόνασι, μείζωνος ἢ κατ' ἀνθρω-
πίνην σύστασιν οἰηθέντες φύσεως ἐπιλαχεῖν ταῖς τιμαῖς
30 αὐτοὺς ὑπὸ μεγαλαυχίας ἀποσεμνόναντες ἐξεθειώσαν. ἤδη
γούν τινες ἐπετόλμησαν τὸν ἀληθῆ θεὸν φάναι μὴ εἰδέναι
(Exod. 5,2), τῆς περὶ αὐτοὺς ἀνθρωπότητος ἐκλαθόμενοι,

- διὰ τὴν τῶν περὶ σῶμα καὶ ἐκτὸς ἀμετρίαν ἀφθόνως * * *
- 116 οὓς ἕκαστος χαρακτηρίζει. (34.) εἰτά φησιν ὅτι „οὗτος
τὴν σφυροκόπος χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου“ (Gen. 4,22).
τοῦ γὰρ σεσοβημένου περὶ τὰς τῆ σωματικῆς ἡδονᾶς [τῆ τὰς
ἡδονᾶς] τῆ τὰς ἐκτὸς ὕλης ἢ ψυχῇ καθάπερ ἐπ’ ἄκμονος 5
σφυρηλατεῖται κατὰ τὰς τῶν ἐπιθυμιῶν μακρὰς καὶ διω-
λυγίους ἐκτάσεις ἐλαυνομένη. τοὺς μὲν γὰρ φιλοσωμάτους
ἴδοις ἂν αἰεὶ καὶ πανταχοῦ λίνα καὶ πάγας πρὸς τῶν ὧν
ὀρέγονται θήραν τιθέντας, τοὺς δ’ αὖ φιλαργύρους καὶ φι-
λοδόξους τὸν περὶ ταῦτα οἴστρον καὶ ἥμερον ἐπὶ τὰ πέρατα 10
γῆς καὶ θαλάττης ἀποστέλλοντας καὶ ὥσπερ δικτοῖς ταῖς
ἀορίστοις αὐτῶν ὀρέξεσιν ἐπισπωμένους τὰ πανταχόθεν.
μέχρις ἂν ὑπὸ βίας ἢ σφοδρὰ τάσις ῥῆξιν λαβοῦσα καὶ τοὺς
117 ἔλκοντας ἀντεπισπωμένη πρηγεῖς καταβάλλῃ. δημιουργοὶ
δ’ εἰσὶ πάντες οὗτοι πολέμου, παρὸ σιδήρον καὶ χαλκὸν 15
ἐργάζεσθαι λέγονται, δι’ ὧν οἱ πόλεμοι | συνίστανται. τὰς p.248 M.
μὲν γὰρ μεγίστας καὶ ἀνδρῶν ἰδίᾳ καὶ πόλεων κοινῇ δια-
φορὰς εὗροι τις ἂν σκοπῶν καὶ πάλαι γεγεννημένας καὶ νῦν
ὑπαρχούσας καὶ ἐσομένας αὐθις τῇ εὐμορφίᾳ γυναικὸς εἶνεκα
τῇ χρημάτων τῇ δόξης τῇ τιμῇ τῇ ἀρχῇ τῇ κτήσεως τῇ 20
συνόλῳ ὅσα σώματος καὶ τῶν ἐκτὸς ἐστὶ πλεονεκτήματα·
118 παιδείας δὲ καὶ ἀρετῆς χάριν, ἃ τοῦ κρατίστου τῶν ἐν
ἡμῖν ἀγαθὰ διανοίας ἐστίν, οὔτε ξενικὸς οὔτ’ ἐμφύλιος
πώποτε κατέσχε πόλεμος· εἰρηναῖα γὰρ φύσει ταῦτα, ἐφ’
ὧν εὐνομία καὶ εὐστάθεια καὶ ὅσα περικαλλέστατα εἶδη 25
τοῖς ψυχῇς ὀδυδερκεστάτοις ὅμμασιν, οὐχὶ τοῖς σώματος
ἀμυδροῖς, θεωρεῖται· ταῦτα μὲν γὰρ τὰς ἐκτὸς ἐπιφανείας
μόνον ὁρᾷ, ὁ δὲ τῆς διανοίας ὀφθαλμὸς εἴσω προσελθὼν
καὶ βαθύνας τὰ ἐν αὐτοῖς σπλάγχχνους ἐγκεκρυμμένα κατεῖδε.
119 γίνονται δ’ αἱ ταραχαὶ τῇ αἰστάσει πᾶσαι τοῖς ἀνθρώποις 30
αἰεὶ σχεδὸν περὶ μὲν οὐδενὸς ἄλλου, περὶ δὲ τῆς πρὸς ἀλή-
θειαν σκιάς. τὸν γὰρ δημιουργὸν τῶν πολιμιστηρίων ὅπλων,

χαλκοῦ καὶ σιδήρου, Θοβὲλ υἱὸν Σελλᾶς τῆς σκιᾶς ὠνόμασεν, οὐ λόγων τέχναις, ἀλλὰ νοημάτων ὑπερβάλλοντι καλλεῖ φιλοσοφῶν. ἔγνω γὰρ ὅτι πᾶς ἡ ναυτικός ἡ πεζὸς στρατὸς τοὺς μεγίστους αἰρεῖται κινδύνους ἕνεκα σωματικῶν ἰδίωνων
 5 ἡ χάριν περιουσίας τῶν ἐκτός, ὧν οὐδὲν βέβαιον ἡ πάγιον ὑπὸ τοῦ πάντα ἐξελέγχοντος αἰῶνος μαρτυρεῖται· σκιαγραφαίαις γὰρ ἐπιπολαίοις ἐξ ἑαυτῶν διαρρεούσαις ἔοικε. (35.) τοῦ δὲ Θοβὲλ ἀδελφὴν εἶναί φησι Νοεμάν (Gen. 4,22), 120 ἧς ἑρμηνεῖα πιότης· ἀκολουθεῖ γὰρ τοῖς εὐπάθειαν σώματος
 10 καὶ ᾧς εἶπον ὕλας μεταδιώκουσιν, ὅταν τινὸς ὧν ὀρέγονται λάχωσι, πιαίνεσθαι. τὴν δὲ τοιαύτην πιότητα οὐκ ἰσχύον, ἀλλ' ἀσθένειαν ἔγωγε τίθεμαι· διδάσκει γὰρ ἀφίστασθαι θεοῦ τιμῆς, ἡ πρώτη καὶ ἀρίστη ψυχῆς ἐστὶ δύναμις. μάρτυς 121 δ' ὁ νόμος ἐν ᾧδῃ μείζονι λέγων οὕτως· „ἐλιπάνθη,
 15 ἐπαχύνθη, ἐπλατύνη, καὶ ἐγκατέλιπε θεὸν τὸν ποιήσαντα αὐτόν, καὶ ἐπελάθετο θεοῦ σωτῆρος αὐτοῦ“ (Deut. 32,15). ὧντως γὰρ οὐκέτι μέμνηται τοῦ αἰωνίου, οἷς πρὸς καιρὸν ὁ βίος ἤνθησε· νομίζουσι γοῦν τὸν καιρὸν θεόν. διὸ καὶ 122 Μωυσῆς μαρτυρεῖ προτρέπων πολεμεῖν ταῖς ἐναντίαις δόξαις·
 20 λέγει γάρ· „ἀφέστηκεν ὁ καιρὸς ἀπ' αὐτῶν, ὁ δὲ κύριος p.249 M. ἐν ἡμῖν“ (Num. 14,9). ὥσθ' | οἷς μὲν ὁ ψυχῆς βίος τετίμηται, λόγος θεῖος ἐνοικεῖ καὶ ἐμπεριπατεῖ, οἷς δ' ὁ τῶν ἰδίωνων, ἐφήμερον καὶ κατεψευσμένην ἔχουσιν εὐκαιρίαν. οὗτοι μὲν οὖν ὑπὸ διαρρεούσης πιότητός τε καὶ τέρψεως ἐπὶ
 25 πλεόν οἰδῆσαντες καὶ περιταθέντες ἐξερράγησαν· οἱ δὲ τῇ τρεφούσῃ τὰς φιλαρέτους ψυχὰς σοφία πιαινόμενοι βέβαιον καὶ ἀκράδαντον ἰσχύουσι δύναμιν, ἧς ὑπόδειγμα τὸ ὀλοκαυτούμενον ἀπὸ παντὸς ἱερείου στέαρ. λέγει γὰρ Μωυσῆς· 123 „πᾶν στέαρ τῷ κυρίῳ νόμιμον αἰώνιον“ (Lev. 3, 16.
 30 17), ὡς τῆς κατὰ μὲν διάνοιαν πιότητος ἀναφερομένης ἐπὶ θεὸν καὶ οἰκειουμένης αὐτῷ, διόπερ ἀπαθανατίζεται, τῆς δὲ κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἐκτός ἀναφερο-

μένης ἐπὶ τὸν ἀντίθεον καιρόν, διὸ καὶ τάχιστα παρήκμασεν.

- 124 (36.) Περὶ μὲν οὖν τῶν Λάμεχ γυναικῶν τε καὶ ἐκγόνων ἱκανῶς οἶμαι δεδηλωῆσθαι· τὴν δ' ὥσπερ παλιγγενεσίαν Ἀβελ τοῦ δολοφονηθέντος σκεψώμεθα. „ἐγνώ“ φησὶν 5
 „Ἀδὰμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Εὐάν, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σὴθ (λέγουσα)· ἐξάνεστης γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἀβελ, ὃν ἀπέκτεινε
 125 Καὶν“ (Gen. 4,25). Σὴθ ἐρμηνεύεται ποτισμός. ὥσπερ οὖν τὰ κατὰ γῆν σπέρματα καὶ φυτὰ ποτιζόμενα αὖξεται καὶ 10
 βλαστάνει καὶ πρὸς καρπῶν γενέσεις εὐτοχεῖ, στερόμενα δὲ ἐπιρροῆς ἀφαναίνεται, οὕτως ἡ ψυχὴ, καθάπερ φαίνεται, ὅταν νάματι ποτίμῃ σοφίας ἄρδεται, βλαστάνει τε καὶ ἐπι-
 126 δίδωσι πρὸς τὸ βέλτιον. ποτισμὸς δὲ ὁ μὲν ἔστι ποτίζοντος, ὁ δ' αὖ ποτιζομένου. ἢ οὐκ ἂν εἴποι τις τῶν αἰσθήσεων 15
 ἐκάστην ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ νοῦ ποτίζεσθαι τὰς δυνάμεις καθάπερ ὀχετοῦς ἀνευρόνοντός τε καὶ τείνοντος; οὐδεὶς γοῦν εὖ φρονῶν εἴποι ἂν ὀφθαλμοὺς ὄρᾶν, ἀλλὰ νοῦν δι' ὀφθαλμῶν, οὐδ' ὥτα ἀκούειν, ἀλλὰ δι' ὠτων ἐκεῖνον, οὐδὲ μυκτῆρας ὁσφραίνεσθαι, ἀλλὰ διὰ μυκτῆρων τὸ ἡγεμονικόν. 20
 127 (37.) διὸ καὶ ἐν Γενέσει λέγεται· „πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς“ (Gen. 2,6). ἐπεὶ γὰρ ὅλου τοῦ σώματος μέρος ἐξαίρετον ἔνειμεν ἡ φύσις τὸ πρόσωπον αἰσθήσεσιν, ἡ ἀνιοῦσ' ἀφ' ἡγεμονικοῦ πηγὴ σχιζομένη πολλαχῇ καθάπερ τινὰς ὑδρορροὰς ἀναστείλασα 25
 μέχρι προσώπου, δι' αὐτῶν τὰς δυνάμεις ἐφ' ἕκαστον ἄγει τῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων. οὕτως μέντοι καὶ ὁ θεοῦ λόγος | ποτίζει τὰς ἀρετάς· ἀρχὴ γὰρ καὶ πηγὴ καλῶν πράξεων p.250 M.
 128 οὗτος. δηλοῖ δ' ὁ νομοθέτης φάσκων· „ποταμὸς δ' ἐκπορεύεται ἐξ Ἑδὲμ ποτίζειν τὸν παράδεισον. ἐκεῖθεν ἀφο- 30
 ρίζεται εἰς τέσσαρος ἀρχάς“ (Gen. 2,10). γενικαὶ μὲν γὰρ εἰσιν ἀρεταὶ τέσσαρες, φρόνησις, ἀνδρεία, σωφροσύνη, δικαιο-

σύνη· τούτων δ' ἡγεμονίς ἐκάστη καὶ βασιλὶς ἐστὶ, καὶ ὁ
 κτησάμενος αὐτὰς ἄρχων καὶ βασιλεὺς εὐθέως, καὶ ἢ μηδεμιᾶς
 ὕλης εὐπορή. τὴ γὰρ „ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς“ οὐ 129
 τούτων διάστασιν, ἀλλ' ἀρετῶν ἡγεμονίαν ἐμφαίνει καὶ χρᾶ-
 5 τος. αὐταὶ δὲ καθάπερ ἐκ μιᾶς ῥίζης ἐκπεφύκασι τοῦ θεοῦ
 λόγου, ὃν εἰκάζει ποταμῷ διὰ τὴν ἀένναον καὶ συνεχῆ
 φορὰν ποτίμων λόγων καὶ δογμάτων, οἷς τὰς φιλοθέους
 τρέφει καὶ συναυξεῖ ψυχὰς. (38.) ποταῖα δ' αὐταὶ, κατ' 130
 ὀλίγον ἐπάγων ἐκδιδάσκει, ποιούμενος ἀπὸ τῶν φύσει τὴν
 10 ὑφήγησιν τεχνῶν. εἰσάγει γὰρ τὴν Ἄγαρ πληροῦσαν ἀσκήν
 ὕδατος καὶ τὸ παιδίον ποτίζουσιν — ἔστι (δ' ἢ) Ἄγαρ
 θεραπαινὶς Σάρρας, τῆς τελείας ἀρετῆς [καὶ] μέση παιδεία —
 φυσικώτατα· ἐπειδὴ οὖν ἄχρι τοῦ βᾶθους ἐλθοῦσα τῆς
 ἐπιστήμης, ἣν ὀνομάζει φρέαρ, ἀρύσεται ὥσπερ εἰς ἄγρος
 15 τὴν ψυχὴν τὰ τε δόγματα καὶ θεωρήματα, ἃ μέττεισιν, οἷς
 τέθραπται, τούτοις τρέφειν τὸ παιδίον ἀξιοῖ. παιδίον δὲ καλεῖ 131
 τὴν ἄρτι διδασκαλίας ὀρεγομένην ψυχὴν καὶ πρὸς τῷ μαθεῖν
 νυνὶ τρόπον τινὰ γέγεννημένην, παρὸ καὶ ἀνδρωθεὶς ὁ παῖς
 γίνεται σοφιστής, ὃν προσαγορεύει τοξότην· ἐφ' ὃ γὰρ ἂν
 20 προηῇται κεφάλαιον ὥσπερ σκοπόν, εὐστόχως ἀποθεῖξαις
 ὥσπερ ὀϊστοὺς ἀφίησι. (39.) Ῥεβέκκα δ' οὐκέτι προ- 132
 κοπαῖς ἀλλὰ τελειότητι ποτίζουσα τὸν μαθητὴν εὐρίσκειται.
 πῶς δέ, αὐτὸς διδάξει ὁ νόμος. „ἢ γὰρ παρθένος“ φησὶν
 „ἦν καλὴ τῇ ὄψει σφόδρα, παρθένος ἦν, ἀνὴρ οὐκ ἔγνω
 25 αὐτήν. καταβᾶσα δὲ ἐπὶ τὴν πηγὴν ἔπλησε τὴν ὕδριαν
 καὶ ἀνέβη. προσέδραμε δὲ ὁ παῖς εἰς συνάντησιν αὐτῇ καὶ
 εἶπε· πότισόν με δὴ μικρὸν ὕδωρ ἐκ τῆς ὕδριας σου. ἢ δὲ
 εἶπε· πῖε, κύριε. καὶ σπεύσασα καθεῖλε τὴν ὕδριαν ἐπὶ
 τὸν βραχίονα αὐτῆς καὶ ἐπότισεν αὐτόν, ἕως ἐπαύσατο
 p.251 M. πίνων· | καὶ εἶπε· καὶ ταῖς καμήλοις σου ὕδρευσομαι, ἕως
 31 ἂν πᾶσαι πίωσι. καὶ σπεύσασα ἐξεκένωσε τὴν ὕδριαν εἰς
 τὸ ποτιστήριον, καὶ δραμοῦσα ἐπὶ τὸ φρέαρ ὕδρευσατο ταῖς

- 133 καμήλοις“ (Gen. 24,16—20). τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε τὴν
 περὶ πάντα ἀκριβείαν τοῦ νομοθέτου; παρθένον εἶπε τὴν
 ‘Ρεβέκκαν, καὶ πάνυ καλὴν παρθένον, ὅτι ἀμιγῆς καὶ ἄδολος
 καὶ ἀμίαντος ἢ ἀρετῆς φύσις καὶ μόνῃ τῶν ἐν γενέσει καλῇ
 τε καὶ ἀγαθῇ· ἀφ’ ἧς καὶ τὸ στωικὸν ἐβλάστησε δόγμα τὸ 5
- 134 μόνον εἶναι τὸ καλὸν ἀγαθόν. (40.) τῶν δ’ ἀρετῶν αἱ
 (μὲν) εἰσιν αἰεὶ παρθένοι, αἱ δὲ ἐκ γυναικῶν εἰς παρθένους
 μετέβαλον, ὥσπερ ἡ Σάρρα· „ἐξέλιπε γὰρ γίνεσθαι τὰ γυναι-
 κεία“ (Gen. 18,11), ὅποτε ἄρχεται τὸ εὐδαιμον γένος
 κυοφορεῖν, Ἰσαάκ. ἡ δ’ αἰεὶ παρθένος ὑπὸ ἀνδρός, ἣ 10
 φησι, συνόλως οὐ γινώσκεται. θνητῶν γὰρ πρὸς ἀλήθειαν
 οὐδενὶ τὴν ἀδιάφθορον φύσιν μιαίνειν ἐφεῖται, ἀλλ’ οὐδ’
 ἥτις ἐστὶν εἰλικρινῶς εἰδέναι· ἐὰν μέντοι καὶ γυνῶναι δυνηθῇ,
- 135 μισῶν καὶ προβεβλημένος οὐ παύεται. διὸ καὶ Λεῖαν
 φυσικῶς εἰσάγει μισουμένην (Gen. 29,31)· οὗς γὰρ τὰ 15
 φίλτρα τῶν κατὰ ‘Ραχήλ, τὴν αἰσθησιν, ἡδονῶν ἐπάγεται,
 τούτους οὐκ ἀνέχεται ἡ ἐκτὸς τῶν παθῶν Λεῖα, διόπερ
 σκορακίζόμενοι μισοῦσιν αὐτήν· τῇ δὲ ἡ πρὸς τὸ γεννητὸν
 ἀλλοτρίωσις πρὸς θεὸν οἰκείωσιν εἰργάσατο, παρ’ οὗ τὰ
 φρονήσεως παραδεξαμένη σπέρματα ὠδίνει καὶ ἀποτίκτει 20
 καλὰς καὶ ἀξίας ἐννοίας τοῦ γεννήσαντος πατρός. ἐὰν οὖν
 καὶ σὺ μιμησαμένη Λεῖαν, ὦ ψυχή, (τὰ) θνητὰ ἀποστραφῇς,
 ἐξ ἀνάγκης ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἀφθαρτον, ὃς ὅλας ἐπομ-
- 136 βρήσει σοι τὰς τοῦ καλοῦ πηγὰς. (41.) ἡ δὲ ‘Ρεβέκκα
 κατέβη, φησὶν, ἐπὶ τὴν πηγὴν πληῖσαι τὴν ὕδριαν, καὶ ἀνέβη. 25
 πόθεν γὰρ τὴν φρονήσεως διψῶσαν διάνοιαν εἰκὸς ἐστὶ
 πληροῦσθαι πλὴν ἀπὸ σοφίας θεοῦ, τῆς ἀνελλιποῦς πηγῆς,
 εἰς ἣν κατιοῦσα ἀναβαίνει κατὰ τι συγγενὲς σπουδαίου
 μαθητοῦ; τοὺς γὰρ ἀπ’ οἰήσεως χαλόνους κατελθόντας ὁ
 ἀρετῆς ἐκδοεῖσθαι καὶ ὑπολαβὼν δι’ εὐκλείας εἰς ὕψος 30
 αἶρει λόγος. οὗ ἕνεκά μοι δοκεῖ καὶ Μωυσῇ διαλέγεσθαι·
 „βάδιζε, κατὰβηθι, καὶ ἀνάβηθι“ (Exod. 19,24), ὥς

p.252 M. παντὸς τοῦ τὴν ἴδιον | ταπεινότητα μετροῦντος ἐπικυδαστέρου
 παρὰ τοῖς ἀληθείας κριταῖς γινομένου. παρατετηρημένως 137
 δὲ σφόδρα ἢ μὲν [γάρ] Ἄγαρ ἀσκὸν πρὸς τὴν ὑδρίαν,
 Ῥεβέκκα δὲ ὑδρίαν ἐπιφέρειται, ὅτι τῇ μὲν τοῖς παιδεύμασι
 5 τοῖς ἐγκυκλίους (ἐγ)χορευούσῃ δεῖ καθάπερ τινῶν σωματικῶν
 τῆς αἰσθήσεως ἀγγείων, ὁφθαλμῶν, ὠτων, πρὸς τὴν τῶν
 θεωρημάτων ἀνάληψιν — ἐκ γὰρ τοῦ πολλὰ μὲν ἰδεῖν,
 πολλῶν δὲ ἐπακοῦσαι περιγίνεται τοῖς φιλομαθέσιν ἢ ἐξ
 ἐπιστήμης ὠφέλεια —, τῇ δὲ ἀκράτου σοφίας πεπληρωμένη
 10 δερματίου μὲν ὄγκου (τὸ) παράπαν οὐδενός — ἔμαθε γὰρ
 ἢ ἀσωμάτων ἐρώσα ὅλον ἀποδύεσθαι λογισμῇ τὸν ἀσκόν,
 τὸ σῶμα — ὑδρίας δὲ αὐτὸ μόνον, ἣ σύμβολόν ἐστιν ἀγγείου
 τὸ πολύχουν ὕδατος τρόπον ἡγεμονικὸν κεχωρηχότος· ὕπερ
 εἴτε μήνιγγα εἴτε καρδίαν εἶναι συντέτευχεν, οἱ περὶ ταῦτα
 15 δεινοὶ φιλοσοφεῖτωσαν. ὕδρευσαμένην οὖν ἀπὸ σοφίας, τῆς 138
 θείας πηγῆς, τὰς ἐπιστήμας ὁ φιλομαθὴς ἰδὼν ἐπιτρέχει
 καὶ ὑπαντιάσας ἰκέτης γίνεται, ὥπως τὴν τοῦ μαθεῖν δίψαν
 ἀκέσῃται. ἢ δὲ τὸ πρεσβύτατον τῶν παιδευμάτων δι-
 δαχθεῖσα, τὸ ἀβάσκανον καὶ φιλόδορον, εὐθύς ὀρέγῃ τὸ
 20 σοφίας νᾶμα καὶ ἐμπιεῖν ἀθρόου παρακαλεῖ μετὰ τοῦ καὶ
 κύριον ὀνομάζειν τὸν οἰκέτην. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ δογματι-
 κώτατον, ὅτι ὁ σοφὸς μόνος ἐλεύθερός τε καὶ ἄρχων, κἂν
 μυρίους τοῦ σώματος ἔχῃ δεσπότας. (42.) ὀρθότατα μέντοι 139
 φαμένου „πότισόν με μικρὸν ὕδωρ“, οὐκ ἀποκρίνεται τὸν
 25 ἀκόλουθον τρόπον· ποτιῶ, ἀλλὰ φησι· „πίε“. τοῦτο μὲν
 γὰρ ἐπιδεικνυμένης τὸν θεῖον ἦν πλοῦτον, δις ἅπασιν τοῖς
 ἀξίοις καὶ δυναμένοις χρῆσθαι προκέχυται, ἐκεῖνο δὲ
 ἐπαγγελλομένης διδάξειν· οὐδὲν δὲ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος
 οἰκεῖον ἀρετῇ. τεχνικώτατα μέντοι χαρακτηρίζει τὴν τῆς 140
 30 διδασκούσης καὶ ὠφελούσης ὑφήγησιν· „σπεύσασα“ γὰρ
 φησι „καθεῖλε τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τὸν βραχίονα αὐτῆς“, διὰ
 μὲν τοῦ σπουδᾶσαι τῆς πρὸς τὸ εὐεργετεῖν ἐμφαινομένης

- ὁξύτητος, ἥ ἀπὸ γνώμης συνίσταται, ἥς ὑπερόριος ἐκτε-
 τόξευται φθόνος, διὰ δὲ τοῦ καθελεῖν ἐπὶ τὸν βραχίονα
 αὐτῆς (τῆς) πρὸς τὸν μανθάνοντα τοῦ διδάσκοντος ἐπικλινούσ
 141 καὶ προσεχούς οικειώσεως. εὐήθεις γὰρ ὅσοι τῶν δι-
 δασκάλων μὴ πρὸς τὴν τῶν γνωρίμων δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς 5
 τὴν ἑαυτῶν ὑπερβάλλουσαν | ἕξιν ἐπιχειροῦσι ποιεῖσθαι p.253 M.
 τὰς ὑψηλῆς, οὐκ εἰδότες ὡς διδασκαλίας ἐπιδιδεῖς μακρῶ
 διενήνοχεν. ὁ μὲν γὰρ ἐπιδεικνύμενος τῇ τῆς παρούσης
 ἕξεως εὐφορίᾳ καταχρώμενος ἀνεμποδίστως τὰ ἐν μακρῶ
 χρόνῳ πονηθέντα οἵκτοι καθάπερ γραφῶν ἔργα ἢ πλαστῶν 10
 εἰς τοῦφανεῖς προσφέρει τὸν παρὰ τῶν πολλῶν θηρώμενος
 ἔπαινον, ὁ δ' αὖ διδάσκειν ἐπιχειρῶν οἶα τις ἱατρὸς ἀγαθὸς
 οὐ πρὸς τὸ τῆς τέχνης μέγεθος ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ
 θεραπευομένου δύναμιν ἀφορῶν οὐχ ὅσα ἐκ τῆς ἐπιστήμης
 πεπόριξε — ἀμύθητα γὰρ ταῦτά γε —, ἀλλ' ὅσων τῷ 15
 κάμνοντι δεῖ στοχαζόμενος τοῦ μετρίου προσφέρων ἐπιδίδωσιν.
 142 (43.) διὸ καὶ Μωυσῆς ἐν ἑτέροις φησί· „δάνειον δανειεῖς
 τῷ χρῆζοντι ὅσον δεῖται, καθ' ὃ δεῖται“ (Deut. 15,8), διὰ
 μὲν τοῦ δευτέρου διδάσκων ὅτι οὐ πάντα πᾶσι χαριστέον,
 ἀλλὰ τὰ οἰκεῖα τῇ τῶν δεομένων χρειᾷ· τὸ γὰρ ἄχκυραν 20
 ἢ πλάτην ἢ πηδάλιον γεωπόνῳ ἢ ἄροτρα καὶ σκαπάνην
 κυβερνήτη ἢ λύραν μὲν ἱατρῷ, μουσικῷ δὲ τὰ κατὰ τὴν
 χειρουργίαν ὀφρεῖσθαι ὄργανα καταγέλαστον, εἰ μὴ καὶ
 διψῶσι μὲν πολυτελεῇ σιτία, πεινῶσι δὲ πολλὸν ἄκρατον
 ἐπιφέρειν δεῖ πρὸς ἐπιδιδεῖν εὐπορίας τε ἅμα καὶ μισανθρω- 25
 πίας, γλεῦν τὰς ἐτέρων τύχας τιθεμένους. τὸ δὲ ποσὸν
 ἐν ταῖς χάρισιν αὐτῷ παρελθῆναι διὰ συμμετρίαν, πρᾶγμα
 ὠφελιμώτατον· μὴ γὰρ ὅσα δύνασαι χαρίζου, φησὶν ὁ
 ὀρθὸς λόγος, ἀλλ' ὅσα ἱκανὸς ὁ δεόμενός ἐστι δέξασθαι.
 143 ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ὁ θεὸς οὐκ ἀναλογουῦντας τῷ μεγέθει 30
 τῆς αὐτοῦ τελειότητος χρησμούς ἀναφθίγγεται, πρὸς ὃς τὴν
 τῶν ὠφεληθησομένων αἰεὶ δύναμιν; ἐπεὶ καὶ τίς ἂν ἐχώ-

ρησε θεοῦ λόγων ἰσχὺν τῶν ἀπάσης κρείττωνων ἀκοῆς; ὁ ἀψευδέστατα δοκοῦσιν οἱ Μωυσῆ λέγοντες· «λάλησον σὺ ἡμῖν, καὶ μὴ λαλεῖτω πρὸς ἡμᾶς ὁ θεός, μὴ ἀποθάνωμεν» (Exod. 20,19)· ἔγνωσαν γὰρ ὅτι οὐδὲν ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς

- 5 αἰτιόχρεων ὄργανον θεοῦ νομοθετοῦντος ἐκκλησίαν. οὐδὲ 144
γὰρ εἰ τὸν [πλοῦτον ἐπιδείκνυσθαι βουληθεῖη τὸν ἑαυτοῦ, χωρήσαι ἂν ἡπειρωθείσης καὶ θαλάττης ἡ σύμπασα γῆ· εἰ μὴ νομίζομεν ὕετων καὶ τῶν ἄλλων ἐν κόσμῳ φορὰν κατὰ τεταγμένας καιρῶν περιόδους, ἀλλὰ μὴ συνεχῶς
- 10 γίνεσθαι διὰ σπάνιν καὶ ἔνδειαν αὐτῶν, ἀλλ' οὐχ ἕνεκα προμηθείας τῶν χρηζόντων, οὐς ἡ συνεχὴς τῶν ὁμοίων
- p.254 M. ὠρεῶν ἀπόλαυσις βλάψειν | μᾶλλον ἔμελλεν ἢ ὠφελήσειν. διὸ τὰς πρῶτας αἰεὶ χάριτας, πρὶν κορεσθέντας ἐξυβρίσαι 145
τοὺς λαχόντας, ἐπισχῶν καὶ ταμειυστάμενος εἰσαυθις ἑτέρας
- 15 ἀντ' ἐκείνων καὶ τρίτας ἀντὶ τῶν δευτέρων καὶ αἰεὶ νέας ἀντὶ παλαιωτέρων, τοτὲ μὲν διαφερούσας, τοτὲ δ' αὖ καὶ τὰς αὐτάς ἐπιδίδωσι. τὸ γὰρ γενητὸν οὐδέποτε μὲν ἀμυρεῖ τῶν τοῦ θεοῦ χαρίτων — ἐπεὶ πάντως ἂν διέφθαρτο —, φέρειν δὲ τὴν πολλὴν καὶ ἄφθονον αὐτῶν ῥύμην ἀδυνατεῖ.
- 20 διὸ βουλόμενος ὄνησιν ἡμᾶς ἔχειν ὧν ἐπιδίδωσι πρὸς τὴν τῶν λαμβανόντων ἰσχὺν τὰ διδόμενα σταθμᾶται. (44.) ἐπαινετέον οὖν καὶ 'Ρεβέκκαν, ἣ τοῖς τοῦ πατρὸς 146
ἐπομένῃ διατάγμασιν ἀφ' ὑψηλοτέρου χωρίου καθελούσα τὸ σοφίας ἀγγεῖον ἐπὶ τὸν βραχίονα, τὴν ὕδριάν [ὄε], ὀρέγει
- 25 τῷ μαθητῇ ᾧς ἱκανὸς ἐκείνός ἐστι δέξασθαι διδασκαλίαν. μετὰ δὲ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἄφθονον αὐτῆς καταπέπληγμα. 147
μικρὸν γὰρ αἰτήθεισα πόμα πολὺ δίδωσιν, ἕως ὅλην τὴν ψυχὴν τοῦ μανθάνοντος ποτίμων θεωρημάτων ἐπλήρωσεν. λέγει γάρ· «ἐπότισεν αὐτὸν ἕως ἐπάύσατο πίνων», πρὸς
- 30 φιλανθρωπίαν διδάγμα θαυμασιώτατον· ἐὰν γάρ τις πλειόνων μὲν τυγχάνῃ χρεῖος ὧν, ὀλίγα δὲ ὑπ' αἰδοῦς προσιῶν αἰτῇ, μὴ ταῦθ' ἄ φησι μόνον παρέχωμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ

- 148 ἡσυχάζόμενα ἐκεῖνα, ὧν πρὸς ἀλήθειαν ἐνδεής ἐστιν. ἀλλ' οὐκ ἀπόχρη μόνον πρὸς τελείαν ἀπόλαυσιν τοῦ γνωρίμου καταλαμβάνειν ὅσα ἂν ὁ διδάσκων ὑφηγῆται, εἰ μὴ προσγένοιτο καὶ μνήμη· διόπερ ἐπιδεικνυμένη τὸ φιλό-
 δωρον, ὅτε αὐτὸν πληροῖ ποτίσασα, ὑπισχνεῖται καὶ ταῖς
 5 καμήλοις ὑδρεῦσθαι, ὡς συμβολικῶς μνήμας εἶναι φαμεν·
 μηρυκᾶται γὰρ τὸ ζῶον τὴν τροφὴν ἐπιλαΐνον, καὶ ὅταν
 ὑκλάσαν δέξηται βαρύτερον φόρτον, μετὰ πολλῆς ἄγαν
 149 εὐτονίας ἐγείρεται κοῦφος. οὕτως δὲ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ φι-
 λομαθοῦς, ὅταν ἐπιφορηθῇ τὸ τῶν θεωρημάτων ἄχθος,
 10 ταπεινότερα μὲν οὐ γίνεται, διαναστᾶσα δὲ γέγηθεν· ἐκ δὲ
 τῆς ἐπαναπολήσεως καὶ ὥσπερ ἐπιεάνσεως τῆς πρῶτον
 καταβληθείσης τροφῆς περιγίνεται μνήμη τῶν θεωρημάτων.
 150 ἰδοῦσα δὲ εὐπαράδεκτον ἀρετῆς (τὴν) τοῦ παιδὸς φύσιν
 ὅλην ἐξεκένωσε τὴν ὑδρίαν εἰς τὸ ποτιστήριον, τουτέστι
 15 τὴν τοῦ διδάσκοντος ἅπασαν ἐπιστήμην εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ
 μαθητῆτος. σοφισταὶ μὲν γὰρ ὑπὸ μισθαρίας ἅμα καὶ
 φθόνου τὰς τῶν γνωρίμων κολοῦντες φύσεις πολλὰ τῶν α
 χρῆ λέγειν ἡσυχάζουσι ταμεισόμενοι τὸν ἀργυρισμὸν εἰσαυθίς
 151 ἑαυτοῖς· ἄφθονον δὲ καὶ δωρητικὸν ἀρετὴ πρᾶγμα, ὥς, τὸ 20
 λεγόμενον, χειρὶ καὶ ποδὶ | καὶ πάσῃ δυνάμει μὴ ὑκνεῖν p.255 M.
 ὠφελεῖν. ὅσα οὖν ἡπίστατο, καθάπερ εἰς δεξαμενὴν τὴν
 τοῦ γνωρίμου προχέασα διάνοιαν ἔρχεται πάλιν ἐπὶ τὸ
 φρέαρ ἀντλῆσαι, ἐπὶ τὴν ἀένναον τοῦ θεοῦ σοφίαν, ἵνα καὶ
 τὰ (παλαιὰ) παγίως ὑχυρώσῃται διὰ μνήμης καὶ ἄλλων
 25 καινότερων ἐπιστήμας ποτισθῇ· ἀπερίγραφος γὰρ ὁ σοφίας
 θεοῦ πλοῦτος καὶ νέα ἐπὶ παλαιοῖς ἐκφέρων βλαστήματα,
 152 ὡς ἀνηβῶν τε καὶ ἐπακμάζων μηδέποτε λήγειν. διὸ καὶ
 πάνυ εὐχόμενοι ὅσοι πρὸς τὸ πέρας ἡστυνοσοῦν ἐπιστήμης
 ἀφικέσθαι διανοήθησαν· τὸ γὰρ ἐγγὺς εἶναι ὁρᾶν μακρὰν
 30 ἄγαν τοῦ τέλους ἀφέστηκεν, ἐπεὶ τέλειος τῶν γεγονότων
 οὐδεὶς πρὸς οὐδὲν μάθημα, ἀλλὰ τοσοῦτον ἐνδεῖ, ὅσον

- κομιδῇ νήπιος παῖς ἄρτι τοῦ μανθάνειν ἀρχόμενος πρὸς
πολιὸν ἤδη διὰ τὴν ἡλικίαν ἅμα καὶ τὴν τέχνην ὑψηλῆν.
(45.) ἐρευνητέον δὲ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τὸν μὲν παῖδα ἀπὸ 153
τῆς πηγῆς, τὰς δὲ καμήλους ἀπὸ τοῦ φρέατος ποτίζει.
- 5 μῆποτ' οὖν τὸ μὲν νᾶμα ταῦτόν, * * * ὃ τὰς ἐπιστήμας
ἄρδων [ὃ] ἱερὸς λόγος, τὸ δὲ φρέαρ συγγενὲς μνήμης· ἃ
γὰρ βύθια ἀπέφηνεν ἡδη, ταῦθ' ὥσπερ ἐκ φρέατος δι'
ὑπομνήσεως ἄγεται. τοὺς μὲν οὖν τοιοῦτους τῆς περὶ τὴν 154
φύσιν εὐμοιρίας ἀποδεκτέον· εἰσι δὲ τινες τῶν ἀσκητῶν,
- 10 οἷς τὴν ἐπ' ἀρετὴν ἄγουσαν ὁδὸν τραχεῖαν καὶ δυσάντη
καὶ χαλεπὴν νομισθεῖσαν τὸ πρῶτον λεωφόρον αὐθις ὃ τὰ
πάντα εὐεργέτης ἀπέδειξε θεὸς εἰς γλυκύτητα τὸ πικρὸν
τοῦ πόνου μεταβαλὼν. ὃν δὲ τρόπον μετέβαλε, σιμανοῦμεν· 155
ὅτε ἡμᾶς ἐκ τῆς Αἰγύπτου, τῶν κατὰ τὸ σῶμα παθῶν,
- 15 ἐξήγαγε, τὴν ἔρημον ἡδονῆς ἀτραπὸν ὁδεύοντες ἐν Μέρροις
ἐστρατοπεδευόμεθα, χωρὶς πότιμον μὲν οὐκ ἔχοντι νᾶμα,
πικρὸν δὲ σύμπαν (Exod. 15,23)· ἔτι γὰρ αἱ δι' ὀφθαλμῶν
καὶ ὠτων γαστρός τε αὐ καὶ τῶν μετὰ γαστέρα τέρψεις
ἔναυλοί τε ἦσαν καὶ σφόδρα ἐκήλουν ὑπηχοῦσαι. ὅπότε' 156
20 οὖν διαποξεύγνυσθαι κατὰ τὸ παντελὲς ἐθέλοιμεν, ἀνθεῖλον
ἐπαγόμεναι καὶ περιπλεκόμεναι καὶ λιπαρῶς καταγοητεύ-
ουσαι, ὥστε πρὸς τὰς συνεχεῖς τιθασείας αὐτῶν ἐνδόντες
πόνῳ μὲν ἡλλοτριούμεθα ὡς πικρῇ πάνυ καὶ δυσκόλῳ,
παλινδρομεῖν δὲ εἰς Αἴγυπτον ἐβουλεύμεθα, τὸν ἀσελοῦς
- 25 καὶ ἀκολάστου βίου ὑπόδρομον, εἰ μὴ θᾶττον ὁ σωτὴρ
οἶκτον λαβὼν καθάπερ ἡδυσμα ξύλον γλυκαῖνον (cf. Exod.
15,25) εἰς τὴν ψυχὴν ἐνέβαλε φιλοπονίαν ἀντὶ μισοπονίας
ἐργασάμενος· ἥδει γάρ, ἅτε δημιουργὸς ὢν, ὅτι τῶν ὄντων 157
p.256 M. οὐδενός, εἰ μὴ προσγένειτο σφοδρὸς | ἔρως, ἔνεστι περι-
30 γενέσθαι. ὅσα οὖν ἐπιτηδεύουσιν ἄνθρωποι, δίχα μὲν οἰκει-
ώσεως τῆς πρὸς αὐτὰ τὸ ἀρμόττον τέλος οὐ λαμβάνει,
προσγενομένης δὲ φιλίας καὶ τῆς πρὸς τὸ ποθοῦμενον

- 158 συντήξεως ἄκρως κατορθοῦται. (46.) αὕτη τροφή ψυχῆς
 ἀσκητικῆς, ᾗδιστον ἀντὶ πικροῦ τὸ πονεῖν ὑπολαβεῖν, ἥς
 οὐχ ἅπασι κοινωνῆσαι θέμις, ἀλλ' οἷς ὁ χρυσοῦς μύσχος,
 τὸ Αἰγυπτίων ἀφίδρυμα, τὸ σῶμα, πυρωθὲν καὶ λεανθὲν
 σπείρεται καθ' ὕδατος. λέγεται γὰρ ἐν ἱεραῖς βίβλοις, 5
 ὅτι „λαβὼν Μωυσῆς τὸν μύσχον κατέκαυσε πυρὶ καὶ κατή-
 λεσε λεπτὸν καὶ ἔσπειρεν ἐπὶ τὸ ὕδωρ, καὶ ἐπότισε τοὺς
- 159 υἱοὺς Ἰσραὴλ“ (Exod. 32,20). ὁ γὰρ φιλάρετος ὑπὸ τῆς
 αὐγοειδοῦς τοῦ καλοῦ φαντασίας πυρωθεὶς καταφλέγει τὰς
 σωματικὰς ἡδονάς, εἶτα κατακόπτει καὶ ἐπιλεαίνει τῷ 10
 ἀπὸ διαιρέσεως λόγῳ χρώμενος, καὶ διδάσκει τὸν τρόπον
 τοῦτον ὅτι τῶν σωματικῶν ἀγαθῶν ἐστὶν ὑγίεια ἢ κάλλος
 ἢ ἡ τῶν αἰσθήσεων ἀκρίβεια ἢ τὸ ὁλόκληρον μετὰ ἰσχύος
 καὶ ῥώμης κρατερᾶς, ἃ γε πάντα καὶ τῶν ἐπαράτων καὶ
 ἐξαγίστων ἐστὶ κοινά, ὧν, εἴπερ ἦν ἀγαθὰ, φαῦλος οὐδενὸς 15
 οὐδεὶς ἂν μετείχε. ἀλλ' οὗτοι μὲν, εἰ καὶ παντάπασι
 μοχθηροί, ἀλλ' ἄνθρωποι γε ὄντες καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως
 τοῖς ἀστείοις κεκοινωνηκότες μετέχουσιν αὐτῶν. νυνὶ δὲ
 καὶ τῶν θηρίων τὰ ἀτιθασώτατα μᾶλλον τοῖς ἀγαθοῖς 20
 τούτοις, εἰ δὴ ἀγαθὰ πρὸς ἀλήθειάν ἐστιν, ἢ οἱ λογικοὶ
- 161 κέχρονται. τίς γὰρ ἂν ἀθλητῆς πρὸς ταύρου δύναιμι ἢ
 ἐλέφαντος ἀλκὴν ἐξισωθείη; τίς δ' ἂν δρομεὺς πρὸς σκύ-
 λακος ἢ λαγωδαρίου ποδώκειαν; ὁ μὲν γὰρ ἀνθρώπων
 ὀξυδερκέστατος πρὸς ἱερᾶκων ἢ αἰετῶν ὅφιν ἀμβλυωπέστατος.
 ἀκοαῖς γε μὴν ἢ ὁσμάϊς πολλῶ τῷ περιόντι τὰ ἄλογα 25
 κεκράτηκεν, ὥς καὶ ὄνος μὲν, τὸ δοκοῦν ἐν ζώοις εἶναι
 νωθέστατον, κωφὴν ἂν ἀποδείξει τὴν ἡμετέραν ἀκοὴν ἐλθῶν
 εἰς ἐπὶ κρισιν, κύων δὲ περιττὸν ἐν ἀνθρώπῳ μυκτῆρας μέρος
 δι' ὑπερβολὴν τοῦ περὶ τὰς ὁσμάς τάχους· ἐκινουῦνται γὰρ
- 162 ἐπὶ μῆκιστον, ὥς ὀφθαλμῶν ἀμιλλᾶσθαι φορᾶ. (47.) καὶ 30
 τί δεῖ περὶ ἐκάστου διεξιόντα μακρηγορεῖν; ἥδη γὰρ τοῦτο
 παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις τῶν πάλαι λογίων ὠμολόγηται, οἱ

τῶν μὲν ἀλόγων μητέρα τὴν φύσιν, ἀνθρώπων δὲ μητρίαν
 p.257 M. | ἔφασαν εἶναι, τὴν κατὰ σῶμα τῶν μὲν ἀσθένειαν, τῶν δὲ
 ὑπερβάλλουσιν ἐν ᾧσιν ἰσχὺν κατανοήσαντες. εἰκότως
 οὖν κατήλεγε τὸν μόσχον ὁ τεχνίτης, τουτέστιν εἰς μέρος
 5 διελὼν τὰ οἷς σῶμα πλεονεκτεῖ πάντα τοῦ πρὸς ἀλήθειαν
 ἐπέδειξεν ἀγαθοῦ μακρὰν διεστῶτα καὶ μηδὲν τῶν ἐφ'
 ὕδατος σπειρομένων διαφέροντα. διὸ καὶ τὸν καταλεσθέντα 163
 μόσχον ἐπὶ τὸ ὕδωρ λόγος κατέχει σπαρῆναι, τοῦ μηδὲν
 γνήσιον ἀγαθοῦ φυτὸν ἐν ὕλῃ φθαρτῇ ποτε θύνασθαι
 10 βλαστάνειν σύμβολον. ὥς γὰρ εἰς ποταμοῦ ρεῦμα ἢ θα-
 λάττης καταβληθὲν σπέρμα τὰς ἰδίους οὐκ ἂν ἐπιδείξαιτο
 θυνάμεις — ἀμήχανον γάρ, εἰ (μὴ) ῥίζαις ὥσπερ ἀγκύραις
 ἐχυροῦ τινος γῆς μέρους ἅπαξ λαβόμενον ἰδρυθεῖη, ἢ
 15 ἔρνος ἀναβλαστῆσαι, καὶ εἰ μὴ περιμηχέστατον, ἀλλὰ τοι
 χαμαίῳ, ἢ καρποὺς καθ' ὥρας τὰς ἐτησίους ἐνεγκεῖν·
 φθάνει γὰρ τοὺς σπερματικούς ἅπαντας τόνους ἢ τοῦ ὕδατος
 πολλή καὶ βίαιος ἀποκλύσασα φορὰ —, τὸν αὐτὸν τρόπον
 ὅσα τοῦ τῆς ψυχῆς ἀγγείου λέγεται τε καὶ ἄδεται πλεονεκτή-
 20 ματα πρὶν ὑποστῆναι φθείρεται τῆς σωματικῆς οὐσίας αἰεὶ
 ρεούσης. πῶς γὰρ νόσοι καὶ γῆρας καὶ παντελεῖς ἐπεγίνοντο 164
 φθοραί, εἰ μὴ συνεχῆς ἦν λόγῳ θεωρητῶν ρευμάτων
 ἀπάντησις; τοῦτοις οὖν ποτίζειν ἀπαξιοῖ (ὁ) ἱεροφάντης
 τὴν διάνοιαν ἡμῶν τῇ καταφλέξει τὰς ἡδονάς, τῇ τὸ
 σύστημα τῶν σωματικῶν ἀγαθῶν εἰς λεπτὸν καὶ ἀνωφελεῖ
 25 χοῦν καταλέσαντας ἀναλῶσαι, τῇ ὑπολαβεῖν ὅτι ἐξ οὐδενὸς
 αὐτῶν ἐβλάστησέ ποτε καὶ ἡνθήσε τὸ πρὸς ἀλήθειαν
 καλόν, ὥσπερ οὐδ' ἐκ σπερμάτων ἃ σπείρεται καθ' ὕδατος.
 (48.) ταῦροι δὲ καὶ κριοὶ καὶ τράγοι, οὓς Αἴγυπτος διὰ 165
 τιμῆς ἔχει, καὶ ὅσα ἄλλα φθαρτῆς ὕλης ἀφιδρώματα, ἀκοῇ
 30 μόνον νομίζονται θεοί, πρὸς ἀλήθειαν οὐκ ὄντες, ψευ-
 δώνυμοι πάντες. ἀπαλαῖς γὰρ ἔτι ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς
 οἱ τραγωδίαν τὸν βίον τύφων ἐρώντων νομίζοντες κεκιβδηλευ-

μένους χαρακτῆρας ἐναπομάττονται, διακόνους ἀκοαῖς χρώ-
μενοι, ὧν μυθικὴν λῆρον καταχέαντες καὶ μέχρι διανοίας
αὐτῶν ἐντήξαντες θεοπλαστεῖν τοὺς τὰ φρονήματα ἀνδρας
μὲν μηδέποτε γινομένους αἰεὶ δὲ θηλυδρίας ὄντας ἡνάγκασαν.

- 166 ὁ γοῦν μόσχος οὐκ ἐξ ἁπαντος τοῦ γυναικείου κόσμου 5
κατασκευάζεται, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐνωτίων | αὐτὸ μόνον (Exod. p.258 M.
32,2), διδάσκοντος ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου ὅτι χειρόκμητος
οὐδεὶς ἐστίν ὃψι καὶ πρὸς ἀλήθειαν θεός, ἀλλ' ἀκοῇ καὶ
τῷ νομίζεσθαι, καὶ ἀκοῇ μέντοι γυναικός, οὐκ ἀνδρός·
ἐκνευρυσμένης γὰρ ἔργον καὶ ἐκτεθλυμμένης τῷ ὄντι 10
- 167 ψυχῆς τοὺς τοιούτους ὕθλους παραδέχεσθαι. τὸ δὲ πρὸς
ἀλήθειαν ὃν οὐ δι' ὧτων μόνον, ἀλλὰ τοῖς διανοίας ὁμασιν
ἐκ τῶν κατὰ τὸν κόσμον δυνάμεων καὶ ἐκ τῆς συνεχοῦς
καὶ ἀπαύστου τῶν ἀμυθητῶν ἔργων φορᾶς κατανοεῖσθαι τε
καὶ γνωρίζεσθαι συμβέβηκε. διόπερ ἐν ἐφ' ὃ ἡμεῖς ἐκτεθλυμμένοι 15
ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· „ἴδετε ἴδετε, ὅτι ἐγὼ εἰμι“
(Deut. 33,39), τοῦ ὄντως ὄντος ἐναργεῖα μᾶλλον [ἀντι-]
- 168 καταλαμβανομένου ἡ λόγων ἀποδείξει συνισταμένου. τὸ
δ' ὁρατὸν εἶναι τὸ ὃν οὐ κυριολογεῖται, κατὰ χρεῖς δ'
ἐστὶν ἐφ' ἐκάστην αὐτοῦ τῶν δυνάμεων ἀναφερομένου. καὶ 20
γὰρ νῦν οὐ φησιν· ἴδετε ἐμέ — ἀμήχανον γὰρ τὸν κατὰ
τὸ εἶναι θεὸν ὑπὸ γενέσεως τὸ παράπαν κατανοηθῆναι —,
ἀλλ' ὅτι ἐγὼ εἰμι ἴδετε, τουτέστι τὴν ἐμὴν ὑπαρξίν θεάσασθε.
ἀνθρώπου γὰρ ἐφαρκεῖ λογισμῷ μέχρι τοῦ καταμαθεῖν ὅτι
ἔστι τε καὶ ὑπάρχει τὸ τῶν ὄλων αἷτιον προσελθεῖν· 25
περαιτέρω δὲ σπουδάζειν τρέπεσθαι, ὥς περὶ οὐσίας ἡ
- 169 ποιότητος ζητεῖν, ὡγύγιός τις ἡλιθιότης. οὐδὲ γὰρ Μωυσῆ
τῷ πανσόφῳ κατένευσεν ὁ θεὸς τοῦτό γε, καίτοι γε μυρίας
ποιησαμένης δεήσεις, ἀλλὰ χρησμὸς ἐξέπεσεν αὐτῷ, ὅτι
„τὰ μὲν ὀπίσω θεάσθη, τὸ δὲ πρόσωπον οὐκ ὄψει“ 30
(Exod. 33,23)· τοῦτο δ' ἦν· πᾶνθ' ὅσα μετὰ τὸν θεὸν τῷ
σπουδαίῳ καταληπτὰ, αὐτὸς δὲ μόνος ἀκατάληπτος· ἀκα-

τάληπτός γε ἐκ τῆς ἀντικρὺς καὶ κατ' εὐθυωρίαν προσβολῆς
— διὰ γὰρ ταύτης οἷος ἦν ἐμηνύετ' ἄν —, ἐκ δὲ τῶν
ἐπομένων καὶ ἀκολουθῶν δυνάμεων (καταλήπτός). αὗται
γὰρ οὐ τὴν οὐσίαν, τὴν δ' ὑπαρξίν ἐκ τῶν ἀποτελουμένων

5 αὐτῷ παριστάσι.

(49.) Γεννήσας τοίνυν ὁ νοῦς ἀρχὴν σπουδαίας δια- 170
θέσεως καὶ ἀρετῆς τινα πρῶτον τρόπον τὸν Σῆθ, τὸν
ποτισμόν, ἐπινεανιεύεται καλὴν καὶ ὁσίαν νεανειάν. φησὶ
γάρ· „ἐξανέστησέ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ,
10 ὃν ἀπέκτεινε Κάιν“ (Gen. 4,25). ἐξητασμένως γὰρ καὶ
περιττῶς εἴρηται τὸ μηδὲν τῶν θείων σπερμάτων χαμαὶ
πίπτειν, ἅπαντα δὲ εἰς τὸ ἄνω χωρεῖν ἀπὸ τῶν περιγείων
ἐξανιστάμενα. τὰ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν θνητῶν καταβαλλόμενα 171

p.259 M. σπέρματα πρὸς ζῳών | ἢ φυτῶν γένεσιν οὐ πάντα τελεσιουρ-

15 γεῖται, ἀγαπητὸν δ' εἰ μὴ τὰ φθειρόμενα πλείω τῶν δια-
μενόντων ἐστί· σπεῖρει δ' ὁ θεὸς ἐν ψυχαῖς ἀτελεῖς οὐδέεν,
ἀλλ' οὕτως καίρια καὶ τέλεια, ὥς εὐθὺς ἐπιφέρεισθαι τὴν
τῶν ἰδίων καρπῶν πληθὺν ἕκαστον. (50.) τὸν δὲ Σῆθ 172

σπέρμα ἕτερον εἰπὼν ἀναβλαστῆσαι, ὅποτέρου ἕτερον οὐ
20 δεδῆλωκε. ἀρὰ γε τοῦ δολοφονηθέντος Ἄβελ ἢ τοῦ κτεί-
ναντος Κάιν; ἀλλὰ μήποτε ἑκατέρου διαφέρει τὸ γέννημα,
τοῦ μὲν Κάιν ὡς ἐχθρόν — δίψα γὰρ ἀρετῆς αὐτομολούση
κακία πολειμώτατον —, τοῦ δὲ Ἄβελ ὡς φίλον καὶ
συγγενές· ἕτερον γάρ, οὐ μὴν ἀλλότριον, τὸ ἄρτι ἀρχόμενον

25 τοῦ τελείου καὶ τὸ πρὸς γένεσιν τοῦ πρὸς τὸ ἀγέννητον.
διὰ τοῦθ' ὁ μὲν Ἄβελ τὸ θνητὸν ἀπολιπὼν πρὸς τὴν 173
ἀμείνω φύσιν μεταναστὰς οἴχεται, ὁ δὲ Σῆθ ἄτε σπέρμα ὦν
ἀνθρωπίνης ἀρετῆς οὐδέποτε τὸ ἀνθρώπων ἀπολείψει γένος,
ἀλλὰ πρῶτην μὲν παραύξησιν ἄχρι δεκάδος ἀριθμοῦ τελείου
30 λήφεται, καθ' ἣν ὁ δίκαιος Νῶε συνίσταται, δευτέραν δὲ
καὶ ἀμείνω τὴν ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ Σῆμ εἰς ἑτέραν
δεκάδα τελευτῶσαν, ἥς Ἀβραάμ ὁ πιστὸς ἐπώνυμος, τρίτην

- δὲ καὶ τελειωτέραν δεκάδος ἐβδομάδα ἀπὸ τούτου μέχρι
 Μωυσῆ τοῦ πάντα σοφοῦ παρήκουσαν· ἔβδομος γὰρ ἀπὸ
 Ἀβραάμ οὗτός ἐστιν, οὐκέτι κατὰ τὸν ἔξω τῶν ἁγίων
 κύκλον οἷα μύστης εἰλούμενος, ἀλλ' ὥσπερ ἱεροφάντης ἐν
 174 τοῖς ἀδύτοις ποιούμενος τὰς διατριβάς. (51.) σκόπει δὲ τὰς 5
 τε πρὸς βελτίωσιν ἐπιδόσεις τῆς ἀπλήστου καὶ ἀκορέστου
 τῶν καλῶν ψυχῆς καὶ τὸν ἀπερίγραφον τοῦ θεοῦ πλουτὸν,
 ὃς ἅλλοις ἀρχὰς τὰ ἐτέρων δεδωρόρηται τέλη. τὸ μὲν γὰρ
 πέρας τῆς κατὰ Σῆθ ἐπιστήμης ἀρχὴ τοῦ δικαίου γέγονε
 Νῶε, τὴν δὲ τούτου τελείωσιν Ἀβραάμ ἄρχεται παιδεύεσθαι, 10
 ἣ δὲ ἀκροτάτη τοῦδε σοφία Μωυσέως ἐστὶν ἄσκησις ἣ
 175 πρώτη. τοῦ δὲ ἀνωσμένου καὶ κλιθέντος ὑπὸ ψυχῆς
 ἀσθενείας Λῶτ αἱ δύο θυγατέρες, βουλή καὶ συγκατάθεσις,
 ἐκ τοῦ νοῦ τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἐθέλουσι παιδοποιεῖσθαι (Gen.
 19,32), μαχόμεναι τῷ λέγοντι· «ἐξανέστησέ μοι ὁ θεός». 15
 ὃ γὰρ ἐκείνῳ τὸ ὄν, τοῦθ' αὐταῖς φασι τὸν νοῦν περι-
 ποιεῖσθαι δύνασθαι, μεθυούσης καὶ παραφόρου ψυχῆς δόγμα
 εἰσηγούμεναι· νήφοντος μὲν γὰρ ἔργον λογισμοῦ καὶ (σώφρο-
 νος) τὸν θεὸν ὁμολογεῖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦ παντός,
 πίπτοντος δ' ὑπὸ μέθης καὶ παρηνίας ἑαυτὸν ἐκάστου τῶν 20
 176 ἀνθρωπείων πραγμάτων εἶναι δημιουργόν. πρότερον οὖν
 αἱ κακαὶ γνῶμαι εἰς ὁμιλίαν οὐκ ἀφίζονται τῷ πατρί, πρὶν
 ἐπιφορῆσαι τὸν ἀφροσύνης πολὺν ἄκρατον καὶ εἴ τι συνετὸν
 ᾗ ἐν αὐτῷ κατακλύσαι. γέγραπται | γὰρ ὅτι «ἐπότισαν τὸν p.260 M.
 πατέρα οἶνον» (Gen. 19,33)· ὥσθ' ὁπότε μὴ ποτίζουσιν, 25
 ὑπὸ νήφοντος οὐδέποτε δέξονται σπορὰν ἔννομον, ὅταν δ'
 ὑποβεβρεγμένος κραίπαλα, κυφορήσουσι καὶ ἐπιμέμπτους
 177 μὲν ὠδίσιν, ἐπαράτοις δὲ ταῖς γοναῖς χρήσονται. (52.) διὸ
 καὶ Μωυσῆς τὴν ἀσεβῆ καὶ ἀναγνὸν αὐτῶν σπορὰν συλ-
 λόγου θεοῦ παντὸς ἀπεσχόνησε· λέγει γάρ· «Ἀμμανῖται 30
 καὶ Μωαβῖται οὐκ εἰσελεύσονται εἰς ἐκκλησίαν κυρίου»
 (Deut. 23,2). οὗτοι δ' εἰσὶν ἔγγονοι τῶν Λῶτ θυγατέρων,

- ὑπολαβόντες ἐξ αἰσθησεως καὶ νοῦ, ἄρρενός τε καὶ θήλειος,
 ὥσπερ ὑπὸ πατρὸς καὶ μητρὸς πάντα γεννᾶσθαι, τοῦτο πρὸς
 ἀλήθειαν γενέσεως αἴτιον ὑπειληφότες. ἡμεῖς μέντοι καὶ 178
 ἐὰν δεξώμεθα ποτε τὴν τροπὴν ταύτην, [καὶ] ὥσπερ ἐκ
 5 κλύδωνος ἀνανηξάμενοι λαβώμεθα μετανοίας, ἐχυροῦ καὶ
 σωτηρίου πράγματος, καὶ μὴ πρότερον μεθώμεθα ἢ κατὰ τὸ
 παντελὲς τὸ κυμαῖνον πέλαγος, τὴν φορὰν τῆς τροπῆς,
 διεκδύναι. καθὰ καὶ 'Ραχὴλ πρότερον αἰτησαμένη τὸν νοῦν 179
 ὡς αἴτιον τοῦ ποιεῖν ἔκγονα καὶ ἀκούσασα· «μὴ ἀντὶ θεοῦ
 10 ἐγὼ εἶμι»; (Gen. 30,2) προσέσχε τε τῷ λεχθέντι καὶ
 μαθοῦσα παλινωδίαν ἱερωτάτην ἐποίησε· γέγραπται γάρ
 'Ραχὴλ παλινωδία, θεοφιλὴς εὐχή· «προσθέτω μοι ὁ θεὸς
 υἱὸν ἕτερον» (Gen. 30,24), ἣν οὐδενὶ τῶν ἀφρόνων ἔξεστι
 ποιήσασθαι τὴν ἴδιον ἡδονὴν αὐτὸ μόνον θηρωμένων, τὰ
 15 δ' ἄλλα πλατὺν γέλωτα καὶ χλεύην νομιζόντων. (53.) χορη- 180
 γὸς δ' ἐστὶ τοῦτου τοῦ δόγματος ὁ τοῦ δερματίνου Ἦρ
 συγγενὴς Αὐδάν. «γνοὺς» γάρ φησιν «οὗτος ὅτι οὐκ αὐτῷ
 ἔσται τὸ σπέρμα, ὅταν εἰσῇλθε πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ
 ἀδελφοῦ, ἐξέχει τοῦτο ἐπὶ τὴν γῆν» (Gen. 38,9) φιλαυτίας
 20 καὶ φιληδονίας ὑπερβεβηκώς τοὺς ὅρους. οὐκοῦν εἴποιμ' 181
 ἂν αὐτῷ· εἰ τὸ ἴδιον πορίζεις λυσitteles, πάνθ' ὅσα ἄριστα
 καταλύσεις, ἐὰν μηδὲν ἐξ αὐτῶν ὠφελιθῆς, τιμὰς γονέων,
 ἐπιμέλειαν γυναικός, παίδων ἀγωγὰς, χρήσεις ἀμέμπτους
 οἰκετῶν, ἐπιτροπὴν οἰκίας, πόλεως προστασίαν, βεβαίωσιν
 25 νόμων, φυλακὴν ἐθνῶν, τὴν πρὸς πρεσβυτέρους αἰδῶ, τὴν
 πρὸς τοὺς τετελευτηκότας εὐφημίαν, τὴν πρὸς τοὺς ζῶντας
 κοινωνίαν, τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἐν λόγοις καὶ ἔργοις εὐσε-
 βειαν; ἀνατρέψεις γὰρ καὶ ἐκχεῖς πάντα ταῦτα, σπεῖρων
 p.261M. σεαυτῷ καὶ τιθηνούμενος τὴν | γάστριν καὶ ἀκόλαστον καὶ
 30 ἀρχὴν κακῶν ἀπάντων ἡδονήν. (54.) ἀφ' ἧς ἐξαναστὰς 182
 ὁ ἱερεὺς καὶ θεραπευτὴς τοῦ μόνου καλοῦ Φινεές, ὁ τῶν
 σωματικῶν στομιῶν καὶ τρημάτων δῖος, ὡς μηδὲν αὐτῶν

- διαμαρτάνων ἐξυβρίζειν — ἐρμηνεύεται γὰρ στόματος φι-
 μός —, λαβὼν τὸν σειρομάστιγν, τουτέστι μαστεύσας καὶ
 ἀναζητήσας τὴν τῶν ὄντων φύσιν καὶ μηδὲν σεμνότερον
 ἀρετῆς ἀνευρὼν κατεκέντει καὶ ἀνῆρει τῷ λόγῳ τὴν
 μισάρετον καὶ φιλήδονον γένεσιν καὶ τοὺς τόπους, ἐξ ὧν 5
 ἐβλάστησαν αἱ παράσημοι καὶ παράκοποι χλιδαὶ τε καὶ
 183 θρύψεις. ὁ γὰρ νόμος (φησὶν) ὅτι διὰ τῆς μήτρας ἐξεκέν-
 τησε τὴν γυναῖκα (Num. 25, 7. 8). οὕτως οὖν καταπαύσας
 μὲν τὴν ἐν αὐτῷ στάσιν καὶ τὴν ἴδιον ἀποστραφεὶς ἡδονήν,
 ζηλώσας τὸν θεοῦ τοῦ πρώτου καὶ μόνου ζῆλον, ἁθλῶν 10
 τοῖς μεγίστοις δυοὶ τετίμηται καὶ κατέστεπται, εἰρήνη καὶ
 ἰερωσύνη· τῇ μὲν, * * * ὅτι ἀδελφόν ἐστιν εἰρήνη καὶ
 184 ὄνομα καὶ ἔργον. τὴν γὰρ ἰερωμένην διάνοιαν λειτουργὸν
 καὶ θεραπευτρίδα οὖσαν αὐτοῦ πάνθ' οἷς ὁ δεσπότης χαίρει
 πράττειν ἀνάγκη· χαίρει δὲ εὐνομίας καὶ εὐσταθείας βε- 15
 βαιώσει, πολέμων δὲ καὶ στάσεων ἀνατροπῇ, οὐχὶ τῶνδε
 μόνων οὖς αἱ πόλεις ποιοῦνται πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ καὶ
 τῶν κατὰ ψυχὴν· μείζονες δ' εἰσὶν οὗτοι καὶ χαλεπώτεροι,
 ἅτε καὶ τὸ θεϊότερον τῶν ἐν ἡμῖν λογισμὸν αἰκίζόμενοι,
 τῶν ὅπλων ἄχρι τῆς σωμάτων καὶ χρημάτων ζημίας 20
 προερχομένων, ψυχὴν δὲ ὑγιαίνουσαν μηδέποτε βλάψαι
 185 δυναμένων. διόπερ ὁρθῶς ἂν αἱ πόλεις ἐποίησαν, πρὶν
 ὅπλα καὶ μηχανήματα ἀντεπιφέρειν ἀλλήλαις ἐπ' ἀνδραπο-
 δισμῷ καὶ ἀναστάσει παντελεῖ, τῶν πολιτῶν ἕκαστον ἀνα-
 πείσασαι τὴν ἐν αὐτῷ μεγάλην καὶ πολλὴν καὶ συνεχῇ 25
 στάσιν καταλῦσαι· αὕτη μὲν γὰρ πολέμων, εἰ δεῖ τάλληθές
 εἰπεῖν, ἀπάντων ἀρχέτυπόν ἐστιν, ἧς ἀναιρεθείσης οὐδ' οἱ
 κατὰ μίμησιν ἔτι συνιστάμενοι γενήσονται, βαθείας δὲ εἰ-
 ρήνης χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν σχήσει τὸ ἀνθρώπων γένος
 ὑπὸ νόμου φύσεως διδασκόμενον, ἀρετῆς, θεὸν τιμᾶν καὶ 30
 τῆς λειτουργίας αὐτοῦ περιέχεσθαι· πηγὴ γὰρ εὐδαιμονίας
 καὶ βίου μακραίωνος ἦδε.

ΦΙΛΩΝΟΣ
ΠΕΡΙ ΓΙΓΑΝΤΩΝ

- p.262M. (1.) „Καὶ ὁὖν ἐγένετο, ἥνικα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι 1
πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν
αὐτοῖς“ (Gen. 6,1). ἄξιον οἶμαι διαπορῆσαι, διὰ τί μετὰ
τὴν Νῶε καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ γένεσιν εἰς πολυανθρωπίαν
5 ἐπιδίδωσιν ἡμῶν τὸ γένος. ἀλλ’ ἴσως οὐ χαλεπὸν ἀποδοῦναι
τὴν αἰτίαν· αἰεὶ γὰρ ἐπειδὴν τὸ σπάνιον φανῇ, πάμπολυ τὸ
ἐναντίον εὐρίσκεται. ἐνὸς οὖν εὐφυΐα τὴν περὶ μυρίους 2
διαδείκνυσιν ἀφυΐαν, καὶ τὰ τεχνικὰ μέντοι καὶ ἐπιστημονικὰ
καὶ ἀγαθὰ καὶ καλὰ ὄντα ὀλίγα τὴν τῶν ἀτέχνων καὶ
10 ἀνεπιστημόνων καὶ ἀδίκων καὶ συνόλως φαύλων ἄπειρον ὄσσην
πληθὺν ἐπεσκιασμένην ἀποφαίνει. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ ἐν τῷ 3
παντὶ ἥλιος εἰς ὧν τὸ μυρίον καὶ βαθὺ σκότος κατὰ γῆν καὶ
κατὰ θάλατταν κεχυμένον ἐπιλάμψας ἀνασκιδῶνσιν; εἰκότως
οὖν καὶ ἡ τοῦ δικαίου Νῶε γένεσις καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ
15 τοὺς ἀδίκους πολλοὺς διασυνίστησι· τῷ γὰρ ἐναντίῳ τὰ
ἐναντία πέφυκέ πως μάλιστα γνωρίζεσθαι. ἄδικος δὲ οὐδεὶς 4
ἄρρενα γενεὰν ἐν ψυχῇ σπεῖρει τὸ παράπαν, ἀλλὰ θηλυ-
γονοῦσιν ἐκ φύσεως ἄνδρες καὶ καταγόντες καὶ θηλυδρῖαι
τὰ φρονήματα, δένδρον οὐδὲν ἀρετῆς, οὐ καλοὺς καὶ γενναίους
20 ἐξ ἀνάγκης ἔδει τοὺς καρποὺς γενέσθαι, πάντα δὲ κακίας

- 5 καὶ παθῶν, ὧν γυναικῶδεις αἱ βλάσται, φευτεύσαντες· οὗ
 χάριν θυγατέρας οἱ ἄνθρωποι οὗτοι γεννηῖσαι λέγονται, υἱὸν
 δὲ οὐδεις αὐτῶν. ἐπεὶ γὰρ ὁ δίκαιος ἀρρενογονεῖ Νῶε
 τέλειον καὶ ὀρθὸν λόγον καὶ ἄρρενα ὄντως μετιῶν, θηλυ-
 τόκος ἢ κατὰ τοὺς πολλοὺς ἀδικία πάντως | ἀναφαίνεται· p.263 M.
 ἀμήχανον γὰρ τὰ αὐτὰ πρὸς τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ μὴ τὰ 6
 ἐναντία πάλιν γενέσθαι.
- 6 (2.) „Ἰδόντες δὲ οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας
 τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαὶ εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας
 ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο“ (Gen. 6,2). οὓς ἄλλοι φιλό- 10
 σοφοι δαίμονας, ἀγγέλους Μωυσῆς εἶπεν ὀνομάζειν· ψυχὰς
- 7 δ' εἰσὶ κατὰ τὸν ἀέρα πετόμεναι. καὶ μηδεὶς ὑπολάβῃ μῦθον
 εἶναι τὸ εἰρημένον· ἀνάγκη γὰρ ὄλον δι' ὄλων τὸν κόσμον
 ἐψυχῶσθαι, τῶν πρώτων καὶ στοιχειωδῶν μερῶν ἐκάστου τὰ
 οἰκεῖα καὶ πρόσφορα ζῷα περιέχοντος, γῆς μὲν τὰ χερσαῖα, 15
 θαλάττης δὲ καὶ ποταμῶν τὰ ἔνυδρα, πυρὸς δὲ τὰ πυρί-
 γονα — λόγος δὲ ἔχει ταῦτα κατὰ Μακεδονίαν μάλιστα
- 8 γίνεσθαι —, οὐρανοῦ δὲ τοὺς ἀστέρας. καὶ γὰρ οὗτοι ψυχὰς
 ὄλαι δι' ὄλων ἀκήρατοί τε καὶ θεῖαι, παρὸ καὶ κύκλῳ
 κινουῦνται τὴν συγγενεστάτην νῦν κίνησιν· νοῦς γὰρ ἕκαστος 20
 αὐτῶν ἀκραιφνεστάτος. ἔστιν οὖν ἀναγκαῖον καὶ τὸν ἀέρα
 ζῶων πεπληρῶσθαι· ταῦτα δὲ ἡμῖν ἐστὶν ἀόρατα, ὅτι περ
- 9 καὶ αὐτὸς οὐχ ὁρατὸς αἰσθηθεῖ. ἀλλ' οὐ παρόσον ἀδύ-
 νατος ἢ ὕψις ψυχῶν φαντασιωθῆναι τύπους, διὰ τοῦτ' οὐκ
 εἰσιν ἐν ἀέρι ψυχαί, καταλαμβάνεσθαι δ' αὐτάς ἀναγκαῖον 25
 ὑπὸ νοῦ, ἵνα πρὸς τῶν ὁμοίων τὸ ὁμοιον θεωρῇται. ἐπεὶ
- 10 καὶ τί φήσομεν; πάνθ' ὅσα χερσαῖα καὶ ἔνυδρα οὐκ ἀέρι
 καὶ πνεύματι ζῇ; τί δέ; οὐκ ἀέρος κακωθέντος τὰ λοιμικὰ
 συνίστασθαι παθήματα φιλεῖ, ὥς ἂν αἰτίου τῆς ψυχώσεως
 ἐκάστοις; τί δέ; ὅποτε ἀπήμων καὶ ἀβλαβῆς εἴη, ὅποιον ἐν 30
 ταῖς βορείοις μάλιστα αὔραις εἶπτε γίνεσθαι, οὐ καθαρω-
 τέρου σπῶντα τοῦ πνεύματος πρὸς πλείονα καὶ κραταιότεραν

- διαμονήν ἐπιδίδωσιν; ἀρ' οὖν εἰκὸς δι' οὗ τὰ ἄλλα, ἔνυδρά 11
 τε καὶ χερσαῖα, ἐψύχωνται, ἔρημον εἶναι τῇ ψυχῶν ἀμοιρεῖν;
 τοῦναντίον μὲν οὖν, εἰ καὶ τὰ ἄλλα πάντα ζῶων ἄγνοια ἦν,
 μόνος ἀὴρ ὥφειλε ζωοτοκῆσαι τὰ ψυχῆς κατ' ἐξαιρέτον
 5 χάριν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ σπέρματα λαβῶν. (3.) τῶν οὖν 12
 p.264 M. ψυχῶν αἱ μὲν πρὸς σώματα κατέβησαν, αἱ δὲ | οὐδενὶ τῶν
 γῆς μορίων ἡξίωσάν ποτε συνενεχθῆναι. ταύταις ἀφιερωθεί-
 σαις καὶ τῆς τοῦ πατρὸς θεραπείας περιεχομέναις ὑπηρέτισι
 καὶ διακόνις ὁ δημιουργὸς εἴωθε χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν
 10 θνητῶν ἐπιστάσιαν. ἐκεῖναι δ' ὥσπερ εἰς ποταμὸν τὸ σῶμα 13
 καταβᾶσαι ποτὲ μὲν ὑπὸ συρμοῦ δίνης βιαιοτάτης ἀρπασθεῖ-
 σαι κατεπόθησαν, ποτὲ δὲ πρὸς τὴν φορὰν ἀντισχεῖν
 δυνηθεῖσαι τὸ μὲν πρῶτον ἀνενήξαντο, εἴτα θύον ὠρμησαν,
 ἐκεῖσε πάλιν ἀνέπτησαν. αὗται μὲν οὖν εἰσι ψυχαὶ τῶν 14
 15 ἀνόθως φιλοσοφησάντων, ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους μελετῶσαι
 τὸν μετὰ σωμάτων ἀποθνήσκειν βίον, ἵνα τῆς ἀσωμάτου καὶ
 ἀφθάρτου παρὰ τῷ ἀγενήτῃ καὶ ἀφθάρτῳ ζωῆς μεταλά-
 χωσιν, αἱ δὲ καταποντωθεῖσαι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὅσοι 15
 σοφίας ἡλόγησαν ἐκδόντες ἀστάτοις καὶ τυχεροῖς πράγμασιν
 20 ἑαυτοὺς, ὧν οὐδὲν εἰς τὸ κράτιστον τῶν ἐν ἡμῖν, ψυχὴν
 ἢ νοῦν, ἀναφέρεται, πάντα δὲ ἐπὶ τὸν συμφυᾶ νεκρὸν ἡμῶν,
 τὸ σῶμα, ἢ ἐπὶ τὰ ἀψυχότερα τούτου, δόξαν λέγω καὶ
 χρήματα καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς καὶ ὅσα ἄλλα ὑπὸ τῶν μὴ
 τεθεαμένων τὰ πρὸς ἀλήθειαν καλὰ ἀπάτῃ ψευδοῦς δόξης
 25 ἀναπλάττεται ἢ ζωγραφεῖται. (4.) ψυχὰς οὖν καὶ δαίμονας 16
 καὶ ἀγγέλους ὀνόματα μὲν διαφέροντα, ἐν δὲ καὶ ταύτων
 ὑποκείμενον διανοηθεὶς ἄχθος βαρύτερον ἀποθήσῃ δεισι-
 δαιμονίαν. ὥσπερ γὰρ ἀγαθοὺς δαίμονας καὶ κακοὺς λέγουσιν
 οἱ πολλοὶ καὶ ψυχὰς ὁμοίως, οὕτως καὶ ἀγγέλους τοὺς μὲν
 30 τῆς προσρήσεως ἀξίους πρεσβευτάς τινας ἀνθρώπων πρὸς
 θεὸν καὶ θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἱεροὺς καὶ ἀσύλους διὰ τὴν
 ἀνυπαίτιον καὶ παγκάλην ταύτην ὑπηρεσίαν, τοὺς δ' ἔμπαλιν

- ἀνιέρους καὶ ἀναξίους τῆς προσρήσεως καὶ αὐτοὺς ὑπολαμ-
 17 βάνων οὐχ ἁμαρτήσῃ. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ τὸ παρὰ
 τῷ ὁμολογράφῳ εἰρημένον ἐν ἄσματι τούτῳ· „ἐξαπέστειλεν
 εἰς αὐτοὺς ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ, θυμὸν καὶ ὀργὴν καὶ θλιψίν,
 ἀποστολὴν δι' ἀγγέλων πονηρῶν“ (Psalm. 77,49). οὗτοί 5
 | εἰσιν οἱ πονηροὶ τὸ ἀγγέλων ὄνομα ὑποδιδόμενοι, τὰς μὲν p.265M.
 ὀρθοῦ λόγου θυγατέρας, ἐπιστήμας καὶ ἀρετάς, οὐκ εἰδότες,
 τὰς δὲ τῶν ἀνθρώπων θνητάς θνητῶν ἀπογόνους ἡδονὰς
 μετερχόμενοι γνήσιν μὲν οὐδὲν ἐπιφερομένας κάλλος, δι
 διανοίᾳ μόνῃ θεωρεῖται, νόθον δὲ εὐμορφίαν, δι' ἧς ἡ 10
 18 αἰσθησις ἀπατᾶται. λαμβάνουσι δὲ οὐ πάσας ἅπαντες τὰς
 θυγατέρας, ἀλλ' ἔνιοι ἐνίας ἐκ μυρίων ὧσων ἐπελέξαντο
 ἑαυτοῖς, οἱ μὲν τὰς δι' ὄψεως, ἕτεροι δὲ τὰς δι' ἀκοῆς, τὰς
 δ' αὖ διὰ γέσσεως καὶ γαστρὸς ἄλλοι, τινὲς δὲ τὰς μετὰ
 γαστέρα, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν πορρωτάτω διωκισμένων ἀντελά- 15
 βοντο τὰς μηχανίστας ἐν ἑαυτοῖς τείνοντες ἐπιθυμίας· ποικίλαι
 γὰρ ἐξ ἀνάγκης αἱ ποικίλων ἡδονῶν αἱρέσεις, ἄλλων ὥκειω-
 μένων ἄλλαις.
 19 (5.) Ἐν δὴ τοῖς τοιούτοις ἀμύχανον τὸ τοῦ θεοῦ
 καταμεῖναι καὶ διαιωνίσαι πνεῦμα, ὡς δηλοῖ καὶ αὐτὸς ὁ 20
 νομοθέτης. „εἶπε“ γὰρ φησι „κύριος ὁ θεός· οὐ καταμενεῖ
 τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις εἰς τὸν αἰῶνα διὰ τὸ
 20 εἶναι αὐτοὺς σάρκας“ (Gen. 6,3). μένει μὲν γὰρ ἔστιν ὅτε,
 καταμένει δ' οὐκ εἰσάπαν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἡμῖν. τίς γὰρ
 οὕτως ἄλογος ἢ ἄψυχός ἐστιν, ὡς μηδέποτε ἔννοιαν τοῦ 25
 ἀρίστου μήθ' ἐκὼν μήτ' ἄκων λαβεῖν; ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς
 ἐξαρίστοις ἐπιποτᾶται πολλάκις αἰφνίδιος ἡ τοῦ καλοῦ φαν-
 τασία, συλλαβεῖν δ' αὐτὴν καὶ φυλάξαι παρ' ἑαυτοῖς ἀδυνα-
 21 τοῦσιν. οἷχεται γὰρ εὐθέως μεταναστᾶσα, τοὺς προσεληλυ-
 θότας οἰκήτορας νόμον καὶ δίκην ἐκδεδιγμένους ἀποστρα- 30
 φεῖσα, πρὸς οὓς οὐδ' ἂν ποτε ἦκεν, εἰ μὴ τοῦ διελέγχει
 22 χάριν τοὺς ἀντὶ καλῶν αἰσχυρὰ αἰρουμένους. λέγεται δὲ θεοῦ

πνεῦμα καθ' ἓνα μὲν τρόπον ὁ ῥέων ἀπὸ γῆς, τρίτον
 στοιχείον ἐποχούμενον ὕδατι — παρὸ φησιν ἐν τῇ κοσμο-
 ποιῷ· „πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος“ (Gen.
 1,2), ἐπειδὴ περ ἐξαιρούμενος ὁ ἀπὸ κοῦφος ὢν ἄνω φέρεται
 5 ὕδατι βάσει χρώμενος —, καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἡ ἀκή-
 ρατος ἐπιστήμη, ἥς πᾶς ὁ σοφὸς εἰκότως μετέχει. δηλοῖ 23
 δὲ ἐπὶ τοῦ τῶν ἀγίων ἔργων δημιουργοῦ καὶ τεχνίτου
 φάσκων, ὅτι „ἀνεκάλεσεν ὁ θεὸς τὸν Βεσελεὴλ καὶ ἐνέπλησεν
 αὐτὸν πνεύματος θείου, σοφίας, συνέσεως, ἐπιστήμης, ἐπὶ
 10 παντὶ ἔργῳ διανοεῖσθαι“ (Exod. 31, 2—3). ὥστε τὸ τί
 ἐστὶ πνεῦμα θεῖον ὁρικῶς διὰ τῶν λεχθέντων ὑπογράφεσθαι.
 (6.) τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ Μωυσέως πνεῦμα, ὃ ἐπιφοιτᾷ τοῖς 24
 ἐβδόμηκοντα πρεσβυτέροις τοῦ διενεγκεῖν ἐτέρων καὶ βελτιω-
 p.266 M. θῆναι χάριν· | οἷς οὐδὲ πρεσβυτέροις πρὸς ἀλήθειαν ἔνεστι
 15 γενέσθαι μὴ μεταλαβοῦσι τοῦ πανσόφου πνεύματος ἐκείνου.
 λέγεται γὰρ ὅτι „ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἐπὶ σοὶ
 καὶ ἐπιθήσω ἐπὶ τοὺς ἐβδόμηκοντα πρεσβυτέρους“ (Num.
 11,17). ἀλλὰ μὴ νομίσῃς οὕτως ἀφαίρεσιν κατὰ ἀποκοπήν 25
 καὶ διαζευξίν γίνεσθαι, ἀλλ' οἷα γένοιτ' ἂν ἀπὸ πυρὸς, ὃ,
 20 κἂν μυρίας δᾶδας ἐξάψῃ, μένει μὴδ' ὅτι οὖν ἐλαττωθὲν ἐν
 ὁμοίῳ. τοιαύτη τίς ἐστὶ καὶ τῆς ἐπιστήμης ἡ φύσις· τοὺς
 γὰρ φοιτητὰς καὶ γνωρίμους ἀποφύνασα ἐμπεύρους πάντας
 κατ' οὐδὲν μέρος ἐλαττωῦται, πολλάκις δὲ καὶ πρὸς τὸ
 ἄμεινον ἐπιδίδωσιν, ὥσπερ φασὶ τὰς ἀπαντλουμένας πηγὰς·
 25 καὶ γὰρ ἐκείνας λόγος ἔχει τότε μᾶλλον γλυκαίνεσθαι. αἱ 26
 γὰρ συνεχεῖς πρὸς ἐτέρους ὁμιλῖαι μελέτην καὶ ἄσκησιν
 ἐμποιοῦσαι ὁλόκληρον τελειότητα ἐργάζονται. εἰ μὲν οὖν τὸ
 ἴδιον αὐτοῦ Μωυσέως πνεῦμα ἢ τινος ἄλλου γεννητοῦ το-
 σοῦτω πλήθει γνωρίμων ἔμελλε διανέμεσθαι, κἂν κατακερ-
 30 ματισθὲν εἰς μοίρας τοσαύτας ἐμειοῦτο. νῦν δὲ τὸ ἐπ' αὐτῷ 27
 πνεῦμά ἐστι τὸ σοφόν, τὸ θεῖον, τὸ ἄτμητον, τὸ ἀδιαίρετον,
 τὸ ἀστεῖον, τὸ πάντῃ δι' ὅλων ἐκπεπληρωμένον· ὅπερ

- ὡφελοῦν οὐ βλέπεται οὐδὲ μεταδοθὲν ἑτέροις οὐδ' αὖ
 προστεθὲν ἐλαττοῦται τὴν σύνεσιν καὶ ἐπιστήμην καὶ σοφίαν.
- 28 (7.) διὸ δὴ πνεῦμα θεῖον μένειν μὲν δυνατόν ἐν ψυχῇ, δια-
 μένειν δὲ ἀδύνατον, ὥς εἵπομεν. καὶ τί θαυμάζομεν; οὐδὲ
 γὰρ ἄλλου τὸ παράπαν οὐδενὸς ἔχυρά καὶ βέβαιος ἐγγίνεται 5
 κτῆσις ἀντιρρεπόντων καὶ πρὸς ἑκάτερα ταλαντευόντων τῶν
 ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ἄλλοτε ἀλλοίως ἐνδεχομένων
 29 μεταβολάς. αἴτιον δὲ τῆς ἀνεπιστημοσύνης μέγιστον ἡ σὰρξ
 καὶ ἡ πρὸς σάρκα οἰκειώσεις· καὶ αὐτὸς δὲ ὁμολογεῖ φάσκων
 „διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας“ μὴ δύνασθαι τὸ θεῖον πνεῦμα 10
 καταμεῖναι. καίτοι καὶ γάμος καὶ παιδοτροφία καὶ πορισμὸς
 τῶν ἀναγκαίων ἀδοξία τε μετὰ ἀχρηματίας καὶ πραγματεΐαι,
 ὧν αἱ μὲν ἴδιαι αἱ δὲ κοιναί, καὶ μυρία ἄλλα, πρὶν σοφίαν
 30 ἀνθῆσαι, κατεμάραναν. ἀλλ' οὐδὲν οὕτως ἐμπόδιον πρὸς
 αὐξήσιν αὐτῆς, ὥς ἡ σαρκῶν φύσις. αὕτη γὰρ καθάπερ 15
 τις θεμέλιος ἀγνοίας καὶ ἀμαθίας πρῶτος καὶ μέγιστος ὑπο-
 31 βέβληται, ὧς τῶν εἰρημένων ἕκαστον ἐποικοδομεῖται. ψυχαὶ
 μὲν γὰρ ἄσαρκοι καὶ ἀσώματοι ἐν τῇ τοῦ παντὸς θεάτρῳ
 διημερεύουσαι θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων θείων, | ὧν p.267 M.
 ἅπληστος αὐτάς εἰσελήλυθεν ἔρως, μηδενὸς κωλυσισεργοῦντος 20
 ἀπολαύουσιν. ὕσαι δὲ τὸν σαρκῶν φόρτον ἀχθοφοροῦσι,
 βαρυνόμεναι καὶ πιεζόμεναι ἄνω μὲν βλέπειν εἰς τὰς οὐρα-
 νίους περιόδους ἀδυνατοῦσι, κάτω δὲ ἐλκυσθεῖσαι τὸν αὐχένα
 32 βιαίως δίκην τετραπόδων γῇ προσερρίζωνται. (8.) παρὸ
 καὶ τὰς ἐκνόμους καὶ ἐκθέσμους ὁμιλίας τε καὶ μίξεις 25
 ἐγνωνκῶς ὁ νομοθέτης ἀναιρεῖν προοιμιάζεται τὸν τρόπον
 τοῦτον· „ἄνθρωπος ἄνθρωπος πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς
 αὐτοῦ οὐ προσελεύσεται ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην· ἐγὼ
 κύριος“ (Lev. 18,6). πῶς ἂν τις προτρεφέιτο μᾶλλον σαρ-
 κὸς καὶ τῶν σαρκὸς οἰκειῶν καταφρονεῖν ἢ τοῦτον τὸν τρόπον; 30
 33 καίτοι οὐκ ἀποτρέπει μόνον, ἀλλὰ καὶ παγίως ἀποφαίνεται,
 ὅτι ὁ πρὸς ἀλήθειαν ἄνθρωπος οὐ προσελεύσεται ποτε ἐκὼν

ταῖς φίλαις καὶ συγγενέσι σώματος ἡδοναῖς, ἀλλοτρίωσιν δὲ
τὴν πρὸς αὐτάς ἀεὶ μελετήσῃ. τὸ μὲν οὖν μὴ ἄπαξ ἀλλὰ
δις φάναι „ἄνθρωπος ἄνθρωπος“ σημεῖόν ἐστι τοῦ μὴ τὸν ἐκ
σώματος καὶ ψυχῆς ἀλλὰ τὸν ἀρετῇ κεχρημένον δηλοῦσθαι.
5 ὄντως γὰρ ὁ ἀληθινὸς οὗτός ἐστιν, ὃν καὶ τῶν παλαιῶν
λύχον τις μεσημβρίας ἀψάμενος πρὸς τοὺς πυθανομένους
ἄνθρωπον ἔφη ζητεῖν. τὸ δὲ μὴ πρὸς πάντα οἰκεῖον προσ- 34
έρχασθαι τῆς σαρκὸς ἔχει λόγον ἀναγκαῖον. ἔνια γὰρ προσ-
ετέον, οἷον αὐτὰ τὰ ἐπιτήδεια, οἷς χρώμενοι ζῆν ἀνύσως
10 καὶ ὑγεινῶς δυνησόμεθα, τὰ δὲ περιττὰ σκορακιστέον, ὑφ'
ὧν ἐξαπτόμεναι αἱ ἐπιθυμίαι τὰ σπουδαῖα πάντα ρύμη μιᾷ
καταφλέγουσι. μὴ πρὸς πάντα οὖν τὰ τῇ σαρκὶ φίλα αἱ 35
ὀρέξεις ἀνηρεθίσθωσαν· ἡδοναὶ γὰρ αἱ ἀτίθασοι πολλάκις,
ὅταν κυνῶν τρόπον προσσαίνωσιν, ἐξ ὑποστρωφῆς ἀνιάτα
15 ἔδωκον. ὥστε τὴν ἀρετῆς φίλην ὀλιγοδεῖαν πρὸ τῶν σώματος
οἰκεῖων ἀσπαζόμενοι τὸν πολλὸν καὶ ἀνήνυτον ὄχλον ἀσπόνδων
ἐχθρῶν καταλύωμεν. ἐὰν δὲ πού τις καιρὸς βιάζηται πλειῶν
τῶν μετρίων καὶ ἱκανῶν λαμβάνειν, αὐτοὶ μὴ προσερχώμεθα·
λέγει γάρ· „οὐ προσελεύσεται αὐτὸς ἀποκαλύψαι ἀσχημο-
20 σύνην“. (9.) τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἄξιον ἀναπτύξαι· πολλάκις 36
οὐ γενόμενοί τινες ποριστὰὶ χρημάτων ἄφθονον ἔσχον περι-
ουσίαν, ἔτεροι δὲ δόξαν οὐκ ἐπιτηδεύσαντες ἐπαίνων δημοσίᾳ
καὶ τιμῶν ἡξιώθησαν, τοῖς δὲ οὐδὲ μικρὰν ἰσχὺν ἐλπίσασι
μεγίστη προσεγένετο εὐτονία. μαθέτωσαν δὴ πάντες οὗτοι 37
25 μὴδενὶ προσέρχασθαι γνώμη τῶν εἰρημένων, τοῦτο δὲ ἐστι
μὴ θαυμάζειν αὐτὰ καὶ ἀποδέχεσθαι πλεόν τοῦ μετρίου
p.268 M. κρίνοντας ἕκαστον αὐτῶν οὐκ | ἀγαθὸν [μόνον], ἀλλὰ καὶ
μέγιστον κακόν, τὰ χρήματα, τὴν δόξαν, τὴν σωματικὴν
δύναμιν. φιλαργύροις μὲν γὰρ ἡ πρὸς ἀργύριον, φιλοδόξοις
30 δὲ ἡ πρὸς δόξαν, φιλάθλοισι δὲ καὶ φιλογυμνασταῖς ἡ πρὸς
ἰσχὺν πρόσδοδος οἰκεία· τὸ γὰρ ἄμεινον, ψυχὴν, τοῖς χείροσιν
ἐκδεδώκασιν, ἀψύχοις. ὅσοι δὲ ἐντὸς ἑαυτῶν εἰσι, τὰς 38

λαμπράς καὶ περιμαχήτους εὐπραγίας ὑπηκόους ἀποφαίνουσιν
 ὡς ἡγεμόνι τῷ νῷ, προσιούσας μὲν δεχόμενοι πρὸς ἐπανάρ-
 θωσιν, μακρὰν δὲ ἀφεσττηκυίαις οὐ προσερχόμενοι, ὡς καὶ
 39 δόξα αὐτῶν δυνηθέντες ἄν εὐδαιμονῆσαι. ὁ δὲ μετιῶν καὶ
 κατ' ἔχνος βαίνειν ἐθέλων αἰσχροῦς ἀνατίμπλησι δόξης φιλο- 5
 σοφίαν· οὐ χάριν λέγεται „ἀποκαλύψαι τὴν ἀσχημοσύνην“.
 πῶς γὰρ οὐκ ἐναργῆ καὶ πρόδηλα τὰ ὄνειδη τῶν λεγόντων
 μὲν εἶναι σοφῶν, πωλούντων δὲ σοφίαν καὶ ἐπευωνιζόντων,
 ὥσπερ φασὶ τοὺς ἐν ἀγορᾷ τὰ ὦνια προκηρύττοντας, τοτὲ
 μὲν μικροῦ λήμματος, τοτὲ δὲ ἡδέος καὶ εὐπαραγώγου 10
 λόγου, τοτὲ δὲ ἀβεβαίου ἐλπίδος ἀπὸ μηδενὸς ἡρτημένης
 ἐχυροῦ, ἔστι δ' ὅτε καὶ ὑποσχέσεων, αἱ διαφέρουσιν ὄνειρά-
 40 των οὐδέν; (10.) τὸ δὲ ἐπιφερόμενον „ἐγὼ κύριος“ παγκάλως
 καὶ σφόδρα παιδευτικῶς εἴρηται. ἀντίθεος γάρ, φησὶν, ὦ
 γενναῖε, τὸ σαρκὸς ἀγαθὸν τῷ τῆς ψυχῆς καὶ τῷ τοῦ παντὸς 15
 ἀγαθῷ· οὐκοῦν τὸ μὲν σαρκὸς ἐστὶν ἄλογος ἡδονή, τὸ δὲ
 41 ψυχῆς καὶ τοῦ παντὸς ὁ νοῦς τῶν ὄλων, ὁ θεός. ἐφαίμυλλός
 γε ἡ ἀσύγκριτος σύγκρισις, ὡς παρὰ τὴν ἐγγὺς ὁμοιότητα
 ἀπατηθῆναι· εἰ μὴ καὶ τὰ ἔμψυχα ἀψύχοις ἐρεῖ τις καὶ τὰ
 λογικὰ ἀλόγοις καὶ ἡρμωσμένα ἀναρμόστοις καὶ περιττοῖς 20
 ἄρτια καὶ φωτὶ σκότος καὶ ἡμέραν νυκτὶ καὶ πάντα τάναντία
 42 τοῖς ἐναντίοις τὰ αὐτὰ πρὸς ἀλήθειαν εἶναι. καίτοι καὶ εἰ
 ταῦτα τῷ γένεσιν ἐνδεδεῖσθαι κοινωνίαν τινὰ ἔχει καὶ συγ-
 γένειαν, ἀλλὰ γε ὁ θεὸς οὐδὲ τῷ ἀρίστῳ τῶν φύσεων ὁμοιος,
 ὅτιπερ τὸ μὲν γέγονέ τε καὶ πείσεται, ὁ δ' ἐστὶν ἀγέννητός 25
 43 τε καὶ ποιῶν ἀεί. καλὸν δὲ μὴ λιποτακτῆσαι μὲν τῆς τοῦ
 θεοῦ τάξεως, ἐν ᾗ τοὺς τεταγμένους πάντας ἀριστεύειν
 ἀνάγκη, αὐτομολῆσαι δὲ πρὸς τὴν ἀνάνδρον καὶ κεκλασμένην
 ἡδονήν, ᾗ βλάπτει μὲν τοὺς φίλους, ὡφελεῖ δὲ τοὺς ἐχθρούς.
 καινοτάτη γάρ τις αὐτῆς ἡ φύσις· οἷς μὲν ἄν ἐθέλησῃ τῶν 30
 ἰδίων ἀγαθῶν μεταδοῦναι, τούτους εὐθὺς ἐζημίωσεν, οὓς δ'
 ἄν ἀφελῆσθαι, τὰ μέγιστα ὦνησε· βλάπτει μὲν γὰρ ὅταν διδῷ,

χαρίζεται δὲ ὅταν ἀφαιρῇται. ἐὰν οὖν, ὦ ψυχή, προσκαλῇται 44
 σέ τι τῶν ἡδονῆς φίλων, μετάκλινε σεαυτήν καὶ ἀντιπερι-
 γουσα τὴν ὄψιν κάτιδε τὸ γνήσιον ἀρετῆς κάλλος καὶ ὁρῶσα
 ἐπίμεινον, ἄχρῃς ἂν ἱμερος ἐνταχῇ σοι καὶ ὡς σιδηρῆτις λίθος
 5 ἐπισπάσῃται σε καὶ ἐγγὺς ἀγάγη καὶ ἐξαρτήσῃ τοῦ ποθο-
 p.269 M. μένου. (11.) τὸ δὲ „ἐγὼ | κύριος“ ἀκουστέον οὐ μόνον ἐν 45
 ἴσῳ τῷ „ἐγὼ τὸ τέλειον καὶ ἄφθαρτον καὶ πρὸς ἀλήθειαν
 ἀγαθόν“, οὐ περιεχόμενός τις τὸ ἀτελές καὶ φθαρτὸν καὶ
 σαρκῶν ἡρτημένον ἀποστραφήσεται, ἀλλὰ καὶ ἀντὶ τοῦ „ἐγὼ
 10 ὁ ἄρχων καὶ [ὁ] βασιλεὺς καὶ δεσπότης“. οὔτε δὲ ὑπηκόους 46
 παρόντων ἡγεμόνων οὔτε δοῦλοις δεσποτῶν ἀδικεῖν ἀσφαλές·
 ἐγγὺς γὰρ ὅταν ὦσιν οἱ κολασταί, φόβῳ σωφρονίζονται οἱ ἐξ
 ἑαυτῶν μὴ πεφυκότες νοουθετεῖσθαι. πάντα γὰρ πεπληρωκώς 47
 ὁ θεὸς ἐγγὺς ἐστίν, ὥστε ἐφορῶντος καὶ πλησίον ὄντος
 15 μάλιστα μὲν αἰδεσθέντες, εἰ δὲ μὴ τοῦτο, εὐλαβηθέντες γοῦν
 τὸ ἀνίκητον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ κράτος καὶ τὸ φοβερὸν καὶ
 ἀπαραίτητον ἐν ταῖς τιμωρίαις, ὁπότε τῇ κολαστηρίῳ χρῆσθαι
 δυνάμει διανοηθεῖη. ἡρεμήσωμεν ἀδικοῦντες, ἵνα καὶ τὸ
 σοφίας πνεῦμα θεῖον μὴ ῥαδίως μεταναστὰν οἴχῃται, πάμ-
 20 πολυν δὲ χρόνον καταμείνῃ παρ' ἡμῖν, ἐπεὶ καὶ παρὰ
 Μωυσεὶ τῷ σοφῷ· χρῆται γὰρ οὗτος ταῖς εἰρηνικωτάταις 48
 σχέσεσιν ἢ ὡς ἐστὼς ἢ ὡς καθεζόμενος, ἥκιστα τρέπεσθαι
 καὶ μεταβολαῖς χρῆσθαι πεφυκώς· λέγεται γὰρ ὅτι „Μωυσῆς
 καὶ ἡ κιβωτὸς οὐκ ἐκινήθησαν“ (Num. 14,44), ἥτοι παρ-
 25 ὅσον ὁ σοφὸς ἀχώριστος ἀρετῆς ἢ παρόσον οὔτε ἀρετὴ
 κινήτῳ οὔτε σπουδαῖος μεταβλητόν, ἀλλ' ἐκάτερον ὁρθοῦ
 λόγου βεβαιότῃ ἰδρυμένον· καὶ πάλιν ἐν ἑτέροις· „σὺ δὲ 49
 αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ“ (Deut. 5,31). λόγιόν ἐστι τοῦτο
 χρῆσθαι τῷ προφήτῃ· στάσις τε καὶ ἡρεμία ἀκλινῆς ἢ παρὰ
 30 τὸν ἀκλινῶς ἐστῶτα δεῖ θεόν· ἀνάγκη γὰρ ὑγιεῖ κανόνι τὰ
 παρατιθέμενα εὐθύνεσθαι. διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ καὶ ὁ 50
 περισσὸς τύφος, ἐπὶ κλησὶν Ἰουθόρ, καταπλαγεῖς τὴν ἀρρεπῇ

- καὶ ἰσαιτάτην καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσιν
προαίρεσιν τοῦ σοφοῦ σχετιάζειν καὶ ἀναπυνθάνεσθαι τὸν
τρόπον τοῦτον· „διὰ τί σὺ κἀθῆσαι μόνος“ (Exod. 18,14);
- 51 ἰδὼν γάρ τις τὸν ἐν εἰρήνῃ συνεχῇ πόλεμον ἀνθρώπων οὐ
κατὰ ἔθνη καὶ χώρας καὶ πόλεις αὐτὸ μόνον συνιστάμενον, 5
ἀλλὰ καὶ κατ' οἰκίαν, μᾶλλον δὲ καὶ καθ' ἓνα ἄνδρα
ἕκαστον, καὶ τὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἄλεκτον καὶ βαρὺν χειμῶνα,
ὃς ὑπὸ βιαιοτάτης φορᾶς τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων ἀναρ-
ριπίζεται, τεθαύμακεν εἰκότως, εἴ τις ἐν χειμῶνι εὐδοίαν ἤ
ἐν κλύδωνι κυμαινούσης θαλάττης γαλήνην ἄγειν δύναται. 10
- 52 ὁρᾷς ὅτι οὐδὲ ὁ ἀρχιερεὺς λόγος ἐνδιατρίβειν αἰεὶ καὶ
ἐνσχολεύειν τοῖς ἀγίοις δόγμασι θυνάμενος ἄδειαν ἔσχηκεν
ἀνὰ πάντα καιρὸν πρὸς | αὐτὰ φοιτᾶν, ἀλλ' ἅπαξ δι' ἐνιαυτοῦ p.270 M.
μόλις (Lev. 16,2. 34); τὸ μὲν γὰρ μετὰ λόγου τοῦ κατὰ
προφωρὰν οὐ βέβαιον, ὅτι θυάς, τὸ δ' ἄνευ φωνῆς μόνῃ 15
ψυχῇ τὸ ὄν θεωρεῖν ἐχυρώτατον, ὅτι κατὰ τὴν ἀδιαίρετον
- 53 ἴσταται μονάδα. (12.) ὥστε οὖν ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς,
τουτέστι τοῖς πολλὰ τοῦ βίου τέλη προτεθειμένοις, οὐ κατα-
μένει τὸ θεῖον πνεῦμα, καὶ πρὸς ὀλίγον χρόνον ἀναστραφῇ,
μόνῃ δὲ ἀνθρώπων εἶδει ἐνὶ παραγίνεται, ὃ πάντα ἀπαμφια- 20
σάμενον τὰ ἐν γενέσει καὶ τὸ ἐσωτάτω καταπέτασμα καὶ
προκάλυμμα τῆς δόξης ἀνειμένη καὶ γυμνῇ τῇ διανοίᾳ πρὸς
- 54 θεὸν ἀφίξεται. οὕτως καὶ Μωυσῆς ἔξω τῆς παρεμβολῆς καὶ
τοῦ σωματικοῦ παντὸς στρατοπέδου πήξας τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν
(Exod. 33, 7), τουτέστι τὴν γνώμην ἰδρυσάμενος ἀκλινῇ, 25
προσκυνεῖν τὸν θεὸν ἄρχεται καὶ εἰς τὸν γνόφον, τὸν ἀειοῦ
χῶρον, εἰσελθὼν αὐτοῦ καταμένει τελούμενος τὰς ἱερωτάτας
τελετάς. γίνεται δὲ οὐ μόνον μύστης, ἀλλὰ καὶ ἱεροφάντης
ὁργίων καὶ διδάσκαλος θείων, ᾧ τοῖς ὦτα κεκαθαρμένοις
- 55 ὑψηγῆσεται. τούτῳ μὲν οὖν τὸ θεῖον αἰεὶ παρίσταται πνεῦμα 30
πάσης ὁρθῆς ἀφηγοῦμενον ὁδοῦ, τῶν δὲ ἄλλων, ὡς ἔφην,
τάχιστα διαξέγνυται, ὧν καὶ τὸν βίον ἐν εἴχοσι καὶ ἑκατὸν

ἐτῶν ἀριθμῷ πεπλήρωκε· λέγει γάρ· „ἔσονται αἱ ἡμέραι
 αὐτῶν ἑτη ἑκατὸν εἴκοσι“ (Gen. 6,3). ἀλλὰ καὶ Μωυσῆς 56
 τῶν ἰσῶν γενόμενος ἐτῶν τοῦ θνητοῦ βίου μετανίσταται
 (Deut. 34,7). πῶς οὖν εἰκὸς ἱστοχρονίους εἶναι τοὺς ὑπαι-
 5 τίους τῇ πανσόφῳ καὶ προφῆτῃ; εἰς μὲν οὖν τὸ παρὸν
 ἀρχέσει τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι τὰ ὁμώνυμα οὐ πάντως ἔσθ' ὅμοια,
 πολλάκις δὲ καὶ ὁλη γένει διέξευκται, καὶ ὅτι τὸ φαῦλον τῇ
 σπουδαίῳ δύνανται μὲν καὶ ἀριθμοὺς καὶ χρόνους ἔχειν τοὺς
 ἰσους, ἐπεὶ καὶ ὀδουμον εἰσάγεται, ἀπηρτημένους δὲ καὶ μακρὰν
 10 ἀλλήλων διωκισμένας δυνάμεις. τὸν δὲ ἀκριβῆ λόγον τῶν 57
 εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἐτῶν ὑπερθησόμεθα εἰς τὴν τοῦ προφητικοῦ
 βίου παντὸς ἐξέτασιν, ὅταν αὐτὸν ἱκανοὶ γενώμεθα μυεῖσθαι,
 νυνὶ δὲ τὰ ἐξῆς λέγωμεν.

(13.) „Οἱ δὲ γίγαντες ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ταῖς 58
 15 ἡμέραις ἐκεῖναις“ (Gen. 6,4). ἴσως τις τὰ παρὰ τοῖς
 ποιηταῖς μεμυθευμένα περὶ τῶν γιγάντων οἶεται τὸν νομο-
 θέτην αἰνέτεσθαι πλεῖστον ὅσον διεστηκότα τοῦ μυθοπλαστεῖν
 καὶ τοῖς ἀληθείας ἔχουσιν αὐτῆς ἐπιβαίνειν ἀξιούντα. παρὸ 59
 καὶ εὐδοκίμους καὶ γλαφυράς τέχνας, ζωγραφίαν καὶ ἀνδριαν-
 p.271 M. τοποιάν, ἐκ τῆς καθ' αὐτὸν πολιτείας | ἐξήλασεν, ὅτι τὴν
 21 τοῦ ἀληθοῦς ψευδόμεναι φύσιν ἀπάτας καὶ σοφίσματα δι'
 ὀφθαλμῶν ψυχᾶς εὐπαραγώγοις τεχνιτεύουσι. μῦθον μὲν 60
 οὖν οὐδένα περὶ γιγάντων εἰσηγεῖται τὸ παράπαν, βούλεται
 δὲ ἐκεῖνό σοι παραστήσαι, ὅτι οἱ μὲν γῆς, οἱ δὲ οὐρανοῦ,
 25 οἱ δὲ θεοῦ γεγονόσιν ἄνθρωποι· γῆς μὲν οἱ θηρευτικοὶ
 τῶν σώματος ἡδονῶν ἀπόλαυσιν τε καὶ χρῆσιν ἐπιτηδεύοντες
 αὐτῶν καὶ ποριστὰι τῶν συντετινόντων εἰς ἐκάστην, οὐρανοῦ
 δὲ ὅσοι τεχνῖται καὶ ἐπιστήμονες καὶ φιλομαθεῖς — τὸ γὰρ
 οὐράνιον τῶν ἐν ἡμῖν ὁ νοῦς (νοῦς δὲ καὶ τῶν κατ' οὐρανὸν
 30 ἕκαστον) τὰ ἐγκύκλια καὶ τὰς ἄλλας ἀπαξ ἀπάσας ἐπι-
 τηδεύει τέχνας, παραθήγων καὶ ἀκονῶν ἔτι τε γυμνάζων καὶ
 συγκροτῶν ἐν τοῖς νοητοῖς αὐτόν —, θεοῦ δὲ ἄνθρωποι

- ἱερεῖς καὶ προφῆται, οἵτινες οὐκ ἤξιώσαν πολιτείας τῆς παρὰ
 τῷ κόσμῳ τυχεῖν καὶ κοσμοπολίται γενέσθαι, τὸ δὲ αἰσθητὸν
 πᾶν ὑπερκύψαντες εἰς τὸν νοητὸν κόσμον μετανέστησαν
 κακείθι ὠκνησαν ἐγγραφέντες ἀφθάρτων (καὶ) ἀσωμάτων
 62 ἰδεῶν πολιτείᾳ. (14.) ὁ γοῦν Ἀβραάμ μέχρι μὲν διατρίβων 5
 ἦν ἐν τῇ Χαλδαίῳ γῇ τε καὶ δόξῃ, πρὶν μετονομασθῆναι,
 καλούμενος Ἀβράμ (ἦν) ἄνθρωπος οὐρανοῦ τὴν τε μετάρσιον
 καὶ τὴν αἰθέριον φύσιν ἐρευνῶν καὶ τὰ τε συμβαίνοντα καὶ
 τὰς αἰτίας καὶ εἴ τι ἄλλο ὁμοιότροπον φιλοσοφῶν — οὐ
 χάριν καὶ προσήσεως οἷς ἐπετήδευσεν ἔτυχεν οἰκείας· Ἀβράμ 10
 γὰρ ἐρμηνευθεὶς πατήρ ἐστι μετέωρος, ὄνομα τοῦ τὰ μετέωρα
 καὶ ἐπουράνια περισκοπούμενου πάντα πάντῃ νοῦ πατρός,
 πατὴρ δὲ τοῦ συγχρίματος ὁ νοῦς ἐστίν ὁ ἄχρῃς αἰθέρος καὶ
 63 ἔτι περαιτέρω μηχανούμενος —· ὅταν δὲ βελτιωθείς μέλλῃ
 μετονομάζεσθαι, γίνεται ἄνθρωπος θεοῦ κατὰ τὸ χρησθὲν 15
 αὐτῷ λόγιον „ἐγὼ εἰμι ὁ θεός σου· εὐαρέσται ἐναντίον ἐμοῦ,
 64 καὶ γίνου ἄμεμπτος“ (Gen. 17,1). εἰ δ' ὁ τοῦ κόσμου θεός
 καὶ μόνος ὢν θεός καὶ αὐτοῦ κατὰ χάριν ἐξάαιρετον ἰδίᾳ
 θεός, ἐξ ἀνάγκης δῆπου καὶ αὐτὸς θεοῦ. καλεῖται γὰρ
 πατὴρ ἐκλεκτός ἡχοῦς ἐρμηνευθεὶς Ἀβραάμ, ὁ τοῦ σπουδαίου 20
 λογισμός· ἐξελεγμένος τε γὰρ καὶ κεκαθαρμένος καὶ πατὴρ
 φωνῆς ἣ συνηχοῦμεν. ὁ δὲ τοιοῦτος τῷ ἐνὶ μόνῳ προσ-
 κεκληρώται θεῷ, οὗ γινόμενος ὑπαδὸς εὐθύνει τὴν ἀτραπὸν
 τοῦ παντός βίου βασιλικῇ τῷ ὄντι χρώμενος ὁδῷ τῇ τοῦ
 μόνου βασιλέως καὶ παντοκράτορος, ἐπὶ μηδέτερα ἀποκλίνων 25
 65 καὶ ἐκτρεπόμενος. (15.) οἱ δὲ γῆς παῖδες τὸν νοῦν ἐκβιβά-
 σαντες τοῦ λογίζεσθαι καὶ | μεταλλοιώσαντες εἰς τὴν ἄψυχον p.272M.
 καὶ ἀκίνητον σαρκῶν φύσιν — „ἐγένοντο γὰρ οἱ δύο εἰς
 σάρκα μίαν“, ἣ φησιν ὁ νομοθέτης (Gen. 2, 24) — τὸ
 ἄριστον ἐκιδόηλυσαν νόμισμα καὶ τὴν μὲν ἀμείνω καὶ οἰκείαν 30
 τάξιν ἔλιπον, πρὸς δὲ τὴν χεῖρω καὶ ἐναντίαν ὑποτομόλησαν
 66 ἄρξαντος τοῦ ἔργου Νεβρώδ· λέγει γὰρ ὁ νομοθέτης, ὅτι

- „οὗτος ἤρξατο εἶναι γίγας ἐπὶ τῆς γῆς“ (Gen. 10, 8), ἐρμηνεύεται δὲ Νεβρώδ αὐτομόλῃσις· οὐ γὰρ ἐξήρκεσε τῇ παναθλίᾳ ψυχῇ μετὰ μηδετέρων στῆναι, ἀλλὰ προσχωρήσασα τοῖς ἐχθροῖς ὅπλα κατὰ τῶν φίλων ἔκρατο καὶ φανερώς ἀνθεστῶσα
- 5 αὐτοῖς ἐπολέμει. παρὸ καὶ ἀρχὴν τῇ Νεβρώδ τῆς βασιλείας ὑπογράφει Βαβυλῶνα, μετάθεσις δὲ καλεῖται Βαβυλῶν, συγγενὲς αὐτομολία καὶ ὄνομα ὀνόματι καὶ ἔργον ἔργῳ· παντὸς γὰρ αὐτομολοῦντος προσιμία γνώμης μεταβολὴ καὶ μετάθεσις. ἀκόλουθον (οὖν) ἂν εἴη λέγειν, ὅτι κατὰ τὸν ἱερώτατον 67
- 10 Μωυσέα ὁ μὲν φαῦλος, ὥσπερ ἄοικος καὶ ἄπολις καὶ ἀνίδρυτος καὶ φυγὰς, οὕτως καὶ αὐτόμολος, ὁ δὲ σπουδαῖος βεβαιότατος σύμμαχος. τοσαῦτα εἰς γε τὸ παρὸν ἀρκούντως περὶ τῶν γιγάντων εἰρηκότες ἐπὶ τὰ ἀκόλουθα τοῦ λόγου τρεψώμεθα. ἔστι δὲ ταῦτα·

ΦΙΛΩΝΟΣ
Ο ΤΙ ΑΤΡΕΠΤΟΝ
ΤΟ ΘΕΙΟΝ

- 1 (1.) „Καὶ μετ' ἐκεῖνο“ φησὶν „ὥς ἂν εἰσπερρεύοντο οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐγέννων αὐτοῖς“ (Gen. 6, 4). οὐκ οὖν ἄξιον σκέψασθαι, τίνα ἔχει λόγον τὸ „μετ' ἐκεῖνο“. ἔστι τοίνυν ἀναφορὰ
- 2 δεικνύουσα τι τῶν προσηρημένων ἐναργέστερον. προεῖρηται 5 δὲ περὶ θείου πνεύματος, δὲ καταμεῖναι μέχρι τοῦ παντὸς αἰῶνος ἐν πολυσχιδεῖ καὶ πολυμύρῳ ψυχῇ σαρκῶν ὅχλον βαρύτερον ἄχθος ἀνημέμενῃ δυσεργότατον εἶπεν εἶναι. μετ' ἐκεῖνο δὲ | τὸ πνεῦμα οἱ ἄγγελοι πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν p.273 M.
- 3 ἀνθρώπων εἰσίσαισι. ἔως μὲν γὰρ ἐλλάμπουσι τῇ ψυχῇ 10 καθαρὰι φρονήσεως αὐγαί, δι' ὧν τὸν θεὸν καὶ τὰς αὐτοῦ δυνάμεις ὁρᾷ ὁ σοφός, οὐδεὶς τῶν ψευδοαγγελούντων ἐπεισέρχεται τῷ λογισμῷ, ἀλλ' ἔξω περιρραντηρίων ἅπαντες εἴρονται. ὅταν δὲ ἀμυδρωθὲν ἐπισκιάσθῃ τὸ διανοίας φῶς, οἱ τοῦ σκότους ἐταῖροι παρευημερήσαντες πάθει τοῖς κατεργάσι 15 καὶ τεθληγυμένοις, αἱ θυγατέρας εἴρηκεν ἀνθρώπων, συνέρχονται καὶ γεννῶσιν ἑαυτοῖς, οὐ τῷ θεῷ. τὰ μὲν γὰρ οἰκεῖα τοῦ θεοῦ γεννήματα αἱ ὁλόκληροι ἀρεταί, τὰ δὲ συγγενῇ

φαύλων αἱ ἀνάρμοστοι κακίαι. μάθῃ δ', εἰ θέλεις, ὦ διά-
 νοια, τὸ μὴ ἑαυτῇ γεννᾶν οἷόν ἐστι παρὰ Ἀβραάμ τοῦ
 τελείου, ὃς τὸ ἀγαπητὸν καὶ μόνον τῆς ψυχῆς ἔγγονον
 γνήσιον, τῆς αὐτομαθοῦς σοφίας εἰκόνα ἐναργεστάτην, ἐπί-
 5 κλησιν Ἰσαάκ, ἀνάγει θεῷ καὶ ἀποδίδωσι μετὰ πάσης εὐθυμίας
 ἀναγκαῖον καὶ ἀρμόττον χαριστήριον συμποδίσας, ὥς φησιν
 ὁ νόμος (Gen. 22, 2. 9), τὸ καινουργηθὲν ἱερεῖον, ἧτοι παρ-
 ὅσον ἐπ' οὐδενὸς θνητοῦ βλάνειν ἀπαξ ἐπιθειάσας ἡξίου. ἡ
 παρόσον ἀνίδρυτον καὶ ἄστατον κατεῖδε τὴν γένεσιν, ὅτε
 10 τὴν περὶ τὸ ὄν ἀνενδοίαστον ἔγνω βεβαίωτητα, ἣ λέγεται
 πεπιστευκῆναι (Gen. 15, 6). (2.) τούτου γίνεται μαθητρὶς 5
 καὶ διάδοχος Ἄννα, τῆς τοῦ θεοῦ δώρημα σοφίας· ἐρμη-
 νεύεται γὰρ χάρις αὐτῆς. ἐπειδὴ γὰρ ἐγκύμων ἐγένετο
 παραδεξαμένη θείας γονὰς καὶ τελεσφόροις ἐχρήσατο ὠδίσι,
 15 τὸν τεταγμένον ἐν τῇ τοῦ θεοῦ τάξει τρόπον ἀποκυύσασα,
 ὃν ἐπεφῆμισε Σαμουὴλ — καλεῖται δ' ἐρμηνευθεὶς τεταγ-
 μένος θεῷ —, λαβροῦσα ἀνταποδίδωσι τῷ δόντι μηδὲν ἴδιον
 ἑαυτῆς κρίνουσα ἀγαθόν, ὃ μὴ χάρις ἐστὶ θεία. λέγει γὰρ 6
 ἐν τῇ πρώτῃ τῶν βασιλειῶν αὕτη τὸν τρόπον τοῦτον·
 20 „δίδωμί σοι αὐτὸν δοτὴν“ (I Reg. 1, 28), ἐν ἱσθ' τῷ δοτὴν
 ὄντα, ὥστ' εἶναι „τὸν δεδομένον δίδωμι“, κατὰ τὸ ἱερώτα
 τὸν Μωυσέως γράμμα τοῦτο· „τὰ ὠρὰ μου, δόματά μου,
 καρπώματά μου διατηρήσετε προσφέρειν ἐμοί“ (Num. 28, 2).
 τίνι γὰρ εὐχαριστητέον ἄλλω πλὴν θεῷ; διὰ τίνων δὲ ὅτι 7
 25 μὴ διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δοθέντων; οὐδὲ γὰρ ἄλλων εὐπορηῆσαι
 δυνατὸν. χρεῖος δ' οὐδενὸς ὧν κελεύει προσφέρειν αὐτῷ
 τὰ ἑαυτοῦ δι' ὑπερβολὴν τῆς πρὸς τὸ γένος ἡμῶν εὐεργεσίας·
 μελετήσαντες γὰρ εὐχαριστητικῶς ἔχειν καὶ τιμητικῶς αὐτοῦ
 καθαρεύομεν ἀδικημάτων ἐκνιψάμενοι τὰ καταρρυπαίνοντα
 30 τὸν βίον ἔν τε λόγοις καὶ ἐννοαίαις καὶ ἔργοις. καὶ γὰρ 8
 p.274 M. εὐηθες εἰς μὲν τὰ ἱερά | μὴ ἐξεῖναι βαδίζειν, ὃς ἂν μὴ πρό-
 τερὸν λουσάμενος φαιδρύνηται τὸ σῶμα, εὐχεσθαι δὲ καὶ

- θύειν ἐπιχειρεῖν ἔτι κεκληιδωμένη καὶ πεφυρμένη διανοία.
 καίτοι τὰ μὲν ἱερὰ λίθων καὶ ξύλων ἀψύχου τῆς ὕλης
 πεποιήται, καθ' αὐτὸ δὲ καὶ τὸ σῶμα ἀψυχον· ἀλλ' ὅμως
 ὃν ἀψυχον ἀψύχων οὐ προσάφεται μὴ περιρραντηρίους καὶ
 καθαρσίους ἀγνευτικοῖς χρησάμενον, ὑπομενεῖ δέ τις τῷ 5
 θεῷ προσελθεῖν ἀκάθαρτος ὢν ψυχὴν τὴν ἐαυτοῦ τῷ
 9 καθαρωτάτῳ, καὶ ταῦτα μὴ μέλλων μετανοήσῃ; ὁ μὲν γὰρ
 πρὸς τῷ μηδὲν ἐπεξεργάσασθαι κακὸν καὶ τὰ παλαιὰ ἐκνί-
 ψασθαι δικαιώσας γεγηθῶς προσίτω, ὁ δ' ἄνευ τούτων
 δυσκάθαρτος ὢν ἀφιστάσθω· λήσεται γὰρ οὐδέποτε τὸν τὰ 10
 ἐν μυχοῖς τῆς διανοίας ὀρῶντα καὶ τοῖς ἀδούτοις αὐτῆς
 10 ἐμπεριπατοῦντα. (3.) τῆς μέντοι θεοφιλοῦς ψυχῆς δεῖγμα
 ἐναργέστατόν ἐστι καὶ τὸ ἄσμα, ἐν ᾧ περιέχεται τὸ «στεῖρα
 ἔτεκεν ἑπτὰ, ἡ δὲ πολλὴ ἐν τέκνοις ἡσθένησε» (I Reg. 2,5).
 11 καίτοι γε ἑνὸς ἐστι μήτηρ τοῦ Σαμουὴλ ἡ λέγουσα. πῶς 15
 οὖν ἑπτὰ τετοκῆναι φησὶν, εἰ μὴ τι μονάδα ἐβδομάδι τὴν
 αὐτὴν φυσικώτατα νομίζει, οὐ μόνον ἐν ἀριθμοῖς, ἀλλὰ καὶ
 ἐν τῇ τοῦ παντὸς ἀρμονίᾳ καὶ ἐν τοῖς τῆς ἐναρέτου λόγοις
 ψυχῆς; ὁ γὰρ τεταγμένος μόνῳ θεῷ Σαμουὴλ, ἄλλω δὲ τὸ
 παράπαν συνιῶν μηδενί, κατὰ τὸ ζῆν καὶ τὴν μονάδα, τὸ 20
 12 ὄντως ὄν, κεκόσμηται. αὕτη δ' ἡ κατάστασις ἐστὶν ἐβδο-
 μάδος, ἀναπαυομένης ἐν θεῷ ψυχῆς καὶ περὶ μηδὲν τῶν
 θνητῶν ἔργων ἔτι πονουμένης, κατὰ ἀπόλειψιν ἐξάδος, ἣν
 ἀπένειμε τοῖς τὰ πρωτεῖα λαβεῖν μὴ δυνηθεῖσι, δευτερείων
 13 δ' ἐξ ἀνάγκης μεταποιουμένοις. τὴν μὲν οὖν στεῖραν, οὐ 25
 τὴν ἄγονον, ἀλλὰ τὴν στερρὰν καὶ ἔτι σφριγῶσαν, τοὺς διὰ
 καρτερίας καὶ ἀνδρείας καὶ ὑπομονῆς ἐπὶ κτήσει τοῦ ἀρίστου
 διαθλοῦσαν ἄθλους, ἐβδομάδι τὴν ἰσότημον μονάδα τίχτειν
 14 εἰκὸς ἦν· εὐτοκος γὰρ καὶ εὐπαις ἡ φύσις. τὴν δὲ πολλὴν
 ἀσθενεῖν ἐν τέκνοις εἶπεν ἀψευδῶς καὶ σφόδρα ἐναργῶς· 30
 ὅταν γὰρ μία οὖσα ψυχὴ πολλὰ ὠδίνῃ τοῦ ἑνὸς ἀποστᾶσα,
 μυρία κατὰ τὸ εἰκὸς γίνεται, κἄπειτα πλήθει τέκνων ἐξηρτη-

μένων βαρυνομένη καὶ πιεζομένη — ἔστι δὲ ἡλιτόμηνα καὶ
 ἀμβλωθρίδια τὰ πλεῖστα αὐτῶν — ἐξασθενεῖ. τίττει μὲν 15
 γὰρ τὰς πρὸς σχήματα καὶ χρώματα δι' ὀφθαλμῶν ἐπι-
 θυμίας, τίττει δὲ τὰς πρὸς φωνὰς δι' ὠτων, ἐγκύμων δ'
 5 ἔστι καὶ τῶν γαστρὸς καὶ τῶν ὑπ' αὐτήν, ὥστε πολλῶν
 ἐκκρεμαμένων ἐγγόνων βαρύτατον ἄχθος φέρουσα παρίεται
 καὶ χειρας ὑπ' ἀσθενείας καθεῖσα ἀπολέγεται. τοῦτον μὲν
 δὴ τὸν τρόπον ἡττῆσθαι συμβαίνει πᾶσιν, ὅσοι φθαρτοῖς
 p.275 M. ἑαυτοῖς φθαρτὰ γεννῶσιν. (4.) ἔνιοι δ' | οὐχ ἡτταν μόνον 16
 10 ἀλλὰ καὶ θάνατον ὑπὸ φιλαυτίας ἀνεδέξαντο. ὁ γοῦν Αὐνάν,
 „αἰσθόμενος ὅτι οὐκ αὐτῷ ἔσται τὸ σπέρμα“ (Gen. 38, 9),
 οὐ πρότερον ἐπαύσατο τὸ λογικόν, ὅπερ ἄριστον τῶν ὄντων
 γένος ἐστί, διαφθείρων ἢ καὶ αὐτὸς ἀνεδέξατο φθορὰν
 παντελῇ, σφόδρα ὀρθῶς καὶ προσηκόντως· εἰ γὰρ ἅπαντα 17
 15 πράξουσιν τινες αὐτῶν ἔνεκα, μὴ γονέων τιμῆς, μὴ παιδῶν
 εὐκοσμίας, μὴ σωτηρίας πατρίδος, μὴ νόμων φυλακῆς, μὴ
 ἔθων βεβαιότητος, μὴ ἰδίων μὴ κοινῶν ἐπανορθώσεως, μὴ
 ἱερῶν ἀγιστείας, μὴ τῆς πρὸς θεὸν εὐσεβείας ἐπιστρεφόμενοι,
 κακοδαίμονήσουσιν. ἐνὸς γὰρ ὧν εἶπον χάριν ἀντικαταλ- 18
 20 λάξασθαι καὶ αὐτὸ τὸ ζῆν εὐκλεές, οἱ δ' ἄρα καὶ ἀθρόων
 τῶν οὕτω περιμαχῆτων φασίν, εἰ μὴ τινα ἡδονὴν μέλλοι
 περιποιεῖν, κατολιγωρήσειν. τοιγάρτοι πονηρὰν εἰσῆγγειν ὁ
 ἀδέκαστος θεὸς ἐκφύλου δόγματος, ἐπικλήσειν Αὐνάν, ἐκποδῶν
 ἀνελεῖ. παραιτητέοι δὴ πάντες οἱ γεννῶντες αὐτοῖς, τὸ δ' 19
 25 ἔστιν ὅσοι τὸ ἴδιον λυσιτελεῖς μόνον θηρώμενοι τῶν ἄλλων
 ὑπερορῶσιν, ὥσπερ αὐτοῖς μόνοις φύντες, οὐχὶ δὲ μυρίοις
 ἄλλοις, πατρί, μητρί, γυναικί, τέκνοις, πατρίδι, ἀνθρώπων
 γένει, εἰ δὲ δεῖ προελθόντας τι περαιτέρω φάναι, οὐρανῷ,
 γῇ, τῷ παντὶ κόσμῳ, ἐπιστήμας, ἀρεταῖς, τῷ πατρὶ καὶ
 30 ἡγεμόνι τῶν συμπάντων· ὧν ἐκάστη κατὰ δύναναι ἀπονε-
 μητέον τὸ ἀρμόττον μὴ τὰ πάντα προσθήκην ἑαυτοῦ, ἑαυτὸν
 δὲ τῶν πάντων νομίζοντα.

- 20 (5.) Τούτων μὲν δὴ ἅλεις, τὰ δ' ἀκόλουθα τῷ λόγῳ
 συνουφύνωμεν. „ἰδὼν“ οὖν φησι „κύριος ὁ θεὸς ὅτι ἐπλη-
 θύνθησαν αἱ κακαίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς τις
 διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ ἐπιμελῶς τὰ πονηρὰ πάσας τὰς
 ἡμέρας, ἐνεθυμήθη ὁ θεός, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ 5
 τῆς γῆς, καὶ διενόηθη. καὶ εἶπεν ὁ θεός· ἀπαλείψω τὸν
 ἄνθρωπον ὃν ἐποίησα ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς“ (Gen. 6,5—7).
- 21 ἴσως τινὲς τῶν ἀνεξετάστων ὑποστήσουσι τὸν νομοθέτην
 αἰνίττεσθαι, ὅτι ἐπὶ τῇ γενέσει τῶν ἀνθρώπων ὁ δημιουργὸς
 μετέγνω κατιδὼν τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν, ἥς χάριν αἰτίας 10
 ἐβουλήθη σύμπαν διαφθεῖραι τὸ γένος. ἀλλ' ἴστωσαν ὅτι
 ταῦτα δοξάζοντες ἐπελαφρίζουσι καὶ ἐπικουφίζουσι τὰ τῶν
 παλαιῶν ἐκείνων ἁμαρτήματα δι' ὑπερβολὴν τῆς περὶ αὐτοῦ
- 22 ἀθεότητος. τί γὰρ ἂν ἀσέβημα μεῖζον γένοιτο τοῦ ὑπολαμ-
 βάνειν τὸν ἄτρεπτον τρέπεσθαι; καίτοι | τινῶν ἀξιούντων p.276 M.
 μηδὲ πάντας ἀνθρώπους ταῖς γνώμαις ἐπαμφοτερίζειν· τοὺς 16
 γὰρ ἀδόλως καὶ καθαρῶς φιλοσοφῶσαντας μέγιστον ἐκ τῆς
 ἐπιστήμης ἀγαθὸν εὖρασθαι τὸ μὴ τοῖς πράγμασι συμ-
 μεταβάλλειν, ἀλλὰ μετὰ στερρότητος ἀκλινοῦς καὶ παγίου
- 23 βεβαιότητος ἅπασι τοῖς ἀρμόττουσιν ἐγχειρεῖν. (6.) ἀρέσκει 20
 δὲ καὶ τῷ νομοθέτῃ τὸν τέλειον ἡρεμίας ἐφίεσθαι· τὸ γὰρ
 εἰρημένον τῷ σοφῷ ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ „σὺ δὲ αὐτοῦ
 στῇθι μετ' ἐμοῦ“ (Deut. 5,31) τὸ ἀκλινὲς καὶ ἀρρεπὲς τῆς
- 24 γνώμης καὶ ἰδρυμένον πάντῃ σαφέστατα παρίστησι. τῷ γὰρ
 ὄντι θαυμάσιον, ὥσπερ τινὰ λύραν τὴν ψυχὴν μουσικῶς 25
 ἀρμολύμενον οὐκ ὀξέσι καὶ βαρέσι τοῖς φθόγγοις, ἀλλ' ἐπι-
 στήμῃ μὲν τῶν ἐναντίων, χρήζει δὲ τῶν ἀμεινόνων, μήτε
 ἐπιτεῖναι προσυπερβάλλοντα μήτε ἀνείναι μαλθακάντα τὴν
 ἀρετῶν καὶ τῶν φύσει καλῶν ἀρμονίαν, δι' ἴσου δ' αὐτὴν
- 25 φυλάξαντα κροτεῖν καὶ ἐπιψάλλειν ἐμμελῶς. ὄργανον γὰρ 30
 τελειώτατον ὑπὸ φύσεως δημιουργηθὲν ἀρχέτυπον τῶν χει-
 ροκμητῶν τοῦτό γε· ὅπερ εἰ καλῶς ἀρμολογή, τὴν πασῶν

ἀρίστην συμφωνίαν ἀπεργάσεται, ἥτις οὐκ ἐν κλάσει καὶ
 τόνοις ἐμμελοῦς φωνῆς, ἀλλ' ἐν ὁμολογίᾳ τῶν κατὰ τὸν βίον
 πράξεων ἔχει τὸ τέλος. ὅπου γοῦν ἀνθρώπων ψυχὴ τὸν 26
 πολλὸν κλύδωνα καὶ σάλον, ὃν καταρραγὲν σφοδρὸν πνεῦμα
 5 τὸ κακίας αἰφνίδιον ἤγειρεν, ἐπιστήμης καὶ σοφίας αὔραις
 ἀποτίθεται καὶ τὸ κυμαῖνον καὶ παρωδηκὸς ὑφείσα νηνέμφ
 εὐδία χρωμένῃ γαληνιάζει, εἰτ' ἐνδοιάζει, ὅτι ὁ ἄφθαρτος
 καὶ μακάριος καὶ τῶν ἀρετῶν καὶ αὐτῆς τελειότητος καὶ
 εὐδαιμονίας ἀνημμένος τὸ κράτος οὐ χρῆται γνώμης μετα-
 10βολῇ, μένει δὲ ἐφ' ὧν ἐξ ἀρχῆς ἐβουλεύσατο οὐδὲν αὐτῶν
 μετατιθεῖς· ἀνθρώποις μὲν οὖν τὸ εὐμετάβολον ἢ διὰ τὴν 27
 ἐν αὐτοῖς ἢ διὰ τὴν ἐκτὸς ἀβεβαιότητα συμβαίνειν ἀνάγκη·
 οἷον οὕτως φίλους ἐλόμενοι πολλάκις καὶ βραχύν τινα αὐτοῖς
 συνδιατρίψαντες χρόνον, οὐδὲν ἐγκαλεῖν ἔχοντες ἀπεστράφη-
 15μεν, ὥς εἰς ἐχθρῶν ἢ ἀγνωσμένων γοῦν τάξιν ἐμβιβάσαι.
 τοῦτο τὸ ἔργον κοῦφην εὐχέρειαν ἡμῶν αὐτῶν ἐλέγχει τὰς 28
 ἐξ ἀρχῆς ὑποθέσεις· ἀδυνατούντων κραταιῶς διαφυλάττειν· ὁ
 δὲ θεὸς οὐχ ἀψίχορος. καὶ μὴν ἔστιν ὅτε διανοούμεθα μὲν
 ἐπιμένειν κριτηρίοις τοῖς αὐτοῖς, οἱ δὲ προσελθόντες οὐκ
 20ἔμειναν ἐν ὁμοίῳ, ὥστ' ἐξ ἀνάγκης καὶ αἱ ἡμέτεραι γινώμαι
 συμμετέβαλον. προῖδέσθαι γάρ ἢ μελλόντων πραγμάτων 29
 συντυχίας ἢ γνώμας ἐτέρων ἀνθρώπων ὄντα ἀμήχανον, τῷ
 δὲ θεῷ ὥς ἐν αὐγῇ καθαρᾷ πάντα ἀρίθμητα. καὶ γὰρ ἄχρι
 p.277M. τῶν ψυχῆς μυχῶν | φθάτας, ἃ τοῖς ἄλλοις ἐστὶν ἀόρατα
 25τηλαυγῶς πέφυκε καθορᾶν, καὶ προμνηθεῖα καὶ προνοία
 χρώμενος, οἰκείαις ἀρεταῖς, οὐδὲν ἀπελευθεριάζειν καὶ ἔξω
 τῆς ἑαυτοῦ καταλήψεως βαίνειν ἔα· ἐπειδὴ περ οὐδ' ἡ τῶν
 μελλόντων ἀδηλότης αὐτῷ συμβατή· οὔτε γὰρ ἀόηλον οὔτε
 μέλλον οὐδὲν θεῷ. ὀηλον μὲν οὖν, ὅτι καὶ τῶν γεννηθέντων 30
 30τὸν φουτεύσαντα καὶ τῶν δημιουργηθέντων τὸν τεχνίτην καὶ
 τὸν ἐπίτροπον τῶν ἐπιτροπευομένων ἐπιστήμονα [ἀναγκαῖον]
 εἶναι δεῖ. ὁ δὲ θεὸς πατὴρ καὶ τεχνίτης καὶ ἐπίτροπος τῶν

- ἐν οὐρανῷ τε καὶ κόσμῳ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι. καὶ μὴν τὰ
 γε μέλλοντα συσκιάζεται ὑπὸ τοῦ αὐθις χρόνου, τοτὲ μὲν
 31 βραχεῖ, τοτὲ δὲ μακρῷ διαστήματι. δημιουργὸς δὲ καὶ χρόνου
 θεός· καὶ γὰρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πατήρ — πατήρ δὲ χρόνου
 κόσμος — τὴν κίνησιν αὐτοῦ γένεσιν ἀποφῆνας ἐκείνου· 5
 ὥστε υἱωνοῦ τάξιν ἔχειν πρὸς θεὸν τὸν χρόνον. ὁ μὲν γὰρ
 κόσμος οὗτος νεώτερος υἱὸς θεοῦ, ἅτε αἰσθητὸς ὢν· τὸν γὰρ
 πρεσβύτερον [οὐδένα εἶπε] — νοητὸς δ' ἐκείνος — πρεσβείων
 32 ἀξιώσας παρ' ἑαυτοῦ καταμένειν διανοήθη. οὗτος οὖν ὁ
 νεώτερος υἱὸς ὁ αἰσθητὸς κινήθεις τὴν χρόνου φύσιν ἀνα- 10
 λάμψαι καὶ ἀνασχεῖν ἐποίησεν· ὥστε οὐδὲν παρὰ θεῷ μέλ-
 λον τῷ καὶ τὰ τῶν χρόνων ὑπηγμένῳ πέρατα. καὶ γὰρ οὐ
 χρόνος, ἀλλὰ τὸ ἀρχέτυπον τοῦ χρόνου καὶ παραδείγμα αἰῶν
 ὁ βίος ἐστὶν αὐτοῦ· ἐν αἰῶνι δὲ οὔτε παρελήλυθεν οὐδὲν
 οὔτε μέλλει, ἀλλὰ μόνον ὑφέστηκεν. 15
 33 (7.) Ἰκανῶς οὖν διειλεγμένοι περὶ τοῦ μὴ χρῆσθαι
 μετανόῃα τὸ ὃν ἀκολούθως ἀποδώσομεν, τί ἐστὶ τὸ „ἐνε-
 θυμήθη ὁ θεὸς ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ
 34 διανοήθη“ (Gen. 6,6). ἔννοιαν καὶ διάνοησιν, τὴν μὲν ἐνα-
 ποκειμένην οὖσαν νόησιν, τὴν δὲ νοήσεως διέξοδον, βεβαιου- 20
 τάτας δυνάμεις ὁ ποιητῆς τῶν ὅλων κληρωσάμενος καὶ χρώ-
 μενος ἀεὶ ταύταις τὰ ἔργα ἑαυτοῦ καταθεῖται. τὰ μὲν δὴ
 μὴ λείποντα τὴν τάξιν τῆς πειθαρχίας ἕνεκα ἐπαινεῖ, τὰ δὲ
 μεθιστάμενα τῇ κατὰ λιποτακτῶν ὀρισμένη μετέρχεται δίκη.
 35 τῶν γὰρ σωμάτων τὰ μὲν ἐνεδήσατο ἕξει, τὰ δὲ φύσει, τὰ 25
 δὲ ψυχῇ, τὰ δὲ λογικῇ ψυχῇ. λίθων μὲν οὖν καὶ ξύλων, α
 δὴ τῆς συμφυίας ἀπέσπασται, δεσμὸν κραταιότατον ἕξιν
 | εἰργάζεται· ἡ δὲ ἐστὶ πνεῦμα ἀναστρέφον ἐφ' ἑαυτό· ἄρχεται p.278 M.
 μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα τείνεσθαι, ψαῦσαν
 δὲ ἄκρας ἐπιφανείας ἀνακάμπει πάλιν, ἄχρις ἂν ἐπὶ τὸν 30
 36 αὐτὸν ἀφίκηται τόπον, ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον ὠρμήθη· ἕξως ὁ
 γὰρ οὗτος δίαυλος ἀφθαρτος, ὃν οἱ ὁρομεῖς ἀπομιμούμενοι

- ταῖς τριετηρίσιν ἐν τοῖς ἀνθρώπων ἀπάντων κοινοῖς θεάτροις
ὡς μέγα δὴ καὶ λαμπρὸν καὶ περιμάχῃτον ἔργον ἐπι-
δείκνυνται. (8.) τὴν δὲ φύσιν ἀπένειμε τοῖς φυτοῖς κερα- 37
σάμενος αὐτὴν ἐκ πλείστων δυνάμεων, θρεπτικῆς τε καὶ
5 μεταβλητικῆς καὶ αὐξητικῆς. καὶ γὰρ τρέφεται τροφῆς ὄντα
χρεῖα, τεκμήριον δέ· τὰ μὴ ἀρδόμενα φθίνει καὶ ἀφαινίσταται,
ὥσπερ αὖ τὰ ποτιζόμενα ἐμφανῶς αὐξεται· τὰ γὰρ τέως
διὰ βραχύτητα χαμαίζηλα ἐξαίφνης ἀναδραμόντα ἔρνη γίνεται
περιμηχέστατα. τί χρὴ λέγειν περὶ μεταβολῆς αὐτῶν; ταῖς 38
10 μὲν γὰρ χειμεριναῖς τροπαῖς τὰ πέταλα μαρνανθέντα εἰς
τοῦδαφος χεῖται, οἳ τε ἐν ταῖς κληματίσι λεγόμενοι πρὸς
τῶν γεωπόνων ὀφθαλμοὶ καθάπερ ἐν τοῖς ζώοις καταμύουσι,
τά τε πρὸς τὰς ἐκφύσεις στόμια πάντα ἔσφιγεται τῆς φύσεως
εἴσω τότε συνειλημμένης καὶ ἡσυχάζουσας, ἵνα διαπνεύσασα
15 οἷα τις ἀθλητῆς προηγωνισμένος καὶ συλλεξαμένη τὴν ἰδίαν
ἰσχὺν πρὸς τοὺς ἐθιάδας ἀθλοὺς ἐξ ὑπαρχῆς ἀπαντᾷ. γίνεται 39
δὲ τοῦτο ταῖς ἐαριναῖς καὶ κατὰ θέρος ὥραις· ὥσπερ γὰρ
ἐκ βαθέος ὕπνου περιαναστᾶσα τοὺς τε ὀφθαλμοὺς διοίγνυσι
τά τε μεμυκότες τῶν στομίων ἀναστείλασα εὐρύνει, ὧν δ' ἐστὶν
20 ἐγκύμων πάντα ἀποτίκτει, πέταλα καὶ κληματίδας, ἑλικας,
οἶναρα, καρπὸν ἐπὶ πᾶσιν· εἰθ' ὅταν τελεσθῇ, παρέχεται τὰς
τροφὰς οἷα μήτηρ τῷ γενομένῳ διὰ τινων ἀφανῶν πόρων, οἳ
τοῖς ἐν γυναιξὶ μαστοῖς ἀναλογοῦσι, καὶ οὐ πρότερον παύεται
τρέφουσα ἢ τὸν καρπὸν τελεσφορηθῆναι· τελεσφορεῖται δὲ 40
25 ὁ πεπανθεὶς ἄκρως, ἡνίκα, κἂν μηδεὶς δρέπηται, τῆς
συμφυίας αὐτοῦ ἐπείγεται διαζεύγνυσθαι ἅτε μηκέτι τροφῶν
τῶν ἀπὸ τῆς τεκνύσεως δεόμενος, ἱκανὸς δ' ὧν, εἰ χώρας
ἀγαθῆς ἐπιτάχοι, σπείρειν καὶ γεννᾶν ὅμοια τοῖς φυτεύσασιν.
(9.) ψυχὴν δὲ φύσεως τρισὶ διαλλάττουσαν ὁ ποιῶν ἐποίησι, 41
30 αἰσθήσει, φαντασίᾳ, ὁρμῇ· τὰ μὲν γὰρ φυτὰ ἀόρμητα, ἀφάν-
ταστα, αἰσθήσεως ἀμέτοχα, τῶν δὲ ζώων ἕκαστον ἀθρόων
μετέχει τῶν εἰρημένων. αἰσθήσις μὲν οὖν, ὡς αὐτό που 42

- δηλοῖ τοῦνομα, εἰσθησίς τις οὖσα τὰ φανέντα ἐπεισφέρει
 τῷ νῷ· τοῦτω γάρ, ἐπειδὴ μέγιστόν ἐστι ταμεῖον καὶ παν-
 δεχές, πάνθ' ὅσα δι' ὁράσεως καὶ ἀκοῆς καὶ τῶν ἄλλων
 43 αἰσθητικῶν ὀργάνων ἐντίθεται καὶ ἐναποθησαυρίζεται. φαν-
 τασία δέ ἐστι τύπωσις | ἐν ψυχῇ· ὧν γὰρ εἰσήγαγεν ἐκάστη p.279 M.
 τῶν αἰσθήσεων, ὥσπερ δακτύλιός τις ἡ σφραγὶς ἐναπεμάξατο 6
 τὸν οἰκεῖον χαρακτῆρα· κηρῷ δὲ ὁμοίως ὁ νοῦς τὸ ἐκμα-
 γεῖον δεξάμενος ἄκρως παρ' ἑαυτῷ φυλάττει, μέχρις ἂν ἡ
 ἀντίπαλος μνήμη τὸν τύπον λεάνασα λήθῃ ἀμυδρὸν ἐργά-
 44 σται ἡ παντελῶς ἀφανίσῃ. τὸ δὲ φανέν καὶ τυπῶσαν τοτὲ 10
 μὲν οἰκειῶς τοτὲ δὲ ὡς ἐτέρως διέθηκε τὴν ψυχὴν. τοῦτο
 δὲ αὐτῆς τὸ πάθος ὁρμὴ καλεῖται, ἣν ὀριζόμενοι πρῶτην
 ἔφασαν εἶναι ψυχῆς κίνησιν. τοσοῦτοις μὲν δὴ ζῶα προὔχει
 φυτῶν· ἴδωμεν δὲ τίνας τῶν ἄλλων ζώων ὑπερβέβληκεν
 45 ἄνθρωπος. (10.) ἐξαίρετον οὗτος τοῖνον γέρας ἔλαχε διὰ 15
 νοίαν, ἣ τὰς ἀπάντων φύσεις σωματικῶν τε ὁμοῦ καὶ πραγμά-
 των εἶωθε καταλαμβάνειν. καθάπερ γὰρ ἐν μὲν τῷ σώματι
 τὸ ἡγεμονικὸν ὄψις ἐστίν, ἐν δὲ τῷ παντὶ ἡ τοῦ φωτὸς
 φύσις, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν ἐν ἡμῖν τὸ κρατιστεῦον ὁ
 46 νοῦς· ψυχῆς γὰρ ὄψις οὗτος οἰκειαῖς περιλαμβόμενος αὐγαῖς, 20
 δι' ὧν ὁ πολὺς καὶ βαθὺς ζόφος, ὃν κατέχευεν ἄγνοια τῶν
 πραγμάτων, ἀνασκίδνεται. τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ εἶδος οὐκ ἐκ
 τῶν αὐτῶν στοιχείων, ἐξ ὧν τὰ ἄλλα ἀποτελεῖτο, διεπλάσθη,
 καθαρωτέρας δὲ καὶ ἀμείνωνος ἔλαχε τῆς οὐσίας, ἐξ ἧς αἰ-
 θεῖται φύσεις ἐδημιουργοῦντο· παρὸ καὶ μόνον τῶν ἐν ἡμῖν 25
 47 εἰκότως ἄφθαρτον ἔδοξεν εἶναι διάνοια. μόνην γὰρ αὐτὴν ὁ
 γεννήσας πατὴρ ἐλευθερίας ἡξίωσε, καὶ τὰ τῆς ἀνάγκης
 ἀνείς δεσμὰ ἄφρετον εἶσσε, ὀωρησάμενος αὐτῇ τοῦ πρεπω-
 δεστάτου καὶ οἰκείου κτήματος αὐτῷ, τοῦ ἐκουσίου, μοῖραν,
 ἣν ἡδύνατο δεξασθαι· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῶα, ὧν ἐν ταῖς 30
 ψυχαῖς τὸ ἐξαιρούμενον εἰς ἐλευθερίαν νοῦς οὐκ ἔστι, κατα-
 ζευχθέντα καὶ ἐγγαλινωθέντα πρὸς ὑπερθεσίαν ἀνθρώποις

παραδέδοται ὥσπερ οἰκείται δεσπόταις, ὁ δὲ ἄνθρωπος
 ἐθειλοῦργοῦ καὶ αὐτοκελεύστου γνώμης λαχὼν καὶ προαι-
 ρετικαῖς χρώμενος τὰ πολλὰ ταῖς ἐνεργείαις εἰκότως φόγον
 μὲν ἔσχεν ἐφ' οἷς ἐκ προνοίας ἀδικεῖ, ἔπαινον δὲ ἐφ' οἷς
 5 ἐκὼν κατορθοῖ. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων φυτῶν τε καὶ ζώων 48
 οὔτε αἱ εὐφορίαι ἐπαινέται οὔθ' αἱ κακοπραγίαι ψεκταί —
 τὰς γὰρ ἐφ' ἑκάτερα κινήσεις καὶ μεταβολὰς ἀπροαιρέτους
 καὶ ἀκουσίους ἔλαβον —, μόνῃ δὲ ἡ ἀνθρώπου ψυχῇ
 δεξαμένη παρὰ θεοῦ τὴν ἐκούσιον κίνησιν καὶ κατὰ τοῦτο
 10 μάλιστα ὁμωοιθεῖσα αὐτῷ, χαλεπῆς καὶ ἀργαλεωτάτης
 δεσποίνης, τῆς ἀνάγκης, ὡς οἷόν τε ἦν ἐλευθερωθεῖσα
 p.280M. | κατηγορίας ἂν θεόντως τυγχάνοι, ὅτι τὸν ἐλευθερώσαντα
 οὐ περιέπει· τοιγάρτοι τὴν κατ' ἀπελευθέρων ἀχαρίστων
 ἀπαραίτητον δίκην ὀρθότατα τίσει. ὥστε „ἐνεθυμήθη καὶ 49
 15 διενεγθήη ὁ θεὸς“ οὐχὶ νῦν πρῶτον, ἀλλ' ἐξέτι πάλαι παγίως
 καὶ βεβαίως, „ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον“, τουτέστιν ὅποιον
 αὐτὸν εἰργάσατο· εἰργάσατο γὰρ αὐτὸν ἄφετον καὶ ἐλεύθερον,
 ἐκούσιος καὶ προαιρετικαῖς χρησόμενος ταῖς ἐνεργείαις πρὸς
 τήνδε τὴν χρεῖαν, ἵνα ἐπιστάμενος ἀγαθὰ τε αὐτὸ καὶ κακὰ
 20 καὶ καλῶν καὶ αἰσχυρῶν λαμβάνων ἔνοιαν καὶ δικαίους καὶ
 ἀδίκους καὶ ὅλως τοῖς ἀπ' ἀρετῆς καὶ κακίας καθαρῶς ἐπι-
 βάλλων αἰρέσει μὲν τῶν ἀμεινόνων, φυγῇ δὲ τῶν ἐναντίων
 χρῆται. παρὸ καὶ λόγιόν ἐστι τοιοῦτον ἀναγεγραμμένον ἐν 50
 Δευτερονομίῃ· „ἰδοὺ δέδωκα πρὸ προσώπου σου τὴν ζωὴν
 25 καὶ τὸν θάνατον, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, ἔκλεξαι τὴν
 ζωήν“ (Deut. 30, 15. 19). οὐκοῦν ἀμφοτέρω διὰ τούτου
 παρίσταται, ὅτι καὶ ἐπιστήμονες τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν
 ἐναντίων γεγονάσιν ἄνθρωποι καὶ ὀφείλουσι πρὸ τῶν χειρόνων
 αἰρεῖσθαι τὰ χρεῖττω λογισμὸν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ὥσπερ
 30 τινὰ δικαστὴν ἀδωροδόκην, οἷς ἂν ὁ ὀρθὸς ὑποβάλλη λόγους
 πεισθησόμενον, οἷς δ' ἂν ὁ ἐναντίος ἀπειθήσονται.

(11.) Δεδηλωκότες οὖν ἀποχρώντως περὶ τούτων τὰ ἐξῆς 51

- ἴδωμεν. ἔστι δὲ ταῦτα· „ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον ὃν
ἐποίησα ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους,
ἀπὸ ἐρπετῶν ἕως πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι ἐθυμώθη, ὅτι
52 ἐποίησα αὐτόν“ (Gen. 6,7). πάλιν τινὲς τῶν εἰρημένων
ἀκούσαντες ὑπολαμβάνουσι θυμοῖς καὶ ὀργαῖς χρῆσθαι τὸ 5
ὄν. ἔστι δ' οὐδενὶ ληπτὸν πάθει τὸ παράπαν· ἀσθενείας γὰρ
ἀνθρωπίνης τὸ κηραίνειν ἴδιον, θεῷ δὲ οὔτε τὰ ψυχῆς ἀλογα
πάθη οὔτε τὰ σώματος μέρη καὶ μέλη συνόλως ἐστὶν οἰκεῖα.
λέγεται δὲ οὐδὲν ἤττον παρὰ τῷ νομοθέτῃ μέχρι τινὸς
εἰσαγωγῆς τὰ τοιαῦτα, τοῦ νοουθετῆσαι χάριν τοὺς ἐτέρως 10
53 μὴ δυναμένους σωφρονίζεσθαι. τῶν γὰρ ἐν ταῖς προσταξέσει
καὶ ἀπαγορεύεσει νόμων, οἳ δὴ κυρίως εἰσὶ νόμοι, δύο τὰ
ἀνωτάτω πρόκειται κεφάλαια περὶ τοῦ αἰτίου, ἐν μὲν ὅτι
„οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός“ (Num. 23,19), ἕτερον δὲ ὅτι
54 ὡς ἄνθρωπος. ἀλλὰ τὸ μὲν πρότερον ἀληθεὶς βεβαιωτάτῃ 15
πεπίστωται, τὸ δ' ὕστερον πρὸς τὴν τῶν πολλῶν διδασκαλίαν
εἰσάγεται· παρὸ καὶ | λέγεται ἐπ' αὐτοῦ· „ὡς ἄνθρωπος p.281 M.
παιδεύσει τὸν υἱὸν αὐτοῦ“ (Deut. 1,31)· ὥστε παιδείας
ἕνεκα καὶ νοουθεσίας, ἀλλ' οὐχὶ τῷ πεφυκέναι τοιοῦτον εἶναι
55 λείλεκται. τῶν γὰρ ἀνθρώπων οἱ μὲν ψυχῆς, οἱ δὲ σώματος 20
γεγόνασι φίλοι· οἱ μὲν οὖν ψυχῆς ἐταῖροι νοηταῖς καὶ
ἀσωμάτοις φύσεσιν ἐνομιλεῖν δυνάμενοι οὐδεμιᾷ τῶν γεγονό-
των ἰδέα παραβάλλουσι τὸ ὄν, ἀλλ' ἐκβιβάσαντες αὐτὸ πάσης
ποιότητος — ἐν γὰρ τι τῶν εἰς τὴν μακαριότητα αὐτοῦ καὶ
τὴν ἄκραν εὐδαιμονίαν ἦν τὸ φιλὴν ἄνδρ' χαρακτῆρος τὴν 25
ὑπαρξίν καταλαμβάνεσθαι — τὴν κατὰ τὸ εἶναι φαντασίαν
56 μόνην ἐνεδέξαντο μὴ μορφώσαντες αὐτό. οἱ δὲ συμβάσεις
καὶ σπονδὰς πρὸς σῶμα θέμενοι, ἀδυνατοῦντες ἀπαμφιάσασθαι
τὸ σαρκῶν περίβλημα καὶ μόνην καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀπροσδεῖα
καὶ ἀπλὴν φύσιν ἰδεῖν ἀμιγῇ καὶ ἀσύγκριτον, οἷα περὶ ἑαυ- 30
τῶν τοιαῦτα καὶ περὶ τοῦ πάντων αἰτίου διανοήθησαν, οὐ
λογισάμενοι ὅτι τῷ μὲν ἐκ πλειόνων συνόδου δυνάμεων

γενομένων πλειόνων ἔδει μερῶν πρὸς τὴν τῶν καθ' ἕκαστον
 χρειῶν ὑπηρεσίαν, (12.) ὁ δὲ θεὸς ἅτε ἀγέννητος ὢν καὶ
 τὰ ἄλλα ἀγαθῶν εἰς γένεσιν οὐδενὸς ἐδέχθη τῶν τοῖς
 γεννήμασι προσόντων· ἐπεὶ καὶ τί φῶμεν; εἰ κέχρηται τοῖς 57

5 ὀργανικοῖς μέρεσι, βάσεις μὲν ἔχει τοῦ προέρχεσθαι χάριν —
 βαδιεῖται δὲ ποτὶ πεπληρωκῶς τὰ πάντα; καὶ πρὸς τίνα
 μηδενὸς ὄντος ἰσότητος; καὶ ἕνεκα τοῦ; οὐ γὰρ ὑγείας φρον-
 τίζων ὥσπερ καὶ ἡμεῖς — καὶ χειρὰς μέντοι πρὸς τὸ λαβεῖν
 τε καὶ δοῦναι· λαμβάνει μὲν δὴ παρ' οὐδενὸς οὐδέν —

10 πρὸς γὰρ τῷ ἀνεπιδεῖ καὶ τὰ σύμπαντα ἔχει κτήματα —,
 διδῶσι δὲ λόγῳ χρώμενος ὑπρέτη θωρεῶν, ᾧ καὶ τὸν κόσμον
 εἰργάζετο. ὀφθαλμῶν γε μὴν οὐκ ἐδεῖτο, οἷς ἄνευ φωτὸς 58
 αἰσθητοῦ κατάληψις οὐ γίνεται· τὸ δὲ αἰσθητὸν φῶς γενητόν,
 ἑώρα δὲ ὁ θεὸς καὶ πρὸ γενέσεως φωτὶ χρώμενος ἑαυτῷ.

15 τί δὲ δεῖ λέγειν περὶ τῶν τῆς τροφῆς ὀργάνων; εἰ γὰρ ταῦτ' 59
 ἔχει, καὶ τρέφεται καὶ πληρωθεὶς μὲν ἀποπατεῖ, παυσάμενος
 δὲ δεῖται πάλιν, καὶ τὰλλα ὅσα τούτοις ἀκόλουθα οὐκ ἂν
 εἴποιμι· ἀσεβῶν αὐταὶ μυθοποιεῖαι λόγῳ μὲν ἀνθρωπόμορφον
 ἔργῳ δὲ ἀνθρωποπαθεὲς εἰσαγόντων τὸ θεῖον. (13.) τίνος 60

p.282 M. οὖν ἕνεκα Μωυσῆς βάσεις, χειρὰς, εἰσόδους, | ἐξόδους φησὶν

21 εἶναι μερὶ τὸ ἀγέννητον, τίνος δὲ χάριν ὅπλιν τὴν πρὸς
 ἐχθρῶν ἄμυναν; ξιφηφοροῦντα γὰρ (εἰσάγει) καὶ βέλεσι
 χρώμενον καὶ πνεύμασι καὶ φθοροποιῷ πυρὶ — καταιγίδα
 καὶ κεραυνὸν ἑτέροις ὀνόμασι ταῦτα ποιηταὶ προσαγορεύοντες

25 ὅπλα τοῦ αἰτίου φασὶν εἶναι —, πρὸς δὲ ἔτι ζῆλον, θυμόν,
 ὀργάς, ὅσα τούτοις ὁμοῖα ἀνθρωπολογῶν διεξέρχεται; ἀλλὰ
 τοῖς πυνθανομένοις ἀποκρίνεται· ὦ οὗτοι, τῷ ἄριστα νομο- 61
 θετήσονται τέλος ἐν δεῖ προκεῖσθαι, πάντας ὠφελῆσαι τοὺς
 ἐντυγχάνοντας. οἱ μὲν οὖν εὐμοίρου φύσεως λαχόντες καὶ

30 ἀγωγῆς ἐν πᾶσιν ἀνυπαιτίου, τὴν μετὰ ταῦθ' ὁδὸν τοῦ βίου
 λισσοφόρον καὶ εὐθεῖαν εὐρίσκοντες, ἀληθείᾳ συνοδοιπόρῳ
 χρῶνται, παρ' ἧς μυηθέντες τὰ περὶ τοῦ ὄντος ἀψευδῆ

- μυστήρια τῶν γενέσεως οὐδὲν προσαναπλάττουσιν αὐτῷ.
 62 τοῦτοις οἰκειότατον πρόκειται κεφάλαιον ἐν τοῖς ἱεροφαν-
 τηθεῖσι χρησιμοῖς, ὅτι „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός“, ἀλλ’
 οὐδ’ ὡς οὐρανὸς οὐδ’ ὡς κόσμος· ποιά γὰρ εἶδη ταῦτά γε
 καὶ εἰς αἴσθησιν ἐρχόμενα, ὁ δ’ ἄρα οὐδὲ τῷ νῦν κατα- 5
 ληπτὸς ἐστι μὴ κατὰ τὸ εἶναι μόνον· ὕπαρξεις γὰρ ἔσθ’ ἣν
 καταλαμβάνομεν αὐτοῦ, τῶν δὲ γε χωρὶς ὑπάρξεως οὐδέν.
 63 (14.) οἱ δὲ γε νοθεστέρα μὲν καὶ ἀμβλεία κεχρημένοι τῇ
 φύσει, περὶ δὲ τὰς ἐν παισὶ τροφὰς πλημμεληθέντες, ὅξυ
 καθορᾶν ἀδυνατοῦντες ἱατρῶν δέονται νουθετητῶν, οἱ πρὸς 10
 64 τὸ παρὸν πάθος τὴν οἰκείαν ἐπινοήσουσι θεραπείαν· ἐπεὶ
 καὶ ἀναγώγοις καὶ ἄφροσιν οἰκέταις φοβερὸς δεσπότης ὠφέ-
 λιμος, τὰς γὰρ ἐπανατάσεις καὶ ἀπειλὰς αὐτοῦ δεδιότες
 ἄκοντες φόβῳ νουθετοῦνται. μανθανέτωσαν οὖν πάντες οἱ 15
 τοιοῦτοι τὰ ψευδοῦ, δι’ ὧν ὠφελθῆσονται, εἰ μὴ δύνανται δι’
 65 ἀληθείας σωφρονίζεσθαι. καὶ γὰρ τοῖς τὰ σώματα κάμνουσιν
 ἐπισφαλῶς οἱ δοκιμώτατοι τῶν ἱατρῶν τὰ ληθῆ λαλεῖν οὐχ
 ὑπομένουσιν εἰδότες ἀθυμοτέρους μὲν ἐκ τοῦτου γενησομένους
 καὶ οὐ ῥωσθησομένην τὴν νόσον, ἐκ δὲ τῆς τῶν ἐναντίων
 παρηγορίας πραότερον τὰ ἐν χερσὶν οἶσοντας καὶ τὸ ἀρρώστημα 20
 66 λωφῆσον. τίς γὰρ ἂν τῶν εὖ φρονούντων εἴποι τῷ θερα-
 पेυσμένῳ· ὦ οὗτος, τετμήσῃ, κεκαύσῃ, ἀκρωτηριασθήσῃ,
 καὶ εἰ μέλλοι ταῦτ’ ἐξ ἀνάγκης ὑπομένειν; οὐδεὶς ἐρεῖ.
 προαναπεσὼν γὰρ τὴν γνώμην ἐκεῖνος καὶ νόσον ἑτέραν τῆς
 ψυχῆς ἀργαλεωτέραν τῆς προϋπούσης τοῦ σώματος προσλα- 25
 βὼν ἀπερεῖ πρὸς τὴν θεραπείαν ἄσμενος, | ἐκ δὲ τοῦ τὰ p.283 M.
 ἐναντία ἀπάτῃ τοῦ θεραπεύοντος προσδοκῆσαι τλητικῶς πάνθ’
 67 ὑποστήσεται, καὶ ἀλγεινότατα ἤ τὰ σφύζοντα· γενόμενος οὖν
 τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν καὶ νοσημάτων ἄριστος ἱατρός ὁ
 νομοθέτης ἐν ἔργον καὶ τέλος προὔθετο, αὐταῖς ῥίξαις τὰς 30
 τῆς διανοίας νόσους ἐκτεμεῖν, ἵνα μὴ τις ὑπολειφθεῖσα
 68 βλάβστην ἀρρωστήματος ἐνέγκῃ δυσίατου. τοῦτον δὲ τὴν

- τρόπον ἤλπισεν ἐκκλῦσαι δυνήσεσθαι, εἰ χρώμενον ἀπειλαῖς καὶ ἀγανακτήσεσι καὶ ἀπαραιτήτοις ὀργαῖς, ἔτι δὲ ἀμυντηρίοις ὅπλοις πρὸς τὰς κατὰ τῶν ἀδικούντων ἐπεξόδους εἰσαγάγοι τὸ αἶτιον· μόνως γὰρ οὕτως ὁ ἄφρων νοουθετεῖται.
- 5 παρὼ μοι δοκεῖ τοῖς προειρημένοις δυσὶ κεφαλαίοις, τῇ τε 69
 „ὥς ἄνθρωπος“ καὶ τῇ „οὐχ ὥς ἄνθρωπος ὁ θεός“ ἔτιστα δύο συνοφῆναι ἀκόλουθα καὶ συγγενῇ, φόβον τε καὶ ἀγάπην· τὰς γὰρ διὰ τῶν νόμων εἰς εὐσέβειαν ὁρῶ παρακλεούσεις ἀπάσας ἀναφερομένας ἢ πρὸς τὸ ἀγαπᾶν ἢ πρὸς τὸ
- 10 φοβεῖσθαι τὸν ὄντα. τοῖς μὲν οὖν μήτε μέρος μήτε πάθος ἀνθρώπου περὶ τὸ ὄν νομίζουσιν, ἀλλὰ θεοπρεπῶς αὐτὸ δι' αὐτὸ μόνον τιμῶσι τὸ ἀγαπᾶν οἰκειότατον, φοβεῖσθαι δὲ τοῖς ἐτέροις.
- (15.) Ἄ μὲν οὖν προκαταστήσασθαι τῆς ζητήσεως 70
- 15 ἀρμόττον ἦν, τοιαῦτά ἐστιν. ἐπανιτέον δὲ ἐπὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς σκέψιν, καθ' ἣν ἠποροῦμεν, τίνα ὑπογράφει νοῦν τὸ „ἐθυμώθη ὅτι ἐποίησα αὐτούς“. ἴσως οὖν τοιοῦτόν τι βούλεται παραστήσαι, ὅτι οἱ μὲν φαῦλοι θυμῷ γεγόνاسι θεοῦ, οἱ δ' ἀγαθοὶ χάριτι. καὶ γὰρ ἐξῆς φησι· „Νῶς δὲ εὖρε χάριν“
- 20 (Gen. 6, 8). τὸ δὲ κυριολογούμενον ἐπ' ἀνθρώπων πάθος 71
 ὁ θυμὸς εὐθυβόλως εἴρηται τροπικώτερον ἐπὶ τοῦ ὄντος εἰς τὴν ἀναγκαιότητα πράγματος δῆλωσιν, ὅτι πάνθ' ὅσα δι' ὀργὴν ἢ φόβον ἢ λύπην ἢ ἡδονὴν ἢ τι τῶν ἄλλων παθῶν πράττομεν, ὑπαίτια καὶ ἐπιληπτα ὁμολογουμένως ἐστίν, ὅσα
- 25 δὲ μετ' ὀρθότητος λόγου καὶ ἐπιστήμης, ἐπαινετά. ὁρᾷς 72
 ὅση καὶ περὶ τὴν προφορὰν κέχρηται προφυλακῇ, „ὅτι ἐθυμώθη ὅτι ἐποίησα αὐτούς“ εἰπὼν, ἀλλ' οὐ κατ' ἀναστροφὴν· διότι ἐποίησα αὐτούς, ἐθυμώθη. τοῦτο μὲν γὰρ μετανοοῦντος ἦν, ὅπερ ἡ τὰ πάντα προμηθευμένη θεοῦ
- 30 φύσις οὐκ ἀνέχεται, ἐκεῖνο δὲ δόγμα συνεκτικώτατον εἰσηγουμένου, ὅτι πηγὴ μὲν ἁμαρτημάτων θυμὸς, λογισμὸς δὲ κατορθωμάτων. μεμνημένος δὲ τῆς περὶ πάντα τελείας 73

ἀγαθότητος ἑαυτοῦ ὁ θεός, καὶ τὸ σύμπαν ἀνθρώπων πληθὺς
ἐξ ἑαυτοῦ δι' ὑπερβολὰς ἀμαρτημάτων περιπίπτῃ, τὴν δεξιὰν
καὶ σωτήριον χεῖρα ὀρέγων ὑπολαμβάνει | καὶ ἐξανίστησιν p.284M.
οὐκ ἔων εἰσάπαν φθαρῆναι καὶ ἀφανισθῆναι τὸ γένος.

74 (16.) διὸ νῦν φησι τὸν Νῶε χάριν εὐρεῖν παρ' αὐτῷ, ὅτε 5
οἱ ἄλλοι φανέντες ἀχάριστοι τίνειν μέλλουσι δίκας, ἵνα τὸν
σωτήριον ἔλεον ἀνακεράσῃται τῇ κατὰ ἀμαρτανόντων κρίσει·
καθάπερ καὶ ὁ ὕμνωδὸς εἰπέ που· „ἔλεον καὶ κρίσιν ᾄσομαί

75 σοι“ (Psalm. 100, 1)· εἰ γὰρ βουληθεῖν ὁ θεὸς δικάσαι 10
τῷ θνητῷ γένει χωρὶς ἑλέου, τὴν καταδικάζουσαν ψῆφον
οἶσει μηδενὸς ἀνθρώπων τὸν ἀπὸ γενέσεως ἄχρι τελευτῆς
βίον ἅπταιστον ἐξ ἑαυτοῦ ὁραμόντος, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκουσίως,
τὸ δὲ ἀκουσίως χρησαμένου τοῖς ἐν ποσὶν ὀλισθήμασιν.

76 Ἰν' οὖν ὑπάρχῃ τὸ γένος, καὶ πολλὰ τῶν εἰδικῶν βύθια 15
χωρῇ, τὸν ἔλεον ἀνακίρνησιν, ὃ πρὸς εὐεργεσίας καὶ τῶν
ἀναξίων χρῆται, καὶ οὐ μόνον δικάσας ἔλεει, ἀλλὰ καὶ
ἐλεήσας δικάζει· πρεσβύτερος γὰρ δίκης ὁ ἔλεος παρ' αὐτῷ
ἐστὶν ἅτε τὸν κολάσεως ἄξιον οὐ μετὰ τὴν δίκην, ἀλλὰ πρὸ

77 δίκης εἰδότη. (17.) διὰ τοῦτο ἐν ἐτέροις εἴρηται· „ποτήριον 20
ἐν χειρὶ κυρίου, οἶνον ἀκράτου πλήρες κεράσματος“ (Psalm.
74, 9)· καίτοι τό γε κεκραμένον οὐκ ἄκρατον. ἀλλ' ἔχει
λόγον ταῦτα φυσικώτατον καὶ τοῖς προειρημένους ἀκόλουθον·
ὁ γὰρ θεὸς ταῖς δυνάμεσι πρὸς μὲν ἑαυτὸν ἀκράτοις χρῆται,
κεκραμέναις δὲ πρὸς γένεσιν· τὰς γὰρ ἀμιγεῖς θνητὴν ἀμύ-

78 χανον φύσιν χωρῆσαι. ἡ νομίζεις ἄκρατον μὲν τὴν ἡλίου 25
φλόγα μὴ δύνασθαι θεαθῆναι — σβεσθήσεται γὰρ πρότερον
ἢ ὅψις μαρμαρυγαῖς τῶν ἀκτίνων ἀμυδρωθεῖσα ἡ προσβάλ-
λουσα καταλήψεται· καίτοι καὶ ἥλιος ἐν τῇ ἔργον θεοῦ, μῆτρα
οὐρανοῦ, πῆγμα αἰθέριον —, τὰς δὲ ἀγενήτους ἄρα δυνάμεις
ἐκείνας, αἱ περὶ αὐτὸν οὐσαι λαμπρότατον φῶς ἀπαστρέπτου- 30

79 σιν, ἀκράτους περινοῆσαι δύνασθαι; ὥσπερ οὖν τὰς ἡλιακὰς
ἀκτῖνας ἔτεινε μὲν ἀπ' οὐρανοῦ μέχρι τερμάτων γῆς τὸ

σφοδρὸν τῆς ἐν αὐταῖς θερμότητος ἀνείς καὶ χαλάσας ἀέρι
 ψυχρῷ — τοῦτο γὰρ αὐταῖς ἀνεκεράσατο, ὅπως τὸ αὐγοειδὲς
 ἀπὸ τοῦ φλογώδους πυρὸς ἀνασταλέν, τὴν μὲν τοῦ καίειν
 μεθειμένον δύναμιν, τὴν δὲ τοῦ φωτίζειν περιέχον τῷ
 5 ταμειουμένῳ ἐν ταῖς ὁψεσι συγγενεῖ αὐτοῦ καὶ φίλῳ ὑπαν-
 τιάσαν ἀσπάζονται· ἡ γὰρ τούτων ἐξ ἐναντίας εἰς ταὐτὸ
 σύννοσός τε καὶ δεξιῶσις τὴν δι' ὁράσεως ἀντιληψὶν ἐργά-
 ζεται —, οὕτως ἐπιστήμην θεοῦ καὶ σοφίαν καὶ φρόνησιν
 καὶ δικαιοσύνην καὶ τῶν ἄλλων ἐκάστην ἀρετῶν τίς ἂν
 10 ἀκραυγῇ δεῖσθαι δύναιτο θνητὸς ὢν; ἀλλ' οὐδ' ὁ σύμπας
 οὐρανὸς τε καὶ κόσμος. εἰδὼς τοίνυν ὁ δημιουργὸς τὰς περὶ 80
 αὐτὸν ἐν ᾧπασι τοῖς ἀρίστοις ὑπερβολὰς καὶ τὴν τῶν γεγονό-
 των, εἰ καὶ σφόδρα μεγαλαυχοῖεν, φυσικὴν ἀσθένειαν οὔτε
 p.285 M. | εὐεργετεῖν οὔτε κολάζειν ὡς δύναται βούλεται, ἀλλ' ὡς
 15 ἔχοντας ὁρᾷ δύναμει τοὺς ἐκατέρου μεθεξέοντας. εἰ δὲ τοῦ 81
 ἀνειμένου καὶ μεσότητος ἔχοντος τῶν δυνάμεων αὐτοῦ
 κράματος ἐμπιεῖν καὶ ἀπολαῦσαι δυνήθειμεν, ἀποχρῶσαν
 ἂν εὐφροσύνην καρπωσαίμεθα, ἧς τελειοτέραν μὴ ζητείτω
 λαβεῖν τὸ ἀνθρώπων γένος· ἐδέχθησαν γὰρ αἱ ἀμιγεῖς καὶ
 20 ἄκρατοι καὶ τῷ ὄντι ἀκρότητες περὶ τὸ ὄν μόνον ὑπάρχουσαι.
 (18.) τοῖς δ' εἰρημένοις ὁμοίον ἐστὶ καὶ τὸ ἐτέρωθι λεχθὲν 82
 „ἅπας κύριος ἐλάλησε, δύο ταῦτα ἤκουσα“ (Psalm. 61,12).
 τὸ μὲν γὰρ ἅπας ἔοικε τῷ ἀκράτῳ — καὶ γὰρ τὸ ἄκρατον
 μονάς καὶ ἡ μονάς ἄκρατον —, τὸ δὲ δις τῷ κεκραμένῳ·
 25 τὸ γὰρ κεκραμένον οὐχ ἀπλοῦν ἄτε καὶ σύγκρισιν καὶ διά-
 κρισιν ἐπιδεχόμενον. μονάδας μὲν οὖν ἀκράτους ὁ θεὸς 83
 λαλεῖ· οὐ γὰρ ἐστὶν ὁ λόγος αὐτῷ γεγωνὸς ἀέρος πλῆξίς
 ἀναμιγνύμενος ἄλλῳ τὸ παράπαν οὐδενί, ἀλλὰ ἀσώματός τε
 καὶ γυμνός, ἀδιαφορῶν μονάδος. ἀκούομεν δ' ἡμεῖς θυαδί· 84
 30 τὸ γὰρ ἀφ' ἡγεμονικοῦ πνεῦμα διὰ τραχεῖας ἀναπεμπόμενον
 ἀρτηγρίας τυποῦται μὲν ἐν στόματι ὥσπερ ὑπὸ δημιουργοῦ
 τινος γλώττης, φερόμενον δ' ἔξω καὶ ἀναμιχθὲν ἀέρι συγγενεῖ

- καὶ πληξάν αὐτὸν τὴν θυάδος χρᾶσιν ἀρμονίως ἀποτελεῖ·
 τὸ γὰρ συνηγοῦν ἐκ φθόγγων διαφερόντων θυάδι μεριστῇ τὸ
 85 πρῶτον ἀρμόζεται ὅξυν καὶ βαρὺν τόνον ἐχούσῃ. παγκάλως
 οὖν τῷ πλήθει τῶν ἀδίκων λογισμῶν ἀντέθηκεν ἕνα τὸν
 δίκαιον, ἀριθμῷ μὲν ἐλάττωνα δυνάμει δὲ πλείονα, ἵνα μὴ 5
 ταλαντεῦσαν ὥσπερ ἐπὶ πλάστιγγος βρίσῃ τὸ χειρόν, ἀλλὰ
 κράτει τῆς ἐναντίας πρὸς τὸ βέλτιον ῥοπῆς ἀνακουφισθὲν
 ἀσθενήσῃ.
- 86 (19.) Τί δέ ἐστι τὸ „Νῶε εὗρε χάριν ἐναντίον κυρίου
 τοῦ θεοῦ“ (Gen. 6, 8), συνεπισκεψώμεθα· τῶν εὕρισκόντων 10
 οἱ μὲν ἃ πρότερον ἔχοντες ἀπέβαλον αὐθις εὕρισκουσιν, οἱ
 δὲ ἃ μὴ πάλαι νῦν δὲ πρῶτον περιποιήσαντο. τοῦτ' ἐμὲν
 οὖν τὸ ἔργον εὗρεσιν, ἐκεῖνο δὲ ἀνεύρεσιν οἱ ζητητικοὶ τῶν
- 87 κυρίων ὀνομάτων καλεῖν εἰώθασι. τοῦ μὲν οὖν προτέρου
 παραδείγμα ἐναργέστατον τὰ περὶ τῆς μεγάλης εὐχῆς (Num. 15
 6, 2) διατεταγμένα. ἔστι δὲ εὐχὴ μὲν αἵτησις ἀγαθῶν
 παρὰ θεοῦ, μεγάλη δὲ εὐχὴ τὸν θεὸν αἷτιον ἀγαθῶν αὐτὸν
 ἀφ' ἑαυτοῦ νομίζειν μηδενὸς ἐτέρου τῶν εἰς τὸ δοκεῖν
 ὠφελεῖν συνεργοῦντος, μὴ γῆς ὡς καρποτόκου, μὴ ὑετῶν ὡς
 σπέρματα καὶ φυτὰ συναυξόντων, μὴ ἀέρος ὡς τρέφειν 20
 ἱκανοῦ, μὴ γεωργίας ὡς φορᾶς αἰτίας, μὴ ἱατρικῆς ὡς ὑγείας,
 88 μὴ γάμου ὡς γενέσεως παιδῶν. πάντα γὰρ ταῦτα δυνάμει
 θεοῦ μεταβολὰς | δέχεται καὶ τροπὰς, ὡς τάναντία πολλάκις p.286 M.
 τοῖς ἐξ ἔθους ἀποτελεῖν. τοῦτον οὖν φησι Μωυσῆς „ἄγιον“
 εἶναι, „τρέφοντα κόμην τρίχα κεφαλῆς“ (ibid. 5), ὅπερ ἦν 25
 τὰς ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τῶν ἀρετῆς δογμάτων κεφαλαιώδεις
 ἀνατολὰς συναυξόντα καὶ τρόπον τινὰ κομῶντα καὶ σεμνυνό-
 89 μενον ἐπ' αὐταῖς. ἀλλ' ἔστιν ὅτε ἀπέβαλεν αὐτὰς αἰφνίδιον
 κατασκήψαντος οἷά τινος τυφῶνος εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὰ καλὰ
 πάντα αὐτῆς ἐξαρπάσαντος· ὁ δὲ τυφὼν οὗτος τροπὴ τίς 30
 ἐστὶν ἀκούσιος παραχρῆμα τὸν νοῦν μιαινούσα, ἣν καλεῖ
 90 θάνατον (ibid. 9). ἀλλ' ὅμως ἀποβαλὼν αὐθις καὶ καθαρ-

θεῖς ἀναλαμβάνει καὶ ἀναμιμνήσκειται ὧν τέως ἐπελέληστο,
 καὶ ἅπερ ἀπέβαλεν εὐρίσκει, ὡς τὰς προτέρας τῆς τροπῆς
 ἡμέρας ἀλόγους ἐξετάζεσθαι (ibid. 12), ἣ διότι παράλογον
 ἢ τροπὴ πρᾶγμα, ἀπᾶθον ὀρθοῦ λόγου καὶ φρονήσεως ἀμέ-
 5 τοχον, ἣ παρόσον οὐκ ἔστιν ἀξία καταριθμεῖσθαι· „τῶν γὰρ
 τοιούτων“ ἔφη τις „οὐ λόγος οὐδ' ἀριθμός“. (20.) πολλὰκις 91
 δὲ ἐνετύχομεν τούτοις, ἃ μὴδ' ὄναρ πρότερον εἶδομεν· ὥσπερ
 γεωπόνον φασί τινες ὑπὲρ τοῦ τι τῶν ἡμέρων δένδρων
 φυτεῦσαι σκάπτοντα χωρίον θησαυροῦ περιτυχεῖν ἀνεπίστω
 10 χρησάμενον εὐτυχίᾳ. ὁ γοῦν ἀσκητῆς πυθομένου τοῦ πατρὸς 92
 αὐτοῦ τῆς ἐπιστήμης τὸν τρόπον τοῦτον· „τί τοῦτο δὲ ταχὺ
 εὔρες, τέκνον“; ἀποκρίνεται καὶ φησιν· „δὲ παρέδωκε κύριος
 ὁ θεὸς ἐναντίον μου“ (Gen. 27,20)· ἔταν γὰρ ὁ θεὸς
 παραδιδῶν τὰ τῆς αἰδίου σοφίας θεωρήματα καμάτου χωρὶς
 15 καὶ πόνου, ταῦτα ἐξαίφνης οὐ προσδοκῆσαντες θησαυρὸν
 εὐδαιμονίας τελείας εὐρίσκομεν. συμβαίνει δὲ πολλὰκις τοῖς 93
 μὲν ἐπιπόνως ζητοῦσιν ἀποτυγχάνειν τοῦ ζητουμένου, τοῖς
 δ' ἄνευ φροντίδος ῥᾶστα καὶ ἃ μὴ διενεόγησαν εὐρίσκειν·
 οἱ μὲν γὰρ νωθέστεροι καὶ βραδεῖς τὰς ψυχὰς ὥσπερ οἱ
 20 τὰ ὄμματα πεπηρωμένοι τὸν εἰς τὸ θεωρῆσαι τι τῶν κατ'
 ἐπιστήμην πόνον ἴσχουσιν ἀτελεῖ, οἱ δὲ φύσεως εὐμοιρίᾳ
 δίχα ζητήσεως μυρίοις ἐνέτυχον εὐθυβόλῳ καὶ εὐθίκτῳ
 χρησάμενοι προσβολῇ, ὡς δοκεῖν αὐτοὺς μὲν μὴ σπουδάζειν
 τοῖς πράγμασιν ἐντυχεῖν, ἐκεῖνα δὲ μεθ' ὀρυγῆς προαπαντή-
 25 σαντα εἰς ὅψιν ἔλθεῖν ἐπειχθῆναι καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀκρι-
 βεστάτην ἐμποιεῖσαι καταλήψιν. (21.) τούτοις ὁ νομοθέτης 94
 φησὶ διδασθαι „πόλεις μεγάλας καὶ καλὰς, αἷς οὐκ ᾤκοδό-
 μησαν, οἰκίας πλήρεις τῶν ἀγαθῶν, αἷς οὐκ ἐνέπληξαν, λάχ-
 p.287 M. κους λελατομημένους, | οὓς οὐκ ἐξελατόμησαν, ἀμπελῶνας
 30 καὶ ἐλαιῶνας, οὓς οὐκ ἐφύτευσαν“ (Deut. 6,10. 11). πόλεις 95
 μὲν οὖν καὶ οἰκίας συμβολικῶς τὰς τε γενικὰς καὶ τὰς εἰδικὰς
 ἀρετὰς ὑπογράφει· πόλει μὲν γὰρ ἔοικε τὸ γένος, ὅτι καὶ

- μείζουσιν ἐξετάζεται περιγραφαῖς καὶ πλειόνων κοινόν ἐστιν,
 εἶδος δὲ οἰκία τῇ συνῆχθαί τε μᾶλλον καὶ πεφευγῆναι τὴν
 96 κοινότητα. προητοιμασμένοι δὲ λάκκοι τὰ χωρὶς τῶν πόνων
 τούτοις πρόχειρα ἄθλα, οὐρανίων καὶ ποτίμων δεξαμεναὶ
 ναμάτων, πρὸς φυλακὴν τῶν προειρημένων ἀρετῶν εὐτρεπεῖς 5
 θησαυροί, ἐξ ὧν εὐφροσύνη περιγίνεται ψυχῇ τελεία φῶς τὸ
 ἀληθείας ἀπαστρέπτουσα. τοὺς μὲν οὖν ἀμπελῶνας εὐ-
 φροσύνης, τοὺς δ' ἐλαιῶνας φωτὸς πεποιήται σύμβολον.
 97 εὐδαίμονες μὲν οὖν οὗτοι, παραπλήσιόν τι πάσχοντες τοῖς
 ἐκ βαθείας ὕπνου διανισταμένοις καὶ τὸν κόσμον ἐξαίφνης 10
 ἀπόνως καὶ χωρὶς πραγματείας ὁρῶσιν, ἄθλιοι δὲ οἱς πρὸς
 ἃ μὴ πεφύκασιν ἀντιφιλονεικεῖν συμβαίνει, ἔριδι, ἀργαλειωτάτῃ
 98 νόσῳ, ἐπαιρόμενοι. πρὸς γὰρ τῇ τοῦ τέλους ἀποτυγχάνειν
 ἔτι μετ' οὐ μικρὰς βλάβης μεγάλῃν αἰσχύνῃν ὑπομένουσιν,
 ὥσπερ αἱ πρὸς ἐναντία πνεύματα νῆες ἐνθαλαττεύουσαι· 15
 πρὸς γὰρ τῇ μὴ τυγχάνειν ὑποδρόμων ἐφ' οὓς ἐπειγόνται,
 πολλάκις αὐτοῖς πλωτῆρσι καὶ φορτίοις ἀνατραπεῖσαι λύπη
 99 μὲν φίλοις, ἡδονὴν δὲ ἐχθροῖς ἐμπαρέσχον. (22.) λέγει οὖν
 ὁ νόμος, ὅτι „παραβιασάμενοί τινες ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ ὄρος,
 καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἀμορραῖος ὁ κατοικῶν ἐν τῇ ὄρει ἐκεῖνον, 20
 καὶ ἐτίτρωσεν αὐτούς, ὥς ἂν ποιήσαιαν αἱ μέλισσαι, καὶ
 ἐδίωξεν αὐτοὺς ἀπὸ Σηεῖρ ἕως Ἑρμᾶ“ (Deut. 1,43.44).
 100 ἀνάγκη γὰρ καὶ τοὺς ἀφυῶς ἔχοντας πρὸς τὰς τῶν τεχνῶν
 ἀναλήψεις, εἴ τι βιαζόμενοι πονοῖντο περὶ αὐτάς, μὴ μόνον
 σφάλλεσθαι τοῦ τέλους, ἀλλὰ καὶ αἰσχύνῃν ὀφλεῖν, καὶ τοὺς 25
 ἄλλοι τι τῶν θεόντων ἀσυγκαταθέτω γνώμῃ πράττοντας (μὴ)
 ἐθελουσίως βιαζομένους δὲ τὸ παρ' αὐτοῖς ἐκούσιον μὴ
 κατορθοῦν, ἀλλὰ πρὸς τοῦ συνειδότης τιτρώσκεσθαι τε καὶ
 101 διώκεσθαι. καὶ τοὺς τὰς ὀλιγοχρημάτους παρακαταθήκας
 ἀποδιδόντας ἐπὶ θήρᾳ στερήσεως μειζόνων εἰποις ἂν πίστει 30
 διαφέρειν, οἳ καὶ ὅτε ἀπέδοσαν πολλὰ τὴν ἔμφυτον ἀπιστίαν
 ἐβιάσαντο, ὅφ' ἤς μήποτε παύσαιντο κατακεντούμενοι;

- θεραπείαν δὲ ὅσοι τοῦ μόνου σοφοῦ νόθον ἐπατήδευσαν, 102
ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς ἱεροπρεπεστάτης ἄχρι τοῦ μόνου ἐπιδείξα-
σθαι τοῖς συνελθυθόσι θεαταῖς προαίρεσιν ἐνδύντες βίου,
βωμολοχίαν πρὸ εὐσεβείας ἐν τῇ ψυχῇ φέροντες, οὐχ
5 αὐτοὺς ὥσπερ ἐπὶ τροχοῦ κατατείνουσι καὶ βασανίζουσιν
p.288 M. | ἀναγκάζοντες ἐπιμορφάζειν ψευδῶς, ἃ πρὸς ἀλήθειαν (μὴ)
πεπόνθασι; τοιγάρτοι βραχὺν χρόνον ἐπισκιασθέντες διὰ 103
τῶν δεισιδαιμονίας συμβόλων, ἣ κώλυσιν μὲν ἐστὶν ὁσιότητος,
μεγάλη δὲ καὶ τοῖς ἔχουσι καὶ τοῖς συνιοῦσι ζημία, εἴτ'
10 αὐθις ἀπαμφιασάμενοι τὰ περίεπτα γυμνῇ ἐπιδείκνυνται
τὴν ὑπόκρισιν καὶ τότε ὥσπερ οἱ ξενίας ἀλόντες νοθεύονται
τῇ μεγίστῃ πόλεω ἀρετῇ μηδὲν προσήκοντα ἑαυτοὺς παραγ-
γράψαντες. τὸ γὰρ βίαιον ὀλιγοχρόνιον, ὡς καὶ αὐτὸ που
δηλοῖ τοῦνομα παρὰ τὸ βαιὸν εἰρημένον· βαιὸν δὲ τὸ
15 ὀλιγοχρόνιον ἐκάλουν οἱ παλαιοί. (23.) τί δὲ ἐστὶ τὸ „Νῶε 104
εὗρε χάριν παρὰ κυρίῳ τῷ θεῷ“, διαπορητέον. ἀρ' οὖν
τοιούτων ἐστὶ τὸ δηλούμενον, ὅτι χάριτος ἔτυχεν, ἢ ὅτι
χάριτος ἄξιος ἐνομήσθη; ἀλλὰ τὸ μὲν πρότερον οὐκ εἰκὸς
ὑπονοεῖν· τί γὰρ αὐτῷ πλέον δεδωρῆται πάντων, ὡς ἔπος
20 εἰπεῖν, ὅσα οὐ συγκέκριται μόνον, ἀλλὰ καὶ στοιχειώδεις
ἀπλαῖ φύσεις εἰσὶ, χάριτος ἡξιωμένων θείας; τὸ δ' ὕστερον 105
ἔχει μὲν τινα οὐκ ἀνάρμοστον λόγον, κρίνοντος τοῦ αἰτίου
ὠρεῶν ἀξίους τοὺς τὸ θεῖον ἐν ἑαυτοῖς νόμισμα, τὸν
ἱερώτατον νοῦν, αἰσχροῖς ἐπιτηδύμασι μὴ διαφθείροντας,
25 ἴσως δὲ οὐκ ἀληθῆ. πηλίκον γὰρ τινα εἰκὸς γενέσθαι τὸν 106
ἄξιον χάριτος κριθεσόμενον παρὰ θεῶ; ἐγὼ μὲν γὰρ
ἡγοῦμαι μόλις ἂν καὶ σύμπαντα τὸν κόσμον τούτου λαχεῖν·
καίτοι τό γε πρῶτον καὶ μέγιστον καὶ τελειώτατον τῶν
θεῶν ἔργων ἐστὶν οὗτος. μήποτ' οὖν ἁμεινον ἂν εἴη 107
30 ἐκδέχασθαι τοῦτο, ὅτι ζητητικὸς καὶ πολυμαθὴς γενόμενος;
ὁ ἀστεῖος ἐν οἷς ἅπασιν ἐζήτησε τοῦθ' εὗρεν ἀληθέστατον,
χάριν ὄντα θεοῦ τὰ πάντα, γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ, ἥλιον,

- ἀστέρας, οὐρανόν, ζῷα καὶ φυτὰ σύμπαντα. κεχαίριται
 δὲ ὁ θεὸς αὐτῷ μὲν οὐδέν — οὐδὲ γὰρ δεῖται —, κόσμον
 δὲ κόσμῳ καὶ τὰ μέρη ἑαυτοῖς τε καὶ ἀλλήλοις, ἔτι δὲ
 108 τῷ παντί. οὐδὲν δὲ κρίνας ἄξιον χάριτος ἄφθονα καὶ τῷ
 ὅλῳ καὶ τοῖς μέρεσι θεδωρῆται τὰ ἀγαθὰ, ἀλλ' ἀπιδὼν εἰς 5
 τὴν αἰδίον ἀγαθότητα καὶ νομίσας ἐπιβάλλον τῇ μακαρίᾳ
 καὶ εὐδαίμονι φύσει ἑαυτοῦ τὸ εὐεργετεῖν. ὥστε εἰ τίς μ'
 ἔροιτο, τίς αἰτία γενέσεως κόσμου, μαθὼν παρὰ Μωυσέως
 ἀποκρινοῦμαι, ὅτι ἡ τοῦ ὄντος ἀγαθότης, ἥτις ἐστὶ | πρὸς β- p.289 M.
 109 τάτῃ τῶν * * * χαρίτων οὕσα ἑαυτῇ. (24.) παρατηρητέον 10
 δ' ὅτι τὸν μὲν Νῶέ φησιν εὐαρεστῆσαι ταῖς τοῦ ὄντος
 δυνάμεσι, κυρίῳ τε καὶ θεῷ (Gen. 6, 8), Μωυσῆν δὲ τῷ
 δορυφορουμένῳ πρὸς τῶν δυνάμεων καὶ δόξα αὐτῶν κατὰ
 τὸ εἶναι μόνον νοουμένῳ· λέγεται γὰρ ἐκ προσώπου τοῦ
 θεοῦ ὅτι «εὐρύκτας χάριν παρ' ἐμοί» (Exod. 33, 17) δεικνὺς 15
 110 ἑαυτὸν τὸν ἄνευ παντὸς ἐτέρου. οὕτως ἄρα τὴν μὲν κατὰ
 Μωυσῆν ἄκραν σοφίαν ἀξιοὶ χάριτος ὁ ὢν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ
 μόνου, τὴν δὲ ἀπεικονισθεῖσαν ἐκ ταύτης δευτέραν καὶ
 εἰδικωτέραν οὕσαν διὰ τῶν ὑπηκόων δυνάμεων, καθ' ἃς καὶ
 111 κύριος καὶ θεός, ἄρχων τε καὶ εὐεργέτης ἐστίν. ἕτερος δὲ 20
 τις φιλοσώματος καὶ φιλοπαθῆς νοῦς πραθεὶς τῇ ἀρχιμα-
 γείρῳ (Gen. 39, 1) τοῦ συγχρίματος ἡμῶν ἡδονῇ καὶ ἐξευ-
 νοουχισθεὶς τὰ ἄρρενα καὶ γεννητικὰ τῆς ψυχῆς μέρη πάντα,
 σπάνει κεχρημένος καλῶν ἐπιτηδευμάτων, ἀκοὴν παρα-
 δέξασθαι θείαν ἀδυνατῶν, ἐκκλησίας τῆς ἱερᾶς ἀπεσχονι- 25
 σμένος (Deut. 23, 1), ἐν ᾗ [σύλλογοι καὶ] λόγοι περὶ ἀρετῆς
 αἰεὶ μελετῶνται, εἰς μὲν τὸ δεσμωτήριον τῶν παθῶν εἰσά-
 γεται, χάριν δὲ εὐρίσκει τὴν ἀτιμίας ἀδοξοτέραν παρὰ τῷ
 112 ἀρχιδεσμοφύλακι (Gen. 39, 20. 21). δεσμῶται μὲν γὰρ
 κυρίως εἰσὶν οὗχ οὐδ' ἐν δικαστηρίῳ καταδικασθέντας ὑπὸ 30
 κλήρῳ ἀρχόντων ἢ καὶ χειροτονηθέντων δικαστῶν ἀπάγουσί
 τινες εἰς ἀποδεδειγμένον γῶρον κακούργων, ἀλλ' ὧν ἡ φύσις

- κατεδίδασκε ψυχῆς τρόπων, οἵτινες ἀφροσύνης (καί) ἀκολα-
σίας καί δευιλίας καί ἀδικίας καί ἀσεβείας καί ἄλλων
ἀμυθήτων κηρῶν γέμουσιν. ὁ δὲ ἐπίτροπος καί φύλαξ καί 113
ταμίας τούτων, ὁ ἡγεμὼν τοῦ δεσμοτηρίου, σύστημα καί
5 συμφόρημα κακῶν ἀθρώων καί ποικίλων εἰς ἓν εἶδος
συνυφασμένων ἐστίν, ᾧ τὸ εὐαρεστῆσαι μεγίστη ζημία· ἦν
οὐχ ὁρῶντες ἔνιοι, ἀπατώμενοι δὲ περὶ τὸ βλάπτον ὡς
ὠφελούν, προσιάσιν τε αὐτῷ μάλα γεγηθότες καί δορυφο-
ροῦσιν, ἔν' ὑπαρχοὶ καί διάδοχοι φυλακῆς ἀμαρτημάτων
10 ἀκουσίων τε καί ἐκούσιων πιστοὶ κριθέντες γένωνται. ἀλλὰ 114
σύ γε, ὦ ψυχή, τὴν δεσποτεῖαν καί ἡγεμονίαν ταύτην
ἀργαλεωτέραν τῆς ἐπαχθοῦς δουλείας νομίσασα, μάλιστα
μὲν ἀδέσμω καί λευυμένη καί ἐλευθέρᾳ χρῆσαι προαιρέσει
τοῦ βίου· ἂν δ' ἄρα ἀγκιστρευθῇς ὑπὸ πάθους, δεσμῶτις 115
15 μᾶλλον ἢ εἰρκοφύλαξ ὑπόμεινον γενέσθαι· κακωθεῖσα μὲν
p.290M. γὰρ καί στενάξασα ἔλεον εὐρήσεις, | σπουδαρχαῖς δὲ καί
λιμοδοξίαις ὑποβαλοῦσα σαυτὴν ἡδὺ κακὸν τὸ εἰρκοφυλακεῖν
καί μέγιστον ἀναδέξῃ, ὅφ' οὐ γενήσῃ πάντα ἀγώγιμος
τὸν αἰῶνα. (25.) τὰς μὲν οὖν παρὰ τοῖς ἀρχιδεσμοφύλαξιν 116
20 εὐαρεστήσεις ἀνὰ κράτος ἀπόθου, τῶν δὲ παρὰ τῇ αἰτίᾳ
διαφερόντως μετὰ σπουδῆς τῆς ἀπάσης ἐφίεσο. ἐὰν δ' ἄρα
ἀδυνατῇς — ὑπερβάλλον γὰρ τὸ τοῦ ἀξιώματος μέγεθος —,
ἴθι ἀμεταστρεπτὶ πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καί τούτων ἰκέτις
γενοῦ, μέχρις ἂν ἀποδεξάμεναι τὸ συνεχὲς καί γνήσιον τῆς
25 θεραπείας ἐν τῇ τῶν εὐαρεστησάντων αὐταῖς κατατάξῃσι
χώρᾳ, καθάπερ καί τὸν Νῶε, οὗ τῶν ἐγγόνων θαυμαστί-
τατον καί καινότατον πεποιήται τὴν κατάλογον· φησὶ γάρ· 117
„αὐταὶ αἱ γενέσεις Νῶε· Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν
ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ θεῷ εὐηρέστησε Νῶε“ (Gen. 6, 9).
30 τὰ μὲν γὰρ τοῦ συγκρίματος γεννήματα πέφυκεν εἶναι καί
αὐτὰ συγκρίματα· ἵπποι γὰρ ἵππους καί λέοντες λέοντας
καί βόες ταύρους, ὁμοίως δὲ καί ἄνθρωποι ἀνθρώπους ἐξ

- 118 ἀνάγκης γεννώσι· διανοίας δὲ ἀγαθῆς οὐ τὰ τοιαῦτα οἰκεία
 ἔγγονα, ἀλλ' αἱ προειρημέναι ἀρεταί, τὸ ἄνθρωπον εἶναι,
 τὸ δίκαιον εἶναι, τὸ τέλειον εἶναι, τὸ θεῷ εὐαρεστῆσαι·
 ὅπερ ἐπειδὴ καὶ τελειώτατον ἦν καὶ ὅρος τῆς ἄκρας εὐ-
 119 δαιμονίας, ἐφ' ἅπασιν εἴρηται. γένεσις δὲ ἡ μὲν ἀγωγή 5
 καὶ ὁδὸς τίς ἐστὶν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι — ταύτη
 φυτά τε καὶ ζῷα ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ χρῆσθαι πέφυκεν —,
 ἑτέρα δ' ἐστὶν ἡ ἐκ βελτίονος γένους εἰς ἑλαττον εἶδος
 μεταβολή, ἥς μέμνηται ὅταν φῇ· „αὐταὶ δὲ αἱ γενέσεις
 Ἰακώβ· Ἰωσήφ δέκα ἐπτὰ ἐτῶν ἦν ποιμαίνων μετὰ τῶν 10
 ἀδελφῶν τὰ πρόβατα, ὧν νέος, μετὰ τῶν υἱῶν Βαλλᾶς καὶ
 μετὰ τῶν υἱῶν Ζελφᾶς τῶν γυναικῶν πατρός αὐτοῦ“ (Gen.
 120 37, 2)· ὅταν γὰρ ὁ ἀσκητικὸς καὶ φιλομαθῆς οὗτος λόγος
 ἀπὸ τῶν θειοτέρων ἐννοημάτων εἰς ἀνθρωπίνας καὶ θνητὰς
 δόξας καταβιβασθῇ, ὁ τοῦ σώματος καὶ τῶν περὶ αὐτὸ 15
 χορευτῆς Ἰωσήφ εὐθὺς ἀπογεννᾶται, νέος ὧν ἔτι, κἄν μῆκει
 χρόνου πολιοῦς γένηται, πρεσβυτέρας οὔτε γνώμης οὔτε
 ἀκοῆς εἰσάπαν ἐπησθιμένος, ἦν οἱ Μωυσέως θιασῶται
 κατασταθέντες κτῆμα καὶ ἀπόλαυσμα ὠφελιμώτατον ἑαυτοῖς
 121 τε καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν εὖραντο. διὰ τοῦτο μοι δοκεῖ 20
 τὸν τύπον αὐτοῦ καὶ τὴν ἀκριβεστάτην τοῦ χαρακτῆρος
 ἰδέαν βουλόμενος ἐκδηλοτέραν ἐγγράψαι ποιμαίνοντα εἰσάγειν
 μετὰ γνησίου μὲν οὐδενός, μετὰ δὲ τῶν νόθων ἀδελφῶν,
 οἱ παλλακίδων ὄντες ἀπὸ τοῦ χείρονος γένους, τοῦ πρὸς
 γυναικῶν, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τοῦ κρείττονος, τοῦ πρὸς ἀνδρῶν, 25
 χρηματίζουσιν· οἱ γὰρ τῶν γυναικῶν Βαλλᾶς καὶ Ζελφᾶς,
 ἀλλ' οὐκ Ἰσραὴλ τοῦ πατρὸς νυνὶ καλοῦνται.
- 122 (26.) Ζητήσαι δ' ἂν τις προσηκόντως, τίνας ἔνεκα p.291 M.
 μετὰ τὴν ἐν ταῖς ἀρεταῖς τοῦ Νῶε τελείωσιν εὐθὺς εἴρηται,
 ὅτι „ἐφθάρη ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ ἐπλήσθη ἀδικίας“ 30
 (Gen. 6, 11). ἀλλ' ἴσως οὐ χαλεπὸν λύσεως εὐπορεῖσθαι τῇ
 123 μὴ σφόδρα παιδείᾳ ἀπείρω. λεκτέον οὖν ὅτι, ἐπειδὴ ἐν

- ψυχῇ τὸ ἄφθαρτον εἶδος ἀνατείλη, τὸ θνητὸν εὐθέως
φθείρεται· γένεσις γὰρ τῶν καλῶν θάνατος αἰσχυρῶν ἐπι-
τηδευμάτων ἐστίν, ἐπεὶ καὶ φωτὸς ἐπιλάμπαντος ἀφανίζεται
τὸ σκότος. διὰ τοῦτο ἐν τῷ νόμῳ τῆς λέπρας ἀκριβέστατα
5 διείρηται, ὅτι „ἐὰν ἀνατείλη χρώς ζῶν ἐν τῷ λεπρῷ,
μιανθήσεται“ (Lev. 13, 14. 15). καὶ προσεπισφύγγων αὐτὸ 124
τοῦτο καὶ ὡς περ ἐναποσημαινόμενος ἐπιφέρει „καὶ μιανεῖ
ὁ χρώς ὁ ὑγιής“, ἀντιταττόμενος τῷ εἰκότι καὶ συνήθει·
πάντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι τὰ νοσοῦντα φθορὰς τῶν ὑγιαίνον-
10 των καὶ τὰ νεκρὰ τῶν ζώντων, οὐκ ἔμπαλιν τὰ ὑγιαίνοντα
καὶ ζῶντα τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ σωτήρια νομίζουσι. καινό- 125
τατος δ' ἐν ᾧ πᾶσι τὴν σοφίαν ὁ νομοθέτης ὢν καὶ τοῦτο
ἴδιον εἰσηγήσατο, διδάσκων ὅτι τὰ ὑγιαίνοντα καὶ ζῶντα
τοῦ μὴ καθαρεύειν μiasμάτων αἷτια γίνεται· τὸ γὰρ ὑγιαῖνον
15 καὶ ζῶν ἐν ψυχῇ χρῶμα ὡς ἀληθῶς φαινόμενον ἐπ' αὐτῆς
ἐλεγχός ἐστιν. οὗτος ἦταν ἀνάσχι, καταλογὸν ποιεῖται τῶν 126
ἁμαρτημάτων αὐτῆς ἁπάντων, καὶ ὀνειδίζων καὶ δυσωπῶν
καὶ ἐπιπλήττων μόλις παύεται· ἡ δ' ἐλεγχομένη γνωρίζει
τὰ καθ' ἕκαστα, ὢν παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐπετῆδευσεν, καὶ
20 τότε ἄφρονα καὶ ἀκόλαστον καὶ ἄδικον καὶ πλήρη μiasμά-
των ἑαυτὴν καταλαμβάνει. (27.) διὸ καὶ παραδοξότατον 127
νόμον ἀναγράφει, ἐν ᾧ τὸν μὲν ἐκ μέρους ὄντα λεπρὸν
ἀκάθαρτον, τὸν δὲ ὅλον δι' ὅλων ἀπὸ ἄκρων ποδῶν ἄχρι
κεφαλῆς ἐσχάτης κατεσχημένον τῇ λέπρᾳ καθαρὸν φησιν
25 εἶναι (Lev. 13, 11—13), τάχα ἂν τινος τὸ ἐναντίον, ὅπερ
εὐλογὸν ἦν ὑπολαβεῖν, εἰκάσαντος, τὴν μὲν ἐσταλμένην καὶ
περὶ τι βραχὺ τοῦ σώματος λέπραν ἤττον ἀκάθαρτον, τὴν
δὲ κεχυμένην, ὡς ἅπαν περιλαβεῖν αὐτό, μᾶλλον. ὁ γὰρ 128
δ', ὡς ἔμοιγε φαίνεται, διὰ συμβόλων τούτων ἀληθέστατον
30 ἐκεῖνο, ὅτι τὰ μὲν ἀκούσια τῶν ἀδικημάτων καὶ ἐπιμήκιστα
ὄντα ἀνοπαίτια καὶ καθάρᾳ, τὸ συνειδὸς βαρὺν κατήγορον
οὐκ ἔχοντα, τὰ δὲ ἐκούσια, καὶ μὴ ἐπὶ πλείστον ἀναχέχεται

- πρὸς τοῦ κατὰ ψυχὴν ἐλεγχόμενα δικαστοῦ, ἀνίερα καὶ
 129 μιὰρὰ καὶ ἀκάθαρτα | δοκιμάζεται. ἡ μὲν οὖν διφυῆς καὶ p.292 M.
 δύο ἐξανθούσα χρώματα λέπρα τὴν ἐκούσιον ἐμφαίνει κακίαν·
 ἔχουσα γὰρ ἡ ψυχὴ τὸν ὑγιαίνοντα καὶ ζωτικὸν καὶ ὀρθὸν
 ἐν ἑαυτῇ λόγον τῷ μὲν οὐ χρῆται ὡς κυβερνήτῃ πρὸς τὴν 5
 τῶν καλῶν σωτηρίαν, ἐκδοῦσα δ' αὐτὴν τοῖς ναυτιλίαις
 ἀπείροις ὄλον τὸ τοῦ βίου δὴ σκάφος ἐν εὐδία καὶ γαλήνῃ
 130 δυνάμενον σφῆζεσθαι περιέτρεψεν. ἡ δ' εἰς ἐν εἶδος λευκὸν
 μεταβαλοῦσα τὴν ἀκούσιον διασυνίστησι τροπὴν, ἐπειδὴ
 τὸ λογίζεσθαι ὁ νοῦς ἐκτιμηθεὶς ὄλον δι' ὄλων, μηδενὸς 10
 τῶν εἰς τὸ συνιέναι σπέρματος ὑπολειφθέντος, ὥσπερ οἱ ἐν
 ἀχλύϊ καὶ σκότῳ βαθεῖ μηδὲν ὀρᾷ τῶν πρακτέων, ἀλλ' οἷα
 τυφλὸς ἀπροοράτως πᾶσιν ἐμπίπτων συνεχεῖς ὀλίσθους καὶ
 131 πτώματα ἐπάλληλα καὶ ἀκούσια ὑπομένη. (28.) τούτῳ
 <δ> ὁμοίον ἐστὶ καὶ τὸ περὶ τῆς οἰκίας διατάγμα, ἐν ᾗ 15
 γίνεσθαι συμβαίνει λέπραν πολλάκις· φησὶ γὰρ ὅτι „ἐὰν
 γένηται ἀφ' ἑνὸς λέπρας ἐν οἰκίᾳ, ἀφίξεται ὁ κεκτημένος καὶ
 ἀναγγελεῖ τῷ ἱερεῖ λέγων· ὥσπερ ἀφ' ἑνὸς λέπρας ἐώραται
 μοι ἐν τῇ οἰκίᾳ“· εἶτα ἐπιφέρει· „καὶ προστάξει ὁ ἱερεὺς
 ἀποσκευάσαι τὴν οἰκίαν πρὸ τοῦ εἰσελθόντος τὸν ἱερέα εἰς 20
 τὴν οἰκίαν ἰδεῖν, καὶ οὐ γενήσεται ἀκάθαρτα ὅσα ἐν τῇ
 οἰκίᾳ. καὶ μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεται ὁ ἱερεὺς καταμαθεῖν“
 132 (Lev. 14, 34—36). οὐκοῦν πρὶν μὲν εἰσελθεῖν τὸν ἱερέα,
 καθαρὰ τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἀφ' οὗ δ' ἂν εἰσέλθῃ, πάντα
 ἀκάθαρτα· καίτοι τοῦναντίον εἰκὸς ἦν, ἀνδρὸς κεκαθαρ- 25
 μένου καὶ τελείου, ὃς τὰς ὑπὲρ ἀπάντων εὐχὰς ἀγιστείας
 ἱερουργίας εἶωθε ποιεῖσθαι, παρελθόντος εἰσω βελτιουῖσθαι
 τὰ ἔγδον καὶ ἐξ ἀκαθάρτων καθαρὰ γίνεσθαι· νυνὶ δὲ οὐδὲ
 ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένει χώρας, τρέπεται δὲ πρὸς μερίδα τὴν
 133 χεῖρω κατὰ τὴν εἰσοδὸν τὴν τοῦ ἱερέως. ἀλλὰ ταῦτα μὲν 30
 εἰ συνάδει τῇ ῥήτῃ καὶ προχείρῳ διατάξει, σκέφονται οἷς
 ἔθος καὶ φίλον· ἡμῖν δὲ ἄντικρυς λεκτέον, ὅτι συνωδὸν

οὕτως οὐδὲν ἄλλο ἄλλω, ὡς τὸ εἰσελθόντος τοῦ ἱερέως τὰ
κατὰ τὴν οἰκίαν μιαινέσθαι. Ἔως μὲν γὰρ ὁ θεῖος λόγος 134
εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν καθάπερ τινὰ ἐστίαν οὐκ ἀφίκεται,
πάντα αὐτῆς τὰ ἔργα ἀνυπαίτια· ὁ γὰρ ἐπίτροπος ἢ πατήρ
5 ἢ διδάσκαλος ἢ ὁ τι ποτὲ χρὴ καλεῖν τὸν ἱερέα, ὑφ' οὗ
νουθετηθῆναι καὶ σωφρονισθῆναι μόνου δυνατὸν, μακρὰν
ἀφῆσταιχε. Συγγνώμη δὲ τοῖς δι' ἀμαθίαν ἀπειρίᾳ τῶν
πρακτέων ἀμαρτάνουσιν· οὐδὲ γὰρ ὡς ἀμαρτημάτων αὐτῶν
ποιεῦνται κατάληψιν, ἔστι δ' ὅτε κατορθοῦν ἐν οἷς πταίουσιν
10 μεγὰλα νομίζουσιν. ὅταν δὲ εἰσέλθῃ ὁ ἱερεὺς ὄντως ἔλεγχος 135
p.293M. εἰς ἡμᾶς ὥσπερ φωτὸς τις αὐγὴ | καθαρωτάτῃ, τηνικαῦτα
γνωρίζομεν τὰ ἐναποκείμενα ἡμῶν οὐκ εὐαγῇ τῇ ψυχῇ
βουλεύματα καὶ τὰς ἐπιλήπτους καὶ ὑπαιτίους πράξεις, αἷς
ἀγνοίᾳ τῶν συμφερόντων ἐνεχειροῦμεν. ταῦτ' οὖν ἅπαντα
15 ὁ ἱερώμενος ἔλεγχος μιάνας, ἀποσκευασθῆναι καὶ ἀποσυλη-
θῆναι κελεύει, ὥπως αὐτὴν καθαρὰν ἴδῃ τὴν τῆς ψυχῆς
οἰκίαν καί, εἴ τινες ἐν αὐτῇ νόσοι γεγόνασιν, ἴασθαι.
(29.) μεμίμηται δὲ τοῦτο καὶ ἡ ἐν ταῖς βασιλείαις ἐντυγχά- 136
νουσα τῷ προφῆτῃ γυνὴ <χήρα> (III Reg. 17,10)· χήρα δ'
20 ἐστίν, οὐχ ἣν φαμεν ἡμεῖς, ὅταν ἀνδρὸς ἐρήμη γένηται,
ἀλλὰ τῷ χηρεύειν τῶν φθειρόντων καὶ λυμαιομένων παθῶν
τὴν διάνοιαν, ὥσπερ καὶ ἡ παρὰ Μωυσῆ θάμαρ· καὶ γὰρ 137
ταύτῃ προστέτακται χηρευούσῃ καθέζεσθαι ἐν τῷ τοῦ μόνου
καὶ σωτῆρος οἴκῳ πατρός (Gen. 38,11), δι' ὃν αἰεὶ κατα-
25 λιποῦσα τὰς τῶν θνητῶν συνουσίας καὶ ὁμιλίας ἡρῆμυται
μὲν καὶ κεχῆρευκεν ἀνθρωπίνων ἡδονῶν, παραδέχεται δὲ
θεῖαν γονὴν καὶ πληρουμένη τῶν ἀρετῆς σπερμάτων κυο-
φορεῖ καὶ ὠδίνει καλὰς πράξεις· ἃς ὅταν ἀποτέλῃ, τὰ κατὰ
τῶν ἀντιπάλων αἵρεται βραβεῖα καὶ νικηφόρος ἀναγράφεται
30 σύμβολον ἐπιφερομένη φοίνικα τῆς νίκης· θάμαρ γὰρ
ἐρμηνεύεται φοῖνιξ. λέγει δὲ πρὸς τὸν προφῆτην πᾶσα διά- 138
νοια χήρα καὶ ἐρήμη κακῶν μέλλουσα γίνεσθαι· „ἄνθρωπε

- τοῦ θεοῦ, εἰσῆλθες πρὸς με ἀναμνησσαι τὸ ἀδίκημά μου
 καὶ τὸ ἀμαρτημά μου“ (III Reg. 17,18)· εἰσελθὼν γὰρ
 εἰς τὴν ψυχὴν ὁ ἐνθους οὗτος καὶ κατεσχημένος ἐξ ἔρωτος
 ὀλυμπίου καὶ διηρεθισμένος τοῖς τῆς θεοφορήτου μανίας
 ἀκατασχέτοις οἰστροῖς μνήμην ἀδικημάτων καὶ ἀμαρτημά- 5
 των ἀρχαίων ἐργάζεται, οὐχ ἵνα πάλιν αὐτοῖς χρησθῇται,
 ἀλλ’ ἵνα μέγα στενάξασα καὶ μέγα κλαύσασα τὴν παλαιὰν
 τροπὴν τὰ μὲν ἐκείνης ἔγγονα μισήσασα ἀποστραφῇ, οἷς δ’
 ὑψηγῇται ὁ ἐρμηγεὺς τοῦ θεοῦ λόγος καὶ προφήτης ἔπηται·
 139 τοὺς γὰρ προφῆτας ἐκάλουν οἱ πρότερον τοτὲ μὲν ἀνθρώ- 10
 πους θεοῦ, τοτὲ δὲ ὁρῶντας (I Reg. 9,9), κύρια ὀνόματα
 καὶ ἐμπρεπῇ τῷ ἐπιθειασμῷ καὶ τῇ περιαιρήσει τῶν
 πραγμάτων ἣ ἐκέχρηντο τιθέμενοι.
- 140 (30.) Προσηκόντως οὖν ὁ ἱερώτατος Μωυσῆς τότε
 φθιέσθαι τὴν γῆν εἶπεν, ὅτε αἱ τοῦ δικαίου Νῶε ἀρεταὶ 15
 διεφάνησαν· „τὴν δὲ“ φησί „κατεφθαρμένην, ὅτι κατέφθειρε
 141 πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς“ (Gen. 6,12). δόξει
 μὲν τισιν ἡ λέξις ἡμαρτηθῆναι καὶ τὸ ἀκόλουθον τοῦ λόγου
 καὶ τὸ ἀπταιστον οὕτως ἔχειν· ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ
 τὴν | ὁδὸν αὐτῆς· ἀνοίκειον γάρ ἐστι θηλυκῷ ὀνόματι, τῇ p.294 M.
 142 σαρκί, ἀρρενικὴν ἐπιφέρεσθαι πτώσιν, τὴν αὐτοῦ. μήποτε 21
 δὲ οὐ περὶ μόνης σαρκὸς ἐστὶν ὁ λόγος τὴν αὐτῆς φθειρούσης
 ὁδόν, ἵνα εἰκότως ἡμαρτηθῇ τὰ περὶ τὴν λέξιν δοκῇ, ἀλλὰ
 περὶ θυεῖν, σαρκὸς τε τῆς φθειρομένης καὶ ἐτέρου, οὐ τὴν
 ὁδὸν λυμαίνεσθαι τε καὶ φθεῖρειν ἐπιχειρεῖ. ὣσθ’ οὕτως 25
 ἀποδοτέον· κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν τοῦ αἰωνίου καὶ
 143 ἀφθάρτου τελείαν ὁδὸν τὴν πρὸς θεὸν ἄγουσαν. ταύτην
 ἴσθι σοφίαν· διὰ γὰρ ταύτης ὁ νοῦς ποδηγετούμενος εὐθείας
 καὶ λεωφόρου ὑπαρχούσης ἄχρι τῶν τερμάτων ἀφικνεῖται·
 τὸ δὲ τέρμα τῆς ὁδοῦ γινώσκis ἐστὶ καὶ ἐπιστήμη θεοῦ. 30
 ταύτην τὴν ἀτραπὸν μισεῖ καὶ προβέβληται καὶ φθεῖρειν
 ἐπιχειρεῖ πᾶς ὁ σαρκῶν ἐταῖρος· οὐδενὶ γὰρ οὕτως οὐδὲν

ἀντίπαλον ὡς ἐπιστήμη σαρκὸς ἡδονῇ. βουλομένοις γοῦν 144
ταύτην πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν βασιλικὴν οὖσαν τοῖς τοῦ
ὁρατικοῦ γένους μετέχουσιν, ὅπερ Ἰσραὴλ κέκληται, δια-
μάχεται ὁ γῆινος Ἑδῶμ — τοῦτο γὰρ διερμηνευθεὶς ὀνο-
5 μάζεται — μετὰ σπουδῆς καὶ παρασκευῆς τῆς πάσης εἵρξειν
ἀπειλῶν τῆς ὁδοῦς καὶ ἀτριβῆ καὶ ἀπόρευτον αὐτὴν κατα-
σκευάσειν εἰσάπαν. (31.) οἱ μὲν οὖν πεμφθέντες πρέσβεις 145
λέγουσι ταῦτα· «παρελευσόμεθα διὰ τῆς γῆς σου· οὐ
διελευσόμεθα δι' ἀγρῶν, οὐ δι' ἀμπελώνων, οὐ πόριμεθα
10 ὕδωρ λάκκου σου. ὁδῷ βασιλικῇ πορευσόμεθα· οὐκ ἐκ-
κλινοῦμεν δεξιὰ οὐδὲ εὐώνυμα, ἕως ἂν παρέλθωμέν σου τὰ
ἔρια. ὁ δὲ Ἑδῶμ ἀποκρίνεται φάσκων· οὐ διελεύσῃ δι'
ἐμοῦ· εἰ δὲ μή, ἐν πολέμῳ ἐξελεύσομαί σοι εἰς συνάντησιν.
καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ· παρὰ τὸ ὄρος παρε-
15 λευσόμεθα. ἐὰν δὲ τοῦ ὕδατός σου πῖω ἐγώ τε καὶ τὰ
κτῆνη, δώσω σοι τιμὴν· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα οὐδὲν ἐστί,
παρὰ τὸ ὄρος παρελευσόμεθα. ὁ δὲ εἶπεν· οὐ διελεύσῃ δι'
ἐμοῦ» (Num. 20, 17—20). τῶν παλαιῶν τινὰ λόγος ἔχει 146
θεασάμενον ἐσταλμένην πολυτελεῖ πομπὴν πρὸς τινὰς τῶν
20 γνωρίμων ἀπιδόντα εἰπεῖν· «ὦ ἐταῖροι, ἴδετε ὅσων χρεῖαν
οὐκ ἔχω», διὰ βραχείας φωνῆς μέγιστον καὶ οὐράνιον ὡς
ἀληθῶς ἐπάγγελμα αὐχῆσαντα. τί λέγεις; τὸν Ὀλυμπιακὸν 147
ἀγῶνα κατὰ τοῦ πλοῦτου παντὸς ἐστεφάνωσαι καὶ τῶν ἐν
αὐτῷ κεκράτηκας οὕτως, ὡς μηδὲν εἰς ἀπόλαυσίν τε καὶ
25 χρῆσιν τῶν ἀπ' αὐτοῦ παραδέχεσθαι; θαυμάσιος μὲν ὁ
λόγος, πολὺ δ' ἡ γνώμη θαυμασιωτέρα τοσοῦτον πρὸς
ἰσχὺν ἐπιδεδωκυῖα, ὡς ἤδη καὶ ἀκονεῖν δύνασθαι νικᾶν ἀνὰ
κράτους. (32.) ἀλλ' οὐχ ἐνὶ ἀνδρὶ ἔξεστι μόνον αὐχῆσαι 148
παρὰ Μωυσῇ τὰ προτέλεια τῆς σοφίας ἀναδιδαχθέντι, ἀλλὰ
p.295 M. | καὶ ἔληφ' ἔθνει πολυανθρωποτάτῃ. τεκμήριον δέ· τεθάρ-
31 ρηκε καὶ ἐπιτετόλμηκεν ἡ ἐκάστου ψυχὴ τῶν γνωρίμων
αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν φαινομένων ἀπάντων ἀγαθῶν

- τὸν γήινον Ἐδὼμ — ὧντως γὰρ τὰ τῷ δοκεῖν ἀγαθὰ πάντα
 149 γήινα — λέγειν· „ἤδη παρελεύσομαι διὰ τῆς γῆς σου.“ ὦ
 ὑπερφυστάτης καὶ μεγαλοπρεποῦς ὑποσχέσεως. πάντα,
 εἴπατέ μοι, ὑπερβῆναι παρελθεῖν παραδραμεῖν τὰ φαινόμενα
 καὶ νομιζόμενα γῆς [ὄντα] ἀγαθὰ θυνήσεσθε; καὶ οὐδὲν 5
 ἄρα τὴν εἰς τὸ πρόσω ὑμῶν ὁρμὴν ἀντιβιασάμενον ἐφέξει
 150 καὶ στήσει; ἀλλὰ τοὺς μὲν τοῦ πλούτου θησαυροὺς ἅπαντας
 ἐξῆς πλήρεις ἰδόντες ἀποστραφήσεσθε καὶ ἀποκλινεῖτε τὰς
 ὄψεις, τὰ δὲ τῶν προγόνων ἀξιώματα τῶν πρὸς πατρός καὶ
 μητρός καὶ τὰς ἁδομένας παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐγενείας 10
 ὑπερκύψετε; ὁδὲν δὲ, ἧς ἀντικαταλλάττονται πάντα ἀνθρω-
 ποι, κατόπιν ὥσπερ τι τῶν ἀτιμοτάτων ἀπολείψετε; τί δέ;
 ὑγίαν σώματος καὶ αἰσθήσεων ἀκριβείαν καὶ κάλλος περι-
 μάχητον καὶ βίωμην ἀνανταγώνιστον καὶ τᾶλλα ὅσοις ὁ τῆς
 ψυχῆς οἶκος ἢ τύμβος ἢ ὅτιοῦν χρή καλεῖν κεκόςμηται 15
 παραδραμεῖσθε, ὡς μηδὲν αὐτῶν κατατάξαι ἐν τῇ τῶν
 151 ἀγαθῶν μερίδι; Ὀλυμπίου καὶ οὐρανίου ταῦτα ψυχῆς τὰ
 μεγάλα τολμήματα τὸν μὲν περίγειον χῶρον ἀπολελοιπιύας,
 ἀνειλκυσμένης δὲ καὶ μετὰ τῶν θείων φύσεων διαιτωμένης·
 θέας γὰρ ἐμπιπλαμένη τῶν γνησίων καὶ ἀφθάρτων ἀγαθῶν 20
 152 εἰκότως τοῖς ἐφημέροις καὶ νόθοις ἀποτάττεται. (33.) τί
 οὖν ὄφελος παρελθεῖν πάντα τὰ θνητῶν θνητὰ ἀγαθὰ,
 παρελθεῖν δὲ μὴ σὺν ὀρθῇ λόγῳ, ἀλλ' ὡς ἔνιοι δι' ὄκνον
 ἢ ῥαθυμίαν ἢ ἀπειρίαν ἐκείνων; οὐ γὰρ πανταχοῦ πάντα,
 153 ἅλλα δὲ παρ' ἄλλοις τετίμηται. τούτου χάριν βουλόμενος 25
 τὸ μετ' ὀρθότητος λόγου καταφρονητικούς τῶν εἰρημένων
 γενέσθαι παραστῆσαι τῷ „παρελεύσομαι“ προστίθῃσι τὸ
 „διὰ τῆς γῆς σου“. τοῦτο γὰρ τὸ ἀναγκαϊότατον ἦν, γενο-
 μένους ἐν ἀφθόνοις τῶν φαινομένων ἀγαθῶν ὕλαις ἀπάσαις
 ὑπὸ μηδεὸς τῶν προβληθέντων ὑφ' ἐκάστης δικτύων ἀλῶναι, 30
 154 καὶ συνεχεῖς φορὰς διακλάσαι. διὰ μὲν δὴ τούτων φασὶ

- „παρελεύσεσθαι“, διὰ δὲ „ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων“ οὐκέτι·
τὰ γὰρ ἡμεῖς ἐν ψυχῇ φυτόν ἡμέρους ἀποτίκτοντα καρπούς,
ἀστεῖους μὲν λόγους, ἐπαινετὰς δὲ πράξεις, ὠγύγιος εὐχθρα
παρέρχεσθαι· μένειν γὰρ ἔδει καὶ ὁρέπεσθαι καὶ ἀπλήστως
5 ἐμφορεῖσθαι· κάλλιστον γὰρ ἦ ἐν ἀρεταῖς τελείαις ἀκόμεσθαι
p.296 M. εὐφροσύνη, ἧς οἱ λεχθέντες ἀμπελώνες σύμβολα. | οἷς δ' 155
ὁ θεὸς ἐπινίψει καὶ ἐπομβρεῖ τὰς ἀγαθῶν πηγὰς ἄνωθεν,
ἐκ λάκκου πίνομεν καὶ βραχείας [καὶ] κατὰ γῆς λιβάδας
ἀναζητοῦμεν, ὄντος ἡμῖν ἀνεπισχέτως οὐρανοῦ τὴν νέκταρος
10 καὶ ἀμβροσίας τῶν μεμυθευμένων ἀμείνω τροφὴν; (34.) ἔτι 156
δὲ ποτὶν τεθησαυρισμένον ἐξ ἐπιτεχνήσεως ἀνθρώπων
ἐξαιμιῶντες ὑπόδρομον καὶ καταφυγὴν δυσελπιστίας ἔργον
προσιέμεθα, οἷς τὸν ὀλύμπιον θησαυρὸν εἰς χρῆσιν καὶ
ἀπόλαυσιν ὁ σωτὴρ τοῦ παντός ἤνοιξεν; εὐχεται γὰρ Μωυσῆς
15 ὁ ἱεροφάντης, ἵνα „ἀνοιῇ κύριος ἡμῖν τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ
τὸν ἀγαθόν, τὸν οὐρανόν, δοῦναι ὑετόν“ (Deut. 28,12).
ἐπήκουε δὲ αἱ τοῦ θεοφιλοῦς εὐχαί. τί δ'; ὁ μὲν δ' οὐρανὸν 157
ἦ ὑετόν ἦ λάκκον ἦ συνόλως τι τῶν ἐν γενέσει νομίσας
ἱκανὸν εἶναι τρέφειν ἑαυτόν, ὑπερβὰς δὲ ταῦτα πάντα καὶ
20 δ' ἔπαθεν εἰπὼν „ὁ θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητος“ (Gen.
48,15) ἄρα οὐ δοκεῖ σοι πάντα ὅσα κατὰ γῆς ὕδατος
συστήματα μὲν δ' ἂν ἀξιῶσαι προσιδεῖν; οὐκ ἂν οὖν ἐκ 158
λάκκου πίει, ὃ δίδωσιν ὁ θεὸς τὰς ἀκράτους μεθύσματος
πόσεις, τοτὲ μὲν διὰ τινος ὑπηρετοῦντος τῶν ἀγγέλων, ὃν
25 ὀνοχοεῖν ἤξιωσε, τοτὲ δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ, μὲν δὲ τοῦ
διδόντος καὶ τοῦ λαμβάνοντος μεταξὺ τιθεῖς. ἀνυπερθέτως 159
οὖν τῇ βασιλικῇ πειρώμεθα βαδίζειν ὁδοῦ, οἱ τὰ γῆνα
παρέρχεσθαι δικαιούντες· βασιλικὴ δ' ἐστὶν ὁδός, ἧς δεσπό-
της ἰδιώτης μὲν οὐδὲ εἷς, μόνος δὲ ὁ καὶ μόνος βασιλεὺς
30 ἀληθεῖα. αὕτη δ' ἐστὶ, καθὰ καὶ μικροῦ πρότερον εἶπον, 160
σοφία, δι' ἧς μόνος ἰκέτισι ψυχαῖς ἢ ἐπὶ τὸν ἀγέννητον
καταφυγὴ γίνεται· εἰκὸς γὰρ τὸν δι' ὁδοῦ τῆς βασιλικῆς

- ἀκωλύτως ἴοντα μὴ πρότερον καμεῖν ἢ ἐντοχεῖν τῷ βα-
 161 σιλεῖ. τότε δὲ τὴν τε ἐκείνου μακαριότητα καὶ τὴν ἰδίαν
 εὐτέλειαν γνωρίζουσιν οἱ προσελθόντες· καὶ γὰρ Ἀβραάμ
 ἐγγίσας τῷ θεῷ ἑαυτὸν εὐθύς ἔγνω γῆν καὶ τέφραν ὄντα
 162 (Gen. 18,27). μήτε δὲ ἐπὶ δεξιὰ μήτε ἐπὶ θάτερα τῆς 5
 βασιλικῆς ἀποκλινέτωσαν ὁδοῦ, ἀλλ' αὐτῇ τῇ μέσῃ προίτω-
 σαν. αἱ γὰρ ἐφ' ἐκάτερα ἐκτροπαὶ τῇ μὲν ὑπερβολὰς εἰς
 ἐπίτασιν τῇ δὲ ἐλλείψεις πρὸς ἄνεσιν ἔχουσαι ὑπαίτιοι·
 οὐ γὰρ ἤττον τοῦ εὐωνύμου τὸ δεξιὸν ψεκτὸν ἐνταυθία·
 163 παρὰ μὲν γε τοῖς προπετῶς ζῶσι τὸ μὲν θράσος δεξιόν, 10
 ἀριστερὸν δὲ ἡ δειλία, παρὰ δὲ τοῖς ἀνελευθέροις περὶ
 χρημάτων | διοίκησιν δεξιὸν μὲν ἡ φειδωλία, εὐώνυμον δὲ p.297 M.
 αἱ ἀνειμέναι θαπάναι· καὶ ὅσοι μέντοι ἐν τῷ λογίζεσθαι
 περιττοί, κρίνουσι τὸ μὲν πανοῦργον αἰρετόν, τὸ δὲ εὐθιχὸν
 φευκτόν· καὶ δεισιδαιμονίαν μὲν ὡς δεξιὸν ἄλλοι μεταδιώκου- 15
 164 σιν, ἀποδιδράσκουσι δ' ὡς φευκτόν ἀσέβειαν. (35.) ἴνα οὖν
 μὴ ταῖς μαχομέναις κακίαις ἀναγκασθῶμεν ἐκτρεπόμενοι
 χρῆσθαι, τὴν μέσῃν ὁδὸν εὐθύνειν βουλώμεθα τε καὶ εὐ-
 χώμεθα· μέσῃ δὲ θράσους μὲν καὶ δειλίας ἀνδρεία,
 ῥαθυμίας δὲ ἐκκεχυμένης καὶ φειδωλίας ἀνελευτέρου 20
 σωφροσύνη, πανουργίας τε αὖ καὶ μωρίας φρόνησις, καὶ
 165 μὴν δεισιδαιμονίας καὶ ἀσεβείας εὐσέβεια. αὗται μέσαι τῶν
 παρ' ἐκάτερα ἐκτροπῶν εἰσι, βᾶσιμοι καὶ λεωφόροι ὁδοὶ
 πᾶσαι, αἷς οὐ θέμις ὀργάνοις σωματικοῖς ἀλλὰ ψυχῆς κινή-
 166 σεσιν ἐφιεμένης τοῦ ἀρίστου συνεχῶς ἐμπεριπατεῖν. ἐπὶ 25
 τούτῳ μάλιστα δυσχεράνας ὁ γῆινης Ἑδῶμ — δέδιδε γὰρ
 περὶ τῆς τῶν ἑαυτοῦ δογμάτων ἀνατροπῆς τε καὶ συγχύσεως
 — ἀπειλήσει πόλεμον ἀκήρυκτον, εἰ βιαζοίμεθα διέρχεσθαι
 τέμνοντες καὶ κείροντες αἰεὶ τὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καρπὸν,
 ὃν ἐπ' ὀλέθρῳ φρονήσεως σπείρας οὐκ ἐθέρισε· φησὶ γάρ· 30
 „οὐ διελεύσῃ δι' ἐμοῦ· εἰ δὲ μὴ γε, ἐν πολέμῳ ἐξελεύσομαι
 167 σοι εἰς ἀπάντησιν.“ ἀλλὰ μηδὲν αὐτοῦ τῶν ἐπανατάσεων

- φροντίσαντες ἀποκρινώμεθα, ὅτι „παρὰ τὸ ὄρος πορευσόμεθα“, τοιούτῃσιν ὑψηλαῖς καὶ μετεώροις ἔθους ἔχοντες ἐνομилεῖν δυνάμεσι καὶ ὀρικῶς ἕκαστα σκοπεῖν, τὸν παντὸς οὐτινοσοῦν λόγον ἐρευνῶντες, δι' οὗ τὸ τί ἦν εἶναι γνωρίζεται, καταφρονητικῶς ἔχομεν πάντων ὅσα ἐκτός τε καὶ περὶ σῶμα· ταπεινὰ γὰρ ταῦτά γε καὶ λίαν χαμαίζηλα, σοὶ μὲν φίλα, ἐχθρὰ δὲ ἡμῖν αὐτοῖς, οὗ χάριν οὐδενὸς αὐτῶν προσαψόμεθα. εἰ γὰρ ἄκρω δακτύλῳ τὸ τοῦ λόγου δὴ 168 τοῦτο μόνον ψάύσομεν, γέρας καὶ τιμὴν σοὶ παρέξομεν·
- 10 φρουαττόμενος γὰρ αὐχήσεις, ὥς καὶ ἡμῶν τῶν φιλαρέτων θελέασιν ἡδονῆς ὑπαχθέντων. (36.) „ἐὰν γὰρ τοῦ ὕδατός 169 σου“ φησὶ „πίω ἐγώ τε καὶ τὰ κτήνη μου, δώσω τιμὴν σοί“, οὗ τὸν λεγόμενον ὦνον παρὰ ποιηταῖς, ἀργύριον ἢ χρυσίον ἢ ἄλλα ὅσα πρὸς τοὺς πιπράσκοντας ἔθος τοῖς
- 15 ὠνούμενοις ἀντικαταλλάττεσθαι, ἀλλὰ τιμὴν τὸ γέρας νυνὶ παραλαμβάνει. τῷ γὰρ ὄντι· πᾶς ἀκόλαστος ἢ αἰδικὸς ἢ 170 θεϊλός, ὅταν ἰδῇ τινὰ τῶν αὐστηροτέρων ἢ πόνον φεύγοντα ἢ λήμματος ἡττώμενον ἢ πρὸς τι τῶν ἡδονῆς φίλτρων
- p.298 M. ἐκνευευσκία, χαίρει καὶ γέγηθε καὶ τετιμῆσθαι | δοκεῖ, καὶ
- 20 πρὸς τοὺς πολλοὺς ἐπιανευσόμενος καὶ ἐπιχειρονομῶν ἄρχεται περὶ τῶν ἰδίων κακῶν ὥς σφόδρα ἀναγκαίων καὶ χρησίμων φιλοσοφεῖν, οὐκ ἂν, εἰ μὴ τοιαῦτα ἦν, φάσκων ὑπομεῖναι ἂν τὸν δεῖνα εὐδόκιμον ἄνδρα χρῆσθαι. λέγωμεν 171 οὖν παντὶ μοχθηρῷ· ἐὰν τοῦ ὕδατός σου πίωμεν, ἐὰν τινὸς
- 25 σου τῶν κατὰ τὴν ἄκριτον φορὰν ψάύσωμεν, τιμὴν καὶ ἀποδοχὴν ἀντὶ δυσκλείας καὶ ἀτιμίας — τούτων γὰρ ἄξιος ὢν τυγχάνεις — παρεξόμεθα· καὶ γὰρ ἀμέλει τὸ πρᾶγμα περὶ ὃ ἐσπούδακας συνόλως οὐδὲν ἐστίν. ἢ νομίζεις τι 172 τῶν θνητῶν πραγμάτων ὄντως πρὸς ἀλήθειαν εἶναι καὶ
- 30 ὑφεστάναι, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ἐπ' αἰώρας τινὸς ψευδοῦς καὶ ἀβεβαίου δόξης φορεῖσθαι κατὰ κενοῦ βαίνοντα, μηδὲν ψευδῶν ληϊράτων διαφέροντα; εἰ δὲ μὴ θέλεις τὰς τῶν 173

- κατὰ μέρος ἀνθρώπων ἐξετάζειν τύχας, τὰς χωρῶν ὧλων
καὶ ἐθνῶν πρὸς τε τὸ εὖ καὶ τὸ χεῖρον μεταβολάς· ἤκμασέ
ποτε ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ Μακεδόνες αὐτῆς τὴν ἰσχὺν ἀφειλοντο.
Μακεδονία πάλιν ἤνθησεν, ἀλλὰ διαιρεθεῖσα κατὰ μοίρας
174 ἡσθένησεν, ἕως εἰς τὸ παντελὲς ἀπασβέσθῃ, πρὸ Μακε- 5
δόνων τὰ Περσῶν ἐν εὐτυχίᾳ ἦν, ἀλλὰ μία ἡμέρα τὴν
πολλὴν καὶ μεγάλην βασιλείαν αὐτῶν καθεῖλε, καὶ νῦν
Παρθυηνοὶ Περσῶν τῶν πρὸ μικροῦ ἡγεμόνων ἐπικρατοῦσιν
οἱ τότε ὑπῆκοι. ἔπνευσέ ποτε λαμπρὸν καὶ ἐπὶ μῆκιστον
Αἴγυπτος, ἀλλ' ὡς νέφος αὐτῆς ἡ μεγάλη παρῆλθεν εὐπραγία. 10
τί δὲ Αἰθίοπες, τί δὲ καὶ Καρχηδῶν καὶ τὰ πρὸς Λιβύην;
175 τί δ' οἱ Πόντου βασιλεῖς; τί δ' Εὐρώπῃ καὶ Ἀσία καὶ
συνελόντι φράσαι πᾶσα ἡ οἰκουμένη; οὐκ ἄνω καὶ κάτω
κλονουμένη καὶ τινασσομένη ὥσπερ ναὺς θαλαττεύουσα τοτὲ
176 μὲν δεξιόις τοτὲ δὲ καὶ ἐναντίοις πνεύμασι χρεῖται; χορεύει 15
γὰρ ἐν κύκλῳ λόγος ὁ θεῖος, ὃν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων
ὀνομάζουσι τύχην· εἶτα ἀεὶ βέων πατὰ πόλεις καὶ ἔθνη
καὶ χώρας τὰ ἄλλων ἄλλοις καὶ πᾶσι τὰ πάντων ἐπινέμει,
χρόνοις αὐτὸ μόνον ἀλλάττων τὰ παρ' ἐκάστοις, ἵνα ὡς
μία πόλις ἡ οἰκουμένη πᾶσα τὴν ἀρίστην πολιτειῶν ἄγῃ 20
177 δημοκρατίαν. (37.) οὐδὲν οὖν ἔστι τῶν ἀνθρωπίνων
σπουδασμάτων ἔργον καὶ πρᾶγμα οὐδὲν, ἀλλὰ σκιά τις ἧ
αὔρα πρὶν ὑποστῆναι παρατρέχουσα. ἔρχεται γὰρ καὶ πάλιν
ἄπεισιν ὥσπερ ἐν ταῖς παλιρροίαις· τὰ γὰρ ἀμπωτίζοντα
πελάγη ποτὲ μὲν μετὰ συρμοῦ καὶ πατάγου βίᾳ φέρεται 25
καὶ ἀναχεόμενα λιμνάζει τὴν τέως χέρσον, ποτὲ δὲ ἐξ-
178 αναχωροῦντα πολλὴν τῆς θαλάττης μοῖραν ἡπαιροῦ· οὕτως
οὖν ἔστιν ὅτε | μέγα καὶ πολυάνθρωπον ἔθνος ἐπικλύσασα p.299 M.
εὐπραγία ἐτέρωσσε τὴν φορὰν τοῦ βεύματος παρατρέψασα
οὐδὲ βραχεῖαν εἶασε λιβάδα, ἵνα μηδ' ἴχνος ὑπολειφθῇ 30
179 πύττης ἀρχαίας. τούτων δ' οὐχ ἅπαντες ἀρτίους καὶ
πλήρεις λαμβάνουσι λογισμούς, ἀλλ' οἷς ἔθος συνομαρτεῖν

- ὁρθῶ καὶ πεπηγότι ὄρω καὶ λόγῳ. οἱ γὰρ αὐτοὶ ἄμω
ταῦτα λέγουσι, καὶ τὸ γενέσεως πρᾶγμα ὅλον οὐδέν ἐστι,
καὶ παρὰ τὸ ὅρος πορευσόμεθα· ἀδύνατον γὰρ τὸν μὴ ταῖς 180
ὕψηλαῖς καὶ ὀρίκαῖς χρώμενον ὁδοῖς ἀπογινῶναι μὲν τὰ
5 θνητά, μετακλῖναι δὲ καὶ μεταναστῆναι πρὸς τὰ ἄφθαρτα.
ὁ μὲν οὖν γήινος Ἐδῶμ τὴν οὐράνιον καὶ βασιλικὴν ἀρετῆς
ὁδὸν ἐπιφράττειν ἀξιοῖ, ὁ δὲ θεὸς λόγος ἔμπαλιν τὴν
ἐκείνου καὶ τῶν ὁμοζήλων· ὧν ἕνα καὶ τὸν Βαλαάμ 181
ἀναγραπτέον· γῆς γὰρ θρέμμα καὶ οὗτος, οὐκ οὐρανοῦ
10 βλάστημα. τεκμήριον δέ· οἰωνοῖς καὶ ψευδέσι μαντεῖαις
ἐπόμενος οὐδ' ὅτε τῆς ψυχῆς μεμυκὸς ὄμμα ἀναβλέψας
„εἶδε τὸν ἄγγελον τοῦ θεοῦ ἀνθεστῶτα“ (Num. 22,31),
μετατραπόμενος ἐπέσχε τὸ ἀδικεῖν, ἀλλὰ πολλῶ τῷ τῆς
ἀφροσύνης χρησάμενος ῥέυματι ἐπικλυθεὶς κατεπόθη. τότε 182
15 γὰρ ὡς ἀληθῶς οὐ δυσθεράπευτα μόνον ἀλλὰ καὶ παντελῶς
ἀνίατα γίνεται τὰ τῆς ψυχῆς ἀρρωστήματα, ὅταν ἐπιστάντος
ἐλέγχου — λόγος δ' ἐστὶ θεῖος, ἄγγελος ποδηγετῶν καὶ τὰ
ἐν ποσὶν ἀναστέλλων, ἵνα ἅπταιστοι διὰ λεωφόρου βαίνωμεν
τῆς ὁδοῦ (Psalm. 90, 11. 12) — τὰς ἀκρίτους ἐαυτῶν
20 γνῶμας πρὸ τῶν ὑψηλῶν τάττωμεν τῶν ἐκείνου, ἃς
ἐπὶ νοουθεσίᾳ καὶ σωφρονισμῷ καὶ τῇ τοῦ παντὸς ἐπανορ-
θώσει βίου συνεχῶς εἴωθε ποιεῖσθαι. διὰ τοῦθ' ὁ μὴ 183
πεισθεὶς, μὴ μετατρεπόμενος τῷ ἀντιβαίνοντι ἐλέγχῳ
„φθορὰν τὴν μετὰ τῶν τραυματιῶν“ (Num. 31,8) αὐθις
25 ἐνδέζεται, οὗς κατεκέντησε καὶ κατέτρωσε τὰ πάθη.
γενήσεται δ' ἡ τούτου συμφορὰ τοῖς μὴ τελείως δυσκαθάρ-
τοις δίδαγμα αὐταρχέστατον τοῦ πειρᾶσθαι τὸν ἔνδον
δικαστὴν ἔχειν εὐμενῇ· στήσουσι δέ, εἰ μὴδὲν τῶν ὁρθῶς
ὅπ' αὐτοῦ γνωσθέντων ἀναδικάζουσιν.

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

- 1 (1.) „Καὶ ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος γεωργὸς γῆς εἶναι,
καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπει | τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη p.300 M.
ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ“ (Gen. 9,20.21). οἱ μὲν πολλοὶ τῶν
ἀνθρώπων τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων οὐκ εἰδότες καὶ περὶ
τὴν τῶν ὀνομάτων θέσιν ἐξ ἀνάγκης ἀμαρτάνουσι· τοῖς μὲν 5
γὰρ ὥσπερ ἐξ ἀνατομῆς περινοηθεῖσι κύριαι προσρήσεις
ἔπονται, τοῖς δ' ὑποσυγχεχυμένοις οὐ σφόδρα ἤκριβωμένοι.
- 2 Μωυσῆς δὲ κατὰ πολλὴν περιουσίαν τῆς ἐν τοῖς πράγμασιν
ἐπιστήμης ὀνόμασιν εὐθυβολωτάτοις καὶ ἐμφαντικωτάτοις
εἴωθε χρῆσθαι. πολλαχοῦ μὲν οὖν τῆς νομοθεσίας τὴν 10
ὑπόχρεσιν ἐπαληθεύουσαν εὐρήσομεν, οὐχ ἥμισυ δὲ καὶ
τῷ προτεθέντι κεφαλαίῳ, καθ' ὃ γεωργὸς ὁ δίκαιος Νῶε
- 3 εἰσάγεται. τίνι γὰρ τῶν προχειροτέρων οὐκ ἂν δόξειε τὰ
αὐτὰ εἶναι γεωργία τε καὶ γῆς ἐργασία, καίτοι πρὸς ἀλήθειαν
οὐ μόνον οὐκ ὄντα τὰ αὐτά, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀπληρημένα, ὥς 15
- 4 ἀντιστατεῖν καὶ διαμάχεσθαι; δύναται μὲν γὰρ τις καὶ ἄνευ
ἐπιστήμης περὶ τὴν γῆς ἐπιμέλειαν πονεῖσθαι, γεωργὸς δὲ
τὸ μὴ ἰδιώτης ἀλλ' ἔμπειρος εἶναι καὶ τῷ ὀνόματι πεπίστωται,
ὅπερ ἐκ τῆς γεωργικῆς τέχνης, ἧς φερώνυμός ἐστιν, εὐρηται.
- 5 πρὸς δὲ τούτῳ κάκεινο λογιστέον, ὅτι ὁ μὲν γῆς | ἐργάτης p.301 M.

πρὸς ἐν τέλος, τὸν μισθόν, ἀφορῶν — ἔμμισθος γὰρ ὡς
ἐπίπαν οὗτος — οὐδεμίαν ἔχει φροντίδα τοῦ καλῶς ἐργά-
σασθαι, ὁ μέντοι γεωργὸς πολλὰ ἂν ἐπιελήσαι καὶ τῶν ἰδίων
εἰσφέρειν καὶ προσαναλίσκειν οἴκοιθέν τι ὑπὲρ τοῦ καὶ τὸ
5 χωρίον ὄνῃσαι καὶ πρὸς μηδενοῦ τῶν ἰδόντων μεμψυῖναι·
βούλεται γὰρ οὐχ ἐτέρωθεν ποθεῖν, ἀλλ' ἐκ τῶν γεωργηθέντων
εὐτοκίᾳ χρωμένων ἀνὰ πᾶν ἔτος τοὺς καρποὺς ἀναλαμβάνειν.
οὗτος τὰ μὲν ἄγρια τῶν δένδρων ἡμεροῦν, τὰ δ' ἥμερα ἐπι- 6
μελείαις συναύξειν, τὰ δ' ὑπὸ πλεοναζούσης τροφῆς κεχυμένα
τομαῖς στέλλειν, τὰ δ' ἐσταλμένα καὶ πεπιλημένα ἐπιφύσεων
ἐκτάσσει μηχανέειν, καὶ ὅσα μὲν εὐγενῇ πολυκληματοῦντα
κατὰ γῆς τείνειν ἐν οὐ πᾶνυ βαθείαις τάφοις, ὅσα δὲ μὴ
εὐκαρπα ἐτέρων εἰς τὸν πρὸς ταῖς ῥίζαις κορμὸν ἐνθέσει
καὶ συμφυστάτῃ ἐνώσει βελτιοῦν ἐπιελήσει — καὶ γὰρ ἐπ'
15 ἀνθρώπων τυγχάνει ταῦτόν, ὡς τοὺς θετοὺς παῖδας γένεσιν
ἀλλοτριόις διὰ τὰς σφετέρας οἰκισιμύμενους ἀρετὰς παγίως
ἐναρμόξεσθαι —· μυρία τοῖνυν καὶ αὐτόπρεμνα ῥίζαις αὐταῖς 7
ἀνασπάσας κατέβαλε τὰς εἰς εὐκαρπίαν (ἐκ)φύσεις ἐστειρω-
μένα καὶ τοῖς φέρουσι μεγάλην ζημίαν ἐκ τοῦ παραπεφυ-
20 τεῦσθαι πλησίον ἐνεγκόντα. τοιαύτῃ μὲν τίς ἐστιν ἡ περὶ τὰ
βλαστάνοντα ἐκ γῆς φυτὰ τέχνη, τὴν δὲ ψυχῆς γεωργικὴν
ἐν μέρει πάλιν ἐπισκεψώμεθα.

(2.) Πρῶτον μὲν τοῖνυν σπαίρειν ἢ φυτεύειν ἄγονον 8
οὐδὲν ἐπιτηδεύει, πάντα δ' ἡμερα καὶ καρποτόκα φόρους
25 ἐτησίους οἷσαντα τῷ ἡγεμόνι ἀνθρώπων· τοῦτον γὰρ ἄρχοντα
ἢ φύσις δένδρων τε καὶ ζώων τῶν ἄλλων ὅσα θνητὰ ἄπαξ
ἀπάντων ἀνέδεξε. ἀνθρώπος δὲ ὁ ἐν ἐκάστῃ ἡμῶν τίς ἂν 9
εἶη πλὴν ὁ νοῦς, ὃς τὰς ἀπὸ τῶν σπαρέντων καὶ φυτευθέντων
ὠφελείας εἶωθε καρποῦσθαι; ἐπεὶ δὲ νηπίοις μὲν ἐστι
30 γάλα τροφή, τέλειοις δὲ τὰ ἐκ πυρῶν πέμματα, καὶ ψυχῆς
γαλακτώδεις μὲν ἂν εἰεν τροφαὶ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν
τὰ τῆς ἐγκυκλίου μουσικῆς προπαιδεύματα, τέλειαι δὲ καὶ

- ἀνδράσιν ἐμπρεπεῖς αἱ διὰ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ
 ἀπάτης ἀρετῆς ὑψηλῆς· ταῦτα γὰρ σπαρέντα καὶ φυτευ-
 θέντα ἐν διανοίᾳ καρποὺς ὠφελιμωτάτους οἷσει, καλὰς καὶ
 10 ἐπαινετὰς πράξεις. διὰ ταύτης τῆς γεωργικῆς καὶ ὅσα παθῶν
 ἢ κακιῶν δένδρα ἀναβλαστόντα εἰς ὕψος ἐξήρθη φθοροποιούς 5
 φέροντα καρπούς, ὑποτεμνόμενα καθαίρεται, | ὥς μὲν βραχὺ p.302 M.
 τι λείψανον ἐαθῆναι, ἀφ' οὗ νέαι βλάσται πάλιν ἀμαρτημά-
 11 των ἀναδραμοῦνται. καὶ εἴ τινα μέντοι δένδρα εἶη μὴτ'
 ὠφελίμων μὴτ' αὐτὰ βλαβερῶν καρπῶν οἰστικά, ταῦτα ἐκκόψει
 μὲν, οὐ μὴν ἐάσει γε ἀφανισθῆναι, κατατάξει δ' αὐτὰ εἰς 10
 ἐναρμόνιον χορῶν ἢ βαλλομένη χάρακας καὶ σταυροὺς ἐν
 κύκλῳ στρατοπέδου ἢ φραγμὸν πόλεως, ἵνα ἀντὶ τείχους ᾖ.
 12 (β.) λέγει γάρ· „πᾶν δὲ οὐ καρπύβρωτόν ἐστιν, ἐκκόψεις καὶ
 ποιήσεις χαρακῶσιν ἐπὶ τὴν πόλιν, ἥτις ποιήσει πρὸς σὲ
 τὸν πόλεμον“ (Deut. 20,20). ταῦτα δ' εἰκάζεται τὰ δένδρα 15
 13 ταῖς περὶ λόγους δυνάμεσι θεωρίαν ψιλὴν ἐχούσας· ἐν αἷς
 θετέον ἱατρολογίαν ἀπεξευγμένην ἔργων, δι' ὧν τοὺς κάμ-
 νοντας εἰκός ἐστι σφύζεσθαι, καὶ ῥητορικῆς τὸ συνηγορικόν
 καὶ ἔμμιστον εἶδος οὐ περὶ τὴν εὐρεσιν τοῦ δικαίου πραγμα-
 τεύμενον, ἀλλὰ περὶ τὴν δι' ἀπάτης πειθῶ τῶν ἀκούοντων, 20
 14 ἔτι μέντοι καὶ διαλεκτικῆς καὶ γεωμετρίας ὅσα εἰς μὲν
 ἐπανάρθωσιν ἤθους οὐδὲν συνεργεῖ, παραθήγει δὲ τὸν νοῦν
 οὐκ ἔωντα ἀμβλείᾳ χρῆσθαι τῇ πρὸς ἕκαστα τῶν ἀπορου-
 μένων προσβολῇ, τοιαῖς δὲ αἰεὶ καὶ διαστολαῖς χρῆσθαι, ὥς
 τὴν ἐκάστου πράγματος ἰδιότητα κοινῶν διαξυγνύναι ποιοτή- 25
 15 των. τὸν γοῦν κατὰ φιλοσοφίαν λόγον τριδύμον ὄντα τοὺς
 παλαιοὺς ἀγροῖ φασιν ἀπεικάσαι, τὸ μὲν φυσικὸν αὐτοῦ
 δένδροις καὶ φυτοῖς παραβάλλοντας, τὸ δ' ἡθικὸν καρποῖς,
 ὧν ἕνεκα καὶ τὰ φυτά, τὸ δ' αὖ λογικὸν φραγμῶ καὶ περι-
 30 βόλῳ· καθάπερ γὰρ τὸ περικείμενον τείχος ὑπώρας καὶ
 φυτῶν τῶν κατὰ τὸν ἀγρὸν ἐστὶ φυλακτήριον τοῖς ἐπὶ τῷ
 σίνεσθαι παρσιςφθεῖρεσθαι βουλομένους ἀνεῖργον, τὸν αὐτὸν

- τρόπον τὸ λογικὸν μέρος φιλοσοφίας φρουρά τίς ἐστὶν
 ἐχυρωτάτῃ τῶν θυεῖν ἐκείνων, ἡθικῶς τε καὶ φυσικῶς· τὰς 16
 γὰρ διπλᾶς καὶ ἀμφιβόλους ὅταν ἐξαπλοῖ λέξεις καὶ τὰς διὰ
 τῶν σοφισμάτων πιθανότητος ἐπιλύῃ καὶ τὴν εὐπαράγωγον
 5 ἀπάτην, μέγιστον ψυχῆς δόλεαρ καὶ ἐπιζήμιον, ἀναιρῇ διὰ
 λόγων ἐμφαντικωτάτων καὶ ἀποθεύσεων ἀνευδοιάστων, ὥσπερ
 κηρὸν λελειασμένον τὸν νοῦν ἀπεργάζεται ἔτοιμον δέχεσθαι
 τοὺς τε φυσιολογίας καὶ τοὺς ἡθικοποίας ἀσινεῖς καὶ πάνυ
 δοκίμους χαρακτῆρας. (4.) ταῦτ' οὖν ἡ ψυχῆς ἐπαγγελ- 17
 10 λομένη γεωργικῇ προκηρύττει· τὰ ἀφροσύνης δένδρα καὶ
 ἀκολασίας ἀδικίας τε καὶ θυμίας πάντ' ἐκκόψω, ἐκτεμῶ καὶ
 τὰ ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας ὀργῆς τε καὶ θυμοῦ καὶ τῶν
 παραπλησίων παθῶν, κἂν ἄχρισ οὐρανοῦ μηχανῆται, τὰ
 φυτά, ἐπικαύσω καὶ τὰς ῥίζας αὐτῶν ἐφεισ' ἄχρι τῶν
 p.303M. ὑστάτων τῆς γῆς φλογὸς ῥιπῇν, ὥς μηδὲν | μέρος ἀλλὰ μηδ' 18
 16 ἔχνος ἢ σκιάν ὑπολειφθῆναι τὸ παράπαν. ἀνελῶ μὲν δὴ
 ταῦτα, φυτεύσω δὲ ταῖς μὲν ἐν ἡλικίᾳ παιδικῇ ψυχαῖς
 μοσχεύματα, ὧν ὁ καρπὸς αὐτὰς τιθνηῖσεται — ἔστι δὲ
 ταῦτα ἡ τοῦ γράφειν καὶ ἀναγινώσκειν εὐτρόχως ἐπιτήδευσις,
 20 ἡ τῶν παρὰ σοφοῖς ποιηταῖς ἀκριβῆς ἔρευνα, γεωμετρία
 καὶ ἡ περὶ τοὺς ῥητορικὸς λόγους μελέτη καὶ ἡ σύμπασα
 τῆς ἐγκυκλίου παιδείας μουσική —, ταῖς δὲ νεανιευομέναις
 καὶ ἀνδρουμέναις ἤδη τὰ ἀμείνω καὶ τελειώτερα, τὸ φρονήσεως
 φυτόν, τὸ ἀνδρείας, τὸ σωφροσύνης, τὸ δικαιοσύνης, τὸ
 25 ἀρετῆς ἀπάσης. ἂν μέντοι τι καὶ τῶν τῆς ἀγρίας λεγο- 19
 μένης ὅλης ἐδωδύμον μὲν μὴ φέρῃ καρπὸν, θύνηται δὲ
 ἐδωδίμου φραγμὸς εἶναι καὶ φυλακτήριον, καὶ τοῦτο τα-
 μιεύσομαι, οὐ δι' ἑαυτό, ἀλλ' ὅτι ὑπηρετεῖν ἀναγκαῖον καὶ
 χρησίμω σφόδρα πέφυκε. (5.) διὰ τοῦτο ὁ πάνσοφος Μωυ- 20
 30 σῆς τῷ μὲν δικαίῳ τὴν τῆς ψυχῆς γεωργικὴν ὥς ἐναρ-
 μόνιον καὶ ἐπιβάλλουσαν τέχνην ἀνατίθῃσι λέγων „ἤρξατο
 Νῶε ἄνθρωπος εἶναι γεωργός“, τῷ δὲ ἀδίκῳ τὴν ἀνευ

- 21 ἐπιστήμης φέρουσιν ἄχρη βαρύτατα γῆς ἐργασίαν· „Καὶν“
 γάρ φησιν „ἦν ἐργαζόμενος τὴν γῆν“ (Gen. 4,2), καὶ μικρὸν
 ὕστερον, ἡνίκα τὸ ἐπὶ τῇ ἀδελφοκτονίᾳ ἄγος ἐργασάμενος
 καταφωρᾶται, λέγεται· „ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς, ἣ
 ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς θέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου 5
 ἐκ τῆς χειρός σου, ἣ ἐργᾷ τὴν γῆν, καὶ οὐ προσθήσει τὴν
 22 ἰσχὺν αὐτῆς δοῦναί σοι“ (Gen. 4,11.12). πῶς οὖν ἂν τις
 περιφανέστερον ἐπιδείξαι δύναιτο, ὅτι γῆς ἐργάτην ἀλλ’ οὐ
 γεωργὸν ὁ νομοθέτης νομίζει τὸν φαῦλον, ἢ τὸν τρόπον
 τοῦτον; οὐ μὴν ὑποληπτέον ἢ περὶ ἀνθρώπου χερσὶ καὶ 10
 ποσὶ καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει τοῦ σώματος ἐνεργεῖν ἱκανοῦ ἢ
 περὶ γῆς ὁρεινῆς καὶ πεδιόδος εἶναι τὸν λόγον, ἀλλὰ περὶ
 τῶν καθ’ ἕκαστον ἡμῶν δυνάμεων· τὴν γὰρ τοῦ φαύλου
 ψυχὴν περὶ οὐδὲν ἄλλο πραγματεύεσθαι συμβέβηκεν ἢ τὸ
 23 γήινον σῶμα καὶ τὰς τοῦ σώματος ἀπάσας ἡδονάς. ὁ γοῦν 15
 πολὺς ὄμιλος ἀνθρώπων τὰ γῆς ἐπιὼν κλίματα καὶ ἄχρη
 τῶν περάτων φθάνων αὐτῆς καὶ τὰ πελάγη περαιούμενος
 καὶ τὰ ἐν μυχοῖς θαλάττης ἀναζητῶν καὶ μηδὲν μέρος ἔων
 τοῦ παντὸς ἀδιερεύνητον αἰεὶ καὶ πανταχοῦ πορίζει ταῦτα.
 24 οἱ ὦν ἡδονὴν συναυξήσει· καθάπερ γὰρ οἱ ἀλειτουργοὶ 20
 δίκτυα καθιᾶσιν ἔστιν ὅτε μήκιστα πολλὴν ἐν κύκλῳ περι-
 βαλλόμενοι θαλάτταν, ἵν’ ὥς πλείστους ἐντὸς ληφθέντας
 ἀρκῶν οἷα τειχήρεις γεγονότας ἰχθύας συλλάβωσι, τὸν αὐ-
 τὸν τρόπον ἢ πλείστη μοῖρα ἀνθρώπων οὐκ ἐπὶ μέρος
 θαλάττης μόνον, | ἀλλ’ ἐφ’ ἅπασαν τὴν ὕδατος καὶ γῆς καὶ p.304 M.
 ἀέρος φύσιν τὰ πάντα, ὥς οἱ ποιηταὶ πού φασι, λῖνα 26
 τεῖνας’ ἅπαντα πανταχόθεν οἱ ἡδονῆς ἀπόλαυσιν τε καὶ
 25 χρῆσιν ἀγκιστρεύεται· καὶ γὰρ γῆν μεταλλεύουσι καὶ τὰ
 πελάγη διαβαίνουνσι καὶ τᾶλλα πάντα ὅσα εἰρήνης καὶ πολέμου
 ἔργα ὁρῶσιν, ὕλας ἀφθόνους ὥς βασιλεῖδι ἡδονῇ πορίζοντες, 30
 οἱ γεωργίᾳ μὲν ἀμύητοι ψυχικῆς, ἢ σπείρουσα καὶ φυ-
 τεύουσα τὰς ἀρετὰς καρπὸν δρέπεται τὸν εὐδαίμονα βίον

ἀπ' αὐτῶν, ἐργασάμενοι δὲ καὶ μεθουδεύοντες τὰ φίλα τῇ
σαρκὶ καὶ τὸν σύνθετον χοῦν, τὸν πεπλασμένον ἀνδριάντα,
τὸν ψυχῆς ἔργιστα οἶκον, ὃν ἀπὸ γενέσεως ἄχρι τελευτῆς,
ἄχθος τοσοῦτον, οὐκ ἀποτίθεται νεκροφοροῦσα, μετὰ σπουδῆς

5 τῆς πάσης οἰκισούμενοι.

(6.) Ὡς μὲν οὖν γεωργίας ἐργασία γῆς καὶ γεωργοῦ γῆς 26
ἐργάτης διαφέρουσιν, εἴρηται. σκεπτόν δέ, μὴ καὶ ἄλλαι
τινὲς εἰσιν ἰδέαι συγγενεῖς τῶν εἰρημένων, διὰ τὴν ἐν τοῖς
ὀνόμασι κοινωνίαν ἐπικρύπτουσαι τὰς ἐν τοῖς πράγμασι δια-
10 φοράς· εἰσὶ δέ γε ἅς ἀναζητοῦντες εὗρομεν διτταί, περὶ ὧν
τὰ προσήκοντα, ἐὰν οἶόν τε ᾖ, λέξομεν. αὐτίκα τοῖνυν ὥς 27
γεωργὸν καὶ γῆς ἐργάτην δόξαντας ἀδιαφορεῖν ἀλλήλων εὖ-
ρομεν ἐν τοῖς κατὰ διάνοιαν ἀλληγοροῦντες μακρῷ διεστη-
κότας, οὕτως ποιμένα καὶ κτηνοτρόφον· μέμνηται γὰρ ποτὲ
15 μὲν κτηνοτροφίας ποτὲ δ' αὖ ποιμενικῆς ὁ νομοθέτης. καὶ 28
οἷ γε μὴ λίαν ἡκριβωμένοι τάχα που τῆς αὐτῆς ἐπιτη-
δεύσεως συνωνυμοῦσας ὑπολήψονται προσρήσεις εἶναι, εἰσὶ
δὲ γε πραγμάτων διαφερόντων ἐν ταῖς δι' ὑπονοιῶν ἀπο-
δόσεσι· καὶ γὰρ εἰ τοῖς θρεμμάτων προεστηκόσιν ἀμφοτέρω 29
20 ἐπιφημίξειν ἔθος κτηνοτρόφων καὶ ποιμένων ὀνόματα, ἀλλ'
οὐ γε τῷ τὴν ψυχῆς ἀγέλην ἐπιτετραμμένῳ λογισμῷ· φαῦλος
μὲν γὰρ ὧν ὁ ἀγελάρχης οὗτος καλεῖται κτηνοτρόφος, ἀγαθὸς
δὲ καὶ σπουδαῖος ὀνομάζεται ποιμήν. ὃν δὲ τρόπον, ἐπι-
δείξομεν αὐτίκα· (7.) ἡ φύσις ἡμῶν ἐκάστω κτήνῃ συγ- 30
25 γεγέννηκε, τῆς ψυχῆς ὥσπερ ἀπὸ μιᾶς ῥίζης ἔρρη διττὰ
ἀναβλαστούσης, ὧν τὸ μὲν ἄτμητον ὄλον δι' ὄλων ἐαθὲν
ἐπεφημίσθη νοῦς, τὸ δ' ἐξαχῆ σχισθὲν εἰς ἑπτὰ φύσεις
πέντε τῶν αἰσθήσεων καὶ δυεῖν ἄλλων ὀργάνων, φωνητηρίου
τε καὶ γονίμου. αὕτη δὲ πᾶσα ἡ πληθὺς ἄλογος οὖσα 31

30 κτήνεσιν ἀπεικάζεται, πληθύει δὲ νόμῳ φύσεως ἡγεμόνος ἐξ
ἀνάγκης δεῖ. ἐπειδὴ μὲν οὖν ἄπειρος ἀρχῆς ἅμα καὶ

p.305 M. | πλούσιος ἐξαναστὰς ἄρχοντα ἑαυτὸν ἀποφύνηι, μυρίων αἵτιος

- 32 κακῶν γίνεται τοῖς θρέμμασιν· αὐτὸς μὲν γὰρ ἄφθονα
παρέχει τὰ ἐπιτήδεια, τὰ δὲ ἀμέτρως ἐμφορούμενα ὑπὸ
πλεοναζούσης τροφῆς ἐξυβρίζει — κόρου γὰρ ὕβρις ἐγγονον
γνήσιον —, ἐξυβρίζοντα μέντοι σκιρτᾷ καὶ ἀφηνιάζει καὶ
κατὰ μέρος σκιδνάμενα διαλύει τὸ τῆς ἀγέλης συντεταγμένον 5
- 33 στίφος. ὁ δὲ τέως ἡγεμῶν καταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀρχομένων
ιδιότης ἀνεφάνη, καὶ ἐπιτρέχει μὲν σπουδάζων, εἴ τι
δύναιτο συλλαβεῖν ἐξ ὑπαρχῆς καὶ ὑπαγαγέσθαι· ὅταν δὲ
ἀδυνατῇ, στένει καὶ κλαίει τὴν ἰδίαν κακίῳ εὐχέρειαν καὶ
- 34 ἑαυτὸν τῶν συμβεβηκότων αἰτιώμενος. τοῦτον δὴ τὸν τρό- 10
πον καὶ τὰ τῶν αἰσθήσεων θρέμματα, ἐπειδὴν ὁ νοῦς ὑπτίως
καὶ ῥαθύμως ἔχῃ, τῆς τῶν αἰσθητῶν ἀπλήστως ἐμφορούμενα
ἀφθονίας ἀπαυχενίζει τε καὶ σκιρτᾷ καὶ πλημμελῶς ὕπῃ
τύχοι φέρεται, καὶ ὀφθαλμοὶ πρὸς πάντα ἀναπεπταμένοι
τὰ ὀρατά, καὶ αἱ μὴ θέμις ὁρᾶν, ἐξώκειλαν, καὶ ἀκοαὶ 15
πάσας φωνὰς παραδεχόμεναι καὶ μηδέποτε πληρούμεναι,
διψῶσαι δὲ αἰεὶ περιεργίας καὶ φιλοπραγμοσύνης, ἔστι δὲ
- 35 ὅπου καὶ ἀνελευθέρου χλεύης ἐκπεριτιθήσιν. (8.) ἐπεὶ
πόθεν ἄλλοθεν τὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης θέατρα νομίζομεν
ἀμυθήτων μυριάδων ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν πληροῦσθαι; οἱ γὰρ 20
ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων ἥττους καὶ ὧτα καὶ ὀφθαλμοὺς
χωρὶς ἡνιῶν ἑάσαντες φέρεσθαι καὶ κιθαριστάς καὶ κιθαρι-
δοὺς καὶ πᾶσαν τὴν κεκλασμένην καὶ ἀνάνδρον μουσικὴν
περιέποντες, ἔτι δὲ ὀρχηστάς καὶ τοὺς ἄλλους μίμους
ἀποδεχόμενοι, ὅτι σχέσεις καὶ κινήσεις ἐκτεθλυμμένας 25
ἴσχονται καὶ κινεῖνται, τὸν ἐπὶ σκηνῆς αἰεὶ πόλεμον συγκρο-
τοῦσι μήτε τῆς τῶν ἰδίων μήτε τῆς τῶν κοινῶν ἐπανορ-
θώσεως πεφροντικότες, ἀλλὰ τὸν ἑαυτῶν οἱ δυστυχεῖς διὰ
- 36 τε ὀφθαλμῶν καὶ ὧτων ἀνατρέποντες βίον. ἄλλοι δὲ εἰσιν 30
οἱ τούτων ἀθλιώτεροι καὶ κακοδαίμονέστεροι, οἱ τὴν γεῦσιν
ὥσπερ ἐκ θεσμῶν ἔλυσαν· ἡ δὲ πρὸς πᾶσαν σιτίων τε καὶ
ποτῶν (ἀπόλαυσιν) ἄφροτος εὐθὺς ὀρμήσασα τὰ τε ἤδη

- εὐτρεπισθέντα ἐπιλέγεται καὶ πείναν ἄλμητον καὶ ἄπληστον
 ἴσχει τῶν ἀπόντων, ὥς, καὶ αἱ τῆς γαστρὸς ἀποπληρωθῶσι
 δεξαμεναί, σπαργῶσαν ἔτι καὶ μαιμῶσαν τὴν αἰὲ κενὴν ἐπι-
 θυμίαν περιβλέπεσθαι καὶ περιφοιτᾶν, μὴ τί που παροραθὲν
 5 λεύψανον ἀφεῖται, ἵνα καὶ τοῦτο παμφάγου πυρὸς δόλχην
 ἐπιλιχμήσῃται. γαστριμαργία τοίνυν ἡ ὑπαδὸς ἐκ φύσεως 37
 ἀκολουθεῖ συνουσίας ἡδονῇ μανίαν ἔκτοπον καὶ οἴστρον
 ἀνεπίσχετον καὶ λύτταν ἀργαλεωτάτην ἐπιφέρουσα· ὅταν γὰρ
 p.306M. ὑπὸ ὕψοφαγίας καὶ ἀκράτου καὶ πολλῆς | μέθης ἄνθρωποι
 10 πεισθῶσιν, οὐκέτι κρατεῖν ἑαυτῶν δύνανται, πρὸς δὲ τὰς
 ἐρωτικὰς μίξεις ἐπειγόμενοι κωμάζουσι καὶ θυραυλοῦσι, μέχρις
 ἂν τὸν πολλὸν τοῦ πάθους ἀποχευευσάμενοι βρασμὸν ἡρεμήσῃ
 θυγηθῶσιν. οὐ χάριν καὶ ἡ φύσις ὥς ἔοικεν ὑπογάστρια 38
 τὰ συνουσίας ὄργανα ἐδῆμιούργησε, προλαβοῦσα ὅτι λιμῶ
 15 μὲν οὐ χαίρει, πλησμονῇ δὲ ἔπεται καὶ πρὸς τὰς ἰδίας
 ἐνεργείας ὑπανίσταται. (9.) τοὺς οὖν τοῖς θρέμμασι τούτοις 39
 ἐπιτρέποντας ἀνθρώπων ὧν ὀρέγονται πάντων ἐμφορεῖσθαι
 κτηνοτρόφους λεκτέον, ποιμένας δ' ἔμπαλιν ὅσοι τὰ τε
 ἀναγκαῖα καὶ αὐτὰ μόνα τὰ ἐπιτήδεια παρέχουσι περι-
 20 τεμνόμενοι καὶ ἀποκόπτοντες τὴν περιττὴν καὶ ἀλυσιτελῇ
 πᾶσαν ἀφθονίαν, ἥτις ἀπορίας καὶ ἐνδοείας οὐχ ἤμισα
 βλάπτει, πρόνοιάν τε πολλὴν ἔχουσι τοῦ μὴ ἐξ ἀμελείας
 καὶ ῥαθυμίας νοσῆσαι τὴν ἀγέλην εὐχόμενοι μηδὲ τὰς
 35 ἔξωθεν εἰωθυίας κατασκήπτειν νόσους ἐπιγενέσθαι. στοχά- 40
 25 ζονται δὲ οὐδὲν ἥττον καὶ τοῦ μὴ διασπασθεῖσαν αὐτὴν
 σποράδην διασκεδασθῆναι, φόβον ἐπανατεινόμενοι τὸν σωφρο-
 νιστὴν τῶν λόγῳ μηδέποτε πειθομένων καὶ κολάζει χρώμενοι
 συνεχεῖ, μετρίᾳ μὲν κατὰ τῶν ἱάσιμα νεωτερίζοντων, ἀφρορήτην
 δὲ κατὰ τῶν ἀνίατα· τὸ γὰρ εἶναι δοκοῦν ἀπευκτὸν μέγιστον
 30 ἀγαθὸν ἀφραίνουσιν, ἡ κόλασις, ὥσπερ τοῖς τὰ σώματα
 κάμνουσιν αἱ ἱατρικαὶ ὕλαι. (10.) ταῦτα τὰ ἐπιτηδεύματα 41
 ποιμένων ἐστίν, οἱ τῶν σὺν ἡδονῇ βλαβερῶν τὰ μετὰ ἀγροίας

- προτιμῶσιν ὠφέλιμα. οὕτως γοῦν σεμνὸν καὶ λυσιτελές
 γενήμισται τὸ ποιμαίνειν, ὥστε τὸ μὲν ποιητικὸν γένος τοὺς
 βασιλέας ποιμένας λαῶν εἴωθε καλεῖν, ὁ δὲ νομοθέτης τοὺς
 σοφοὺς, οἱ μόνοι πρὸς ἀλήθειαν βασιλεῖς εἰσιν· ἄρχοντας
 γὰρ αὐτοὺς ὡς ἂν ποιμνὴς εἰσάγει τῆς ἀνθρώπων ἀπάντων 5
 42 ἀλόγου φορᾶς. διὰ τοῦτο καὶ τῇ τελειωθέντι ἐξ ἀσκήσεως
 Ἰακώβ τὴν ποιμενικὴν ἐπιστήμην περιῆψε· ποιμαίνει γὰρ
 οὗτος τὰ πρόβατα Λάβαν (Gen. 30,36), τῆς τοῦ ἄφρονος
 ψυχῆς τὰ αἰσθητὰ μόνα καὶ φαινόμενα νομιζούσης ἀγαθὰ,
 χρώμασι καὶ σκιαῖς ὑπατημένης καὶ δεδουλωμένης· λευ- 10
 43 κασμός γὰρ ἐρμηνεύεται Λάβαν. καὶ Μωυσεὶ τῇ πανσόφῃ
 τὴν αὐτὴν τέχνην ἀνατίθησι· καὶ γὰρ οὗτος ποιμὴν ἀπο-
 δείκνυται διανοίας τυφλὸν πρὸ ἀληθείας ἀσπαζομένης καὶ πρὸ
 τοῦ εἶναι τὸ δοκεῖν | ἀποδεχομένης· περισσὸς γὰρ Ἰοθὺρ p.307 M.
 ἐρμηνεύεται, περιττὸν δὲ καὶ ἐπεισηγμένον ἀπλανεῖ βίῳ πρὸς 15
 ἀπάτην τυφλός, ὃ καὶ τὰ κατὰ πόλεις ἕτερα παρ' ἑτέροις,
 οὐ τὰ αὐτὰ δίκαια παρὰ πᾶσιν, ἔθος εἰσηγεῖσθαι τὰ κοινὰ
 τῆς φύσεως καὶ ἀκίνητα νόμιμα οὐδ' ὄναρ ἰδόντι· λέγεται
 γὰρ ὅτι „Μωυσεὶς τὴν ποιμαίνων τὰ πρόβατα Ἰοθὺρ τοῦ
 44 ἱερέως Μαδιάμ (Exod. 3,1). ὁ δ' αὐτὸς οὗτος εὐχεται, 20
 μὴ ὡς ἀνεπιτρόπευτον ποιμνὴν τὸν ὄχλον καὶ λεῶν ἅπαντα
 τῆς ψυχῆς ἀφελῆναι, τυχεῖν δὲ ἀγαθοῦ ποιμένος ἐξάγοντος
 μὲν ἀπὸ τῶν ἀφροσύνης καὶ ἀδικίας καὶ πάσης κακίας
 δικτύων, εἰσάγοντος δὲ εἰς τὰ παιδείας καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς
 δόγματα· „ἐπισκεψάσθω“ γὰρ φησι „κύριος ὁ θεὸς τῶν 25
 πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς συναγωγῆς
 ταύτης“. εἰτα ὀλίγα προσειπὼν ἐπιφέρει· „καὶ οὐκ ἔσται ἡ
 συναγωγὴ κυρίου ὥσεὶ πρόβατα, οἷς οὐκ ἔστι ποιμὴν“
 45 (Num. 27,16. 17). (11.) ἀλλ' οὐκ ἄξιον εὐχεσθαι μὴ χωρὶς 30
 ἐπιστάτου καὶ ἡγεμόνος ἐαθῆναι τὸ συγγενὲς καὶ συμφυὲς
 ἡμῶν ἐκάστη ποιμνίον, ὡς μὴ τῆς φαυλοτάτης τῶν κακο-
 πολιτειῶν ὀχλοκρατίας, ἣ παράκομμα τῆς ἀρίστης δημο-

κρατίας ἐστίν, ἀναπλησθέντες θορόβοις καὶ ταραχαῖς καὶ
 ἐμφολίοις στάσεσιν αἰεὶ χρώμενοι διατελῶμεν; οὐ μὴν ἀναρ- 46
 χία μόνον ὀχλοκρατίαν τίκτουσα δεινόν, ἀλλ' ἡ καὶ παρανόμου
 καὶ βιαιῶν τινὸς ἐφ' ἡγεμονίαν ἐπανάστασις· τύραννος γὰρ
 5 ἐκ φύσεως ἐχθρός, πόλεων μὲν ἄνθρωπος, σώματος δὲ καὶ
 ψυχῆς καὶ τῶν καθ' ἑκάτερον πραγμάτων ὁ τὴν ἀκρόπολιν
 ἐπιτετειχικῶς ἐκάστην θηριωδέστατος νοῦς. ἀλυσιτελεῖς δὲ 47
 οὐχ αὐταὶ μόνον αἱ δεσποτεῖται, ἀλλὰ καὶ τῶν λίαν ἐπεικῶν
 ἀρχαί τε καὶ προστασίαι· χρηστότης γὰρ πρᾶγμα εὐκατα-
 10 φρόνητον καὶ ἐκατέροις, ἄρχουσὶ τε καὶ ὑπηκόοις, βλαβερόν,
 τοῖς μὲν ἐκ τῆς τῶν ὑποτεταγμένων εἰς αὐτοὺς ὀλιγωρίας
 μηδὲν μῆτε ἴδιον μῆτε κοινὸν ἐπανορθώσασθαι δυναμένοις,
 ἔστι δ' ὅτε καὶ τὰς ἡγεμονίας ἀναγκαζομένοις ἀποτίθεται,
 τοῖς δὲ ἐκ συνεχοῦς τῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας ὀλιγωρίας πειθοῦς
 15 ἡμεληκόσι καὶ ἀδεῶς ἐπὶ μεγάλου κακοῦ κτήσεται περι-
 ποιησαμένοις αὐθαδεῖαν. τούτους μὲν (οὖν) θρεμμάτων, 48
 ἐκείνους δὲ κτηνοτρόφων οὐδὲν νομιστέον διαφέρειν· οἱ μὲν
 γὰρ τρυφᾷ ἐν ἀφθόνοις ὕλαις ἀναπείθουσιν, οἱ δὲ τὸν κόρον
 ἀδυνατοῦντες φέρειν ἐξυβρίζουσι. χρὴ δὲ ὥσπερ αἰπόλον ἢ
 20 βουκόλον ἢ ποιμένα ἢ κοινῶς νομέα τὸν ἡμέτερον ἄρχειν
 p.308M. νοῦν τὸ | συμφέρον πρὸ τοῦ ἡδέος ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς θρέμ-
 μασιν αἰρούμενον. (12.) ἢ δὲ τοῦ θεοῦ ἐπίσχεψις πρῶτον 49
 σχεδὸν καὶ μόνον αἴτιον τοῦ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς μὴ ἀνεπι-
 τρώπευτα ἀφεθῆναι, τυχεῖν δὲ ἀνυπαίτιου καὶ πάντα ἀγαθοῦ
 25 ποιμένος· οὗ κατασταθέντος ἀμήχανον τὴν σύνοδον τῆς δια-
 νοίας γενέσθαι σποράδα. ὑπὸ γὰρ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν
 σύνταξιν ἐξ ἀνάγκης φανεῖται πρὸς τὴν ἐνὸς ἐπιστάσιν
 ἀφορῶσα, ἐπεὶ τό γε πολλαῖς ὑπακούειν ἀρχαῖς ἀναγκά-
 ζεσθαι βαρύτερον ἄχθος. οὕτως μέντοι τὸ ποιμαίνειν ἐστὶν 50
 30 ἀγαθόν, ὥστε οὐ βασιλεῦσι μόνον καὶ σοφοῖς ἀνδράσι καὶ
 ψυχαῖς τέλεια κεκαθαρμέναις ἀλλὰ καὶ θεῷ τῇ πανηγεμονίᾳ
 δικαίως ἀνατίθεται. τούτου δὲ ἐγγυητῆς οὐχ ὁ τυχὼν ἀλλὰ

προφήτης ἐστίν, ὃ καλὸν πιστεύειν, ὃ τὰς ὑμνωδίας ἀνα-
 γράψας· λέγει γὰρ ὧδε· „κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδὲν με
 51 ὑστερήσει“ (Psalm. 22,1). τοῦτο μέντοι τὸ ἄσμα παντὶ
 φιλοθέῳ μελετᾶν ἐμπρεπές, τῷ δὲ δὴ κόσμῳ καὶ διαφερόν-
 τως· καθάπερ γὰρ τινὰ ποιμένην γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ 5
 πῦρ καὶ ὅσα ἐν τούτοις φυτὰ τε αὐ καὶ ζῷα, τὰ μὲν θνητὰ
 τὰ δὲ θεῖα, ἔτι δὲ οὐρανοῦ φύσιν καὶ ἡλίου καὶ σελήνης
 περιόδους καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τροπὰς τε αὐ καὶ χορείας
 ἐναρμονίους ὁ ποιμὴν καὶ βασιλεὺς θεὸς ἄγει κατὰ δίκην
 καὶ νόμον, προστησάμενος τὸν ὄρθιν αὐτοῦ λόγον καὶ πρω- 10
 τόγονον υἱόν, δις τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀγέλης οἶα
 τις μεγάλου βασιλέως ὑπαρχος διαδέχεται· καὶ γὰρ εἴρηται
 που· „Ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι, ἀποστέλλω ἄγγελόν μου εἰς πρόσωπόν
 52 σου τοῦ φυλάξαι σε ἐν τῇ ὁδῷ“ (Exod. 23,20). λεγέτω
 τοῖνον καὶ ὁ κόσμος ἅπας, ἡ μεγίστη καὶ τελειωτάτη τοῦ 15
 ὄντος θεοῦ ποιμένη· „κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδὲν με
 53 ὑστερήσει“. λεγέτω καὶ ἕκαστος τῶν ἐν μέρει τὸ αὐτὸ
 τοῦτο μὴ τῇ διὰ γλώττης καὶ στόματος ῥεούσῃ φωνῇ πρὸς
 βραχεῖαν ἀέρος ἐξικνουμένη μοῖραν, ἀλλὰ τῇ τῆς διανοίας
 εὐρυνομένη καὶ τῶν τοῦ παντός ἀπτομένη περὶ τῶν· 20
 | ἀμύχανον γὰρ τῶν ἐπιβαλλόντων ἔνδειαν εἶναι τινος ἐπιστα- p.309 M.
 τοῦντος θεοῦ πλήρη καὶ τέλεια τὰγαθὰ τοῖς οὖσιν ἅπασιν
 54 εἰσθότος χαρίζεσθαι. (13.) παγκάλῃ δὲ εἰς ὁσιότητα
 παραίνεσις ἡ διὰ τοῦ λεχθέντος ἄσματος· τῷ γὰρ ὄντι ὁ
 μὲν πάντα τὰ ἄλλα δοκῶν ἔχειν, τῇ δὲ ἐνὸς προστασία 25
 δυσχεραίνων, ἀτελής καὶ πένης· ἥτις δὲ ὑπὸ θεοῦ ποιμαίνεται
 φυγὴ τὸ ἐν καὶ μόνον ἔχουσα, οὐ τὰ πάντα ἐκκρέματα,
 ἀπροσδεῆς εἰκότως ἐστὶν ἄλλων, οὐ τυφλὸν πλοῦτον, βλέ-
 55 ποντα δὲ καὶ σφόδρα ὀξυδοροκοῦντα θαυμάζουσα. τούτου
 πάντες οἱ μαθηταὶ εἰς σύντονον καὶ δυσπαύλακτον ἔρωτα 30
 ἦλθον, διὸ κτηνοτροφίαν γελάσαντες ἐξεπόννησαν ποιμενικὴν
 ἢ ἐπιστήμην. τεκμήριον δέ· ὁ τὴν περὶ σῶμα καὶ τὰς κενὰς

δόξας ὑπόθεσιν ἀεὶ μελετῶν Ἰωσήφ, ἄρχειν μὲν καὶ ἐπι-
 στατεῖν ἀλόγου φύσεως οὐκ ἐπιστάμενος — πρεσβύταις γὰρ
 ἔθος ἐπὶ τὰς ἀνυπευθύνους ἀρχὰς καλεῖσθαι, νέος δὲ ἐστὶν
 οὗτος ἀεὶ, καὶ τὸ χρόνου μήκει γῆρας ἐπιγινόμενον ἐνέγκη-
 5 ται —, τρέφειν δὲ εἰωθὼς καὶ συναύξειν ὑπολαμβάνει καὶ
 τοὺς φιλαρέτους πείσαι δυνήσεσθαι μεταβάλλειν ὡς αὐτόν,
 ἵνα τῶν ἀλόγων καὶ ἀψύχων περιεχόμενοι μηκέτ' ἐνευκαίρειν
 δύνωνται τοῖς λογικῆς ψυχῆς ἐπιτηδεύμασι· φησὶ γάρ· ἂν 57
 ὁ βασιλεὺς νοῦς τῆς σωματικῆς χώρας πυνθάνηται, τί τὸ
 10 ἔργον ὁμῶν, ἀποκρίνεσθε· ἄνδρες κτηνοτρόφοι ἐσμέν (Gen.
 46, 33. 34). τοῦτο ἀκούσαντες κατὰ τὸ εἶκος δυσχεραίνου-
 σιν, εἰ ἡγεμόνες ὄντες ὑπηκόων τάξιν ἔχειν ὁμολογήσουσιν·
 οἱ μὲν γὰρ τροφὰς ταῖς αἰσθησέσι διὰ τῆς τῶν αἰσθητῶν 58
 ἀφθονίας εὐτρεπιζόμενοι δοῦλοι γίνονται τῶν τρεφομένων
 15 καθάπερ δεσποίναις οἰκέται φόρον τελοῦντες καθ' ἑκάστην
 ἡμέραν ἀναγκαῖον, ἄρχοντες δὲ οἱ τούτων ἐπιστατοῦντες καὶ
 τὰ περιττὰ τῆς εἰς ἀπληστίαν ὁρμῆς αὐτῶν ἐπιστομίζοντες.
 τὸ μὲν οὖν πρῶτον καίτοι τοῦ λεχθέντος οὐ καθ' ἡδονὴν 59
 ἀκούσαντες ἔχεμυθήσουσι περιττὸν ἡγούμενοι τὸ μὴ μαθη-
 20 σομένους διαφορὰν κτηνοτροφίας καὶ ποιμενικῆς ὑφ' ἡγεῖσθαι,
 αὐθις δὲ ὅταν ὁ περὶ τούτων ἀγὼν ἐνστέῃ, διαγωνιοῦνται
 πάσῃ δυνάμει καί, πρὶν ἀνὰ κράτος ἐλεῖν, οὐκ ἀνήσουσι τὸ
 τῆς φύσεως ἐλεύθερόν τε καὶ εὐγενὲς καὶ ἡγεμονικὸν τῷ
 ὄντι ἐπιδειξάμενοι· πυνθανομένου γοῦν τοῦ βασιλέως „τί τὸ
 25 ἔργον ὁμῶν;“ ἀποκρίνονται· „ποιμένες ἐσμέν, καὶ οἱ πατέρες
 ἡμῶν“ (Gen. 47, 3). (14.) εἰτ' οὐκ ἂν δόξαιεν ἐπὶ ποι- 60
 μενικῇ τοσοῦτον αὐχεῖν, ὅσον οὐδὲ ἐπὶ τῷ τοσοῦτῳ κράτει
 τῆς ἀρχῆς ὁ προσσημιλῶν αὐτοῖς βασιλεὺς; οἳ γε οὐχ αὐτοῖς
 μόνοις τὴν προαίρεσιν τοῦ βίου τούτου μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ
 30 καὶ τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ὡς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἀπάσης
 p.310M. | ἀξίου· καίτοι γε, εἰ μὲν ἦν περὶ αἰγῶν ἢ προβάτων ἐπι- 61
 μελείας ὁ λόγος, καὶ ἴσως ἡδέσθησαν ὁμολογεῖν αἰτιάν

- φυγόντες· ἄδοξα γὰρ καὶ ταπεινὰ τὰ τοιαῦτα παρὰ τοῖς ὄχλῳ μὲν εὐτυχίας τὸν ἄνευ φρονήσεως περιβεβλημένοις
- 62 καὶ μάλιστα βασιλεῦσι νενόμισται· τὸ δὲ Αἰγυπτιακὸν ἐκ φύσεως καὶ διαφερόντως ἐστὶν ὑπέραυχον, ὅποτε μικρά τις αὐτὸ μόνον αὔρα καταπνεύσειεν εὐπραγίας, ὥς χλεύην καὶ 5 πλατὺν γέλωτα ἡγεῖσθαι τὰς τῶν δημοτικωτέρων ἀνθρώπων
- 63 περὶ βίον σπουδὰς τε καὶ φιλοτιμίας. ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν ἐν ψυχῇ δυνάμεων λογικῶν τε αὖ καὶ ἀλόγων πρόκειται σκοπεῖν, εἰκότως αὐχήσουσιν οἱ πεπεισμένοι ὅτι δύνανται κρατεῖν τῶν ἀλόγων συμμάχοις χρώμενοι ταῖς λογικαῖς. 10
- 64 ἐὰν μέντοι τις βάσκανος καὶ φιλεγκλήμων αἰτιώμενος φάσκη· πῶς οὖν ποιμενικὴν τέχνην διαπονοῦντες καὶ τῆς συμφορῆς ποίμνης ἐπιμέλειαν ἔχειν καὶ προστασίαν ἐπαγγελλόμενοι προσορμίσασθαι τῇ σώματος καὶ παθῶν χώρα διανοήθητε, Αἰγύπτῳ, ἀλλ' οὐχ ἑτέρῳσε τὸν πλοῦν ἐποιήσασθε; μετὰ 15 παρρησίας αὐτῷ λεκτέον, ὅτι „παροικεῖν, οὐ κατοικεῖν
- 65 ἤλθομεν“ (Gen. 47, 4)· τῷ γὰρ ὄντι πᾶσα ψυχὴ σοφοῦ πατρίδα μὲν οὐρανόν, ξένην δὲ γῆν ἔλαχε, καὶ νομίζει τὸν μὲν σοφίας οἶκον ἴδιον, τὸν δὲ σώματος ὀδυνητόν, ᾧ καὶ 20 παρεπιδημεῖν οἴεται. οὐκοῦν ἐπειδὴν ὁ ἀγγελάρχης νοῦς
- 66 παραλαβὼν τὴν ψυχῆς ἀγέλην νόμῳ φύσεως διδασκαλῶν χρώμενος εὐτόνως ἀφηγῆται, δόκιμον αὐτὴν καὶ σφόδρα ἐπαινετὴν ἀπεργάζεται, ὅταν δὲ παρανομία ῥαθύμως καὶ ἀνειμένως προσφερόμενος, ψεκτὴν. εἰκότως τοῖνον ὁ μὲν βασιλέως ὄνομα ὑποδύσεται ποιμὴν προσαγορευθεὶς, ὁ δ' 25 ὀψαρτυτοῦ τινος ἢ σιτοπόνου κτηνοτρόφος ἐπιφημισθεὶς, εὐωχίαν καὶ θοίνην ἀδηφαγεῖν θρέμμασιν εἰωθόσιν εὐτρεπίζόμενος.
- 67 (15.) Οὐ δὴ τρόπον γεωργὸς μὲν ἐργάτου γῆς, ποιμὴν δὲ κτηνοτρόφου διενήνοχεν, οὐκ ἀμελῶς ἐπιδέδειχα. καὶ 30 τρίτον δ' ἐστὶ συγγενειὰν τινα ἔχον πρὸς τὰ λεχθέντα, περὶ οὗ νῦν ἐροῦμεν· ἰππέα τε γὰρ καὶ ἀναβάτην οὐ μόνον,

ἄνθρωπον ἐποχοῦμενον ἐποχομένου χρημετιστικῷ ζῳῷ
μακρῷ διαφέρειν ἤγεται, ἀλλὰ καὶ λογισμὸν λογισμοῦ. ὁ μὲν 68
τοῖνον ἄνευ τέχνης ἱππικῆς ἐπιβεβηκὼς λέγεται μὲν εἰκότως
ἀναβάτης, ἐκδεδωκε δὲ ἑαυτὸν ἀλόγῳ καὶ σκιρτητικῷ θρέμ-

- p.311 M. ματι, ὥσθ' ὅπῃ ἂν ἐκεῖνο χωρῇ | 'κείσε πάντως ἀναγκαῖον
6 φέρεσθαι καὶ μὴ προῖδόμενον χάσμα γῆς ἢ βαθύν τινα
βόθρον ὑπὸ τῆς ἐν τῷ ὁρόμῳ ῥύμης κατακρημνισθῆναι
[συνηγέθῃ] καὶ συγκαταποθῆναι τὸν φερόμενον. ὁ δ' 69
ἱππεὺς πάλιν, ὅταν ἀνέρχεται μέλλῃ, χαλινὸν ἐντίθῃσι
10 ἄπειτ' ἐφαλλόμενος τῆς περιουχενίου χαίτης ἐνεῖληπται καὶ
φέρεσθαι δοκῶν αὐτός, εἰ δεῖ τάληθές εἰπεῖν, ἄγει τὸ
κομίζον τρόπον κυβερνήτου· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἄγεσθαι δοκῶν
ὑπὸ νεῶς τῆς κυβερνωμένης ἄγει πρὸς ἀλήθειαν αὐτὴν καὶ
ἐφ' οὗ ἐπείγεται παραπέμπει λιμένας. ὅταν μὲν οὖν εὐτηνίως 70
15 προέρχεται, καταψήχει ὁ ἱππεὺς ὥς ἂν ἐπαινῶν τὸν ἵππον,
ὅταν δὲ σὺν πλείονι ὁρμῇ πέραν ἐκφέρηται τοῦ μετρίου,
μετὰ βίας εὐτόνως ἀναχαιτίζει, ὥς ὑπανεῖναι τοῦ τάχους·
ἐὰν δὲ ἀπειθῶν ἐπιμένῃ, λαβὼν τοῦ χαλινοῦ ὅλον ἀντέσπασε
καὶ ἀντιπεριήγαγεν αὐτοῦ τὸν αὐχένα, ὥς ἐξ ἀνάγκης στήναι·
20 καὶ πρὸς σκιρτήσεις μὲν καὶ τοὺς συνεχεῖς ἀφηνιασμούς 71
εἰσι μάλιστα καὶ μύωπες εὐτρεπεῖς καὶ τὰλλ' ὅσα πωλο-
δάμναις ἵππων κατεσκεύασται κολαστήρια. καὶ θαυμαστὸν
οὐδέν· ἀνιόντος γὰρ τοῦ ἱππέως καὶ ἱππικῇ τέχνῃ συνανέρ-
χεται, ὥστε δύο ὄντες καὶ ἐποχοῦμενοι καὶ ἐπιστήμονες
25 εἰκότως ἑνὸς καὶ ὑποβεβλημένου καὶ ἀπαρადέκτου τέχνης
ζῳοῦ περιέσσονται. (16.) μεταβάς τοῖνον ἀπὸ τῶν χρημετι- 72
ζόντων καὶ τῶν ἐποχομένων αὐτοῖς τὴν σαυτοῦ ψυχὴν εἰ
θέλεις ἐρεῦνησον· εὐρήσεις γὰρ ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτῆς καὶ
ἵππους καὶ ἡνίοχον καὶ ἀναβάτην, ὅσα περ καὶ ἐν τοῖς ἐκτός.
30 ἵπποι μὲν οὖν ἐπιθυμία καὶ θυμὸς εἰσιν, ὁ μὲν ἄρρηγ, ἡ δὲ 73
ὑγίεια. διὰ τοῦθ' ὁ μὲν γαυριῶν ἄφετος εἶναι βούλεται καὶ
ἐλευθερος καὶ ἔστιν ὑψαύχην ὥς ἂν ἄρρηγ, ἡ δ' ἀνελεύ-

- θερος καὶ δουλοπρεπῆς καὶ πανουργίᾳ χαίρουσα οἰκίσαιτος, οἰκοφθόρος· θήλεια γάρ. ἀναβάτης δὲ καὶ ἡνίοχος εἰς ὁ νοῦς· ἀλλ' ἡνίκα μὲν μετὰ φρονήσεως ἄνεισιν, ἡνίοχος, ὅποτε
- 74 δὲ μετ' ἀφροσύνης, ἀναβάτης. ἄφρων μὲν οὖν ὑπὸ ἀμαθίας κρατεῖν ἀδυνατεῖ τῶν ἡνίων, αἱ δὲ τῶν χειρῶν ἀπορρουεῖσαι 5 χαμαὶ πίπτουσι, τὰ δὲ ζῶα εὐθύς ἀφηνιάσαντα πλημμελῇ
- 75 καὶ ἄτακτον ποιεῖται τὸν δρόμον. ὁ δ' ἐπιβεβηκὼς οὐδενὸς ἐνειλημμένος, ὅφ' οὐ στηριχθήσεται, πίπτει, περιδρουπτόμενος δὲ γόνυ καὶ χεῖρας καὶ πρόσωπα μεγάλα κλαίει τὴν ἰδίαν κακοπραγίαν ὁ δεύλαιος, πολλάκις δὲ καὶ τὰς βάσεις πρὸς τὸν 10 δέφρον ἐξημμένος ἀνατραπεί· ὕπτιος ἐπὶ νῶτα | ἀπηώρηται p.312 M. καὶ ἐν ἀρματορχαῖς αὐταῖς κεφαλὴν τε καὶ αὐχένα καὶ ὦμους ἀμφοτέρους περιθραύεται κατασυρόμενος, εἴθ' ὧδε κἀκεῖσε φορούμενος καὶ πᾶσι τοῖς ἐν ποσὶ προσαρταττόμενος οἰκτρότα-
- 76 τὸν ὑπομένει θάνατον. τῷ μὲν δὴ τοιοῦτον ἀποβαίνει τὸ 15 τέλος, τὸ δὲ ὄχημα ἀνακουφίζόμενον καὶ ἐξαλλόμενον μετὰ βίας, ὅταν ἐπὶ γῆν παλίσσυτον ἐνεχθῇ, ῥᾶστα κατὰγνυται, ὡς μηκέτ' αὐθις ἀρμοσθῆναι καὶ παγῆναι δύνασθαι· τὰ δὲ ζῶα πάντων τῶν συνεχόντων ἀφειμένα παρακινεῖται καὶ οἰστρᾷ καὶ οὐ παύεται φερόμενα, πρὶν ὑποσκαλισθέντα πεσεῖν 20 ἢ κατὰ τινος ἐνεχθέντα κρημνοῦ βαθέος παραπολέσθαι.
- 77 (17.) τοῦτον οὖν ἔοικε τὸν τρόπον αὐτοῖς ἐπιβάταις τὸ τῆς ψυχῆς ὄχημα σύμπαν διαφθείρεσθαι πλημμελῆσαν τὴν ἡνιόχισιν. τοὺς δὴ τοιούτους ἵππους καὶ τοὺς ἐποχομένους ἄνευ τέχνης αὐτοῖς λυσιτελεῖς καθαιρεῖσθαι, ἵνα τὰ ἀρετῆς 25 ἐγειρήνται· πιπτούσης γὰρ ἀφροσύνης ἀνάγκη φρόνησιν ὑπανά-
- 78 στασθαι. διὰ τοῦτ' ἐν προτρεπτικοῖς Μωυσῆς φησιν· „ἐάν ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον ἐπ' ἐχθρούς σου καὶ ἴδῃς ἵππον καὶ ἀναβάτην καὶ λαὸν πλείονα, οὐ φοβηθήσῃ, ὅτι κύριος ὁ θεὸς μετὰ σοῦ“ (Deut. 20,1). θυμοῦ γὰρ καὶ ἐπιθυμίας καὶ 30 συνόλως ἀπάντων παθῶν, πασῶν δὲ καὶ τῶν ἄλλων <κακιῶν> ἐποχομένων ὥσπερ ἵπποις ἐκάστοις λογισμῶν, κἂν ἀμάχῳ

ῥώμη κεχρηῆσθαι νομίζωσιν, ἀλογητέον τοὺς ἔχοντας τὴν
 τοῦ μεγάλου βασιλέως θεοῦ δύναμιν ὑπερασπίζουσιν καὶ
 προαγωνιζομένην αἰεὶ καὶ πανταχοῦ. στρατὸς δὲ θεῖος αἱ 79
 ἀρεταὶ φιλοθέων ὑπέρμαχοι ψυχῶν, αἷς, ἐπειδὴν ἴδωσι τὸν
 5 ἀντίπαλον ἡττημένον, ἀρμόττει πάγκαλον καὶ προπωδέστατον
 ὕμνον ᾄδειν τῷ νικηφόρῳ καὶ καλλινίκῳ θεῷ. οὗο δὲ χοροί,
 ὁ μὲν τῆς ἀνδρωνίτιδος, ὁ δὲ τῆς γυναικωνίτιδος ἐστίας,
 στάντες ἀντηχον καὶ ἀντίφωνον ἀναμέλψουσιν ἀρμονίαν.
 χρήσεται δ' ὁ μὲν τῶν ἀνδρῶν χορὸς ἡγεμόνι Μωυσεῖ, νῆ 80
 10 τελείῳ, ὁ δὲ τῶν γυναικῶν Μαριάμ, αἰσθήσει κεκαθαυμένη
 (Exod. 15, 1. 20). δίκαιον γὰρ καὶ νοητῶς καὶ αἰσθητῶς
 τοὺς εἰς τὸ θεῖον ὕμνους καὶ εὐδαιμονισμοὺς ἀνυπερθέτως
 ποιῆσθαι καὶ τῶν ὀργάνων ἐμμελῶς κρούειν ἐκάτερον, τό
 τε νοῦ καὶ αἰσθήσεως, ἐπὶ τῇ τοῦ μόνου σωτῆρος εὐχαριστίᾳ
 15 καὶ τιμῇ. τὴν γοῦν παραλίον ᾠδὴν ᾄδουσι μὲν πάντες 81
 ἄνδρες, οὐ μὴν τυφλῇ διανοίᾳ, ἀλλ' ὀξὺ καθορῶντες Μωυ-
 σέως ἐξάρχοντος, ᾄδουσι δὲ καὶ γυναῖκες αἱ πρὸς ἀλήθειαν
 ἄρισται, τῷ τῆς ἀρετῆς ἐγγεγραμμέναι πολιτεύματι, Μαριάμ
 ἀφηγουμένης αὐταῖς. (18.) ὕμνος δὲ ὁ αὐτὸς ἀμφοτέροις 82
 20 ᾄδεται τοῖς χοροῖς ἐπιφθὸν ἔχων θαυμασιώτατον, ὃν ἐφυ-
 μνεῖσθαι καλόν· ἐστι δὲ τοιόσδε· „ἄσωμεν τῷ κυρίῳ,
 p.313 M. ἐνδόξως γὰρ | θεδόξασται· ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς
 θάλασσαν“ (Exod. 15, 1. 21). ἀμείνονα γὰρ καὶ τελειοτέραν 83
 οὐκ ἂν τις εὖροι σκοπῶν νίκην ἢ καθ' ἣν τὸ τετράπουν
 25 καὶ σκιρτητικὸν καὶ ὑπέραιχον ἡττηται παθῶν τε καὶ κα-
 κιῶν ἀλκιμώτατον στίφος — καὶ γὰρ κακίαι τῷ γένει τέτ-
 ταρες καὶ πάθη ταύταις ἰσάριθμα —, πρὸς δὲ καὶ ὁ ἐπι-
 βάτης αὐτῶν μισάρετος καὶ φιλοπαθὴς νοῦς καταπεσὼν οἴχεται,
 δς ἡδοναῖς καὶ ἐπιθυμίαις, ἀδικίαις τε καὶ πανουργίαις, ἔτι
 30 δὲ ἀρπαγαῖς καὶ πλεονεξίαις καὶ τοῖς παραπλησίοις θρέμ-
 μασιν ἐγεγῆθει. παγκάλως οὖν ὁ νομοθέτης ἐν ταῖς παρὰι- 84
 νέσεσιν ἐκδιδάσκει μὴδ' ἄρχοντα χειροτονεῖν ἵπποτρόφον,

ἀνεπιτήδειον οἰόμενος εἶναι πρὸς ἡγεμονίαν πάνθ' ὃς ἂν
 περὶ ἡρόνας καὶ ἐπιθυμίας καὶ ἔρωτας ἀκαθέκτους μεμηνώς
 οἷα ἀχαλίνωτος καὶ ἀφηνιαστῆς ἵππος οἰστρᾷ· λέγει γὰρ
 ὧδε· «οὐ θυνήσῃ καταστῆσαι ἐπὶ σεαυτὸν ἄνθρωπον ἀλ-
 λότριον, ὅτι οὐκ ἀδελφός σου ἐστι· διότι οὐ πληθυνεῖ ἑαυτῷ 5
 ἵππον, οὐδὲ μὴ ἀποστρέψῃ τὸν λαὸν εἰς Αἴγυπτον» (Deut.
 85 17,15. 16). οὐκοῦν τῶν ἵπποτρόφων πρὸς ἀρχὴν πέφυκεν
 οὐδεὶς κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν· καίτοι φαίη τις ἂν
 ἴσως, ὅτι μεγάλη χεὶρ ἐστὶ βασιλέως ἱππικῇ δυνάμει οὔτε
 πεζῆς οὔτε ναυτικῆς ἀποδόουσα, πολλαχούθ' ὁ καὶ λυσι- 10
 τελεστέρα καὶ μάλιστα ἐν οἷς ἀνυπερβέτου καὶ συντόνου
 τάχους τῆς ἐπεξόδου δεῖ τῶν καιρῶν μέλλειν οὐκ ἐπι-
 τρεπόντων, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς ἵσταμένων ἀκμῆς, ὥς μὴ ἀνα-
 βάλλεσθαι τοὺς ὑστερηκότες μᾶλλον ἢ ἀποτυχεῖν ἂν εἰκότως
 εἰσάπαν νομισθῆναι, φθάντων παρελθεῖν ὥσπερ νέφους 15
 86 ἐκείνων. (19.) εἵπομεν δ' ἂν αὐτοῖς· οὐδεμίαν, ὧ γεν-
 ναῖοι, φρουρὰν ἄρχοντος ὁ νομοθέτης ὑποτίθεται οὐδὲ τὸ
 συλλεχθὲν αὐτῷ στράτευμα ἀχρωτηριάξει τῆς δυνάμεως τὸ
 ἀνυσιμώτερον, τὴν ἱππικὴν δυνάμειν, ἀποκόπτειν, ἀλλ' ὥς
 οἶόν τε πειράται συναύξειν, ἔν' εἷς τε ἰσχύει καὶ πλῆθος 20
 87 ἐπιδόντες οἱ σύμμαχοι ῥᾶστα τοὺς ἐναντίους καθαιρῶσι. τίνι
 γὰρ οὕτω λοχίσει στράτευμα καὶ τάξει καὶ κατὰ φάλαγγας
 διανεῖμαι καὶ λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχους καὶ τοὺς ἄλλους
 πλείονων ἢ ἐλαττόνων ἡγεμόνας καταστῆσαι ἢ ὅσα τακτικά
 καὶ στρατηγικά εὗρηται [καὶ] τοῖς ὀρθῶς χρησιμοποιένοις 25
 ὑφ' ἡγήσασθαι κατὰ πολλὴν τῆς ἐν τούτοις ἐπιστήμης περι-
 88 ουσίαν ἐξεγένετο; ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἔστι νῦν ὁ λόγος αὐτῷ
 περὶ δυνάμεως ἱππικῆς, ἣν συγκροτεῖσθαι πρὸς ἄρχοντος
 ἐπ' ἀναιρέσει δυσμενῶν καὶ σωτηρίᾳ φίλων ἀναγκαῖον, ἀλλὰ
 περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀλόγου καὶ ἀμέτρου καὶ ἀπειθοῦς 30
 φόρᾶς, ἣν ἐπιστομίζειν λυσιτελές, μή ποτε τὸν λαὸν αὐτῆς
 ἅπαντα εἰς Αἴγυπτον, τὴν τοῦ σώματος χώραν, ἀποστρέψῃ

καὶ φιλήδονον καὶ φιλοπαθῆ μᾶλλον ἢ φιλάρετον καὶ φιλό-
 p.314M. θεον ἀνὰ κράτος | ἐργάσεται, ἐπειδὴ τὸν πλῆθος ἵππων παρ'
 ἑαυτοῦ κτώμενον ἀνάγκη τὴν εἰς Αἴγυπτον, ὡς αὐτὸς ἔφη,
 βαδίζειν ὁδόν. ὅταν γὰρ καθ' ἑκάτερον τοῖχον τῆς ψυχῆς 89
 5 νεῶς τρόπον, τὸν τε νοῦ καὶ αἰσθήσεως, ὑπὸ βίας τῶν
 καταπνεόντων εἰς αὐτὴν παθῶν τε καὶ ἀδικημάτων ἀντιρ-
 ρεπούσης καὶ κλινομένης ἐξαιρόμενον ἐπιβαίνει τὸ κῦμα,
 τόθ' ὡς εἰκὸς ὑπέραντλος ὁ νοῦς γινόμενος καταποντοῦται·
 βυθὸς δέ ἐστιν, εἰς ὃν καταποντοῦται καὶ καταδύεται, σῶμα
 10 αὐτὸ τὸ ἀπαικασθὲν Αἰγύπτῳ. (20.) μὴ ποτ' οὖν περὶ 90
 τοῦτο σπουδᾶς τῆς ἵπποτροφίας τὸ εἶδος. οἱ μὲν γὰρ
 θάτερον μετιόντες ψεκτοὶ μὲν καὶ αὐτοί· πῶς γὰρ οὐ; παρ'
 οἷς ἄλογα ζῶα μᾶλλον τετίμηται, ὧν ἐκ τῆς οἰκίας ἵππων
 μὲν ἀγέλαι κατεσκευημένων ἀεὶ προσέρχονται, ἀνθρώπων δὲ
 15 ἐπομένων οὐδὲ εἰς ἔρανον εἰς ἐπανόρθωσιν ἐνδοείας, οὐ θεωρεᾶν
 εἰς περιουσίαν εὐρίσκόμενος. ἀλλ' ὅμως κουφότερα ἀδικοῦσιν· 91
 ἀθλητάς γὰρ ἵππους ἀνατρέφοντες τοὺς τε ἱεροὺς ἀγῶνας
 καὶ τὰς πανταχῇ πανηγύρεις ἀγομένας φασὶ κοσμεῖν καὶ
 οὐχ ἡδονῆς μόνον [ἀλλὰ] καὶ τῆς περὶ τὴν θέαν τέρψεως
 20 αἵτιοι γίνεσθαι τοῖς ὁρῶσιν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν καλῶν
 ἀσκήσεώς τε καὶ μελέτης· οἱ γὰρ τὸν τοῦ νικηφορῆσαι
 πόθον ἐνιδόντες θηρίοις, διὰ τιμῆς ἔρωτα καὶ ζῆλον ἀρετῆς
 ἀλέκτεσσι τινὶ προτροπῇ καὶ προθυμίᾳ χρυσάμενοι, πόνους
 ἡδεῖς ὑποστάντες τῶν οἰκείων καὶ ἐπιβαλλόντων οὐκ ἀφέ-
 25 ξονται, πρὶν ἢ ἐπὶ τέλος ἔλθειν αὐτῶν. ἀλλ' οὗτοι μὲν 92
 εὐρεσιλογοῦσιν ἀδικοῦντες, οἱ δ' ἄνευ ἀπολογίας διαμαρτά-
 νοντές εἰσιν οἱ τὸν ἀναβάτην νοῦν ἔποχον ἀποφαίνοντες
 ἄπειρον ἵππικῆς ἐπιστήμης κακία καὶ πάθει τετράποδι. ἐὰν 93
 μέντοι τέχνην τὴν ἡνιοχικὴν ἀναδιδαχθεὶς ἐπὶ πλέον ἐνο-
 30 μιλήσης καὶ ἐνδιατρίψῃ αὐτῇ καὶ ἥδη νομίσης ἱκανὸς εἶναι
 δύνασθαι κρατεῖν ἵππων, ἀναβάς ἔχου τῶν ἡνίων· οὕτως
 γὰρ οὔτε ἀνασκιρτώντων αὐτὸς ἀποπίπτων μετὰ τραυματίων

- ουσιάζων γέλωτα παρ' ἐπιχαιρεκακοῦσιν ὀφλήσεις θεαταῖς
 οὗτ' ἐξ ἐναντίας ἢ κατόπιν ἐπιτρεχόντων ἐχθρῶν ἀλώσῃ,
 τοὺς μὲν τάχει φθάνων τῷ προεκδραμεῖν διώκοντας, τῶν
 δὲ προσιόντων ἀλογῶν διὰ τὴν τοῦ δύνασθαι ἐξαναχωρεῖν
 94 ἀσφαλῶς ἐπιστήμην. (21.) οὐκ εἰκότως οὖν Μωυσῆς ἐπὶ 5
 τῇ τῶν ἀναβατῶν ἄδων ἀπωλείᾳ τοῖς ἱππεῦσιν εὐχεται
 σωτηρίαν παντελῆ; δύνανται γὰρ οὗτοι χαλινδὸν ταῖς ἀλόγοις
 δυνάμεσιν ἐμβαλόντες αὐτῶν ἐπιστομίξειν τῆς πλεοναζούσης
 τὴν φορὰν ὀρμῆς. τίς οὖν ἡ εὐχὴ, λεκτέον· „γενέσθω“
 φησί „Δὰν ὅφεις ἐφ' ὁδοῦ, ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου, δάκνων 10
 πτέρναν ἱππου, καὶ πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὑπίσω, τὴν
 95 σωτηρίαν περιμένων κυρίου“ (Gen. 49,17. 18). ὁ δ' αἰνίτ-
 τεται διὰ τῆς εὐχῆς, μηνυτέον· ἐρμηνεύεται Δὰν κρίσις· τὴν
 | οὖν ἐξετάζουσαν καὶ ἀκριβοῦσαν καὶ διακρίνουσαν καὶ p.315 M.
 τρόπον τινὰ δικάζουσαν ἕκαστα τῆς ψυχῆς δύνανται ὁμοίως 15
 ὀράκοντι — ζῶον δ' ἐστὶ καὶ τὴν κίνησιν ποικίλον καὶ
 συνετὸν ἐν τοῖς μάλιστα καὶ πρὸς ἀλκὴν ἔτοιμον καὶ τοὺς
 χειρῶν ἄρχοντας ἀδίκων ἀμύνασθαι δυνατώτατον —, οὐ
 μὴν τῷ φίλῳ καὶ συμβούλῳ ζωῆς — Εὐὰν πατρίῳ γλώττῃ
 καλεῖν αὐτὴν ἔθος —, ἀλλὰ τῷ πρὸς Μωυσέως ἐξ ὕλης 20
 χαλκοῦ δημιουργηθέντι, δν οἱ δηχθέντες ὑπὸ τῶν ἰοβόλων
 ὄψεων καίτοι μέλλοντες τελευτήσῃν ὅποτε κατιδοῖεν ἐπι-
 βιοῦν καὶ μηδέποτε ἀποθνήσκειν λέγονται (Num. 21,8).
 96 (22.) ταῦτα δ' οὕτως μὲν λεγόμενα φάσμασιν ἔοικε καὶ
 τέρασι, δράκων ἀνθρώπου προῖέμενος φωνὴν καὶ ἐνσοφιστεύων 25
 ἀκακωτάτοις ἡθελσι καὶ πιθανότησιν εὐπαραγώγοις γυναιῖκα
 ἀπατῶν, καὶ ἕτερος αἴτιος σωτηρίας γενόμενος παντελοῦς
 97 τοῖς θεασαμένοις. ἐν δὲ ταῖς δι' ὑπονοιῶν ἀποδόσεις τὸ
 μὲν μυθῶδες ἐκποδὼν οἴχεται, τὸ δ' ἀληθὲς ἀρίθμηλον εὐ-
 ρίσκεται· τὸν μὲν οὖν τῆς γυναικὸς ὄφιν, αἰσθησέως καὶ 30
 σαρκῶν ἐκχρεμαμένης ζωῆς, ἡδονὴν εἶναι φαμεν, ἱλυσπωμένην
 καὶ πολυπλοκωτάτην, ἀνεγερθῆναι μὴ δυναμένην, αἰεὶ κατα-

βεβλημένην, ἐπὶ μόνᾳ τὰ γῆς ἔρπουσαν ἀγαθὰ, καταδύσεις
 τὰς ἐν τῷ σώματι ζητοῦσαν, ὥσπερ ὀρύγμασιν ἢ χάσμασιν
 ἐκάστη τῶν αἰσθητέων ἐμφωλεύουσιν, σύμβουλον ἀνθρώπου,
 φρονῶσαν κατὰ τοῦ κρείττονος, ἰοβόλοις καὶ ἀνωδύνοις γλι-
 5 χομένην δῆγμασιν ἀποκατεῖναι· τὸν δὲ Μωυσέως ὄφιν τὴν
 ἡδονῆς ἐναντίαν διαθέσιν, καρτερίαν, παρὰ καὶ τῆς χαλκοῦ
 κραταιοτάτης ὕλης κατασκευασμένος εἰσάγεται. τὸν οὖν 98
 ἄκρως καταθεασάμενον τὸ καρτερίας εἶδος, κἄν εἰ θεδρηγμένος
 πρότερον ὑπὸ τῶν φίλων ἡδονῆς τυγχάνοι, ζῆν ἀναγκαῖον·
 10 ἢ μὲν γὰρ ἐπανατείνεται ψυχῇ θάνατον ἀπαραίτητον,
 ἐγκράτεια δ' ὑγίαν καὶ σωτηρίαν προτείνει βίου. ἀντι-
 παθεῖς δ' ἀκολασίας φάρμακον ἢ ἀλεξίκακος σωφροσύνη.
 p.316 M. παντὶ δὲ σοφῷ τὸ καλὸν φίλον, ὃ καὶ πάντως ἐστὶ | σω- 99
 τήριον. ὥσθ' ὅταν εὐχεται Μωυσῆς γενέσθαι τῷ Δάν ἢ
 15 αὐτὸν ἐκείνῳ ὄφιν — ἐκατέρως γὰρ ἔστιν ἐκδέξασθαι —,
 παραπλήσιον τῷ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθέντι, ἀλλ' οὐχ
 ὁμοιον τῷ τῆς Εὐᾶς εὐχεται· τὴν γὰρ εὐχὴν ἀγαθῶν
 αἰτησιν εἶναι συμβέβηκε. τὸ μὲν οὖν τῆς καρτερίας γένος 100
 ἀγαθὸν καὶ οἰστικὸν ἀφθαρσίας, ἀγαθοῦ τελείου, τὸ δὲ τῆς
 20 ἡδονῆς κακὸν τὴν μεγίστην τιμωρίαν ἐπιφέρων, θάνατον.
 διὸ λέγει· „γενέσθω Δάν ὄφιν“ οὐχ ἑτέρωθι μᾶλλον ἢ
 „ἐφ' ὁδοῦ“. τὰ μὲν γὰρ τῆς ἀκρασίας καὶ λαυμαργίας καὶ 101
 ὅσα ἄλλα αἱ ἀμέτρητοι καὶ ἄπληστοι, πληροῦμεναι πρὸς
 τῆς τῶν ἐκτὸς ἀφθονίας, ὠδύνουσι καὶ τίκτουσιν ἡδοναί,
 25 κατὰ λεωφόρου καὶ εὐθυτενοῦς βαίνειν οὐκ ἐπιτρέπει ψυχὴν,
 φάραγξι δὲ καὶ βαράθροις ἐμπίπτειν ἄχρι τοῦ καὶ διαφθεῖραι
 παντελῶς αὐτὴν ἀναγκάζει· τὰ δὲ καρτερίας καὶ σωφροσύνης
 καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς * * * ἐχόμενα μόνᾳ, μηδενὸς ὄντος
 ἐν ποσὶν ὀλισθηροῦ, εἴ προσπατίσασα κλιθῆσεται. προσ-
 30 φεστάτα οὖν ἔχασθαι τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ σωφροσύνην εἶπε,
 διότι καὶ τὴν ἐναντίαν ἔξιν ἀκολασίαν ἀνοδία χρῆσθαι
 συμβέβηκε. (23.) τὸ δὲ „καθήμενος ἐπὶ τριβῶν“ τοιοῦτον 102

- ὑποβάλλει νοῦν, ὥς γε ἑμαυτὸν πεῖθω· τρίβος ἐστὶν ἡ
 τετριμμένη πρὸς τὰ ἀνθρώπων καὶ ὑποζυγίων ἱππύλατος
 103 καὶ ἀμαξήλατος ὁδός. ταύτῃ φασὶν ἡδονὴν ἐμφερεστάτην
 εἶναι· σχεδὸν γὰρ ἀπὸ γενέσεως ἄχρι τοῦ μακροῦ γήρως
 ἐπιβαίνουσι καὶ ἐμπεριπατοῦσι καὶ μετὰ σχολῆς καὶ 5
 ῥασιώνης ἐνδιατρίβουσι τῇ ὁδῷ ταύτῃ, οὐκ ἄνθρωποι
 (μόνον), ἀλλὰ καὶ ὅσαι ἄλλαι ἰδεαὶ τῶν ζώων εἰσὶν· ἐν
 γὰρ οὐδέν ἐστιν ὃ μὴ πρὸς ἡδονῆς δελεασθὲν εἴλκυσται
 καὶ ἐμφέρεται τοῖς πολυπλοκωτάτοις δικτύοις αὐτῆς, ἃ
 104 πολὺς διεκδῶναι πόνος. αἱ δὲ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης 10
 καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ὁδοί, καὶ εἰ μὴ ἄβατοι, ἀλλὰ τοι
 πάντως ἄτριπτοι· ὀλίγος γὰρ ἀριθμὸς ἐστὶ τῶν αὐτὰς
 βαδιζόντων, οἱ πεφιλοσοφήκασιν ἀνόθως καὶ πρὸς μόνον
 τὸ καλὸν ἐταιρίαν ἔθεντο, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἅπαξ ἀλογή-
 105 σαντες. „ἐγκάθεται“ οὖν, καὶ οὐχ ἅπαξ, ὅτῳ ζῆλος καὶ 15
 φροντίς εἰσέρχεται καρτερίας, ἵν' ἐξ ἐνέδρας ἐπιπέμενος
 τὴν ἐθαδα ἡδονήν, πηγὴν ἀενάων κακῶν, ἐπιφράξῃ καὶ ἐκ
 106 τοῦ τῆς ψυχῆς ἀνέλθῃ χωρίου. τότε, ὥς φησιν ἀκολουθίᾳ
 χρώμενος, ἀναγκαίως „διήξεται πτέρναν ἵππου“· καρτερίας
 γὰρ καὶ σωφροσύνης ἴδιον τὰς τῆς ὑψαυχενοῦσης κακίας 20
 καὶ τοῦ παρατεθηγμένου καὶ ὀξυκινήτου καὶ σκιρτητικοῦ
 107 πάθους ἐπιβάθρας διασεῖσαι | καὶ ἀνατρέψαι. (24.) τὸν p.317M.
 μὲν οὖν τῆς Εὐσας ὅφιν εἰσάγει κατ' ἀνθρώπου φονῶντα —
 λέγει γὰρ ἐν ταῖς ἀραῖς· „αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ
 σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν“ (Gen. 3,15) —, τὸν δὲ τοῦ 25
 Δάν, περὶ οὗ νῦν ἐστὶν ὁ λόγος, ἵππου πτέρναν, ἀλλ' οὐκ
 108 ἀνθρώπου δάκνοντα· ὁ μὲν γὰρ τῆς Εὐσας ἡδονῆς ὦν
 σύμβολον, ὥς ἐδείχθη πρότερον, ἀνθρώπῳ τῷ καθ' ἕκαστον
 ἡμῶν ἐπιτίθεται λογισμῷ — φοβρὰ γὰρ διανοίας πλεονα-
 109 ζούσης ἡδονῆς ἀπόλαυσις τε καὶ χρήσις —· ὁ δὲ τοῦ Δάν, 30
 εἰκὼν τις ὦν ἐρρωμενεστάτης ἀρετῆς καρτερίας, ἵππον, τὸ
 πάθος καὶ κακίας σύμβολον, διήξεται, διότι σωφροσύνη

τὴν τούτων καθαιρέσιν τε καὶ φθορὰν μελετᾷ. διηχθέντων
 μέντοι καὶ ὀκλασάντων „ὁ ἱππεὺς“ φησί „πυρεῖται“. ὁ δ' 110
 αἰνίττεται, τοιοῦτόν ἐστι· καλὸν καὶ περιμάχῃτον εἶναι
 νομίζει μηδενὶ τῶν ἐκ πάθους ἢ κακίας τὸν ἡμέτερον ἐπο-
 5 χεῖσθαι νοῦν, ἀλλ' ὅπότ' ἐπιβῆναι τινι αὐτῶν βιασθεῖη,
 σπουδάζειν καθάλλεσθαι καὶ ἀποπίπτειν· τὰ γὰρ τοιαῦτα
 πτώματα φέρει τὰς εὐκλεεστάτας νίκας. διὸ καὶ τῶν πάλαι
 τις προκληθεὶς ἐπὶ λοιδορίας ἀμιλλαν οὐκ ἂν εἰς τοιοῦτον
 ἀγῶνα ἔφη ποτὲ παρελθεῖν, ἐν ᾧ χείρων ὁ νικῶν ἐστι τοῦ
 10 ἡττωμένου. (25.) καὶ σὺ τοίνυν, ὦ οὗτος, μηδέποτε' εἰς 111
 κακῶν παρέλθης ἀμιλλαν μηδὲ περὶ πρωτείων τῶν ἐν
 τούτοις διαγωνίῃ, ἀλλὰ μάλιστα μὲν, ἐὰν οἶόν τε ἦ,
 σπούδασον ἀποδρᾶναι· ἐὰν δέ που πρὸς ἐρρωμενεστέρας
 δυνάμεως βιασθεὶς ἀναγκασθῇ διαγωνίσασθαι, μὴ μελλήσῃς
 15 ἡττᾶσθαι· τότε γὰρ εὖ μὲν ἔσῃ νενικηκὼς ὁ ἡττώμενος, 112
 ἡττώμενοι δ' οἱ νενικηκότες. καὶ μὴ ἐπιτρέψῃς μηδὲ
 κήρυκι κηρυῖσαι μηδὲ βραβευτῇ στεφανῶσαι τὸν ἐχθρόν,
 ἀλλ' αὐτὸς παρελθὼν τὰ βραβεῖα καὶ τὸν φοῖνικα ἀνάδοξος
 καὶ στεφάνωσον, εἰ θέλει, καὶ ταῖς ταινίαις ἀνάδῃσιν καὶ
 20 κήρυξον αὐτὸς μεγάλῃ καὶ ἀρρήκτῃ φωνῇ κήρυγμα τοιοῦτον·
 τὸν ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ καὶ ἀκολασίας ἀφροσύνης τε αὖ
 καὶ ἀδικίας προτεθέντα ἀγῶνα, ὦ θεαταὶ καὶ ἀθλοθέται,
 ἡττημαὶ μὲν ἐγώ, νενίκηκε δ' οὗτος, καὶ οὕτως ἐκ πολλοῦ
 τοῦ περιόντος νενίκηκεν, ὥστε καὶ παρὰ τοῖς ἀνταγωνισταῖς
 25 ἡμῖν, οὓς εἰκὸς ἦν βασκαίνειν, μὴ φθονεῖσθαι. τὰ μὲν οὖν 113
 τῶν ἀνιέρων τούτων ἀγώνων ἀθλα παραχώρησον ἄλλοις,
 τὰ δὲ τῶν ἱερῶν ὄντως αὐτὸς ἀνάδῃσαι· ἱεροὺς δὲ μὴ
 νομίσης ἀγῶνας, οὓς αἱ πόλεις ἐν ταῖς τριετηρίσιν ἄρουσι
 θέατρα ἀναδεδιμᾶμεναι πολλὰς ἀνθρώπων δεξιόμενα μυριάδας·
 p.318M. ἐν | γὰρ τούτοις ἢ ὁ καταπαλαίσας τινὰ καὶ ὑπτιον ἢ πρηγῇ
 31 τεῖνας ἐπὶ γῆν ἢ ὁ πυκτεύειν καὶ παγκρατιάζειν δυνάμενος
 καὶ μηδεμιᾶς μῆτε ὕβρεως μῆτε ἀδικίας ἀπεχόμενος φέρεται

- 114 τὰ πρωτεῖα· (26.) εἰσὶ δ' οἱ σφόδρα καὶ κραταιότατα
 σιδήρου τρόπον ἀκονησάμενοι καὶ στομώσαντες ἑκατέραν
 τῶν χειρῶν περιάψαντες κεφαλὰς καὶ πρόσωπα τῶν ἀντι-
 πάλων ἀποσκάπτουσι καὶ τᾶλλα, ἐπὰν τύχῃσι τὰς πληγὰς
 ἐνεγκόντες, ἀποθιράουσιν, εἴτα βραβεῖων καὶ στεφάνων τῆς 5
- 115 ἀνγλεοῦς ὁμότητος ἕνεκα μεταποιῶνται. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα
 ἀγωνίσματα ὁρομέων ἢ πεντάθλων τίς οὐκ ἂν γελάσαι τῶν
 εὖ φρονούντων, ἐπιτετηδευκόντων μῆκιστα ἐξάλλεσθαι καὶ
 μετρουμένων τὰ διαστήματα καὶ περὶ ποδῶν ὠκύτητος
 ἀμικλωμένων; οὐς οὐ μόνον τῶν ἀδροτέρων ζώων δορκὰς 10
 ἢ ἔλαφος ἀλλὰ καὶ τῶν βραχυτάτων σκυλάκων ἢ λαγω-
 θάριον μὴ σφόδρα ἐπειγόμενον ῥύμῃ καὶ ἀπνευστὶ θέοντας
- 116 παραδραμεῖται. τούτων μὲν δὴ τῶν ἀγώνων πρὸς ἀλή-
 θειαν ἱερὸς οὐδείς, καὶ πάντες ἀνθρώποι μαρτυροῦσιν, οὐς
 ἀνάγκη πρὸς ἑαυτῶν ψευδομαρτυριῶν ἀλίσκεσθαι· οἱ γὰρ 15
 ταῦτα θαυμάζοντες τοὺς νόμους τοὺς καθ' ὕβριστῶν καὶ
 τιμωρίας τὰς ἐπὶ ταῖς αἰκίαις ἔθεσαν καὶ δικαστὰς τοὺς
- 117 περὶ ἐκάστων διαγνωσομένους ἀπεκλήρωσαν. πῶς οὖν εἰκός
 ἔστι τοὺς αὐτοὺς ἐπὶ μὲν τοῖς ἰδίᾳ τινὰς αἰκισαμένοις
 ἀγανακτεῖν καὶ δίκας κατ' αὐτῶν ἀπαραιτήτους ὠρικέναι, 20
 ἐπὶ δὲ τοῖς δημοσίᾳ καὶ ἐν πανηγύρεσι καὶ θεάτροις
 στεφάνους καὶ κηρύγματα καὶ ἄλλα τινὰ νομοθετεῖται;
- 118 οὐεῖν γὰρ ἐναντίων καθ' ἑνὸς εἴτε σώματος εἴτε πράγματος
 ὀρισθέντων ἢ εὖ ἢ κακῶς ἐξ ἀνάγκης ἂν ἔχοι θάτερον·
 ἄμφω γὰρ ἀμήχανον. πότερον οὖν ἐπαινοῖτ' ἂν δεόντως; 25
 ἄρ' οὐ τὸ τοὺς χειρῶν ἄρχοντας ἀδοίκων κολάζεσθαι;
 ψέγοιτ' ἂν οὖν εἰκότως τὸ ἐναντίον, τὸ τιμᾶσθαι· ψεκτὸν
- 119 δ' οὐδὲν τῶν ἱερῶν, ἀλλὰ πάντως εὐκλεές. (27.) ὁ τοίνυν
 Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν μόνος ἂν λέγοιτο ἐνδοίκως ἱερὸς, οὐχ ὅν
 τιθέασιν οἱ τὴν Ἥλιν οἰκοῦντες, ἀλλ' ὁ περὶ κτήσεως τῶν 30
 θείων καὶ Ὀλυμπίων ὡς ἀληθῶς ἀρετῶν. εἰς τοῦτον τὸν
 ἀγῶνα οἱ ἀσθινέστατοι τὰ σώματα ἔρρωμενέστατοι δὲ τὰς

ψυχὰς ἐγγράφονται πάντες, εἴτα ἀποδυσάμενοι καὶ κονισά-
 μενοι πάνθ' ὅσα καὶ τέχνης καὶ δυνάμεως ἔργα δρῶσι,
 παραλιπόντες οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ νικηφορῆσαι. τῶν μὲν οὖν 120
 ἀντιπάλων οἱ ἀθληταὶ περίεσιν οὗτοι, πρὸς ἀλλήλους δὲ
 5 πάλιν περὶ πρωτείων διαφέρονται· οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς τῆς
 νίκης τρόπος ἅπασιν, ἀλλὰ πάντες ἄξιοι τιμῆς ἀργαλεωτά-
 τους καὶ βαρεῖς ἀνατρέψαντες καὶ καταβαλόντες ἐχθρούς.
 θαυμασιώτατος δὲ καὶ τούτων ὁ διενεγκών, ᾧ καὶ τὰ πρῶτα 121
 p.319M. τῶν ἄθλων | οὐ φθονητέον λαμβάνοντι. οἱ δὲ καὶ δευ-
 10 τερείων ἢ τρίτων ἀξιοθῶσι, μὴ κατηφείωσαν· καὶ γὰρ
 ταῦτα ἐπ' ἀρετῆς κτήσεται προτίθεται, τοῖς δὲ μὴ τῶν ἄκρων
 ἐφικέσθαι δυναμένοις ἢ τῶν μέσων κτήσις ὠφέλιμος, λέγεται
 δὲ ὅτι καὶ βεβαιότερα τὴν ἐμφυόμενον αἰεὶ τοῖς ὑπερέ-
 χουσιν ἐκφεύγουσα φθόνον. παιδευτικώτατα οὖν εἴρηται τὸ 122
 15 „πessεῖται ὁ ἱππέος“, ἔν' εἴ τις ἀποπίπτοι [μὲν] κακῶν,
 ἐγείρηται [δὲ] ἀγαθοῖς ἐπεριδόμενος καὶ συνορθιάζεται.
 διδασκαλικώτατον δὲ κακεῖνο, μὴ πρόσω φάναι, κατόπιν δὲ
 πίπτειν, ἐπειδὴ κακίας καὶ πάθους ὑστερίζειν αἰεὶ λυσitte-
 λέστατον· φθάνειν μὲν γὰρ τὰ καλὰ δρῶντα δεῖ, τὰ δὲ 123
 20 αἰσχρὰ μέλλειν [καὶ] ἔμπανιν, κακεῖνοις μὲν προσέρχεσθαι,
 τούτων δὲ ὑστερίζειν καὶ μακρὸν ὅσον ἀπολείπεσθαι· ᾧ (γὰρ)
 τῶν ἀμαρτημάτων ἐγγίνεται (καὶ) παθῶν ὑστερίζειν, ἄνους
 διατελεῖ. τὴν γοῦν „παρὰ τοῦ θεοῦ σωτηρίαν περιμένειν“
 φησὶν αὐτόν, ἵνα ἐφ' ὅσον ἀπελείφθη τοῦ ἀδικεῖν, ἐπὶ
 25 τοσοῦτον τῷ δικαιοπραγεῖν ἐπιδράμῃ.

(28.) Περὶ μὲν οὖν ἱππέως καὶ ἀναβάτου, κτηνοτρόφου 124
 τε καὶ ποιμένου, ἔτι δὲ γῆν ἐργαζομένου καὶ γεωργοῦ τὰ
 προσήκοντα εἴρηται, καὶ αἱ καθ' ἑκάστην συζυγίαν ὡς
 οἶόν τε ἦν ἡκρίβωνται διαφοραί. πρὸς δὲ τὰ ἀκόλουθα 125
 30 καιρὸς ἔδωκεν τρέπεσθαι. τὸν οὖν ἐφεύμενον ἀρετῆς οὐ παν-
 τελῇ κεκτημένον τὴν γεωργικῆς ψυχῆς ἐπιστήμην εἰσάγει,
 ἀλλ' αὐτὸ μόνον περὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς πεπονημένον· λέγει

- γάρ· „ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος εἶναι γεωργός“. ἀρχὴ δ', ὁ
 τῶν παλαιῶν λόγος, ἤμισυ τοῦ παντός, ὡς ἂν ἡμίσει
 πρὸς τὸ τέλος ἀφεστηκυῖα, οὐ μὴ προσγενομένου καὶ τὸ
 126 ἄρξασθαι πολλάκις μεγάλα πολλοὺς ἐβλάψεν. ἤδη γοῦν τινες
 καὶ τῶν οὐκ εὐαγῶν τῆς διανοίας κατὰ τὰς συνεχεῖς μετα- 5
 βολὰς στροβουμένης ἔννοιαν χρηστοῦ τινος ἔλαβον, ἀλλ'
 οὐδὲν ὠνηντο· ἔστι γὰρ μὴ πρὸς τὸ τέλος ἡξάντων φορὰν
 ἀθρόον τῶν ἐναντίων καταρραγεῖσαν ἐπικλύσαι καὶ τὸ
 127 χρηστὸν ἐκεῖνο διαφθαρῆναι νόημα. (29.) οὐ διὰ τοῦτο
 μέντοι δόξαντι θυσίας ἀμέμπτους ἀναγαγεῖν τῷ Καὶν λόγιον 10
 ἐξέπεσε μὴ θαρρεῖν ὡς κεκαλλιερηκός; μὴ γὰρ ἐφ' ἱεροῖς
 καὶ τελείοις βουθυτῆσαι· τὸ δὲ λόγιόν ἐστι τοιόνδε· „οὐκ
 ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς“ (Gen. 4,7).
 128 ὀρθὸν μὲν οὖν ἢ τοῦ θεοῦ τιμή, τὸ δὲ ἀδιαίρετον οὐκ
 ὀρθόν. ὃν δ' ἔχει καὶ τοῦτο λόγον, ἴδωμεν· εἰσὶ τινες 15
 οἱ τὸ εὐσεβὲς ἐν τῷ πάντα φάσκειν ὑπὸ θεοῦ γενέσθαι,
 129 τὰ τε καλὰ καὶ τὰ ἐναντία, περιγράφοντες· πρὸς οὓς ἂν
 λέγοιμεν, ὅτι τὸ μὲν ὑμῶν | ἐπαινετόν ἐστι τῆς δόξης, p.320 M.
 τὸ δ' ἔμπαλιν ψεκτόν, ἐπαινετόν μὲν, ὅτι τὸ μόνον
 θαυμάζετε τίμιον, ψεκτὸν δὲ αὖ, παρόσον ἄνευ τομῆς καὶ 20
 διαιρέσεως· ἔδει γὰρ μὴ φῦραι καὶ συγγέαι πάντων ἀθρόως
 ἀποφθάντας αἷτιον, ἀλλὰ μετὰ διαστολῆς μόνων ὁμολογῆσαι
 130 τῶν ἀγαθῶν. ἄτοπον γὰρ ἱερέων μὲν πρόνοιαν ἔχειν, ὡς
 δλόκληροι τὰ σώματα καὶ παντελεῖς ἔσσονται, τῶν τε κατα-
 θυομένων ζώων, ὡς οὐδὲν οὐδεμῶς τὸ παράπαν ἀλλ' οὐδὲ 25
 τῇ βραχυτάτῃ χρήσεται λώβῃ, καὶ τινες δεῖ ὄσους ἐπ'
 αὐτὸ τοῦτο χειροτονεῖν τὸ ἔργον, οὓς ἔνιοι μωμοσκόπους
 ὀνομάζουσιν, ἵνα ἄμωμα καὶ ἀσινῇ προσάγῃται τῷ βωμῷ
 τὰ ἱερεῖα, τὰς δὲ περὶ θεοῦ δόξας ἐν ταῖς ἐκάστων
 ψυχαῖς ὑποσυγκεχύσθαι καὶ μὴ κανόνι ὀρθοῦ λόγου δια- 30
 131 κεκρίσθαι. (30.) τὸν κάμῃλον οὐχ ὀρθῶς ὅτι ἀκάθαρτον
 εἶναι φησι ζῶον ὁ νόμος, ἐπειδὴ μηρυκάται μὲν, οὐ διχληεῖ

δέ (Lev. 11,4); καίτοι γε πρὸς τὴν ῥήτην ἐπίσκεψιν οὐκ
 οἶδ' ὅν ἔχει λόγον ἢ προσαποδοθεῖσα (αἰτία), πρὸς δὲ τὴν
 δι' ὑπονοιῶν ἀναγκαιότατον· ὥσπερ γὰρ τὸ μηρυκώμενον τὴν 132
 προκαταβληθεῖσαν ὑπαναπλέουσιν αὐτῆς ἐπιλεαίνει τροφήν,
 5 οὕτως ἡ ψυχὴ τοῦ φιλομαθοῦς, ἐπειδὴν τινα δι' ἀκοῆς
 δέξεται θεωρήματα, λήθη μὲν αὐτὰ οὐ παραδίδωσιν,
 ἡρεμήσασα δὲ καθ' ἑαυτὴν ἕκαστα μεθ' ἡσυχίας τῆς
 πάσης ἀναπολεῖ καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῶν πάντων ἔρχεται.
 μνήμη δ' οὐ πᾶσα ἀγαθόν, ἀλλ' ἡ ἐπὶ μόνοις τοῖς ἀγαθοῖς, 133
 10 ἐπεὶ τό γε ἄλιστα εἶναι τὰ κακὰ βλαβερώτατον· οὐ ἔνεκα
 πρὸς τελειότητα χρεῖα τοῦ διχηλεῖν, ἵνα τοῦ μνημονικοῦ
 δίχα τμηθέντος ὁ λόγος διὰ στόματος, οὐπερ διττὰ ἡ φύσις
 [διττὰ] εἰργάσατο χεῖλη, ῥέων διαστείλῃ τό τε ὠφέλιμον
 καὶ τὸ ἐπιζήμιον μνήμης γένους εἶδος. ἀλλ' οὐδὲ τὸ 134
 15 διχηλεῖν ἄνευ τοῦ μηρυκᾶσθαι καθ' ἑαυτὸ φαίνεται τινα
 ἔχειν ὄνησιν ἐξ αὐτοῦ. τί γὰρ ὄφελος τὰς φύσεις τῶν
 πραγμάτων τέμνειν ἄνωθεν ἀρξάμενον μέχρι τῶν λεπτο-
 τάτων, εἰς τοῦσχατον (δὲ) αὐτὸ μηκέτι γίνεσθαι μηδὲ ἔχειν
 διαιρετὰ τὰ μέρη, ἅπερ ἄτομα καὶ ἀμερῇ πρὸς ἐνίων
 20 εὐθυβόλως ὀνομάζεται; ταῦτα γὰρ συνέσεως μὲν καὶ περιτ- 135
 τῆς ἀκριβείας ἡχονημένης εἰς ὀξύτατην ἀγχίνουσαν ἐναργῆ
 δεῖγματ' ἐστίν, ὄνησιν δὲ οὐδεμίαν πρὸς καλοκἀγαθίαν καὶ
 p.321 M. | ἀνεπιλήπτου βίου διέξοδον ἔχει. (31.) καθ' ἑκάστην 136
 γοῦν ἡμέραν ὁ πανταχοῦ τῶν σοφιστῶν ὄμιλος ἀποκναίει
 25 τὰ ὦτα τῶν παρατυγχανόντων ἀκριβολογούμενος καὶ τὰς
 διπλᾶς καὶ ἀμφιβόλους λέξεις ἀναπτύσσων καὶ τῶν πραγμά-
 των ὅσα δοκεῖ μεμνῆσθαι — πέπηγε δὲ καὶ πλειόνων —
 διακρίνων. ἡ οὐχ οἱ μὲν τὰ στοιχεῖα τῆς ἐγγραμματίου
 φωνῆς εἰς τε ἄφωνα καὶ φωνήεντα τέμνουσιν; ἔνιοι δὲ τὸν
 30 λόγον εἰς τὰ ἀνωτάτω τρία, ὄνομα, ῥῆμα, σύνδεσμον;
 μουσικοὶ δὲ τὴν ἰδίαν ἐπιστήμην εἰς ῥυθμόν, εἰς μέτρον, 137
 εἰς μέλος, καὶ τὸ μέλος εἰς τε τὸ χρωματικὸν καὶ ἐναρμόνιον

- καὶ διατονικὸν εἶδος καὶ διὰ τεσσάρων καὶ διὰ πέντε καὶ
 διὰ πασῶν, συνημμένων τε καὶ διεzeugμένων μελωδίας;
- 138 γεωμέτραι δὲ εἰς τὰς γενικωτάτας δύο γραμμὰς εὐθειᾶν τε
 καὶ περιφέρειαν; καὶ οἱ ἄλλοι τεχνῖται εἰς τὰς καθ' ἑκάστην
 ἐπιστήμην ἰδέας τὰς ἀπὸ τῶν πρώτων ἄχρι τῶν ὑστάτων; 5
- 139 ὃ συνεπηχεῖται μέντοι καὶ τῶν φιλοσοφούντων χορὸς ἅπας
 τὰ εἰσθότα διεξιὼν, ὅτι τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶ σώματα,
 τὰ δ' ἀσώματα· καὶ τὰ μὲν αἴψυχα, τὰ δὲ ψυχρὰ ἔχοντα·
 καὶ τὰ μὲν λογικά, τὰ δ' ἄλογα· καὶ τὰ μὲν θνητά, τὰ δὲ
 θεῖα· καὶ τῶν θνητῶν τὸ μὲν ἄρρεν, τὸ δὲ θῆλυ, τὰ 10
- 140 ἀνθρώπου τμήματα· καὶ πάλιν τῶν ἀσωμάτων τὰ μὲν
 τέλεια, τὰ δὲ ἀτελῆ· καὶ τῶν τελείων τὰ μὲν ἐρωτήματα
 καὶ πύσματα ἀρατικά τε αὖ καὶ ὀρκικά καὶ ὅσαι ἄλλαι τῶν
 κατ' εἶδος ἐν ταῖς περὶ τούτων στοιχειώσεσιν ἀναγράφονται
 διαφοραί, τὰ δὲ πάλιν ἂ διαλεκτικοῖς ἔθος ὀνομάζειν ἀξιώ- 15
- 141 ματα· καὶ τούτων τὰ μὲν ἀπλᾶ, τὰ δ' οὐχ ἀπλᾶ· καὶ τῶν
 οὐχ ἀπλῶν τὰ μὲν συνημμένα, τὰ δὲ παρασυνημμένα τὸ
 μᾶλλον ἢ ἥττον, καὶ προσέτι δὲ διεzeugμένα καὶ ἄλλα
 τοιοῦτότροπα, ἔτι δ' ἀληθῆ τε καὶ ψευδῆ καὶ ἀδύνατα,
 δυνατά τε καὶ ἀδύνατα [καὶ τὰ μὲν φθαρτὰ καὶ ἀφθαρτα] 20
 καὶ ἀναγκαῖα καὶ οὐκ ἀναγκαῖα, καὶ εὐπορά τε καὶ ἀπορα
 καὶ ὅσα συγγενῆ τούτοις· πάλιν δὲ τῶν ἀτελῶν αἱ εἰς
 τὰ λεγόμενα κατηγορήματα καὶ συμβεβηκότα καὶ ὅσα τού-
- 142 των ἐλάττω διαίρεσεις προσεχεῖς. (32.) καὶ ἔτι παραθήξας
 ὁ νοῦς εἰς τὸ λεπτότερον ἑαυτὸν, καθάπερ ἱατρὸς τὰ σώ- 25
 ματα, τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις ἀνατέμνει, πλεόν οὐδὲν
 πρὸς ἀρετῆς κτῆσιν ἐργάζεται, ἀλλὰ διχληθήσει μὲν δια-
 στέλλειν καὶ διακρίνειν ἕκαστα δυνάμενος, οὐ μερυκθῆσεται
 δέ, ὡς ὠφελίμῳ χρῆσθαι τροφῇ κατὰ τὰς ὑπομνήσεις τὴν
 ἐξ ἀμαρτημάτων ἐπιγεγεννημένην τραχύτητα ψυχῇ λεανοῦσθαι 30
 καὶ | προσηγῇ καὶ λείαν τῷ ὄντι κίνησιν ἀπεργαζομένην. p.322 M.
- 143 μυρίαι οὖν τῶν λεγομένων σοφιστῶν θαυμασθέντες κατὰ

- πόλεις καὶ τὴν οἰκουμένην σχεδὸν ἅπασαν ἐπὶ τιμὴν ἐπι-
 στρέψαντες ἕνεκα ἀκριβολογίας καὶ τῆς περὶ τὰς εὐρέσεις
 δεινότητος ἀνὰ κράτος τοῖς πάθεσι ἐγκατεγύρουν καὶ
 ἐγκατέτριψαν τὸν βίον οὐδὲν ἰδιωτῶν ἡμελημένων καὶ
 5 φυλοτάτων διενεγκόντες ἀνθρώπων· διὸ καὶ παγκάλως τοὺς 144
 οὕτω βιοῦντας τῶν σοφιστῶν ὁ νομοθέτης τῶν συῶν παρα-
 βάλλει γένει διαυγεῖ μὲν οὐδενὶ καὶ καθαρῷ θολερῷ δὲ καὶ
 βορβορώδει βίῳ καὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐμφερομένους. τὸν γὰρ 145
 σὺν ἀκάθαρτον εἶναί φησιν, ὅτι διχληεῖ μὲν, οὐ μηρυκάται
 10 δέ (Lev. 11,7), ὡς τὸν κάμηλον διὰ τὴν ἐναντίαν πρόφασιν,
 ὅτι μηρυκώμενος οὐ διχληεῖ. ὅσα μὲν(τοι) τῶν ζώων
 ἀμφοτέρων μετέχει, καθαρὰ εἰκότως ἀναγράφεται, ὅτι τὴν
 περὶ ἐκάτερον τῶν λεχθέντων ἀτοπίαν ἐκπέφυγε. καὶ γὰρ
 διαίρεσις ἄνευ μνήμης καὶ μελέτης καὶ διεξόδου τῶν
 15 ἀρίστων * * * ἀγαθὸν ἀτελές, ἡ δ' ἀμφοῖν εἰς ταῦτό
 σύννομός τε καὶ κοινωνία τελειότατον. (33.) τελειότητα δὲ 146
 καὶ οἱ δυσμενεῖς τῆς ψυχῆς καταπτήσουσιν, ὧν μηκέτι
 ἐπανίστασθαι δυναμένων ἢ ἀψευδὲς εἰρήνη κρατεῖ. ἡμέτερου
 δ' ὅσοι σοφίας ἢ πάλιν ἡμιπαγοὺς ἔλαχον, ἀσθενέστεροι ἢ
 20 ὥστε ἀμαρτημάτων ἐκ πολλοῦ συγκεκροτημένων καὶ πρὸς
 ἀλλήν ἐπιδεδωκότων ἐναντιοῦσθαι στίφεσι. διὰ τοῦθ' ὅταν 147
 ἐν τῷ τοῦ πολέμου καιρῷ ποιῆται τῆς στρατιᾶς κατάλογον,
 οὐχ ἅπασαν καλεῖ τὴν νεότητά, καὶ μετὰ προθυμίας τῆς
 πάσης αὐτοκελεύστῳ χρῆται πρὸς ἐχθρῶν ἄμυναν ἐτοιμό-
 25 τητι, προστάττει δὲ ἀπιόντας οἴκοι καταμεῖναι, ὡς ἂν ἐκ
 συνεχοῦς μελέτης τὴν τοῦ ποτε δύνασθαι νικᾶν ἀνὰ κράτος
 ἰσχὺν τε καὶ ἐμπειρίαν εὗρωνται κραταιοτάτην. ἡ δὲ 148
 πρόσταξις διὰ τῶν τῆς στρατιᾶς γραμματέων γίνεται, ὅταν
 ὁ πόλεμος ἐγγὺς καὶ ἐπὶ θύραις ὧν ἤδη τυγχάνῃ· ταυτὶ
 30 δὲ φήσουσι· „τίς ὁ ἄνθρωπος ὁ οἰκοδομήσας οἰκίαν καινὴν
 καὶ οὐκ ἐνεκαίνισεν αὐτήν; πορευέσθω καὶ ἀποστραφῆτω
 εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ

- ἄνθρωπος ἕτερος ἐγκαινιεῖ αὐτήν. καὶ τίς ὃς ἐφύτευσεν
 ἀμπελῶνα καὶ οὐκ εὐφρανθήσεται ἐξ αὐτοῦ; πορευέσθω καὶ
 ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ
 πολέμῳ καὶ ἄνθρωπος ἕτερος εὐφρανθήσεται ἐξ αὐτοῦ.
 καὶ τίς ἐμνηστεύσατο γυναῖκα καὶ οὐκ ἔλαβεν αὐτήν; 5
 πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ
 ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἄνθρωπος ἕτερος | λήψεται p.323M.
 149 αὐτήν" (Deut. 20,5—7). (34.) διὰ τί γάρ, εἰποιμ' ἂν, ὦ
 θαυμασιώτατε, οὐχὶ τούτους μᾶλλον ἐτέρων εἰς τὸν ἀγῶνα
 τοῦ πολέμου κατατάττειν ἀξιούεις, οἱ γύναια καὶ οἰκίας καὶ 10
 ἀμπελῶνας καὶ τὴν ἄλλην κτήσιν ἀφθονωτάτην περι-
 πεποιήνται; τοὺς γὰρ περὶ τῆς τούτων ἀσφαλείας κινδύνους,
 καὶ εἰ πάντως εἶεν βαρύτεροι, κουφώτατα οἴσουσιν· ἐπεὶ
 οἷς γε τῶν λεχθέντων οὐδὲν πρόσσεσιν, ἅτε μηδὲν ἔχοντες
 ἀναγκαῖον ἐνέχυρον ὄκνη καὶ ῥαθυμίᾳ τὰ πολλὰ χρήσονται. 15
 150 ἢ παρόσον οὐδεὶς τῶν κτηθέντων ἀπολελεύσασιν, εἴτα μὴδ'
 ὕστερον δυνηθῶσιν ἀπολαῦσαι; τοῖς γὰρ κρατηθεῖσι τῷ
 πολέμῳ τίς ἀπολείπεται τῶν κτηθέντων ὄνησις; ἀλλ' οὐχ
 ἀλώσονται; εὐθύς μὲν οὖν τό γε ἐπὶ τοῖς ἀστρατεύτοις
 πείσονται· οἵκοι γὰρ καθεζομένων καὶ τρυφόντων ἀνάγκη 20
 τοὺς τὰ τοῦ πολέμου συντόμως ὀρῶντας ἐχθροὺς οὐκ
 151 ἀναιμωτῇ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀκονιτῇ κρατεῖν. ἀλλὰ τὸ τῶν
 ἄλλων συμμάχων πλῆθος καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων ἀγῶνα
 προθύμως ἀναδέξεται; πρῶτον μὲν ἄτοπον ἐπὶ ταῖς ἐτέρων
 σπουδαῖς ἢ τύχαις ὀρμεῖν, καὶ μάλιστα ὅτε περὶ ἀνα- 25
 στάσεως καὶ ἀνδραποδισμοῦ καὶ πορνήσεως ἰδίου τε καὶ
 κοινῶς ἐπικρέματα κίνδυνος, δυναμένους συνδιαφέρεισθαι τὰ
 τοῦ πολέμου καὶ μὴθ' ὑπὸ νόσου μὴθ' ὑπὸ γήρως μὴθ'
 ὑπ' ἄλλης κακοπραγίας μηδεμιᾶς κωλυομένους. ἀρπάσαντας
 γὰρ δεῖ τὰ ὅπλα ἐν ταῖς πρώταις φάλαγγι τούτους καὶ 30
 ὑπερέχειν τῶν συμμάχων τὰς ἀσπίδας ἐκθύμως καὶ φι-
 152 λοκινδύνως μαχομένους. (35.) ἔπειτ' οὐ προδοσίας μόνον,

ἀλλὰ καὶ πολλῆς ἀναλγησίας ἐξενηνοχότες ἂν εἶεν δεῖγματα,
 εἰ οἱ μὲν ἄλλοι προπολεμήσουσιν, αὐτοὶ δὲ πρὸς τοῖς
 οἰκείοις πράγμασιν ἔσονται, καὶ οἱ μὲν τοὺς ὑπὲρ τῆς
 ἐκείνων σωτηρίας ἀγῶνας ἀναρρίπτειν θελήσουσιν, οἱ δὲ
 5 οὐδὲ τοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀναδέξονται, καὶ οἱ μὲν ἀσιτίας
 καὶ χαμευνίας καὶ τὰς ἄλλας σώματός τε καὶ ψυχῆς
 κακώσεις ἄσμενοι διὰ τὸν τοῦ νικῆσαι πόθον καρτερήσουσιν,
 οἱ δὲ κονιάματα καὶ λήρους, κόσμον ἄψυχον, οἰκίαις περι-
 τιθέντες ἢ τὴν κατ' ἀγροὺς ὀπώραν δρεπόμενοι καὶ τὰπιλὴν'
 10 ἄγοντες ἢ ταῖς ὁμολογηθείσαις ἔκπαλαι παρθένους νῦν πρῶ-
 τον εἰς ὁμιλίαν ἐρχόμενοι καὶ συνευναζόμενοι ὥς ἐν ἐπι-
 τηδειοτάτῳ τοῦ γαμεῖν καιρῷ διατελοῦσι; καλὸν γε τοίχων 153
 ἐπιμελεῖσθαι, προσόδους ἐκλέγειν, ἐστιᾶσθαι, μεθύειν, θαλα-
 μεύεσθαι, νυμφοστολεῖσθαι τὰς γεγηρακυῖας καὶ σαπράς, τὸ
 15 λεγόμενον, ἀλλ' εἰρήνης ἔργα, ἐν δ' ἔτι ἡβῶντός τε καὶ
 ἀνθοῦντος ἀκμῇ πολέμου πάντα δρᾶν. ἢ τούτων οὐχ ὁ 154
 πατήρ, οὐκ ἀδελφός, οὐ τῶν ἀφ' αἵματος οὐδεὶς, οὐ γένους
 p.324 M. ἐστράτευται, ἀλλὰ πανοίχιος αὐτοῖς ἐμπεφώλευκεν | ἡ δειλία;
 ἀλλὰ πάντως εἰσὶ μυρίοι τῶν συγγενῶν ἀγωνιζόμενοι. τού-
 20 των οὖν τὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς κίνδυνον αἰρομένων οἱ
 χλιδῶντες καὶ ἄβροδιαίτως ζῶντες τίνας οὐκ ἂν ἀτιθάσους
 θῆρας δι' ὑπερβολὴν ὀμότητος παραδράμοιεν; ἀλλὰ χαλεπὸν 155
 τὸ ἐτέρους ἀπονητὶ τῶν ἡμετέρων ἀπολαῦσαι πόνων. καὶ
 πότερον χαλεπώτερον ἐχθροὺς ἔτι ζώντων ἢ φίλους καὶ
 25 συγγενεῖς τετελευτηκότων ἐπὶ τὸν κλῆρον ἐλθεῖν; ἢ καὶ τὸ
 συγκρίνειν τὰ οὕτως μακρὰν ἀφαστώτα εὐηθες; καὶ μὴν 156
 εὐλογον μὴ μόνον ὅσα τοῖς ἀστρατεύτοις πρόσσεστιν, ἀλλὰ
 καὶ αὐτοὺς ἐκείνους ἐχθρῶν κεκρατηκότων γενέσθαι κτήματα·
 τοῖς δέ γε ἀποθνήσκουσιν ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας, καὶ
 30 εἰ μηδενὸς ἀπώναντο πρότερον τῶν κατὰ τὴν οὐσίαν, ἡδίστη
 τελευτὴ γίνεται λογιζομένοις ὅτι πρὸς οὓς ἠϋξάντο διαδόχους
 τὴν οὐσίαν ἐλθεῖν ἔρχεται. (36.) τὸ μὲν οὖν τοῦ νόμου 157

- ῥητὸν τοσαύτας καὶ ἔτι πλείους ἐπισκέψεις ἴσως ἔχει. ὥς
 δὲ μηδεὶς εὐρεσιλογῶν θρασύνηται τῶν καχοτεχνούντων,
 ἀλληγοροῦντες φήσομεν ὅτι πρῶτον μὲν οὐ μόνον οἴεται
 δεῖν ὁ νόμος περὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν πονεῖσθαι τινα κτῆσιν,
 ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τῶν κτηθέντων ἀπόλαυσιν, καὶ τό γε 5
 εὐδαιμονεῖν ἀρετῆς χρήσει τελείας περιγενέσθαι νομίζει σῶφον
 καὶ παντελῇ περιποιούσης βίον· ἔπειθ' ὅτι οὐ περὶ οἰκίας
 ἢ ἀμπελῶνος ἢ τῆς καθ' ὁμολογίας ἐγγυηθείσης γυναικός
 ἐστὶν ὁ λόγος αὐτῷ, ὅπως τὴν μὲν ὡς μνηστῆρ ἀγάγεται,
 τοῦ δ' ἀμπελῶνος τὸν καρπὸν ὁ φυτουργὸς ἀποδρεψάμενος 10
 καὶ ἀποθλίψας, εἴτ' ἐμπιὼν μεθύσματος ἀκράτου γανωθῇ,
 τὴν δ' οἰκίαν ὁ ἀναδειμάμενος οἰκίσῃ, ἀλλὰ περὶ τῶν κατὰ
 ψυχὴν δυνάμεων, δι' ὧν συμβέβηκεν ἀρχάς τε λαμβάνειν
 158 καὶ προκοπὰς καὶ τελειότητας ἐν πράξεσιν ἐπαινεταῖς· αἱ
 μὲν τοίνυν ἀρχαὶ περὶ μνηστῆρα φιλοῦσι γίνεσθαι — 15
 καθάπερ γὰρ ὁ μνῶμενος γυναικὰ μέλλων ἐπὶ ἀνὴρ οὐ
 γεγονώς ἤδη, τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ εὐφυῆς εὐγενῆ μὲν καὶ
 καθαρὰν ἄξεσθαι παρθένον, παιδείαν, ἐλπίζει, μνᾶται δ'
 αὐτίκα —, αἱ δὲ προκοπαὶ περὶ γεωργόν — ὡς γὰρ ἐπι-
 μελὲς τῷ φυτουργῷ τὰ δένδρα αὔξεσθαι, καὶ τῷ φιλομαθεῖ 20
 τὰ φρονήσεως θεωρήματα ποιῆσαι μηκίστην λαβεῖν ἐπί-
 δοσιν —, αἱ δὲ τελειότητες περὶ δημιουργίαν οἰκίας τελειου-
 159 μένης μὲν, οὕτω δὲ πῆξιν λαβούσης. (37.) ἀρμόττει δὲ
 πᾶσι τούτοις, ἀρχομένοις, προκόπτουσι, τετελειωμένοις,
 βιοῦν ἀφιλονείκως καὶ μὴ τῷ τῶν σοφιστῶν ἐπαποδύεσθαι 25
 πολέμῳ δούσεριν ταραχὴν ἐπὶ νοθείᾳ τάληθοῦς αἰεὶ μελε-
 τώντων· ἔπειδὴ τάληθες εἰρήνην φίλον, | ἢ δυσμενῆς αὐτοῖς. p.325 M.
 160 εἰ γὰρ εἰς τοῦτον ἀφίξονται τὸν ἀγῶνα πρὸς ἐμπειροπολέ-
 μους ἰδιῶται, παντελῶς ἀλώσσονται· ὁ μὲν ἀρχόμενος, (ὅτι)
 ἄπειρος, ὁ δὲ προκόπτων, ὅτι ἀτελής, ὁ δὲ τέλειος, ὅτι οὕτω 30
 ἄτριβος ἀρετῆς· δεῖ δ' ὥσπερ τὰ κονιάματα στηριχθῆναι
 βεβαίως καὶ λαβεῖν πῆξιν, οὕτως τὰς τῶν τελειωθέντων

- ψυχὰς κραταιωθείσας παγιώτερον ἰδρυθῆναι μελέτῃ συνεχεῖ
 καὶ γυμνάσμασιν ἐπαλλήλοις. οἱ δὲ μὴ τούτων τυγχάνοντες 161
 παρὰ τοῖς φιλοσόφοις διαλεληθότες εἶναι λέγονται σοφοί·
 τοὺς γὰρ ἄχρι σοφίας ἄκρας ἐληλακότας καὶ τῶν ὅρων
 5 αὐτῆς ἄρτι πρῶτον ἀψαμένους ἀμήχανον εἰδέναι φασὶ τὴν
 ἑαυτῶν τελείωσιν· μὴ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἅμω
 συνίστασθαι, τὴν τε πρὸς τὸ πέρας ἄφιν καὶ τὴν τῆς
 ἀφίξεως κατάληψιν, ἀλλ' εἶναι μεθόριον ἄγνοϊαν, οὐ τὴν
 μακρὰν ἀπεληλαμένην ἐπιστήμης, ἀλλὰ τὴν ἐγγὺς καὶ ἀγχί-
 10 θυρον αὐτῇ. τοῦ μὲν οὖν καταλαμβάνοντος καὶ συνιέντος 162
 καὶ τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις ἐπισταμένου ἄκρως γένοιτ' ἂν
 ἔργον πολεμῆσαι τῷ φιλέριδι καὶ σοφιστικῷ στίφει· νικήσειν
 γὰρ τὸν τοιοῦτον ἐλπίς. ὃ δὲ ἔτι τὸ ἀγνοίας ἐπιπροσθεῖ
 σκότος, μήπω τοῦ τῆς ἐπιστήμης ἀναλάμψαι φέγγους
 15 ἰσχυρότος, ἀσφαλὲς οἴκοι καταμεῖναι, τουτέστιν εἰς τὴν
 περὶ ὧν ἄκρως οὐ κατεῴληφε μὴ παρελθεῖν ἁμιλλαν, ἀλλ'
 ἡρεμῆσαι τε καὶ ἡσυχάσαι. ὁ δ' ὑπ' αὐθαδείας ἐξενεχθεὶς, 163
 τὰ παλαισμάτα τῶν ἀντιπάλων οὐκ εἰδώς, πρὶν ὁρᾶσαι,
 παθεῖν φθίησεται καὶ τὸν ἐπιστήμης θάνατον ἐνδέξεται, ὅς
 20 ἔστιν ἀργαλειώτερος τοῦ ψυχῆν καὶ σῶμα διακρίνοντος.
 ὁφείλει δὲ τοῦτο συμβαίνειν τοῖς πρὸς τῶν σοφισμάτων 164
 ἀπατωμένοις· ὅταν γὰρ τὰς λύσεις αὐτῶν εὗρεῖν μὴ δυνη-
 θῶσιν, ὥς ἀληθέσι τοῖς κατεψευσμένοις πεπιστευκότες
 ἀποθνήσκουσι βίον τὸν τῆς ἐπιστήμης ταῦτόν πεπονθότες
 25 τοῖς ὑπὸ κολάκων φενακισμένοις· καὶ γὰρ τούτων ἢ τῆς
 ψυχῆς ὑγιαίνουσα καὶ ἀληθῆς ὑπὸ τῆς φύσει νοσερᾷ
 ἐξωθεῖται καὶ ἀνατρέπεται φιλίας. (38.) συμβουλευτέον 165
 οὖν εἰς τοὺς τοιούτους ἀγῶνας μὴ παρέρχεσθαι τοῖς τε
 ἀρχομένοις τοῦ μανθάνειν — ἀνεπιστήμονες γὰρ — καὶ τοῖς
 30 προκόπτουσι, διότι οὐ τέλειοι, καὶ τοῖς πρῶτον τελειωθείσι,
 διότι λέλγθην αὐτοὺς ἄχρι πῇ τελειότης. τῶν δὲ ἀπει- 166
 θησάντων ἄλλος, φησὶν, ἄνθρωπος τὴν μὲν οἰκίαν οἰκῆσει,

- τὸν δ' ἀμπελῶνα κτήσεται, τὴν δὲ γυναῖκα ἄζεται· τὸ δ' ἐστὶν ἴσον τῷ αἰ λεχθεῖσαι δυνάμεις σπουδῆς, βελτιώσεως, τελειώσεως | ἐπιλείψουσι μὲν οὐδέποτε, ἄλλοτε δὲ ἄλλοις p.326 M. ἐνομιλήσουσιν ἀνθρώποις ἐπιφοιτῶσαι καὶ τὰς ψυχὰς οὐ
- 167 τὰς αὐτὰς * * * ἀμείβουσαι, σφραγῖσιν ὁμοιούμεναι. καὶ 5 γὰρ αὐταὶ τὸν κηρὸν ἐπειδὴν τυπώσωσι, παθούσαι μηδὲν ἀπ' αὐτῶν εἶδος ἐγχαράσσαι μένουσιν ἐν ὁμοίῳ· καὶ ὁ τυπωθεὶς συγχυθῇ κηρὸς καὶ ἀφανισθῇ, πάλιν ἕτερος ὑποβληθήσεται. ὥστε, ὦ γενναῖοι, μὴ νομίσητε φθειρο- μένοις συμφθείρεσθαι τὰς δυνάμεις ὑμῖν· ἀθάνατοι γὰρ 10 οὖσαι μυρίους ἄλλους πρὸ ὑμῶν ἀσπάζονται τῆς ἀπ' αὐτῶν εὐκλείας, οὓς ἂν αἰσθωνται μὴ ὥσπερ ὑμᾶς διὰ τὸ ῥιψοκίνδυνον ἀποδεδραχότας τὴν ὁμιλίαν αὐτῶν, ἀλλὰ
- 168 προσιόντας καὶ θεραπευτικῶς ἀσφαλείας ἔχοντας. εἰ δέ τις ἀρετῆς φίλος, εὐχέσθω τὰ καλὰ πάντα ἐμφυτευθῆναί 15 τε αὐτῷ καὶ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς φανῆναι καθάπερ ἐν ἀνδριάντι καὶ γραφῇ τελεία τὰς εἰς εὐμορφίαν συμμετρίας, λογιζόμενος ὅτι εἰσὶν ἔφεδροι μυρίοι, οἷς ἢ φύσις ἀντ' αὐτοῦ δωρήσεται ταῦτα πάντα, εὐμαθείας, προκοπὰς, τελειότητας. ἄμεινον δὲ πρὸ ἐκείνων αὐτὸν ἐκλάμψαι 20 ταμειούμενον τὰς ὑπὸ τοῦ θεοῦ δοθείσας ἀσφαλῶς χάριτας καὶ μὴ προενεγκόντα πύρθησιν ἐχθροῖς ἀφειδοῦσιν ἐτοιμο- τάτην λείαν παρασχεῖν. (39.) οὐκοῦν βραχὺ ὄφελος ἀρχῆς, ἣν τέλος αἶσιον οὐκ ἐσφράγισται. πολλάκις μέντοι καὶ 25 τελειωθέντες τινὲς ἀτελεῖς ἐνομίσθησαν τῷ παρὰ τὴν ἰδίαν προθυμίαν, ἀλλὰ μὴ κατ' ἐπιπροσύνην θεοῦ βελτιωθῆναι δοῖται, καὶ διὰ τοῦτο μέντοι <τὸ> δοῖται μετεωρισθέντες καὶ ἐξαρθέντες ἐπὶ μήκιστον ἀφ' ὑψηλοτέρων χωρίων εἰς
- 170 ἔσχατον κατενεχθέντες βυθὸν ἠφανίσθησαν· „ἐὰν“ γὰρ 30 φησιν „οἰκοδομήσης οἰκίαν καινὴν, καὶ ποιήσεις στεφάνην τῷ ὀνόματί σου, καὶ οὐ ποιήσεις φόνον ἐν τῇ οἰκίᾳ σου,
- 171 ἐὰν πέσῃ ὁ πεσὼν ἀπ' αὐτοῦ“ (Deut. 22,8). πτωμάτων

γὰρ ἀργαλεώτατον θεοῦ τιμῆς ἀποπeseῖν ὀλισθόντα, στεφανώ-
 σαντα πρὸ ἐκείνου ἑαυτὸν καὶ φόνον ἐμφύλιον ἐργασάμενον·
 κτείνει γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὁ μὴ τὸ ὄν τιμῶν, ὡς ἀνό-
 νητον αὐτῇ γενέσθαι παιδείας τὸ οἰκοδόμημα. παιδεία δὲ
 5 φύσιν ἔλαχε τὴν ἀγῆρω, διόπερ καινὴν εἶπε τὴν οἰκίαν
 αὐτῆς· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα χρόνῳ φθείρεται, ἡ δ' ἐφ' ὅσον
 πρόεισιν, ἐπὶ μήκιστον ἡβᾷ καὶ ἐπακμάζει τὸ ἀειθαλὲς
 εἶδος φαιδρυνομένη καὶ ταῖς συνεχέσιν ἐπιμελείαις και-
 p.327 M. νουμένη. κὰν τοῖς | προτρεπτικοῖς μέντοι παραινεῖ τοὺς 172
 10 κτήσιν ἀγαθῶν λαχόντας πλείστην μὴ ἑαυτοὺς ἀναγράψαι
 τῆς κτήσεως αἰτίους, ἀλλὰ „μνησθῆναι θεοῦ τοῦ διδόντος
 ἰσχὺν ποιῆσαι δύναμιν“ (Deut. 8,18). τοῦτο μὲν οὖν τὸ 173
 εὐπραγίας ἦν πέρας, ἀρχαὶ δ' ἐκείναι· ὥστε τοὺς ἐκλαν-
 θανομένους τοῦ τέλους μηδὲ τῆς τῶν κτηθέντων (ἀρχῆς)
 15 εὖ ἂν ἔτ' ἀπόνασθαι. τούτοις μὲν οὖν ἐκούσια γίνεται διὰ
 φιλαυτίαν τὰ σφάλματα οὐχ ὑπομένουσι τὸν φιλόδωρον καὶ
 τελεσφόρον θεὸν αἴτιον ἀποφῆναι τῶν ἀγαθῶν. (40.) εἰσὶ 174
 δ' οἱ πάντα κάλων εὐσεβείας ἀνασεύσαντες ἐνορμίσασθαι
 τοῖς λιμέσιν αὐτῆς ταχυναυτοῦντες ἐσπούδασαν, κάπειτ' οὐ
 20 μακρὰν ἀφεστηκότων, ἀλλ' ἤδη μελλόντων προσέχειν,
 αἰφνίδιον ἐξ ἐναντίας καταρραγὲν πνεῦμα πλησίστιον εὐ-
 θυδρομοῦν τὸ σκάφος ἀνέωσεν, ὡς ὑποχεῖραι πολλὰ τῶν
 πρὸς εὐπλοίαν συνεργούντων. τούτους οὐκ ἂν τις ἔτι 175
 θαλαττεύοντας αἰτιάσαιτο· ἀκούσιος γὰρ αὐτοῖς ἐπειγο-
 25 μένοις γέγονεν ἡ βραδυτής. τίς οὖν ἀπεικάζεται τούτοις
 ἢ ὁ τὴν μεγάλην λεγομένην εὐξάμενος εὐχὴν; „ἐὰν γάρ
 τις“ φησὶν „ἀποθάνῃ ἐπ' αὐτῷ αἰφνίδιον, παραχρῆμα
 μιανθῆσεται ἡ κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ, καὶ ξυρῆσεται“· εἰτα
 ὀλίγα προσειπὼν ἐπιφέρει· „αἱ δ' ἡμέραι αἱ πρότεραι
 30 ἄλογοι ἔσονται, ὅτι ἐμιάνη κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ“ (Num.
 6,9. 12)· δι' ἀμφοτέρων τοίνυν, τοῦ τε „αἰφνίδιον“ καὶ 176
 τοῦ „παραχρῆμα“ εἰπεῖν, ἡ ἀκούσιος παρίσταται τῆς ψυχῆς·

- τροπή· πρὸς μὲν γὰρ τὰ ἐκούσια τῶν ἀμαρτημάτων εἰς
τὸ βουλεύσασθαι ποῦ καὶ πότε καὶ πῶς πρακτέον χρόνου
δεῖ, τὰ δὲ ἀκούσια ἐξαίφνης, ἀπερισκέπτως καί, εἰ οἶόν τε
177 τοῦτ' εἰπεῖν, ἀχρόνως κατασκήπτει. χαλεπὸν γὰρ ὥσπερ
τοὺς ὁρομεῖς ἀρξάμενους ὁδοῦ τῆς πρὸς εὐσέβειαν ἀπταιστως 5
καὶ ἀπνευστὶ διευθῆναι τὸν δρόμον, ἐπειδὴ μυρία ἐμποδῶν
178 παντὶ τῷ γενομένῳ. πρότερον μὲν (οὖν), ὃ ἔν καὶ μόνον
εὐεργεσία, μηδενὸς τῶν κατὰ γνώμην ἀδικημάτων ἐφάλασθαι
πᾶσάν τε τὴν ἀμήχανον τῶν ἀκουσίων πληθὺν ἰσχύσαι
διώσασθαι· δεύτερον δὲ τὸ μήτε πολλοῖς τῶν ἀκουσίων 10
179 μήτ' ἐπὶ μάλιστα χρόνον ἐνδιατρῆψαι. παχιάλως δὲ τὰς
τῆς ἀκουσίου τροπῆς ἡμέρας εἶπεν ἀλόγους, οὐ μόνον
ἐπειδὴ τὸ ἀμαρτάνειν ἄλογον, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν ἀκουσίων
λόγον οὐκ ἔστιν ἀποδοῦναι. παρὸ καὶ πυνθανομένων πολ-
λάκις τὰς τῶν | πραγμάτων αἰτίας φάμεν μήτ' εἰδέναι μήτ' p.328 M.
εἰπεῖν δύνασθαι· μήτε γὰρ γιγνομένων συμπαραληφθῆναι, 16
180 ἀλλὰ καὶ τὴν ἄφριξιν αὐτῶν ἀγνοῆσαι. σπάνιον οὖν εἴ τῃ
δωρήσεται ὁ θεὸς ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους σταδιεῦσαι τὸν
βίον μήτ' ὀκλάσαντι μήτ' ὀλισθόντι, ἀλλ' ἑκατέραν φύσιν
ἀδικημάτων, ἐκουσίων τε καὶ ἀκουσίων, ῥύμη καὶ φορᾶ 20
181 τάχους ὠκυδρομωτάτου ὑπερπτήναι. ταῦτα μὲν οὖν ἀρχῆς
τε πέρι καὶ τέλους εἴρηται διὰ Νῶε τὸν δίκαιον, ὃς τὰ
πρῶτα καὶ στοιχειώδη τῆς γεωργικῆς κτησάμενος τέχνης
ἄχρι τῶν περάτων αὐτῆς ἐλθεῖν ἡσθένησε· λέγεται γὰρ
ὅτι „ἤρξατο γῆς εἶναι γεωργός“, οὐ τῶν ὕρων τῶν ἄκρας 25
ἐπιστήμης ἐλάβετο. τὰ δὲ περὶ τῆς φυτουργίας εἰρημένα
αὐτοῦ λέγωμεν αὐθις.

ΠΕΡΙ ΦΥΤΟΥΡΓΙΑΣ ΝΩΕ

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

I p.329 M. (1.) | Ἐν μὲν τῷ προτέρῳ βιβλίῳ τὰ περὶ γεωργικῆς 1
 τέχνης γενικῆς, ὅσα καιρὸς ἦν, εἵπομεν, ἐν δὲ τούτῳ περὶ
 τῆς κατ' εἶδος ἀμπελουργικῆς, ὡς ἂν οἶόν τε ἦ, ἀποδώ-
 σομεν. τὸν γὰρ δίκαιον οὐ γεωργὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδίως
 5 ἀμπελουργὸν εἰσάγει φάσκων· „ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος
 εἶναι γεωργὸς γῆς καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα“ (Gen. 9,20).
 προσήκει δὲ τὸν μέλλοντα περὶ τῶν κατὰ μέρος φυτουργιῶν 2
 τε καὶ γεωργιῶν διεξιέναι κατανοῆσαι πρῶτον τὰ τελειότατα
 τοῦ παντὸς φυτὰ καὶ τὸν μέγαν φυτουργὸν καὶ ἐπιστάτην
 10 αὐτῶν. ὁ μὲν τοίνυν τῶν φυτουργῶν μέγιστος καὶ τὴν
 τέχνην τελειότατος ὁ τῶν ὄλων ἡγεμὼν ἐστὶ, φυτὸν δὲ αὐ-
 τοῦ περιέχον ἐν ἑαυτῷ τὰ ἐν μέρει φυτὰ ἅμα παμμυρία καθάπερ
 κληματίδας ἐκ μιᾶς ἀναβλαστάνοντα ῥίζης ὅδε ὁ κόσμος.
 ἐπειδὴ γὰρ τὴν οὐσίαν ἄτακτον καὶ συγκεχυμένην οὖσαν ἐξ 3
 15 αὐτῆς εἰς τάξιν ἐξ ἀταξίας καὶ ἐκ συγχύσεως εἰς διάκρισιν
 ἄγων ὁ κοσμοπλάστης μορφοῦν ἤρξατο, γῆν μὲν καὶ ὕδωρ
 p.330 M. ἐπὶ τὸ μέσον ἐρρίξου, τὰ | δὲ ἀέρος καὶ πυρὸς δένδρα πρὸς
 τὴν μετάρσιον ἀνεῖλκεν ἀπὸ τοῦ μέσου χώραν, τὸν δὲ
 αἰθέριον ἐν κύκλῳ τόπον ὠχυροῦτο τῶν ἐντὸς ὄρον τε καὶ
 20 φυλακτῆριον αὐτὸν τιθεῖς, ἀφ' οὗ καὶ οὐρανὸς ὠνομάσθη

- δοκεῖ· (καὶ) ὀχεῖσθαι μὲν γῆν ὕδατι ξηρὰν οὖσαν, ἣν θεός
 ἦν ὕδατι διαλύεσθαι, πυρὶ δὲ ἀέρα θερμῇ φύσει τὸν ἐξ
 ἑαυτοῦ ψυχρότατον, θαῦμα ἔκτοπον, ὁ θαυματοποιὸς εἰργά-
 4 ζετο. πῶς γὰρ οὐ τεράστιον ὑπὸ μὲν τοῦ λυομένου συνεχέσθαι
 τὸ λύον, πρὸς γῆς ὕδωρ, ἐπὶ δὲ τῇ ψυχροτάτῃ τὸ θερμό- 5
 τатон ἄσβεστον ἰδρῶσθαι, πῦρ ἐπὶ ἀέρι; καὶ ταῦτα μὲν τὰ
 τέλεια τοῦ παντὸς ἦν μοσχεύματα, τὸ δὲ παμμέγεθες καὶ
 παμφορώτατον ἔρνος ὁ κόσμος οὗτος, οὗ παραφυσάδες οἱ
 εἰρημένοι βλαστοί.
- 5 (2.) Ὅπου ποτ' οὖν ἄρα τὰς ρίζας καθήκε καὶ τίς 10
 ἐστὶν αὐτῇ βάσις, ἐφ' ἧς ὥσπερ ἀνδριάς ἐρήρεισται,
 σκεπτέον. σῶμα μὲν οὖν οὐδὲν ἀπολειφθὲν εἰκὸς ἔξω
 πλανᾶσθαι πᾶσαν τὴν δι' ὧλων ὕλην ἐργασαμένου καὶ
 6 διακοσμήσαντος θεοῦ· τελειότατον γὰρ ἤρμηττε τὸ μέγιστον
 τῶν ἔργων τῇ μεγίστῃ δημιουργῇ διαπλάσασθαι, τελειότατον 15
 δὲ οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ τελείοις συνεπληροῦτο μέρεσιν· ὥστε
 ἐκ γῆς ἀπάσης καὶ παντὸς ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ πυρός,
 μηδενὸς ἔξω μηδὲ τοῦ βραχυτάτου καταλειφθέντος, συνέστη
 7 ὅδε ὁ κόσμος. ἀνάγκη τοίνυν ἐκτὸς ἢ κενὸν ἢ μηδὲν εἶναι.
 εἰ μὲν δὴ κενόν, πῶς τὸ πλήρες καὶ ναστὸν καὶ τῶν ὄντων 20
 βαρύτατον οὐ βρίθει ταλαντεῦον στερεοῦ μηδενὸς ἐπερεί-
 δοντος; ἐξ οὗ φάσματι ἂν εἰκέναι δόξαι, ζητούσης αἰεὶ
 τῆς διανοίας βάσιν σωματικὴν, (ἦν) πᾶν ἔχειν εἰκὸς, εἰάν
 τι κινούμενον τυγχάνῃ, τὸν δὲ δὴ κόσμον καὶ διαφερόντως,
 8 ὅτι τὸ μέγιστον σωμάτων ἐστὶ καὶ πλῆθος ἄλλων σωμάτων 25
 ὡς οἰκεῖα ἐγκυκλόπιστα μέρη. τὰς δυσωπίας οὖν εἴ τις
 ἀποδιδράσκειν βούλοιο τὰς ἐν τοῖς διαπορηθεῖσι, λεγέτω
 μετὰ παρρησίας, ὅτι οὐδὲν τῶν ἐν ὕλαις κραταῖον οὕτως, ὡς
 τὸν κόσμον ἀχθοφορεῖν ἰσχύσαι, λόγος δὲ ὁ αἰδιος θεοῦ τοῦ
 αἰωνίου τὸ ὑχυρώτατον καὶ | βεβαίωτατον ἔρεισμα τῶν ὧλων p.331 M.
 9 ἐστίν. οὗτος ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα καὶ ἀπὸ τῶν 31
 ἄκρων ἐπὶ τὰ μέσα ταθεῖς δολιχεύει τὸν τῆς φύσεως δρόμον

ἀήττητον συνάγων τὰ μέρη πάντα καὶ σφίγγων· δεσμὸν γὰρ αὐτὸν ἄρρηκτον τοῦ παντός ὁ γεννήσας ἐποίει πατήρ. εἰκότως οὖν οὐδὲ γῆ πᾶσα διαλυθήσεται πρὸς παντός ὕδατος, 10 ὅπερ αὐτῆς οἱ κόλποι κεχωρήκασιν, οὐδ' ὑπὸ ἀέρος σβεσθήσεται πῦρ, οὐδ' ἔμπαλιν ὑπὸ πυρὸς ἀήρ ἀναφλεχθήσεται, τοῦ θεοῦ λόγου μεθόριον τάττοντος αὐτὸν καθάπερ φωνήεντα στοιχείων ἀφώνων, ἵνα τὸ ὅλον ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς συνηχῆσῃ, τὰς τῶν ἐναντιῶν ἀπειλὰς πειθοῖ τῇ συναγωγῇ μεσιτεύοντός τε καὶ διαιτῶντος.

- 10 (3.) Οὕτως μὲν δὴ τὸ παμφορώτατον φυτὸν ἐρριζοῦτο 11 καὶ ῥιζωθὲν ἐκρατεῖτο· τῶν δὲ ἐν μέρει καὶ βραχυτέρων φυτῶν τὰ μὲν μεταβατικῶς κινητά, τὰ δὲ ἄνευ μεταβάσεως ὡς ἂν ἐστῶτα κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον ἐδημιουργεῖτο. τὰ 12 μὲν οὖν μεταβατικῇ κινήσει χρώμενα, ἃ δὴ φαμεν ἡμεῖς ζῶα εἶναι, ταῖς τοῦ παντός ὁλοσχερεστέrais προσεγένετο μοίραις, γῆ μὲν τὰ χερσαῖα, πλωτὰ δὲ ὕδατι, τὰ δὲ πτηνὰ ἀέρι καὶ τὰ πυρίγονα πυρί, ὧν τὴν γένεσιν ἀριδηνολοτέραν κατὰ Μακεδονίαν λόγος ἔχει προφαίνεσθαι, καὶ οἱ ἀστέρες οὐρανῷ — ζῶα γὰρ καὶ τούτους νοερά δι' ὅλων φασὶν οἱ 20 φιλοσοφήσαντες —, (ὧν) οἱ μὲν πλάνητες ἐξ ἑαυτῶν, οἱ δ' ἀπλανεῖς τῇ τοῦ παντός συμπεριγόμενοι φορᾷ τόπους ἐναλλάττειν δοκοῦσι. τὰ δὲ ἀφαντάστῃ φύσει διοικούμενα, 13 ἅπερ ἰδίως λέγεται φυτά, μεταβατικῆς κινήσεως ἀμέτοχα.
- (4.) διττὰ δὲ ἔν τε γῇ καὶ ἀέρι γένη ὁ ποιῶν ἐποίει. ἀέρι 14 μὲν τὰ πτηνὰ καὶ αἰσθητὰ καὶ δυνάμεις ἄλλας αἰσθήσει οὐδαμῇ οὐδαμῶς καταλαμβανομένας — ψυχῶν ὁ θίασος οὗτος ἀσωμάτων ἐστὶ διακεκοσμημένων οὐ ταῖς αὐταῖς ἐν τάξεσι· τὰς μὲν γὰρ εἰσκρίνεσθαι λόγος ἔχει σώμασι θνητοῖς καὶ κατὰ τινὰς ὠρισμένας περιόδους ἀπαλλάττεσθαι πάλιν, 30 τὰς δὲ θειοτέρας κατασκευῆς λαχούσας ἅπαντος ἀλογεῖν
- p.332 M. τοῦ γῆς χωρίου, ἀνωτάτῳ δ' εἶναι πρὸς αὐτῷ τῷ | αἰθέρι τὰς καθαρωτάτας, ἃς οἱ μὲν παρ' Ὁλλήσι φιλοσοφήσαντες

- ἥρωας καλοῦσι, Μωυσῆς δὲ ὀνόματι εὐθυβόλῳ χρώμενος ἀγγέλους προσαγορεύει, πρεσβευομένους καὶ διαγγελλούσας τὰ τε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῖς ὑπηκόοις ἀγαθὰ καὶ τῷ βασιλεῖ ὧν εἰσιν οἱ ὑπῆκοοι χρεῖται —, γῆ δὲ ζῳά τε χερσαῖα καὶ φυτά, δύο πάλιν, προσένειμε, τὴν αὐτὴν μητέρα τε βουλη- 5
- 15 θεῖς εἶναι καὶ τροφόν· καθάπερ γὰρ γυναικὶ καὶ παντὶ τῷ θήλει πηγὰι πρὸς τῷ μέλλειν ἀποκυΐσκειν ἀναχέονται γάλακτος, ἵνα τοῖς γεννωμένοις ἄρῶσι τὰς ἀναγκαίας καὶ ἀρμοττούσας τροφάς, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῇ χερσαίων ζῳῶν μητρὶ γῆ πάσας φυτῶν προσένειμεν ἰδέας, ἵνα συγγενέσι καὶ μὴ 10
- 16 ὀθνεῖσις τροφαῖς τὰ γεννώμενα χρήσῃται. καὶ μὴν τὰ μὲν φυτὰ κατωκάρᾳ ἀπειργάζετο τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐν τοῖς βαθυγαιοτάτοις γῆς μέρεσι πῆξας, ζῳῶν δὲ τῶν ἀλόγων τὰς κεφαλὰς ἀνελεύσας ἀπὸ γῆς ἐπὶ προμήκους αὐχένος ἄκρας ἡρμόζετο τῷ αὐχένι ὥσπερ ἐπίβασιν τοὺς ἐμπροσθίους πόδας 15
- 17 θεῖς. ἐξαιρέτου δὲ τῆς κατασκευῆς ἔλαχεν ἄνθρωπος· τῶν μὲν γὰρ ἄλλων τὰς ὄψεις περιέγαγε κάτω κάμψας, διὸ νένευκε πρὸς χέρσον, ἀνθρώπου δὲ ἔμπαλιν ἀνώρθωσεν, ἵνα τὸν οὐρανὸν καταθεᾷται, φυτὸν οὐκ ἐπῆγειον ἀλλ' οὐράνιον, 20
- 18 ὡς ὁ παλαιὸς λόγος, ὑπάρχων. (5.) ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι τῆς αἰθερίου φύσεως τὸν ἡμέτερον νοῦν μοῖραν εἰπόντες εἶναι συγγένειαν ἀνθρώπῳ πρὸς αἰθέρα συνῆψαν. ὁ δὲ μέγας Μωυσῆς οὐδενὶ τῶν γεγονότων τῆς λογικῆς ψυχῆς τὸ εἶδος ὁμοίωσεν, ἀλλ' εἶπεν αὐτὴν τοῦ θείου καὶ ἀοράτου πνεύματος ἐκείνου ὁόκιμον εἶναι νόμισμα σημειωθὲν καὶ 25 τυπωθὲν σφραγιᾷ θεοῦ, ἧς ὁ χαρακτήρ ἐστίν ὁ αἰθεῖς
- 19 λόγος· „ἐνέπνευσε“ γὰρ φησιν „ὁ θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς“ (Gen. 2, 7), ὥστε ἀνάγκη πρὸς τὸν ἐκπέμποντα τὸν δεχόμενον ἀπεικονίσθαι· διὸ καὶ λέγεται κατ' εἰκόνα θεοῦ τὸν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι (Gen. 1, 27), 30
- 20 οὐ μὴν κατ' εἰκόνα τινὸς τῶν γεγονότων. ἀχόλουθον οὖν ἦν τῆς ἀνθρώπου ψυχῆς κατὰ τὸν ἀρχέτυπον τοῦ αἰτίου

λόγον ἀπεικονισθείσης καὶ τὸ σῶμα ἀνεγερθὲν πρὸς τὴν
 καθαρωτάτην τοῦ παντὸς μοῖραν, οὐρανόν, τὰς ὀφείας ἀνα-
 τεῖναι, ἵνα τῷ φανερωῷ τὸ ἀφανὲς ἐκδήλως καταλαμβάνηται.
 ἐπειδὴ τοίνυν τὴν πρὸς τὸ ὄν διανοίας ὁλικὴν ἀμύχανον ἦν 21
 5 ἰδεῖν ὅτι μὴ τοὺς ἀχθέντας πρὸς αὐτοῦ μόνους — δ γὰρ
 πέπονθεν ἕκαστος, αὐτὸς ἐξαιρέτως οἶδεν —, εἰδῶλον ἐναργὲς
 p.333 M. | αἰδοῦς ὅμματος τὰ τοῦ σώματος ποιεῖ δυνάμενα πρὸς
 αἰθέρα ἀπονεύειν. ὁπότε γὰρ οἱ ἐκ φθαρτῆς παγέντες ὕλης 22
 ὀφθαλμοὶ τοσοῦτον ἐπέβησαν, ὥς ἀπὸ τοῦ τῆς γῆς χωρίου
 10 πρὸς τὸν μακρὰν οὕτως ἀφεστῶτα ἀνατρέχειν οὐρανὸν καὶ
 ψαύειν τῶν περάτων αὐτοῦ, πόσον τινα χρὴ νομίσαι τὸν
 πάντῃ δρόμον τῶν ψυχῆς ὁμμάτων; ἅπερ ὑπὸ πολλοῦ τοῦ
 τὸ ὄν κατιδεῖν τηλαυγῶς ἱμέρου περωθέντα οὐ μόνον πρὸς
 τὸν ἔσχατον αἰθέρα τείνεται, παραμειψάμενα δὲ καὶ παντὸς
 15 τοῦ κόσμου τοὺς ὄρους ἐπείγεται πρὸς τὸν ἀγέννητον. (6.) διὰ 23
 τοῦτο ἐν τοῖς χρησιμοῖς οἱ σοφίας καὶ ἐπιστήμης ἅπληστοι
 διατελοῦντες ἀνακεκλῆσθαι λέγονται· πρὸς γὰρ τὸ θεῖον ἄνω
 καλεῖσθαι θέμις τοὺς ὑπ’ αὐτοῦ καταπνευσθέντας. δεινὸν 24
 γάρ, εἰ τυφῶσι μὲν καὶ ἄρπυιαῖς αὐτόπρεμνα δένδρα πρὸς
 20 ἀέρα ἀνασπᾶται καὶ μυριάγωγα σκάφη βριθόντα φόρτῳ
 καθάπερ τινα τῶν κουφοτάτων ἐκ μέσων τῶν πελαγῶν
 ἀναρπάσσεται καὶ λίμναι καὶ ποταμοὶ μετάρσιοι φέρονται,
 τοὺς γῆς κύλπους ἐκλιπόντος τοῦ ῥεύματος, ὅπερ ἀνιμήσαντο
 αἱ τῶν ἀνέμων κραταιύτταται καὶ πολυπλοκώταται δῖναι, τῇ
 25 δὲ τοῦ θεοῦ πνεύματος καὶ πάντα δυνατοῦ καὶ τὰ κάτω
 νικῶντος φύσει κοῦφον ὁ νοῦς ὧν οὐκ ἐπελαρρίζεται καὶ
 πρὸς μήκιστον ὕψος ἐξάίρεται, καὶ μάλιστα ὁ τοῦ φιλο-
 σοφῆσαντος ἀνόρθως. οὗτος γὰρ κάτω μὲν οὐ βρίθει πρὸς 25
 τὰ σώματος καὶ γῆς φίλα ταλαντεύων, ὧν διάζευξιν καὶ
 30 ἀλλοτρίωσιν αἰεὶ διεπόνησεν, ἄνω δὲ φέρεται τῶν μεταρσίων
 καὶ ἱεροπρεπεστάτων καὶ εὐδαιμόνων φύσεων ἀκορέστως
 ἐρασθεῖς. τοιγαροῦν Μωυσῆς ὁ ταμίης καὶ φύλαξ τῶν τοῦ 26

- ὄντος ὁργίων ἀνακεκλήσεται· λέγεται γὰρ ἐν Λευιτικῇ βιβλίῳ·
 „ἀνεκάλεσε Μωυσῆν“ (Lev. 1,1). ἀνακεκλήσεται δὲ καὶ ὁ
 τῶν δευτερείων ἀξιωθείς Βεσελεήλ· καὶ γὰρ τοῦτον ἀνακαλεῖ
 ὁ θεὸς πρὸς τὴν τῶν ἱερῶν κατασκευὴν τε καὶ ἐπιμέλειαν
 27 ἔργων (Exod. 31.2 sqq.). ἀλλ' ὁ μὲν τὰ δευτερεῖα τῆς 5
 ἀνακλήσεως, Μωυσῆς δὲ ὁ πάνσοφος οἶσται τὰ πρωτεῖα·
 ἐκεῖνος μὲν γὰρ τὰς σκιάς πλάττει καθάπερ οἱ ζωγραφοῦντες
 οἷς οὐ θέμις οὐδὲν ἔμψυχον δημιουργῆσαι — Βεσελεήλ γὰρ
 ἐν σκιαῖς ποιῶν ἐρμηνεύεται —, Μωυσῆς δὲ οὐ σκιάς ἀλλὰ
 τὰς ἀρχετύπους φύσεις αὐτὰς τῶν πραγμάτων ἔλαχεν ἀνα- 10
 τυποῦν. ἄλλως τε καὶ τὸ αἷτιον οἷς μὲν τηλαυγέστερον καὶ
 ἀριδιηλότερον ὥς ἂν ἐν ἡλίῳ καθαρῷ, οἷς δὲ ἀμυδρότερον
 ὥς ἂν ἐν σκιᾷ τὰ οἰκεῖα εἶωθεν ἐπιδείκνυσθαι.
- 28 (7.) | Διεξεληλυθότες οὖν περὶ τῶν ὁλοσχερεστέρων ἐν p.334 M.
 κόσμῳ φυτῶν ἴδωμεν ὃν τρόπον καὶ τὰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, 15
 τῷ βραχεῖ κόσμῳ, δένδρα ὁ πάνσοφος ἐδημιούργει θεός.
 αὐτίκα τοίνυν ὥσπερ βαθύγειον χωρίον σῶμα τὸ ἡμέτερον
 29 λαβὼν δεξαμενὰς αὐτῷ τὰς αἰσθήσεις ἀπειργάζετο· κάπειθ'
 οἶα φυτὸν ἤμερον καὶ ὠφελιμώτατον ἐκάστην αὐτῶν ἐνετίθει,
 ἀκοὴν μὲν εἰς οὖς, ὄψιν δ' εἰς ὄμματα καὶ εἰς μυκτῆρας 20
 ὄσφρησιν καὶ τὰς ἄλλας εἰς τὰ οἰκεῖα καὶ συγγενῇ χωρίᾳ.
 μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ὁ θεσπέσιος ἀνὴρ ἐν ὕμνοις
 λέγων ὧδε· „ὁ φυτεύων οὖς οὐκ ἀκούει; ὁ πλάσων ὀφθαλ-
 30 μούς οὐκ ἐπιβλέψει“ (Psalm. 93, 9); καὶ τὰς διηκούσας
 μέντοι μέχρι σκελῶν τε καὶ χειρῶν καὶ τῶν ἄλλων τοῦ 25
 σώματος μερῶν, ὅσα ἐντός τε καὶ ἐκτός, δυνάμεις ἀπάσας
 31 εὐγενῇ μοσχεύματα εἶναι συμβέβηκε. τὰ δὲ ἀμείνω καὶ
 τελειότερα τῷ μεσαιτάτῳ καὶ καρποφορεῖν δυναμένῳ δια-
 φερόντως ἡγεμονικῇ προσερρίζου· ταῦτα δὲ εἰσι νόησις,
 κατάληψις, εὐστοχία, μελέται, μνήμαι, ἔξεις, διαθέσεις, 30
 τεχνῶν ἰδέαι πολύτροποι, βεβαιότης ἐπιστημῶν, τῶν ἀρετῆς
 ἀπάσης θεωρημάτων ἀληθὺς ἀνάληψις. τούτων οὐδὲν οὐδεὶς

θνητὸς ἱκανὸς φυτουργῆσαι, πάντων δὲ ἀνθρώπων εἰς ὃ ἀγέννητος τεχνίτης, οὐ πεποιτηκὼς μόνον, ἀλλὰ καὶ ποιῶν ἀεὶ καθ' ἑκαστον τῶν γεννωμένων τὰ φυτὰ ταῦτα.

- (8.) Τοῖς εἰρημμένοις ἐστὶν ἀκόλουθος καὶ ἡ τοῦ 32
 5 παραδείσου φυτουργία· λέγεται γάρ· „ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παρά-
 δεῖσον ἐν Ἑδὲμ κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον
 ὃν ἔπλασεν“ (Gen. 2,8). τὸ μὲν οὖν ἀμπέλους καὶ ἐλαιῶν
 ἢ μηλεῶν ἢ ῥοιῶν ἢ τῶν παραπλησίων δένδρα οἶσθαι
 * * * πολλὰ καὶ δυσθεράπευτος εὐχθρα. τίνος γὰρ ἔνεκα, 33
 10 εἴποι τις ἄν; ἵνα ἐνδιαιτήσεις εὐαγώγους ἔχῃ; ὁ γὰρ κόσμος
 ἅπας αὐταρχέστατον ἐνδιαιτήμα ἂν νομισθεῖν θεῷ τῷ
 πανηγεμόνι; ἢ οὐχὶ μυρίων καὶ ἄλλων δόξαι ἂν ὑστερίζειν,
 ὥς πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως ἀξιόχρεων ὑπο-
 ληφθῆναι; χωρὶς τοῦ μηδὲ εὐαγὲς εἶναι οἶσθαι τὸ αἷτιον
 15 ἐν τῷ αἰτιατῷ περιέχεσθαι [τῷ] μηδὲ τὰ δένδρα τοὺς
 ἐτησίους δῆπου φέρειν καρπούς. πρὸς τὴν τίνος οὖν ἀπό- 34
 λαυσίν τε καὶ χρῆσιν καρποφορήσει ὁ παράδεισος; ἀνθρώπου
 μὲν οὐδενός· οὐδεὶς γὰρ εἰσάγεται τὸ παράπαν τὸν παρά-
 δεῖσον οἰκῶν, ἐπεὶ καὶ τὸν πρῶτον διαπλασθέντα ἐκ γῆς
 20 μεταναστῆναί φησιν ἐνθενδε, ὄνομα Ἀδάμ. καὶ μὴν ὁ γε 35
 θεὸς ὥσπερ τῶν ἄλλων καὶ τροφῆς ἀνεπιδεῆς ἐστίν· ἀνάγκη
 γὰρ τὸν τροφῇ χρώμενον δεῖσθαι μὲν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ
 ὄργανα εὐτρεπίσθαι, δι' ὧν καὶ τὴν εἰσιούσαν παραδίδεται
 p.335 M. καὶ τὴν ἐκμασθηῖσαν θύρα'ε ἀποπέμψει. | ταῦτα δὲ μακα-
 25 ριότητος καὶ εὐδαιμονίας τῆς περὶ τὸ αἷτιον ἀπάδει, τῶν
 ἀνθρωπόμορφον, ἔτι δὲ καὶ ἀνθρωποπαθεῖς αὐτὸ εἰσαγόντων
 ἐπ' εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος καθαιρέσει, μεγάλων ἀρετῶν,
 ἐκθεσμότατα ὄντα εὐρύματα. (9.) Ἰτέον οὖν ἐπ' ἀλληγορίαν 36
 τὴν ὁρατικοῖς φύλιν ἀνδράσι· καὶ γὰρ οἱ χρησιμοὶ τὰς εἰς
 30 αὐτὴν ἡμῖν ἀφορμὰς ἐναργέστατα προτείνουσι· λέγουσι γὰρ
 ἐν τῷ παραδείσῳ φυτὰ εἶναι μηδὲν ἐοικότα τοῖς παρ' ἡμῖν,
 ἀλλὰ ζωῆς, ἀθανασίας, εἰδησεως, καταλήψεως, συνέσεως,

- 37 καλοῦ καὶ πονηροῦ φαντασίας. ταῦτα δὲ χέρσου μὲν οὐκ
 ἄν εἴη, λογικῆς δὲ ψυχῆς ἀναγκαιῶς φυτά, (ῆς) ἡ μὲν πρὸς
 ἀρετὴν ὁδὸς αὕτη ζωὴν καὶ ἀθανασίαν ἔχουσα τὸ τέλος, ἡ
 δὲ πρὸς κακίαν φυγὴν τε τούτων καὶ θάνατον. τὸν οὖν
 φιλόδωρον θεὸν ὑποληπτέον ἐν τῇ ψυχῇ καθάπερ παρά- 5
 δεισὼν ἀρετῶν καὶ τῶν κατ' αὐτάς πράξεων ἐμφοτεύειν πρὸς
 38 τελείαν εὐδαιμονίαν αὐτὴν ἄγοντα. διὰ τοῦτο καὶ τόπον
 οἰκειότατον προσένειμε τῷ παραδείσῳ καλούμενον Ἐδέμ —
 ἐρμηνεύεται δὲ τρυφή —, σύμβολον ψυχῆς τῆς ἄρτια
 βλεπούσης, ἀρεταῖς ἐγγορευούσης καὶ ὑπὸ πλήθους καὶ 10
 μεγέθους χαρᾶς ἀνασκιρτώσης, ἀπόλαυσμα ἐν ἀντὶ μυρίων
 τῶν παρὰ ἀνθρώποις ἡδίστων προτεθειμένης τὴν τοῦ μόνου
 39 θεραπειάν σοφοῦ. τούτου τοῦ γανώματος ἀκράτου τις σπάσας,
 ὁ τοῦ Μωυσέως δὴ θιασώτης, δς οὐχὶ τῶν ἡμελημένων ἦν,
 ἐν ὑμνωδαῖς ἀνεφθέξατο πρὸς τὸν ἴδιον νοῦν φάσων 15
 „κατατρώφησον τοῦ κυρίου“ (Psalm. 36,4), παρακεκινημένος
 πρὸς τὸν οὐράνιον καὶ θεῖον ἔρωτα τῇ φωνῇ, τὰς μὲν (ἐν)
 τοῖς λεγομένοις καὶ φαινομένοις ἀνθρωπίνους ἀγαθοὺς χλιδὰς
 καὶ θιρόφεις ἀλήκτους δυσχεράνας, ὅλον δὲ τὸν νοῦν ὑπὸ
 θείας κατοχῆς συναρπασθεὶς οἷστρον καὶ ἐνευφραινόμενος 20
 40 μόνῳ θεῷ. (10.) καὶ τὸ πρὸς ἀνατολαῖς μέντοι τὸν παρά-
 δεισὼν εἶναι (Gen. 2,8) δεῖγμα τοῦ λεχθέντος ἐστὶ· σκοταῖον
 μὲν γὰρ καὶ θυόμενον καὶ νυκτιφόρον ἀφροσύνη, λαμπρό-
 τатон δὲ καὶ περιαιγέστατον καὶ ἀνατέλλον ὥς ἀληθῶς
 φρόνησις. καὶ καθάπερ ἀνίσχων ἥλιος ὅλον τὸν οὐρανοῦ 25
 κύκλον φέγγους ἀναπληροῖ, τὸν αὐτὸν τρόπον αἱ ἀρετῆς
 ἀκτῖνες ἀναλάμψασαι τὸ διανοίας χωρίον ὅλον μεστὸν αὐτῆς
 41 καθαρᾶς ἀπεργάζονται. τὰ μὲν οὖν ἀνθρώπου κτήματα
 φρουροὺς ἔχει καὶ φύλακας ἀγριωτάτους θήρας εἰς τὴν τῶν
 ἐπιόντων καὶ κατατρεχόντων ἄμυναν, τὰ δὲ τοῦ θεοῦ κτή- 30
 ματα λογικὰς φύσεις· „ἔθετο“ γὰρ φησιν „ἐκεῖ τὸν ἀνθρω-
 πον ὃν ἔπλασεν“, ὃ ἐπὶ λογικῶν μόνων τῶν ἀρετῶν ἐστίν.

αἱ οὖν ἀσκήσεις τε καὶ χρήσεις ἐξαίρετον γέρας παρὰ τὰς 42
 τῶν ἄλλων ψυχὰς τουτί παρὰ τοῦ θεοῦ ἔλαβον· διὸ καὶ
 ἐμφαντικώτατα εἶρηται, ὅτι τὸν ἐν ἡμῖν πρὸς ἀλήθειαν ἄν-
 p.336 M. θρωπον, | τουτέστι τὸν νοῦν, ἔθιγκεν ἐν ἱερωτάτοις καλο-
 5 κἀγαθίαις βλαστήμασι καὶ φυτοῖς, ἐπεὶ [δὲ] τῶν διανοίας
 ἀμετόχων ἱκανὸν οὐδὲν ἀρετὰς γεωργῆσαι, ὧν τὸ παράπαν
 λαμβάνειν οὐ πέφυκε κατάληψιν. (11.) οὐκ ἔστι δ' οὖν 43
 ἀπορητέον, τί δῆποτε εἰς μὲν τὴν κιβωτόν, ἦν ἐν τῇ με-
 γίστῳ κατακλυσμῷ κατασκευασθῆναι συνέβη, πᾶσαι τῶν
 10 θηρίων αἱ ἰδέαι εἰσάγονται, εἰς δὲ τὸν παραδείσον οὐδεμία·
 ἡ μὲν γὰρ κιβωτὸς σύμβολον ἦν σώματος, ὅπερ ἐξ ἀνάγκης
 κεχώρηκε τὰς παθῶν καὶ κακιῶν ἀτιθάσους ἀξήγητοις
 κήρας, ὁ δὲ παράδεισος ἀρετῶν· ἀρεταὶ δὲ οὐδὲν ἀνήμερον
 ἦ συνόλως ἄλογον παραδέχονται. παρατετηρημένως δὲ οὐ 44
 15 τὸν κατὰ τὴν εἰκόνα τυπωθέντα ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν πεπλα-
 σμένον εἰσαχθῆναι φησιν εἰς τὸν παραδείσον· ὁ μὲν γὰρ τῇ
 κατὰ τὴν εἰκόνα θεοῦ χαραχθεὶς πνεύματι οὐδὲν διαφέρει
 τοῦ τὴν ἀθάνατον ζωὴν καρποφοροῦντος, ὡς ἔμοιγε φαίνε-
 ται, δένδρου — ἅμφω γὰρ ἄφθαρτα καὶ μοίρας τῆς μεσαι-
 20 τάτης καὶ ἡγεμονικωτάτης ἡξίωται· λέγεται γὰρ ὅτι τὸ
 ξύλον τῆς ζωῆς ἐστὶν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου (Gen. 2, 9)
 —, ὁ δὲ τοῦ πολυμιγοῦς καὶ γεωδυστέρου σώματος, ἀπλά-
 στου καὶ ἀπλῆς φύσεως ἀμέτοχος, ἧς ὁ ἀσκητῆς ἐπίσταται
 τὸν οἶκον καὶ τὰς αὐλὰς [τοῦ κυρίου] οἰκεῖν μόνος — Ἰακώβ
 25 γὰρ „ἅπλαστος οἰκῶν οἰκίαν“ εἰσάγεται (Gen. 25, 27) —,
 πολυτρόπῳ δὲ καὶ ἐκ παντοίων συνηρημένῃ καὶ πεπλασμένῃ
 διαθέσει χρώμενος. τιθέναι οὖν ἐν τῷ παραδείσῳ, τῷ παντὶ 45
 κόσμῳ, ῥιζωθέντα εἰκὸς ἦν τὸν μέσον νοῦν, ὁλοκίς πρὸς
 τὰναντία κεχρημένον δυνάμεσιν ἐπὶ τὴν διάκρισιν τε αὐτῶν
 30 ἀνακληθέντα, ἵνα πρὸς αἵρεσιν καὶ φυγὴν ὁρμήσας, εἰ μὲν
 τὰ ἀμείνω δεξιῶσταιτο, ἀθανασίας καὶ εὐκλείας ἀπόναιτο, εἰ
 δ' αὖ τὰ χεῖρω, ψεκτὸν θάνατον εὖρηται. (12.) τοιαῦτα 46

- μὲν δὴ δένδρα ὁ μόνος σοφὸς ἐν ψυχαῖς λογικαῖς ἐρρίζου.
 Μωυσῆς δὲ οἰκτιζόμενος τοὺς μετανάστας ἐκ τοῦ τῶν ἀρε-
 τῶν παραδείσου γεγονότας καὶ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ θεοῦ
 κράτος αὐτοῦ καὶ τὰς ἱλασεως καὶ ἡμέρους δυνάμεις εὐχεται,
 ὅθεν ὁ γήινος νοῦς Ἀδάμ πεφυγάδεται, κειθι τοὺς ὁρατι- 5
 47 κοὺς ἐμφυτευθῆναι· λέγει γάρ· „εἰσαγαγὼν καταφύτευσον
 αὐτοὺς εἰς ὅρος κληρονομίας σου, εἰς ἔτοιμον κατοικητήριόν
 σου ὃ κατειργάσω, κύριε, ἀγίασμα, κύριε, ὃ ἡτοίμασαν αἱ
 χειρὲς σου· κύριος βασιλεύων τὸν αἰῶνα καὶ ἐπ' αἰῶνα καὶ
 48 ἔτι“ (Exod. 15, 17. 18). | οὐκοῦν σαφέστατα εἰ καὶ τις p.337 M.
 ἄλλος ἔμαθεν, ὅτι τὰ σπέρματα καὶ τὰς ρίζας ἀπάντων καθεῖς 11
 ὁ θεὸς αἰτίας ἐστι τοῦ τὸ μέγιστον ἀναβλαστῆσαι φυτόν,
 τόνδε τὸν κόσμον, ὃν καὶ νῦν ἔοικεν αἰνίττεσθαι δι' αὐτοῦ
 τοῦ λεχθέντος ἄσματος „ὅρος“ αὐτὸν „κληρονομίας“ εἰπών·
 ἐπειδὴ τοῦ πεποιηκότος οἰκειότατον τὸ γενόμενον κτῆμα 15
 49 καὶ κλῆρος. εὐχεται οὖν ἡμᾶς ἐν τούτῳ φυτευθῆναι, οὐχ
 ἵνα ἄλογοι καὶ ἀφηνιασταὶ γενώμεθα τὰς φύσεις, ἀλλ' ἵνα
 ἐπόμνητοι τῇ τοῦ τελειοτάτου διοικήσει τὴν κατὰ τὰ αὐτὰ
 καὶ ὡσαύτως ἔχουσαν αὐτοῦ διέξοδον ἀπομιμούμενοι σώ-
 φροني καὶ ἀπταιστω βίῃ χρώμεθα· τὸ γὰρ ἀκολουθίᾳ φύ- 20
 50 σεως ἰσχυσαί ζῆν εὐδαιμονίας τέλος εἶπον οἱ πρῶτοι. καὶ
 μὴν τὰ γε αὐτῆς λεγόμενα συνάδει τῷ προτεθέντι, τὸ τὸν
 κόσμον εὐτρεπῆ καὶ ἔτοιμον αἰσθητὸν οἶκον εἶναι θεοῦ, τὸ
 κατειργάσθαι καὶ μὴ ἀγέννητον εἶναι, ὡς ᾠήθησάν τινες, τὸ
 „ἀγίασμα“, οἷον ἀγίων ἀπαύγασμα, μίμημα ἀρχετύπου, ἐπεὶ 25
 τὰ αἰσθῆσει καλὰ τῶν νοήσει καλῶν εἰκόνες, τὸ ἡτοιμάσθαι
 51 ὑπὸ χειρῶν θεοῦ, τῶν κοσμοποιῶν αὐτοῦ δυνάμεων. ἀλλ'
 ὅπως μηδεὶς ὑπολάβῃ τὸν ποιητὴν χρεῖν εἶναί τινος τῶν
 γεγονότων, τὸ ἀναγκαιότατον ἐπιφωνήσει· „βασιλεύων τὸν
 αἰῶνα καὶ ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι“· βασιλέα δὲ οὐδενὸς δεῖσθαι, 30
 52 τὰ δὲ ὑπὸ ἡγέως βασιλέως θέμις πάντα. τινὲς δὲ ἔφασαν κλῆρον
 εἶναι καὶ λέγεσθαι θεοῦ τὸ ἀγαθόν, οὗ τὴν χρῆσιν καὶ ἀπό-

λαυσιν εὐχῆσθαι νυνὶ Μωυσῆν προσγενέσθαι· εἰσαγαγών, γάρ
 φησιν, ἡμᾶς οἷα παῖδας ἄρτι μανθάνειν ἀρχομένους διὰ τῶν
 σοφίας δογμάτων καὶ θεωρημάτων καὶ μὴ ἀστοιχειώτους
 εἰσάσας ἐν ὑψηλῇ καὶ οὐρανίῃ λόγῳ καταφύτευσον. κληρὸς 53
 5 γὰρ οὗτος ἐτοιμότητος καὶ προχειρότατος οἶκος, ἐπιτηδεύό-
 τατον ἐνδιαίτημα, ὃ „κατειργάσω ἄγιον“. ἀγαθῶν γὰρ καὶ
 ἀγίων, ὧ δέσποτα, ποιητῆς ὧν τυγχάνεις, ὡς ἔμπαιιν κακῶν
 καὶ βεβήλων γένεσις ἢ φθαρτή. βασιλεὺς δὲ τὸν ἄπειρον
 αἰῶνα ψυχῆς τῆς ἰκέτιδος μηδὲ ἀκαρὲς ἔων αὐτὴν ἀνηγε-
 10 μόνευτον· ἡ γὰρ ἀδιάστατος παρὰ σοὶ δουλεία τῆς μεγίστης
 ἀρχῆς, οὐκ ἐλευθερίας μόνον ἀμείνων. (13.) πολλοῖς δὲ ἂν 54
 τάχα που ζήτησιν παράσχοι, τίνα ἔχει λόγον τὸ „εἰς ὅρος
 κληρονομίας σου“. κληροδοτεῖν μὲν θεὸν ἀναγκαῖον, κληρο-
 νομεῖν δὲ ἴσως οὐκ εὐλογον πάντων αὐτοῦ κτημάτων ὄντων.
 15 ἀλλὰ μήποτε τοῦτο λέγεται ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν ἐξαίρετον οἶ- 55
 κειώσεως λόγον δεσποζομένων πρὸς αὐτοῦ, καθάπερ οἱ
 βασιλεῖς ἀπάντων μὲν ἄρχουσι τῶν ὑπάρχον, διαφερόντως
 p.338M. δὲ τῶν οἰκετῶν, οἷς πρὸς | τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν
 καὶ τὴν ἄλλην δίαίταν ὑπηρεταῖς εἰώθασι χρῆσθαι. οἱ δὲ 56
 20 αὐτοὶ καὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν ἀπάντων ὄντες κτημάτων
 δεσπότες καὶ ὅσων ἐπικρατεῖν οἱ ἰδιῶται δοκοῦσι, μόνα ταῦτα
 ἔχειν νομίζονται, ὅπερ ἐπιτρόποις καὶ ἐπιμεληταῖς ἐγχειρί-
 σαιεν, ἀφ' ὧν καὶ τὰς ἐτησίους προσόδους ἐκλέγουσιν· εἰς
 25 αὐτὰ πολλὰς ἀνέσεως καὶ εὐθυμίας ἔνεκα προσέρχονται τὸ
 βαρύτατον τῶν ἐν πολιτείᾳ καὶ βασιλείᾳ φροντίδων ἄχθος
 ἀποτιθέμενοι· καὶ καλεῖται μέντοι ταῦτα τὰ κτήματα αὐτοῖς
 βασιλικά. καὶ μὴν ἄργυρός τε καὶ χρυσὸς καὶ ὅσα ἄλλα 57
 κειμήλια παρὰ τοῖς ἀρχομένοις θησαυροφυλακεῖται τῶν ἡγου-
 μένων μᾶλλον ἢ τῶν ἐχόντων ἐστίν, ἀλλ' ὅμως ἴδιοι τῶν
 30 βασιλέων θησαυροὶ λέγονται, ἐν οἷς οἱ ταχθέντες τῶν φόρων
 ἐκλογιστὰι (τάς) ἀπὸ τῆς χώρας προσόδους κατατίθενται.
 μηδὲν οὖν θαυμάσῃς, εἰ καὶ τοῦ πανηγεμόνος θεοῦ τὸ ἐφ' 58

- ἅπασιν κράτος εἰληχρότος ἐξαίρετος κληρος εἶναι λέγεται ψυχῶν
 σοφῶν ὁ θιάσος, ὁ δέξωπέστατα ὀρῶν, ἀμέμπτω καὶ ἀκραίφ-
 νεϊ κεχρημένος τῇ διανοίας ὄμματι, μύσαντι μὲν οὐδέποτε,
 59 αἰεὶ δὲ ἀναπεπταμένῳ καὶ εὐθυτενῶς βλέποντι. (14.) οὐ
 διὰ τοῦτο μέντοι καὶ ἐν ᾧδῃ τῇ μεζῶνι λέγεται· „ἐπερώ- 5
 τησον τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους
 σου καὶ ἐροῦσί σοι· ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς
 διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν
 ἀγγέλων θεοῦ· καὶ ἐγένετο μερίς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰσραὴλ“
 60 (Deut. 32, 7—9); ἰδοὺ γὰρ πάλιν μερίδα καὶ κληρον εἶρηκε 10
 θεοῦ τὸν ὁρατικὸν αὐτοῦ καὶ γνήσιον θεραπευτὴν τρόπον,
 τοὺς δὲ γῆς παῖδας, οὓς Ἀδάμ ὠνόμασεν υἱούς, ἐσπάρθαι
 καὶ ἀνασχεδασθῆναι καὶ ἐπισυναχθῆναι, στίφος δὲ γενέσθαι
 ἡγεμόνι χρῆσασθαι ὀρθῶ λόγῳ μὴ δυναμένους. τῇ γὰρ ὄντι
 ἀρμονίας μὲν καὶ ἐνώσεως αἷτιον ἀρετή, διαλύσεως δὲ καὶ 15
 61 διαρτήσεως ἡ ἐναντία διάθεσις. δεῖγμα μέντοι τῶν εἰρη-
 μένων ἐστὶ τὸ γινόμενον ἀνὰ πᾶν ἔτος ἡμέρᾳ τῇ λεγομένῃ
 τοῦ ἱλασμοῦ· τότε γὰρ διείρηται „οὗς τράγους διακληροῦν,
 τὸν μὲν τῷ κυρίῳ, τὸν δὲ τῷ ἀποπομπαίῳ“ (Lev. 16, 8),
 | διττὸν λόγον, ὃν μὲν θεῷ, ὃν δὲ γενέσει· ὁ ἀποσεμνύων p.339 M.
 μὲν οὖν τὸ αἷτιον [τιμὴν] αὐτῷ προσκληρώσεται, ὁ δὲ γέ- 21
 νεσιν φυγαδευθήσεται, τῶν μὲν ἰερωτάτων ἐλαυνόμενος χω-
 ρίων, εἰς δὲ ἄβυσσους καὶ βέβηλα καὶ βάραθρα ἐμπίπτων.
 62 (15.) τσαύτῃ μέντοι τῇ (τοῦ) θεοφιλοῦς περιουσίᾳ χρῆται
 Μωυσῆς, ὥστε αὐτῷ τούτῳ μάλιστα πεπιστευκῶς θερμο- 25
 τέροις καὶ μεζῶσιν ἤ κατὰ τὰς ἐτέρων ἡμῶν ἀκοὰς λόγοις
 τε καὶ ὁγμᾶσιν εἴωθε χρῆσθαι· οὐ γὰρ μόνον ἀξιοῖ κληρο-
 νομεῖν θεόν, ἀλλὰ καὶ αὐτόν, τὸ παραδοξότατον, κληρον
 63 ἐτέρων εἶναι. φυλὴν γὰρ ὅλην πρόσφυγα καὶ ἰκέτιν αὐτοῦ
 λῆξιν μὲν τῆς χώρας, καθάπερ τὰς ἄλλας ἐνδεκα, οὐκ ἤξιώσε 30
 νείμασθαι, γέρας δὲ ἐξαίρετον λαβεῖν ἰερωσύνην, οὐκ ἐπί-
 γειον, ἀλλ’ ὀλύμπιον κτῆμα· „οὐ γὰρ ἔσται“ φησί „τῇ φυλῇ

Λεὺι μερίς οὐδὲ κληρὸς ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ, ὅτι κύριος αὐτὸς
 κληρὸς αὐτῶν“ (Deut. 10,9). καὶ ἐκ προσώπου μέντοι τοῦ
 θεοῦ διὰ τῶν χρησμῶν ᾄδεται τὸν τρόπον τοῦτον· „ἐγὼ
 μερίς σου καὶ κληροδοσία“ (Num. 18,20)· τῇ γὰρ ὄντι ὁ 64
 5 τελείως ἐκκεκαθαρμένος νοῦς καὶ πάντα τὰ γενέσεως ἀπο-
 γινώσκων ἐν μόνον οἶδε καὶ γνωρίζει τὸ ἀγέννητον, ᾧ προσε-
 λήλυθεν, ὅφ’ οὐ καὶ προσεῖληπται. τίνι γὰρ ἔξεστιν εἰπεῖν
 „αὐτός μοι μόνος ἐστὶν ὁ θεός“ ἢ τῷ μηδὲν τῶν μετ’ αὐ-
 τὸν ἀσπαζομένῳ; οὗτος δ’ ἐστὶν ὁ Λεὺίτης τρόπος· ἐρμη-
 10 νέυεται γὰρ „αὐτός μοι“ διὰ τὸ ἄλλα ἄλλοις τετιμηῖσθαι,
 μόνῳ δὲ αὐτῷ τὸ ἀνωτάτω καὶ πάντων ἄριστον αἶτιον.
 (16.) ἤδη τινὰ τῶν παλαιῶν φασὶ καθάπερ ἐκπρεπεστάτης 65
 γυναικὸς τῇ σοφίας ἐπιμανέντα κάλλει πολυτελεστάτης πομ-
 πῆς θεασάμενον παρασκευὴν ἄφθονον, ἀπιθύνοντα πρὸς τινὰς
 15 τῶν συνήθων εἰπεῖν „ἴδετε, ὦ ἑταῖροι, ὅσων χρεῖαν οὐκ
 ἔχω“, καίτοι γε ἔξω τῶν ἀναγκαίων οὐδὲν ἀπλῶς περιβε-
 βλημένον, ὡς μηδὲ ὑποφυσηθέντα πλούτου μεγέθει, ὃ μυρίοις
 συνέβη, δόξαι τῷ λόγῳ καταλαζονεύεσθαι τοῦ θεοῦ. ὁ νομο- 66
 θέτης ἐκδιδάσκει φρονεῖν δεῖν τοὺς μηδὲν χρῆμα τῶν ἐν γε-
 20 νέσει γνωρίζοντας, ἀπογινώσκοντας δὲ ὅσα γενητὰ διὰ τὴν
 πρὸς τὸν ἀγέννητον οἰκειότητα, ὃν μόνον πλοῦτον καὶ εὐδαι-
 μονίας ὄρον τελεωτάτης ἐνόμισαν. μηκέτι νῦν οἱ τὰς βασι- 67
 λείας καὶ ἡγεμονίας ἀναψάμενοι μεγαλαυχέεωσαν, οἱ μὲν ὅτι
 μίαν πόλιν ἢ χώραν ἢ ἔθνος ἐν ὑπηγάγοντο, οἱ δὲ ὅτι πάντα
 25 μὲν γῆς κλίματα μέχρι τῶν περάτων αὐτῆς, πάντα δὲ Ἑλλη-
 νικά καὶ βαρβαρικά ἔθνη, πάντας δὲ ποταμοὺς καὶ τὰ ἄπειρα
 πλήθει καὶ μεγέθει πελάγη προσεκτήσαντο. καὶ γὰρ εἰ μετὰ 68
 τούτων τῆς μεταρσίου φύσεως, ὃ μηδὲ εἰπεῖν εὐαγές, ἦν
 μόνην ἐκ πάντων ἀδούλωτον καὶ ἐλεύθερον ὁ ποιητῆς εἰρ-
 30 γάσατο, ἐπεκράτησαν, ἰδιῶται νομισθεῖεν ἂν κατὰ σύγκρισιν
 p.340M. | μεγάλων βασιλέων, οἱ τὸν θεὸν κληρὸν ἔλαχον· ὅσφ γὰρ
 ὁ κτησάμενος τὸ κτῆμα τοῦ κτήματος ἀμείνων καὶ τὸ πε-

- ποιηκὸς τοῦ γεγονότος, τοσούτῃ βασιλικώτεροι ἐκεῖνοι. (17.)
- 69 τοὺς μὲν οὖν πάντα τοῦ σπουδαίου φάσκοντας εἶναι παρα-
δοξολογεῖν ᾠήθησάν τινες ἀφορῶντες εἰς τὴν ἐκτὸς ἐνδοιάν
τε καὶ περιουσίαν καὶ μηδένα τῶν ἀχρημάτων ἢ ἀκτημόνων
πλοῦσιον νομίζοντες. Μωυσῆς δὲ οὕτως περιβλεπτον καὶ 5
περιμάχητον ἡγεῖται σοφίαν, ὥστε οὐ μόνον τὸν σύμπαντα
κόσμον ἀξιοχρεω κληρὸν αὐτῆς ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν ὄλων ἡγε-
70 μόνα νομίζειν. τὰ δὲ δόγματα οὐκ ἐπαμφοτερίζοντων ταῦτ'
ἐστίν, ἀλλὰ βεβαίᾳ πίστει κατεσχημένων· ἐπεὶ καὶ νῦν εἰσὶ
τινες τῶν ἐπιμορφαζόντων εὐσέβειαν, οἳ τὸ πρόχειρον τοῦ 10
λόγου παρασυκοφαντοῦσι φάσκοντες οὐθ' ὅσιον οὐτ' ἀσφαλές
εἶναι λέγειν ἀνθρώπου θεὸν κληρὸν. οὐ γὰρ ἀπὸ γνησίου
τοῦ πάθους, ἀλλ' ὑποβολιμαίου καὶ νόθου, πρὸς τὴν θεωρίαν
τῶν πραγμάτων, εἵπομι' ἂν αὐτοῖς, ἤχετε· ἐν ἴσῳ γὰρ
ᾠήθητε τὰ ἀμπέλων ἢ ἐλαιῶν ἢ τῶν ὁμοιοτρόπων κτήματα 15
τῶν ἐχόντων καὶ σοφῶν τὸν θεὸν κληρὸν λέγεσθαι, καὶ οὐκ
ἐνενοήσατε ὅτι καὶ ζωγράφους ζωγραφία καὶ συνόλως τέχνη
τῷ τεχνίτῃ λέγεται κληρὸς, οὐχ ὡς γήινον κτῆμα, ἀλλ' ὡς
72 ὀλύμπιον ἀγώνισμα. δεσπόζεται γὰρ τῶν τοιούτων οὐδέν,
ἀλλ' ὠφελεῖ τοὺς ἔχοντας· ὥστε καὶ τὸ ὄν κληρὸν μὴ ὡς 20
κτῆμα τούτοις ἐμφερὲς ἀκούετε τοῖς λεχθεῖσιν, ὡ συκοφάν-
ται, ἀλλ' ὡς ὠφελιμώτατον καὶ μεγίστων τοῖς θεραπεύειν
ἀξιοῦσιν ἀγαθῶν αἴτιον.
- 73 (18.) Εἰρηκότες οὖν περὶ τοῦ πρώτου φυτουργοῦ καὶ
φυτοῦ τὰ ἀρμόζοντα μέτιμεν ἐξῆς ἐπὶ τὰς τῶν μαθημάτων 25
ἅμα καὶ μιμημάτων ἐπιμελείας. εὐθέως τοίνυν ὁ σοφὸς
Ἀβραάμ λέγεται „φυτεῦσαι ἄρουραν ἐπὶ τῷ φρέατι τοῦ
ἐρχου καὶ ἐπικαλέσαι τὸ ὄνομα κυρίου θεοῦ αἰώνιος“ (Gen.
21, 33)· καὶ οὐ δεδῆλωται τῶν φυτῶν ἢ ἰδιότης, ἀλλ'
74 αὐτὸ μόνον τοῦ χωρίου τὸ μέγεθος. φασὶ δὲ οἷς ἔθος ἐρεу- 30
νᾶν τὰ τοιαῦτα, πάντα θεοῦ ὅσα ἐν κτήμασιν ἡκριβῶσθαι
διαφερόντως, καὶ τὸ δένδρον καὶ τὸ χωρίον καὶ τὸν τοῦ

- δένδρου καρπὸν· τὸ μὲν οὖν δένδρον αὐτὴν εἶναι τὴν ἄρου-
 ραν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίαν τοῖς βλαστάνουσιν ἀπὸ γῆς, ἀλλὰ κατὰ
 τὴν τοῦ θεοφιλοῦς ῥιζωθεῖσαν διάνοιαν, τὸ δὲ χωρίον τὸ φρέαρ
 τοῦ ὄρχου, τὸν δὲ καρπὸν τὴν τοῦ κυρίου ὀνόματος μεταλήψιν
 5 εἰς θεὸν αἰώνιον. τὸν δὲ περὶ ἐκάστου τῶν προταθέντων 75
 εἰκότα λόγον ἀναγκαῖον προσαποδοῦναι· ἡ μὲν τοίνυν ἄρουρα
 p.341 M. μήκει πηχῶν | οὕσα ἑκατὸν καὶ πλάτει τῶν ἴσων κατὰ τὴν
 τοῦ τετραγώνου φύσιν πολυπλασιασθέντων εἰς μυρίων ἀριθ-
 μὸν ἐπιπέδων συντίθεται πηχῶν. ἔστι δὲ ὄρος οὗτος τῶν 76
 10 ἀπὸ μονάδος παραυξηθέντων ὁ μέγιστος καὶ τελειότατος,
 ὥστε ἀρχὴν μὲν ἀριθμῶν εἶναι μονάδα, τέλος δὲ ἐν τοῖς
 κατὰ τὴν πρώτην σύνθεσιν μυριάδα. παρὸ καὶ τινες οὐκ
 ἀπὸ σκοποῦ βαλβιδί μὲν μονάδα, καμπτήρι δὲ εἶκασαν μυ-
 ριάδα, τοὺς δὲ μεθιόρους πάντας ἀριθμοὺς τοῖς δρόμον ἀγω-
 15 νιζομένοις· ἀρχόμενοι γὰρ ὥσπερ ἀπὸ βαλβίδος φέρεσθαι
 μονάδος παρὰ μυριάδα τὸ τέλος ἴστανται. μετιόντες οὖν 77
 ἀπὸ τούτων τινὲς ὥσπερ συμβόλων ἔφασαν τὸν θεὸν ἀρχὴν
 καὶ πέρας εἶναι τῶν ἀπάντων, δόγμα κατασκευαστικὸν εὐσε-
 βείας· τοῦτο τὸ δόγμα φυτευθὲν ἐν ψυχῇ κάλλιστον καὶ τρο-
 20 φιμώτατον καρπὸν, δσιότητα, τίκτει. τόπος (δ') ἐστὶν οἱ- 78
 κειότατος τῷ φυτῷ τὸ φρέαρ, ὃ κέκληται ὄρχος, ἐν ᾧ
 κατέχει λόγος μὴ ἀνευρεθῆναι ὕδωρ. »παραγενόμενοι“ γὰρ
 φησιν »οἱ παῖδες Ἰσαὰκ ἀπήγγειλαν αὐτῷ περὶ τοῦ φρέατος
 οὗ ὠρυξαν, καὶ εἶπον· οὐχ εὗρομεν ὕδωρ, καὶ ἐκάλεσεν αὐ-
 25 τὸ ὄρχος“ (Gen. 26, 32. 33). τοῦτο δὲ ἦν ἔχει δύναμιν
 θεασώμεθα· (19.) οἱ τὴν τῶν ὄντων φύσιν διερευνῶντες 79
 καὶ τὰς περὶ ἐκάστων ζητήσεις μὴ ὀλιγώρως ποιούμενοι
 παραπλήσια ποιοῦσι τοῖς τὰ φρέατα δρύττουσι· καὶ γὰρ
 ἐκείνοι τὰς ἐν ἀφανεῖ πηγὰς ἀναζητοῦσι. καὶ κοινὸς μὲν
 30 πόθος ἅπασιν ἐστὶ ποτὸν ἀνυρεῖν, ἀλλὰ τοῖς μὲν δι' οὐ
 σῶμα, τοῖς δὲ δι' οὐ ψυχὴ πέφυκε τρέφεσθαι. ὥσπερ οὖν 80
 εἴναι τῶν ἀνατεμνόντων τὰ φρέατα τὸ ζητούμενον ὕδωρ πολ-

λάχαις οὐχ εὖρον, οὕτως οἱ προσωτέρω χωροῦντες τῶν ἐπι-
 στημῶν καὶ ἐπὶ πλεόν ἐμβαθύνοντες αὐταῖς ἀδυνατοῦσι τοῦ
 τέλους ἐπιψαῦσαι. τοὺς γοὺν πολυμαθεῖς φασιν ἀμαθίαν
 δεινήν ἑαυτῶν κατηγορεῖν, μόνον γὰρ ὅσον τοῦ ἀληθοῦς
 ὑστερίζουσιν ᾗσθοντο. καὶ τινα τῶν παλαιῶν λόγος ἔχει 5
 θαυμαζόμενον ἐπὶ σοφίᾳ εἰκότως φάναι θαυμάζεσθαι· μόνον
 81 γὰρ εἰδέναι ὅτι οὐδὲν οἶδεν. ἐλοῦ δ' εἰ θέλεις ἦν ἂν δια-
 νοηθῆς μικρὰν ἢ μείζονα τέχνην καὶ τὸν κατὰ ταύτην γενό-
 μενον ἄριστόν τε καὶ δοκιμώτατον, εἴτα κατανόησον εἰ τὰ
 ἐπαγγέλματα τῆς τέχνης ἰσάζει τοῖς ἔργοις τοῦ τεχνίτου· 10
 σκοπῶν γὰρ εὐρήσεις ταῦτα ἐκείνων οὐ βραχέσιν ἀλλὰ με-
 γάλαις διαστήμασιν ἀποδέοντα, σχεδὸν ἀδυνάτου καθεστῶτος
 πρὸς ἡντινοῦν τελειωθῆναι τέχνην πηγῆς τρόπον ἀεὶ καινου-
 82 μένην καὶ θεωρημάτων παντοίων ἰδέας ἀνομβροῦσαν. διὰ
 τοῦθ' ὄρκος ὠνομάσθη προσφυστάτα τὸ πίστεως βεβαιότητά· 15
 τῆς σύμβολον μαρτυρίαν θεοῦ περιεχούσης. | ὥς γὰρ ὁ ὁμ- p.342 M.
 νὺς τῶν ἀμφισβητουμένων καλεῖ θεὸν μάρτυρα, ἐπ' οὐδενὶ
 οὕτως ἔστιν εὐορκῆσαι ὥς ἐπὶ τῷ μηδεμιᾷ ἐπιστήμῃς εὐρί-
 83 σκεσθαι παρὰ τῷ τεχνίτῃ τέλος. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ
 τὰς ἄλλας ὅσαι περὶ ἡμᾶς δυνάμεις ὀλίγου δεῖν κεχώρηκεν· 20
 ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ λεχθέντι φρέατι ὕδωρ φασὶ μὴ εὐρεθῆναι,
 οὕτως οὐδὲ ἐν ὀφθαλμοῖς τὸ ὄρατόν οὐδ' ἐν ὣσὶ τὸ ἀκούειν
 οὐδ' ἐν μυκτῆρσι τὸ ὁσφραίνεσθαι οὐδὲ συνόλως ἐν αἰσθη-
 σεως ὀργάνοις τὸ αἰσθάνεσθαι, κατὰ τὸ παραπλήσιον δὲ οὐδ'
 84 ἐν νῷ τὸ καταλαμβάνειν. πῶς γὰρ ἂν παρορᾶν ἢ παρα- 25
 κούειν ἢ παρανοεῖν συνέβαινεν, εἴπερ ἐν τούτοις πάγια ἦσαν
 αἱ ἀντιλήψεις ἐκάστου, ἀλλὰ μὴ ἐπ' αὐτῶν θεοῦ σπεύροντος
 85 τὸ βέβαιον ἐπεφύκεσαν; (20.) ἱκανῶς οὖν καὶ περὶ τοῦ χω-
 ρίου διειλεγμένοι, ἐν ᾧ τὸ δένδρον ἀνθεῖ, καὶ περὶ τοῦ καρ-
 ποῦ τελευταῖον ἐξεργασώμεθα. τίς οὖν ὁ καρπὸς αὐτοῦ, αὐ- 30
 τὸς ὑφηγῆσεται· „ἐπεκαλεσε“ γὰρ „τὸ ὄνομα κυρίου θεοῦ
 86 αἰώνιος“ (Gen. 21, 33). αἱ τοίνυν λεχθεῖσαι προσρήσεις

τὰς περὶ τὸ ὄν ἐμφαίνουσι δυνάμεις· ἡ μὲν γὰρ κύριος καθ' ἣν ἄρχει, ἡ δὲ θεὸς καθ' ἣν εὐεργετεῖ· οὗ χάριν καὶ τῇ
 κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν κοσμοποιία πάσῃ τὸ τοῦ θεοῦ
 ὄνομα ἀναλαμβάνεται· ἤρμυτε γὰρ τὴν δύναμιν, καθ' ἣν ὁ
 5 ποιῶν εἰς γένεσιν ἄγων ἐτίθετο καὶ διεκρομεῖτο, διὰ ταύτης
 καὶ [κατα]κληθῆναι. καθὼ μὲν οὖν ἄρχων ἐστίν, ἄμφω 87
 δύνανται, καὶ εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν, συμμεταβαλλόμενος πρὸς
 τὴν τοῦ δρασάντος ἀπόδοσιν· καθὼ δὲ εὐεργέτης, θάτερον
 μόνον βούλεται, τὸ εὐεργετεῖν. μέγιστον δ' ἂν ψυχῆς γέ- 88
 10 νοιτο ἀγαθὸν μηκέτι ἐνδοιάζειν περὶ τῆς πρὸς ἑκάτερα τοῦ
 βασιλέως ἰσχύος, ἀλλ' ἀνενδοιάστως τὸν μὲν ἔνεκα τοῦ κρά-
 τους τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ φόβον ἐπικρεμάμενον καταλύειν, τὴν
 δὲ ἐκ τοῦ προαιρετικῶς εἶναι φιλόδωρον ἀγαθῶν κτήσεως καὶ
 χρήσεως ἐλπὶδα βεβαιωτάτην ζωपुरεῖν. τὸ δὲ „θεὸς αἰ- 89
 15 ὠνιος“ ἴσον ἐστὶ τῷ ὁ χαριζόμενος οὐ ποτὲ μὲν ποτὲ δὲ
 οὐ, αἰεὶ δὲ καὶ συνεχῶς, ὁ ἀδιστάτως εὐεργετῶν, ὁ τὴν
 τῶν ὄντων ἐπάλληλον φορὰν ἀπαύστως συνεύρων, ὁ τὰς
 χάριτας ἐχομένος ἀλλήλων ἀνακυκλῶν δυνάμεσιν ἐνωτικῶς
 καθαρμοσάμενος, ὁ μηδένα καιρὸν τοῦ ποιεῖν εὖ παραλεί-
 20 πων, ὁ κύριος ὢν, ὡς καὶ βλάπτειν δύνασθαι. (21.) τοῦτο 90
 καὶ ὁ ἀσκητῆς Ἰακώβ ἡτήσατο ἐπὶ τέλει τῶν ἱεροπρεπε-
 στάτων εὐχῶν· εἶπε γὰρ ποῦ· „καὶ ἔσται κύριος ἐμοὶ εἰς
 θεόν“ (Gen. 28, 21), ἴσον τῷ οὐκέτι μοι τὸ δεσποτικὸν ἐπι-
 p.343 M. δεῖξεται τῆς αὐτοκράτορος | ἀρχῆς, ἀλλὰ τὸ εὐεργετικὸν τῆς
 25 ἴλεω περὶ πάντα καὶ σωτηρίου δυνάμεως, τὸν μὲν οἶα ἐπὶ
 δεσπότη φρόβον ἀναιρῶν, τὴν δὲ ὡς ἐπ' εὐεργέτη φιλίαν καὶ
 εὐνοίαν τῇ ψυχῇ παρέχων. τίς ἂν οὖν τοῦτ' ὑπολάβοι 91
 ψυχῇ, ὅτι ὁ δεσπότης καὶ ἡγεμὼν τῶν ὄντων οὐδὲν τῆς ἑαυ-
 τοῦ φύσεως μεταβάλλων, μένων δὲ ἐν ὁμοίᾳ, ἀγαθὸς ἐστὶ
 30 συνεχῶς καὶ φιλόδωρος ἀνελλιπῶς; εἶθεν ὄντως ἀγαθῶν
 ἀφθόνων καὶ ἀενάων αἴτιος τελειότατος τοῖς εὐδαιμονοῦσι.
 βασιλεῖ δὲ πεπιστευκέναι μὴ τῷ μεγέθει τῆς ἀρχῆς ἐπαι- 92

ρομένῳ πρὸς βλάβας τῶν ὑπερχόνων, ἀλλὰ φιλανθρωπίᾳ τὸ ἐνδεὲς ἐκάστῳ ἐπανορθοῦσθαι προαιρουμένῳ. μέγιστόν ἐστι πρὸς εὐθυμίαν καὶ ἀσφαλείαν ἔρχος.

- 93 (22.) "Α τοίνυν ὑπεσχόμεθα, ἥδη σχεδὸν ἀποδεδείκται, 5
[τὸ] φυτὸν μὲν τὸ ἀρχὴν τε καὶ τέλος λαμβάνεσθαι τῶν
ἀπάντων εἶναι θεόν, χωρίον δὲ τὸ ἀκλόουθον τὸ ἐν μηδενὶ
τῶν ἐν γενέσει τέλειον εὐρίσκεισθαι, ἐπ' αὐτῷ δ' ἔσθ' ὅτε
χάρισι τοῦ αἰτίου προφαίνεσθαι, καρπὸς δὲ τὸ τὰς τοῦ θεοῦ
διακονίσεις χάριτας καὶ ὑμυρούσας ἀπαύστως μηδέποτε λή-
94 γειν. οὕτως μὲν δὴ καὶ ὁ σοφὸς ἐπόμενος τῇ τοῦ πρώτου 10
καὶ μεγίστου φυτουργοῦ τέχνῃ τὴν γεωργικὴν ἐπιδείκνυται.
βούλεται δὲ ὁ ἱερὸς λόγος καὶ τοῖς μήπω τελειωθεῖσιν ἡμῖν,
ἔτι δὲ ἐν μέσοις ἀριθμῶς τῶν λεγομένων καθηκόντων ἐξε-
95 ταζομένοις, διαπονηθῆναι τὰ γεωργικά· φησὶ γάρ· „ὅταν 15
εἰσέλθῃτε πρὸς τὴν γῆν, ἣν κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν δίδωσιν
ὑμῖν, καὶ καταφυτεύσῃτε πᾶν ξύλον βρώσεως, περικαθαριεῖτε
τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτοῦ· ὁ καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη ἔσται ἀπε-
ρικαθάρτος, οὐ βρωθήσεται· τῷ δὲ ἔτει τῷ τετάρτῳ ἔσται
πᾶς καρπὸς αὐτοῦ ἅγιος, αἰνετὸς τῷ κυρίῳ· τῷ δὲ ἔτει τῷ
πέμπτῳ φάγεσθε τὸν καρπὸν, πρόσθεμα ὑμῖν τὰ γεννήματα 20
οὗτοῦ. ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν“ (Lev. 19,23—25).
96 οὐκοῦν τῶν ξύλων τὰ ἐδώδιμα, πρὶν εἰς τὴν ὑπὸ θεοῦ δο-
θεῖσαν χώραν μεταναστῆναι, φυτεύειν ἀδύνατον· „ὅταν γὰρ
εἰσέλθῃτε πρὸς τὴν γῆν, φυτεύσετε πᾶν ξύλον βρώσιμον“
φησὶν, ὥστε ἔξω διατρίβοντες οὐκ ἂν δυναίμεθα τὰ τοιαῦτα 25
97 τῶν δένδρων γεωργεῖν· καὶ μήποτε' εἰκότως· ἕως μὲν γὰρ
εἰς τὴν σοφίας ὁδὸν οὐ προσελήλυθεν ὁ νοῦς, τετραμμένος
δὲ πόρρῳ πλανᾶται, τῶν τῆς ἀγρίας ὕλης ἐπιμελεῖται φυ-
τῶν, ἀπερ ἦτοι ἄγωνα ὄντα ἐστείρωται ἢ γεννῶντα ἐθωδίμων
98 ἐστὶν ἄφορα. ὅταν δὲ εἰς τὴν φρονήσεως ἐμβὰς ὁδὸν συν- 30
εἰσέρχῃται | τοῖς δόγμασι καὶ συντρέχῃ πᾶσιν, ἄρξεται τὴν p.344 M.
ἡμερον καὶ καρπῶν ἡμέρων οἰστικὴν ἀντὶ τῆς ἀγρίας ἐκεῖνης

- γεωργεῖν, ἀπάθειαν ἀντὶ παθῶν καὶ ἀντὶ ἀγνοίας ἐπιστήμην
 καὶ ἀντὶ κακῶν ἀγαθὰ. ἐπεὶ οὖν ὁ ἄρτι εἰσαγόμενος μα- 99
 κρὰν τοῦ τέλους ἀφέστηκεν, εἰκότως φυτεύσαντι αὐτῷ προ-
 στέταχται περιελεῖν τὴν ἀκαθαρσίαν τοῦ φυτευθέντος. τί
 5 δὲ τοῦτ' ἐστὶ, συνεπισκεψώμεθα· (23.) τὰ μέσα τῶν καθη- 100
 κόντων ἡμέρων φυτῶν ἔχειν μοι δοκεῖ λόγον· ἐκάτερα γὰρ
 ὠφελιμωτάτους φέρει καρπούς, τὰ μὲν σώμασι, τὰ δὲ ψυχαῖς.
 πολλὰ δὲ ἐν τοῖς μέσοις συναναβλαστάνοντα καὶ ἐπιφύομενα
 τῶν βλαβερῶν ἀναγκαίως ἂν τέμνοιτο τοῦ μὴ ζημιουῖσθαι
 10 τὰ ἀμείνω χάριν. ἢ οὐκ ἂν εἴποιμεν φυτὸν ἡμερον ψυχῆς 101
 παρακαταθήκης ἀπόδοσιν; ἀλλὰ τοῦτό γε τὸ φυτὸν καθάρ-
 σεως δεῖται καὶ περιττοτέρας ἐπιμελείας. τίς οὖν ἡ κά-
 θαρσις ἦδε; παρὰ νήφοντος λαβὼν παρακαταθήκην μήτε
 μεθύοντι μήτ' ἀσώτῳ μήτε μεμνηνόντι ἀποδοῖς — ὁ γὰρ
 15 λαβὼν ὄνγισιν ἐκ τοῦ κομίσασθαι οὐχ ἔξει καιρὸν ὠφελι-
 θῆναι —, μηδὲ χρεώσταις ἢ δοῦλοις ἀποδοῖς δανειστῶν
 καὶ δεσποτῶν ἐφεδρευόντων — προδοσία γὰρ τοῦτ' ἐστίν,
 οὐκ ἀπόδοσις —, μηδὲ τὴν ἐν ὀλίγοις πίστιν φύλαττε (ἐπὶ)
 20 θήρᾳ τῆς ἐν πλείοσι πίστεως· δελεατά γε οἱ μὲν ἀλιευό- 102
 μενοι μικρὰ καθεύδοντες ἐπὶ τῷ τοῦς μεζῶντος ἀγκιστρεύεσθαι
 τῶν ἰχθύων οὐ σφόδρα ἂν ὑπαίτιοι τῆς κατ' ἀγορὰν εὐε-
 τηρίας προνοεῖσθαι φάσκοντες καὶ ὡς ἂν ἄφθονον τοῖς ἀν-
 θρώποις τὴν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ποιήσωνται διαίταν·
 25 δέλεαρ δὲ μηδεὶς ὀλιγοχρημάτου παρακαταθήκης ἀπόδοσιν 103
 ἐπ' ἄγρᾳ μεζῶνος προφερέτω, χερσὶ μὲν τὰ ἐνὸς καὶ ὀλίγα
 προτείνων, διανοίᾳ δὲ τὰ πάντων καὶ ἀμύθητα νοσφίζο-
 μενος. ἐὰν οὖν ὡς δένδρου τῆς παρακαταθήκης περιέλῃς
 τὰ ἀκάθαρτα, τὰς ἀπὸ τῶν ἐφεδρευόντων βλάβας, τὰς ἀκαι-
 ρίας, τὰς ἐνέδρας, τὰ ὁμοιότροπα πάντα, ἡμερώσεις τὸ
 30 μέλλον ἀγριαίνεσθαι. (24.) κὰν τῷ φιλίας μέντοι φυτῷ 104
 ταῦτα δὴ τὰ παραβλαστάνοντα τεμεῖν καὶ ἀποκόψαι φυλα-
 κῆς ἕνεκα τοῦ βελτίονος ἀναγκαῖον. τὰ δὲ παραβλαστά-

- νοντα ταῦτ' ἐστίν· ἑταιρῶν πρὸς ἑραστὰς γοητεῖται, πρὸς
 105 τοὺς κολακευομένους οἰκισίτων ἀπάται. τὰς γὰρ μισθα-
 νούσας ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τοῦ σώματος ἰδεῖν ἔστι περιεχομένης
 τῶν ἑραστῶν ὡς δὴ σφόδρα φιλούσας — φιλοῦσι δὲ οὐκ
 ἐκείνους, ἀλλ' ἑαυτὰς καὶ τοῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν λήμ- 5
 μασιν ἐπικεχῆνασι —, τοὺς τε κόλακας ἄλεκτον μὲν ἔστιν
 ὅτε μῖσος πρὸς τοὺς | θεραπευομένους φυλάττοντας, ὁψο- p.345 M.
 φαγίαν δὲ καὶ λαιμαργίαν ἀγαπῶντας, ὅφ' ὧν ἀναπεύθονται
 106 τοὺς χορηγοὺς τῶν ἀμέτρων ἐπιθυμιῶν περιέπειν. τὸ δὲ
 τῆς ἀκίβδηλεύτου φιλίας δένδρον ἀποσεισάμενον καὶ μεθέ- 10
 μενον ταῦτα καρπὸν τοῖς χρησιμμένοις ὠφελιμώτατον οἴσει,
 τὸ ἀδέκαστον. εὐνοία γάρ ἐστι βούλησις τοῦ τῷ πλησίον
 εἶναι τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ χάριν ἐκείνου. αἱ δὲ γε χαμαιτύπαι
 καὶ οἱ κόλακες αὐτῶν ἕνεκα σπουδάζουσιν, αἱ μὲν τοῖς
 ἑρασταῖς, οἱ δὲ τοῖς κολακευομένοις τὰ ἀγαθὰ προσάγειν. 15
 τὰς οὖν εἰρωνείας καὶ γοητείας καθάπερ ἐπιφυομένας κῆρας
 107 τῷ φιλίας φυτῷ περικοπτέον. (25.) ἱερουργαί γε μὴν καὶ
 ἡ περὶ τὰς θυσίας ἀγιστεία βλάστημα κάλλιστον, ἀλλὰ
 παραναπέφυκεν αὐτῷ κακόν, δεισιδαιμονία, ἣν πρὶν χλοῆσαι
 λυσιτελεῖς ἔκτεμεῖν. ἔνιοι γὰρ ᾤήθησαν τὸ βροθυτεῖν εὐ- 20
 σέβειαν εἶναι, καὶ ἐξ ὧν ἂν κλέψωσιν ἢ ἀρνήσωνται ἢ
 χρεωκοπήσωσιν ἢ ἀρπάσωσιν ἢ λεηλατήσωσι μοίρας ἀπο-
 νέμωσι τοῖς βωμοῖς, οἱ δυσκάρτατοι, τὸ μὴ δοῦναι δίκην
 108 ἐφ' οἷς ἐξήμαρτον ὦνιον εἶναι νομίζοντες. ἀλλὰ γάρ, εἴ-
 ποιμ' ἂν αὐτοῖς, ἀδέκαστόν ἐστιν, ὃ οὗτοι, τὸ θεοῦ δικα- 25
 στήριον, ὡς τοὺς μὲν γνώμη κεχρημένους ὑπαιτίῳ, καὶ
 καθ' ἅπασαν ἡμέραν ἑκατὸν βρίας ἀνάγωσιν, ἀποστρέφεσθαι,
 τοὺς δ' ἀνοπαιτίους, καὶ μὴδὲν θύωσι τὸ παράπαν, ἀπο-
 δέχεσθαι. βωμοῖς γὰρ ἀπύροις, περὶ οὗς ἀρεταὶ χορεύουσι,
 γέγηθεν ὁ θεός, ἀλλ' οὐ πυρὶ πολλῷ φλέγουσιν, ὅπερ αἱ 30
 τῶν ἀνιέρων αἱματοὶ θυσίαι συνανέφλεξαν ὑπομιμνήσκειν
 τὰς ἐκάστων ἀγνοίας τε καὶ διαμαρτίας· καὶ γὰρ εἰπέ που

- Μωυσῆς θυσίαν „ἀναμμνήσκουσαν ἁμαρτίαν“ (Num. 5, 15).
 πάντ' οὖν τὰ τοιαῦτα μεγάλης γιγνόμενα ζημίας αἷτια χρή 109
 περιαιρεῖν καὶ ἀποκόπτειν ἐπομένους τῷ χρησµῶ, ἐν ᾧ
 διειρήγεται περιαιρεῖν τὴν ἀκαθαρσίαν ξύλου τοῦ φυτευθέντος
 5 ἐδωδίου. (26.) ἀλλ' ἤµεις μὲν οὐδὲ διδασκόμενοι πρὸς 110
 εὐμάθειαν ἐπιδίδοµεν· ἔνιοι δὲ αὐτοδιδάκτω τῇ φύσει χρη-
 σάμενοι τὰγαθὸν ἐξέδυσαν τῶν ἐνείληµένων βλαβῶν, κα-
 θάπερ ὁ ἀσκητὴς ἐπὶ κλην Ἰακώβ· οὗτος γὰρ „ῥάβδους
 ἐλέπισε λεπίσματα λευκὰ περισύρων τὸ χλωρόν“ (Gen.
 10 30, 37), ἵνα τῆς ἐν μέσοις ποικιλίας σκοταίους καὶ ζοφεροῖς
 πανταχοῦ ἀναιρεθείσης τὸ μὴ τέχνη ποικιλλόμενον, φύσει
 δὲ γεννώμενον ἀδελφὸν αὐτῆς λευκὸν εἶδος ἀναδειχθῇ.
 p.346 M. παρὸ καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς λέπρας | τεθέντι νόμῳ διειρήγεται 111
 τὸν μηκέτι διηγηθισμένον ποικιλίᾳ χρωμάτων ὄλον δὲ λευ-
 15 κωθέντα δι' ὅλων ἀπὸ κεφαλῆς (ἄκρας) ἕως ποδῶν ἐσχά-
 των καθαρὸν εἶναι (Lev. 13, 12. 13), ἵνα κατὰ τὴν ἀπὸ
 τοῦ σώματος μετάβασιν τὸ ποικίλον καὶ πανοῦργον καὶ
 ἀντιρρέπον καὶ ἐπαμφοτερίζον τῆς διανοίας μεθέμενοι πάθος
 τὸ ἀποίκιον καὶ ἀνευδοίαστον ἀληθείας ἀπλοῦν χρῶμα
 20 δεξώμεθα. τὸ μὲν οὖν τὸ ξύλον φάσκειν περικαθαίρεσθαι 112
 λόγον ἔχει βεβαιούμενον ἀληθείᾳ, τὸ δὲ τὸν καρπὸν οὐ
 πάνυ τῷ ἐναργεῖ πεπίστωται· σῦκα γὰρ ἡ σταφυλὴν ἢ
 συνόλως καρπὸν οὐδεις γεωργῶν περικαθαίρει. (27.) καὶ 113
 μὴν φησί γε· „ὁ καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη ἔσται ἀπερικαθά-
 25 ρτος, οὐ βρωθήσεται“, ὡς εἰωθότος δῆπου περικαθαίρεσθαι
 αἰεὶ. λεκτέον οὖν, ὅτι καὶ τοῦθ' ἐν ἔστι τῶν ἐν ὑπονοίαις
 ἀποδιδωμένων, τοῦ ῥητοῦ μὴ σφύδρα συνάδοντος. ἡ δὲ
 λέξις ἐστὶν ἀμφίβολος· δηλοῖ γὰρ ἐν μὲν τι τοιοῦτον „ὁ
 καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη ἔσται“, εἴτα ἰδίᾳ τὸ „ἀπερικαθά-
 30 ρτος οὐ βρωθήσεται“, ἕτερον δὲ „ὁ καρπὸς αὐτοῦ τρία ἔτη
 ἔσται ἀπερικαθάρτος“, ἔπειθ' οὕτως· „(οὐ) βρωθήσεται.“
 κατὰ μὲν οὖν τὸ πρότερον σηµαινόμενον ταῦτα ἂν τις ἐκ- 114

- δέξαιτο· τῶν τριῶν ἐτῶν ἀντὶ τοῦ τριμεροῦς χρόνου παρα-
λαμβανομένων, ὃς εἰς τὸν παρεληλυθότα καὶ ἐνεστώτα καὶ
μέλλοντα τέμνεσθαι πέφυκεν, ὃ τῆς παιδείας καρπὸς ἔσται
καὶ ὑποστήσεται καὶ μενεῖ σῶος κατὰ πάντα τὰ χρόνου
τιμήματα, ἴσον τῷ δι' αἰῶνος φθορὰν μὴ δεχόμενος· ἄφ- 5
θαρτος γὰρ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ φύσις. „ἀπερικάθαρτος δὲ καρ-
πὸς οὐ βρωθήσεται“, παρόσον οἱ μὲν κεκαθαρμένοι καὶ
ὑγιαίνοντες ἀστεῖοι λόγοι ψυχὴν τρέφουσι καὶ νοῦν αὖξουσιν,
οὐ τρόφιμοι δὲ εἰσιν οἱ ἐναντίοι νόσον καὶ φθορὰν ἐπιπέμ-
115 ποντες αὐτῇ. κατὰ δὲ τὸ ἕτερον σημαίνονμενον ὥσπερ ἀνα- 10
πόδεικτος λέγεται διχῶς, ὃ τε δυσκόλως ἀργαλεότητος ἕνεκα
ἐπιδεικνύμενος καὶ ὃ ἐνθύνῃ γνώριμος ἐξ αὐτοῦ, τὸ σαφὲς
οὐκ ἐκ τῆς ἐτέρου μαρτυρίας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμφανισμένης
ἐναργείας αὐτῷ πιστούμενος, ᾧ πρὸς τοὺς συλλογιστικοὺς
εἴωθεν ἡ διαλεκτικὴ λόγους χρῆσθαι, οὕτως ἀπερικάθαρτος 15
καρπὸς ὃ τε θεόμενος καθάρσεως καὶ μὴ κεκαθαρμένος,
116 καὶ ὁ τηλαυγέστατος. τοιοῦτός ἐστιν ὁ παιδείας καρπὸς
τρία ἔτη, τουτέστι τὸν τριμερῆ χρόνον, τὸν σύμπαντα αἰῶνα,
καθαρώτατος καὶ διαυγέστατος, ὑπ' οὐδενὸς βλαβεροῦ συ-
σχιαζόμενος, λουτρῶν καὶ περιρραντηρίων ἢ συνόλως ἐτέρου 20
τινὸς τῶν εἰς καθαρσιν τεινόντων οὐδαμῇ οὐδαμῶς χρεῖος
117 ὢν. (28.) „τῷ | δὲ ἔτει“ φησί „τῷ τετάρτῳ ἔσται πᾶς p.347 M.
ὁ καρπὸς αὐτοῦ ἅγιος, αἰνετὸς τῷ κυρίῳ“. τὸν τέσσαρα
ἀριθμὸν πολλαχρὸς μὲν τῆς νομοθεσίας, μάλιστα δὲ ἐν τῷ
καταλόγῳ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως, ἀποσεμνύνειν ἔοικεν ὃ 25
118 προφητικὸς λόγος· τὸ γὰρ αἰσθητὸν καὶ τίμιον φῶς, τὸ
καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων σαφέστατον γνώρισμα, καὶ τοὺς
τοκέας αὐτοῦ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὸν ἱερώτατον χορὸν
τῶν ἀστέρων, οἱ νόκτα τε καὶ ἡμέραν, ἔτι τε μῆνας καὶ
ἐνιαυτοὺς ἀνατολαῖς καὶ δύσεσιν ἐπεράτωσαν ἀριθμοῦ τε 30
φύσιν ἀνέδειξαν, οἷς τὸ μέγιστον ψυχῆς ἀγαθὸν ἀνάκειται,
119 ἡμέρα τετάρτη φησί δημιουργηθῆναι (Gen. 1,14). δια-

- φερόντως δὲ καὶ νῦν αὐτὸν ἐκτετίμηκεν, οὐκ ἐν ἐτέρῳ
 χρόνῳ τὸν τῶν δένδρων καρπὸν ἀναθεῖς τῷ θεῷ ἢ ἐν αὐτῷ
 τῆς φυτείας τετάρτῳ. λόγον γὰρ καὶ φυσικώτατον καὶ ἡθι- 120
 κώτατον ἔχει· τὰς τε γοῦν τοῦ παντὸς ῥίζας, ἐξ ὧν ὁ
 5 κόσμος, τέτταρας εἶναι συμβέβηκε, γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ,
 καὶ τὰς ἐτησίους ὥρας ἰσαριθμούς, χειμῶνα καὶ θέρος καὶ
 τὰς μεθορίους, ἔαρ τε καὶ μετόπωρον. πρεσβυτάτος τε αὖ 121
 τετραγώνων ὁ ἀριθμὸς ὧν ἐν ὀρθαῖς γωνίαις, ὡς τὸ κατὰ
 γεωμετρίαν δηλοῖ σχῆμα, ἐξετάζεται· αἱ δ' εἰσὶν ὀρθότητος
 10 λόγου σαφεῖς δεῖγματα, πηγὴ δὲ ἀέναος ἀρετῶν ὁ ὀρθὸς
 λόγος. ἀνάγκη μέντοι τὰς τοῦ τετραγώνου πλευρὰς ἴσας 122
 εἶναι· δικαιοσύνην δὲ ἰσότης τὴν ἔξαρχον καὶ ἡγεμονίδα
 τῶν ἀρετῶν ἔτεκεν· ὥστε ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης καὶ
 πάσης ἀρετῆς χωρὶς τῶν ἄλλων ἐπιδείκνυται τὸν ἀριθμὸν
 15 εἶναι σύμβολον. καλεῖται δ' ἡ τετράς καὶ „πᾶς“, ὅτι τοὺς 123
 ἄχρι δεκάδος καὶ αὐτὴν δεκάδα περιέχει δυνάμει. (29.) ὅτι
 μὲν οὖν τοὺς πρὸ αὐτῆς, παντί τῳ δῆλον· ὅτι δὲ καὶ
 τοὺς μετ' αὐτὴν, ἐξ ἐπιλογισμοῦ ῥάδιον ἰδεῖν [ἐν ἀριθμῷ
 μὲν ἑξ]. Ἐν, δύο, τρία, τέτταρα συντιθέντες ὁ ἡποροῦμεν
 20 εὐρήσομεν. ἐκ μὲν γὰρ ἑνὸς καὶ τεττάρων πεντὰς ἔσται, 124
 ἐκ δὲ δυεῖν καὶ τεττάρων ἑξάς, ἐβδόμης δὲ ἐκ τριῶν καὶ
 τεττάρων· καὶ κατὰ τὴν διπλὴν σύνθεσιν ἐξ ἑνὸς καὶ τριῶν
 καὶ τεττάρων ὀγδοάς, καὶ πάλιν ἐκ δυεῖν καὶ τριῶν καὶ
 τεττάρων ὁ ἑννέα ἀριθμὸς, δεκάς δὲ ἐκ πάντων· Ἐν γὰρ
 25 καὶ δύο καὶ τρία καὶ τέτταρα δέκα γεννᾷ. διὰ τοῦτο καὶ 125
 Μωυσῆς εἶπεν, ὅτι „ἔτι τῷ τετάρτῳ ἔσται πᾶς ὁ καρπὸς
 αὐτοῦ ἅγιος“. ἄρτιον γὰρ καὶ ὁλόκληρον καὶ πλήρη, ὡς
 καὶ σύμπαντα, ὡς τύπῳ φάναι, λόγον ἔχει, διὰ τὸ δεκάδα,
 ἣν τετράς ἐγέννησε, πρῶτον καμπτήρα τῶν ἀπὸ μονάδος
 p.348M. συντιθεμένων ἀριθμῶν ἐστάναι· | δεκάς δὲ καὶ τετράς „πᾶς“
 31 ἐν ἀριθμοῖς εἶναι λέγεται, ἀλλὰ δεκάς μὲν ἀποτελέσματι,
 τετράς δὲ δυνάμει. (30.) τὸν τε παιδείας καρπὸν οὐ μόνον 126

- ἅγιον, ἀλλὰ καὶ αἰνετὸν εἶναι φησι προσηκόντως· ἐκάστη
 μέν γε τῶν ἀρετῶν ἐστὶ χρῆμα ἅγιον, εὐχαριστία δὲ ὑπερ-
 βαλλόντως· θεῷ δὲ οὐκ ἔνεστι γνησίως εὐχαριστῆσαι δι'
 ὧν νομίζουσιν οἱ πολλοὶ κατασκευῶν ἀναθημάτων θυσῶν
 — οὐδὲ γὰρ σύμπας ὁ κόσμος ἱερὸν ἀξίόχρεων ἂν γένοιτο 5
 πρὸς τὴν τούτου τιμὴν —, ἀλλὰ δι' ἐπαίνων καὶ ὕμνων,
 οὐχ οὕς ἡ γεγωνὸς ἄσεται φωνή, ἀλλὰ οὕς ὁ αἰδοῦς καὶ
 127 καθαρώτατος νοῦς ἐπηχήσει καὶ ἀναμέλψει. παλαιὸς γοῦν
 ἄδεται λόγος ὑπὸ μὲν σοφῶν εὐρεθείς, μνήμη δέ, οἷα φιλεῖ,
 κατὰ διαδοχὰς παραδοθεὶς τοῖς μετέπειτα, οὐδὲ τὰς αἰεὶ 10
 παιδεῖας λήχνους ἡμετέρας παρῆλθεν ἀκοάς. ἔστι δὲ τοιού-
 δε· ἡνίκα, φασί, τὸν σύμπαντα κόσμον ὁ ποιητὴς ἐτελε-
 σφόρησεν, ἐνὸς τῶν ὑποφητῶν ἐπύθετο, εἴ τι ποθεῖ μὴ
 γενόμενον τῶν ὅσα κατὰ γῆς καὶ καθ' ὕδατος ἢ ὅσα κατὰ
 τὴν μετάρσιον ἀέρος ἢ τὴν ἐσχάτην τοῦ παντὸς φύσιν οὐ- 15
 128 ρανοῦ γέγονεν. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο τέλεια μὲν καὶ πλήρη
 πάντα διὰ πάντων εἶναι, ἐν δὲ μόνον ζητεῖν, τὸν ἐπαινέτην
 αὐτῶν λόγον, δις τὰς ἐν πᾶσι καὶ τοῖς βραχυτάτοις καὶ
 ἀφανεστάτοις δοκοῦσιν ὑπερβολὰς οὐκ ἐπαινέσει μᾶλλον ἢ
 ἐξαγγελεῖ· τὰς γὰρ διηγήσεις τῶν τοῦ θεοῦ ἔργων αὐταρ- 20
 χέστατον ἐκείνων ἔπαινον εἶναι, προσθήκης οὐδεμιᾶς ἔξω-
 θεν εἰς κόσμον δεομένων, ἀλλὰ τὸ ἀψευδὲς τῆς ἀληθείας
 129 τελειότατον ἐχόντων ἐγκώμιον. ἀκούσαντα δὲ τὸν πατέρα
 τοῦ παντὸς τὸ λεχθὲν ἐπαινέσαι, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τὸ
 πάμμουσον καὶ ὕμνωδὸν ἀναφανῆναι γένος ἐκ μιᾶς δὴ τῶν 25
 περὶ αὐτὸν δυνάμεων παρθένου Μνήμης, ἣν Μνημοσύνην
 130 παρὰ τρέποντες οἱ πολλοὶ τοῦνομα καλοῦσιν. (31.) ὁ μὲν
 οὖν τῶν παλαιῶν μῦθος ὥςδε ἔχει. ἐπόμενοι δὲ ἡμεῖς αὐ-
 τῷ λέγομεν, ὅτι οἰκειότατόν ἐστιν ἔργον θεῷ μὲν εὐεργε-
 τεῖν, γενέσει δὲ εὐχαριστεῖν μηδὲν ἔξω τούτου πλεόν τῶν 30
 εἰς ἀμοιβὴν ἀντιπαρασχεῖν δυναμένη· ὁ γὰρ ἂν θελήσῃ τῶν
 ἄλλων ἀντιχαρίσασθαι, τοῦτ' εὐρήσεται τοῦ πάντα πεποιτη-

- κότος ἀλλ' οὐ τῆς κομιζούσης φύσεως κτῆμα ἴδιον. μαθόν- 131
 τες οὖν, ὡς ἐν ἔργον ἡμῖν ἐπιβάλλει μόνον ἐν τοῖς πρὸς
 τιμῇν θεοῦ, τὸ εὐχάριστον, τοῦτο αἰεὶ καὶ πανταχοῦ μελε-
 τῶμεν διὰ φωνῆς καὶ διὰ γραμμάτων ἀστειῶν καὶ μηδέ-
 5 ποτε ἐπιλείπωμεν μήτε λόγους ἐγκωμιαστικούς μήτε ποιή-
 ματα συντιθέντες, ἵνα καὶ ἐμμελῶς καὶ χωρὶς μέλους καὶ
 καθ' ἑκατέραν φωνῆς ἰδεῖν, ἥ τὸ λέγειν καὶ τὸ ᾄδειν
 ἀποκεκληρώται, ὃ τε κοσμοποιὸς καὶ ὁ κόσμος γεραίρεται,
 p.349 M. „ὁ μὲν“, ὡς ἔφη τις, | „ἄριστος τῶν αἰτίων, ὁ δὲ τελειό-
 10 τατος τῶν γεγονότων“. (32.) ἐπειδὴν οὖν ἔτει καὶ ἀριθμῷ 132
 τετάρτῳ πᾶς ὁ ψυχῆς ἀφιερωθῇ καρπός, τῷ πέμπτῳ τὴν
 ἀπόλαυσιν καὶ χρῆσιν ἡμεῖς αὐτοὶ σχήσομεν. φησὶ γάρ·
 „ἐν τῷ ἔτει τῷ πέμπτῳ φάγεσθε τὸν καρπὸν“, ἐπειδὴ τὸ
 γεγονὸς τοῦ πεποιηκότος ὕστερον ἐν ἅπασιν ἐξετάζεσθαι
 15 νόμος φύσεως ἀνεπιληπτος, ὥστε καὶ, εἰ τῶν δευτερείων
 ἀντιλαμβάνομεθα, καὶ θαυμαστὸν ἡγεῖσθαι. καὶ διὰ τοῦτο 133
 μέντοι τὸν καρπὸν τοῦ πέμπτου ἡμῖν ἀνατίθῃσιν, ὅτι αἰ-
 σθησεως πεντὰς ἀριθμοῦ οἰκεῖος καί, εἰ δεῖ τάληθές εἰπεῖν,
 τὸ τρέφον τὸν νοῦν ἡμῶν ἐστὶν αἴσθησις, ἣ δι' ὀφθαλμῶν
 20 τὰς χρωμάτων καὶ σχημάτων ποιότητας εὐτρεπίζουσα ἢ
 δι' ὠτῶν παντοδαπὰς τὰς τῶν φωνῶν ἰδιότητας ἢ διὰ
 μυκτήρων ὀσμὰς ἢ χυλοὺς διὰ στόματος ἢ μαλακότηας
 εὐενδότους καὶ σκληρότητας ἀντιτύπους ἢ λειότηας καὶ
 τραχύτητας, (ψυχρότητας) τε αὖ καὶ θερμότητας διὰ τῆς
 25 ἀνὰ πᾶν τὸ σῶμα σκιδναμένης δυνάμεως ἣν ἔθος ὀνομάζειν 134
 ἀφήν. (33.) τῶν δὲ εἰρημένων παράδειγμα σαφέστατον
 οἱ Λεῖας υἱοί, τῆς ἀρετῆς, οὐχ ἅπαντες, ἀλλὰ τέταρτός τε
 καὶ πέμπτος. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ τετάρτου φησὶ Μωυσῆς, ὅτι
 „ἔστη τοῦ τίκτειν“ (Gen. 29, 35), καλεῖται δὲ Ἰούδας, ὃς
 30 ἐρμηνεύεται κυρίῳ ἐξομολόγησις. τὸν δὲ πέμπτον Ἰσάχαρ
 προσαγορεύει, μισθὸς δὲ μεταληφθεὶς καλεῖται. καὶ τε-
 κοῦσα τὸν τρόπον τοῦτον ἡ ψυχὴ ὃ ἔπαθεν εὐθὺς ἐξελά-

- λησεν· „ἐκάλεσε“ γάρ φησι „τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάχαρ,
 135 ὃ ἐστὶ μισθός“ (Gen. 30, 18). οὐκοῦν Ἰούδας ὁ εὐλογῶν
 τὸν θεὸν νοῦς καὶ τὰς εἰς αὐτὸν εὐχαρίστους ὑμνηδίας
 ἀπαύστως μελετῶν αὐτὸς ὁ πρὸς ἀλήθειαν „ἅγιος καὶ αἰ-
 νετὸς καρπός“ ἦν, οὐχ ὑπὸ γῆς δένδρων, ἀλλ’ ὑπὸ φύσεως 5
 λογικῆς καὶ σπουδαίας ἐνεχθεῖς. παρὸ καὶ ἡ τεκοῦσα αὐ-
 τὸν φύσις „στῆναι“ λέγεται „τοῦ τίχτειν“, ἐπεὶ καὶ πῇ
 τράπηται οὐκ εἶχεν ἔτι, πρὸς τὸν τελειότητος ὅρον ἐλ-
 θούσα· τῶν γὰρ ἀποκυθέντων κατορθωμάτων ἀπάντων
 ἄριστον καὶ τελειότατον γέννημα ὁ εἰς τὸν πατέρα τοῦ 10
 136 παντὸς ὕμνος. ὁ δὲ πέμπτος υἱὸς τῆς κατὰ τὸν πέμπτον
 ἐνιαυτὸν τῶν φυτευθέντων ἀδιαφορεῖ χρήσεως· ὃ τε γὰρ
 γεωπόνος μισθὸν τρόπον τινὰ λαμβάνει παρὰ τῶν δένδρων
 ἔτει πέμπτῳ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς γέννημα Ἰσαάχαρ [δς]
 μισθὸς ἐκαλεῖτο, καὶ σφόδρα εἰκότως, μετὰ τὸν εὐχάριστον 15
 Ἰούδαν ἀποκυθθεῖς· τῷ γὰρ | εὐχαρίστῳ μισθὸς αὐτὸ τὸ p.350 M.
 137 εὐχαριστεῖν αὐταρχέστατος. οἱ μὲν οὖν τῶν δένδρων καρ-
 ποὶ γεννήματα λέγονται τῶν ἐχόντων, ὁ δὲ παιδείας καὶ
 φρονήσεως οὐκέτι ἀνθρώπου, μόνου δέ, ὥς φησι Μωυσῆς,
 τοῦ πανηγεμόνος· εἰπὼν γὰρ „τὰ γεννήματα αὐτοῦ“ ἐπι- 20
 φέρει· „ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν“, ἐναργέστατα παρι-
 στάς ὅτι οὐ τὸ γέννημα καὶ ὁ τῆς ψυχῆς καρπός, εἰς ἐστὶν
 138 ὁ θεός. τοῦτῳ καὶ παρὰ τινι τῶν προφητῶν χρησθὲν
 συνάδει τόδε· „ἐξ ἐμοῦ ὁ καρπός σου εὐρηται. τίς σοφὸς
 καὶ συνήσει ταῦτα; συνετὸς καὶ γνώσεται αὐτά“ (Hos. 25
 14, 9. 10); οὐ γὰρ παντὸς ἀλλὰ μόνου σοφοῦ τὸ γινῶναι,
 τίνος ὁ διανοίας καρπός ἐστι.
 139 (34.) Περί μὲν οὖν γεωργίας τῆς πρεσβυτάτης καὶ
 ἱερωτάτης, ἣ τὸ αἷτιον πρὸς τὸν κόσμον, τὴ παμφορώτατον
 φυτῶν, χρῆται, καὶ περὶ τῆς ἐπομένης, ἣν ὁ ἀστεῖος ἐπι- 30
 τηδεύει, καὶ περὶ τῆς φερομένης τετραδὸς τῶν ἄθλων, καὶ
 α κατὰ προστάξεις καὶ ὑφηγήσεις νόμων συνεκροτεῖτο, ὥς

- οἶόν τε ἦν εἶπομεν. τὴν δὲ τοῦ δικαίου Νῶε ἀμπε- 140
 λουργικὴν, εἶδος γεωργικῆς οὖσαν, ἐπισκεψώμεθα. λέγεται
 γὰρ ὅτι »ἤρξατο Νῶε ἄνθρωπος εἶναι γεωργὸς γῆς· καὶ
 ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἔπιε τοῦ οἴνου, καὶ ἐμεθύσθη“
 5 (Gen. 9, 20. 21). οὐκοῦν τὸ μέθης φυτὸν ἐξεργάζεται 141
 τεχνικῶς καὶ ἐπιστημόνως ὁ δίκαιος τῶν ἀφρόνων ἀτεχνον
 καὶ πλημμελῆ ποιουμένων αὐτοῦ τὴν ἐπιστάσιαν, ὥστε
 ἀναγκαῖον τὰ προσήκοντα περὶ μέθης εἰπεῖν· εὐθύς γὰρ
 εἰσόμεθα καὶ τὴν δύναιμιν τοῦ παρέχοντος αὐτῇ τὰς
 10 ἀφορμὰς φυτοῦ. τὰ μὲν οὖν εἰρημένα τῷ νομοθέτῃ περὶ
 μέθης εἰσόμεθα ἐπ’ ἀκριβείας αὐθις, νυνὶ δὲ ἐξερευνήσω-
 μεν ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις ἔδοξεν. (35.) ἐσπουδάσθη δὲ 142
 παρὰ πολλοῖς τῶν φιλοσόφων ἡ σκέψις οὐ μετρίως. προ-
 τείνεται δὲ οὕτως, εἰ μεθύσθῃσεται ὁ σοφός. ἔστι τοίνυν
 15 τὸ μεθύειν διττόν, ἓν μὲν ἴσον τι τῷ οἰνοῦσθαι, ἕτερον
 δὲ ἴσον τῷ ληρεῖν ἐν οἶνῳ. τῶν δὲ ἐπιχειρησάντων τῇ 143
 προτάσει οἱ μὲν ἔφασαν μῆτε ἀκράτις πλείονι χρῆσεσθαι
 τὸν σοφὸν μῆτε ληρήσειν· τὸ μὲν γὰρ ἁμάρτημα, τὸ δὲ
 ἁμαρτήματος εἶναι ποιητικόν, ἐκάτερον δὲ ἀλλότριον κατορ-
 20 θυνόντος· οἱ δὲ τὸ μὲν οἰνοῦσθαι καὶ σπουδαίῳ προσῆκον 144
 ἀπεφάναντο, τὸ δὲ ληρεῖν ἀνοίκειον· τὴν γὰρ ἐν αὐτῷ
 φρόνησιν ἱκανὴν εἶναι τοῖς βλάπτειν ἐπιχειροῦσιν ἀντιστα-
 τῆσαι καὶ τὸν ἐπὶ τὴν ψυχὴν νεωτερισμὸν αὐτῶν καθελεῖν·
 δύναιμιν δὲ περιβεβλησθαι φρόνησιν παθῶν σβεστήριον εἶτε
 25 ὑπὸ φλεγμαίνοντος ἔρωτος οἷστρον ἀνερριπισμένων εἶτε ὑπὸ
 πολλοῦ καὶ ζέοντος ἐξημμένων οἴνου, δι’ ἣν ὑπεράνω
 p.351 M. στήσεται· ἐπεὶ | καὶ τῶν κατὰ ποταμοῦ βαθείος ἡ θαλάττης
 δυσμένων οἱ μὲν ἄπειροι τοῦ ναυτῖλλεσθαι διαφθείρονται,
 οἱ δὲ τοῦ πράγματος ἐπιστήμονες τάχιιστα διασφύζονται·
 30 καὶ μὴν ὥσπερ χειμάρρους ὁ πολὺς ἄκρατος ἐπικλύζων
 τὴν ψυχὴν τοτὲ μὲν βρίθουσαν εἰς ἀμαθίας ἔσχατον βυθὸν
 κατέρριψε, τοτὲ δὲ ὑπὸ τῆς σωτηρίου παιδείας ἐπικουφίζο-

- 145 μένην καὶ ἐπελαφριζομένην οὐδὲν ἴσχυσε βλάψαι. οἱ δὲ
τὸ μέγεθος τῆς περὶ τὸ πάθος ὑπερβολῆς οὐ κατανοή-
σαντες, οἶμαι, τοῦ σοφοῦ μετεωροπολοῦντα αὐτὸν ὥσπερ
οἱ τὰ πτηνὰ θηρῶντες ἐπὶ γῆν ἀπ' οὐρανοῦ κατεβίβασαν,
ἵν' εἰς τὰς ὁμοίας κῆρας ἀγάγωσιν, οὐδ' ὁρῶντες ἀρετῆς 5
εἰς ὕψος ἔφασαν, ὅτι χρησάμενος οἶνω πλείονι τοῦ μετρίου
πάντως ἀκράτωρ αὐτὸς ἑαυτοῦ γενόμενος διαμαρτῆσεται
καὶ οὐ χειῖρας μόνον ὑπ' ἀσθενείας οἷα τῶν ἀθλητῶν οἱ
νενικημένοι καθείς, ἀλλὰ καὶ αὐχένα καὶ κεφαλὴν παρα-
βαλὼν καὶ ὀκλάσας καὶ ὅλον τὸ σῶμα κατασυρεῖς ἀναπε- 10
σεῖται. (36.) τοῦτο μέντοι προμαθὼν οὐκ ἂν ποτε ἀξιώ-
σειεν ἐκὼν εἰς πολυουσίας ἀγῶνα ἐλθεῖν, εἰ μὴ μέγαρα εἶη
τὰ διαφέροντα, σωτηρία πατρίδος ἢ τιμὴ γονέων ἢ τέκνων
καὶ τῶν οἰκειοτάτων σωματίων ἀσφάλεια ἢ συνόλως ἰδίων
147 τε καὶ κοινῶν ἐπανόρθωσις πραγμάτων. οὐδὲ γὰρ θανά- 15
σιμον φάρμακον προσενέγκαιτο ἂν, εἰ μὴ πάνυ βιάζοντο
οἱ καιροὶ καθάπερ ἐκ πατρίδος μετανίστασθαι τοῦ βίου·
φάρμακον δέ, εἰ καὶ οὐ θανάτου, μανίας γοῦν ἄκρατον
εἶναι αἴτιον συμβέβηκε. διὰ τί δ' οὐχὶ καὶ μανίαν λεκτέον
θάνατον, ὃ τὸ κράτιστον ἀποθνήσκει τῶν ἐν ἡμῖν, ὁ νοῦς; 20
ἀλλὰ μοι δοκεῖ τις ἂν εἰκότως τὸν διακρίνοντα καὶ δια-
λύοντα ψυχὴν τε καὶ σῶμα ὡς κορυφώτερον ἀντὶ βαρυ-
τέρου τοῦ κατὰ τὴν ἔκστασιν, εἴ τις ἦν αἵρεσις, ἀνε-
148 δοιάτως ἐλέσθαι. διὰ τοῦτο μέντοι καὶ τὸν εὐρετὴν τῆς
περὶ τὸν οἶνον ἐργασίας μαινόλην ἐκάλεσαν οἱ πρῶτοι καὶ 25
τὰς ἐξ αὐτοῦ κατασχέτους γενομένας βάχχας μαινάδας,
ἐπεὶ μανίας καὶ παραφροσύνης αἵτις τοῖς ἀπλήστως ἐμφο-
149 ρομένοις ὁ οἶνος. (37.) τὰ μὲν οὖν ὥσανει προσομία τῆς
σχέψεως τοιαῦτά ἐστι, τὸν δὲ περὶ αὐτῆς λόγον ἤδη
περαίνωμεν διπλοῦν ὡς εἰκὸς ὄντα, τὸν μὲν ὅτι ὁ σοφὸς 30
μεθυσθήσεται κατασκευάζοντα, τὸν δὲ τοῦναντίον ὅτι οὐ
150 μεθυσθήσεται βεβαιούμενον. τοῦ δὲ προτέρου τὰς πίστει

ἀρμόττον λέγειν πρότερον, ποιησαμένους ἐνθένδε τὴν ἀρχήν·
 τῶν πραγμάτων τὰ μὲν ὁμώνυμα, τὰ δὲ συνώνυμα εἶναι
 συμβέβηκεν. ὁμωνυμία δὲ καὶ συνωνυμία τάναντία ὁμο-
 p.352 M. λογεῖται, | ὅτι ὁμωνυμία μὲν κατὰ πολλῶν ὑποκειμένων ἐν
 5 ὄνομα, συνωνυμία δὲ καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου (πολλά). ἡ 151
 κυνὸς φωνή πάντως ὁμώνυμος ἐμψερομένων πλείωνων
 ἀνομοίων, ἃ δι' αὐτῆς σχημαίνεται· τό τε γὰρ χερσαῖον
 ὑλακτικὸν ζῷον κύων καὶ θῆρ ὁ θαλάττιος καὶ ὁ οὐράνιος
 ἀστήρ, ὃν ὁπωρινὸν οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν, ὅτι τῆς ὁπώρας
 10 ἄρτι ἡβώσης ἐπιτέλλει τοῦ τελεσφορηθῆναί τε χάριν αὐτὴν
 καὶ πεπανθῆναι, καὶ προσέτι ὁ ἀπὸ τῆς κυνικῆς αἰρέσεως
 ὀρμηθεὶς φιλόσοφος, Ἀρίστιππος καὶ Διογένης καὶ ἄλλων
 οἱ τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν ἡξίωσαν ἀπερίληπτος ἀριθμὸς ἀν-
 15 θρώπων. ἄλλαι δ' εἰσὶ προσρήσεις διάφοροι κατὰ σημα- 152
 νομένου ἑνὸς ὡς λόγος, διῆστός, βέλος — τὸ γὰρ διὰ τῆς τόξου
 νευρᾶς ἐπὶ τὸν σκοπὸν ἀφιέμενον πάντα ταῦτα λέγεται —
 καὶ πάλιν εἰρεσία, κώπη, πλάτη, τὸ πρὸς πλοῦν ἰσοδυνα-
 μοῦν ἰστίσις· ὁπότε γὰρ μὴ δύναιτο χρῆσθαι ναῦς κατὰ
 νηνεμίας ἢ ἀντιπνοίας ἰστίσις, πρόσκωποι καθίσαντες οἱς
 20 ἐπιμελές καὶ οἷα ταρσοὺς ἐκατέρωθεν ἀποτείναντες ὑπό-
 πτερον αὐτὴν φέρεσθαι βιάζονται, ἡ δὲ ἐξαιρομένη πρὸς
 ὕψος, ἐπιτρέχουσα τοῖς κύμασι μᾶλλον ἢ ἐντέμνουσα ταῦτα,
 τροχάζουσα ταχυναυτεῖ καὶ ναυλοχωτάτοις ὑποδρόμοις ἐν-
 25 ορμίζεται καὶ μὴν πάλιν σκίπων, βακτηρία, ῥάβδος ἑνὸς 153
 ὑποκειμένου διάφοροι κλήσεις, ἧς τύπτειν καὶ ἀκραδάντως
 σκηνήριπτεσθαι καὶ ἐπερῖδεσθαι καὶ ἄλλα πλείω ποιεῖν
 ἔνεστι. ταῦτα δ' οὐ μακρολογοῦντες ὅλως εἵπομεν, ἀλλ'
 ὑπὲρ τοῦ σαφέστερον γινῶναι τὸ ζητούμενον. (38.) τὸν 154
 ἄκρατον ὥσπερ οἶνον, οὕτως καὶ μέθυ οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν·
 30 πολλαχοῦ γοῦν τῆς ποιήσεώς ἐστι τοῦτ' τοῦνομα ἐμψερό-
 μενον, ὥστ' εἰ τὰ συνωνυμοῦντα καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου
 λέγεται, οἶνος καὶ μέθυ, καὶ τὰ ἀπὸ τούτων οὐδὲν ὅτι μὴ

- φωναῖς διοίσει μόνον, τό τε οἰνοῦσθαι καὶ τὸ μεθύειν [ἐν].
 155 ἐκάτερον δὲ πλείονος οἴνου χρῆσιν ἐμφαίνει, ἣν πολλῶν
 ἕνεκα αἰτιῶν οὐκ ἂν ἀποστρέφοιτο ὁ σπουδαῖος. εἰ δὲ
 οἰνωθήσεται, καὶ μεθυσθήσεται, χειρὸν οὐδὲν ἐκ τῆς
 μέθης διατεθείς, ἀλλὰ ταῦτόν ὅπερ καὶ [ὁ] ἐκ ψιλῆς τῆς 5
 οἰνώσεως παθὼν.
- 156 Μία μὲν ἀπόδειξις περὶ τοῦ τὸν σοφὸν μεθυσθῆναι
 λέλεκται, δευτέρα δ' ἐστὶ τοιαύτη· σχεδὸν οἱ νῦν ἄν-
 θρωποι τοῖς προτέροις ἔξω μέρους βραχέος οὐδὲν ὁμοίό-
 τροπον ζητοῦν ἀξιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις 10
- 157 τὸ μὴ συνῶδον καὶ διαφωνοῦν ἐπιδείκνυνται· τοὺς μὲν
 γὰρ λόγους ὑγιαίνοντας καὶ ἔρρωμένους εἰς πάθος ἀνή-
 κεστον καὶ φθορὰν περιήγαγον ἀντὶ σφριγώσης καὶ ἀθλη-
 τικῆς ὄντως | εὐεξίας οὐδὲν ὅτι μὴ νοσοῦν κατασκευάσαντες p.353M.
 καὶ τὸν πλήρη καὶ ναστόν, ὡς ἔφη τις, ὑπ' εὐτονίας 15
 ὄγκον εἰς παρὰ φύσιν οἰδούσης καχεξίας ἀγαγόντες καὶ
 κενῷ φουσήματι μόνον ἐπαίροντες, ὃ δι' ἔνδειαν τῆς συνε-
- 158 χούσης δυνάμεως, ὅταν μάλιστα περιταθῇ, ῥήγνυται. τὰς
 δὲ πράξεις ἐπαινέσεως καὶ σπουδῆς ἀξίας καὶ αὐτάς, ὡς
 ἔπος εἰπεῖν, ἄρρενας ἐξεθῆλυναν αἰσχροῦς ἀντὶ καλῶν 20
 ἐργαζόμενοι, ὡς ὀλίγους εἶναι παντάπασιν ἐκατέροις, ἔργοις
- 159 τε καὶ λόγοις, ἀρχαιοτρόπου ζηλώσεως ἐρῶντας. τοιγαρ-
 οῦν ἐπ' ἐκείνων ποιηταὶ καὶ λογογράφοι καὶ ὅσοι περὶ
 τὰ ἄλλα μουσικῆς ἐσπούδαζον ἦνθουν, οὐ τὰς ἀκοὰς διὰ
 τῆς ἐν ῥυθμοῖς φωνῆς ἀφηδύνοντές τε καὶ θρύπτοντες, 25
 ἀλλὰ εἴ τι τῆς διανοίας κετσαγὸς καὶ κεκλασμένον ἐγεί-
 ροντες καὶ ὅσον ἐμμελὲς αὐτῆς ἀρμοζόμενοι φύσεως καὶ
 ἀρετῆς ὀργάνοις· ἐφ' ἡμῶν δὲ ὁψαρτυταὶ καὶ σιτοπόνοι
 καὶ ὅσοι τῆς ἐν βαφικῇ καὶ μυρεψικῇ τεχνῇται περιεργίας,
 αἰεὶ τι καινὸν χρῶμα ἢ σχῆμα ἢ ἀτμὸν ἢ χυλὸν ἐπιτείχι- 30
 ζοντες ταῖς αἰσθήσεσιν, ὅπως τὸν ἡγεμόνα πορθήσῃσι
- 160 νοῦν. (39.) τίνος δὴ χάριν τούτων ἐμνήσθην; ἔν' ἐπι-

δεῖξω, ὅτι καὶ τὸν ἄκρατον οὐχ ὁμοίως οἱ νῦν τοῖς παλαιοῖς
 προσφέρονται. νῦν μὲν γὰρ ἄχρι τοῦ σώματος καὶ ψυχῆς
 παρεθῆναι πίνουσιν ἀνθρώπους καὶ ἀπνευστί, χαίνοντες ἔτι
 καὶ προσεπιφέρειν τοῖς οἰνοχοοούμενοις κελεύοντες, καὶ
 5 διαμέλλωσιν ἀγανακτοῦντες, ὅτι τὸν θερμὸν λεγόμενον
 παρ' αὐτοῖς πότον παραψύχουσι, καὶ τὸ παράκομμα τῶν
 γυμνικῶν, τὸν παροίνιον ἀγῶνα, πρὸς τοὺς συνόντας ἐπι-
 δείκνυνται, ἐν ᾧ μεγάλα καὶ καλὰ ἀλλήλους ἀντιδρῶσιν,
 ὧτα καὶ ῥίνας καὶ χειρῶν ἄκρους δακτύλους καὶ ὅποια δ'
 10 ἂν τύχῃ μέρη τοῦ σώματος ἀπεσθίνοντες. ταῦτ' ἐστὶ τῆς 161
 ἡβώσεως καὶ νεωτέρας καὶ ἄρτι ἀκμαζούσεως ἀθλα, ὡς ἔοικεν,
 εὐφροσύνης, τῆς δὲ ἀρχαίας καὶ πρεσβυτέρας τάναντία·
 πάσης γὰρ καλῆς πράξεως ἀφ' ἱερῶν τελείων οἱ πρότεροι
 κατήρχοντο, νομίζοντες μάλιστα οὕτως αἴσιον ἀποβήσεσθαι
 15 τὸ τέλος αὐτοῖς, καὶ πρὶν εὐξασθαί τε καὶ θυῆσαι, καὶ εἰ
 σφόδρα τοῦ πράττειν ἐπέσπευδον οἱ καιροί, πάντως ἀνέ-
 μενον οὐκ αἰεὶ τὸ ταχὺ τοῦ βραδέος ἡγούμενοι χρεῖττον· οὐ
 προμηθεὺς μὲν γὰρ τάχος βλαβερόν, βραδυτῆς δὲ μετ' εὐ-
 ελπιστίας ὠφέλιμον. εἰδότες οὖν, ὅτι καὶ ἡ τοῦ οἴνου 162
 20 ἀπόλαυσις τε καὶ χρῆσις δεῖται πολλῆς ἐπιμελείας, οὔτε
 p.354M. ἄδην | οὔτε αἰεὶ προσφέροντο τὸν ἄκρατον, ἀλλ' ἐν τε
 κόσμῳ καὶ καιρῷ προσήκοντι. πρότερον γὰρ εὐξάμενοι
 καὶ θυσιᾶς ἀναγαγόντες καὶ ἱλασάμενοι τὸ θεῖον, σώματα
 καὶ ψυχὰς καθηράμενοι, τὰ μὲν λουτροῖς, τὰ δὲ νόμων καὶ
 25 παιδείας ὀρθῆς ῥέσυμασι, φαιδρὸι καὶ γεγηθότες πρὸς ἀναι-
 μένην θίασιν ἐτρέποντο, μηδὲ οἴκαδε πολλάκις ἀφικό-
 μενοι, ἀλλ' ἐν οἷς ἔθυσαν ἱεροῖς διατελοῦντες, ἵνα καὶ τῶν
 θυσιῶν μεμνημένοι καὶ τὸν τόπον αἰδοῦμενοι ἱεροπρεπε-
 στάτην ὡς ἀληθῶς ἄγῳσιν εὐωχίαν, μήτε λόγῳ μήτε ἔργῳ
 30 διαμαρτάνοντες. ἀπὸ τούτου γέ τοι φασι τὸ μεθύειν ὠνο- 163
 μάσθαι, ὅτι μετὰ τὸ θυεῖν ἔθος ἦν τοῖς πρότερον οἰνοῦσθαι.
 τίσι δὲ μᾶλλον οἰκεῖος ἂν εἴη τῆς τοῦ ἀκράτου χρήσεως

- ὁ λεγθεὶς τρόπος ἢ σοφοῖς ἀνδράσιν, οἷς καὶ τὸ πρὸ τῆς
 164 μέθης ἔργον ἀρμόττει τὸ θύειν; σχεδὸν γὰρ οὐδὲ εἰς τῶν
 φαύλων πρὸς ἀλήθειαν ἱερουργεῖ, καὶ ἐνδελεχεῖς μυρίου-
 βόας ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἀνάγῃ· τὸ γὰρ ἀναγκαιότατον
 ἱερεῖον αὐτῷ λελῶβηται, ὁ νοῦς, λῶβας δὲ οὐ θέμις 5
 βωμῶν προσάψασθαι.
- 165 Δεύτερος μὲν δὴ λόγος οὗτος εἴρηται, δεικνὺς ὅτι
 οὐκ ἀλλότριον σπουδαίου τὸ μεθύειν, (40.) τρίτος δ'
 ἐστὶν ἀπὸ διαφερούσης τῆς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν πιθανό-
 τητος ἡρητημένος· τὴν γὰρ μέθην οὐ μόνον, ἐπειδὴ μετὰ 10
 θυσίας ἐπιτελεῖται, νομίζουσί τινες εἶρησθαι, ἀλλ' ὅτι καὶ
- 166 μεθέσεως ψυχῆς αἰτία γίνεσθαι. μεθίσταται δὲ ὁ μὲν τῶν
 ἀφρόνων λογισμὸς εἰς πλειόνων χύσιν ἀμαρτημάτων, ὁ δὲ
 τῶν ἐμφρόνων εἰς ἀνέσεως καὶ εὐθυμίας καὶ ἱλαρότητος
 ἀπόλαυσιν· ἡδίων γὰρ αὐτὸς ἑαυτοῦ νήφοντος οἴνωθεις 15
 ὁ σοφὸς γίνεσθαι, ὥστε οὐδ' ἂν ταύτῃ διαμαρτάνοιμεν
- 167 φάσκοντες ὅτι μεθυσθῆσεται. πρὸς δὲ τούτοις καὶ αὐτὸ
 λεκτέον, ὅτι οὐ σκυθρωπὸν καὶ αὐστηρὸν τὸ τῆς σοφίας
 εἶδος, ὑπὸ συννοίας καὶ κατηφείας ἐσταλμένον, ἀλλ' ἔμπαλιν
 ἱλαρὸν καὶ γαληνίζον, μεστὸν γηθυσύνης καὶ χαρᾶς· ὅφ' 20
 ὧν πολλάκις προήχθη τις οὐκ ἀμούσως παῖξαι τι καὶ
 χαριεντίζασθαι, παιδιὰν μέντοι τῇ σεμνότητι καὶ σπουδῇ
 καθάπερ ἐν ἡρμουςμένῃ λύρα φθόγγοις ἀντιφώνοις εἰς ἐνός
- 168 μέλους χοῶσιν συνηχοῦσαν. κατὰ γοῦν τὸν ἱερώτατον
 Μωυσῆν τέλος ἐστὶ σοφίας παιδιὰ καὶ γέλως, ἀλλ' οὐχ 25
 ἂ τοῖς νηπίοις ἄνευ φρονήσεως πᾶσι μελετᾶται, ἀλλ' ἂ
 τοῖς ἤδη πολιοῖς οὐ χρόνῳ μόνον ἀλλὰ καὶ βουλαῖς
 ἀγαθαῖς γεγονόσιν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι τὸν αὐτηκόου καὶ αὐτο-
 μαθοῦς καὶ αὐτοεργοῦ τῆς ἐπιστήμης ἀρυσάμενον οὐ μετέ-
- 169 χοντα γέλωτος, ἀλλ' αὐτὸν γέλωτα εἶναι φησιν; οὗτός 30
 ἐστὶν Ἰσαάκ, ὃς ἐρμηνεύεται γέλως, ὃ παίζειν μετὰ τῆς
 ὑπομονῆς, ἣν Ῥεβέκκῃ ἐβραῖοι καλοῦσιν, ἀρμόττει.

p.355 M. (41.) τὴν δὲ | θεῖαν παιδιὰν τῆς ψυχῆς ιδιώτῃ μὲν οὐ
 θέμις ἰδεῖν, βασιλεῖ δὲ ἔξεστιν, ᾧ πάμπολον χρόνον
 παρώκησεν, εἰ καὶ μὴ πάντ' ἐνώκησε τὸν αἰῶνα, σοφία.
 προσαγορεύεται οὗτος Ἀβιμέλεχ, δς διακύψας τῇ θυρίδι,
 5 τῷ διοιχθέντι καὶ φωσφόρῳ τῆς διανοίας ὄμματι, τὸν
 Ἰσαὰκ εἶδε παίζοντα μετὰ Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ
 (Gen. 26, 8). τί γὰρ ἄλλο ἐμπρεπὲς ἔργον σοφῷ ἢ τὸ 170
 παίζειν καὶ γανοῦσθαι καὶ συνευφραίνεσθαι τῇ τῶν καλῶν
 ὑπομονῇ; ἐξ ὧν ὅτι καὶ μεθυσθήσεται ὁτλήν ἐστι τῆς
 10 μέθης ἡθοποιούσης καὶ ἄνεσιν καὶ ὠφέλειαν ἐργαζομένης.
 ὁ γὰρ ἄκρατος τὰ τῇ φύσει προσόντα ἐπιτείνειν καὶ 171
 σφοδρύνειν ἔοικεν εἴτε καλὰ εἴτε καὶ τὰ ἐναντία, καθάπερ
 καὶ πολλὰ τῶν ἄλλων· ἐπεὶ καὶ χρήματα αἴτια μὲν ἀγαθῶν
 (ἀγαθῶν), κακῶν δέ, ὡς ἔφη τις, κακῶν· καὶ πάλιν δόξα
 15 τοῦ μὲν ἄφρονος τὴν κακίαν ἐπιφανεστέραν, τοῦ δὲ δικαίου
 τὴν ἀρετὴν εὐκλεεστέραν ἐπιφαίνει. οὕτως οὖν καὶ ὁ
 ἄκρατος ἀναχυθεὶς τὸν μὲν πάθεισι κεχρημένον ἐμπαθέ-
 στερον, τὸν δὲ εὐπαθείαις εὐμενέστερον καὶ ἴλεω μᾶλλον
 ἀπειργάσατο. τίς γε μὴν οὐκ οἶδεν, ὅτι δουεῖν ἐναντίων 172
 20 ἐπειδὴν θάτερον εἶδος ἐφαρμόζει πλείοσι, καὶ θάτερον ἐξ
 ἀνάγκης συμβήσεται; οἷον λευκοῦ καὶ μέλανος ἐναντίων
 ὄντων, εἰ τὸ λευκὸν ἀστείοις τε καὶ φαύλοις, καὶ τὸ μέλαν
 ἐξ ἴσου ὀηπουθὲν ἀμφοτέροις, οὐχὶ μόνοις προσέσται τοῖς
 ἐτέροις. καὶ μὴν τό γε νήφειν καὶ τὸ μεθύειν ἐναντία,
 25 μετέχουσι δὲ τοῦ νήφειν, ὡς ὁ τῶν προτέρων λόγος,
 ἀγαθοὶ τε καὶ φαῦλοι· ὥστε καὶ τὸ μεθύειν ἑκατέρῳ τῶν
 εἰδῶν ἐφαρμόττει. μεθυσθήσεται τοιγάρτοι καὶ ὁ ἀστεῖος
 μηδὲν τῆς ἀρετῆς ἀποβαλὼν. (42.) εἰ δ' ὥσπερ ἐν 173
 30 δικαστηρίῳ μὴ μόνον ταῖς ἐντέχνοις ἀποδείξειςιν, ἀλλὰ
 καὶ ταῖς ἀτέχνοις λεγομέναις χρηστέον, ὧν μία ἐστὶν ἡ διὰ
 τῶν μαρτυριῶν, πολλοὺς καὶ εὐδοκίμους μαρτυροῦντας παρε-
 ζόμεθα παῖδας ἱατρῶν καὶ φιλοσόφων, οὐ λόγοις μόνον

- 174 ἀλλὰ καὶ γράμμασι τὴν μαρτυρίαν σημαιομένους. μυριάς
 γὰρ ἀπολελοιπάσι συντάξεις ἐπιγράψαντες περὶ μέθης, ἐν
 αἷς περὶ ψυχῆς αὐτὸ μόνον χρήσεως οἴνου σκοποῦσιν,
 οὐδὲν περὶ τῶν ληρεῖν εἰωθότων προσεξετάζοντες, ἀλλ'
 ὅλον τὸ παροινίας παραπέμφαντες εἶδος· ὥστε καὶ παρὰ 5
 τούτοις σαφέστατα ἀνωμολογῆσθαι, ὅτι τὸ μεθύειν ἦν
 τὸ οἶνοῦσθαι. οἴνου δὲ σπάσαι πλείονος οὐκ ἂν εἴη
 χειρὸν ἐν καιροῦ σοφόν· οὐ τοίνυν διαμαρτησόμεθα | λέ- p.356 M.
- 175 γοντες ὅτι μεθυσθήσεται. ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς καθ' αὐτὸν
 ἀγωνιζόμενος ἀναγράφεται νικῶν, εἰ δὲ ἀγωνίζεται, σχια- 10
 μαχεῖν μᾶλλον ἂν εἰκότως δοῖται, ἀνάγκη καὶ τοῖς τὸ ἐναν-
 τίον κατασκευάζοντας λόγους εἰπεῖν, ἵνα δικαιοτάτῃ γενηθῇ
- 176 κρίσις, μηδετέρου μέρους ἐξ ἐρήμου καταδικασθέντος. ἔστι
 δὲ πρῶτος καὶ δυνατώτατος οὗτος· εἰ τῷ μεθύοντι οὐκ ἂν
 τις εὐλόγως λόγον ἀπόρρητον παρακατάθαιτο, (τῷ δὲ ἀστείφ 15
 παρακατατίθεται), οὐκ ἄρα μεθύει ὁ ἀστεῖος. ἀλλ' οὖν
 πρὶν ἢ τοὺς ἄλλους ἐξῆς συνείρειν, ἄμεινον καθ' ἕκαστον
 τῶν προτεινομένων ἀντιλέγειν, ἵνα μὴ μακρηγοροῦντες ἐπὶ
- 177 πλεόν διοχεῖν δοκῶμεν. φήσκει δὲ τις ἐναντιούμενος, ὅτι
 κατὰ τὸν λεχθέντα λόγον ὁ σοφὸς οὔτε μελαγχολήσει ποτὲ 20
 οὔτε κοιμηθήσεται οὔτε συνόλως ἀποθανεῖται· ὅς δὲ μὴ
 συμβαίνει τι τοιοῦτον, ἄψυχόν ἐστιν ἢ θεῖον, ἄνθρωπος δὲ
 οὐκ ἂν εἴη τὸ παράπαν. τὴν γὰρ ἀγωγὴν τοῦ λόγου μιμη-
 σάμενος ἐφαρμόσει τὸν τρόπον τοῦτον τῷ μελαγχολῶντι ἢ
 κοιμωμένῳ ἢ ἀποθνήσκοντι· οὐκ ἂν τις εὐλόγως λόγον 25
 ἀπόρρητον τῷ τοιούτῳ παρακατάθαιτο, τῷ δὲ σοφῷ εὐ-
 λόγως· οὐτ' ἄρα μελαγχολᾷ οὔτε κοιμᾶται οὔτε ἀποθνή-
 σκει ὁ σοφός.

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΜΕΘΗΣ ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

- I p.357 M. (1.) Τὰ μὲν τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις εἰρημένα περὶ 1
 μέθης, ὡς οἶόν τε ἦν. ἐν τῇ πρὸ ταύτης ὑπεμνήσαμεν
 βίβλῃ, νυνὶ δὲ ἐπισκεψώμεθα τίνα τῷ πάντα μεγάλῃ καὶ
 σοφῷ νομοθέτῃ περὶ αὐτῆς δοκεῖ. πολλαχοῦ γὰρ τῆς 2
 5 νομοθεσίας οἴνου καὶ τοῦ γεννῶντος φυτοῦ τὸν οἶνον ἀμ-
 πέλου διαμέμνεται· καὶ τοῖς μὲν ἐμπίνειν ἐπιτρέπει, τοῖς
 δ' οὐκ ἐφίησι, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἔστιν ὅτε προστάττει τάναν-
 τία, οἶνον χρῆσθαι τε καὶ μή. οὗτοι μὲν οὖν εἰσιν οἱ τὴν
 μεγάλην εὐχὴν εὐξάμενοι (Num. 6, 2 sqq.), οἷς δὲ ἀκράτῃ
 10 χρῆσθαι ἀπείρηται οἱ λειτουργοῦντες ἱερεῖς (Lev. 10, 9),
 οἱ δὲ προσφερόμενοι τὸν οἶνον μυρίοι τῶν ἐπ' ἀρετῇ
 μάλιστα καὶ παρ' αὐτῷ τεθναυμασμένων. πρὶν δὲ περὶ 3
 τούτων ἄρξασθαι λέγειν, τὰ συντείνοντα πρὸς τὰς κατασκευὰς
 αὐτῶν ἀκριβοτέον. ἔστι δ' ὥς γ' οἶμαι τάδε· (2.) σύμ- 4
 15 βολον τὸν ἀκρατον Μωυσῆς οὐχ ἑνὸς ἀλλὰ πλείονων εἶναι
 νομίζει, τοῦ ληρεῖν καὶ παραπαῖειν, ἀναισθησίας παντελοῦς,
 ἀπληστίας ἀχορέστου καὶ δυσαρέστου ἐπιθυμίας καὶ εὐφρο-
 σύνης τῆς τὰλλα περιεχούσης καὶ πᾶσι τοῖς εἰρημένοις
 p.358 M. ἐμφαινομένης γυμνότητος, ἣ τὸν Νῶε | μεθυσθέντα φησὶ
 20 χρῆσασθαι. τὸν μὲν οὖν οἶνον λέγεται ταῦτα ἐργάζεσθαι.

- 5 μυρίοι δὲ καὶ τῶν οὐ προσαφαιμένων ἀκράτου νήφειν ὑπο-
 λαμβάνοντες τοῖς ὁμοίοις ἀλίσκονται· καὶ ἔστιν ἰδεῖν τοὺς
 μὲν αὐτῶν ἀφραίνοντάς τε καὶ ληροῦντας, τοὺς δ' ἀναισθη-
 σία παντελεῖ κατεσχημένους, τοὺς δὲ μηδέποτε πληρουμέ-
 νους, αἰεὶ δὲ τῶν ἀνηνύτων διψῶντας διὰ χηρείαν ἐπι- 5
 στημης, τοὺς δ' ἔμπαλιν γανουμένους καὶ εὐφραينوμένους,
 6 τοὺς δὲ τῷ ὄντι γυμνουμένους. τοῦ μὲν οὖν ληρεῖν αἴτιον
 ἡ ἐπιζήμιος ἀπαιδευσία — λέγω δ' οὐ τὴν παιδείας ἀνεπι-
 στημοσύνην, ἀλλὰ τὴν πρὸς αὐτὴν ἀλλοτριώσιν —, τοῦ δ'
 ἀναισθητεῖν ἡ ἐπίβουλος καὶ πηρὸς ἄγνοια, ἀπληστίας δὲ ἡ 10
 ἀργαλεωτάτη παθῶν ψυχῆς ἐπιθυμία, εὐφροσύνης δὲ κτήσις
 ὁμοῦ καὶ χρῆσις ἀρετῆς, γυμνότητος μέντοι πολλά, ἄγνοια
 τῶν ἐναντίων, ἀκακία καὶ ἀφέλεια γῆθῶν, ἀλήθεια ἡ τὰ
 τῶν συνεστιασμένων πραγμάτων ἀνακαλυπτῆρια ἄγουσα
 δύναμις, τῇ μὲν ἀπαμπίσχουσα ἀρετὴν, τῇ δὲ κακίαν ἐν 15
 7 μέρει· ἅμα μὲν γὰρ οὐχ οἷον ἀποδύσασθαι, ἀλλ' οὐδ' ἐν-
 σκευάσασθαι ταύτας δυνατόν· ἐπειδὴν δέ τις ἀπορρίψῃ τὴν
 ἑτέραν, ἐξ ἀνάγκης τὴν ἐναντίαν ἀναλαβὼν ἐπαμπίσχεται.
 8 ὥσπερ γὰρ ἡδονὴν καὶ ἀλγηδόνα φύσει μαχομένας, ὡς
 ὁ παλαιὸς λόγος, εἰς μίαν κορυφὴν συνάψας ὁ θεὸς ἑκατέρας 20
 αἰσθησιν οὐκ ἐν ταύτῃ, διαλλάττουσι δὲ χρόνοις ἐνειργάσατο
 κατὰ τὴν φυγὴν τῆς ἑτέρας καθοδὸν τῇ ἐναντίᾳ ψηφισάμενος,
 οὕτως ἀπὸ μιᾶς ῥίζης τοῦ ἡγεμονικοῦ τὰ τε ἀρετῆς καὶ
 κακίας διττὰ ἀνέδραμεν ἔρνη μήτε βλαστάνοντα μήτε καρπο-
 9 φοροῦντα ἐν ταύτῃ· ὅποτε μὲν γὰρ φυλλορροεῖ καὶ ἀφραυά- 25
 νεται θάτερον, ἄρχεται ἀναβλαστάνειν καὶ χλοηφορεῖν τὸ
 ἐναντίον, ὡς ὑπολαβεῖν, ὅτι ἑκάτερον τῇ θατέρου δυσχε-
 ραῖνον εὐπραγία στέλλεται. οἱ ἦν αἰτίαν φυσικώτατα τὴν
 Ἰακῶβ ἔξοδον εἴσοδον Ἡσαῦ παρίστησιν· „ἐγένετο“ γὰρ
 φησιν „ἦσαν ἐξῆλθεν Ἰακῶβ, ἦκεν Ἡσαῦ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ“ 30
 10 (Gen. 27, 30)· μέχρι μὲν γὰρ ἐνσχολάζεται καὶ ἐμπεριπατεῖ
 τῇ ψυχῇ φρόνησις, ὑπερόριος πᾶς ὁ ἀφροσύνης ἐταῖρος

ἐκτετόξευται· ἐπειδὴν δὲ μεταναστῇ, γεγηθὼς κάτεισιν ἐκεῖνος, τῆς πολεμίου καὶ δυσμενοῦς δι' ἣν ἡλαύνετο καὶ ἐφυγαδεύετο μηκέτι τὸν αὐτὸν χῶρον οἰκούσης.

(3.) Τὰ μὲν οὖν ὥσανει προοίμια τῆς γραφῆς ἀρκούν- 11

- 5 τως λέλεκται, τὰς δ' ἀποδείξεις ἐκάστων προσαποδώσωμεν, ἀπὸ τοῦ πρώτου πρῶτον ἀρξάμενοι διδάσκειν· τὴν τοίνυν
p.359 M. ἀπαιδευσίαν (τοῦ) | ληρεῖν καὶ ἀμαρτάνειν αἰτίαν ἔφαμεν
εἶναι καθάπερ μυρίοις τῶν ἀφρόνων τὸν πολὺν ἄκρατον. ἀπαιδευσία γὰρ τῶν ψυχῆς ἀμαρτημάτων, εἰ δεῖ τάληθες 12
10 εἰπεῖν, τὸ ἀρχέεχον, ἀφ' ἧς ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς ῥέουσιν αἱ τοῦ βίου πράξεις, πότιμον μὲν καὶ σωτήριον οὐδὲν οὐδενὶ νᾶμα ἐκδιδοῦσα τὸ παράπαν, ἀλμυρὸν δὲ νόσου καὶ φθορᾶς τοῖς χρησομένοις αἵτιον. οὕτως γοῦν κατὰ ἀναγῶγων καὶ 13
ἀπαιδεύτων ὁ νομοθέτης φονῇ, ὡς κατ' οὐδενὸς ἴσως ἐτέρου.
16 τεχμήριον δέ· τίνες εἰσὶν οἱ μὴ ἐπιτηδεύσει μᾶλλον ἢ φύσει σύμμαχοι παρά τε ἀνθρώποις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις γένεσι τῶν ζώων; ἀλλ' οὐδὲ μανεῖς ἐτέρους ἂν εἴποι τις ἢ τοὺς τοκέας εἶναι· κηδεταὶ γὰρ ἀδιδάκτω τῇ φύσει τὸ πεποιητὸς αἰεὶ τοῦ γενομένου, καὶ σωτηρίας αὐτοῦ καὶ δια-
20 μονῆς τῆς εἰσάπαν πρόνοιαν ἔχει. (4.) τοὺς οὖν ἐκ φύ- 14
σεως συναγωνιστὰς ὑπάρχοντας εἰς ἐχθρῶν μετελθεῖν τάξιν ἐσπούδασε κατηγοροῦς ἐπιστήσας τοὺς δεόντως ἂν συναγο-
ρεύοντας, πατέρα καὶ μητέρα, ἔν' ὅφ' ὧν εἰκὸς ἦν σφί-
ζεσθαι μόνων παραπόλωνται· „ἐὰν γὰρ τι“ φησὶν „υἱὸς ἢ
25 ἀπειθῆς καὶ ἐρεθιστῆς οὐχ ὑπακούων φωνῆς πατρὸς καὶ μητρός, καὶ παιδεύουσιν αὐτὸν καὶ μὴ εἰσακούῃ αὐτῶν, συλλαβόντες αὐτὸν ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ ἐξάξουσιν εἰς τὴν γερούσιαν τῆς πόλεως αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ ἐροῦσι τοῖς ἀνδράσι τῆς πόλεως αὐτῶν·
30 ὁ υἱὸς ἡμῶν οὗτος ἀπειθεῖ καὶ ἐρεθίζει, οὐκ εἰσακούει τῆς φωνῆς ἡμῶν, συμβολοκοπῶν οἶνοφλυγεῖ. καὶ λιθοβολήσουσιν αὐτὸν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως, καὶ ἐξαρεῖς τὸν πονηρὸν ἐξ

- 15 ὅμων αὐτῶν“ (Deut. 21, 18—21). οὐκοῦν αἱ κατηγορίαι ἀριθμῷ τέτταρες, ἀπειθεία καὶ ἐρεθισμὸς καὶ συμβολῶν εἰσφορὰ καὶ μέθη. μεγίστη δ' ἡ τελευταία παραύξησιν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀπειθείας λαβοῦσα· ἀρξάμενη γὰρ ἀφηνιάζειν ἡ ψυχὴ καὶ προσελθοῦσα διὰ ἔριδος καὶ φιλονεικίας ἐπὶ ὕστατον ὅρον ἔρχεται, μέθην, τὴν ἐκστάσεως καὶ παραφροσύνης αἰτίαν. ἐκάστης δὲ τῶν κατηγοριῶν τὴν δύναμιν ἰδεῖν ἀναγκαῖον τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς πρώτης λαβόντας. 5
- 16 (5.) ἀνωμολόγηται τοίνυν περιφανῶς, ὅτι τὸ εἶκιν καὶ πειθαρχεῖν ἀρετῇ καλὸν καὶ συμφέρον, ὥστε τὸ ἀπειθεῖν 10 ἔμπαλιν αἰσχρὸν καὶ οὐ μετρίως ἀλυσιτελές· τὸ δὲ δὴ καὶ ἐρεθίζειν ὑπερβολὴν πᾶσαν κεχώρηκε τοῦ δεινοῦ· ὁ γὰρ ἀπειθῆς τοῦ φιλέριδος ἦττον μοχθηρὸς ἐστίν, ὁ μὲν αὐτὸ μόνον τῶν προσταττομένων ἀλογῶν, ὁ δὲ καὶ τοῖς ἐναντίοις
- 17 ἐγχειρεῖν σπουδὴν πεποιημένος. φέρε δ' ὡς ἔχει τοῦτο 15 θεασάμεθα· νόμου κελεύοντος, εἰ τύχοι, τοὺς | γονεῖς τιμᾶν, p.360 M. ὁ μὲν μὴ τιμῶν ἀπειθῆς, ὁ δ' ἀτιμάζων φίλερις. καὶ πάλιν τοῦ τὴν πατρίδα σφίζειν ὄντος δικαίου τὸν μὲν πρὸς αὐτὸ τοῦτο ὀκνῶ χρώμενον ἀπειθεῖν, τὸν δ' ἔτι καὶ προδι-
- 18 δόναι διεγνωχότα δύσεριν καὶ φιλόνοικον λεκτέον. ὁ τε 20 μὴ χαριζόμενός τισιν ἐναντιούμενος τῷ φάσκοντι δεῖν ὠφελεῖν ἀπειθεῖ, ὁ δὲ πρὸς τῷ μὴ χαρίζεσθαι καὶ ὅσα βλάβης ἐστὶν ἐμποιῶν ἔριδι ἐπαιρόμενος ἀνιάτα ἐξαμαρτάνει. καὶ μὴν ὁ γε ἱερουργίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα πρὸς εὐσέβειαν ἀναφέρεται μὴ χρώμενος ἀπειθεῖ προσταξέσιν, αἷς ὁ νόμος 25 εἴωθε περὶ τούτων προσταττεῖν, ἀνερθεῖζαι δ' ὁ πρὸς τοῦναντίον, ἀσέβειαν, ἀποκλίνας καὶ ἀθεότητος εἰσηγητής.
- 19 (6.) οἷος ἦν ὁ φάσκων „τίς ἐστίν οὗ ὑπακούσομαι;“ καὶ πάλιν „οὐκ οἶδα τὸν κύριον“ (Exod. 5, 2). διὰ μὲν οὖν τῆς προτέρας φωνῆς παρίστησιν, ὅτι οὐκ ἔστι τὸ θεῖον, 30 διὰ δὲ τῆς ἔπειτα, ὅτι, εἰ καὶ ἔστιν, ἀλλὰ τοι ἀγνοεῖται, ὅπερ ἐκ τοῦ μὴ προνοεῖν συνάγεται· εἰ γὰρ προύνοι,

- κἂν ἐγινώσκετο. συμβολάς γε μὴν καὶ ἐράνους φέρειν ἐπὶ 20
 μὲν τῇ τοῦ ἀρίστου κτήματος μετουσίᾳ, φρονήσεως, ἐπαι-
 νετὸν καὶ συμφέρον, ἔνεκα δὲ τῆς τοῦ ἀκροτάτου πάντων
 (κακοῦ), ἀφροσύνης, ἀλυσιτελές τε καὶ ψεκτόν. αἱ μὲν 21
 5 οὖν πρὸς τὸ ἄριστον συμβολαὶ πόθος ἀρετῆς, τῶν καλῶν
 ζῆλος, μελέται συνεχεῖς, ἀσκήσεις ἐπίμονοι, ἄτρυτοι καὶ
 ἀκμηῆτες πόνοι, αἱ δὲ πρὸς τὸ ἐναντίον ἄνεσις, ῥαθυμία,
 τρυφή, θρύψις, παντελής ἐκδιαίτησις. ἰδεῖν μέντοι καὶ τοὺς 22
 ἐπαποδομένους πολυοινίᾳ καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν γυμνα-
 10 ζομένους καὶ ἀθλοῦντας τοὺς ἐπ' ἀπλησίᾳ γαστρὸς ἀθλοῦς
 ἔστι συμβολάς μὲν ὡς ἐπὶ τινι τῶν λυσιτελῶν εἰσφέροντας,
 ζημιουμένους δὲ πάντα, χρήματα, σώματα, ψυχάς· τὰ μὲν
 γὰρ εἰσφέροντες μειοῦσι τὴν οὐσίαν, τῶν δὲ σωματίων διὰ
 τὸ ἀβροδύειτον κατακλῶσι καὶ θρύπτουσι τὰς δυνάμεις, τὰς
 15 δὲ ψυχὰς ποταμοῦ χειμάρρου τρόπον ἀμετρίᾳ τροφῶν ἐπι-
 κλύζοντες εἰς βυθὸν ἀναγκάζουσι δύεσθαι. τὸν αὐτὸν δὲ 23
 τρόπον καὶ ὅσοι φέρουσιν ἐράνους ἐπὶ καὶθαίρεσει παιδείας,
 τὸ κυριώτατον τῶν ἐν αὐτοῖς ζημιούσι, διάνοιαν, ἀπο-
 κόπτοντες αὐτῆς τὰ σωτήρια, φρόνησιν καὶ σωφροσύνην,
 20 ἔτι δὲ ἀνδρείαν καὶ δικαιοσύνην. διό μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς
 ὀνόματι συνθέτω χρῆσθαι τῷ „συμβολοκοπῶν“ πρὸς διή-
 λωσιν ἐναργεστέραν τοῦ σημαινομένου, διότι τὰ κατὰ ἀρετῆς
 ἐπιχειρήματα ὥσπερ τινὰς συμβολὰς καὶ ἐράνους εἰσφέροντες
 τιτρώσκουσι καὶ διαιροῦσι καὶ συγχόπτουσι μέχρι παντελοῦς
 25 φθορᾶς τὰς φιληκόους καὶ φιλομαθεῖς ψυχάς. (7.) ὁ μὲν 24
 οὖν σοφὸς Ἀβραάμ ἐπανελθεῖν λέγεται „ἀπὸ τῆς κοπῆς
 τοῦ Χοδολλαγόμορ καὶ τῶν βασιλέων τῶν μετ' αὐτοῦ“ (Gen.
 14,17), ὁ δ' Ἀμαλὴκ ἔμπαλιν τοῦ ἀσκητοῦ „τὴν οὐραγίαν
 κόπτειν“ (Deut. 25, 18), ἀκολουθίᾳ φύσεως· ἐχθρὰ γὰρ
 p.361 M. | τὰ ἐναντία καὶ τὸν ἐπ' ἀλλήλοις ὀλεθρον αἰεὶ μελετῶντα.
 31 τὸν δὲ κομίζοντα τὰς συμβολὰς καὶ ταύτῃ μάλιστ' ἂν τις 25
 αἰτιάσαιο, ὅτι οὐ μόνον ἀδικεῖν, ἀλλὰ καὶ συναδικεῖν

- ἔγνωκεν ἐτέροις ἀξιώων τὰ μὲν αὐτὸς εἰσηγεῖσθαι, τὰ δ' εἰσηγουμένων ἄλλων ἀκροᾶσθαι, ὅπως καὶ φύσει καὶ μαθή-
 σει διαμαρτάνων μηδεμίαν εἰς σωτηρίαν ὑπολείπεται χρηστὴν
 ἐλπίδα ἑαυτῷ, καὶ ταῦτα νόμου διειρηκότος „μὴ γίνεσθαι
 26 μετὰ πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ“ (Exod. 23,2)· τῷ γὰρ ὄντι πο- 5
 λύχουν μὲν καὶ πολυφορώτατον ἐν ἀνθρώπων ψυχαῖς τὸ
 κακόν, ἐσταλμένον δὲ καὶ σπάνιον τἀγαθόν. παραίνεσις οὖν
 ὠφελιμωτάτη μὴ τοῖς πολλοῖς, μεθ' ὧν τὸ ἀδικεῖν, ἀλλὰ
 τοῖς ὀλίγοις, μεθ' ὧν τὸ δικαιοπραγεῖν, συμφέρεσθαι.
 27 (8.) τέταρτον τοίνυν καὶ μέγιστον ἔγκλημα ἦν τὸ μεθύειν, 10
 οὐκ ἀνειμένως, ἀλλὰ σφόδρα συντόνως· τὸ γὰρ οἶνοφλυγεῖν
 ἴσον ἐστὶ τῷ τὸ παραίτιον ἀφροσύνης φάρμακον, ἀπαιδευ-
 σίαν, ἐντύφεσθαι καὶ ἀνακαίεσθαι καὶ ἀναφλέγεσθαι μηδέ-
 ποτε σβεσθῆναι δυναμένην, ἀλλ' ὅλην δι' ὅλων αἰεὶ τὴν
 28 ψυχὴν ἐμπιπρᾶσάν τε καὶ πυρπολοῦσαν. εἰκότως οὖν 15
 ἔψεται δίκη πάντα μοχθηρὸν τρόπον ἐκκαθαίρουσα διανοίας·
 λέγεται γὰρ „ἐξαρεῖς τὸν πονηρόν“, οὐκ ἐκ πόλεως ἢ
 χώρας ἢ ἔθνους, ἀλλ' „ἐξ ὧν αὐτῶν“ (Deut. 21, 21)·
 ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς ἐνυπάρχουσι καὶ ἐμφωλεύουσιν οἱ ὑπαίτιοι
 καὶ ἐπίληπτοι λογισμοί, οὓς, ὅποτε ἀνιάτως ἔχοιεν, ἀπο- 20
 29 κόπτειν καὶ διαφθεῖρειν ἀναγκαῖον. τὸν οὖν ἀπειθῇ καὶ
 φίλεριν καὶ λόγων πιθανότητος ὥσπερ τινὰς συμβολὰς καὶ
 ἐράνους ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ καλοῦ πορίζοντα καὶ ἀκράτῳ
 φλεγόμενον καὶ καταμεθύνοντα ἀρετῆς καὶ παροινίας ἐκ-
 τόπους εἰς αὐτὴν παροινούντα δίκαιον ἦν κατηγόρους μὲν 25
 τοὺς ἄλλοις συμμάχους λαβεῖν, πατέρα καὶ μητέρα, (φθορὰν)
 δὲ ἐνδέξασθαι παντελεῖ πρὸς νομισίαν καὶ σωφρονισμόν τῶν
 30 οἴων τε σφίζεσθαι. πατὴρ δὲ καὶ μητὴρ κοινὰ μὲν αἰ
 κλήσεις, διάφοροι δ' αἰ δυνάμεις. τὸν γοῦν τόδε τὸ πᾶν
 ἐργασάμενον δημιουργὸν ὁμοῦ καὶ πατέρα εἶναι τοῦ γεγο- 30
 νότος εὐθύς ἐν δίκῃ φήσομεν, μητέρα δὲ τὴν τοῦ πεποιη-
 κός ἐπιστήμην, ἣ συνὼν ὁ θεὸς οὐχ ὥς ἄνθρωπος

ἔσπειρε γένεσιν. ἡ δὲ παράδεξαμένη τὰ τοῦ θεοῦ σπέρ-
 ματα τελεσφόροις ὥδοις τὸν μόνον καὶ ἀγαπητὸν αἰσθητὸν
 p.362 M. υἱὸν | ἀπεκύησε, τόνδε τὸν κόσμον. εἰσάγεται γοῦν παρά 31
 τινι τῶν ἐκ τοῦ θείου χοροῦ ἡ σοφία περὶ αὐτῆς λέγουσα
 5 τὸν τρόπον τοῦτον· „ὁ θεὸς ἐκτίσατό με πρωτίστην τῶν
 ἑαυτοῦ ἔργων, καὶ πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με“ (Προν.
 8,22). ἦν γὰρ ἀναγκαῖον τῆς μητρὸς καὶ τιθήνης τῶν ὄλων
 πάνθ' ὅσα εἰς γένεσιν ἡλλθεν εἶναι νεώτερα. (9.) τοῦτων 32
 οὖν τῶν γονέων τίς ἱκανὸς ὑποστῆναι κατηγορίαν; ἀλλ' οὐδὲ
 10 μετρίαν ἀπειλὴν τῇ ἐλαφροτάτῃ κατὰμεψιν. οὐδὲ γὰρ τῶν
 ὠρεῶν ἱκανὸς οὐδεὶς χωρῆσαι τὸ ἄφθονον πλήθος, ἴσως
 δὲ οὐδ' ὁ κόσμος, ἀλλ' οἷα βραχεῖα δεξαμένη μεγάλης
 ἐπιρροῦσης τῶν τοῦ θεοῦ χαρίτων πηγῆς τάχιστα ἀπο-
 πληρωθήσεται; ὥς ἀναβλύσαι τε καὶ ὑπερεκχεῖσθαι. εἰ δὲ
 15 τὰς εὐεργεσίας ἀδυνατοῦμεν δέχεσθαι, τὰς κολαστηρίους
 δυνάμεις πῶς ἐπιφερομένας οἴσομεν; τοὺς μὲν δὴ τοῦ 33
 παντὸς γονεῖς ὑπεξαίρετόν τοῦ παρόντος λόγου, τοὺς δὲ
 φοιτητάς καὶ γνωρίμους αὐτῶν τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστα-
 σίαν εἰληχότας ψυχῶν, ὅσαι μὴ ἀνάγωγοι καὶ ἄμουσοι, νῦν
 20 ἐπισκεψώμεθα. πατέρα τοίνυν εἶναί φαμεν τὸν ἄρρενα καὶ
 τέλειον καὶ ὀρθὸν λόγον, μητέρα δὲ τὴν μέσθην καὶ
 ἐγκύκλιον χορείαν τε καὶ παιδείαν· οἷς καλὸν καὶ συμφέρον
 ὥς ἂν ἔκγονον τοκεῦσι πεῖθυσθαι. τοῦ μὲν οὖν πατρὸς, 34
 ὀρθοῦ λόγου, παράγγελμα ἔπessθαι καὶ ἀκολουθεῖν τῇ φύσει
 25 γυμνῇ καὶ ἀπημφιασμένην ἀλήθειαν μεταδιώκοντας, παιδείας
 δέ, τῆς μητρὸς, θέσει δικαίοις προσέχειν, ἃ κατὰ πόλεις
 καὶ ἔθνη καὶ χώρας ἔθεντο οἱ πρῶτοι δόκῃσιν πρὸ ἀλη-
 θείας ἀσπασάμενοι. τοῖς γονεῦσι τοῦτοις τέτταρες παιδίων 35
 εἰσὶ τάξεις, ἡ μὲν ἀμφοτέροις καταπειθής, ἡ δ' οὐδετέρῃ
 30 προσέχουσα, ἐναντία τῇ προτέρᾳ, τῶν δ' ἄλλων ἡμιτελὲς
 ἑκατέρᾳ· ἡ μὲν γὰρ αὐτῶν φιλοπάτῳρ σφόδρα γεγονυῖα τῷ
 μὲν προσέχει, μητρὸς δὲ καὶ τῶν ἐπισκήψεων αὐτῆς ἀλογεῖ,

ἡ δ' ἔμπαλιν φιλομήτωρ εἶναι δοκοῦσα τῇ μὲν πάντα
 ὑπηρετεῖ, τῶν δὲ τοῦ πατρὸς ἡκιστα φροντίζει. ἡ μὲν οὖν
 πρώτη τὰ κατὰ πάντων ἀθλα οἷσεται νικητήρια, ἡ δ' ἀντί-
 παλος ἤτταν ὁμοῦ καὶ φθορὰν ἀναδέχεται, τῶν δ' ἄλλων
 ἑκατέρω, ἡ μὲν δευτερείων, ἡ δὲ τρίτων ἀθλων μεταποιή- 5
 σεται, δευτερείων μὲν ἡ πειθαρχοῦσα πατρί, τρίτων δ' ἡ
 36 τῇ μητρί. (10.) τῆς μὲν οὖν φιλομήτορος ταῖς τῶν
 πολλῶν δόξαις ὑπεικούσης καὶ κατὰ τὰς πολυτρόπους τοῦ
 βίου ζηλώσεις παντοδαπὰς μεταβαλλούσης ἰδέας | Αἰγυπτίου p.363 M.
 Πρωτεύς τὸν τρόπον, ὃς τῷ πάνθ' ὅσα ἐν τῷ παντὶ πεφυ- 10
 κέναι γίνεσθαι τὸ ἀληθὲς ἀδηλούμενον ἔσχεν εἶδος, τύπος
 ἐναργέστατος Ἰοθόρ, πλάσμα τύφου, πρὸς πόλιν καὶ πολι-
 τεῖαν συγχλύδων καὶ μιγᾶδων ἀνθρώπων κεναῖς αἰωρουμένων
 37 δόξαις μάλιστα ἀρμόττων. Μωυσέως γὰρ τοῦ σοφοῦ τὸν
 λεῶν ἅπαντα τῆς ψυχῆς πρὸς εὐσέβειαν καὶ τιμὴν θεοῦ 15
 μετακαλοῦντος καὶ τὰς τε προστάξεις καὶ τοὺς ἱερωτάτους
 νόμους ἀναδιδάσκοντος — φησὶ γὰρ ὅτι „ἐπειδὴν γένηται
 αὐτοῖς ἀντιλογία καὶ ἔλθωσι πρὸς μέ, διακρίνω ἕκαστον καὶ
 συμβιβάζω τὰ προστάγματα τοῦ θεοῦ καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ“
 (Exod. 18, 16) —, παρελθὼν ὁ δοκησίσοφος Ἰοθόρ, τῶν 20
 μὲν θείων ἀμύητος ἀγαθῶν, τοῖς δὲ ἀνθρωπείοις καὶ φθαρ-
 τοῖς μάλιστ' ἐνωμιλικῶς δημαγωγεῖ καὶ νόμους ἐναντίους
 τοῖς τῆς φύσεως ἀναγράφει, πρὸς τὸ δοκεῖν ἀφορῶν
 38 ἐκείνων ἀναφερομένων πρὸς τὸ εἶναι καίτοι καὶ τοῦτον
 ἐλεήσας καὶ οἰκτισάμενος τοῦ πολλοῦ πλάνου μεταδιδάσκειν 25
 οἴεται δεῖν καὶ ἀναπειθῆναι ἀποστῆναι μὲν τῶν κενῶν δοξῶν,
 39 ἀκολουθεῖν δὲ παγίως τῷ ἀληθεῖ. „ἐξάραντες“, γάρ φησιν,
 ἡμεῖς καὶ ἀποκόψαντες τῆς διανοίας τὸν κενὸν τύφον μετα-
 νιστάμεθα εἰς τὸν ἐπιστήμης τόπον, ὃν χρησιμοῖς καὶ ὁμο-
 λογίαις θεαῖς λαμβάνομεν. „ἴθι δὴ μεθ' ἡμῶν καὶ εὖ σε 30
 ποιήσομεν“ (Num. 10, 29). ἀποβαλεῖς μὲν γὰρ τὴν βλαβε-
 ρωτάτην δόκησιν, κτήσῃ δὲ τὴν ὠφελιμωτάτην ἀλήθειαν.

ἀλλὰ γὰρ τοιαῦτα κατεπασθεῖς ἀλογήσει τῶν εἰρημένων καὶ 40
 ἐπιστήμη μὲν οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἔψεται, ἀναχωρήσει δὲ καὶ
 ἀναδραμεῖται πρὸς τὸν ἴδιον καὶ κενὸν τύφον· λέγεται γὰρ
 ὅτι εἶπε πρὸς αὐτόν· „οὐ πορεύσομαι ἀλλ’ εἰς τὴν γῆν μου
 5 καὶ τὴν γενεάν μου“ (Num. 10, 30), τουτέστι τὴν συγγενῇ
 ψευδοδοξοῦσαν ἀπιστίαν, ἐπειδὴ τὴν ἀληθεύουσαν ἀνδράσι
 φίλην πίστιν οὐκ ἔμαθε. (11.) καὶ γὰρ ὅταν ἐπίδειξιν 41
 εὐσεβείας βουλόμενος ποιήσασθαι λέγῃ· „νῦν ἔγνω ὅτι
 μέγας κύριος παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς“ (Exod. 18, 11),
 10 ἀσέβειαν παρὰ δικάζειν ἐπισταμένοις ἀνδράσιν ἑαυτοῦ κατη-
 γορεῖ. φήσουσι γὰρ αὐτῷ· νῦν ἔγνω, ἀνόσιε, πρότερον 42
 δ’ οὐκ ἠπίεσσα τὸ μέγεθος τοῦ παντὸς ἡγεμόνος; ἤν γάρ
 τι πρεσβύτερον θεοῦ, ἢ προεπτετύχηκας; ἢ τοῖς ἐκγόνοις οὐχ
 αἱ τῶν γονέων ἀρεταὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπαξ ἀπάντων γινώ-
 15 ριμοί; τοῦ δὲ παντὸς οὐκ ἄρα ἀρχηγέτης ὁ κτίστης καὶ
 πατὴρ αὐτοῦ; ὥστ’ εἰ νῦν ἔγνωκέναι φῆς σύ, οὐδὲ νῦν
 ἔγνωκας, ὅτι οὐκ ἀπὸ γενέσεως ἀρχῆς. ἐλέγχῃ δ’ οὐδὲν 43
 ἤττον ἐπιμορφάζων, ὅταν συγκρίνης τὰ ἀσύγκριτα καὶ λέγῃς
 παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς τὸ μεγαλεῖον τοῦ ὄντος ἔγνωκέναι·
 20 εἰ γὰρ ἤδεις ἀληθείᾳ τὸ ὄν, οὐδένα ἂν τῶν ἄλλων ὑπέ-
 λαβες εἶναι θεὸν αὐτεξούσιον. ὥσπερ γὰρ ἀνατείλας ὁ ἥλιος 44
 p.364 M. ἀποκρύπτει | τοὺς ἀστέρας τῶν ἡμετέρων ὧσεων ἀθρόον τὸ
 ἑαυτοῦ καταχέας φέγγος, οὕτως ὅταν τῷ τῆς ψυχῆς ὀμματι
 ἀμυγῖς καὶ καθαρῶταται καὶ τηλαυγέσταται τοῦ φωσφόρου
 25 θεοῦ νοηταὶ ἐναστράψωσιν αὐγαί, κατιδεῖν οὐδὲν ἕτερον δύ-
 νανται· ἐπιλάμψασα γὰρ ἡ τοῦ ὄντος ἐπιστήμη πάντα περι-
 αυγάξει, ὥς καὶ τοῖς λαμπροτάτοις ἐξ ἑαυτῶν εἶναι δοκοῦσιν
 ἐπισκοπεῖν. θεοῖς οὖν τοῖς ψευδωνύμοις οὐκ ἂν τις τὸν 45
 ἀληθῆ θεὸν συγκρίνειν ὑπέμενεν, εἴπερ ἀψευδῶς ἐγίνωσκεν
 30 αὐτόν· ἀλλ’ ἡ ἀνεπιστημοσύνη τοῦ ἐνὸς τὴν ἐπὶ πολλοῖς
 ὡς ὑπάρχουσι, πρὸς ἀλήθειαν οὐκ οὔσι, δόξαν εἰργάσατο.
 (12.) τῆς αὐτῆς προαιρέσεώς ἐστι πᾶς, ὅτω τὰ μὲν ψυχῆς 46

- ἀπέγνωσται, τὰ δὲ περὶ σῶμά τε καὶ ἐκτὸς χρώμασι καὶ
σχήμασι πεποικιλμένα πρὸς ἀπάτην αἰσθήσεως εὐπαραγώγου
47 θαυμάζεται. καλεῖ δὲ τὸν τοιοῦτον ὁ νομοθέτης Λάβαν, ὃς
τοὺς ἀληθεῖς τῆς φύσεως νόμους οὐ κατιδὼν ψευδογραφεῖ
τοὺς παρὰ ἀνθρώποις φάσκων· „οὐκ ἔστιν οὕτως ἐν τῷ 5
τόπῳ ἡμῶν, δοῦναι τὴν νεωτέραν πρὶν ἢ τὴν πρεσβυτέραν“
48 (Gen. 29, 26). οὗτος μὲν γὰρ τὴν ἐν χρόνοις τάξιν φυλάτ-
τειν οἶσται δεῖν, τὰ πρεσβύτερα πρότερον καὶ τὰ νεώτερα
αὐθις εἰς κοινωνίαν ἄγεσθαι δικαίων. ὁ δὲ σοφίας ἀσκητῆς
εἰδὼς καὶ φύσεις ἀχρόνους ὑπαρχούσας ἐφίεται καὶ νεω- 10
τέρων προτέρων καὶ πρεσβυτέρων ὑστέρων. ἔχει δὲ καὶ
τὸν ἡθοποιὸν λόγον ἑαυτῷ συνάδοντα· τοῖς γὰρ ἀσκηταῖς
ἀνάγκη πρότερον ἐντυχεῖν τῇ νεωτέρᾳ παιδείᾳ, ἵνα τῆς τε-
49 λειοτέρας αὐθις ἀπόνασθαι βεβαίως δυνηθῶσι. παρὸ καὶ
μέχρι νῦν οἱ καλοκάγαθός ἐρασταὶ οὐ πρότερον ἐπὶ τὰς 15
τῆς πρεσβυτέρας ἀφικνουῦνται θύρας φιλοσοφίας, πρὶν ἢ ταῖς
νεωτέραις ἐντυχεῖν, γραμματικῇ καὶ γεωμετρίᾳ καὶ τῇ
σμπάσῃ τῶν ἐγκυκλίων μουσικῇ· αὐταὶ γὰρ σοφίαν τοῖς
50 ἀδόλως καὶ καθαρῶς μνωμένοις ἀεὶ προξενούσιν. ὁ δ'
ἀντισοφίζεται βουλόμενος τὴν πρεσβυτέραν ἡμᾶς ἀγαγέσθαι 20
προτέραν, οὐχ ἵνα βεβαίως ἔχωμεν, ἀλλ' ἵνα τοῖς τῆς νεω-
τέρας φίλτροις δελεασθέντες αὐθις τὸν ἐπ' ἐκείνην πόθον
51 ἐκλύσωμεν. (13.) καὶ σχεδὸν τοῦτο συνέβη πολλοῖς τῶν
ἀνοδίᾳ πρὸς παιδείαν χρησαμένων. ἔτι γάρ, ὥς ἔπος εἰπεῖν,
ἀπ' αὐτῶν σπαργάνων πρὸς τελειότατον ἐπιτήδευμα, φιλοσο- 25
φίαν, ἐλθόντες, ἀμύητοι τῶν ἐγκυκλίων εἰσάπαν οὐ δικαιο-
σαντες γενέσθαι ὁψὲ καὶ μόλις αὐτῶν ᾤψασθαι διανοήθησαν.
κᾶπειτα ἀπὸ τῆς μείζονος καὶ πρεσβυτέρας ἐπὶ τὴν τῶν
ἐλαττόνων καὶ νεωτέρων θέαν καταβάντες ἐνεγῆρασαν αὐ-
52 τοῖς, ὥς μηκέτ' ἀναδραμεῖν ὅθιν ὥρμησαν ἰσχυῶσαι. διὰ 30
τοῦτ' οἴμαί φησι· „συντέλεσον τὰ ἔβδομα ταύτης“ (Gen.
29, 27), ἴσον τῷ | μὴ ἀτελεύτητον ἔστω σοι τὸ τῆς ψυχῆς p.365 M.

- ἀγαθόν, ἀλλ' ὅρον ἔχέτω καὶ πέρας, ἵνα καὶ τῇ νεωτέρᾳ
τάξει τῶν ἀγαθῶν ἐντύχῃς, τὴν σώματος κάλλος καὶ δόξα
καὶ πλοῦτος καὶ τὰ ὁμοιότροπα κεκληήρωται. ὁ δὲ συντελέ- 53
σειν μὲν οὐχ ὑπισχνεῖται, „ἀναπληρώσειν“ (Gen. 29, 28)
- 5 δ' αὐτὴν ὁμολογεῖ, τουτέστι μηδέποτε ἐπιλείψειν τὰ πρὸς
αὔξησιν καὶ συμπλήρωσιν αὐτῆς ἐπιτηδεύων, ἀλλ' αἰεὶ καὶ
πανταχοῦ περιέξεσθαι, καὶ μὴ μὴ μὴ τὰ ἀντισπῶντα καὶ ἀν-
θέλκοντα ἤ. πάντοτε δ' ἐκδῆλως τὸ τὰ ἔθνη γυναιξὶ μᾶλλον 54
ἢ ἀνδράσιν ἐπιτηδεύεσθαι δοκεῖ μοι παρίστασθαι διὰ τῶν
- 10 'Ραχὴλ τῆς μόνα τὰ αἰσθητὰ θαυμαζούσης λόγων· φησὶ
γὰρ πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτῆς· „μὴ βαρέως φέρε, κύριε· οὐ
δύναμαι ἀναστῆναι ἐνώπιόν σου, ὅτι τὰ κατ' ἐθισμόν τῶν
γυναικῶν μὴ ἐστίν“ (Gen. 31, 35). οὐκοῦν γυναικῶν ἴδιον 55
τὸ ἔθεσι πείθεσθαι· καὶ γὰρ τῇ ὄντι ἀσθενεστέρας καὶ
- 15 θηλυτέρας ψυχῆς τὸ ἔθος· ἀνδρῶν γὰρ τοὶ ἡ φύσις, καὶ
ἐρρωμένου καὶ ἄρρενος ὡς ἀληθῶς λογισμοῦ ἔπρεσθαι
φύσει. (14.) καταπέπληγμαι δὲ τὸ ἀψευδὲς τῆς ψυχῆς τῆς 56
ἐν τοῖς ἑαυτῆς διαλόγοις ὁμολογούσης, ὅτι οὐ δύναται τῶν
φαινομένων ἀγαθῶν κατεξαναστῆναι, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν
- 20 τέθηπε καὶ τιμᾷ καὶ μνημονοῦν ἑαυτῆς προκέρκειν. ἐπεὶ 57
τίς ἡμῶν ἀντιστατεῖ πλούτῳ; τίς δὲ πρὸς δόξαν κονίζεται;
τίς δὲ τιμῆς ἢ ἀρχῆς καταπεφρόνηκε σχεδὸν τῶν ἔτι
φυρομένων ἐν κεναῖς δόξαις; οὐδὲ εἰς τὸ παράπαν. ἀλλ' 58
ἔως μὲν οὐδὲν τούτων πάρεστιν, ὑψηγοροῦμεν ὡς ὀλιγο-
- 25 δέας ἐταῖροι τὸν αὐταρχέστατον καὶ δικαιοτάτον καὶ ἐλευ-
θέροις καὶ εὐγενέσιν ἀρμόττοντα περιποιούσης βίον· ἐπειδὴν
δὲ τινος τῶν εἰρημένων ἐλπίς ἢ ἐλπίδος αὐτὸ μόνον αὔρα
βραχεῖα καταπνεύσῃ, διελεγχόμεθα· ὑπεῖκοντες γὰρ εὐθύς
ἐνδίδομεν καὶ ἀντιβῆναι καὶ ἀντισχεῖν οὐ δυνάμεθα, προδο-
30 θέντες δ' ὑπὸ τῶν φίλων αἰσθήσεων ὅλην τὴν ψυχῆς συμ-
μαχίαν ἐκλείπομεν καὶ οὐκέτι λανθάνοντες ἀλλ' ἤδη
φανερῶς αὐτομολοῦμεν· καὶ μήποτε' εἰκότως· ἔτι γὰρ ἡμῖν 59

- ἔθῃ τὰ γυναικῶν ἐπιπεπόλακεν οὐκ ὡς δυνηθεῖσι τὰ μὲν
 ἐκνίψασθαι, πρὸς δὲ τὴν ἀνδρωνίτιν μεταδραμεῖν ἐστίαν,
 καθάπερ λόγος ἔχει τὴν φιλάρετον διάνοιαν, ὄνομα Σάρραν·
 60 αὕτη γὰρ εἰσάγεται διὰ τῶν χρησμῶν „τὰ γυναικεῖα πάντ’
 ἐκλιποῦσα“ (Gen. 18,11), ἡνίκα τὸ αὐτομαθὲς γένος ὠδίνειν 5
 61 καὶ ἀποτίκτειν ἔμελλεν. ἐπὶ κλησιν Ἰσαάκ. λέγεται δὲ καὶ
 ἀμήτωρ γενέσθαι τὴν ἐκ πατρός, οὐ πρὸς μητρός, αὐτὸ
 μόνον κληρωσαμένη συγγένειαν, θήλειος γενεᾶς ἀμέτοχος.
 εἶπε γὰρ ποῦ τις· „καὶ γὰρ ἀληθῶς ἀδελφή | μού ἐστιν p.366 M.
 ἐκ πατρός, ἀλλ’ οὐκ ἐκ μητρός“ (Gen. 20, 12)· οὐ γὰρ 10
 ἐξ ὕλης τῆς αἰσθητῆς συνισταμένης αἰεὶ καὶ λυομένης, τὴν
 μητέρα καὶ τροφὸν καὶ τιθήνην τῶν ποιητῶν ἔφασαν, οἷς
 πρῶτοις σοφίας ἀνεβλάστησεν ἔρνος, ἀλλ’ ἐκ τοῦ πάντων
 62 αἰτίου καὶ πατρός. αὕτη μὲν οὖν ὑπερκύψασα τὸν σωμα-
 τοειδῆ πάντα κόσμον ὑπὸ τῆς ἐν θεῷ χαρᾶς γανωθεῖσα 15
 γέλωτα τὰς ἀνθρώπων θήσεται σπουδᾶς, ὅσαι περὶ τῶν
 63 κατὰ πόλεμον ἢ κατ’ εἰρήνην πραγμάτων εἰσίν. (15.) ἡμεῖς
 δὲ ἔτι ὑπὸ τῆς ἀνάνδρου καὶ γυναικώδους συνηθείας τῆς
 περὶ τὰς αἰσθησεις καὶ τὰ πάθη καὶ τὰ αἰσθητὰ νικώμενοι
 τῶν φανέντων οὐδενὸς κατεξαναστῆναι δυνάμεθα, πρὸς 20
 πάντων δὲ καὶ τῶν ἐπιτυχόντων οἱ μὲν ἄκοντες οἱ δὲ καὶ
 64 ἐκόντες ἐλκόμεθα. καὶ τὸ στίφος ἡμῶν τοῖς τοῦ πατρός
 ἐπιτάγμασιν ἀδυνατοῦν ὑπηρετεῖν ἀλίσχεται, σύμμαχον οὐδὲν
 ἡττον ἔχει τὴν μητέρα, παιδεῖαν μέσσην τὰ νομιζόμενα καὶ
 δοκοῦντα εἶναι δίκαια γράφουσιν κατὰ πόλεις καὶ ἄλλα 25
 65 ἄλλοις νομοθετοῦσαν. εἰσὶ δὲ τινες, οἱ τῶν μητρῶν
 ὑπερρῶντες περιέχονται παντὶ σθένει τῶν πατρῶν, οὓς
 καὶ τῆς μεγίστης τιμῆς, ἱερωσύνης, ὁ ὀρθὸς λόγος ἡξίωσε.
 καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν διέλθωμεν, ἐφ’ αἷς τὸ γέρας τοῦτο
 εὗραντο, χλεῦθην ἴσως παρὰ πολλοῖς ὀφλήσομεν τοῖς ταῖς 30
 προχείροις φαντασίαις ἀπατωμένοις, τὰς δὲ ἀφανεῖς καὶ
 66 συνεσχιασμένας δυνάμεις οὐ κατανοοῦσιν· οἱ γὰρ εὐχὰς

καὶ θυσίας καὶ πᾶσαν τὴν περὶ τὸ ἱερὸν ἀγιστεῖαν ἐγχει-
 ρισθέντες εἰσὶ, τὸ παραδοξότατον, ἀνδροφόνου, ἀδελφοκτόνου,
 τῶν οἰκειοτάτων καὶ φιλάτων σωμάτων αὐτόχειρες, οὓς
 ἐχρῆν καθαροὺς καὶ ἐκ καθαρῶν, μηδενὸς ἄγους προσαψα-
 5 μένους, ἐκουσίῳ μὲν ἄπαγε, ἀλλὰ μηδ' ἀκουσίῳ χειρο-
 τονεῖσθαι· λέγεται γάρ· „ἀποκτείνετε ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν 67
 αὐτοῦ καὶ ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ καὶ ἕκαστος τὸν
 ἑγγιστα αὐτοῦ. καὶ ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Λευὶ, καθὰ ἐλάλησε
 Μωυσῆς, καὶ ἔπεσον ἐκ τοῦ λαοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ εἰς
 10 τρισχιλίους ἄνδρας“ (Exod. 32,27.28). καὶ τοὺς τοσαύτην
 ἀνηρηκότητας πληθὺν ἐπαινεῖ φάσκων· „ἐπληρώσατε τὰς
 χεῖρας σήμερον κυρίῳ, ἕκαστος ἐν τῷ υἱῷ ἢ τῷ ἀδελφῷ,
 δοθῆναι ἐφ' ὑμᾶς εὐλογίαν“ (Exod. 32,29). (16.) τί οὖν 68
 λεκτέον ἢ ὅτι οἱ τοιοῦτοι τοῖς μὲν κοινοῖς ἀνθρώπων ἔθεσιν
 15 ἀλίσκονται κατήγορον ἔχοντες τὴν πολιτευομένην καὶ ὁημα-
 γωγὸν μητέρα συνθήθειαν, τοῖς δὲ τῆς φύσεως διασιφίζονται
 συμμαχῶ χρώμενοι ὀρθῷ λόγῳ, τῷ πατρί; καὶ γὰρ οὐδ', 69
 ὥσπερ νομίζουσί τινες, ἀνθρώπους ἀναιροῦσιν οἱ ἱερεῖς,
 ζῶα λογικὰ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστῶτα, ἀλλ' ὅσα
 20 οἰκεῖα καὶ φίλα τῇ σαρκὶ ἀποκίπτουσι τῆς διανοίας ἑαυτῶν,
 p.367 M. | εὐπρεπὲς εἶναι νομίζοντες τοῖς θεραπευταῖς τοῦ μόνου
 σοφοῦ γεννησομένοις πάντων ὅσα γένεσιν εἴληχεν ἀλλοτριου-
 σθαι καὶ πᾶσιν ὥς ἐχθροῖς καὶ δυσμενεστάτοις προσφέ-
 ρεσθαι. διὰ τοῦτο καὶ „ἀδελφόν“, οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ 70
 25 ψυχῆς ἀδελφὸν σῶμα ἀποκτενοῦμεν, τουτέστι τοῦ φιλαρέτου
 καὶ θεοῦ τὸ φιλοπαθὲς καὶ θνητὸν διαζεύζομεν. ἀπο-
 κτενοῦμεν καὶ τὸν „πλησίον“, πάλιν οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ
 τὸν (αἰσθησέων) χορὸν καὶ θίασον· οὗτος γὰρ ψυχῆς ἐστὶν
 ὁμοῦ καὶ οἰκεῖος καὶ δυσμενής, δελέατα καὶ παγίδας ἐπ'
 30 αὐτῇ τιθεῖς, ἵνα τοῖς ἐπιρρέουσιν αἰσθητοῖς κατακλυζομένη
 μηδέποτε πρὸς οὐρανὸν ἀνακύψῃ μηδὲ τὰς νοητὰς καὶ θεο-
 ειδεῖς φύσεις ἀσπάσῃται. ἀποκτενοῦμεν καὶ „τὸν ἑγγιστα“·

- ὁ δ' ἐγγυτάτῳ διανοίας ὁ κατὰ προφοράν ἐστὶ λόγος, εὐ-
λόγοις καὶ εἰκόσι καὶ πιθανότησι δόξας ψευδεῖς ἐντιθεῖς
- 71 ἐπ' ὁλέθρῳ τοῦ κρατίστου κτήματος, ἀληθείας. (17.) διὰ
τὴ οὖν οὐχὶ καὶ τοῦτον σοφιστὴν ὄντα καὶ μιὰν ἀμυνού-
μεθα τὸν ἀρμόττοντα αὐτῷ καταψηφισάμενοι θάνατον. 5
ἡσυχίαν — λόγου γὰρ ἡσυχία θάνατος —, ἵνα μηκέτ' ἐν-
σοφιστεύοντος ὁ νοῦς μεθέλκεται, δύνηται δ' ἀπηλλαγμένος
πάντως τῶν κατὰ τὸ „ἀδελφὸν“ σῶμα ἡδονῶν, τῶν κατὰ
τὰς „πλησίον“ καὶ ἀγχιυῖους αἰσθήσεις γοητειῶν, τῶν κατὰ
τὸν „ἐγγιστα“ λόγον σοφιστειῶν ἐλεύθερος καὶ ἄφροτος 10
- 72 ἐαθεῖς καθαρῶς τοῖς νοητοῖς ἅπασιν ἐπιβάλλειν; οὗτός
ἐστὶν ὁ „λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ“, τοῖς θνητοῖς
γονεῦσιν, „οὐχ ἐώρακα ὑμᾶς“, ἀφ' οὗ τὰ θεῖα εἶδον, ὁ
„μὴ γνωρίζων τοὺς υἱούς“, ἀφ' οὗ γνωρίζων σοφίας ἐγένετο,
ὁ „ἀπογινώσκων τοὺς ἀδελφούς“ (Deut. 33, 9), ἀφ' οὗ μὴ 15
ἀπεγνώσθη παρὰ θεῶν, ἀλλὰ σωτηρίας ἡξιώθη παντελοῦς.
- 73 οὗτός ἐστιν ὁ „τὸν σειρομάστην λαβών“, τουτέστιν ὁ
μαστεύσας καὶ ἀναζητήσας τὰ τῆς φθορῆς γενέσεως, ἧς ἐν
σιτίοις καὶ ποτοῖς τὸ εὐδαιμον τεθησαύριται, καὶ „εἰς τὴν
κάμινον“, ὥς φησι Μωυσῆς, „εἰσελθών“, τὸν καίόμενον 20
καὶ φλεγόμενον ὑπερβολαῖς ἀδικημάτων καὶ μηδέποτε
σβεσθῆναι δυνάμενον ἀνθρώπων βίον, κάπειτα ἰσχύσας καὶ
τὴν „γυναῖκα διὰ τῆς μητρός ἀνατεμεῖν“, ὅτι αἰτία τοῦ
γεννᾶν ἔδοξεν εἶναι πάσχουσα πρὸς ἀλήθειαν μᾶλλον ἢ
δρῶσα, καὶ πάντα „ἄνθρωπον“ καὶ λογισμὸν τὸν ἐπακολου- 25
θήσαντα τῇδε τῇ δόξῃ τῇ (τά) τοῦ μόνου τῶν γινομένων
αἰτίου θεοῦ περιεπτούσῃ παθηταῖς οὐσίαις (Num. 25, 7. 8).
- 74 (18.) ἄρ' οὐχὶ καὶ οὗτος ἀνδροφόνος παρὰ πολλοῖς ἂν εἶναι
νομισθεῖται τοῖς | τρόπον γυναικῶν ἔθεσιν ἀλισκομένοις; ἀλλὰ p.368 M.
παρά γε θεῶν τῷ πανηγεμόνι καὶ πατρὶ μυρίων ἐπαίνων 30
καὶ ἐγκωμίων καὶ ἀναφαιρέτων ᾄθλων ἀξιοθήσεται· τὰ δ'
ἄθλα μεγάλα καὶ ἀδελφά, εἰρήνη καὶ ἱερωσύνη (Num. 25,

12.13). τό τε γάρ τὴν ἐν τῷ σπουδαζομένῳ παρὰ τοῖς 75
πολλοῖς ἀνθρώποις βίῳ δυσάλωτον στρατείαν καὶ τὸν ἐν
ψυχῇ τῶν ἐπιθυμιῶν ἐμφύλιον πόλεμον καταλῦσαι δυνη-
θέντα εἰρήνην βεβαιώσασθαι μέγα καὶ λαμπρὸν ἔργον, τό
5 τε μηδὲν ἄλλο, μὴ πλοῦτον, μὴ δόξαν, μὴ τιμὴν, μὴ
ἀρχήν, μὴ κάλλος, μὴ ἰσχύν, μὴ ὅσα σώματος πλεονεκτή-
ματα, μηδ' αὖ γῆν ἢ οὐρανὸν ἢ τὸν σύμπαντα κόσμον,
ἀλλὰ τὸ πρεσβύτατον τῶν αἰτίων τὸ πρὸς ἀλήθειαν θερα-
πείας καὶ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς ἀξιώσαντα μόνον τὴν ἱερω-
10 σύνης λαβεῖν τάξιν θαυμαστὸν καὶ περιμάχῃτον. ἀδελφὰ 76
δ' ἔφην τὰ ἄθλα οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, ἀλλ' εἰδὼς ὅτι οὗτ'
ἂν ἱερεὺς γένοιτο πρὸς ἀλήθειαν ἔτι τὴν ἀνθρωπίνην καὶ
θνητὴν στρατευόμενος στρατείαν, ἐν ᾗ ταγματάρχουσιν αἱ
κεναὶ δόξαι, οὗτ' ἂν εἰρηνικὸς ἀνὴρ μὴ τὸ μόνον ἀμέτοχον
15 πολέμου καὶ τὴν αἰώνιον εἰρήνην ἄγον ἀψευδῶς καὶ ἀπλῶς
θεραπεύων. (19.) τοιοῦτοι μὲν εἰσιν οἱ τὸν πατέρα καὶ 77
τὰ τοῦ πατρὸς τιμῶντες, μητρὸς δὲ καὶ τῶν ἐκείνης ἡκιστα
φροντίζοντες. τὸν δ' ἀμφοτέροις πολεμηθέντα τοῖς γονεῦσι
διασυνίστησιν εἰσαγαγὼν λέγοντα· „οὐκ οἶδα τὸν κύριον, καὶ
20 τὸν Ἰσραὴλ οὐκ ἐξαποστέλλω“ (Exod. 5, 2). οὗτος γὰρ
ἔοικε καὶ τοῖς πρὸς θεὸν ὀρθῶ λόγῳ βραβευομένοις καὶ τοῖς
πρὸς γένεσιν παιδείᾳ βεβαιουμένοις ἐναντιοῦσθαι καὶ συγχεῖν
πάντα διὰ πάντων. εἰσὶ δὲ καὶ ἔτι νῦν — οὕπω γὰρ τὸ 78
ἀνθρώπων γένος τὴν ἄκρατον κακίαν ἐκαθήρατο — μήτε
25 τῶν εἰς εὐσέβειαν μήτε τῶν εἰς κοινωνίαν μηδὲν ἀπλῶς
δρᾶν ἐγνωκότες, ἀλλὰ τοῦναντίον ἀσεβείας μὲν καὶ ἀθεό-
τητος ἐταῖροι, πρὸς δὲ τοὺς ὁμοίους ἄπιστοι. καὶ περι- 79
νοστοῦσιν αἱ μέγιστα τῶν πόλεων κῆρες οὗτοι, τὰ ἴδια καὶ
τὰ κοινὰ ὑπὸ φιλοπραγμοσύνης διέποντες, μᾶλλον δ', εἰ χρῆ
30 τάλγηθὲς εἰπεῖν, ἀνατρέποντες· οὐδ' ἐχρῆν ὥσπερ μεγάλῃν
νόσον, λιμὸν ἢ λοιμὸν ἢ τι κακὸν ἄλλο θεήλατον, εὐχαῖς
καὶ θυσίαις ἀποτρέπεσθαι· φθοραὶ γὰρ οὗτοι μεγάλαι τοῖς

- ἐντοχοῦσι. παρὸ καὶ Μωυσῆς τὸν ὀλεθρον αὐτῶν ἄδει
 πρὸς τῆς ἰδίου συμμαχίας ἀλόντων καὶ ὥσπερ τρικυμίας
 ταῖς ἰδαῖς δόξαις ἐγκαταποθέντων (Exod. 14, 27. 28).
- 80 (20.) λέγωμεν τοίνυν ἐξῆς καὶ περὶ τῶν τούτοις μὲν
 ἐχθρῶν, παιδεῖαν δὲ καὶ ὀρθὸν λόγον ἐκτετιμηκότων, ὧν 5
 ἦσαν οἱ τῷ ἐτέρῳ τῶν γονέων προσκείμενοι, τῆς ἀρετῆς
 | ἡμιτελεῖς χορευταί. οὗτοι τοίνυν καὶ νόμων, οὓς ὁ p.369 M.
 πατήρ, ὁ ὀρθὸς λόγος, ἔθιγεν, ἄριστοι φύλακες καὶ ἐθῶν
 πιστοὶ ταμίαι, ἅπερ ἡ παιδεία, μήτηρ αὐτῶν, εἰσηγγέσατο.
- 81 ἐδιδάχθησαν δὲ ὑπὸ μὲν ὀρθοῦ λόγου, πατρός, τὸν πατέρα 10
 τῶν ὅλων τιμᾶν, ὑπὸ δὲ παιδείας, τῆς μητρός, τῶν θέσει
 καὶ νομιζομένων παρὰ πᾶσιν εἶναι δικαίων μὴ ὀλιγωρεῖν.
- 82 ἡνίκα γοῦν ὁ ἀσκητῆς Ἰακώβ καὶ τοὺς ἀρετῆς ἄθλους
 διαθλῶν ἔμελλεν ἀκοὰς ὀφθαλμῶν ἀντιδιδόναι καὶ λόγους
 ἔργων καὶ προκοπὰς τελειότητος, τοῦ φιλοδωροῦ θεοῦ βου- 15
 ληθέντος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ἐνομματοῦσαι, ἵνα ταῦτ'
 ἐναργῶς ἴδῃ ἡ πρότερον ἀκοῇ παρελάμβανε — πιστοτέρα
 γὰρ ὄψις ὤτων —, ἐπήγγισαν οἱ χρησιμοί· „οὐ κληθήσεται
 τὸ ὄνομά σου Ἰακώβ, ἀλλ' Ἰσραὴλ ἔσται σου τὸ ὄνομα,
 ὅτι ἴσχυσας μετὰ θεοῦ καὶ μετὰ ἀνθρώπων δυνατός“ 20
 (Gen. 32, 28). Ἰακώβ μὲν οὖν μαθήσεως καὶ προκοπῆς
 ὄνομα, ἀκοῆς ἐξηρητημένων δυνάμεων, Ἰσραὴλ δὲ τελειό-
- 83 τητος· ἔρασιν γὰρ θεοῦ μὴνύει τοῦνομα. τελειότερον δὲ τί
 ἂν εἴη τῶν ἐν ἀρεταῖς ἢ τὸ ὄντως ὄν ἰδεῖν; ὁ δὲ κατιδὼν
 τὰγαθὸν τοῦτο παρ' ἀμφοτέροις ἀνωμολόγηται τοῖς γονεῦσιν 25
 εὐδόκιμος, ἰσχυρὸν μὲν τὴν ἐν θεῷ, δύνάμειν δὲ τὴν παρὰ
- 84 ἀνθρώποις εὐράμενος. εὖ μοι δοκεῖ καὶ ἐν Παροιμίαις
 εἰρησθαι „προνοοῦντων καλὰ ἐνώπιον κυρίου καὶ ἀνθρώπων“
 (Prov. 3, 4), ἐπειδὴ δι' ἀμφοτέρων παντελῆς ἡ κτῆσις
 τὰγαθοῦ περιγίνεται· διδασχθεὶς γὰρ φυλάσσειν νόμους 30
 πατρός καὶ μὴ ἀπωθεῖσθαι θεσμούς· μητρὸς θαρρήσεις ἐπι-
 σεμνυνόμενος εἰπεῖν· „οὐδὲς γὰρ ἐγενόμην ἀγὰρ πατρὶ

ὑπήκοος καὶ ἀγαπώμενος ἐν προσώπῳ μητρός“ (Prov. 4,3).
 (21.) ἀλλ’ οὐκ ἔμελλες, εἶποιμ’ ἂν αὐτῷ, στέργεσθαι
 φυλάττων μὲν τὰ παρὰ γενητοῖς καθεστῶτα νόμιμα διὰ
 πόθον κοινωνίας, φυλάττων δὲ καὶ τοὺς τοῦ ἀγενήτου
 5 θεσμοὺς δι’ εὐσεβείας ἔρωτα καὶ ζῆλον; τοιγάρτοι καὶ θεο- 85
 πρόπος Μωυσῆς διὰ τῆς τῶν κατὰ τὸν νεὼν δημιουργίας
 ἱερῶν τὴν ἐν ἀμφοτέροις τελειότητα διαδειξεί· οὐ γὰρ ἀπερι-
 σκέπτως ἡμῖν τὴν κιβωτὸν ἔνδοθεν τε καὶ ἔξωθεν χρυσοῦ
 περιαμπίσχει (Exod. 25, 10), οὐδὲ στολὰς τῷ ἀρχιερεῖ
 10 διττάς ἀναδίδωσιν (Exod. 28, 4), οὐδὲ βωμοὺς δύο, τὸν
 μὲν ἔξω πρὸς τὰ ἱερεῖα, τὸν δὲ πρὸς τὸ ἐπιθυμιᾶν ἔνδον
 δημιουργεῖ (Exod. 27, 1. 30, 1), ἀλλὰ βουλόμενος διὰ συμ-
 βόλων τούτων τὰς καθ’ ἑκάτερον εἶδος ἀρετὰς παραστῆσαι.
 τὸν γὰρ σοφὸν κἂν τοῖς κατὰ ψυχὴν ἔνδον ἀοράτοις κἂν 86
 15 τοῖς ἔξω περιφανομένοις δεῖ τῇ παντὸς τιμιωτέρᾳ χρυσοῦ
 φρονήσει κεκοσμηθῆναι, καὶ ὁπότε μὲν τῶν ἀνθρωπείων
 σπουδασμάτων ὑποκεχώρηκε τὸ ὄν θεραπεύων μόνον, τὴν
 p.370 M. ἀποκίχλον ἀληθείας ἐνδύεσθαι στολήν, ἧς | οὐδὲν ἐφάψεται
 20 θνητόν — καὶ γὰρ ἐστὶ λινῆς ὕλης ἐξ οὐδενὸς τῶν πεφυ-
 κῶτων ἀποθνήσκειν γεννωμένης —, ὁπότε δὲ μέτεσι πρὸς
 πολιτείαν, τὴν μὲν ἔνδον ἀποτίθεσθαι, ποικιλωτάτην δὲ καὶ
 ὀφθῆναι θαυμασιωτάτην ἐτέραν ἀναλαμβάνειν· πολύτροπος
 γὰρ ὢν ὁ βίος ποικιλωτάτου δεῖται τὴν σοφίαν τοῦ πη-
 δαλιουχῆσοντος κυβερνήτου. οὗτος κατὰ μὲν τὸν περιφανῆ 87
 25 βωμόν ἧ βίον καὶ δορᾶς καὶ σαρκῶν καὶ αἵματος καὶ πάντων
 ὅσα περὶ σῶμα δόξει πολλὴν ποιεῖσθαι πρόνοιαν, ὥς μὴ
 μυρίοις ἀπέχθοιτο κρίνουσιν ἀγαθὰ μετὰ τὰ ψυχῆς δευτε-
 ροῖς τιμημένα τὰ περὶ σῶμα, κατὰ δὲ τὸν ἔνδον πᾶσιν
 ἀναίμοις, ἀσάρκοις, ἀσωμάτοις, τοῖς ἐκ λογισμοῦ μόνοις
 30 χρήσεται, ἃ λιβανωτῶ καὶ τοῖς ἐπιθυμιωμένοις ἀπεικάζεται·
 ὥς γὰρ ταῦτα ῥίνας, ἐκεῖνα τὸν ψυχῆς ἅπαντα χῶρον εὐω-
 δίας ἀναπλήσει. (22.) χρή μέντοι μηδὲ τοῦτ’ ἀγνοεῖν, 88

- ὅτι ἡ σοφία τέχνη τεχνῶν οὕσα δοκεῖ μὲν ταῖς διαφόροις
 ὕλαις ἐναλλάττεσθαι, τὸ δ' αὐτῆς ἀληθὲς εἶδος ἄτρεπτον
 ἐμφαίνει τοῖς δξυδορκοῦσι καὶ μὴ τῷ περιεχουμένῳ τῆς
 οὐσίας ὅγκῳ μετελκομένοις, ἀλλὰ τὸν ἐνεσφραγισμένον ὑπὸ
 89 τῆς τέχνης αὐτῆς χαρακτῆρα διορθῶσι. τὸν ἀνδριαντοποιὸν 5
 Φειδιάν ἐκεῖνον καὶ χαλκὸν λαβόντα φασὶ καὶ ἐλέφαντα καὶ
 χρυσὸν καὶ ἄλλας διαφόρους ὕλας ἀνδριάντας ἀπεργάσασθαι
 καὶ ἐν ᾧ πᾶσι τοῦτοις μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐνσημήνασθαι
 τέχνην, ὡς μὴ μόνον ἐπιστήμονας, ἀλλὰ καὶ λίαν ἰδιώτας
 90 τὸν δημιουργὸν ἀπὸ τῶν δημιουργηθέντων γνωρίσαι· καθά- 10
 περ γὰρ ἐπὶ τῶν διδύμων ἡ φύσις χρησαμένη τῷ αὐτῷ
 πολλάκις χαρακτῆρι παρὰ μικρὸν ἀπαρallάκτους ὁμοιότητας
 ἐτύπωσε, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ τελεία τέχνη, μίμημα
 καὶ ἀπεικόνισμα φύσεως οὕσα, ὅταν διαφόρους ὕλας παρα-
 λάβῃ, σχηματίζει καὶ ἐνσφραγίζεται τὴν αὐτὴν ἀπάσαις 15
 ἰδέαν, ὡς ταύτῃ μάλιστα συγγενῇ καὶ ἀδελφᾷ καὶ διδύμῳ
 91 τὰ δημιουργηθέντα γενέσθαι. ταῦτόν οὖν καὶ ἡ ἐν τῷ σοφῷ
 δύναμις ἐπιδεικνύεται· πραγματευομένη γὰρ τὰ περὶ τοῦ ὄντος
 εὐσέβεια καὶ ὁσιότης ὀνομάζεται, τὰ δὲ περὶ οὐρανοῦ καὶ
 τῶν κατ' αὐτὸν φυσιολογίᾳ, μετεωρολογικῇ δὲ τὰ περὶ τὸν 20
 αἴρα καὶ ὅσα κατὰ τὰς τροπὰς αὐτοῦ καὶ μεταβολὰς ἔν-
 τε ταῖς ὁλοσχερέσιν ἐτησίῳις ὥραις καὶ ταῖς ἐν μέρει κατὰ
 τε μηνῶν καὶ ἡμερῶν περιόδους ἐφέυκε συνίστασθαι, ἡθικῇ
 δὲ τὰ πρὸς ἀνθρωπίνων ἐπανόρθωσιν ἡθῶν, ἧς ἰδέαι πολιτικῇ
 τε ἡ περὶ πόλιν καὶ ἡ περὶ οἰκίας ἐπιμέλειαν οἰκονομικῇ, 25
 συμποτικῇ | τε ἡ περὶ τὰ συμπόσια καὶ τὰς εὐωχίας, ἔτι p.371 M.
 δ' αὖ ἡ μὲν περὶ ἀνθρώπων ἐπιστάσιαν βασιλική, ἡ δὲ
 92 περὶ προστάξεις καὶ ἀπαγορεύσεις νομοθετικῇ· πάντα γὰρ
 ταῦτα ὁ πολυφῆμης ὡς ἀληθῶς καὶ πολυώνυμος σοφὸς
 κειώρηκεν, εὐσέβειαν, ὁσιότητα, φυσιολογίαν, μετεωρο- 30
 λογίαν, ἡθοποιίαν, πολιτείαν, οἰκονομίαν, βασιλικήν, νομο-
 θετικὴν, ἄλλας μυρίας δυνάμεις, καὶ ἐν ἀπάσαις ἔν εἶδος

καὶ ταῦτόν ἔχων ὑφίθησεται. (23.) διειλεγμένοι δὲ περὶ 93
 τῶν ἐν τοῖς ἐκγόνοις τεττάρων τάξεων οὐκ ἂν οὐδὲ ἐκεῖνο
 παρῖδοιμεν, ὃ γένοιτ' ἂν τῆς διαιρέσεως καὶ τομῆς τῶν
 κεφαλαίων ἐναργεστάτη πίστις· τοῦ γὰρ μετεωρισθέντος καὶ
 5 φουσηθέντος ὑπ' ἀνοίας παιδὸς οἱ γονεῖς τὸν τρόπον τοῦτον
 κατηγορήσαν ἐιπόντες „ὁ υἱὸς ἡμῶν οὗτος“ (Deut. 21,20),
 δεικνύοντες τὸν ἀπειθῆ καὶ ἀπαυχενίζοντα. διὰ γὰρ τῆς δεῖ- 94
 ξως τῆς „οὗτος“ ἐμφαίνουσιν ὅτι καὶ ἐτέρους ἐγέννησαν,
 τοὺς μὲν τῷ ἐτέρῳ, τοὺς δ' ἀμφοτέροις καταπειθεῖς,
 10 λογισμοὺς εὐφυεῖς, ὧν παράδειγμα 'Ρουβὴν· φιληκόους καὶ
 φιλομαθεῖς ἐτέρους, ὧν ἐστὶ Συμεών, ἀκοῇ γὰρ οὗτος ἐρμη-
 νεύεται· πρόσφυγας καὶ ἰκέτας θεοῦ, Λευιτῶν ὁ θίασος
 οὗτος· τὸν εὐχαριστητικὸν ὕμνον ᾄδοντας οὐ γεγωνῶ φωνῇ
 μᾶλλον ἢ διανοίᾳ, ὧν ἔξαρχος 'Ιούδας· διὰ τὴν μετὰ πόνων
 15 ἀρετῆς κτῆσιν ἐκούσιον μισθῶν καὶ ὠρεῶν ἀξιοθέντας,
 ὥσπερ 'Ισαάχαρ· μετανάστας ἀπὸ τῆς Χαλδαϊκῆς μετεωρο-
 λογικῆς θεωρίας γεγονότας εἰς τὴν περὶ τοῦ ἀγενήτου σκέψιν,
 ὡς 'Αβραάμ· αὐτήκοον καὶ αὐτομαθῆ κτησαμένους ἀρετὴν,
 ὥσπερ 'Ισαάκ· λήματος καὶ ἰσχύος πλήρεις καὶ φίλους τῷ
 20 θεῷ, καθάπερ Μωυσῆν τὸν τελειότατον. (24.) εἰκότως 95
 οὖν τὸν ἀπειθῆ καὶ ἐρεθιστὴν καὶ συμβολὰς εἰσφέροντα,
 τουτέστι συμβάλλοντα καὶ συνάπτοντα ἁμαρτήματα ἁμαρτή-
 μασι, μεγάλα μικροῖς, νέα παλαιοῖς, ἐκούσια ἀκουσίοις, καὶ
 ὥσπερ ὑπ' οἴνου φλεγόμενον ἄληκτον καὶ ἀνεπίσχετον
 25 μέθην τοῦ βίου παντὸς καταμεθύοντα καὶ παροινούντα διὰ
 τὸ τοῦ τῆς ἀφροσύνης πόματος ἀκράτου καὶ πολλοῦ σπάσαι
 καταλεύειν ὁ ἱερὸς λόγος δικαιοῦ, ὅτι καὶ τὰς ὀρθοῦ λόγου
 προστάξεις τοῦ πατρὸς καὶ τὰς παιδείας τῆς μητρὸς νομί-
 μους ὑφηγήσεις ἀνείλε καὶ παράδειγμα ἔχων τὸ καλοκἀγα-
 30 θίας, τοὺς τοῖς γονεῦσιν εὐδοκίμους ἀδελφούς, τὴν τούτων
 ἀρετὴν οὐκ ἐμμήσατο, τούναντίον δὲ καὶ προσεπιβαίνειν
 ἡξίωσεν, ὡς θεοπλαστεῖν μὲν τὸ σῶμα, θεοπλαστεῖν δὲ τὸν

- παρ' Αἰγυπτίοις μάλιστα τιμώμενον τῦφον, οὐ σύμβολον ἢ τοῦ χρυσοῦ ταύρου | κατασκευή, περὶ δὲ χοροὺς ἱστάντες οἱ p.372M. φρενοβλαβεῖς ᾄδουσι καὶ ἐξάρχουσιν, οὐ παροίνιον καὶ κω-
μαστικὸν οἷα ἐν ἑορταῖς καὶ θαλίαις ἡδίστον μέλος, ἀλλὰ τὸν ὡς ἐπὶ τεθνεῶσιν ἀληθῆ θρῆνον αὐτοῖς, ὥσπερ ἔξοινοι 5
καὶ τῆς ψυχῆς τὸν τόνον ὑπεκλύσαντές τε καὶ φθείραντες·
- 96 λέγεται γὰρ ὅτι „ἀκούσας Ἰησοῦς (τῆς φωνῆς) τοῦ λαοῦ κεκραγόντων εἶπε πρὸς Μωυσῆν· φωνὴ πολέμου ἐν τῇ παρεμβολῇ. καὶ λέγει· οὐκ ἔστι φωνὴ ἐξαρχόντων κατ' ἰσχὺν οὐδὲ φωνὴ ἐξαρχόντων τροπῆς, ἀλλὰ φωνὴν ἐξαρχόντων 10
οἴνου ἐγὼ ἀκούω. καὶ ἡνίκα ἤγγιζε τῇ παρεμβολῇ, ὅρᾳ τὸν μόσχον καὶ τοὺς χορούς“ (Exod. 32, 17—19). αὐτὸς δὲ διὰ τούτων αἰνίττεται, παραστήσωμεν, ὡς ἂν οἱοί τε ὦμεν·
- 97 (25.) τὰ περὶ ἡμᾶς τοτὲ μὲν ἡρεμεῖ, τοτὲ δὲ ὀρμαῖς καὶ ἐκβοήσεσιν ἀκαίροις ὥσανεῖ χρῆται· καὶ ἔστιν ἡ μὲν ἡσυχία 15
τούτων εἰρήνη βαθεῖα, τὰ δὲ ἐναντία πόλεμος ἄσπονδος.
- 98 μάρτυς δ' ὁ πεπονθὼς ἀψευδῆστατος· ἀκούσας γὰρ τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ κεκραγόντων λέγει πρὸς τὸν σκεπτικὸν καὶ ἐπίσκοπον τῶν πραγμάτων· „φωνὴ πολέμου ἐν τῇ παρεμβολῇ.“ ἕως μὲν γὰρ οὐκ ἐκινουῦντο καὶ ἐκεκράγεσαν ἐν 20
ἡμῖν αἱ ἄλογοι ὀρμαί, σταθερώτερον ὁ νοῦς ἵδρυτο· ἐπειδὴ δὲ ἤρξαντο πολύφωνον καὶ πολύχρον ἀπεργάζεσθαι τὸ ψυχῆς χωρίον τὰ πάθη συγκαλοῦσαι καὶ ἀνεγείρουσαι,
- 99 στάσιν ἐμφύλιον ἐγέννησαν. ἐν δὲ τῷ στρατοπέδῳ ὁ πόλεμος, φυσικώτατα· ποῦ γὰρ ἀλλαχόθι ἔριδες, μάχαι, φιλο- 25
νεικίαι, πάνθ' ὅσα ἔργα ἀκαθαιρέτου πολέμου, πλὴν ἐν τῇ μετὰ σώματος βίῳ, δὲ ἀλληγορῶν καλεῖ στρατόπεδον; τοῦτον εἴωθεν ἀπολιπεῖν ὁ νοῦς, ὅταν θεοφορηθεῖς πρὸς αὐτῷ τῷ ὄντι γένηται καταθεώμενος τὰς ἀσωμάτων ἰδέας·
- 100 „λαβὼν“ γάρ φησι „Μωυσῆς τὴν ἑαυτοῦ σκητὴν ἔπηξεν 30
ἔξω τῆς παρεμβολῆς“, καὶ οὐ πλησίον, ἀλλὰ πορρωτάτω καὶ „μακρὰν ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς“ (Exod. 33, 7). αἰνίτ-

τεται δὲ διὰ τούτων, ὅτι ὁ σοφὸς μέτοιχος καὶ μετανάστης
ἐστὶν ἀπὸ πολέμου πρὸς εἰρήνην καὶ ἀπὸ τοῦ θνητοῦ καὶ
πεφυρμένου στρατοπέδου πρὸς τὸν ἀπόλεμον καὶ εἰρηναῖον
λογικῶν καὶ εὐδαιμόνων ψυχῶν βίον θεῖον. (26.) λέγει 101

5 δὲ καὶ ἐτέρωθι ὅτι „ἐπειδὴν ἐξέλθω τὴν πόλιν, ἐκπετάσω
τὰς χεῖρας πρὸς τὸν κύριον, καὶ αἱ φωναὶ παύσονται“
(Exod. 9,29). μὴ νομίσης δὲ τὸν διαλεγόμενον ἄνθρωπον

εἶναι, τὸ ψυχῆς καὶ σώματος ὕφασμα ἢ πλέγμα ἢ κρᾶμα
ἢ ὅ τι ποτὲ χρὴ καλεῖν τουτὶ τὸ σύνθετον ζῶον, ἀλλὰ νοῦν

10 εἰλικρινέστατον καὶ καθαρώτατον, ὃς ἐν μὲν τῇ πόλει τοῦ
σώματος καὶ τοῦ θνητοῦ βίου περιεχόμενος ἔσταλται καὶ
συνειληπται καὶ ὥσπερ ἐν δεσμωτηρίῳ καθειρμένος μὴδὲ
ἐλευθέρου δύνασθαι σπᾶν ἀέρος ἀντικρυς ὁμολογεῖ, ἐπειδὴν
δὲ ἐξέλθῃ τὴν πόλιν ταύτην, καθάπερ πόδας καὶ χεῖρας

p.373M. οἱ δεσμῶται τὰς ἐννοίας | αὐτὸς καὶ διανοήσεις λυθεῖς

16 ἀφέτοις καὶ ἀπελευθεριαζούσαις χρήσεται ταῖς ἐνεργείαις,
ὥς τὰς ἐπικελεύσεις τῶν παθῶν εὐθὺς ἐπισχεθῆναι. ἢ οὐχ 102
ἡδονῆς μὲν ἀνατεταμέναι αἱ ἐκβολήσεις, δι' ὧν τὰ ἑαυτῇ
φιλα εἴωθε προστάττειν, ἐπιθυμίας δὲ ἄρρηκτος ἢ φωνὴ

20 χαλεπὰς ἀπειλὰς κατὰ τῶν μὴ ὑπηρετούντων ἀπειλούσης,
καὶ τῶν ἄλλων ἐκάστου πολύηχος καὶ μεγαλόφωνός τις
ἢ γῆρυς; ἀλλὰ γὰρ οὐδ' εἰ μυρίοις στόμασι καὶ γλώτταις 103

ἕκαστον τῶν παθῶν τῷ κατὰ τοὺς ποιητὰς λεγομένῳ χρή-
σαιτο ὁμάδῳ, τὰς τοῦ τελείου δύναιτ' ἂν ἀκοὰς συγχέαι

25 μετελθλυθὸς ἦδη καὶ τὴν αὐτὴν ἐκείνοις πόλιν μηκέτ'
οἰκεῖν ἐγνωχότος. (27.) φαμένου δὲ τοῦ πεπονθότος, ὅτι 104

ἐν τῷ σωματικῷ στρατοπέδῳ τὰς τοῦ πολέμου φωνὰς
εἶναι πάσας συμβέβηκε τῆς εἰρήνῃ φύλης ἡσυχίας μακρὰν
ἀπελθλαμένης, ὁ ἱερὸς συναινεῖ λόγος· οὐ γὰρ λέγει μὴ

30 εἶναι πολέμου φωνήν, ἀλλὰ μὴ τοιαύτην, ὁποῖαν ἔνιοι
νομίζουσιν ἢ νενικηχότων ἢ κεκρατημένων, ἀλλ' ἥτις ἂν
γένοιτο βεβαρημένων καὶ πεπιεσμένων οἴνῳ· τὸ γὰρ „οὐχ 105

- ἔστι φωνὴ ἐξάρχοντων κατ' ἰσχὺν“ ἴσον ἐστὶ τῷ περι-
 γεγενημένων τῷ πολέμῳ· ἰσχὺς γὰρ τοῦ κρατεῖν αἷτιον.
 οὕτως τὸν σοφὸν Ἀβραάμ μετὰ τὴν τῶν ἐννέα καθαίρεσιν
 βασιλείων, παθῶν μὲν τεττάρων, πέντε δὲ αἰσθητικῶν δυ-
 νάμεων, αἱ παρὰ φύσιν ἐκινουῦντο, εἰσάγει τὸν εὐχαριστη- 5
 τικὸν ὕμνον ἐξάρχοντα καὶ φάσκοντα ταυτί· „ἐκτενῶ τὴν
 χεῖρά μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὑψιστον, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρα-
 νὸν καὶ τὴν γῆν, εἰ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος ὑπο-
 δήματος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν“ (Gen. 14,22.23).
- 106 δεῖκνυσι δ', ὥς γ' ἐμοὶ δοκεῖ, τὸ γεγονὸς πᾶν, οὐρανόν, 10
 γῆν, ὕδωρ, πνεῦμα, ζῶα ὁμοῦ καὶ φυτά· ἐκάστῳ γὰρ
 αὐτῶν ὁ τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας πρὸς θεὸν τείνας καὶ
 παρ' αὐτοῦ μόνου τὰς ὠφελείας ἐπελπίζων θεόντως ἂν
 εἴποι· <παρ'> οὐδεὸς λήψομαι τῶν σῶν, οὐ παρ' ἡλίου
 τὸ μεθήμερινόν, οὐ παρὰ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων 15
 τὸ νυχτὶ φέγγος, οὐ παρὰ ἀέρος καὶ νεφελῶν ὑετούς, οὐ
 παρὰ ὕδατος καὶ γῆς ποτὰ καὶ σιτία, οὐ παρὰ ὀφθαλμῶν
 τὸ ὄρᾶν, οὐ τὸ ἀκούειν παρὰ ὠτων, οὐ παρὰ μυκτήρων
 ὁσμὰς, οὐ παρ' ἐνστομίου χυλοῦ τὸ γεύεσθαι, οὐ παρὰ
 γλώττης τὸ λέγειν, οὐ παρὰ χειρῶν τὸ διδόναι καὶ λαμ- 20
 βάνειν, οὐ τὸ προσέρχεσθαι καὶ ἐξαναχωρεῖν παρὰ ποδῶν,
 οὐκ ἀναπνοὴν παρὰ πνεύμονος, οὐ πέψιν παρ' ἥπατος, οὐ
 παρὰ τῶν ἄλλων σπλάγχνων τὰς καθ' ἕκαστον οἰκειούς
 ἐνεργείας, οὐ παρὰ δένδρων καὶ σπαρτῶν τοὺς ἐτησίους
 καρπούς, ἀλλὰ πάντα παρὰ τοῦ μόνου σοφοῦ τὰς αὐτοῦ 25
 χαριστηρίους δυνάμεις πάντῃ τείναντος καὶ διὰ τούτων
- 107 ὠφελοῦντος. (28.) ὁ μὲν οὖν τοῦ ὄντος | ὁρατικὸς τὸν p.374 M.
 αἷτιον ἐπιστάμενος τὰ ὧν ἐστὶν αἷτιος δεύτερος μετ' ἐκεῖνον
 τετίμηκεν ὁμολογῶν ἀκολακεύτως τὰ προσόντα αὐτοῖς. ἡ
 δὲ ὁμολογία δικαιοτάτη· παρ' ὑμῶν μὲν οὐδέν, παρὰ δὲ 30
 τοῦ θεοῦ λήψομαι, οὐ κτήματα τὰ πάντα, δι' ὑμῶν δὲ
 ἴσως· ὄργανα γὰρ ὑπηρετήσοντα ταῖς ἀθανάτοις αὐτοῦ

- χάρισι γεγέννησθε. ὁ δὲ ἀπερίσκεπτος διάνοιαν τυφλωθεὶς, 108
 ἢ τὸ ὄν μόνῃ καταληπτόν ἐστιν, αὐτὸ μὲν οὐδαμῇ οὐδαμῶς
 εἶδε, τὰ δὲ ἐν κόσμῳ σώματα αἰσθήσεται ταῖς ἑαυτοῦ, ἀ
 δὴ πάντων ἐνόμισε γινομένων αἷτια. παρὸ καὶ θεο- 109
 5 πλαστεῖν ἀρξάμενος ἀγαλμάτων καὶ ξράνων καὶ ἄλλων
 μυρίων ἀφιδρυμάτων ὕλαις διαφόροις τετεχντευμένων
 κατέπληξε τὴν οἴκουμένην, γραφεῦσι καὶ πλάσταις, οὐς
 ὑπερροῖους ὁ νομοθέτης τῆς κατ' αὐτὸν πολιτείας ἤλασεν,
 ἀθλά τε μεγάλα καὶ τιμὰς ὑπερβαλλούσας ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ
 10 ψηφισάμενος, (καὶ) κατειργάσατο τοῦναντίον οὐ προσεδό-
 κησεν, ἀντὶ ὁσιότητος ἀσέβειαν· τὸ γὰρ πολύθεον ἐν ταῖς 110
 τῶν ἀφρόνων ψυχαῖς ἀθεότητα (κατασκευάζει), καὶ θεοῦ
 τιμῆς ἀλογοῦσιν οἱ τὰ θνητὰ θειώσαντες· οἷς οὐκ ἐξήρ-
 κησεν ἡλείου καὶ σελήνης, εἰ δὲ ἐβούλοντο, καὶ γῆς ἀπάσης
 15 καὶ παντὸς ὕδατος εἰκόνας διαπλάσασθαι, ἀλλ' ἤδη καὶ
 ἀλόγοις ζώοις καὶ φυτοῖς τῆς τῶν ἀφθάρτων τιμῆς μετέ-
 δοσαν. ὁ δὴ τούτοις ἐπιτιμῶν τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ἐξάρχων
 ἐδέχθη. (29.) καὶ Μωυσῆς μέντοι κατὰ ταῦτα, ἐπειδὴν 111
 ἴδῃ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου, τὸν ὑπέραρχον νοῦν, σὺν
 20 τοῖς ἑξακοσίοις ἄρμασι (Exod. 14, 7), ταῖς τοῦ ὁργανικοῦ
 σώματος δι' κινήσεσιν ἡρμοσμέναις τοῖς ἐπιβεβηκόσι τριστά-
 ταις (Exod. 15, 4), οἱ μηδενὸς τῶν κατὰ γένεσιν πε-
 φυκότος ἐστάναι περὶ πάντων οἶονται δεῖν ὡς ἂν παγίως
 ἰδρυμένων καὶ μηδεμίαν δεχομένων μεταβολὴν ἀποφαί-
 25 νεσθαι, δίκην ἀξίαν τῆς ἀσεβείας ὑποσχόντα καὶ τὸν
 ἀσκητικὸν ἔμπαλιν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν πολεμίων ἐκφυγόντα
 καὶ ἀνὰ κράτος ἀπροσδοκῆτως διασωθέντα, τὸν δίκαιον καὶ
 ἀληθῆ βραβευτὴν ὕμνεϊ θεὸν τὰ πρεπωδέστατα καὶ οἰ-
 κειότατα ταῖς συντυχίαις ἐξάρχων ἄσματα, διότι „ἔππον
 30 καὶ ἀναβάτην ῥίψας εἰς θάλασσαν“ (Exod. 15, 1), τὸν
 ἐποχομένον νοῦν ταῖς τοῦ τετραπόδος καὶ ἀφηνιαστοῦ
 πάθους ἀλόγοις ὅρμαϊς ἀφανίσας, βοηθὸς καὶ ὑπερ-

- ασπιστής ἐγένετο τῆς ὁρατικῆς ψυχῆς, ὥς χαρίσασθαι
- 112 παντελῇ σωτηρίαν αὐτῇ. ὁ δὲ αὐτὸς καὶ ἐπὶ τοῦ φρέατος
ἐξάρχει, οὐκέτι μόνον ἐπὶ καθαιρέσει τῶν παθῶν, ἀλλὰ
καὶ ἐπὶ τῇ τὸ κάλλιστον κτημάτων, σοφίαν, ἀνανταγώνιστον
ἰσχυῶσαι λαβεῖν, ἣν ἀπεικάζει φρέατι· βαθεῖα γὰρ καὶ 5
οὐκ ἐπιπόλαιος, γλυκὺ ἀναδιδούσα νᾶμα καλοκάγαθίας
| διψῶσαις ψυχαῖς, ἀναγκαιότατον ὁμοῦ καὶ ἡδιστον ποτόν· p.375 M.
- 113 ἰδιώτῃ δὲ οὐδενὶ παιδείας ἐφεῖται τοῦτο τὸ φρέαρ ὁρύττειν,
μόνοις δὲ βασιλεῦσιν, ἣ φησιν· „ἐλατόμησαν αὐτὸ βασιλεῖς“
(Num. 21, 16—18)· μεγάλων γὰρ ἡγεμόνων ἀναζητῆσαι 10
καὶ κατεργάσασθαι σοφίαν, οὐχὶ τῶν ὅπλοις γῆν καὶ θά-
λατταν ὑπηγμένων, ἀλλὰ τῶν ψυχῆς δυνάμεσι τὸν πολύ-
τροπον αὐτῆς καὶ μιγάδα καὶ πεφορημένον ὄχλον κατη-
114 γωνισμένων. (30.) τούτων φοιτητὰς καὶ γνωρίμους εἶναι
συμβέβηκε τοὺς λέγοντας· „οἱ παῖδές σου εἰλήφασιν τὸ 15
κεφάλαιον τῶν ἀνδρῶν τῶν πολεμιστῶν τῶν μεθ' ἡμῶν,
οὐ διαπεφώνηκεν ἀπ' αὐτῶν οὐδὲ εἰς· προσαγγόχαμεν τὸ
115 ὄωρον κυρίῳ ἀνὴρ, ὃ εὗρεν“ (Num. 31, 49. 50)· εὐόκασιν
γὰρ καὶ οὗτοι πάλιν ἐπινίχιον ἄσμα ἐξάρχειν τελείων καὶ
ἡγεμονικῶν δυνάμεων ἐφιέμενοι — τὸν γὰρ συντιθέντα 20
τὸ κεφάλαιον καὶ πλεῖστον ἀριθμὸν τῶν κατ' ἀνδρείαν
λόγων φασὶ λαβεῖν —, οὓς ἐκ φύσεως εἶναι πολεμικοὺς
συμβέβηκε δυσὶν ἀντιτεταγμένους τέλεσιν, ἐνὶ μὲν οὗ ἡ
δυσθεράπευτος ἀφηγεῖται δειλία, ἐτέρῳ δὲ οὗ ἡ ἀρειμάνιος
116 θρασύτης· ἀμφοτέραι δὲ γνώμης ἀγαθῆς ἀμέτοχοι. παγ- 25
κάλως δ' εἴρηται τὸ μηδένα διαπεφωνηκέναι πρὸς ὅλο-
κλήρου καὶ παντελοῦς μετουσίαν ἀνδρείας· καθάπερ (γὰρ)
λύρα καὶ πᾶν μουσικῆς ὄργανον ἐκμελὲς μὲν, καὶ εἰς αὐτὸ
μόνον ἀπωδὸς ἢ φθόγγος, ἡρμοσμένον δ', ὅταν μιᾷ πλήξει
συνηχῶσι τὴν αὐτὴν συμφωνίαν ἀποτελοῦντες, τὸν αὐτὸν 30
τρόπον καὶ τὸ ψυχῆς ὄργανον ἀσύμφωνον μὲν, ὅταν ἡ
θράσει σφόδρα ἐπιτεινόμενον πρὸς τὸ ὀξύτατον βιάζεται

- ἡ δειλία πλέον τοῦ μετρίου ἀνιέμενον πρὸς τὸ βαρύτατον
χαλᾶται, σύμφωνον δ', ὅταν οἱ τῆς ἀνδρείας καὶ πάσης
ἀρετῆς τόνοι πάντες ἀνακραθέντες ἐν εὐάρμοστον ἀπογεννή-
σωσι μέλος. τῆς δὲ συμφωνίας καὶ εὐαρμοστίας μέγα 117
- 5 τεκμήριον τὸ προσαγοχένοι τὸ δῶρον τῷ θεῷ, τοῦτο δ'
ἐστὶ τιμῆσαι πρεπόντως τὸ ὃν διὰ τοῦ σαφέστατα ὡμο-
λογηκέναι, ὅτι δῶρόν ἐστιν αὐτοῦ τόδε τὸ πᾶν· λέγει γὰρ 118
φυσικώτατα· „ἄνθρωπος εὗρε, τοῦτο προσήνεγκε δῶρον“.
ἕκαστος δ' ἡμῶν γενόμενος εὐθύς εὕρισκει τὸ μέγα δῶρον
- 10 θεοῦ τὸν παντελῆ κόσμον, αὐτὸν ἑαυτῷ καὶ τοῖς ἀρίστοις
μέρεσιν [ὅρεσιν] ἐχαρίσατο. (31.) εἰσὶ δὲ καὶ ἐν μέρει 119
- p.376 M. θωρααί, ἃς θεῷ τε | δοῦναι καὶ λαβεῖν ἀνθρώποις ἐμ-
πρεπές. αὗται δ' ἂν εἶεν ἀρεταὶ καὶ αἱ κατ' αὐτάς
ἐνέργειαι, ὧν τὴν εὔρεσιν σχεδὸν ἄχρονον οὖσαν διὰ τὸ
- 15 ὑπερβάλλον τοῦ χαριζομένου τάχος ἐν οἷς εἴωθε θωρεῖ-
σθαι πᾶς καταπέπληκται, καὶ ὅτῳ μηδὲν μέγα τῶν ἄλλων
ὑπείληπται. διὸ καὶ πυνθάνεται· „τί τοῦτο δὲ ταχὺ εὔρες, 120
ὦ τέκνον;“ τεθουμακῶς τῆς σπουδαίας διαθέσεως τὴν
ὀξύτητα· ὁ δὲ εὖ παθὼν εὐθυβόλως ἀποκρίνεται· „δ
- 20 παρέδωκε κύριος ὁ θεός“ (Gen. 27, 20)· παραδόσεις
γὰρ καὶ ὑφηγήσεις βραδεῖται μὲν αἱ δι' ἀνθρώπων, ὀξύταται
δ' αἱ διὰ θεοῦ, φθάνουσιν καὶ τὴν ὀξύτατην χρόνου κί-
νησιν. οἱ μὲν οὖν κατ' ἰσχὺν καὶ δύνάμιν ἔξαρχοι καὶ 121
- 25 ἡγεμόνες τοῦ τὸν ἐπινίκιον καὶ εὐχαριστικὸν ὕμνον ᾄδοντος
χοροῦ οἱ λεχθέντες εἰσὶν, οἱ δὲ κατὰ τροπὴν καὶ ἀσθενείαν
τοῦ τὸν ἐφ' ἡτταῖς θρηῖνον σφαδάζοντος ἕτεροι, οἷς οὐ
κακίξειν μᾶλλον ἢ οἰκτίζεσθαι χρὴ καθάπερ τοὺς τὰ σώ-
ματα ἐκ φύσεως ἐπικτήτως ἔχοντας, οἷς καὶ ἡ τυχοῦσα
νόσου πρόφασις μέγα ἐμπόδιον πρὸς τὸ σφύζεσθαι. ἔνιοι 122
- 30 δ' οὐ τῷ μαλθακωτέροις τοῖς ψυχῆς κεχρηῆσθαι τόνοις ἀνέ-
πεσον ἄκοντες ὑπ' ἐρρωμενεστέρας τῶν ἀντιπάλων ἰσχύος
πιεσθέντες, ἀλλὰ μιμησάμενοι τοὺς ἐπιελοδοοὺς ἐκόντες

- ἑαυτοὺς πικροῖς δεσπόταις ὑπέριψαν γένος ὄντες ἐλεύ-
 θεροι· διὸ μὴ δυνάμενοι πεπραῖσθαι, τὸ παραλογώτατον,
 αὐτοὶ δεσπότας ὠνούμενοι προσεκτῶντο, ταῦτ' ὁρῶντες
 123 τοῖς ἐμφορουμένοις ἀπλήστως πρὸς μέθην οἴνου· καὶ γὰρ
 ἐκείνοι γνώμη τὸν ἄκρατον, οὐ βιασθέντες προσφέρονται, 5
 ὥστε καὶ γνώμη τὸ μὲν νηφάλιον ἐκτέμνουσι τῆς ψυχῆς,
 τὸ δὲ παραλῆρον αἰρουῦνται· „φωνήν“ γὰρ φησιν „ἐξαρ-
 χόντων [ὑπ'] οἴνου ἐγὼ ἀκούω“, τουτέστιν οὐκ ἀκούσιον
 ἐνδεδεγμένων μανίαν, ἀλλ' ἐκουσίῳ φρενοβλαβείᾳ βε-
 124 βακχευμένων. (32.) πᾶς δ' ὁ συνεγγίζων τῇ παρεμβολῇ 10
 „τὸν μόσχον ὁρᾷ καὶ τοὺς χορούς“ (Exod. 32,19), ἣ καὶ
 αὐτὸς διασυνίστησι· τύφῳ γὰρ καὶ τοῖς τύφου χορευταῖς
 ἐντυγχάνομεν, ὅσοι πλησίον ἴστασθαι τοῦ σωματικοῦ
 στρατοπέδου διανοοῦμεθα γνώμη· ἐπεὶ τοῖς τε φιλοθεά-
 μοσι καὶ τὰ ἀσώματα ὁρᾶν γλιχομένοις, ὅτε ἀτυφίας 15
 οὖσιν ἀσκηταῖς, πορρωτάτω τοῦ σώματος εἵθεος διοικίζε-
 125 σθαι. εὐχου δὴ τῷ θεῷ μηδέποτε ἐξαρχος οἴνου γε-
 νέσθαι, τουτέστι μηδέποτε ἐκὼν ἀφηγῆσθαι τῆς εἰς
 ἀπαιδευσίαν καὶ ἀφροσύνην ἀγούσης ὁδοῦ· τὰ γὰρ ἀκούσια
 ἡμίσεα κακῶν καὶ κουφότερα, καθαρῷ τῷ τοῦ συνειδήτους 20
 126 ἐλέγχῳ μὴ βαρυνόμενα. τελεσφορηθεισῶν δέ σοι τῶν
 εὐχῶν ἰδιώτης μὲν ἔτι μένειν οὐκ ἂν δύναιτο, τὴν δὲ
 μεγίστην ἡγεμονιῶν ἀρχήν, ἱερωσύνην, κτήσῃ. σχεδὸν
 γὰρ ἱερέων καὶ θεραπευτῶν θεοῦ μόνων τὸ ἔργον | νηφάλια p.377 M.
 θύειν, οἴνου καὶ παντὸς δ' τοῦ ληρεῖν αἵτιον βεβαιήθητι 25
 127 διανοίας κατεξανισταμένων· „ἐλάλησε“ γὰρ φησι „κύριος
 τῷ Ἀαρὼν λέγων· οἶνον καὶ σίκερα οὐ πίνεσθε σὺ καὶ οἱ
 υἱοὶ σου μετὰ σέ, ἤνίκα ἂν εἰσπορεύησθε εἰς τὴν σκηνὴν
 τοῦ μαρτυρίου ἢ προσπορεύησθε τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ οὐ
 μὴ ἀποθάνητε· νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν δια- 30
 στεῦλαι· ἀνὰ μέσον ἁγίων καὶ βεβήλων καὶ ἀνὰ μέσον
 128 καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων“ (Lev. 10, 8—10). Ἀαρὼν δέ

ἐστὶν ὁ ἱερεύς, καὶ τοῦνομα ὀρεινὸς ἐρμηνεύεται, μετέωρα
 καὶ ὑψηλὰ φρονῶν λογισμὸς, οὐ διὰ μεγαλαυχίας κενοῦ
 φροσύματος ὑπόπλεων ὄγκον, ἀλλὰ διὰ μέγεθος ἀρετῆς, ἣ
 τὸ φρόνημα ἐξαίρουσα πέραν οὐρανοῦ ταπεινὸν οὐδὲν ἐξ
 5 λογίζεσθαι. διαχείμενος δ' οὕτως ἄκρατον καὶ πᾶν ἀφρο-
 σύνης φάρμακον ἐκὼν οὐποτε προσήσεται. ἀνάγκη γάρ 129
 ἐστὶν ἣ ἀρρηφοροῦντα αὐτὸν εἰς τὴν σκηνὴν εἰσιέναι τὰς
 ἀοράτους ἐπιτελέσοντα τελετὰς ἣ τῷ βωμῷ προσιόντα θυ-
 σίας ὑπὲρ τε τῶν ἰδίων καὶ κοινῶν χαριστηρίους ἀναγαγεῖν·
 10 νήψεως δὲ καὶ περιττῆς ἀγχινοίας ταῦτα δεῖται. (33.) θαυ- 130
 μάσαι μὲν οὖν εἰκότως ἂν τις καὶ τὸ ῥητὸν τῆς προσ-
 τάξεως. πῶς γὰρ οὐ σεμνὸν νήφοντας καὶ ἐν ἑαυτοῖς
 ὄντας πρὸς εὐχὰς καὶ ἱερουργίας χωρεῖν, ὥς ἔμπαιιν
 ἀμφοτέρα, σῶμα καὶ ψυχὴν, παρειμένους ὑπὸ οἴνου κατα-
 15 γέλαστον; ἣ δεσπόταις μὲν καὶ γονεῦσι καὶ ἄρχουσιν οἰκέ- 131
 ται καὶ υἱοὶ καὶ ὑπῆκοι μέλλοντες προσέρχεσθαι πρόνοιαν
 ἔξουσι τοῦ νήφειν, ὥς μῆτε ἐν τοῖς λεγομένοις καὶ πραττο-
 μένοις διαμάρτοιεν μὴθ' ὥς καταπεφρονηκότες τῆς ἐκεῖνων
 ἀξιώσεως κολασθεῖεν ἢ, τὸ γοῦν ἐπιεικέστατον, χλεύην
 20 ὀφλοῖεν· τὸν δὲ τοῦ παντὸς ἡγεμόνα καὶ πατέρα τις θερα-
 πεύειν δικαίων οὐ καὶ σιτίων καὶ ποτῶν καὶ ὕπνου καὶ
 πάντων ὅσα ἀναγκαῖα τῇ φύσει περιέσται, ἀλλὰ πρὸς τὸ
 ἀβροδίαιτον ἀποκλίνας τὸν τῶν ἀσώτων ζηλώσει βίον,
 καὶ βεβαρημένος τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπ' οἴνου καὶ τὴν κε-
 25 φαλὴν παραβάλλων καὶ τὸν αὐχένα ἐγκάρσιον πλαγιάζων
 καὶ ὑπ' ἀμετρίας ἐρευγόμενος καὶ ὄλη διαρρέων τῷ σώ-
 ματι χέρνιθος ἣ βωμῶν ἣ θυσιῶν προσάψεται; ἀλλ' οὐδὲ
 τὴν ἱερὰν ἐξ ἀπόπτου φλόγα θεάσασθαι τῷ τοιοῦτῳ θέμις.
 εἰ μέντοι μῆτε σκηνὴν μῆτε θυσιαστήριον ὑπολάβοι τις 132
 30 λέγεσθαι τὰ ὀρώμενα ἐκ τῆς ἀψύχου καὶ φθαρτῆς δημιουργ-
 p.378 M. γηθέντα ὕλης, ἀλλὰ τὰ ἀόρατα καὶ [τὰ] νοητὰ | θεωρή-
 ματα, ὧν αἰσθιται ταῦτα εἰκόνες, καταπλαγῆσεται μᾶλλον

- 133 τὴν ὑφήγησιν. ἐπειδὴ γὰρ παντὸς τὸ μὲν παράδειγμα,
τὸ δὲ μίμημα ὁ ποιῶν ἐποίει, καὶ ἀρετῆς τὴν μὲν
ἀρχέτυπον σφραγίδα εἰργάζετο, τὸν δὲ ἀπὸ ταύτης ἐνεση-
μαίνετο ἐμφερέστατον χαρακτῆρα· ἡ μὲν οὖν ἀρχέτυπος
σφραγὶς ἀσώματός ἐστιν ἰδέα, ἡ δὲ χαραχθεῖσα εἰκὼν 5
σῶμα ἧδ' ἔχει φύσει μὲν αἰσθητόν, οὐ μὴν εἰς αἰσθησιν ἐρχό-
μενον· καθάπερ καὶ τὸ ἐν τῷ βαθυτάτῳ τοῦ Ἀτλαντικοῦ
πελάγους ξύλον εἴποι τις ἂν πεφυκέναι μὲν πρὸς τὸ
καίεσθαι, μηδέποτε δ' ὑπὸ πυρὸς ἀναλωθῆσθαι διὰ τὴν
134 τῆς θαλάττης ἀνάχυσιν. (34.) τὴν οὖν σκηνὴν καὶ τὸν 10
βωμὸν ἐννοήσωμεν ἰδέας, τὴν μὲν ἀρετῆς ἀσωμάτου, τὸν
δὲ αἰσθητῆς εἰκόνης εἶναι σύμβολον. τὸν μὲν γε βωμὸν
καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ ῥάδιον ἰδεῖν — ἔξω τε γὰρ ἔχει τὴν κατα-
σκευὴν καὶ ἀσβέστῳ πυρὶ . . . ἀναλίσκεται, ὥς μὴ μεθ'
135 ἡμέραν μόνον, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ περιλάμπεσθαι —, ἡ δὲ 15
σκηνὴ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα ἀθέατα, οὐχὶ τῷ μόνον
ἔσωτάτῳ καὶ ἐν ἀδύτοις ἰδρῶσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ τὸν
προσαψάμενον ἢ διὰ περιεργίαν ὀφθαλμῶν ἰδόντα ἀπαι-
τήτῳ δίκῃ θανάτου κατὰ πρόσταξιν νόμου κολάζεσθαι,
πλὴν εἰ μὴ τις ὀλόκληρος καὶ παντελής εἴῃ, περὶ μηδέν, 20
μὴ μέγα, μὴ μικρόν, ἀπλῶς κηραίνων πάθος, ἀλλ' ἀρτίῳ
καὶ πλήρει καὶ πάντα τελειοτάτῃ κεχρημένος τῇ φύσει.
136 τούτῳ γὰρ ἐπιτέτραπται δι' ἔτους ἅπαξ εἰσιόντι ἐπισκοπεῖν
τὰ ἀθέατα ἄλλοις, ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἀπάντων μόνῳ ὁ τῶν
ἀσωμάτων καὶ ἀφθάρτων ἀγαθῶν πτηνὸς καὶ οὐράνιος 25
137 ἔρως ἐνδιαιτᾶται. ὅταν οὖν ὑπὸ τῆς ἰδέας πληχθεὶς ἔπη-
ται τῇ τὰς κατὰ μέρος ἀρετὰς τυπούσῃ σφραγίδι κατανοῶν
καὶ καταπληττόμενος αὐτῆς τὸ θεοειδέστατον κάλλος ἢ τινι
προσέρχεται δεξαμένη τὸν ἐκείνης χαρακτῆρα, λήθη μὲν
ἀμαθίας καὶ ἀπαιδευσίας, μνήμη δὲ παιδείας καὶ ἐπι- 30
138 στήμης εὐθὺς ἐγγίνεται. διὸ λέγει· „οἶνον καὶ σίκερα οὐ
πίεσθε, σὺ καὶ οἱ υἱοί σου μετὰ σέ, ἡνίκα ἂν εἰσπορεύσθε

- εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου ἢ προσπορεύσθε τῷ
 θυσιαστηρίῳ“. ταῦτα δ' οὐκ ἀπαγορεύων μᾶλλον ἢ γνώ-
 μην ἀποφαινόμενος διεξέρχεται· τῷ μὲν γε ἀπαγορεύοντι
 οἰκεῖον ἦν εἰπεῖν· οἶνον, ὅταν ἱερουργῇτε, μὴ πίνετε, τῷ
 5 δὲ γνώμην ἀποφαινόμενῳ τὸ „οὐ πίεσθε“. καὶ γὰρ ἔστιν
 ἀμήχανον τὸ μέθης καὶ παροινίας ψυχῆς αἷτιον, ἀπαιδευ-
 σίαν, προσίεσθαι τὸν ταῖς γενικαῖς καὶ κατ' εἶδος ἀρεταῖς
 ἐμμελετῶντα καὶ ἐγχορεύοντα. τὴν δὲ „σκηνὴν μαρ- 139
 τυρίου“ καλεῖ πολλάκις, ἥτοι παρόσον ὁ ἀψευδὴς θεὸς
 10 ἀρετῆς ἔστι μάρτυς, ᾧ καλὸν καὶ σύμφορον προσέχειν,
 ἢ παρόσον ἡ ἀρετὴ βεβαιότητα ταῖς ψυχαῖς ἐντίθησι τοὺς
 ἐνδοιάζοντας καὶ ἐπαμφοτερίζοντας λογισμοὺς ἀνὰ κράτος
 p.379 M. ἐκτέμνουσα καὶ ὥσπερ ἐν δικαστηρίῳ | τῷ βίῳ τάληθές
 ἀνακαλύπτουσα. (35.) λέγει δὲ ὅτι οὐδ' ἀποθανεῖται ὁ 140
 15 νηφάλια θύων, ὡς ἀπαιδευσίας μὲν θάνατον ἐπιφερούσης,
 παιδείας δὲ ἀφθαρσίαν· καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς σώμασιν
 ἡμῶν νόσος μὲν διαλύσεως, ὑγεία δὲ σωτηρίας αἰτία, τὸν
 αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸ μὲν σφῆζόν ἐστι φρό-
 νησις — ὑγεία γὰρ τις αὕτη διανοίας —, τὸ δὲ φθειρόν
 20 ἀφροσύνη νόσον ἀνίατον κατασκήπτουσα. τοῦτο δὲ „νό- 141
 μιμον αἰώνιον εἶναι“ φησιν, ἄντικρυς ἀποφαινόμενος· ὑπο-
 λαμβάνει γὰρ νόμον ἀθάνατον ἐν τῇ τοῦ παντὸς ἐστηλι-
 τεῦσθαι φύσει ταυτὶ περιέχοντα, ὅτι ὑγιεινὸν μὲν καὶ
 σωτήριον χρῆμα παιδεία, νόσου δὲ καὶ φθορᾶς αἷτιον ἀπαι-
 25 δευσία. παρεμφαίνει δέ τι καὶ τοιοῦτον· τὸ πρὸς ἀλήθειαν 142
 νόμιμον εὐθύς ἐστιν αἰώνιον, ἐπεὶ καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος, ὃς
 δὴ νόμος ἐστίν, οὐ φθαρτός· καὶ γὰρ αὐτὸν τὸνναντίον (τὸ)
 παράνομον ἐφήμερόν τε καὶ εὐδιάλυτον ἐξ ἑαυτοῦ παρὰ
 τοῖς εὐ φρονοῦσιν ἀνωμολόγηται. νόμου δὲ καὶ παιδείας 143
 30 ἴδιον βέβηλα ἀγίων καὶ ἀκάθαρτα καθαρῶν διαστέλλειν,
 ὡς ἔμπαλιν ἀνομίας καὶ ἀπαιδευσίας εἰς ταῦτόν ἄγειν τὰ
 μαχόμενα βιάζεσθαι φυρούσης τὰ πάντα καὶ συγχεούσης.

- (36.) διὰ τοῦτο ὁ καὶ βασιλέων καὶ προφητῶν μέγιστος
 Σαμουὴλ „οἶνον καὶ μέθυσμα“, ὡς ὁ ἱερὸς λόγος φησίν.
 „ἄχρι τελευτῆς οὐ πίεται“ (I Reg. 1, 11). τέτακται γὰρ
 ἐν τῇ τοῦ θεοῦ στρατοπέδου τάξει, ἣν οὐδέποτε λείψει
 144 προμηθεῖα τοῦ σοφοῦ ταξιάρχου. Σαμουὴλ δὲ γέγονε μὲν 5
 ἴσως ἄνθρωπος, παρελλήπται δ' οὐχ ὡς σύνθετον ζῶον,
 ἀλλ' ὡς νοῦς λατρεῖα καὶ θεραπεία θεοῦ μόνῃ χαίρων.
 ἐρμηνεύεται γὰρ τεταγμένος θεῷ διὰ τὰς πράξεις ὅσαι
 κατὰ κενὰς δόξας συνίστανται χαλεπὴν ἀταξίαν εἶναι νομί-
 145 ζειν. οὗτος μητρὸς γέγονεν Ἄννης, ἥς τοῦνομα μετα- 10
 ληφθέν ἐστι χάρις· ἄνευ γὰρ θείας χάριτος ἀμύχανον
 ἢ λιποτακτῆσαι τὰ θνητὰ ἢ τοῖς ἀφθάρτοις δεῖ παρα-
 146 μεῖναι· χάριτος δ' ἥτις ἂν πληρωθῇ ψυχῇ, γέγηθεν 15
 εὐθὺς καὶ μειδιᾷ καὶ ἀνορχεῖται· βεβήκαχεται γάρ, ὡς
 πολλοῖς τῶν ἀνοργιάστων μεθύειν καὶ παροινεῖν καὶ ἐξε-
 στάναι ἂν δόξαι. διὸ καὶ λέγεται πρὸς αὐτὴν ὑπὸ παι-
 δαρίου τινός, οὐχ ἑνός, ἀλλ' ὑπὸ παντός τοῦ νεωτερίζειν
 καὶ τὰ καλὰ χλευάζειν ἀκμὴν ἔχοντος· „ἔως πότε μεθυ-
 147 σθήσῃ; περιελού | τὸν οἶνόν σου“ (I Reg. 1, 14). φιλεῖ p.380 M.
 γὰρ τοῖς θεοφορήτοις οὐχ ἡ ψυχὴ μόνον ἐγείρεσθαι καὶ 20
 ὥσπερ ἐξοιστρᾶν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα ἐνερευθεῖς εἶναι καὶ
 πεπυρωμένον τῆς ἑνδον ἀναχεούσης καὶ χλιαινούσης χαρᾶς
 τὸ πάθος εἰς τὸ ἔξω διαδιδούσης· ὅφ' οὐ πολλοὶ τῶν
 ἀφρόνων ἀπατηθέντες τοὺς νήφοντας μεθύειν ὑπετόπασαν.
 148 καίτοι γε ἐκεῖνοι μὲν τρόπον τινὰ μεθύουσιν οἱ νήφοντες 25
 τὰ ἀγαθὰ ἀθρόα ἡκρατισμένοι καὶ τὰς προπύσεις παρὰ
 τελείας ἀρετῆς δεξάμενοι, οἱ δὲ τὴν ἀπὸ οἴνου μεθύοντες
 μέθην ἄγευστοι φρονήσεως διετέλεσαν νηστείαν συνεχῇ
 149 καὶ λιμὸν αὐτῆς ἄγοντες. εἰκότως οὖν ἀποκρίνεται πρὸς 30
 τὸν νεωτεροποιὸν καὶ γέλωτα τιθέμενον τὸν σεμνὸν καὶ
 αὐστηρὸν αὐτῆς βίον· ὦ θαυμάσιε, „γυνὴ ἡ σκληρὰ
 ἡμέρα ἐγὼ εἰμι, καὶ οἶνον καὶ μέθυσμα οὐ πέπωκα, καὶ

ἐκχεῶ τὴν ψυχὴν μου ἐνώπιον κυρίου“ (I Reg. 1, 15)·
 παμπόλλη γε παρρησία τῆς ψυχῆς, ἡ τῶν χαρίτων τοῦ
 θεοῦ πεπλήρωται. πρῶτον μὲν γε „σκληρὰν ἡμέραν“ εἶπεν 150
 ἑαυτὴν πρὸς τὸ χλευάζον ἀπιδούσα παιδάριον — τούτῳ
 5 γὰρ καὶ παντὶ ἄφρονι τραχεῖα καὶ δούσβατος καὶ ἀργαλεω-
 τάτῃ νενόμισται ἡ ἐπ’ ἀρετὴν ἄγουσα ὁδός, καθὰ καὶ τῶν
 παλαιῶν τις ἐμαρτύρησεν εἰπών·

τὴν μέντοι κακότητα καὶ ἱλαδὸν ἔστιν ἐλέσθαι.

τῆς δ’ ἀρετῆς ἰδρωῖτα θεὸς προπάρειθεν ἔθικεν
 10 ἀθάνατος, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐς αὐτὴν
 καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ’ εἰς ἄκρον ἵκηται,
 ῥηιδίῃ δὴ ᾿πειτα πέλει χαλεπὴ περ ἐοῦσα —,

(37.) εἶτα οἶνον καὶ μέθυσμα οὐ φησι προσενέγκασθαι 151
 τῷ συνεχῶς καὶ παρὰ πάντα τὸν βίον νήφειν ἐπαυχοῦσα·

15 καὶ γὰρ ὄντως ἀφέτῳ καὶ ἐλευθεριάζοντι καὶ καθαρῷ χρῆ-
 σθαι λογισμῷ πρὸς μηδεὸς πάθους παροινουμένῳ μέγα
 καὶ θαυμαστὸν ἦν ἔργον. ἐκ τούτου δὲ συμβαίνει νή- 152
 ψεως ἀκράτου τὸν νοῦν ἐμπορηθέντα σπονδῶν ὅλον δι’
 ὅλων γίνεσθαι τε καὶ σπένδεσθαι θεῷ· τί γὰρ ἦν τὸ „ἐκ-

20 χεῶ τὴν ψυχὴν μου ἐναντίον κυρίου“ ἢ σύμπασαν αὐτὴν
 ἀνιερώσω, θεσμὰ μὲν οἷς πρότερον ἐσφίγγετο, ἃ περιῆψαν
 αἱ τοῦ θνητοῦ βίου κεναὶ σπουδαί, πάντα λύσας, προαγαγὼν
 δὲ ἔξω καὶ τείνας καὶ ἀναχέας τοσοῦτον, ὥς καὶ τῶν τοῦ
 παντὸς ἄψασθαι περάτων καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἀγενήτου

25 παγκάλῃν καὶ ἀοίδιμον θεᾶν ἐπειχθῆναι; νηφόντων μὲν 153
 p.381 M. οὖν ὁ | χορὸς οὗτος παιδεῖαν προστῆσάμενων ἡγεμονίᾳ,
 μεθύοντων δ’ ὁ πρότερος, οὐπερ ἦν ἑξαρχος ἀπαιδευσία.

(38.) Ἐπεὶ δὲ τὸ μεθύειν οὐ μόνον ἐδήλου τὸ ληρεῖν, 154

δ δημιουργὸν ἀπαιδευσίαν εἶχεν, ἀλλὰ καὶ τὸ παντελῶς
 30 ἀναισθητεῖν, ἀναισθησίας δὲ τῆς μὲν κατὰ τὸ σῶμα
 δημιουργὸς οἶνος, τῆς δὲ κατὰ ψυχὴν ἄγνοια τούτων ὧν
 εἶκος ἦν ἐπιστήμην ἀνειληφέναι, λεχτέον καὶ περὶ ἀγνοίας

- 155 βραχέα αὐτὰ τὰ καίρια ὑπομιμνήσκοντας. τίνι οὖν ἀπει-
κάζομεν τῶν ἐν τῷ σώματι τὸ ἐν ψυχῇ πάθος δι' ἐκκληταί
ἄγνοια ἢ τῇ τῶν αἰσθητηρίων πηρώσει; οὐκοῦν ὅσοι
ὀφθαλμοὺς καὶ ὠτα ἐβλάβησαν, οὐδὲν ἔτι (οὐτ') ἰδεῖν
οὐτ' ἀκοῦσαι δύνανται, ἡμέραν μὲν καὶ φῶς, ὧν ἕνεκα 5
μόνων, εἰ χρὴ τάληθες εἰπεῖν, τὸ ζῆν αἰρετόν, οὐκ εἰδότες,
μακρῷ δὲ σκότῳ καὶ νυκτὶ αἰωνίῳ συνοικοῦντες, πρὸς
πάντα καὶ μικρὰ καὶ μείζω κεκωφημένοι, οὓς εἰκότως ὁ
- 156 βίος ἀδυνάτους εἶωθε καλεῖν· κἄν γὰρ αἱ τοῦ ἄλλου σώ-
ματος ἅπασαι δυνάμεις ἐπ' αὐτὸ δὴ τὸ πέρας ἰσχύος 10
ἔλθωσι καὶ ῥώμης, ὑποσκελισθεῖσαι πρὸς ὀφθαλμῶν καὶ
ὠτων πηρώσεως μέγα πτῶμα πίπτουσιν, ὥς μηκέτ' ἀνα-
στῆναι δύνασθαι· τὰ γὰρ ὑπερείδοντα καὶ στηρίζοντα
ἄνθρωπον λόγῳ μὲν αἱ βάσεις εἰσὶν, ἔργῳ δὲ ἀκοαὶ τε
καὶ ὄψεις, ἃς ἔχων μὲν τις ὀλοκλήρους ἐγγήγερται καὶ 15
ἀνωρθίασται, στερόμενος δὲ αὐτῶν κλίνεται καὶ εἰσάπαν
- 157 καθαιρεῖται. τὸ παραπλήσιον οὖν ἐν ψυχῇ πάντως ἄγνοια
ἐργάζεται τὰ βλέποντα καὶ ἀκούοντα αὐτῆς λουμαιομένη
καὶ μήτε φῶς μήτε λόγον παρεισελεθεῖν ἐῷσα, τὸν μὲν,
ἵνα μὴ διδάξῃ, τὸ δέ, ἵνα μὴ δείξῃ τὰ ὄντα, βαθὺ δὲ 20
σκότος καὶ πολλὴν ἀλογίαν καταχέασα κωφὴν λίθον τὸ
- 158 περικαλλέστατον εἶδος ψυχῆς εἰργάσατο. (39.) καὶ γὰρ
τῇ ἀγνοίᾳ τὸ ἐναντίον, ἢ ἐπιστήμη, τρόπον τινὰ ψυχῆς
καὶ ὀφθαλμοὶ καὶ ὠτὰ ἐστί· καὶ γὰρ τοῖς λεγομένοις
προσέχει τὸν νοῦν καὶ καταθεῖσθαι τὰ ὄντα καὶ οὐδὲν οὔτε 25
παρορᾶν οὔτε παρακοῦειν ὑπομένει, πάντα δ' ὅσα ἀκοῆς
καὶ θεᾶς ἄξια περισκοπεῖ καὶ περιβλέπεται, κἄν εἰ πε-
ζεύειν καὶ πλεῖν δεῖ, γῆς καὶ θαλάττης ἄχρι τῶν περάτων
- 159 ἀφικνεῖται, ἵνα ἴδῃ τι πλεόν ἢ ἀκούσῃ καινότερον. ἀοκνό-
τατον γὰρ ὁ ἐπιστήμης ἔρως, ἐχθρὸς μὲν ὕπνου, φίλος 30
δὲ ἐγρηγόρσεως· διανιστάς οὖν καὶ ἀνγεῖρων καὶ παρα-
θήγων αἰεὶ διάνοιαν πανταχόσε περιφοιτᾷ ἀναγκάζει λίχνον

ἀκοῆς ἐργαζόμενος καὶ μαθήσεως διΐψαν ἄληκτον ἐντήκων.
οὐκοῦν ἐπιστήμη μὲν τὸ βλέπειν καὶ ἀκούειν περιποιεῖ, 160
δι' ὧν αἱ κατορθώσεις· ὁ γὰρ ἰδὼν καὶ ἀκούσας, γνούς

- p.382 M. | τὸ συμφέρον, τὸ μὲν ἐλόμενος, τὸ δὲ ἐναντίον ἀπο-
5 στραφεῖς ὠφέληται. ἄγνοια δὲ χαλεπωτέραν τῆς ἐν τῷ
σώματι πῆρῳσιν ἐπιφέρουσα τῇ ψυχῇ πάντων ἁμαρτη-
μάτων αἰτία γίνεται, μηδὲν μῆτ' ἐκ τοῦ προῖδέσθαι μῆτ'
ἐκ τοῦ προακοῦσαι δυναμένη λαβεῖν ἔξωθεν βοήθημα· διὰ
γούν τὴν πολλὴν ἐρημίαν ἑαυτῆς ἀφροῦρητος καὶ ἀφύλακτος
10 ἐαθεῖσα [καὶ] πρὸς τῶν ἐπιτυχόντων ἀνθρώπων τε ὁμοῦ
καὶ πραγμάτων ἐπιβουλεύεται. μηδέποτε οὖν μῆτ' ἄκρατον 161
προσενεγκώμεθα τοσοῦτον, ὥς ἀπραξίαν ἐμποιῆσαι ταῖς
αἰσθήσεσι, μῆτε τοσοῦτον ἐπιστήμης ἀλλοτριωθῶμεν, ὥς
ἄγνοιαν, τὸ μέγα καὶ βαθὺ σκότος, τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς
15 κατασκεδάσαι. (40.) διττὸν δὲ τὸ ἀγνοίας γένος, τὸ μὲν 162
ἀπλοῦν, ἡ παντελὴς ἀναισθησία, τὸ δὲ διπλοῦν, ὅταν μὴ
μόνον ἀνεπιστημοσύνη τις συνέχῃται, ἀλλὰ καὶ οἴηται εἰ-
δέναι ἃ μηδαμῶς οἶδε δόξῃ ψευθεῖ σοφίας ἐπαιρόμενος.
τὸ μὲν οὖν πρότερον κακὸν ἔλαττον — κρυφοτέρων γὰρ 163
20 ἁμαρτημάτων καὶ τάχα ἀκουσίῳ αἴτιον —, τὸ δὲ δεύτερον
μεῖζον· μεγάλα γὰρ ἀποτίκτει καὶ οὐκ ἀκούσια μόνον ἀλλ'
ἤδη κακὰ προνοίας ἀδικήματα. περὶ ταῦτά μοι δοκεῖ Ἄντ 164
ὁ θυγατροποιὸς μάλιστα κηραίνειν ἄρρεν καὶ τέλειον ἐν
ψυχῇ φυτὸν ἀναθρέψαι μὴ δυνάμενος· δύο γὰρ θυγατέρας
25 ἐκ τῆς λιθουμένης γυναικὸς ἔσχηκεν, ἣν εὐθυβόλῃ χρη-
σάμενος ὀνόματι καλέσειεν ἂν τις συνήθειαν, ἐχθρὰν φύσιν
ἀληθείας, καὶ ὁπότε ἄγοι τις αὐτήν, ὕστερίζουσαν καὶ
περιβλεπομένην τὰ ἀρχαῖα καὶ σύντροφα καὶ ἀψύχου
τρόπον στήλης ἐν μέσοις αὐτοῖς καταμένουσαν. τῶν δὲ 165
30 θυγατέρων ἡ μὲν πρεσβυτέρα κεκλήσεται βουλή, συναίνεσις
δὲ ἡ νεωτέρα· τῷ μὲν γὰρ βουλευσασθαι τὸ συναινεῖν
ἔπεται, συναίνεσας δ' οὐδὲ εἰς ἔτι βουλεύεται. καθίσας

- οὖν ὁ νοῦς ἐν τῷ ἑαυτοῦ συνεδρίῳ διακινεῖν ἄρχεται τὰς
 θυγατέρας καὶ μετὰ μὲν τῆς πρεσβυτέρας, βουλῆς, σκοπεῖ-
 σθαί τε καὶ διερευνᾶν ἕκαστα, μετὰ δὲ τῆς νεωτέρας,
 συναινέσεως, ἐπινεύειν ῥαδίως τοῖς ἐπιτυχοῦσι καὶ ὡς φίλα
 τὰ ἐχθρὰ ἀσπάζεσθαι, δέλεαρ εἶ τι μικρὸν ἡδονῆς αὐτὸ 5
 166 μόνον ἀφ' ἑαυτῶν ἐνδοιψῇ. ταῦτα δὲ νήφων μὲν λογισμὸς
 οὐκ ἀνέχεται, μέθῃ δὲ κατεσχημένος καὶ ὥσπερ ἔξοινος
 ὢν· (41.) οὐδὲ λέγεται· „ἐπότισαν τὸν πατέρα οἶνον“ (Gen.
 19, 33). ἀναισθησία παντελής, ἱκανὸν δοκεῖν εἶναι βου-
 λεύεσθαι τὸν νοῦν ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ συμφέροντα ἢ τοῖς 10
 ὁπωσοῦν φανεῖσιν, ὡς τὸ ἀληθὲς πάγιον ἐν ἑαυτοῖς
 ἔχουσι, συναινέσαι, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μηδαμῇ μη-
 δαμῶς ἱκανῆς οὔσης ἢ ἐκ περισκέψεως τὸ σαφὲς εὑρεῖν ἢ
 τὰ μὲν ὡς ἀληθῆ καὶ συμφέροντα ἐλέσθαι, τὰ δ' ὡς
 167 ψευδῆ καὶ βλάβης αἷτια | ἀποστραφῆναι. πολὺ γὰρ σκότος p.383M.
 τῶν ὄντων καὶ σωμάτων καὶ πραγμάτων κατακεχυμένον 16
 οὐκ ἔα τὴν ἐκάστου φύσιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ βιασάμενός τις
 ὑπὸ περιεργίας ἢ τοῦ φιλομαθοῦς ἐθελήσῃ διακῦψαι,
 καθάπερ οἱ πεπηρωμένοι προσπταίων τοῖς ἐν ποσὶ, πρίν
 τι λαβεῖν, ἀναπесῶν ὑστερίζει ἢ ταῖς χερσὶν ἐφαπτόμενος 20
 τὰ ἄδηλα εἰκάζει στοχασμὸν πρὸ ἀληθείας κτώμενος.
 168 οὐδὲ γὰρ εἰ θαυματοῦσα παιδεῖα παραπέμποι τὸν νοῦν
 φῶς ἀψαμένη τὸ οἰκεῖον ἐπὶ τὴν τῶν ὄντων θέαν, ὄνῃσαι
 δύναιτ' ἂν μᾶλλον ἢ βλάψαι· τὸ γὰρ βραχὺ φέγγος ὑπὸ
 πολλοῦ σκότους σβέννυσθαι πέφυκε, σβεσθέντος δὲ ἀνω- 25
 169 φελῆς πᾶσα ὄψις. τὸν μέντοι σεμνυνόμενον ἢ ἐπὶ τῷ βου-
 λεύεσθαι ἢ ἐπὶ τῷ τὰ μὲν αἰρεῖσθαι τὰ δὲ φεύγειν ἱκανῶς
 δύνασθαι διὰ τούτων ὑπομνηστέον· εἰ μὲν ἀπὸ τῶν αὐτῶν
 τὰς αὐτὰς ἀεὶ συνέβαινε προσπίπτειν ἀπαρallάκτους φαν-
 τασίας, ἦν ἴσως ἀναγκαῖον τὰ τε ἐν ἡμῖν αὐτοῖς φύσει 30
 κατασκευασθέντα διττὰ κριτήρια, αἰσθησίν τε καὶ νοῦν,
 ὡς ἀψευδῆ καὶ ἀδέκαστα θαυμάζειν καὶ περὶ μηδενὸς

- ἐνδοιάζοντας ἐπέχειν, ἀλλὰ τοῖς ἅπαξ φανεῖσι πιστεύοντας
 τὰ μὲν αἰρεῖσθαι, τὰ δὲ ἔμπαλιν ἀποστρέφεσθαι. ἐπειδὴ 170
 δὲ διαφόρως ἀπ' αὐτῶν εὐρίσχόμεθα κινούμενοι, βέβαιοι
 περὶ οὐδενὸς οὐδὲν ἂν ἔχοιμεν εἰπεῖν, ἅτε μὴ ἐστῶτος τοῦ
 5 φανέντος, ἀλλὰ πολυτρόποις καὶ πολυμόρφοις χρωμένου
 ταῖς μεταβολαῖς. (42.) ἀνάγκη γὰρ ἀνιδρύτου τῆς φαν-
 τασίας οὐσης ἀνιδρυτον εἶναι καὶ τὴν ἐπ' αὐτῇ κρίσιν.
 αἷτια δὲ τούτου πολλὰ· πρῶτον μὲν αἱ ἐν τοῖς ζῳοῖς οὐ 171
 καθ' ἓν μέρος ἀλλὰ σχεδὸν περὶ πάντα ἀμύθητοι διαφοραί,
 10 αἱ περὶ τὴν γένεσιν καὶ κατασκευὴν αὐτῶν, αἱ περὶ τὰς
 τροφὰς καὶ διαίτας, αἱ περὶ τὰς αἰρέσεις καὶ φυγὰς, αἱ
 περὶ τὰς αἰσθητικὰς ἐνεργείας τε καὶ κινήσεις, αἱ περὶ τὰς
 τῶν κατὰ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀμυθήτων παθῶν ιδιότητας.
 χωρὶς γὰρ τῶν κρινόντων ἴδε καὶ τῶν κρινομένων ἓνα, οἷα 172
 15 τὸν χαμαιλέοντα, τὸν πολύποδα· τὸν μὲν γέ φασι τὴν
 χροάν ἀλλάττοντα τοῖς ἐδάφεσιν ὁμοιοῦσθαι καθ' ὧν
 εἴωθεν ἔρπειν, τὸν δὲ ταῖς κατὰ θαλάττης πέτραις, ὧν ἂν
 περιδράξῃται, τάχα πού τῆς σωτηρίου φύσεως ἀλεξίκακον
 συλλήψεως δωρησαμένης τὴν εἰς τὸ πολυχρῶματον αὐτοῖς
 20 τροπὴν φάρμακον. τὸν δὲ αὐχένα τῆς περιστερᾶς ἐν ἥλια 173
 καὶς αὐγαῖς οὐ κατενόησας μυρίας χρωμάτων ἀλλάττοντα
 ἰδέας; ἢ οὐχὶ φοινικοῦν καὶ κυανοῦν, πυρωπὸν τε αὐ καὶ
 ἀνθρακκοειδές, ἔτι δὲ ὠχρὸν καὶ ἐρυθρὸν καὶ ἄλλα παντο-
 दाπὰ ἴσχει χρώματα, ὧν οὐδὲ τὰς κλήσεις ῥάδιον ἀπο-
 p.384 M. μνημονεῦσαι; φασὶ μέντοι καὶ ἐν Σκύθαις τοῖς | καλοῦμένοις 174
 26 Γελώοις θαυμασιώτατόν τι γίνεσθαι σπανίως μὲν, γίνεσθαι
 δ' ὁμῶς θηρίον, ὃ καλεῖται τάρανδρος, μέγεθος μὲν βοῶς
 οὐκ ἀποδέον, ἐλάφω δὲ τὸν τοῦ προσώπου τύπον ἐμφε-
 ρέστατον· λόγος ἔχει τοῦτο μεταβάλλειν αἰετὰς τὰς τρίχας
 30 πρὸς τε τὰ χωρία καὶ τὰ δένδρα καὶ πάνθ' ἀπλῶς οἷς ἂν
 ἐγγὺς ἰστῇται, ὥς διὰ τὴν τῆς χροᾶς ὁμοιότητα λανθάνειν
 τοὺς ἐντυγχάνοντας καὶ ταύτῃ μᾶλλον ἢ τῇ περὶ σῶμα

- 175 ἀλκῇ δυσθήρατον εἶναι. ταῦτα δὲ καὶ τὰ τούτοις ὁμοία
πίστεις ἐναργεῖς ἀκαταληψίας εἰσὶν, (43.) ἔπειτα δὲ αἱ
μηκέτι τῶν ζώων ἀπάντων, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων ἰδίᾳ πρὸς
176 ἀλλήλους περὶ πάντα ποιικιλίαι. οὐ γὰρ μόνον ἄλλοτε
ἄλλως τὰ αὐτὰ κρίνουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐτέρως ἕτεροι ἡδονάς 5
τε καὶ ἀγδίας ἔμπανιν τῶν αὐτῶν λαμβάνοντες· οἷς γὰρ
δυστηρέστησαν ἔνιοι, ἐτέρωφθησαν ἄλλοι, καὶ κατὰ τοῦναν-
τίον ἅπερ ὡς φίλα καὶ οἰκεῖα ἐπισπασάμενοί τινες ἐδεξιώ-
σαντο, ταῦθ' ἕτεροι ὡς ἀλλότρια καὶ δυσμενῇ μακράν ἀφ'
177 ἑαυτῶν ἐσκοράκισαν. ἥδη γοῦν ἐν θεάτρῳ πολλαίαι παρα- 10
τυχῶν εἶδον ὑφ' ἐνὸς μέλους τῶν ἀγωνιζομένων ἐπὶ τῆς
σκηνῆς τραγωδῶν ἢ κιθαρωδῶν τοὺς μὲν οὕτως ἀχθέντας,
ὡς ἀνεγειρομένους καὶ συνηχοῦντας ἄκοντας τὰ πρὸς
ἔπαινον ἐκφωνεῖν, τοὺς δὲ οὕτως ἀτρώτως ἔχοντας, ὡς
μηδὲν τῶν ἀψύχων βάρηων ἐφ' οἷς καθέζονται ταύτῃ 15
γοῦν διαφέρειν ἂν νομισθῆναι, ἐνίους δ' οὕτως ἀλλοτριω-
θέντας, ὡς καὶ τὴν θέαν οἴχεσθαι καταλιπόντας, ἔτι καὶ
προσαποσεισμένους ἑκατέρᾳ τῶν χειρῶν τὰ ὦτα, μὴ ἄρα
τι ἔναυλον ἀπολειφθὲν ἀγδίαν ὑπηχοῦν δυσκόλοις καὶ
178 δυσαρέστοις ψυχαῖς ἐργάσθαι. καίτοι τί ταῦτά φαμεν; 20
αὐτός τις εἷς ὧν ἕκαστος ἐφ' ἑαυτοῦ, τὸ παραδοξότατον,
μυρίας μεταβολὰς καὶ τροπὰς δεχόμενος κατὰ τε σῶμα καὶ
ψυχὴν τοτὲ μὲν αἰρεῖται, τοτὲ δ' ἀποστρέφεται οὐδαμῶς
μεταβάλλοντα, μένειν δ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς πεφυκῆτα κατα-
179 σκευῆς· οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ ὑγιαίνουσι καὶ νοσοῦσι προσπίπτειν 25
φιλεῖ, οὐδὲ ἐργηγορόσι καὶ κοιμωμένοις, οὐδὲ ἡβῶσι καὶ
γεγηρακόσι· καὶ ἐστὼς μέντοι καὶ κινούμενός τις ἐτέρας
ἔλαβε φαντασίας, καὶ θαρρῶν καὶ δεδιώς ἔμπανιν, ἔτι
μέντοι λυπούμενός τε καὶ χαίρων, καὶ φιλῶν καὶ τοῦναν-
180 τίον μισῶν. καὶ τί δεῖ μακρηγοροῦντα περὶ τούτων 30
ἐνοχλεῖν; συνελόντι γὰρ φράσαι πᾶσα ἡ σώματος καὶ
ψυχῆς κατὰ φύσιν τε αὐ καὶ παρὰ φύσιν κινήσεις αἰτία p.385 M.

τῆς περὶ τὰ φαινόμενα ἀσάτου φροῆς γίνεται μαχόμενα
 καὶ ἀσύμφωνα προσβαλλούσης ὀνειράτα. (44.) γίνεται δ' 181
 οὐχ ἥκιστα τὸ περὶ τὰς φαντασίας ἀσάτον καὶ παρὰ τὰς
 θέσεις καὶ παρὰ τὰ διαστήματα καὶ παρὰ τοὺς τόπους, οἷς
 5 ἕκαστα ἐμπεριέχεται. ἡ τοὺς κατὰ θαλάττης ἰχθύς οὐχ 182
 ὁρῶμεν, ὅποτε τὰς πτέρυγας διατείνοντες ἐννήχοιντο, μεί-
 ζους αἰετὶ τῆς φύσεως προφαινομένους; καὶ τὰς εἰρεσίας
 μέντοι, κἂν σφόδρα ὥσιν εὐθυτενεῖς, κεκλασμένας ὁρᾶσθαι
 συμβαίνει καθ' ὕδατος. τὰ γε μὴν πορρωτάτω ψευδεῖς 183
 10 προσβάλλοντα φαντασίας τὸν νοῦν εἴωθεν ἀπατᾶν· ἄψυχα
 γὰρ ἔστιν ὅτε ὄντα ὑπετοπήθη ζῶα εἶναι καὶ τοῦναντίον
 τὰ ἔμψυχα ἄψυχα, ἔτι δὲ τὰ ἐστῶτα κινεῖσθαι καὶ τὰ
 κινούμενα ἐστάναι, καὶ τὰ μὲν προσιόντα ἐξαναχωρεῖν, τὰ
 δὲ ἀπιόντα πάλιν προσέρχεσθαι, καὶ βραχύτατα μὲν τὰ
 15 περιμηκέστατα, περιφερῇ δ' αὖ τὰ πολυγώνια. καὶ μυρία
 ἄλλα ὑπὸ τῆς φανεράς ὀψεως ψευδογραφεῖται, οἷς οὐκ ἂν
 τις εὖ φρονῶν ὥς βεβαίοις συνεπιγράψαιτο. (45.) τί δ' 184
 αἱ ἐν τοῖς σκευαζομένοις ποσότητες; παρὰ γὰρ τὸ πλεόν
 ἢ ἔλαττον αἶτε βλάβαι καὶ ὠφέλειαι συνίστανται, καθάπερ
 20 ἐπὶ μυρίων ἄλλων καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὴν ἰατρικὴν
 ἐπιστήμην ἔχει φαρμάκων· ἡ γὰρ ἐν ταῖς συνθέσεσι 185
 ποσότης ὕροις καὶ κανόσι μεμέτρηται, ὧν οὔτε ἐντὸς
 κάμψαι οὔτε περαιτέρω προελθεῖν ἀσφαλές — τὸ μὲν γὰρ
 ἔλαττον χαλᾷ, τὸ δὲ πλεόν ἐπιτείνει τὰς δυνάμεις· βλαβερόν
 25 δ' ἐκάτερον, τὸ μὲν ἀδυνατοῦν ἐνεργῆσαι δι' ἀσθένειαν,
 τὸ δὲ βλάψαι βιαζόμενον διὰ καρτερωτάτην ἰσχύν —,
 λειότησί τε αὖ καὶ τραχύτησι, πυκνότησί τε αὖ καὶ πιλή-
 σεσι καὶ τοῦναντίον μανότησι καὶ ἐξαπλώσεσι τὸν εἰς
 βοήθειαν καὶ βλάβην ἔλεγχον ἐναργῶς διασυνίστησιν. ἀλλὰ 186
 30 μὴν οὐδὲ ἐκείνῳ τις ἀγνοεῖ, ὅτι τῶν ὄντων σχεδὸν ἐξ
 αὐτοῦ καὶ καθ' αὐτὸ νενόηται τὸ παράπαν οὐδέν, τῇ δὲ
 πρὸς τὸ ἐναντίον παραθέσει δοκιμάζεται, οἷον τὸ μικρόν

- παρὰ τὸ μέγα, τὸ ξηρὸν παρὰ τὸ ὑγρὸν, παρὰ τὸ ψυχρὸν
τὸ θερμὸν, παρὰ τὸ βαρὺ τὸ κοῦφον, τὸ μέλαν παρὰ τὸ
λευκόν, τὸ ἀσθενὲς παρὰ τὸ ἰσχυρόν, τὰ ὀλίγα παρὰ
187 τὰ πολλά. κατὰ τὸ παραπλήσιον μέντοι καὶ ὅσα ἐπ'
ἀρετὴν ἢ κακίαν ἀναφέρεται, τὰ ὠφέλιμα διὰ τῶν βλα- 5
βερῶν γνωρίζεται, τὰ καλὰ τῇ τῶν αἰσχυρῶν ἀντιθέσει,
τὰ δίκαια καὶ κοινῶς ἀγαθὰ τῇ τῶν ἀδίκων καὶ κακῶν
παραθέσει, καὶ πάντα μέντοι τὰ ἄλλα ὅσα ἐν κόσμῳ
σκοπῶν ἂν τις εὖροι κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον λαμβάνοντα
τὴν ἐπίκρισιν· ἐξ ἑαυτοῦ μὲν γὰρ ἕκαστον ἀκατάληπτον, 10
ἐκ δὲ τῆς πρὸς ἕτερον συγκρίσεως γνωρίζεσθαι δοκεῖ.
188 τὸ δὲ μὴ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖν | ἱκανόν, τῆς δὲ ἀφ' ἑτέρου p.386 M.
χρηῖζον συνηγορίας, ἀβέβαιον εἰς πίστιν· ὥστε καὶ ταύτῃ
τοὺς εὐχερῶς ὁμολογοῦντας ἢ ἀρνούμενους περὶ παντός
189 οὐτινος(οῦν) ἐλέγχεσθαι. καὶ τί θαυμαστόν; προσωτέρω 15
γάρ τις χωρήσας τῶν πραγμάτων καὶ εἰλικρινέστερον αὐτὰ
αὐγασάμενος εἴσεται τοῦθ', ὅτι ἐν οὐδὲν καθ' ἀπλὴν ἡμῖν
τὴν ἑαυτοῦ προσπίπτει φύσιν, ἀλλὰ πάντα μίξεις πολυ-
190 πλοκωτάτας ἔχοντα καὶ κράσεις. (46.) αὐτίκα τῶν χρω-
μάτων ἀντιλαμβανόμεθα πῶς; ἄρ' οὐ σὺν ἀέρι καὶ φωτί, 20
τοῖς ἐκτός, καὶ τῷ κατ' αὐτὴν τὴν ὄψιν ὑγρῷ; γλυκὺ δὲ
καὶ πικρὸν τίνα τρόπον δοκιμάζεται; μὴ δίχα τῶν καθ'
ἡμᾶς αὐτοὺς ἐνστομίῳν χυλῶν ὅσοι κατὰ φύσιν ἢ παρὰ
φύσιν; οὐ δῆπου; τί δ'; αἱ ἀπὸ τῶν ἐπιθυμιωμένων
ὁσμαι μὴ τὰς ἀπλᾶς (καὶ) εἰλικρινεῖς τῶν σωμάτων φύσεις 25
παριστᾶσιν; ἢ τὰς κεκραμένας ἐκ τε αὐτῶν καὶ ἀέρος, ἔστι
δ' ὅτε καὶ τοῦ τήκοντος τὰ σώματα πυρὸς καὶ τῆς κατὰ
191 τοὺς μυκτῆρας δυνάμεως; ἐκ δὲ τούτων συνάγεται, ὅτι
οὔτε χρωμάτων ἀντιλαμβανόμεθα, ἀλλὰ τοῦ συνισταμένου
κράματος ἐκ τε τῶν ὑποκειμένων καὶ φωτός, οὔτε ὁσμῶν, 30
ἀλλὰ μίγματος, ὅπερ συνέστη διὰ τε τοῦ ῥυέντος ἀπὸ τῶν
σωμάτων καὶ τοῦ πανδεχοῦς ἀέρος, οὔτε χυλῶν, ἀλλὰ

τοῦ γενομένου διὰ τε τοῦ προσιόντος γευστοῦ καὶ τῆς
 κατὰ τὸ στόμα ὑγρᾶς οὐσίας. (47.) τούτων δὲ τοῦτον 192
 ἔχόντων τὸν τρόπον εὐήθειαν ἢ προπέτειαν ἢ ἀλαζονείαν
 ἄξιον καταγινώσκειν τῶν ἢ ὁμολογεῖν ἢ ἀρνεῖσθαι περὶ
 5 παντὸς οὐτινοσοῦν ῥαδίως ὑπομενόντων. εἰ μὲν γὰρ αἱ
 ἀπλαῖ δυνάμεις ἐκποδῶν, αἱ δὲ μικταὶ καὶ ἐκ πλειόνων
 συνηρανισμέναι προὔπτοι, ἀμήχανον δὲ καὶ τὰς ἀοράτους
 ἰδεῖν καὶ διὰ τῶν κεκραμένων τὸν ἐκάστης τῶν συνερανι-
 σθεισῶν τύπον ἰδέειν κατανοῆσαι, τί ἂν εἴη λοιπὸν ἢ τὸ
 10 ἐπέχειν [ἀναγκαῖον]; ἐκεῖνα δ' ἡμᾶς οὐ παρακαλεῖ μὴ λίαν 193
 τοῖς ἀφανέσι προπιστεύειν, ἃ σχεδὸν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰ-
 κουμένην ἀνακέχεται κοινὸν Ἕλλησιν ὁμοῦ καὶ βαρβάροις
 ἐπάγοντα τὸν ἐκ τοῦ κρίνειν ὀλισθόν; τίνα οὖν ταῦτ' ἐστίν;
 ἀγωγαὶ δῆπουθεν αἱ ἐκ παιδῶν καὶ ἔθῃ πάτρια καὶ παλαιοὶ
 15 νόμοι, ὧν ἐν οὐδὲν ὁμολογεῖται ταῦτόν εἶναι παρὰ πᾶσιν,
 ἀλλὰ κατὰ χώρας καὶ ἔθνη καὶ πόλεις, μᾶλλον δὲ καὶ
 κατὰ κώμην καὶ οἰκίαν ἐκάστην, ἄνδρα μὲν οὖν καὶ
 γυναικα καὶ νῆπιον παῖδα τοῖς ὅλοις διακέκριται· τὰ γοῦν 194
 αἰσχροὶ παρ' ἡμῖν ἐτέροις καλά, καὶ τὰ πρέποντα ἀπρεπῆ,
 20 καὶ τὰ δίκαια ἄδικα, καὶ ἀνόσια μὲν τὰ ὅσια, νόμιμα δ'
 αὖ τὰ παράνομα, ἔτι δὲ ψεκτὰ τὰ ἐπαινετὰ καὶ ὑπόδικα
 τὰ τιμῆς ἄξια καὶ ὅσα ἄλλα ἐναντία ταῦτα νομίζουσι.
 p.387 M. καὶ τί δεῖ μακρηγορεῖν τὸν ὑπὸ | ἐτέρων ἀναγκαιοτέρων 195
 μεθελκόμενον; εἰ μέντοι βουλευθεῖη τις ὑπὸ μηδεμιᾶς
 25 ἄλλης καينوτέρας θεᾶς ἀγόμενος, ἐνευκαιρήσας τῷ προτε-
 θέντι κεφαλαίῳ τὰς ἐκάστων ἀγωγὰς καὶ ἔθῃ καὶ νόμους
 ἐπιέναι χωρῶν, ἐθνῶν, πόλεων, τόπων, ὑπηκόων ἡγε-
 μόνων, ἐνδόξων ἀδόξων, ἐλευθέρων οἰκετῶν, ἰδιωτῶν ἐπι-
 στημόνων, οὐχ ἡμέραν μίαν οὐδὲ δύο, ἀλλὰ οὐδὲ μῆνα ἢ
 30 ἐνιαυτόν, τὸν δὲ ἅπαντα ἑαυτοῦ κατατρίψει βίον, κἄν αἰῶνι
 χρήσῃται μακρῷ, καὶ οὐδὲν ἤττον πολλὰ ἀδιερούνητα καὶ
 ἀπερίσχεπτα καὶ ἄφωνα λήσει καταλιπών. οὐκοῦν ἄλλων 196

- παρ' ἄλλοις οὐ βραχεῖ μόνον διεστηκότων, ἀλλὰ καὶ τοῖς
 ὅλοις ἀπαθόντων, ὡς ἀντισταεῖν καὶ διαμάχεσθαι, ἀνάγκη
 καὶ τὰς προσπιπτούσας διαφέρειν φαντασίας καὶ τὰς κρίσεις
 197 ἀλλήλαις πεπολεμῶσθαι. (48.) ὧν ὑπαρχόντων τίς οὕτως
 ἔκφρων ἐστὶ καὶ παραληρὸς, ὡς φάναι παγίως, ὅτι τὸ 5
 τοιόνδε ἐστὶ δίκαιον ἢ φρόνιμον ἢ καλὸν ἢ συμφέρον; ὁ
 γὰρ ἂν οὕτος ὀρίσῃ, τάναντία μεμελετηκώς ἐκ παιδῶν
 198 ἕτερος ἀκυρώσει. ἐγὼ δ' οὐ τεθαύμακα, εἰ πεφορημένος
 καὶ μιγὰς ὄχλος, ἐθῶν καὶ νόμων τῶν ὅπως οὖν εἰσηγμένων
 ἀκλεῆς δοῦλος, ἀπ' αὐτῶν ἔτι σπαργάνων ὑπακούειν ὡς 10
 ἂν δεσποτῶν ἢ τυράννων ἐκμαθὼν, κατακεκονδυλισμένος
 τὴν ψυχὴν καὶ μέγα καὶ νεανικὸν φρόνημα λαβεῖν μὴ
 δυνάμενος πιστεύει τοῖς ἅπασι παραδοθεῖσι καὶ τὸν νοῦν
 ἐάσας ἀγύμναστον ἀδιερυνήτοις καὶ ἀνεξετάστοις συναινε-
 σεσί τε καὶ ἀρνήσεσι χρῆται, ἀλλ' εἰ καὶ τῶν λεγομένων 15
 φιλοσόφων ἢ πληθὺς τὸ ἐν τοῖς οὖσι σαφές καὶ ἀψευδές
 ἐπιμορφάζουσα θηρᾶν κατὰ στίφη καὶ λόχους διακίεῖται
 καὶ δόγματα ἀσύμφωνα, πολλάκις δὲ καὶ ἐναντία οὐ περὶ
 ἑνὸς τίθεται τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ σχεδὸν περὶ πάντων
 μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἐν οἷς αἱ ζητήσεις συνίστανται· 20
 199 οἱ γὰρ ἄπειρον τὸ πᾶν εἰσηγούμενοι τοῖς πεπερασμένον
 εἶναι λέγουσιν ἢ οἱ τὸν κόσμον ἀγέννητον τοῖς γενητὸν
 ἀποφαινομένοις ἢ οἱ χωρὶς ἐπιστάτου καὶ ἡγεμόνος ἀλόγου
 καὶ ἀπαυτοματιζούσης ἐξάψαντες φορᾶς τοῖς ὑπολαμβάνουσι
 πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν ὅλου καὶ τῶν μερῶν θαυμαστὴν 25
 τιν' εἶναι ἡνιοχοῦντος καὶ κυβερνῶντος ἀπταίστως καὶ σω-
 τηρίως θεοῦ πῶς ἂν δύναιντο τὰς αὐτάς καταλήψεις τῶν
 200 ὑποκειμένων ποιεῖσθαι πραγμάτων; αἱ δὲ περὶ τὴν τάγαθοῦ
 σχέψιν φαντασίαι ἄρ' οὐκ ἐπέχειν μᾶλλον ἢ ὁμολογεῖν βιά-
 ζονται τῶν μὲν ἀγαθὸν εἶναι νομιζόντων μόνον τὸ καλὸν 30
 καὶ θησαυριζόμενων αὐτὸ ἐν ψυχῇ, τῶν δὲ πρὸς πλείω
 κατακερματιζόντων καὶ ἄχρι σώματος καὶ τῶν ἐκτὸς ἀπο-

τεινόντων; οὗτοι λέγουσι τὰς μὲν τυχεράς εὐπραγίας 201
δορυφόρους εἶναι σώματος, ὑγείαν δὲ καὶ ἰσχὺν καὶ τὸ
p.388 M. | ὀλόκληρον καὶ ἀκρίβειαν αἰσθητηρίων καὶ ὅσα ὁμοιότροπα
τῆς βασιλίδος ψυχῆς· τρισὶ γὰρ τῆς τάγαθοῦ φύσεως κεχρη-
5 μένης τάξεις τὴν μὲν τρίτην καὶ ἐξωτάτην τῆς δευτέρας καὶ
ὑπεικούσης πρόμαχον εἶναι, τὴν δὲ δευτέραν τῆς πρώτης
μέγα πρόβλημα καὶ φυλακτήριον γεγενῆσθαι καὶ περὶ 202
αὐτῶν τούτων μέντοι καὶ βίων διαφορᾶς καὶ τελῶν πρὸς
ἃ χρὴ τὰς πράξεις ἀπάσας ἀναφέρεσθαι καὶ μυρίων ἄλλων
10 ὅσα τε ἡ λογικὴ καὶ ἡθικὴ καὶ φυσικὴ πραγματεία περιέ-
χει γεγονῶσι σκέψεις ἀμύθητοι, ὧν ἄχρι τοῦ παρόντος
οὐδεμία παρὰ πᾶσι τοῖς σκεπτικοῖς συμπεφώνηται.
(49.) οὐκ εἰκότως οὖν τῶν δυεῖν θυγατέρων, βουλῆς τε 203
καὶ συναιρέσεως, ἀρμοσθαισῶν καὶ συνευνασθαισῶν ὁ νοῦς
15 ἀγνοίᾳ ἐπιστήμης χρώμενος εἰσάγεται; λέγεται γὰρ ὅτι
„οὐκ ἤδει ἐν τῷ κοιμηθῆναι αὐτάς καὶ ἀναστῆναι“ (Gen.
19,33. 35)· οὕτε γὰρ ὕπνον οὕτε ἐγρήγορσιν οὕτε σχέσιν 204
οὕτε κίνησιν ἔοικε σαφῶς καὶ παγίως καταλαμβάνειν, ἀλλὰ
καὶ ὅποτε ἄριστα βεβουλευθῆναι δοκεῖ, τότε μάλιστα ἀβου-
20 λότατος ὧν εὐρίσκεται τῶν πραγμάτων μὴ ὅμοιον τοῖς
προσδοκηθεῖσι λαβόντων τὸ τέλος· καὶ ὅποτε συνεπιγράφε- 205
σθαὶ τισιν ὡς ἀληθέσιν ἔδοξε, τὴν ἐπ' εὐχερείᾳ καρποῦται
κατάγνωσιν, ἀπίστων καὶ ἀβεβαίων, οἷς πρότερον ὡς βε-
βαιιοτάτοις ἐπίστευε, φαινομένων· ὥστε εἰς τὰ ἐναντία, ὧν
25 ὑπετόπησέ τις, εἰωθότων περιστασθαι τῶν πραγμάτων
ἀσφαλέστατον τὸ ἐπέχειν εἶναι.

(50.) Διειλεγμένοι δὴ περὶ τούτων ἱκανῶς ἐπὶ τὰ 206
ἀκόλουθα τῷ λόγῳ τρεψόμεθα. ἔφαμεν τοίνυν ἐκ τοῦ
μεθύειν καὶ τὴν πολλοὺς πολλάκις μεγάλα βλάπτουσαν
30 γαστριμαργίαν δηλοῦσθαι, ἥ τοὺς χρωμένους ἔστιν ἰδεῖν,
κἂν τὰς τοῦ σώματος δεξαμενάς ἀποπληρωθῶσι πάσας,
ἔτι κενοὺς τὰς ἐπιθυμίας ὄντας· οὗτοι κἂν ὑπὸ πλήθους 207

- ὧν ἐνεφορήσαντο διακορεῖς γενόμενοι πρὸς ὀλίγον χρόνον
καθάπερ οἱ πεπονηκότες ἀθλήται τὰ σώματα διαπνεύσωσι,
208 πάλιν ἐπαποδύονται τοῖς αὐτοῖς ἀγωνίσμασιν. ὁ γοῦν
βασιλεὺς τῆς Αἰγυπτίας χώρας, τοῦ σώματος, τῷ μέθης
ὑπηρέτῃ δόξας οἰνοχόῳ δυσχερᾶναι πάλιν οὐκ εἰς μακρὰν 5
καταλλαττόμενος ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις εἰσάγεται τοῦ τὰς
ἐπιθυμίας ἀναρρηγνύοντος πάθους ὑπομνησθεὶς ἐν ἡμέρᾳ
γενέσεως φθαρτῆς, οὐκ ἐν ἀφθάρτῳ τοῦ ἀγενήτου φωτός·
λέγεται γὰρ ὅτι „ἡμέρα γενέσεως ἦν Φαραῶ“ (Gen.
40, 20), ἥνικα ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου τὸν ἀρχιοινοχόον ἐπὶ 10
209 σπονδαῖς μετεπέμφατο· τοῦ γὰρ φιλοπαθοῦς ἴδιον λαμπρὰ
τὰ | γενητὰ καὶ φθαρτὰ ἡγεῖσθαι διὰ τὸ νυκτὶ καὶ σκότῳ p.389 M.
κεχρῆσθαι βαθεῖ πρὸς τὴν τῶν ἀφθάρτων ἐπιστήμην· οὐ
χάριν εὐθὺς τὴν ἐξάρχουσαν ἡδονῆς μέθην καὶ τὸν ὑπηρε-
210 τὴν αὐτῆς δεξιούται. (51.) τρεῖς δ' εἰσὶν οἱ τῆς ἀκο- 15
λάστου καὶ ἀκράτορος ψυχῆς ἐστιοῦχοί τε καὶ θεραπευταί,
ἀρχισιτοποιός, ἀρχιοινοχός, ἀρχιμάγειρος, ὧν ὁ θαυμασιώ-
τατος μέμνηται Μωσῆς διὰ τούτων· „καὶ ὠργίσθη Φαραῶ
ἐπὶ τοῖς δυσὶν εὐνούχοις, ἐπὶ τῷ ἀρχιοινοχόῳ καὶ ἐπὶ τῷ
ἀρχισιτοποιῷ, καὶ ἔθετο αὐτοὺς ἐν φυλακῇ παρὰ τῷ 20
ἀρχιδεσμοφύλακι“ (Gen. 40, 2.3). ἔστι δὲ καὶ ὁ ἀρχι-
μάγειρος εὐνούχος· λέγεται γὰρ ἐτέρωθι· „κατήχθη δὲ
'Ιωσήφ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐκτέτατο αὐτὸν εὐνούχος Φαραῶ,
ἀρχιμάγειρος“ (Gen. 39, 1), καὶ πάλιν· „ἀπέδοντο τὸν
'Ιωσήφ τῷ σπᾶδοντι Φαραῶ, ἀρχιμαγείρῳ“ (Gen. 37, 36). 25
211 τίνος δὴ χάριν οὗτ' ἀνὴρ οὔτε γυνὴ τῶν λεχθέντων
οὐδὲν ἀπλῶς ἐπιτέτραπται; ἢ ὅτι σπείρειν μὲν ἄνδρες
γονὰς ὑποδέχασθαι δὲ γυναῖκες ἐκ φύσεως πεπαιδευνται,
ὧν τὴν εἰς ταὐτὸ σύνοδον αἰτίαν γενέσεως καὶ τῆς τοῦ
παντὸς διαμονῆς εἶναι συμβέβηκεν, ἀγόνου δὲ καὶ ἐστειρω- 30
μένης, μᾶλλον δὲ ἐξευνουχισμένης ψυχῆς σιτίοις πολυ-
τελέσει καὶ ποτοῖς καὶ ὄψων περιέργοις παραρτύσει χαίρειν

μήτε τὰ ἀρετῆς ἄρρενα ὡς ἀληθῶς σπέρματα καταβάλ-
 λεσθαι δυναμένης μήτε τὰ καταβληθέντα παραδέεσθαι καὶ
 ἀναθρέψασθαι, ἀλλ' οἷα λυπρὰν ἄρουραν καὶ λιθώδη πρὸς
 διαφθορὰν μόνον πεφυκέναι τῶν ἀεὶ ζῆν ὀφειλόντων; δόγμα 212

5 ὃν τίθεται κοινωφελέστατον, ὅτι πᾶς ὁ δημιουργὸς ἡδονῆς
 σοφίας ἐστὶν ἄγονος οὔτε ἄρρην ὦν οὔτε θήλειαν, διὰ τὸ
 μήτε διδόναι μήτε λαμβάνειν τὰ πρὸς ἀφθαρσίαν ἱκανὸς
 εἶναι σπέρματα, μελετᾷν δ' αἰσχίστην κατὰ τοῦ βίου
 μελέτην, φθείρειν τὰ ἀφθάρτα καὶ σβεννύναι τὰ μένοντα

10 τῆς φύσεως λαμπάδια ἄσβεστα. τῶν τοιούτων οὐδενὶ ἐπι- 213
 τρέπει Μωυσῆς εἰς ἐκκλησίαν ἀφικνεῖσθαι θεοῦ· λέγει γὰρ
 ὅτι „θλαδίας καὶ ἀποκεκομμένος οὐκ εἰσελεύσεται εἰς ἐκ-
 κλησίαν κυρίου“ (Deut. 23, 1). (52.) τί γὰρ τῷ σοφίας
 ἀγόνῳ λόγων ἀκροάσεως ἱερῶν ὄφελος ἐκτετμημένῳ πίστιν

15 καὶ παρακαταθήκην βιωφελεστάτων δογμάτων φυλάξει μὴ 214
 δυναμένῳ; τρεῖς δ' ἄρ' εἰσὶν ἀνθρώπων γένους ἐστιάτορες,
 ἀρχισιτοποιός, οἶνοχόος, ὀψαρτυτής, εἰκότως, ἐπειδὴ τριῶν
 χρήσεώς τε καὶ ἀπολαύσεως ἐφιέμεθα, σιτίων, ὄψου,
 ποτῶν· ἀλλ' οἱ μὲν μόνων τῶν ἀναγκαίων, οἷς πρὸς τε

20 τὸ ὑγιεινῶς καὶ μὴ ἀνελευθέρως ζῆν ἐξ ἀνάγκης χρῶμεθα, 215
 οἱ δὲ ἀμέτρων καὶ σφόδρα περιττῶν, ἃ τὰς ὀρέξεις ἀναρ-
 ρηγνύοντα καὶ τὰς τοῦ σώματος δεξαμενὰς πληθεύει βαρύνοντα

p.390 M. καὶ πιέζοντα μεγάλα καὶ | παντοδαπὰ τίχτειν νοσήματα 216
 φιλεῖ. οἱ μὲν οὖν ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας καὶ παθῶν
 25 ἰδιῶται καθάπερ οἱ ἐν ταῖς πόλεσι δημοτικοὶ ἀμισθὶ καὶ
 ἀνεπαχθῇ βίον ζῶντες, ἅτε ὀλιγοδεεῖς ὄντες, οὐ ποικίλων
 καὶ περιέργων τὴν τέχνην δέονται ὑπηρετῶν, ἀλλ' ἀποικίλῳ
 χρωμένων ὑπηρεσίᾳ, μαγείρων, οἶνοχόων, σιτοποιῶν· οἱ 216
 δὲ ἡγεμονίαν καὶ βασιλείαν νομίζοντες εἶναι τὸ ἡδέως ζῆν

30 καὶ πάντα καὶ μικρὰ καὶ μείζω πρὸς τοῦτ' ἀναφέροντες 217
 ἀρχιμαγείροις καὶ ἀρχιοἰνοχόοις καὶ ἀρχισιτοποιοῖς ὑπηρε-
 ταις ἀξιοῦσι χρῆσθαι, τουτέστιν ἄκρως ἐκπεπονηκόσιν

- 217 ἕκαστον ὧν ἐπετιθήδευσαν· τὰ μὲν γὰρ ἀμήτων καὶ μελι-
 πτήκτων καὶ ἄλλων ἀμυθήτων περμαμάτων ποικιλώτατα γένη
 οὐ μόνον ταῖς τῆς ὕλης διαφοραῖς, ἀλλὰ καὶ τῷ τρόπῳ
 τῆς κατασκευῆς καὶ τοῖς σχήμασι πρὸς οὐ μόνον τὴν
 γεύσεως ἀλλὰ καὶ τὴν ὄψεως ἀπάτην περιειργασμένα οἷ 5
- 218 περὶ σιτοποιίαν ἄχροι μελετῶσι· τὰ δὲ περὶ ἐξέτασιν οἶνου
 θᾶττον ἀναδιδομένου καὶ μὴ κεφαλαλγούς καὶ τοῦναντίον
 ἀνθίμου καὶ εὐωδεστάτου, πολλὴν ἢ ὀλίγην ἀναδεχομένου
 τὴν μεθ' ὕδατος κρᾶσιν εἰς σφοδρὸν καὶ σύντονον ἢ
 πρᾶον καὶ ἀνειμένον ἐπιτηδεῖον πότον καὶ ὅσα τοιουτοῦ- 10
 τροπα ἀρχαιονοχῶν ἐπιτηδεύματα ἐπ' αὐτὸ δὴ τῆς τέχνης
- 219 ἀφιγμένων τὸ τέλος· ἰχθύας δὲ καὶ ὄρνεις καὶ τὰ παρα-
 πλήσια ποικίλως ἀρτυῖσαι καὶ κατασκευάσαι καὶ ὅσα ἄλλα
 ὅσα ἡδῶναι περιττοὶ τὴν ἐπιστήμην εἰσὶν εὐτρεπεῖς ὁψαρ-
 τυταί, μυρία χωρὶς ὧν ἤκουσαν ἢ εἶδον ἄλλ' ἐκ τῆς 15
 συνεχοῦς μελέτης καὶ τριβῆς τῶν εἰς ἀβροδίαιτον καὶ
- 220 θεθρυμμένον τὸν ἀβίωτον βίον ἐπινοῆσαι δεινοί. (53.) ἀλλὰ
 γὰρ οὗτοι πάντες ἐδείχθησαν εὐνοῦχοι, σοφίας ἄγονοι·
 πρὸς ἐν δὲ συμβατηρίους τίθεται σπονδὰς ὁ γαστρὸς βασι-
 λεύς, νοῦς, οἰνοχόος ἦν· φίλοινον γὰρ ὑπερφυῶς τὸ ἀν- 20
 θρώπων γένος καὶ πρὸς μόνον τοῦτο διαφερόντως ἀκό-
 ρεστον, εἴ γε ὕπνου μὲν καὶ ἐδωδῆς καὶ συνουσίας καὶ
 τῶν ὁμοίων ἀπλήρωτος οὐδεὶς, ἀκράτου δὲ σχεδὸν ἅπαντες
- 221 καὶ μάλισθ' οἷς τὸ πρᾶγμα ἀσχεῖται· πίνοντες γὰρ ἔτι
 διψῶσι καὶ ἄρχονται μὲν ἀπὸ τῶν βραχυτέρων κυάθων, 25
 προϊόντες δὲ ταῖς μεῖζοσιν οἰνοχόαις ἐγγεῖν παραγγέλλουσιν·
 ἐπειδὴν (ὁ) ἀκροθώρακες γενόμενοι χλιανθῶσιν, οὐκέτι
 κρατεῖν ἑαυτῶν δυνάμενοι τὰς οἰνιγρῶσεις καὶ τὰς ἀμύστες
 καὶ τοὺς κρατῆρας ὄλους προσενεγκάμενοι ἀκράτου σπῶσιν
 ἀθρόως, | μέχρις ἂν ἢ βαθεῖ ὕπνω θαμασθῶσιν ἢ τῶν p.391 M.
 ὄγκων ἀποπληρωθέντων ὑπερβλύσῃ τὸ ἐπεισχεόμενον. 31
- 222 ἀλλὰ καὶ τότε θίμως ἢ ἄπληστος ἐν αὐτοῖς ὄρεξις ὥσπερ

- ἔτι λιμώττουσα μαίμαζαι· „ἐκ γὰρ τῆς ἀμπέλου Σοδόμων
 ἡ ἄμπελος αὐτῶν“ ἥ φησι Μωυσῆς „καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν
 ἐκ Γομόρρας· ἡ σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς, βότρυς
 5 πικρίας αὐτοῖς· θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς
 ἀσπίδων ἀνιάτος“ (Deut. 32,32.33)· Σόδομα μέντοι στεί-
 ρωσις καὶ τύφλωσις ἐρμηνεύεται, ἀμπέλῳ δὲ καὶ τοῖς ἐξ
 αὐτῆς γινομένοις ἀπεικάζει τοὺς οἰνοφλυγίας καὶ λαιμαργίας
 καὶ τῶν αἰσχίστων ἡδονῶν ἡττους. ἡ δὲ αἰνίττεται, τοι- 223
 αὐτ’ ἐστίν· εὐφροσύνης μὲν ἀληθοῦς οὐδὲν ἐμπέφυκε τῇ
 10 τοῦ φαύλου ψυχῇ φυτὸν ἅτε οὐχ ὑγιαίνουσας κεχρημένῃ
 ῥίζαις, ἀλλὰ ἐμπεπρησμέναις καὶ τεφρωθείσαις, ὅποτε ἀνθ’
 ὕδατος τὰς κεραυνίους φλόγας θεοῦ τὴν κατὰ ἀσεβῶν
 καλῶς δικάσαντος δίκην ὁ οὐρανὸς ἀσβέστους ἐνιφεν, ἀκρά-
 τορος δὲ ἐπιθυμίας τῆς ἐστειρωμένης τὰ καλὰ καὶ πεπρω-
 15 μένης πρὸς πάντα τὰ θεῆας ἄξια, ἣν ἀμπέλῳ παραβέβληκεν,
 οὐχὶ τῇ καρπῶν ἡμέρων μητρί, ἀλλὰ ἥτις πικρίας καὶ
 πονηρίας καὶ πανουργίας ὀργῆς τε καὶ θυμοῦ καὶ ἀκρα-
 χολωτάτων ἡθῶν οἰστικὴ γέγονε, δάκνουσα τὴν ψυχὴν
 ἔχρων καὶ ἀσπίδων τρόπον ἰοβόλων καὶ παντελῶς ἀνιάτα.
 20 ὧν ἀποτροπὴν εὐχώμεθα γενέσθαι τὸν πάντα ἴλεω ποτιώ- 224
 μενοι θεόν, ἵνα καὶ τὴν ἀγρίαν ταύτην ἄμπελον διολέσῃ
 καὶ τοῖς εὐνούχοις καὶ πᾶσιν ἀγόνις ἀρετῆς αἰδίου ψηφίστη-
 ται φυγὴν, ἀντὶ δὲ τούτων ἡμερὰ μὲν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν
 δένδρα τὰ παιδείας ὀρθῆς ἐμφυτεύσῃ, γενναίους δὲ καὶ
 25 ἄρρενας ὡς ἀληθῶς καρποὺς καὶ λόγους χαρίσῃται δυνα-
 μένους μὲν σπεῖρειν καλὰς πράξεις, δυναμένους δὲ συναύξειν
 ἀρετάς, ἱκανοὺς δὲ τὴν εὐδαιμονίας ἀπασαν συνέχειν καὶ
 διαφυλάττειν εἰς αἰὶ συγγένειαν.

ΠΕΡΙ ΩΝ ΝΗΨΑΣ Ο ΝΩΕ
ΕΥΧΕΤΑΙ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΑΤΑΙ

- 1 (1.) Τὰ περὶ μέθης καὶ τῆς ἐπομένης αὐτῇ γυμνότητος I p.392 M.
εἰρημένα τῷ νομοθέτῃ διεξεληλυθότες πρότερον ἀρξώμεθα
τοῖς λεχθεῖσι τὸν ἐξῆς προσαρμόττειν λόγον· περίεστι τοίνυν
ἐν τοῖς χρησμοῖς ἀκόλουθα τάδε· „ἐξένηψε δὲ Νῶε ἀπὸ
τοῦ οἴνου καὶ ἔγνω ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ 5
2 νεώτερος“ (Gen. 9,24). τὸ νήφειν οὐ μόνον ψυχαῖς ἀλλὰ
καὶ σώμασιν ὠφελιμώτατον ἀνωμολόγηται· τὰς τε γὰρ ἐξ
ἀμέτρου πλησμονῆς γινομένης νόσους ἀπωθεῖται καὶ τὰς
αἰσθήσεις πρὸς ἄκρας δξύτητας ἀκονᾷ καὶ ὅλα μέντοι τὰ
σώματα οὐκ ἐξ βαρυνόμενα πίπτειν, ἀλλ’ ἐξαίρει καὶ 10
ἐπικουφίζει καὶ πρὸς τὰς οἰκείους ἐνεργείας ἀνακαλεῖ πᾶσι
τοῖς μέρεσιν ἐτοιμότητα ἐντίκτον· καὶ συνόλως ὅσων
δημιουργὸς κακῶν ἢ μέθῃ, τοσούτων ἔμπαλιν ἀγαθῶν τὸ
3 νηφάλιον. ὁπότ’ οὖν καὶ σώμασιν, οἷς ἢ οἴνου πόσις οἰ-
κεῖον, λυσιτελεστάτον τὸ νήφειν, οὐ πολὺ μᾶλλον ψυχαῖς, 15
ὧν φθαρτὴ τροφή πᾶσα ἀλλότριον; νηφούσης γὰρ διανοίας
τί τῶν παρὰ ἀνθρώποις μεγαλειότερον; τίς δόξα; τίς
πλοῦτος; τίς δυναστεία; τίς ἰσχὺς; τί τῶν πάντων ὅσα
θαυμάζεται; φέρε μόνον τὸ ψυχῆς ὄμμα ὅλον ἰσχυῖσαι δι’
ὅλων διοιχθῆναι καὶ μηδὲν οἷα ὑπὸ βέβηματος συγχυθῆναι 20

μέρος ἢ καταμῦσαι· τότε γὰρ μάλιστα ὀξυωπῆσαν, σύνεσιν
 p.393 M. καὶ φρόνησιν αὐτὴν ἐμβλέπον, τοῖς νοητοῖς | ἀγάλμασιν
 ἐντεύζεται, ὧν ἡ θεὰ ψυχαγωγοῦσα πρὸς οὐδὲν ἔτι τῶν
 αἰσθητῶν ἀπονεύειν ἐάσει. καὶ τί θαυμάζομεν, εἰ τῷ 4
 5 νηφαλίῳ τῆς ψυχῆς καὶ βλέποντι ὀξυωπέστατα τῶν γένεσιν
 λαχόντων μηδὲν ἔστιν ἰσότημον; καὶ γὰρ οἱ τοῦ σώματος
 ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ αἰσθητὸν φῶς περιττῶς πρὸς ἡμῶν
 πάντων τετίμηται· πολλοὶ γοῦν τῶν τὰς ὄψεις ἀποβαλόντων
 καὶ τὸ ζῆν ἐκουσίως προσαπέβαλον κουφότερον κακὸν
 10 πηρώσεως θάνατον εἶναι δικάσαντες ἑαυτοῖς. ὅσῳ τοίνυν 5
 ψυχῇ σώματος κρείττων, τοσοῦτῃ καὶ νοῦς ὀφθαλμῶν ἀμεί-
 νων· ὃς εἴπερ ἀπήμων εἴη καὶ ἀζήμιος πρὸς μηδενὸς τῶν
 μέθην παράφορον ἐργαζομένων ἀδικημάτων ἢ παθῶν
 πιεσθεῖς, ὕπνῳ μὲν ἀποτάσσεται λήθην καὶ ὄκνον ἐμποιοῦντι
 15 τῶν πρακτέων, ἐγρήγορσιν δὲ ἀσπασάμενος πρὸς τὰ θεὰς
 ἄξια πάντα ὀξυδορκήσει, μνήμαις μὲν ὑποβαλλούσαις ἐγει-
 ρόμενος, πράττει δὲ τοῖς γνωσθεῖσιν ἐπομέναις χρώμενος.

(2.) Τοῦ μὲν δὴ νήφοντος κατάστασις ἔστι τοιαύτη. 6
 „νέωτερον“ δ' ὅταν φῇ „υἱόν“, οὐχ ἡλικίας ὄνομα ἀνα-
 20 γράφει, νεωτεροποιᾷαν δὲ ἀγαπῶντος ἐμφαίνει τρόπου δια-
 θεσιν. ἐπεὶ πῶς ἂν ἡ τὰ ἀθέατα κατιδεῖν παρὰ νόμον
 καὶ δίκην ἐβιάσατο ἢ ἐκλαλῆσαι τὰ ὀφειλόντα ἡσυχάζεσθαι
 ἢ εἰς τοῦμφανὲς προενεγκεῖν τὰ δυνάμενα οἴκοι συσκιά-
 ζεσθαι καὶ τοὺς ψυχῆς ὄρους μὴ ὑπερβαίνειν, εἰ μὴ νεω-
 25 τέρων πραγμάτων ἤπτετο γελῶν τὰ ἑτέροις συμπίπτοντα,
 θέον ἐπιστένειν καὶ μὴ χλευάζειν ἐφ' οἷς εἰκὸς ἦν καὶ εὐ-
 λαβοῦμενον τὸ μέλλον σκυθρωπάζειν; πολλαχοῦ μέντοι τῆς 7
 νομοθεσίας καὶ τοὺς ἡλικίᾳ προήκοντας νέους καὶ τοὺς μη-
 δέπω γεγηρακότας ἔμπαλιν ὀνομάζει πρεσβυτέρους, οὐκ εἰς
 30 πολυετίαν ἀφορῶν ἢ βραχὺν καὶ μῆκιστον χρόνον, ἀλλ' εἰς
 ψυχῆς δυνάμεις κινουμένης εὖ τε καὶ χεῖρον· τὸν γοῦν 8
 Ἰσμαῆλ εἰκόσαστιαν ἤδη που βεβιωκότα σχεδὸν κατὰ τὴν

- πρὸς τὸν ἐν ἀρεταῖς τέλειον Ἰσαὰκ σύγκρισιν ὀνομάζει
 παιδίον· „ἔλαβε“ γάρ φησιν „ἄρτους καὶ ἄσκον ὕδατος καὶ
 ἔδωκεν Ἀγαρ, καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν ὦμον καὶ τὸ παιδίον“,
 ἥνίκα αὐτοὺς οἴκοθεν Ἀβραάμ ἐξέπεμψε, καὶ πάλιν „ἔρριψε
 τὸ παιδίον ὑποκάτω μιᾶς ἐλάτης“, καὶ „οὐ μὴ ἴδω τὸν
 θάνατον τοῦ παιδίου“ (Gen. 21, 14—16). καίτοι πρὸ μὲν
 τῆς γενέσεως Ἰσαὰκ τρισκαίδεκα γεγονὼς ἐτῶν Ἰσμαὴλ
 περιτέμνεται (Gen. 17, 25), περὶ δὲ τὴν ἐπταετιν ἡλικίαν
 παυσασμένου τῆς ἐν γάλακτι τροφῆς ἐκείνου τῷ τὴν ἐν
 παιδιαῖς ἰσότητα φέρεσθαι νόθος γνησίῳ | φυγαδεύεται σὺν p.394 M.
 9 τῇ τεκούσῃ. ἀλλ’ ὅμως παιδίον νεανίας ὧν ἡδὴ καλεῖται 11
 ὁ σοφιστῆς ἀντεξεταζόμενος σοφῶ· σοφίαν μὲν γάρ Ἰσαὰκ,
 σοφιστείαν δὲ Ἰσμαὴλ κεκλήρωται, ὥς, ἐπειδὴν ἐκάτερον
 χαρακτηρίζωμεν, ἐν τοῖς ἰδίᾳ λόγοις ἐπιδείκνυμεν. ὃν γὰρ
 ἔχει λόγον κομιδῇ νήπιον παιδίον πρὸς ἄνδρα τέλειον, 15
 τοῦτον καὶ σοφιστῆς πρὸς σοφὸν καὶ τὰ ἐγκύκλια τῶν
 10 μαθημάτων πρὸς τὰς ἐν ἀρεταῖς ἐπιστήμας. (3.) καὶ ἐν
 ᾧδῃ μέντοι μερίζονι τὸν λεῶν ἅπαντα, ὅποτε νεωτερίζοι,
 τὸ τῆς ἄφρονος καὶ νηπίας ὄνομα ἡλικίας, τέχνα, καλεῖ·
 „δίκαιος“ γάρ φησι „καὶ ὁσιος ὁ κύριος· ἡμαρτον οὐκ αὐτῷ 20
 τέχνα μωμητά· γενεὰ σχολιὰ καὶ διεστραμμένη, ταῦτα κυρίῳ
 ἀνταποδίδοτε; οὕτως λαὸς μωρὸς καὶ οὐχὶ σοφός;“ (Deut.
 11 32, 4—6). οὐκοῦν τέχνα ἐναργῶς ὠνόμακε τοὺς μώμους
 ἔχοντας ἄνδρας ἐν ψυχῇ καὶ μωρία καὶ ἀνοία τὰ πολλὰ
 σφαλλομένους ἐν ταῖς κατὰ τὸν ὀρθὸν βίον πράξεσιν, οὐκ 25
 εἰς τὰς ἐν παισὶ σώματος ἡλικίας ἀπιδόν, ἀλλ’ εἰς τὸ
 12 τῆς διανοίας ἀλόγιστον καὶ πρὸς ἀλήθειαν βρεφῶδες. οὕτως
 μέντοι καὶ Ῥαχὴλ, ἡ σώματος εὐμορφία, νεωτέρα Λείας,
 τοῦ κατὰ ψυχὴν κάλλους, ἀναγράφεται· ἡ μὲν γὰρ θνητὴ, τὸ
 δ’ ἐστὶν ἀθάνατον, καὶ ὅσα μέντοι τίμια πρὸς αἰσθησιν, 30
 ἐνὸς μόνου τοῦ κατὰ ψυχὴν κάλλους ἀτελέστερα. οἷς ἀκο-
 λουθεῖ καὶ τὸν Ἰωσήφ νέον τε καὶ νεώτατον αἰεὶ λέγεσθαι·

καὶ γάρ, ὅταν ἐπιστατῇ τῆς ποιμένης μετὰ τῶν νόθων ἀδελφῶν, νέος προσαγορεύεται (Gen. 37, 2), καὶ ὅταν εὐχεται ὁ πατὴρ αὐτοῦ, φησὶν· „οὗτος γούνημένος νεώτατος πρὸς μὲ ἀνάστρεψον“ (Gen. 49, 22). οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ τῆς 13

5 περὶ τὸ σῶμα ἀπάτης ὑπέρμαχος δυνάμεως καὶ ὁ τῆς τῶν ἐκτὸς ἀφθονίας ἀκολάκευτος ἐταῖρος, ὁ τῆς πρεσβυτέρας ψυχῆς πρεσβύτερον καὶ τιμιώτερον ἀγαθὸν μήπω τέλειον εὐρημένος. εἰ γὰρ εὖρητο, καὶ ὅλην Αἴγυπτον ἀμεταστρεπτὶ φεύγων ᾤχετο· νυνὶ δὲ ἐπὶ τῷ τρέφειν αὐτὴν καὶ 10

τιθηνοκομεῖν μάλιστα σεμνύνεται, ἥς τὸ μάχιμον καὶ ἡγεμονεῦον ὅταν ἴδῃ ὁ ὀρών καταπεποντωμένον καὶ διεφθαρμένον, ὕμνον εἰς τὸν θεὸν ᾄδει. νέος μὲν οὖν τρόπος ὁ 14

μήπω δυνάμενος μετὰ τῶν γνησίων ἀδελφῶν ποιμαίνειν, τὸ δ' ἐστὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀλόγου φύσεως ἄρχειν τε καὶ ἐπι- 15

τροπεύειν, ἀλλ' ἔτι μετὰ τῶν νόθων, (οἷς) τὰ δοκῇσι πρὸ τῶν γνησίων καὶ τῷ εἶναι παραριθμουμένων (ἀγαθῶν) τε- 16

τίμηται. νεώτατος δέ, καὶ ἐπίδοσιν καὶ αὐξήσιν πρὸς τὸ 15

ἄμεινον λάβῃ, παρὰ τῷ τελείῳ νενόμισται μόνον ἀγαθὸν ἡγουμένῳ τὸ καλόν· οὗ χάριν προτρέπων φησί· „πρὸς μὲ 20

ἀνάστρεψον,“ ἵσον τῷ πρεσβυτέρας γνώμης ὀρέχῃται, μὴ πάντα νεωτέρειζε, ἥδη ποτὲ τὴν ἀρετὴν δι' αὐτὴν μόνην 17

p.395 M. | στέρξον, μὴ καθάπερ παῖς ἄφρων τῇ τῶν τυχηρῶν λαμπρότητι περιουαζόμενος ἀπάτης καὶ ψευδοῦς δόξης ἀναπίμπλασθαι. (4.) ὥς μὲν τοίνυν πολλαχοῦ νέον οὐκ εἰς 16

25 τὴν σώματος ἀκμὴν, ἀλλ' εἰς τὴν ψυχῆς νεωτεροποιῶν ἀφορῶν εἴωθε καλεῖν, ἐπιδέδεικται. ὥς δὲ καὶ πρεσβύτερον οὐ τὸν γῆρα κατεσχημένον, ἀλλὰ τὸν γέρωσ καὶ τιμῆς ἄξιον ὀνομάζει, δηλώσομεν. τίς οὖν ἀγνοεῖ τῶν ἐντετυχηκότων 17

ταῖς ἱερωτάταις βίβλοις, ὅτι σχεδὸν τῶν προγόνων ἑαυτοῦ 30

πάντων ὁ σοφὸς Ἀβραάμ ὀλιγοχροنيώτατος εἰσάγεται; κακείνων μὲν, οἶμαι, οἱ μακροβιώτατοι γεγονάσιν, οὐδὲ εἰς, οὕτωσι δὲ ἀναγέγραπται πρεσβύτερος· φασὶ γοῦν οἱ χρησμοί,

- ὅτι „Ἀβραάμ ἦν πρεσβύτερος προβεβηκώς καὶ κύριος εὐ-
 18 λόγησε τὸν Ἀβραάμ κατὰ πάντα“ (Gen. 24,1). τοῦτό μοι
 δοκεῖ τὸ προκειμένον αἰτίας ἀπόδοσις εἶναι, δι’ ἣν πρεσβύ-
 τερος ἐλέχθη ὁ σοφός· ἐπιφροσύνη γὰρ θεοῦ τὸ λογικὸν
 τῆς ψυχῆς μέρος ὅταν εὖ διατεθῇ καὶ μὴ καθ’ ἑν εἶδος 5
 ἀλλὰ κατὰ πάσας τὰς ἐπιβολὰς εὐλογιστῇ, πρεσβυτέρα
 19 χρώμενον γνώμη καὶ αὐτὸ δῆπου πρεσβυτερόν ἐστιν. οὕτως
 καὶ τοὺς συνέδρους τοῦ θεοφιλοῦς τὸν δέκα ἐβδομάδων
 ἀριθμὸν εἰληχότας πρεσβυτέρους ὀνομάζειν ἔθος· λέγεται
 γάρ· „συνάγαγέ μοι ἐβδομήκοντα ἄνδρας ἀπὸ τῶν πρεσβυ- 10
 τέρων Ἰσραήλ, οὓς αὐτὸς σὺ οἶδας ὅτι οὗτοί εἰσι πρεσβύ-
 20 τεροι“ (Num. 11, 16). οὐκοῦν οὐ τοὺς ὑπὸ τῶν τυχόντων
 γέροντας νομιζομένους ὡς ἱεροφάντας, ἀλλ’ οὓς ὁ σοφὸς
 οἶδε μόνος, τῆς τῶν πρεσβυτέρων ἡξίωσε προσρήσεως· οὓς
 μὲν γὰρ ἂν οὗτος ἀποδοκιμάσῃ καθάπερ ἀργυραμοιβός 15
 ἀγαθὸς ἐκ τοῦ τῆς ἀρετῆς νομίσματος, χειροδουλευμένοι
 νεωτεροποιοὶ τὰς ψυχὰς ἅπαντες· οὓς δ’ ἂν γνωρίμους
 ἐθελήσῃ ποιήσασθαι, δόκιμοί τε καὶ τὸ φρόνημα πρεσβύ-
 21 τεροι κατὰ τὸ ἀναγκαῖόν εἰσιν. (5.) ἐνὶ μέντοι νόμου
 διατάγματι τοῖς ἀκούειν ἐπισταμένοις ἐκάτερον ὦν εἶπον ἐν- 20
 αργέστερον φανεῖται δεδηλωκώς· „ἐὰν γὰρ γένωνται“ φησὶν
 „ἀνθρώπων δύο γυναῖκες, ἡγαπημένη καὶ μισουμένη, καὶ
 τέκωσιν αὐτῇ ἡ ἡγαπημένη καὶ ἡ μισουμένη, καὶ γένηται
 υἱὸς πρωτότοκος τῆς μισουμένης, ἥ ἂν ἡμέρᾳ κληροδοτῇ
 τοῖς υἱοῖς τὰ ὑπάρχοντα, οὐ δυνήσεται πρωτοτοκεῦσαι τῇ 25
 υἱῇ τῆς ἡγαπημένης ὑπεριδὼν τὸν υἱὸν τῆς μισουμένης
 τὸν πρωτότοκον· ἀλλὰ τὸν πρωτότοκον υἱὸν τῆς μισουμένης
 ἐπιγνώσεται, δοῦναι αὐτῇ διπλᾶ ἀπὸ πάντων ὧν ἐὰν εὔρεθῇ
 αὐτῇ, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀρχὴ τέκνων αὐτοῦ καὶ τοῦτῃ
 22 καθήκει τὰ πρωτοτόκια“ (Deut. 21,15—17). | παρατετήρη- p.396 M.
 κας ἡδῆ, ὅτι τὸν μὲν τῆς στεργομένης υἱὸν οὐδέποτε 31
 πρωτότοκον ἢ πρεσβύτερον καλεῖ, τὸν δὲ τῆς μισουμένης

πολλάκις· καίτοι τοῦ μὲν τὴν γένεσιν προτέρου, τοῦ δὲ ἐκ τῆς στυγουμένης ὑστέρου δεδήλωκεν εὐθύς ἀρχόμενος τῆς προσταξέως· „ἐὰν γὰρ τέκωσι“ φησὶν „ἡ ἡγαπημένη καὶ ἡ μισουμένη.“ ἀλλ’ ὅμως τὸ μὲν τῆς προτέρας γέν-
 5 νημα, καὶ πολυχρονιώτερον ἢ, νεώτερον παρ’ ὀρθῶ λόγῳ δικάζοντι νενόμισται, τὸ δὲ τῆς ὑστέρας, καὶ ἐν τοῖς κατὰ τὴν γένεσιν χρόνοις ὑστερίζη, τῆς μειζονος καὶ πρεσβυτέρας μοίρας ἡξίωται. διὰ τί; ὅτι τῶν γυναικῶν τὴν μὲν στεργο- 23 μένην ἡδονῆς, τὴν δὲ στυγουμένην φρονήσεως εἶναί φαμεν σύμβολον· τῆς μὲν γὰρ ὁ πολὺς ὁμιλος ἀνθρώπων τὴν συνουσίαν ὑπερφυῶς ἀγαπᾷ δελέατα καὶ φίλτρα ἐξ ἑαυτῆς ἐπαγωγότατα ἐνδιδοῦσης ἀπὸ γενέσεως ἀρχῆς ἄχρι πανυ-
 10 σταίου γήρως, τῆς δὲ ἐκτόπως τὸ αὐστηρὸν καὶ περίσεμνον διαμεμίσηκε καθάπερ οἱ ἄφρονες παῖδες τὰς τῶν γονέων καὶ τρεφόντων ὠφελιμωτάτας μὲν ἀτερπεστάτας δὲ ὑψηλή-
 15 σεις. τίχτουσι δ’ ἀμφοτέραι, ἡ μὲν τὸν φιλήδονον, ἡ δ’ 24 αὖ τὸν φιλάρετον ἐν ψυχῇ τρόπον. ἀλλ’ ὁ μὲν φιλήδονος ἀτελής καὶ ὄντως αἰεὶ παῖς ἐστί, καὶ εἰς πολυετίας αἰῶνα μήκιστον ἀφίχεται, ὁ δ’ αὖ φιλάρετος ἐν γερούσι τῆς
 20 φρονήσεως ἐξ ἔτι σπαργάνων, τὸ τοῦ λόγου δὴ τοῦτο, ἀγῆρως ὦν τάττεται· παρὸ καὶ λίαν ἐμφαντικῶς εἴρηκεν 25 ἐπὶ τοῦ τῆς μισουμένης ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀρετῆς γεγονότος, ὅτι „οὗτός ἐστιν ἀρχὴ τέκνων“, καὶ τάξει καὶ ἡγεμονίᾳ δῆπου πρῶτος ὦν, „καὶ τούτῳ καθήκει τὰ πρωτοτόκια“
 25 νόμῳ φύσεως, οὐκ ἀνομίᾳ τῇ παρ’ ἀνθρώποις. (6.) ἐπό- 26 μενος οὖν αὐτῷ καὶ ὥσπερ ἐπὶ προτεθέντα σκοπὸν ἀφίεις εὐστόχως τὰ βέλη κατὰ ἀκολουθίαν εἰσάγει τὸν Ἰακῶβ γενέσει μὲν τοῦ Ἡσαῦ νεώτερον — ὅτι ἀφροσύνη μὲν ἐκ
 30 πρώτης ἡλικίας ἐστὶν ἡμῖν σύντροφος, ὑψίγονος δ’ ὁ τοῦ καλοῦ ζῆλος —, δυνάμει δὲ πρεσβύτερον· παρὸ καὶ τῶν πρωτοτοκίων ὁ μὲν Ἡσαῦ ἐξίσταται, μεταποιεῖται δ’ οὗτος εἰκότως. τούτοις συνάδει καὶ τὰ ἐπὶ τῶν υἱῶν Ἰωσήφ ἐκ 27

- πολλῆς περισκέψεως ἀνεζητημένα, ἡνίκα ἐνθουσιῶν ὁ σοφὸς ἀντικρὺς παρεστηκότων οὐκ ἐπιτίθησι ταῖς κεφαλαῖς ἐξ ἐναντίας καὶ κατ' εὐθὺ τὰς χεῖρας ἐπενεγκών, ἀλλ' ἐναλλάξας, ὅπως τῇ μὲν εὐωνύμῳ τοῦ πρεσβυτέρου δοκοῦντος εἶναι, τοῦ δὲ νεωτέρου τῇ δεξιᾷ ψαύσῃ (Gen. 48, 13. 14). 5
- 28 καλεῖται δ' ὁ μὲν [ἐν] γενέσει πρεσβύτερος Μανασσῆς, ὁ δὲ νεώτερος Ἑφραΐμ· ταῦτα δ' εἰ μεταληφθεῖη τὰ ὀνόματα εἰς Ἑλλάδα γλωτταν, μνήμης καὶ ἀναμνήσεως εὐρεθήσεται σύμβολα· ἐρμηνεύεται γάρ | Μανασσῆς μὲν „ἐκ λήθης“ — p.397 M. τὸ δ' ἐστὶν ὀνόματι ἐτέρῳ καλούμενον ἀνάμνησις· ὁ γὰρ 10 ὦν ἐπελάθετο εἰς ἀνάμνησιν ἐρχόμενος ἔξω πρόεισι τῆς λήθης —, Ἑφραΐμ δὲ καρποφορία, μνήμης πρόσρησις οἰκειοτάτῃ, διότι καρπὸς ὠφελιμώτατος καὶ τῷ ὄντι ἐδώδιμος
- 29 ψυχαῖς τὸ ἄληστον ἐν μνήμας ἀδιαστάτοις. μνήμαι μὲν οὖν ἡνδρωμένοις ἤδη καὶ παγίοις συντυγχάνουσι, παρὸ καὶ νεώ- 15 τεραι ἐνομίσθησαν ὀψὲ φεύμεναι· λήθη δὲ καὶ ἀνάμνησις ἐπαλλήλως σχεδὸν ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐκάστῳ σύνεισιν, οὗ ἕνεκα τὰ χρόνου πρεσβεῖα εὗρηγται καὶ ἐπ' εὐωνόμοις παρὰ σοφῷ ταξιαρχοῦντι τάττονται· τῶν δὲ ἀρετῆς αἱ μνήμαι κοινωνήσουσι πρεσβείων, αἷς ὁ θεοφιλὴς δεξιωσάμενος τῆς 20 ἀμείνονος παρ' ἑαυτῷ μοίρας ἀξιώσει.
- 30 Νήψας οὖν ὁ δίκαιος καὶ γνοὺς ὅσα „ἐποίησεν αὐτῷ ὁ νεώτερος αὐτοῦ υἱός“ ἀρὰς χαλεπωτάτας τίθεται· τῇ γὰρ ὄντι ἔταν ὁ νοῦς νήψῃ, κατὰ τὸ ἀκόλουθον εὐθύς αἰσθάνεται ὅσα ἡ νεωτεροποιὸς ἐν αὐτῷ κακία πρότερον εἰργάζετο, αἷ 25
- 31 μεθύων ἀδυνάτως καταλαβεῖν εἶχε. (7.) τίνι μέντοι καταρᾶται, σκεπτέον· ἐν γάρ τι καὶ τοῦτο τῶν ἐρεῦνης ἀξίων ἐστίν, ἐπειδὴ περ οὐ τῷ δοκοῦντι ἡμαρτηκέναι παιδί, ἀλλὰ τῷ ἐκείνου μὲν υἱῷ, ἑαυτοῦ δὲ υἱωνῷ, οὗ φανερόν οὐδὲν εἰς γε τὸ παρὸν ἀδίκημα, οὐ μικρὸν οὐ μέγα, δεδῆ- 30
- 32 λωκεν· ὁ μὲν γὰρ ἐκ περιεργίας ἰδεῖν τὸν πατέρα γυμνὸν ἐθελήσας καὶ γελάσας αἷ εἶδε καὶ ἐκκαλήσας τὰ δεόντως

ἡσυχασθέντα ὁ υἱὸς ἦν τοῦ Νῶε Χάμ, ὁ δὲ ἐφ' οἷς ἕτερος
ἠδίκησε τὰς αἰτίας ἔχων καὶ τὰς ἀρὰς καρπούμενος Χαναάν
ἐστι· λέγεται γὰρ „ἐπικατάρματος Χαναάν· παῖς οἰκέτης
[δοῦλος δούλων] ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ“ (Gen. 9, 25).

5 τί γὰρ ἡμάρτηκεν, ὡς ἔφη, οὗτος; ἀλλ' ἐσχέψαντο μὲν 33
ἐφ' ἑαυτῶν ἴσως οἷς ἔθος ἀκριβοῦν τὰς ῥητὰς καὶ προ-
χειροῦς ἀποδόσεις ἐν τοῖς νόμοις· ἡμεῖς δὲ πειθόμενοι τῷ
ὑποβάλλοντι ὀρθῶ λόγῳ τὴν ἐγκειμένην ἀπόδοσιν διερμη-
νεύσωμεν ἐκείνα ἀναγκαίως προσιπόντες· (8.) σχέσις καὶ 34

10 κίνησις διαφέρουσιν ἀλλήλων· ἡ μὲν γὰρ ἐστὶν ἡρεμία,
φορὰ δὲ ἡ κίνησις· ἡς εἶδη δύο, τὸ μὲν μεταβατικόν, τὸ
δὲ περὶ τὸν αὐτὸν τόπον εἰλούμενον. σχέσει μὲν οὖν

p.398 M. | ἀδελφὸν ἕξις, κινήσει δ' ἐνέργεια. τὸ δὲ λεγόμενον παρα- 35
δείγματι οἰκείῳ γνωριμώτερον γένοιτ' ἂν· τέκτονα καὶ ζω-

15 γράφον καὶ γεωργὸν καὶ μουσικὸν καὶ τοὺς ἄλλους τεχνίτας,
κἂν ἡσυχίαν ἄγωσι μὴδὲν τῶν κατὰ τὰς τέχνας ἐνεργοῦντες,
οὐδὲν ἡττον τοῖς εἰρημένοις ἔθος καλεῖν ὀνόμασιν, ἐπεὶ τὴν
ἐν ἐκάστοις ἐμπειρίαν καὶ ἐπιστήμην ἀνεληφότες ἔχουσιν.
ἐπειδὴν δὲ ὁ τεκτονικὸς ξύλων ὕλην ἐργάζηται λαβών, ὁ δὲ 36

20 ζωγράφος τὰ οἰκεῖα κερασάμενος χρώματα ἐπὶ τοῦ πίνακος
διαγράφῃ τοὺς τύπους ὧν ἂν διανοῇται, ὁ δ' αὖ γεωργὸς
ἀνατέμνων γῆς αὐλακὰς καταβάλλῃ τὰ σπέρματα, κληματίδας
δὲ καὶ μισχεύματα δένδρων ἐμφυτεύῃ, ἅμα δὲ τροφήν
ἀναγκαιοτάτην ἄρδῃ καὶ ἐποχετεύῃ τοῖς φυτευθεῖσι καὶ τοῖς
25 ἄλλοις ὅσα γεωργικὰ πᾶσιν ἐγχειρῇ, ὁ δ' αὖ μουσικὸς
αὐλοῖς καὶ κιθάραις καὶ τοῖς ἄλλοις ὄργανοις μέτρα καὶ
ῥυθμοὺς καὶ πάσας μέλους ἰδέας ἀρμότῃ — δύναται δὲ
καὶ δῖχα τῶν χειροκμήτων τῷ τῆς φύσεως ὄργανῳ χρῆσθαι
διὰ φωνῆς ἡρμουςμένης πᾶσι τοῖς φθόγγοις — καὶ τῶν

30 ἄλλων ἕκαστος τεχνιτῶν εἴπερ ἐγχειρεῖ, τοῖς κατὰ τὰς
ἐπιστήμας ἕτερα ἐξ ἀνάγκης οἰκεῖα τοῖς προτέροις ὀνόματα
προσγίνεται, τῷ μὲν τέκτονι τὸ τεκτονεῖν, τῷ δὲ ζωγράφῳ —

- τὸ ζωγραφεῖν ἤδη, καὶ τὸ γεωργεῖν μέντοι τῷ γεωργῷ,
καὶ τὸ αὐλεῖν ἢ κιθαρίζειν ἢ ᾄδειν ἢ τι τῶν παραπλησίων
37 ποιεῖν τῷ μουσικῷ. τίσιν οὖν οἱ ψόγοι καὶ οἱ ἔπαινοι
παρακολουθοῦσιν; ἄρ' οὐχὶ τοῖς ἐνεργοῦσι καὶ δρωσιν;
κατορθοῦντες μὲν γὰρ ἔπαινον, ψόγον δ' ἔμπαλιν καρποῦνται 5
διαμαρτάνοντες. οἱ δ' ἄνευ τοῦ τι ποιεῖν ἐπιστήμονες αὐτὸ
μόνον, ἀκίνδονον γέρας εἰληφότες ἡσυχίαν ἡρεμοῦσιν.
- 38 (9.) ὁ αὐτὸς τοίνυν λόγος ἐφαρμόττει καὶ τοῖς κατ' ἀφρο-
σύνην καὶ συνόλως τοῖς κατ' ἀρετὴν τε καὶ κακίαν· οἱ
φρόνιμοί τε καὶ σώφρονες καὶ ἀνδρεῖοι καὶ δίκαιοι τὰς ψυχὰς 10
μυρίοι γεγονάσι φύσεως μὲν εὐμοιρίᾳ, νομίμοις δ' ὕψη-
γήσεσι, πόνοις δ' ἀηττήτοις καὶ ἀοκνοτάτοις χρησάμενοι, τὸ
δὲ κάλλος τῶν ἐν ταῖς διανοαῖς ἀγαλμάτων οὐκ ἴσχυσαν
ἐπιδειξάσθαι διὰ πενίαν ἢ ἀδοξίαν ἢ νόσον σώματος ἢ τὰς
ἄλλας κτῆρας ὅσαι τὸν ἀνθρώπινον περιπολοῦσι βίον. 15
- 39 οὐκοῦν οὗτοι μὲν ὥσπερ δεδεμένα καὶ καθειργμένα ἐκτῆ-
σαντο ἀγαθὰ, ἔτεροι δ' εἰσὶν οἱ λελυμένοις καὶ ἀφέτοις
καὶ ἐλευθεροῖς ἐχρήσαντο πᾶσι τὰς εἰς ἐπιδείξειν ὕλας ἀφθο-
40 νωτάτας προσλαβόντες· ὁ μὲν φρόνιμος ἰδίων τε καὶ κοινῶν
προστασίαν πραγμάτων, οἷς σύνεσιν καὶ εὐβουλίαν ἐνεπι- 20
δείξεται· ὁ δὲ σώφρων τὸν εἰς ἀσωτίαν δεινὸν ἐπᾶραι καὶ
παρακαλέσαι τυφλὸν πλοῦτον, ἵνα βλέποντα ἀποδείξῃ· ὁ δὲ
δίκαιος ἀρχήν, δι' ἧς τὸ κατ' ἀξίαν ἀπονέμειν ἐκάστω τῶν
ὄντων ἀκωλύτως δυνατόν ἐστι· ὁ δ' ἀσκητὴς εὐσεβείας
ἱερωσύνην καὶ χωρίων | ἱερῶν καὶ τῆς ἐν τούτοις ἀγιστείας p.399 M.
- 41 ἐπιμέλειαν. ἄνευ δὲ τούτων ἀρεταὶ μὲν εἰσιν, ἀκίνητοι δὲ 26
ἀρεταὶ καὶ ἡσυχίαν ἄγουςαι, καθάπερ ὁ τεθησαυρισμένος ἐν
ἀφανείᾳ γῆς μυχοῖς ἄργυρός τε καὶ χρυσὸς οὐδὲν χρήσιμος.
- 42 πάλιν τοίνυν κατὰ τὰ ἐναντία μυρίους ἔστιν ἰδεῖν ἀνάνδρους,
ἀκολάστους, ἄφρονας, ἀδίκους, ἀσεβεῖς ἐν ταῖς διανοαῖς 30
ὑπάρχοντας, τὸ δὲ κακίας ἐκάστης αἰσχος ἀδυνατοῦντας
ἐπιδείκνυσθαι δι' ἀκαιρίαν τῶν εἰς τὸ ἀμαρτάνειν καιρῶν,

ἐπειδὴν δὲ τοῦ δύνασθαι πολλή καὶ μεγάλη κατασκήψῃ
 φορά, γῆν καὶ θάλατταν ἄχρι τερμάτων ἀμυθήτων ἀναπι-
 πλάντας κακῶν καὶ μηδέν, μὴ μικρὸν μὴ μέγα, ἀζήμιον
 ἔωντας, ἀλλὰ ῥύμῃ μιᾷ ἀνατρέποντάς τε καὶ φθείροντας·
 5 ὥσπερ γὰρ τοῦ πυρὸς ἡ δύναμις ἀπουσία μὲν ὕλης ἥσου- 43
 χάζει, παρουσία δὲ ἀνακαίεται, οὕτως καὶ ὄσαι πρὸς ἀρετὴν
 ἢ κακίαν ψυχῆς δυνάμεις ἀφορῶσι, σβέννυνται μὲν ἀκαι-
 ρίαις, καθάπερ ἔφην, καιρῶν, τυχηραῖς δ' εὐπορίαις ἀνα-
 φλέγονται. (10.) τίνος δὴ ταῦθ' εἵνεκα εἶπον ἢ τοῦ διδάξαι 44
 10 χάριν, ὅτι ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Νῶε Χάμ ἡρεμούσης κακίας
 ἐστὶν ὄνομα, ὁ δὲ υἱωνὸς ἤδη καὶ κινουμένης; ἐρμηνεύεται
 γὰρ θέρμη μὲν Χάμ, σάλος δὲ Χαναάν. θέρμη δὲ ἐν μὲν 45
 σώματι πυρετὸν ἐμφαίνει, κακίαν δὲ ἐν ψυχῇ· ὥς γάρ,
 οἶμαι, καταβολὴ πυρετοῦ νόσος ἐστὶν οὐ μέρους ἀλλ' ὅλου
 15 σώματος, οὕτως ὅλης τῆς ψυχῆς ἀρρώστημά ἐστι κακία.
 ἀλλ' ὅτε μὲν ἡρεμεῖ, ὅτε δὲ κινεῖται· τὴν δὲ κίνησιν αὐτῆς
 ὀνομάζει σάλον, ὃς Ἑβραίων γλώττῃ Χαναάν καλεῖται.
 νομοθετῶν δὲ οὐδεὶς ἐπιτίμιον ὀρίζει κατὰ ἀδικῶν ἡρεμούν- 46
 των, ἀλλὰ δὴ κινουμένων καὶ τοῖς κατὰ ἀδικίαν ἔργοις
 20 χρωμένων, καθάπερ οὐδὲ τῶν δακετῶν οὐδὲν ἀνὴρ μέτριος
 κτείνειν ἂν ἐβελήσαι μὴ μέλλον δάκνειν· λόγῳ γὰρ
 ὑπεξαίρετόν ψυχῆς ὠμότητα φύσει [καὶ] κατὰ πάντων
 φονῶσαν. εἰκότως οὖν ὁ δίκαιος τὰς ἀράς τῷ υἱωνῷ 47
 Χαναάν δόξει τίθεσθαι· δόξει δὲ εἶπον, ὅτι δυνάμει τῷ
 25 υἱῷ Χάμ δι' ἐκείνου καταρᾶται· κινηθεὶς γὰρ πρὸς τὸ
 ἁμαρτάνειν Χάμ αὐτὸς γίνεται Χαναάν. ἐν γὰρ τὸ ὑποκει-
 μενον κακία, ἥς τὸ μὲν ἐν σχέσει, τὸ δὲ ἐν κινήσει θεω-
 ρεῖται· πρεσβύτερον δὲ κινήσεως σχέσις, ὥς ἐγγόνου λόγον
 ἔχειν τὸ κινούμενον πρὸς τὸ ἰσχύμενον· παρὸ καὶ τοῦ Χάμ 48
 30 υἱὸς ὁ Χαναάν φυσικῶς ἀναγράφεται, σάλος ἡρεμίας, ἵνα
 p.400M. καὶ | τὸ ἐτέρωθι λεχθὲν ἐπαληθεύῃ τὸ „ἀποδιδούς ἀνομίας
 πατέρων ἐπὶ υἱούς, ἐπὶ τρίτους καὶ ἐπὶ τετάρτους“ (Exod.

- 20,5)· ἐπὶ γὰρ τὰ ἀποτελέσματα καὶ ὡς ἂν ἔγγονα τῶν
 λογισμῶν στείχουσιν αἱ τιμωρίαι, κατ' αὐτοὺς ἐκείνων, εἰ
 μηδεμία προσγένειτο πρᾶξις ἐπιληπτος, ἀποδιδρασκόντων τὰ
 49 ἐγκλήματα. διὰ τοῦτο μέντοι καὶ τῷ νόμῳ τῆς λέπρας ὁ
 μέγας πάντα Μωσῆς τὴν μὲν κίνησιν καὶ ἐπὶ πλέον αὐτῆς 5
 φορὰν καὶ χύσιν ἀκάθαρτον, τὴν δ' ἡρεμίαν καθαρὰν ἀνα-
 γράφει· λέγει γὰρ ὅτι „ἐὰν διαχέηται ἐν τῷ δέρματι, μιανεῖ
 ὁ ἱερεὺς. ἐὰν δὲ κατὰ χώραν μείνῃ τὸ τηλαύγημα καὶ μὴ
 διαχέηται, καθαρῖ“ (Lev. 13,22.23)· ὥστε τὴν μὲν ἡσυχίαν
 καὶ μονὴν κακιῶν καὶ παθῶν τῶν κατὰ ψυχὴν — ταῦτα 10
 γὰρ αἰνίττεται διὰ τῆς λέπρας — οὐχ ὑπαίτιον εἶναι, τὴν
 50 δὲ κίνησιν καὶ φορὰν ὑποχὸν δέοντως. τὸ παραπλήσιον καὶ
 ἐν τοῖς πρὸς τὸν Κάιν χρησθεῖσι λόγοις περιέχεται σημειω-
 δέστερον· λέγεται γὰρ πρὸς αὐτόν· ὦ οὗτος, „ἤμαρτες,
 ἡσύχασον“ (Gen. 4,7), τοῦ μὲν ἀμαρτάνειν, ὅτι κινεῖσθαι 15
 καὶ ἐνεργεῖν κατὰ τὴν κακίαν ἦν, ὄντος ἐνόχου, τοῦ δ'
 ἡσυχάζειν, ὅτι ἴσχεσθαι καὶ ἡρεμεῖν, ἀνυπαίτιου καὶ
 σωτηρίου.
- 51 (11.) Ταῦτα μὲν οὖν ἱκανῶς γε, οἶμαι, προεῖρηται. τὰς
 δ' ἀρὰς [ἔχοντα], ὃν ἔχουσι λόγον, ἴδωμεν· „ἐπικατάρματος“ 20
 φησί „Χαναάν· παῖς οἰκέτης ἔσται τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ“·
 καὶ „εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς Σῆμ, καὶ ἔσται Χαναάν δοῦλος
 52 αὐτοῖς“ (Gen. 9, 25.26). ἔφαμεν παλαι, ὅτι Σῆμ ἐπώνυμός
 ἔστιν ἀγαθοῦ, καλούμενος οὐκ ὀνόματος εἶδει, ἀλλ' ὄλον
 τὸ γένος αὐτοῦ ὄνομα, παρήσον τὸ ἀγαθὸν ὀνομαστὸν μόνον 25
 καὶ εὐφημίας καὶ εὐκλείας ἄξιον, ὡς ἔμπαλιν ἀνώνυμον
 53 καὶ δυσώνυμον τὸ κακόν. τίνας οὖν τὴν τῆς φύσεως τἀγαθοῦ
 μεμοιραμένον εὐχῆς ἀξιοῖ; τίνας; καινοτάτης καὶ παρὴλ-
 λαγμένης, ἥ θνητὸς οὐδεὶς ὑπηρετῆσαι δυνατός, ἀφ' ἧς
 σχεδὸν ὥσπερ ἀπ' ὠκεανοῦ ῥέουσιν αἱ ἄφθονοι καὶ ἀέναντι 30
 πλημμυροῦσαι καὶ ἀναχεόμεναι τῶν καλῶν πηγαί. τὸν
 γὰρ κύριον καὶ θεὸν τοῦ τε κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πάντων

ἰδίᾳ θεὸν κατ' ἐξαίρετον χάριν τοῦ Σῆμ ἀνακαλεῖ. καὶ ὅρα· 54
 τίνας ὑπερβολὰς τοῦτο οὐχ ὑπερβάλλει; σχεδὸν γὰρ ἰσότημος
 ὁ τούτου λαχὼν γίνεται κόσμῳ· ὅτε γὰρ τὸ ἐπιστατοῦν καὶ
 κηδόμενον ἀμφοῖν ταῦτόν, καὶ τὰ ἐπιτροπευόμενα κατ'
 5 ἀναγκαῖον εὐθύς ἐστιν ἰσότημα. μήποτε δὲ καὶ ἐπιδαφι- 55
 p.401M. λεύεται τὰ τῶν ὠρεῶν· τοῦ μὲν γὰρ | αἰσθητοῦ κόσμου
 δεσπότης καὶ εὐεργέτης ἀνείρηται διὰ τοῦ κύριος καὶ θεός,
 τοῦ δὲ νοητοῦ ἀγαθοῦ σωτὴρ καὶ εὐεργέτης αὐτὸ μόνον,
 οὐχὶ δεσπότης ἢ κύριος· φίλον γὰρ τὸ σοφὸν θεῷ μᾶλλον
 10 ἢ δοῦλον. παρὸ καὶ σαφῶς ἐπὶ Ἀβραάμ φάσκει· „μὴ 56
 ἐπικαλύψω ἐγὼ ἀπὸ Ἀβραάμ τοῦ φίλου μου“ (Gen. 18, 17);
 ὁ δὲ ἔχων τὸν κληρὸν τοῦτον πέραν ὅρων ἀνθρωπίνης
 εὐδαιμονίας προελήλυθε· μόνος γὰρ εὐγενὴς ἄτε θεὸν
 ἐπιγεγραμμένους πατέρα καὶ γεγονῶς εἰσποιητὸς αὐτῷ μόνος
 15 υἱός· οὐ πλούσιος, ἀλλὰ πᾶμπλουτος, ἐν ἀφθόνοις καὶ γνησίοις,
 οὐ χρόνῳ παλαιουμένοις, καινουμένοις δὲ καὶ ἡβῶσιν ἀεὶ
 τρυφῶν ἀγαθοῖς μόνους· οὐκ ἔνδοξος, ἀλλ' εὐκλεής, τὸν μὴ 57
 κολακεῖα νοθοῦμενον, ἀλλὰ βεβαιούμενον ἀληθείᾳ καρπούμενος
 ἔπαινον· μόνος βασιλεύς, παρὰ τοῦ πανηγεμένου λαβὼν τῆς
 20 ἐφ' ᾧ πᾶσιν ἀρχῆς τὸ κράτος ἀνανταγώνιστον· μόνος
 ἐλεύθερος, ἀφειμένος ἀργαλεωτάτης δεσποίνης, κενῆς δόξης,
 ἣν ὑπέραυχον οὖσαν ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως ἄνωθεν ὁ ἐλευ-
 θεροποιὸς καθεῖλε θεός. τούτῳ δὴ τῷ τοσοῦτον καὶ οὕτως 58
 ὑπερβαλλόντων καὶ ἀθρόων ἀξιοθέντι ἀγαθῶν τί προσήκει
 25 ποιεῖν ἢ λόγοις καὶ ὑδαῖς καὶ ὕμνοις τὸν εὐεργέτην ἀμεί-
 βεσθαι; τοῦτ' ἔσθ', ὡς ἔοικεν, ὃ αἰνίττεται διὰ τοῦ
 „εὐλογημένος κύριος ὁ θεὸς Σῆμ“, ἐπειδὴ τῷ τὸν θεὸν
 ἔχοντι κληρὸν εὐλογεῖν καὶ ἐπαινεῖν αὐτὸν ἀρμόττει μόνον
 τοῦτ' ἀντιπαρασχεῖν δυναμένῳ, τὰ δ' ἄλλα ἀνὰ κράτος πάνθ'
 30 ἀπλῶς ἀδυνατοῦντι.

(12.) Τῷ μὲν δὴ Σῆμ εὐχεται ταῦτα· τῷ δ' Ἰάφεθ 59
 ὁποῖα, θεασώμεθα· „πλατύναι“ φησὶν „ὁ θεὸς τῷ Ἰάφεθ,

- καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ Σήμ, καὶ γενέσθω
 60 Χαναὰν δοῦλος αὐτοῖς“ (Gen. 9, 27). τοῦ ἀγαθὸν ἡγουμένου
 τὸ καλὸν μόνον ἔσταλται καὶ συνῆχται τὸ τέλος — ἐνὶ γὰρ
 μυρίων ὄντων τῶν περὶ ἡμᾶς τῷ ἡγεμόνι νῶ συνέζευκται —,
 τοῦ δὲ τρισὶν ἐφαρμόζοντος αὐτὸ γένεσιν, τῷ περὶ ψυχὴν, τῷ 5
 περὶ σῶμα, τῷ περὶ τὰ ἐκτός, ἅτ' εἰς πολλὰ καὶ ἀνόμοια
 61 κατακαρματιζόμενον εὐρύνεται. διόπερ οἰκείως εὐχεται τούτῳ
 προσγενέσθαι πλάτος, ὅπως καὶ ταῖς περὶ ψυχὴν ἀρεταῖς,
 φρονήσει καὶ σωφροσύνῃ καὶ ἐκάστη τῶν ἄλλων, χρῆσθαι
 δύναιτο καὶ ταῖς σώματος, ὑγείᾳ καὶ εὐαισθησίᾳ δυνάμει τε 10
 καὶ ῥώμῃ καὶ ταῖς τούτων συγγενέσιν, ἔτι μέντοι καὶ τοῖς
 ἐκτὸς πλεονεκτήμασιν, ὅσα εἰς πλοῦτον καὶ δόξαν ἀπόλαυσιν
 62 τε καὶ χρῆσιν τῶν ἀναγκαίων ἡδονῶν ἄγεται. | (13.) περὶ p.402 M.
 μὲν τοῦ πλάτους ταῦτα. τίνα δὲ ἐν τοῖς οἴκοις εὐχεται
 τοῦ Σήμ κατοικῆσαι, σκεπτέον· σαφῶς γὰρ οὐ μεμνήνυκεν. 15
 ἔνεστι μὲν δὴ φάναι, ὅτι τὸν ἡγεμόνα τοῦ παντός. τίς γὰρ
 οἶκος παρὰ γενέσει δύναιτ' ἂν ἄξιοπρεπέστερος εὐρεθῆναι
 θεῷ πλὴν ψυχῆς τελείως κεκαθαρμένης καὶ μόνον τὸ καλὸν
 ἡγουμένης ἀγαθόν, τὰ δὲ ἄλλα ὅσα νερόμισται ἐν δορυφόρων
 63 καὶ ὑπηκόων λόγῳ ταπτούσης; κατοικεῖν δὲ ἐν οἴκῳ λέγεται 20
 ὁ θεὸς οὐχ ὥς ἐν τόπῳ — περιέχει γὰρ τὰ πάντα πρὸς
 μηδενὸς περιεχόμενος —, ἀλλ' ὥς πρόνοιαν καὶ ἐπιμέλειαν
 ἐκείνου τοῦ χωρίου διαφερόντως ποιούμενος· παντὶ γὰρ τῷ
 δεσπόζοντι οἰκίας ἢ ταύτης κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἀνῆπται
 64 φροντίς. εὐχέσθω δὴ πᾶς θεῷ, ὅτῳ τὸ θεοφιλὲς ὤμβρησεν 25
 ἀγαθόν, οἰκήτορος λαχεῖν τοῦ πανηγεμόνος, ὃς τὸ βραχὺ
 τοῦτο οἰκοδόμημα, τὸν νοῦν, ἐξαίρων εἰς ὕψος ἀπὸ γῆς τοῖς
 65 οὐρανοῦ συνάψει πέρασι. καὶ τὸ ῥητὸν μέντοι συνάδειν
 ἔοικεν· ὁ γὰρ Σήμ ὥσανεὶ ῥίζα καλοκάγαθίας ὑποβέβληται,
 δένδρον δ' ἡμεροτοκοῦν ἐκ ταύτης ὁ σοφὸς Ἀβραὰμ ἀνέδραμεν, 30
 οὗ τὸ αὐτήκοον καὶ αὐτομαθὲς γένος, Ἰσαάκ, ὁ καρπὸς ἦν,
 ἀφ' οὗ πάλιν αἱ διὰ πόνων ἀρεταὶ κατασπεύρονται, ὧν

ἀθλητής ἐστιν ὁ τὴν πρὸς πάθῃ πάλην γεγυμνασμένος Ἰακώβ,
 ἀγγέλοις ἀλείπταις, λόγοις, χρώμενος. οὗτος τῶν δώδεκα 66
 κατάρχει φυλῶν, ὡς οἱ χρησμοὶ „βασίλειον καὶ ἱεράτευμα
 θεοῦ“ (Exod. 19, 6) φασιν εἶναι κατὰ τὴν πρὸς τὸν πρῶτον
 5 Σὴμ εὐλογίαν, οὗ τοῖς οἴκοις ἦν εὐχὴ τὸν θεὸν (ἐν)οικῆσαι·
 βασίλειον γὰρ ὁ βασιλέως δῆπουθεν οἶκος, ἱερὸς ὄντως καὶ
 μόνος ἄσυλος. ἴσως μέντοι τὰ τῆς εὐχῆς καὶ ἐπὶ τὸν Ἰάφεθ 67
 ἀναφέρεται, ὅπως ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ Σὴμ ποιῆται τὰς διατριβάς·
 τῇ γὰρ καὶ τὰ σώματος καὶ τὰ ἐκτὸς πλεονεκτήματα ἀγαθὰ
 10 ἡγουμένῳ καλὸν εὐξασθαι πρὸς μόνον τὸ ψυχῆς ἀναδραμεῖν
 καὶ μὴ μέχρι τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀληθοῦς δόξης διαμαρτεῖν,
 ἃ κοινὰ καὶ τῶν ἐπαρτοτάτων καὶ κακίστων ἐστίν, ὕψισαν
 ἢ πολυχρηματίαν ἢ ὅσα ὁμοιότροπα, νομίσαντα εἶναι ἀγαθὰ,
 τῆς ἀψευδοῦς τῶν ἀγαθῶν μερίδος οὐδενὶ φάουλῳ συνταττο-
 15 μένης· ἀκοινωνήτον γὰρ φύσει κακῷ τὸ ἀγαθόν. διὰ τοῦτ' 68
 ἐν ψυχῇ μόνῃ τεθησαύριται, ἥς τοῦ κάλλους οὐδενὶ μέτεστι
 τῶν ἀφρόνων· τοῦτο ἔγε προ(φητικὸς) λόγος τὸν σπουδαῖον
 ἔγραψεν εὐχεσθαί τινι τῶν ἑαυτοῦ γνωρίμων λέγοντα „πρὸς
 μὲ ἀνάστρεψον“ (Gen. 49, 22), ἵνα ἐπὶ τὴν αὐτοῦ γνώμην
 p.403 M. ἐπανελθὼν, | τὸ καλὸν ὡς ἀγαθὸν μόνον δεξιωσάμενος, τὰς
 21 τῶν ἑτεροδόξων παραδράμῃ περὶ τἀγαθοῦ φήμας. ἐν οὖν
 τοῖς οἴκοις τῆς ψυχῆς τοῦ λέγοντος μόνον εἶναι τὸ καλὸν
 ἀγαθὸν κατοικησάτω, παροικήσας ἐν τοῖς τῶν ἑτέρων, οἷς
 καὶ τὰ σωματικὰ καὶ τὰ ἐκτὸς τετίμηται. εἰκότως μέντοι 69
 25 καὶ δοῦλον τὸν ἄφρονα τῶν ἀρετῆς μεταποιουμένων ἀνέγραψεν,
 ἵν' ἡ κρείττονος ἐπιστασίας ἀξιοθεὶς ἀμείνωνι βίῳ χρήσῃται
 ἢ ἐπιμένων τῇ ἀδικεῖν μετ' εὐμαρείας αὐτοκράτορι ἡγεμόνων
 ἀρχῇ τῶν δεσποτῶν κολάζῃται.

ΠΕΡΙ ΣΥΓΧΥΣΕΩΣ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ

- 1 (1.) Περὶ μὲν δὴ τούτων ἀρχέσει τὰ εἰρημένα. σκεπτέον Ip.404 M.
 δὲ ἐξῆς οὐ παρέργως, ἀ περὶ τῆς τῶν διαλέκτων συγχύσεως
 φιλοσοφεῖ· λέγει γὰρ ὧδε· „καὶ ἦν πᾶσα ἡ γῆ χειλὸς ἓν,
 καὶ φωνὴ μία πᾶσι. καὶ ἐγένετο ἓν τιῷ κινῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ
 ἀνατολῶν, εὖρον πεδίον ἐν τῇ γῇ Σεναάρ καὶ κατῴκησαν 5
 ἐκεῖ. καὶ εἶπεν ἄνθρωπος τιῷ πλησίον· δεῦτε πλινθεύσωμεν
 πλίνθους καὶ ὀπτήσωμεν αὐτάς πυρί. καὶ ἐγένετο αὐτοῖς
 ἡ πλίνθος εἰς λίθον, καὶ ἄσφαλτος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλός. καὶ
 εἶπον· δεῦτε οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, οὗ
 ἡ κεφαλὴ ἔσται ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσωμεν ἑαυτῶν 10
 ὄνομα πρὸ τοῦ διασπαρῆναι ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς.
 καὶ κατέβη κύριος ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον ὃν
 ὠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. καὶ εἶπε κύριος· ἰδοὺ
 γένος ἓν καὶ χειλὸς ἓν πάντων· καὶ τοῦτο ἤρξαντο ποιῆσαι,
 καὶ νῦν οὐκ ἐκλείψει ἐξ αὐτῶν πάντα ὅσα ἂν ἐπιθῶνται 15
 ποιεῖν· δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν ἐκεῖ αὐτῶν τὴν
 γλῶσσαν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τὴν φωνὴν τοῦ πλησίον.
 καὶ διέσπειρεν αὐτοὺς κύριος ἐκεῖθεν ἐπὶ πρόσωπον πάσης
 τῆς γῆς, καὶ ἐπαύσαντο οἰκοδομοῦντες τὴν πόλιν καὶ τὸν
 πύργον. διὰ τοῦτο ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ σύγχυσις, ὅτι 20
 ἐκεῖ συνέχευε κύριος τὰ χεῖλη πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐκεῖθεν
 διέσπειρεν αὐτοὺς κύριος ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς“

p.405 M. (Gen. 11,1—9). (2.) | οἱ μὲν δυσχεραίνοντες τῇ πατρίῳ 2
 πολιτεία, φόρον καὶ κατηγορίαν αἰεὶ τῶν νόμων μελετῶντες,
 τούτοις καὶ τοῖς παραπλησίσις ὡς ἂν ἐπιβάθραις τῆς ἀθεό-
 τητος αὐτῶν, οἱ δυσσεβεῖς, χρῶνται φάσκοντες· ἔτι νῦν
 5 σεμνηγορεῖτε περὶ τῶν διατεταγμένων ὡς τοὺς ἀληθείας
 κανόνας αὐτῆς περιεχόντων; ἰδοὺ γὰρ αἱ ἱεραὶ λεγόμεναι 3
 βίβλοι παρ' ὑμῖν καὶ μύθους περιέχουσιν, ἐφ' οἷς εἰώθατε
 γελαῖν, ὅταν ἄλλων διεξίόντων ἀκούητε. καίτοι τί δεῖ τοὺς
 πολλαχόθι τῆς νομοθεσίας ἐσπαρμένους ἀναλέγεσθαι ὥσπερ
 10 σχολὴν ἄγοντας καὶ ἐνεukaiροῦντας διαβολαῖς, ἀλλ' οὐ μόνον
 τῶν ἐν χερσὶ καὶ παρὰ πόδας ὑπομιμνήσκειν; εἰς μὲν οὖν 4
 ἐστὶν ὁ ἐοικὼς τῷ συντεθέντι ἐπὶ τῶν Ἀλπειδῶν, οὗς ὁ
 μέγιστος καὶ δοκιμώτατος τῶν ποιητῶν Ὀμηρος διανοηθῆναί
 φησι τρία τὰ περιμήκιστα τῶν ὄρων ἐπιφορῆσαι καὶ ἐπιχῶσαι
 15 ἐλπίσαντας τὴν εἰς οὐρανὸν ὁδὸν τοῖς ἀνέρχεσθαι βουλο-
 μένοις εὐμαρῇ διὰ τούτων ἔσεσθαι πρὸς αἰθέριον ὕψος
 ἀρθέντων· ἔστι δὲ τὰ περὶ τούτων ἔπη τοιαῦτα·

Ὅσσαν ἐπ' Οὐλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὅσση

Πήλιον εἰνροσύλλον, ἔν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη,

20 Ὀλυμπος δὲ καὶ Ὅσσα καὶ Πήλιον ὄρων ὀνόματα. πύργον 5
 δὲ ὁ νομοθέτης ἀντὶ τούτων εἰσάγει πρὸς τῶν τότε ἀνθρώπων
 κατασκευαζόμενον θελησάντων ὑπ' ἀνοίας ἄμα καὶ μεγα-
 λαυχίας οὐρανοῦ ψαῦσαι. πῶς γὰρ οὐ φρενοβλάβεια δεινὴ;
 καὶ γὰρ εἰ τὰ τῆς συμπάσης μέρη γῆς ἐποικοδομηθεῖη
 25 προκαταβληθέντι βραχεῖ θεμελίῳ καὶ ἀνεγερθεῖη τρόπον
 κίονος ἑνός, μυρίοις τῆς αἰθερίου σφαίρας ἀπολειφθήσεται
 διαστήμασι, καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς ζητητικούς τῶν φιλοσόφων,
 οἱ τοῦ παντὸς κέντρον εἶναι τὴν γῆν ἀνωμολόγησαν. (3.) ἕτερος 6
 δὲ τις συγγενὴς τούτῳ περὶ τῆς τῶν ζώων ὁμοφωνίας πρὸς
 30 μυθοπλαστῶν ἀναγράφεται· λέγεται γάρ, ὡς ἄρα πάνθ' ὅσα
 ζῶα χερσαῖα καὶ ἔνδρα καὶ πτηνὰ τὸ παλαιὸν ὁμόφωνα ἦν,
 καὶ ὅνπερ τρόπον ἀνθρώπων Ἕλληνες μὲν Ἕλλησι, βαρβάρους

- δὲ βάρβαροι νῦν οἱ ὁμόγλωττοι διαλέγονται, τοῦτον τὸν τρόπον
καὶ πάντα πᾶσι περὶ ὧν ἡ ὁρᾶν ἡ πάσχειν τι συνέβαινε
ὠμῶς, ὡς καὶ ἐπὶ ταῖς κακοπραγίαις συνάχθεσθαι κἂν, εἴ
7 πού τι λυσιτελὲς ἀπαντήσῃ, συνευφραίνεσθαι. τὰς τε γὰρ
ἡδονὰς καὶ ἀηδίας ἀλλήλοις ἀναφέροντα διὰ τοῦ ὁμοφώνου 5
συνήδετο καὶ συναηδίζετο, | καὶ τοῦτου τὸ ὁμοιότροπον καὶ p.406 M.
ὁμοιοπαθὲς εὐρίσκετο, μέχριπερ κορεσθέντα τῆς τῶν παρόν-
των ἀγαθῶν ἀφθονίας, ὃ πολλάκις γίνεσθαι φιλεῖ, πρὸς
τὸν τῶν ἀνεφίκτων ἔρωτα ἐξώκειλε καὶ περὶ ἀθανασίας
ἐπρεσβεύετο γῆρως ἔκλυσιν καὶ τὴν εἰς αἰεὶ νεότητος ἀκμὴν 10
αἰτούμενα, φάσκοντα καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἐν ἡδῇ ζῶων τὸ
ἐρπετόν, ὅφιν, τετυγχάνειν ταύτης τῆς θωρεᾶς· ἀποδιδόμενον
γὰρ τὸ γῆρας πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνηβᾶν· αἶτοπον δ' εἶναι
ἢ τὰ κρείττω τοῦ χειρόνος ἢ ἐνὸς τὰ πάντα λειψιῆναι.
8 δίκην μέντοι τοῦ τολμήματος ἔδωκε τὴν προσήκουσαν· 15
ἐτερόγλωττα γὰρ εὐθύς ἐγένετο, ὡς ἐξ ἐκείνου μηκέτ'
ἀλλήλων ἐπακοῦσαι δυνηθῆναι χάριν τῆς ἐν ταῖς διαλέκτοις,
9 εἰς αἷς ἢ μία καὶ κοινὴ πάντων ἐτμήθη, διαφορᾶς. (4.) ὁ
δ' ἐγγυτέρω τάληθοῦς προσάγων τὸν λόγον τὰ ἄλογα τῶν
λογικῶν διέξευξεν, ὡς ἀνθρώποις μόνοις μαρτυρῆσαι τὸ 20
ὁμόφωνον. ἔστι δέ, ὥς γέ φασι, καὶ τοῦτο μυθῶδες. καὶ
μὴν τὴν γε φωνῆς εἰς μυρίας διαλέκτων ἰδέας τομήν, ἣν
καλεῖ γλώττης σύγχυσιν, ἐπὶ θεραπείᾳ λέγουσιν ἀμαρτημάτων
συμβῆναι, ὡς μηκέτ' ἀλλήλων ἀκρωόμενοι κοινῇ συναδικῶσιν,
ἀλλὰ τρόπον τινὰ [ἄλλοι] ἀλλήλοις κεραιωμένοι * * * κατὰ 25
10 συμπράξεις ἐγχειρῶσι τοῖς αὐτοῖς. τὸ δὲ οὐκ ἐπ' ὠφελείᾳ
φαίνεται συμβῆναι· καὶ γὰρ αὐθις οὐδὲν ἤττον κατὰ ἔθνη
διωκισμένων καὶ μὴ μιᾷ διαλέκτῳ χρωμένων γῇ καὶ θάλαττα
πολλάκις ἀμυθήτων κακῶν ἐπληρώθη. οὐ γὰρ αἱ φωναί,
ἀλλὰ αἱ ὁμότροποι τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἀμαρτάνειν ζηλώσεις 30
11 τοῦ συναδικεῖν αἵτιαι· καὶ γὰρ οἱ ἐκτετμημένοι γλῶτταν
νεύμασι καὶ βλέμμασι καὶ ταῖς ἄλλαις τοῦ σώματος σχέζεσι

καὶ κινήσειν οὐχ ἤττον τῆς διὰ λόγων προφορᾶς ᾧ ἂν
 θελήσωσιν ὑποσημαίνουσι· χωρὶς τοῦ καὶ ἔθνους ἐν πολλαίαις
 οὐχ ὁμόφωνον μόνον ἀλλὰ καὶ ὁμόνομον καὶ ὁμοδίαιτον
 τοσοῦτον ἐπιβῆναι κακίας, ὥστε τοῖς ἀνθρώπων ἀπάντων
 5 ἁμαρτήμασιν ἰσοστάσια δύνασθαι πλημμελεῖν· ἀπειρία τε 12
 διαλέκτων μυρίοι πρὸς τῶν ἐπιτιθεμένων οὐ προϊδόμενοι τὸ
 μέλλον προκατελήφθησαν, ὡς ἔμπαιιν ἐπιστήμη τοὺς ἐπι-
 κρεμασθέντας ἰσχυσαν φόβους τε καὶ κινδύνους ἀπώσασθαι·
 ὥστε λυσιτελεῖς μᾶλλον ἢ βλαβερὸν εἶναι τὴν ἐν διαλέκτοις
 10 κοινωνίαν, ἐπεὶ καὶ μέχρι νῦν οἱ καθ' ἑκάστην χώραν, καὶ
 μάλιστα τῶν αὐτοχθόνων, δι' οὐδὲν οὕτως ὡς διὰ τὸ
 ὁμόγλωσσον ἀπαθεῖς κακῶν διατελοῦσι. καὶ εἰ μέντοι τις 13
 ἀνὴρ πλείους ἀναμάθῃ διαλέκτους, εὐδόκιμος εὐθὺς παρὰ
 τοῖς ἐπισταμένοις ἐστὶν ὡς ἡδὴ φίλιος ὢν, οὐ βραχὺ γνῶρισμα
 p.407M. κοινωνίας ἐπιφερόμενος τὴν ἐν τοῖς ὀνόμασι | συνήθειαν,
 16 ἀφ' ἧς τὸ ἀδεῖς εἰς τὸ μηδὲν ἀνῆκεστον παθεῖν ἔοικε
 πεπορίσθαι. τί οὖν ὡς κακῶν αἴτιον τὸ ὁμόγλωττον ἐξ
 ἀνθρώπων ἠφάνιζε, δεόν ὡς ὠφελιμώτατον ἰδρῶσθαι; (5.) τοὺς 14
 δὴ ταῦτα συντιθέντας καὶ κακωτεχνοῦντας ἰδίᾳ μὲν διελέγξουσιν
 20 οἱ τὰς προχείρους ἀποδόσεις τῶν ἀεὶ ζητουμένων ἐκ τῆς
 φανερᾶς τῶν νόμων γραφῆς ἀφιλονείκως (ταμιευόμενοι), οὐκ
 ἀντισοφίζόμενοι ποθεν, ἀλλ' ἐπόμενοι τῷ τῆς ἀκολουθίας
 εἰρμῷ προσπταίειν οὐκ ἔωντι, ἀλλὰ καὶ, εἴ τινα ἐμποδῶν
 εἴη, ῥαδίως ἀναστέλλοντι, ὅπως αἱ τῶν λόγων διέξοδοι γίνωνται
 25 ἄπταιστοι. φαμέν τοίνυν ἐκ τοῦ „τὴν γῆν εἶναι πᾶσαν 15
 χεῖλος ἐν καὶ φωνὴν μίαν“ κακῶν ἀμυθήτων καὶ μεγάλων
 συμφωνιᾶν δηλοῦσθαι, ὅσα τε πόλεις πόλεσι καὶ ἔθνεσιν ἔθνη
 καὶ χώραις χῶραι ἀντεπιφέρουσι, καὶ ὅσα μὴ μόνον εἰς
 ἑαυτοὺς ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ θεῖον ἀσεβοῦσιν ἄνθρωποι· καίτοι
 30 ταῦτα πληθῶν ἐστὶν ἀδικήματα. σχεπτόμεθα δ' ἡμεῖς καὶ
 ἐφ' ἐνὸς ἀνδρὸς τὸ ἀδιεξήγητον τῶν κακῶν πλῆθος, καὶ
 μάλιστα ὅταν τὴν ἀνάρμοστον καὶ ἐκμελῇ καὶ ἄμουσον ἰσχυ

- 16 συμφωνίαν. (6.) τὰ μὲν δὲ τυχερὰ τίς οὐκ οἶδεν, ὅταν πενία
καὶ ἀδοξία σώματος νόσοις ἢ πηρώσεσι συνενεχθῶσι, καὶ
πάλιν ταῦτα ψυχῆς ἀρρωστήμασιν ἔκφρονος ὑπὸ μελαγχολίας
ἢ μακροῦ γήρωος ἢ τινος βαρείας ἄλλης κακοδαιμονίας γεγεννη-
17 μένης ἀνακραθῶσι; καὶ γὰρ ἐν μόνον τῶν εἰρημένων βιαίως 5
ἀντιστατῆσαν ἱκανὸν ἀνατρέψαι καὶ καταβαλεῖν καὶ τὸν λῖαν
ὑπέρογκόν ἐστιν· ὅταν δὲ ἀθρόα ὥσπερ προστάξει μιᾷ κατὰ
τὸν αὐτὸν χρόνον ἐνὶ πάντα σωρηδὸν ἐπιθῇται τὰ σώματος,
τὰ ψυχῆς, τὰ ἐκτός, τίνα οὐχ ὑπερβάλλει σχετιλότητα;
πεσόντων γὰρ δορυφόρων ἀνάγκη καὶ τὸ δορυφορούμενον 10
18 πίπτειν. δορυφόροι μὲν οὖν σώματος πλοῦτος, εὐδοξία, τιμαί,
ὀρθοῦντες αὐτὸ καὶ εἰς ὕψος αἵροντες καὶ γαῦρον ἀπο-
δεικνύντες, ὡς τάναντία, ἀτιμία, ἀδοξία, πενία, πολεμίων
19 τρόπον καταράττουσι. πάλιν τε δορυφόροι ψυχῆς ἀκοαὶ καὶ 15
ὄψεις ὁσφρησίς τε καὶ γεῦσις καὶ ξύμπαν τὸ αἰσθήσεως
στίφος, ἔτι μέντοι ὑγίεια καὶ ἰσχύς δύναμις τε καὶ ῥώμη·
τούτοις γὰρ ὥσπερ ἐστῶσι καὶ κραταιῶς ἐρηρσιζόμενοις
εὐερχέσιν οἴκοις ὁ νοῦς ἐμπεριπατῶν καὶ (ἐν)διαιτωμένος
ἀγάζεται πρὸς μηδενὸς ταῖς ἰδίαις ὀρμαῖς χρῆσθαι κωλυό-
μενος, ἀλλ' εὐμαρεῖς καὶ λεωφόρους ἀναπεπταμένας ἔχων 20
20 τὰς διὰ πάντων ὁδοὺς. τὰ δὲ | τοῖς δορυφόροις τούτοις p.408 M.
ἐχθρὰ ἀντικαθίσταται, πῆρωσις αἰσθητηρίων καὶ νόσος, ὡς ἔφην,
οἷς ἡ διάνοια συγκατακρημνισθῆναι πολλάκις ἐμέλλησε. καὶ
τὰ μὲν τυχερὰ ταῦτα ἀργαλέα σφόδρα καὶ σχέτλια ἐξ
ἑαυτῶν, πρὸς δὲ τὴν (τῶν) ἐκ προνοίας σύγκρισιν κρυφότερα 25
21 πολλῶ. (7.) τίς οὖν ἡ τῶν ἐκουσίων κακῶν συμφωνία,
πάλιν ἐν μέρει σκοπῶμεν· τριμεροῦς ἡμῶν τῆς ψυχῆς
ὑπαρχούσης τὸ μὲν νοῦς καὶ λόγος, τὸ δὲ θυμός, τὸ δὲ
ἐπιθυμία κεκληρῶσθαι λέγεται. κηραίνει δὲ καθ' αὐτό τε
ἕκαστον ἰδίᾳ καὶ πρὸς ἄλληλα πάντα κοινῇ, ἐπειδὴν ὁ μὲν 30
νοῦς ὅσα ἀφροσύναι καὶ δειλίαι ἀκρολασίαι τε καὶ ἀδικίαι
σπεύρουσι θερίσῃ, ὁ δὲ θυμὸς τὰς ἐκμανεῖς καὶ παρα-

φόρους λύττας καὶ ὅσα ἄλλα ὠδίνει κακὰ τέχνη, ἥ δὲ ἐπιθυμία τοὺς ὑπὸ νηπιότητος αἰεὶ κούφους ἔρωτας καὶ τοῖς ἐπι-
 τυχοῦσι σώμασί τε καὶ πράγμασι προσειπταμένους ἐπιπέμψῃ
 πανταχόσε· τότε γὰρ ὥσπερ ἐν σκάφει ναυτῶν, ἐπιβατῶν, 22

5 κυβερνητῶν κατὰ τινα φρενοβλάβειαν ἐπ' ἀπωλείᾳ τοῦτου
 συμφρονησάντων καὶ οἱ ἐπιβουλεύσαντες αὐτῇ νηὶ οὐχ ἥμιστα
 συναπώλοντο. βαρύτατον γὰρ κακῶν καὶ σχεδὸν ἀνίατον
 μόνον ἡ πάντων τῶν ψυχῆς μερῶν πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν
 συνεργία, μηδενὸς οἷα ἐν πανδῆμψ συμφορᾷ δυνηθέντος

10 ὑγιαίνειν, ἵνα τοὺς πάσχοντας ἰᾶται, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱατρῶν
 ἅμα τοῖς ἰδιώταις καμνόντων, οὓς ἡ λοιμώδης νόσος ἐφ'
 ὁμολογουμένη συμφορᾷ πῖεσσα κατέχει. τοῦ παθήματος 23
 τούτου (σύμβολον) ὁ μέγας ἀναγραφεῖς παρὰ τῷ νομοθέτῃ
 κατακλυσμὸς ἐστί, τῶν τε ἀπ' οὐρανοῦ καταρρακτῶν τοὺς

15 κακίας αὐτῆς λάβρω φορᾷ χειμάρρους ἐπομβροούντων καὶ
 τῶν ἀπὸ γῆς, λέγω δὲ τοῦ σώματος, πηγῶν ἀναχεουσῶν τὰ
 πάθους ἐκάστου ρεύματα πολλὰ ὄντα καὶ μεγάλα, ἅπερ
 εἰς ταῦτόν τοις προτέροις συνιόντα καὶ ἀναμιγνόμενα κυκᾶται
 τε καὶ τὸ δεδεγμένον ἅπαν τῆς ψυχῆς στροβεῖ χωρίον δίναις

20 ἐπαλλήλοις. „ἰδὼν“ γὰρ φησι „κύριος ὁ θεός, ὅτι ἐπλη- 24
 θύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς
 τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ ἐπιμελῶς τὰ πονηρὰ πάσας τὰς
 ἡμέρας“ ἔγνω τὸν ἄνθρωπον, λέγω δὲ τὸν νοῦν, μετὰ τῶν
 περὶ αὐτὸν ἐρπετῶν τε καὶ πτηνῶν καὶ τῆς ἄλλης ἀλόγου

25 τῶν ἀτιθάσων θηρίων πληθύος ἐφ' οἷς ἀνίατα ἡδίκηκει
 τίσασθαι (Gen. 6, 5—7). ἡ δὲ τιμωρία κατακλυσμός. ἦν 25
 γὰρ ἔφσεις ἁμαρτημάτων καὶ πολλῇ τοῦ ἀδικεῖν μηδενὸς
 κωλύοντος φορᾷ, ἀλλὰ προσαναρρηγνυμένων ἀδεῶς ἀπάντων
 εἰς χορηγίας ἀφθόνους τοῖς πρὸς τὰς ἀπολαύσεις ἐτοιμοτάτοις,

30 καὶ μήποτ' εἰκότως· οὐ γὰρ ἔν τι μέρος διέφθαρτο τῆς
 ψυχῆς, ἵνα τοῖς ἄλλοις ὑγιαίνουσι σφῆζεσθαι δύναιτο, ἀλλ'

p.409 M. οὐδὲν ἄνοσον οὐδὲ ἀδιάφθαρτον αὐτῆς κατελείπετο· | ἰδὼν

- γὰρ ὅτι πᾶς τις, φησί, διανοεῖται [πᾶς] λογισμός, οὐχὶ
μόνος εἷς, τὴν ἀρμόττουσαν ὁ ἀδέκαστος δικαστὴς ἐπήγαγε
26 τιμωρίαν. (8.) οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τῆς ἀλμυρᾶς φάραγγος
ὁμαιχμίαν πρὸς ἀλλήλους θέμενοι. κοῖλον γὰρ καὶ τραχὺ
καὶ φαραγγῶδες τὸ κακίων <καὶ> παθῶν χωρίον, ἀλμυρὸν 5
τῷ ὄντι καὶ πικρὰς φέρον ὠδῖνας, ὧν ὁ σοφὸς Ἀβραάμ
τὸ ἐνώμοτον καὶ ἔνσπονδον οὐθ' ὄρκων οὔτε σπονδῶν
ἐπάξιον εἰδὼς καθαιρεῖ· λέγεται γὰρ ὅτι „πάντες οὗτοι
συνεφώνησαν ἐπὶ τὴν φάραγγα τὴν ἀλυκὴν· αὕτη ἡ θάλασσα
27 τῶν ἀλῶν“ (Gen. 14, 3). ἡ οὐχ ὀρᾶς τοὺς ἐστερωμένους 10
σοφίαν καὶ τυφλοὺς διάνοιαν, ἣν ἕξυδερκεῖν εἰκὸς ἦν,
Σοδομίτας κατὰ γλῶτταν, ἀπὸ νεανίσκου ἕως πρεσβυτέρου
πάνθ' ὁμοῦ τὸν λεῶν ἐν κύκλῳ τὴν οἰκίαν τῆς ψυχῆς περι-
θέοντας, ἵνα τοὺς ξενωθέντας ἱεροὺς καὶ ὁσίους λόγους αὐτῇ,
φρουροὺς καὶ φύλακας ὄντας, αἰσχύνησι καὶ διαφθείρῃσι, 15
καὶ μηδὲνα τὸ παράπαν μήτε τοῖς ἀδικοῦσιν ἐναντιοῦσθαι
28 μήτε τοῦ τι ποιεῖν ἀδικον ἀποδιδράσκειν ἐγνωκότα; οὐ γὰρ
οἱ μὲν, οἱ δ' οὐ, „πᾶς δ'“, ὥς φησιν, „ὁ λαὸς περιε-
κύκλωσαν ἅμα τὴν οἰκίαν, νέοι τε καὶ πρεσβῦται“ (Gen.
19, 4) κατὰ τῶν θείων καὶ ἱερῶν λόγων συνομοσάμενοι, 20
29 οὓς καλεῖν ἔθος ἀγγέλους. (9.) ἀλλ' ὃ γε θεοπρόπος Μωυσῆς
θράσει πολλῶν ῥέοντα αὐτοὺς ὑπαντιάσας ἐφέξει, καὶ τὸν
θρασύτατον καὶ δεινότατον εἰπεῖν ἐν ἑαυτοῖς βασιλεῖα λόγον
προστησάμενοι μιᾷ ῥύμῃ κατατρέχουσι, συναύξοντες τὰ οἰκεία
καὶ ποταμοῦ τρόπον πλημμύροντες· „ἰδοὺ“ γὰρ φησιν „ὁ 25
τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς ἐπὶ τὸ ὕδωρ ἀφικνεῖται. σὺ δὲ
στήσῃ συναντῶν αὐτῷ ἐπὶ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ“ (Exod.
30 7, 15). οὐκοῦν ὁ μὲν φαῦλος ἔξεισιν ἐπὶ τὴν τῶν ἀδικημάτων
καὶ παθῶν ἀθρόων φορὰν, ἅπερ ὕδατι ἀπεικάζεται· ὁ δὲ
σοφὸς πρῶτον μὲν κτᾶται γέρας παρὰ τοῦ ἐστῶτος αἰεὶ θεοῦ 30
συγγενὲς αὐτοῦ τῇ ἀκλινεῖ καὶ ἀρρεπεῖ πρὸς πάντα δυνάμει
31 λαβῶν· εἴρηται γὰρ „σὺ δὲ αὐτοῦ στήθι μετ' ἐμοῦ“

(Deut. 5, 31), ἵνα ἐνδοιασμὸν καὶ ἐπάμφοτερισμὸν, ἀβεβαίου
 ψυχῆς διαθέσεις, ἀποδυσάμενος τὴν ὀχυρωτάτην καὶ βεβαιο-
 τάτην διάθεσιν, πίστιν, ἐνδύσῃται. ἔπειτα δὲ ἐστώς, τὸ
 παραδοξότατον, ὑπαντᾷ· «στήσῃ» γὰρ «φησιν» «ὑπαντιάζων»·
 5 καίτοι τὸ μὲν ὑπαντᾶν ἐν κινήσει, κατὰ δ' ἡρεμίαν τὸ
 ἵστασθαι θεωρεῖται. λέγει δὲ οὐ τὰ μαχόμενα, τὰ δὲ τῇ 32
 φύσει μάλιστα ἀκολουθοῦντα· ὅτω γὰρ ἡρεμεῖν πέφυκεν ἡ
 γνώμη καὶ ἀρρεπῶς ἰδρῦσθαι, συμβαίνει πᾶσιν ἀνθίστασθαι
 τοῖς σάλῳ καὶ κλύδωνι χαίρουσι καὶ τὸν γαληνιάσαι δυνάμενον
 10 χειροποιήτω χειμῶνι κυμαίνουσιν. (10.) εἰ μὲντοι γε ἔχει 33
 p.410 M. παρὰ | τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ τὴν ἐναντίωσιν συνίστασθαι·
 χεῖλη δὲ στόματος μὲν ἐστὶ πέρατα, φραγμὸς δέ τις γλώτ-
 τῆς, δι' ὧν φέρεται τὸ τοῦ λόγου ῥεῦμα, ὅταν ἄρξῃται
 κατέρχεσθαι. λόγῳ δὲ καὶ οἱ μισάρετοι καὶ φιλοπαθεῖς 34
 15 συμάχῳ χρῶνται πρὸς τὴν τῶν ἀδοκίμων δογμάτων εἰσῆ-
 γησιν καὶ πάλιν οἱ σπουδαῖοι πρὸς τε τὴν τούτων ἀναίρεσιν
 καὶ πρὸς τὸ τῶν ἀμεινόνων καὶ ἀψευδῶς ἀγαθῶν κράτος
 ἀνανταγώνιστον. ὅταν μὲντοι πάντα κάλων ἀνασεύσαντες 35
 ἐριστικῶν δογμάτων ὑπ' ἐναντίας ῥύμης λόγων ἀνατραπέντες
 20 ἀπόλωνται, τὸ ἐπινίκιον δικαίως καὶ προσηκόντως ὁ σοφὸς
 ἄσμα χορὸν ἱερώτατον στησάμενος ἐμμελῶς ᾄσεται· «εἶδε» 36
 γὰρ φησιν «Ἰσραὴλ τοὺς Αἰγυπτίους» οὐχ ἐτέρωθι
 «τεθνεῶτας» ἀλλὰ παρὰ «τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ» (Exod.
 14, 30), θάνατον λέγων οὐ τὴν ἀπὸ σώματος ψυχῆς διά-
 25 κρισιν, ἀλλὰ τὴν ἀνοσίῳν δογμάτων καὶ λόγων φθοράν, οἷς
 ἐχρῶντο διὰ στόματος καὶ γλώττης καὶ τῶν ἄλλων φωνη-
 τηρίων ὀργάνων. λόγου δὲ θάνατός ἐστιν ἡσυχία, οὐχ ἦν 37
 οἱ ἐπεισιχέστεροι ποιοῦμενοι σύμβολον αἰδοῦς μετέρχονται —
 δύναμις γὰρ καὶ ἥδε ἐστὶν ἀδελφῇ τῆς ἐν τῇ λέγειν ταμειου-
 30 μένη μέχρι καιροῦ τὰ λεκτέα —, ἀλλ' ἦν οἱ ἐξησθενη-
 κότεις καὶ ἀπειρηκότεις διὰ τὴν τῶν ἐναντίων ἰσχὺν ὑπο-
 μένουσιν ἄκοντες λαβὴν οὐδεμίαν ἔθ' εὐρίσκοντες. ὧν τε 38

- γὰρ ἂν ἐφάψωνται, διαρρεῖ, καὶ οἷς ἂν ἐπιβῶσιν, οὐχ ὑπο-
 μένει, ὥς πρὶν ἢ στήναι πίπτειν ἀναγκάζεσθαι, ὥσπερ ἡ
 Ξλιξ, τὸ ὑδρηρὸν ὄργανον, ἔχει· κατὰ γὰρ μέσον αὐτὸ γεγόν-
 νασι βαθμοὶ τινες, ὧν ὁ γεωπόνος, ἔταν ἐθελήσῃ ποτίσαι
 τὰς ἀρούρας, ἐπιβαίνει μὲν, περιολισθαίνει δ' ἀναγκαίως· 5
 ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ πίπτειν συνεχῶς πλησίον ἐχυροῦ τινος ταῖς
 χερσὶ περιδράττεται, οὗ ἐνελχυμένος τὸ ὅλον σῶμα ἀπὴρώ-
 ρηκεν αὐτοῦ· (ὥστε) ἀντὶ μὲν ποδῶν χερσίν, ἀντὶ δὲ χειρῶν
 ποσὶ χρῆσθαι· ἴσταται μὲν γὰρ ἐπὶ χειρῶν, δι' ὧν εἰσιν αἱ
 πράξεις, πράττει δ' ἐν ποσίν, ἐφ' ὧν εἰκὸς ἴστασθαι. 10
 39 (11.) πολλοὶ δ' οὐ δυνάμενοι τὰς πιθανὰς τῶν σοφιστῶν
 εὐρέσεις ἀνά κράτος ἐλεῖν τῷ μὴ σφόδρα περὶ λόγους διὰ
 τὴν ἐν τοῖς ἔργοις συνεχῇ μελέτῃ γεγυμνάσθαι κατέφυγον
 ἐπὶ τὴν τοῦ μόνου σοφοῦ συμμαχίαν καὶ βοηθὸν αὐτὸν
 ἰκέτευσαν γενέσθαι· καθὰ καὶ τῶν Μωυσέως γνωρίμων τις 15
 ἐν ὕμνοις εὐχόμενος εἶπεν· „ἄλλαλα γενέσθω τὰ χεῖλη τὰ
 40 δόλια“ (Psalm. 30, 19). πῶς δ' ἂν ἡσυχάσαι, εἰ μὴ πρὸς
 μόνου τοῦ καὶ τὸν λόγον αὐτὸν ἔχοντος ὑπήκουον ἐπιστο-
 μιθεῖν; τὰς μὲν οὖν εἰς τὸ ἁμαρτάνειν συνόδους ἀμετα-
 στρεπτὶ φευκτέον, τὸ δὲ ἔνσπονδον πρὸς τοὺς φρονήσεως 20
 41 καὶ | ἐπιστήμης ἐταίρους βεβαιωτέον. παρὸ καὶ τοὺς λέ- p.411 M.
 γοντας „πάντες ἐσμεν υἱοὶ ἐνὸς ἀνθρώπου, εἰρηνικοὶ ἐσμεν“
 (Gen. 42, 11) τεθαύμακα τῆς εὐαρμόστου συμφωνίας· ἐπεὶ
 καὶ πῶς οὐκ ἐμέλλετε, φήσαιμ' ἂν. ὦ γενναῖοι, πολέμῳ
 μὲν δυσχεραίνειν, εἰρήνῃ δὲ ἀγαπᾶν, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν 25
 ἐπιγεγραμμένοι πατέρα οὐ θνητὸν ἀλλ' ἀθάνατον, ἀνθρώπον
 θεοῦ, ὃς τοῦ αἰδίου λόγος ὧν ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτός ἐστιν
 42 ἄφθαρτος; οἱ μὲν γὰρ πολλὰς ἀρχὰς τοῦ κατὰ ψυχὴν γέ-
 νους συστησάμενοι, τῷ πολυθέῳ λεγομένῳ κακῷ προσνει-
 μαντες ἑαυτούς, ἄλλοι πρὸς ἄλλων τιμὰς τραπόμενοι ταραχὰς 30
 καὶ στάσεις ἐμφυλίου τε καὶ ξενικὰς ἐδῆμιοῦργησαν τὸν
 ἀπ' ἀρχῆς γενέσεως ἄχρὶ τελευτῆς βίον πολέμων ἀκη-

- ρύκτων καταπλήσαντες. οἱ δὲ ἐνὶ γένει χαίροντες καὶ ἓνα 43
 πατέρα τὸν ὀρθὸν τιμῶντες λόγον, τὴν εὐάρμοστον καὶ
 πάμμουσον συμφωνίαν ἀρετῶν τεθραυμακότες, εὐδῖον καὶ
 γαλγνὸν βίον ζῶσιν, οὐ μὴν ἀργὸν καὶ ἀγενῆ τινα, ὥς ἔνιοι
 5 νομίζουσιν, ἀλλὰ σφόδρα ἀνδρεῖον καὶ λῖαν ἡκονημένον
 κατὰ τῶν σπονδᾶς λύσειν ἐπιχειρούντων καὶ σύγχυσιν ὀρκίων
 αἰεὶ μελετώντων· τοὺς γὰρ εἰρηναίους φύσει πολεμικοὺς
 εἶναι συμβέβηκεν ἀντικαθημένους καὶ ἀνθεστῶτας τοῖς τὸ
 εὐσταθῆς τῆς ψυχῆς ἀνατρέπουσι. (12.) μαρτυρεῖ δέ μου 44
 10 τῷ λόγῳ πρῶτον μὲν ἡ ἐκάστου τῶν φιλαρέτων διάνοια
 διακειμένη τὸν τρόπον τοῦτον, ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ προφητικοῦ
 θιασώτης χοροῦ, ὃς καταπνευσθεὶς ἐνθουσιῶν ἀνεφθέγγετο·
 „ὦ μῆτερ, ἡλίχον με ἔτεκες, ἄνθρωπον μάχης καὶ ἄνθρωπον
 ἀηδίας πάσης τῆς γῆς; οὐκ ὠφείλησα, οὐδὲ ὠφείλησάν μοι,
 15 οὐδὲ ἡ ἰσχὺς μου ἐξέλιπεν ἀπὸ καταρῶν αὐτῶν“ (Ier. 15,
 10). ἀλλ’ οὐ πᾶς σοφὸς πᾶσι φαύλοις ἐχθρὸς ἐστίν 45
 ἄσπονδος, οὐ τριτηρῶν ἢ μηχανημάτων ἢ ὅπλων ἢ στρατιω-
 τῶν παρασκευῇ πρὸς ἄμυναν χρώμενος, ἀλλὰ λογισμοῖς;
 ὅταν γὰρ τὸν ἐν τῇ ἀπολέμῳ εἰρήνῃ συνεχῇ καὶ ἐπάλληλον 46
 20 ἀνθρώπων ἀπάντων ἴδιον καὶ κοινόν, μὴ κατὰ ἔθνη καὶ
 χώρας ἢ πόλεις καὶ κώμας αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ κατ’
 οἰκίαν καὶ ἓνα ἕκαστον τῶν ἐν μέρει συγχροτούμενον
 πόλεμον θεάσῃται, τίς ἐστίν ὃ γε μὴ παραινῶν, κακίζων,
 νουθετῶν, σωφρονίζων, οὐ μεθ’ ἡμέραν μόνον ἀλλὰ καὶ
 25 νύκτωρ, τῆς ψυχῆς αὐτῇ ἡρεμεῖν μὴ δυναμένης διὰ τὸ
 μισοπρόνηρον φύσει; πάντα γὰρ ὅσα ἐν πολέμῳ ὀρᾷται κατ’ 47
 εἰρήνην· συλῶσιν, ἀρπάξουσιν, ἀνδραποδίζονται, λεηλατοῦσι,
 p.412 M. | πορθεῖουσιν, ὑβρίζουσιν, αἰκνίζονται, φθειροῦσιν, αἰσχύνοῦσι,
 δολοφονοῦσιν, ἀντικρυς, ἦν ὥσι δυνατώτεροι, κτείνουσι.
 30 πλοῦτον γὰρ ἡ δόξαν ἕκαστος αὐτῶν σκοπὴν προτεθειμένος 48
 ἐπὶ τοῦτον ὥσπερ βέλη τὰς τοῦ βίου πράξεις ἀπάσας ἀφίσις
 ἰσότητος ἀλογεῖ, τὸ ἀνισον διώκει, κοινωνίαν ἀποστρέφεται,

μόνος τὰ πάντων ἔχειν ἀθρόα ἐσπούδακε, μισάνθρωπος καὶ
 μισάλληλός ἐστιν, ὑποκρινόμενος εὐνοίαν, κολακείας νόθης
 ἑταῖρος ὢν, φιλίας γνησίου πολέμιος, ἀληθείας ἐχθρός,
 ὑπέρμαχος ψεύδους, βραδὺς ὠφελῆσαι, ταχὺς βλάψαι, δια-
 βαλεῖν προχειρότατος, ὑπερασπίσαι μελλήτης, δεινὸς φενα- 5
 κίσαι, ψευδορκότατος, ἀπιστότατος, δοῦλος ὀργῆς, εἰκὼν
 49 ἡδονῆς, φύλαξ κακῶν, φθορεὺς ἀγαθῶν. (13.) ταῦτα καὶ
 τὰ τοιαῦτα τῆς ἀδομένης καὶ θαυμαζομένης εἰρήνης περι-
 μάχῃ καίμηλια, ἅπερ ἡ ἐκάστου τῶν ἀφρόνων ἀγαλμα-
 τοφοροῦσα διάνοια τέθηπε καὶ προσκυνεῖ. ἐφ' οἷς εἰκότως 10
 καὶ πᾶς σοφὸς ἄχθεται, καὶ πρὸς γε τὴν μητέρα καὶ τι-
 θήνην ἑαυτοῦ, σοφίαν, εἴθε λέγειν· „ὦ μῆτερ, ἡλίκον με
 ἔτεκες“, οὐ δυνάμει σώματος, ἀλλὰ τῇ πρὸς (τὸ) μισοπόνηρον
 ἀλκῇ, ἀνθρώπον ἀηδίας καὶ μάχης, φύσει μὲν εἰρηνικόν,
 διὰ δὲ τοῦτο καὶ πολεμικὸν κατὰ τῶν αἰσχυρόντων τὸ περι- 15
 50 μάχητον κάλλος εἰρήνης. „οὐκ ὠφείλῃσα, οὐδὲ ὠφείλῃσάν
 μοι“. οὕτε γὰρ αὐτοὶ τοῖς ἐμοῖς ἀγαθοῖς ποτε ἐχρήσαντο,
 οὔτε ἐγὼ τοῖς ἐκείνων κακοῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ Μωυσέως
 γράμμα „ἐπιθύμημα οὐδενὸς αὐτῶν ἔλαβον“ (Num. 16, 15),
 σύμπαν τὸ τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν γένος θησαυρισμένων παρ' 20
 51 ἑαυτοῖς ὡς μέγιστον ὄφελος ὑπερβάλλον βλάβος. „οὐδὲ ἡ
 ἰσχὺς μου ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν ἀρῶν ἃς ἐτίθεντό μοι“, δυ-
 νάμει δὲ κραταιοτάτῃ τῶν θείων ἐνεκλημμένος δογμάτων
 οὔτε κακούμενος ἐκάμφθη, ἀλλὰ ἐρρωμένως ὠνείδισα τοῖς
 52 ἐξ ἑαυτῶν μὴ καθαιρομένοις· „ἔθετο γὰρ ἡμᾶς ὁ θεὸς εἰς 25
 ἀντιλογίαν τοῖς γείτοσιν ἡμῶν“, ὡς καὶ ἐν ὕμνοις που λέ-
 λεκται (Psalm. 79, 7), πάντας τοὺς ὀρθῆς γνώμης ἐφιε-
 μένους. ἀλλ' οὐκ ἀντιλογικοὶ φύσει γεγονάσιν, ὅσοι τὸν
 ἐπιστήμης καὶ ἀρετῆς ζῆλον ἔσχον αἰεὶ, τοῖς γείτοσι ψυχῆς
 ἀντιφιλονεικοῦντες, ἐλέγχοντες μὲν τὰς συνοίκους ἡδονάς, 30
 ἐλέγχοντες δὲ τὰς ὁμοδαίτους ἐπιθυμίας, δειλίας τε καὶ
 φόβους, τὸ παθῶν καὶ κακιῶν στίφος δυσωποῦντες, ἐλέγχον-

- τες μέντοι καὶ πᾶσαν αἰσθησιν, περὶ μὲν ὧν εἶδον
ὀφθαλμοῦς, περὶ ὧν δὲ ἤκουσαν ἀκοάς, ὁσμάς τε περὶ
ἀτμῶν καὶ γεύσεις περὶ χυμῶν, ἔτι δὲ ἀφάς περὶ τῶν κατὰ
τὰς προσπιπτούσας τῶν ἐν τοῖς σώμασι δυνάμεων ιδιότητας,
- p.413 M. καὶ μὲν δὴ τὸν προφορικὸν λόγον περὶ ὧν διεξεληθεῖν | ἔδοξε;
- 6 τίνα γὰρ ἢ πῶς ἢ διὰ τί ἡ αἰσθησις ἤσθητο ἢ ὁ λόγος 53
διηρημένευσεν ἢ τὸ πάθος διέεθιχεν, ἄξιον ἐρευνᾶν μὴ
παρέργως καὶ τῶν σφαλμάτων διελέγχειν ἕκαστον. ὁ δὲ 54
μηδενὶ τούτων ἀντιλέγων, ἅπασι δὲ ἐξῆς συνεπινεύων ἑαυτὴν
- 10 λέληθεν ἀπατῶν καὶ ἐπιτειχίζων ψυχῇ βαρεῖς γεῖτονas, οἷς
ἄμεινον ὑπάρχουσιν ἢ ἄρχουσι χρῆσθαι· ἡγεμονεύοντες μὲν
γὰρ πολλὰ πημανοῦσι καὶ μεγάλα βασιλευούσης παρ' αὐτοῖς
ἀνοίας, ὑπακούοντες δὲ τὰ θέονθ' ὑπηρετήσουσι πειθηνίως
οὐκέθ' ὁμοίως ἀπαυχενίζοντες. οὕτως μέντοι τῶν μὲν ὑπα- 55
- 15 κούειν μαθόντων, τῶν δ' οὐκ ἐπιστήμη μόνον ἀλλὰ καὶ
δυνάμει τὴν ἀρχὴν λαβόντων πάντες οἱ δορυφόροι καὶ
ὑπέρμαχοι ψυχῆς συμφρονήσουσι λογισμοὶ καὶ τῷ πρεσβυ-
τάτῳ τῶν ἐν αὐτοῖς προσελθόντες ἐροῦσιν· „οἱ παῖδές σου
εἰλήφασιν τὸ κεφάλαιον τῶν ἀνθρώπων τῶν πολεμιστῶν τῶν
- 20 μεθ' ἡμῶν, οὐ διαπεφώνηκεν αὐτῶν οὐδὲ εἰς“ (Num.
31,49), ἀλλ' ὥσπερ τὰ μουσικῆς ὄργανα ἄκρως ἡρμουςμένα
πᾶσι τοῖς φθόγγοις, οὕτως ἡμεῖς πάσαις ταῖς ὑψηλῇσι
συνηχῆσαμεν, ἐκμελὲς ἢ ἀπωδὸν οὐδὲν οὔτε ῥῆμα εἰπόντες
οὔτ' ἔργον διαπραξάμενοι, ὥς τὸν ἕτερον τῶν ἀμούσων χορὸν
- 25 πάντα ἄφωνον καὶ νεκρὸν ἀποδείξαι γελασθέντα τὴν τῶν
σωματικῶν τροφὴν Μαδιὰμ καὶ τὸν ἔχγονον αὐτῆς δερμά-
τινον ὄγκον Βεελφεγὼρ ὄνομα ὑπνοῦντα (Num. 25, 3).
γένος γάρ ἐσμεν „τῶν ἐπιλέκτων τοῦ“ τὸν θεὸν ὁρῶντος 56
„Ἰσραὴλ“, ὧν „διεφώνησεν οὐδὲ εἰς“ (Exod. 24, 11),
- 30 ἵνα τὸ τοῦ παντὸς ὄργανον, ὁ κόσμος πᾶς, ταῖς ἀρμονίαις
μουσικῶς μελωδοῖται. διὰ τοῦτο καὶ Μωυσῆς τῷ πολεμι- 57
κωτάτῳ λόγῳ, ὅς καλεῖται Φινεές, γέρας εἰρήνην φησί

- δεδοσθαι (Num. 25, 12), ὅτι ζῆλον τὸν ἀρετῆς λαβὼν καὶ πόλεμον πρὸς κακίαν ἀράμενος ὅλην ἀνέτεμε γενέσιν * * * ἐξῆς τοῖς βουλομένοις, διακύψασι καὶ διερευνησαμένοις ἀκριβῶς ὅφει πρὸ ἀκοῆς σαφεστέρῳ χρησαμένοις μάρτυρι, πιστεῦσαι, ὅτι γέμει τὸ θνητὸν ἀπιστίας, ἐκ μόνου τοῦ 5
- 58 δοκεῖν ἡρτημένον. θαυμάσιος μὲν οὖν ἡ λεχθεῖσα συμφωνία, θαυμασιωτάτη δὲ καὶ πάσας τὰς ἁρμονίας ὑπερβαλλούσα ἡ κοινὴ πάντων, καθ' ἣν ὁ λαὸς ἅπας ὁμοθυμαδὸν εἰσάγεται λέγων· „πάντα ὅσα εἶπεν ὁ θεός, ποιήσομεν καὶ 10
- 59 ἀκούσόμεθα“ (Deut. 5, 27). οὗτοι γὰρ οὐκέτι ἐξάρχοντι 10 πείθονται λόγῳ, ἀλλὰ τῷ τοῦ παντὸς ἡγεμόνι θεῷ, δι' ὃν πρὸς τὰ ἔργα φθάνουσι μᾶλλον ἢ τοὺς | λόγους ἀπαντῶν p.414 M. τες· τῶν γὰρ ἄλλων ἐπειδὴν ἀκούσῃσι πραττόντων οὗτοι, τὸ παραδοξότατον, ὑπὸ κατοκωχῆς ἐνθέου πράξειν φασὶ πρότερον, εἶτα ἀκούσεσθαι, ἵνα μὴ διδασκαλία καὶ ὑφηγήσει 15 δοκῶσιν, ἀλλὰ ἐθειουργῶ καὶ αὐτοκαλεύσῃ διανοίᾳ πρὸς τὰ καλὰ τῶν ἔργων ὑπαντᾶν· ἐργασάμενοι δὲ ἀκούσεσθαί φασιν, ὅπως ἐπικρίνωσι τὰ πραχθέντα, εἰ λόγοις θεοῖς καὶ ἱεραῖς παραινέσεσι συνάδει.
- 60 (14.) Τοὺς δὲ συνομοσαμένους ἐπ' ἀδικήμασιν „ἀπὸ 20 ἀνατολῶν“ φησι „κινήσαντας εὐρεῖν πεδίον ἐν τῇ γῇ Σενάαρ κακεῖ κατοικῆσαι“ (Gen. 11, 2), φυσικώτατα· διττὸν γὰρ εἶδος τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν ἀνατολῆς, τὸ μὲν ἄμεινον, τὸ δὲ χειρόν, ἄμεινον μὲν, ὅταν ἡλιακῶν ἀκτίνων τρόπον ἀνάσχη τὸ ἀρετῶν φέγγος, χειρόν δ', ὅταν αἱ μὲν ἐπισκiasθῶσι, 25
- 61 κακαίαι δὲ ἀνάσχωσι. παράδειγμα τοῦ μὲν προτέρου τόδε· „καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἑδὲμ κατὰ ἀνατολὰς“ (Gen. 2, 8), οὐ χειρσαίων φυτῶν, ἀλλ' οὐρανίων ἀρετῶν, αἵ ἐξ ἀσωμάτου τοῦ παρ' ἑαυτῇ φωτὸς ἀσβέστους εἰσαεῖ 30
- 62 γενησόμενας ὁ φυτουργὸς ἀνέτειλεν. ἤκουσα μέντοι καὶ τῶν Μωυσέως ἐταίρων τινὸς ἀποφθεγξαμένου τοιόνδε λόγιον· „ἰδοὺ ἄνθρωπος ὃ ὄνομα ἀνατολή“ (Zach. 6, 12)·

- καινοτάτη γε πρόσρησις, ἐάν γε τὸν ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς
 συνεστῶτα λέγεσθαι νομίσης· ἐάν δὲ τὸν ἀσώματον ἐκείνον,
 θείας ἀδιαφοροῦντα εἰκόνας, ὁμολογήσεις ὅτι ἐδυβολώτατον
 ὄνομα ἐπεφημίσθη τὸ ἀνατολῆς αὐτῷ· τοῦτον μὲν γὰρ πρὸς 63
- 5 βύτατον οὐδὲν ὁ τῶν ὅλων ἀνέτειλε πατήρ, ὃν ἐτέρωθι
 πρωτόγονον ὠνόμασε, καὶ ὁ γεννηθεὶς μέντοι, μιμούμενος
 τὰς τοῦ πατρὸς ὁδοὺς, πρὸς παραδείγματα ἀρχέτυπα ἐκείνου
 βλέπων ἐμόρφου τὰ εἶδη. (15.) τοῦ δὲ χειρόνος ἀνατολῆς 64
 εἶδους ὑπόδειγμα τὸ λεχθὲν ἐπὶ τοῦ βουλομένου τὸν ἐπαι-
- 10 νούμενον ὑπὸ θεοῦ καταράσασθαι· πρὸς γὰρ ἀνατολαῖς εἰσά-
 γεται κάκεινος οἰκῶν, αἵτινες ὁμωνυμοῦσαι ταῖς προτέραις
 ἐναντιότητά καὶ μάχην πρὸς αὐτὰς ἔχουσιν· „ἐκ Μεσοπο- 65
 ταμίας“ γὰρ φησι „μετεπέμψατό με Βαλάχ, ἐξ ὁρέων ἀπὸ
 ἀνατολῶν, λέγων· δεῦρο ἄρασαί μοι ὃν μὴ ἀρᾶται ὁ θεός“
- 15 (Num. 23, 7. 8). ἐρμηνεύεται δὲ Βαλάχ ἄνους, ἐδυ-
 p.415M. βολώτατα· πῶς | γὰρ οὐκ ἄνοια δεινὴ τὸ ὃν ἐλπίσαι
 ἀπαταῖσθαι καὶ γνώμην αὐτοῦ τὴν βεβαιοτάτην ἀνθρώπων
 σοφίσμασι παρατρέπεσθαι; διὰ τοῦτο καὶ Μεσοποταμίαν 66
 οἰκεῖ καταπεποντωμένης ὥσπερ ἐν μεσαιτάτῳ ποταμοῦ βυθῷ
- 20 τῆς διανοίας αὐτοῦ καὶ μὴ δυναμένης ἀνανήξασθαι καὶ ἀνα-
 χυῖναι· τοῦτο δὲ τὸ πάθος ἀνατολὴ μὲν ἀφροσύνης, κατὰ-
 δουσις δὲ εὐλογιστίας ἐστίν. οἱ τὴν ἀσύμφωνον οὖν ἁρμοζό- 67
 μενοι συμφωνίαν ἀπὸ ἀνατολῶν κινεῖσθαι λέγονται. πότερον
 ἄρα γε τῶν <κατ’ ἀρετὴν ἢ τῶν> κατὰ κακίαν; ἀλλ’ εἰ μὲν
- 25 τῶν κατ’ ἀρετὴν, παντελὴς ὑπογράφεται διάζευξις· εἰ δὲ
 τῶν κατὰ κακίαν, ἡνωμένη τις κίνησις, καθάπερ ἐπὶ χει-
 ρῶν ἔχει, οὐκ ἰδίᾳ κατὰ ἀπάρτησιν, ἀλλ’ ἐν ἁρμονίᾳ τινὶ
 τῷ ὅλῳ σώματι συγκινομένων. ἀρχὴ γὰρ καὶ ἀφορμὴ 68
 φαύλῃ πρὸς τὰς παρὰ φύσιν ἐνεργείας τὸ κακίας χωρίον·
- 30 ὅσοι δὲ μετανάσται μὲν ἀρετῆς ἐγένοντο, ταῖς δ’ ἀφρο-
 σύνης ἐχρήσαντο ἀφορμαῖς, οἰκειότατον εὐρόντες οἰκοῦσι
 τόπον, ὃς Ἑβραίων μὲν γλώττῃ Σενανάρ, Ἑλλήνων δὲ ἐκ-

- 69 τιναγμὸς καλεῖται· σπαράττεται γὰρ καὶ κλονεῖται καὶ τινάτ-
 τεται πᾶς ὁ τῶν φαύλων βίος, κυκώμενος ἀεὶ καὶ ταραττό-
 μενος καὶ μηδὲν ἔχνος ἀγαθοῦ γνησίου θησαυριζόμενος ἐν
 ἑαυτοῦ. καθάπερ γὰρ τῶν ἀποτιναττομένων ὅσα μὴ ἐνώσει
 διακρατεῖται πάντα ἐκπίπτει, τοῦτόν μοι δοκεῖ καὶ ἡ τοῦ 5
 συμπεπνευκότος ἐπὶ τῷ ἀδικεῖν ἐκτετινάχθαι τὸν τρόπον
 ψυχῇ· πᾶσαν γὰρ ἰδέαν ἀρετῆς ἀπορρίπτει, ὥς μήτε σκιὰν
 70 μήτε εἰδῶλον αὐτῆς ἐμφαίνεσθαι τὸ παράπαν. (16.) τὸ
 γοῦν φιλοσώματον γένος τῶν Αἰγυπτίων οὐκ ἀπὸ τοῦ
 ὕδατος, ἀλλ' „ὕπὸ τὸ ὕδωρ“ φεῦγον, τουτέστιν ὑπὸ τὴν τῶν 10
 παθῶν φορὰν, εἰσάγεται, καὶ ἐπειδὴν ὑποδράμῃ τὰ πάθη,
 τινάττεται καὶ κυκᾶται, τὸ μὲν εὐσταθὲς καὶ εἰργναῖον ἀπο-
 βάλλον ἀρετῆς, τὸ δὲ ταραχῶδες ἐπαναιρούμενον κακίας·
 λέγεται γὰρ ὅτι „ἐξετίναξε τοὺς Αἰγυπτίους κατὰ μέσον τῆς
 71 θαλάσσης φεύγοντας ὑπὸ τὸ ὕδωρ“ (Exod. 14, 27). οὗτοί 15
 εἰσιν οἱ μηδὲ τὸν Ἰωσήφ εἰδότες, τὸν ποικίλον τοῦ βίου
 τύπον, ἀλλ' ἀποκεκαλυμμένοις χρώμενοι τοῖς ἁμαρτήμασιν,
 οὐδὲ ἔχνος ἢ σκιὰν καὶ εἰδῶλον καλοκαγαθίας ταμειυσά-
 72 μενοι· „ἀνέστῃ“ γάρ φησι „βασιλεὺς ἕτερος ἐπ' Αἰγυπτον“,
 ὅς οὐδὲ τὸ πανύστατον καὶ νεώτατον αἰσθητὸν ἀγαθὸν 20
 „ἤδει τὸν Ἰωσήφ“ (Exod. 1, 8), ὅστις οὐ μόνον τελειότητας
 ἀλλὰ καὶ προκοπὰς, οὐδὲ ἐνάργειαν τὴν οἶαν δι' ὀράσεως
 ἀλλὰ καὶ διδασκαλίαν τὴν δι' ἀκοῆς ἐγγινομένην ἀνῆρει
 λέγων· „θεῦρο ἄρρασαί μοι τὸν Ἰακώβ, καὶ θεῦρο ἐπι-
 κατάρρασαί μοι τὸν Ἰσραήλ“ (Num. 23, 7), ἴσον τῷ ἐλθέ, 25
 ἀμφοτέρω κατὰ λυσιν, ὅρασίν τε καὶ ἀκοὴν ψυχῆς, ἵνα
 μηδὲν ἀληθὲς καὶ γνήσιον καλὸν μήτε ἰδοῖ μήτε ἀκούσῃ·
 ὀράσεως μὲν γὰρ Ἰσραήλ, Ἰακώβ δὲ ἀκοῆς σύμβολον.
 73 ὁ μὲν δὴ τῶν τοιούτων νοῦς ἀπορρίπτει πᾶσαν τὴν ἀγα-
 θοῦ | φύσιν τρόπον τινὰ τινάττομενος, ἔμπαλιν δ' ὁ τῶν p.416 M.
 ἀστείων, ἀμιγροῦς καὶ ἀκράτου μεταποιούμενος τῆς τῶν 31
 74 ἀγαθῶν ἰδέας, ἀποτινάττει καὶ ἀποβάλλει τὰ φαῦλα· θέασαι

- γοῦν τὸν ἀσχητὴν οἷά φησιν· „ἄρατε τοὺς θεοὺς τοὺς ἄλλο-
 τρίους τοὺς μεθ' ὑμῶν ἐκ μέσου ὑμῶν, καὶ καθαρίσασθε
 καὶ ἀλλάξατε τὰς στολὰς ὑμῶν, καὶ ἀναστάντες ἀναβῶμεν
 εἰς Βαυθὴλ“ (Gen. 35, 2. 3), ἵνα, κἂν Λάβαν ἔρουναν αἰ-
 5 τῆται, ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ μὴ εὑρεθῇ τὰ εἰδωλα (Gen. 31,
 35), (ἀλλὰ) πράγματα ὑφ' ἐστῆκότα καὶ ὄντως ὑπαρκτά,
 ἐστῆγλυτευμένα ἐν τῇ τοῦ σοφοῦ διανοίᾳ, ὧν καὶ τὸ αὐτο-
 μαθὲς γένος Ἰσαὰκ κληρονομεῖ· τὰ γὰρ ὑπαρκτά μόνος οὗτος
 παρὰ τοῦ πατρὸς λαμβάνει (Gen. 25, 5).
 10 (17.) Παρατῆρει δ' ὅτι οὗ φησιν ἔλθειν αὐτοὺς εἰς 75
 τὸ πεδῖον ἐν ᾧ κατέμειναν, ἀλλὰ εὑρεῖν ἀναζητήσαντας
 πάντως καὶ σκεψαμένους τὸ ἐπιτηδείστατον ἀφροσύνης
 χωρίον· τῇ γὰρ ὄντι πᾶς ἄφρων οὐ παρ' ἐτέρου λαμβάνει
 ἑαυτοῦ τὰ δὲ κακὰ ζητῶν ἀνευρίσκει, μὴ μόνους ἀρκούμενος
 15 τούτοις ἐφ' ᾧ περ ἡ μοχθηρὰ φύσις δι' ἑαυτῆς βαδίζει, ἀλλὰ
 καὶ προστιθεῖς τὰ ἐκ τοῦ κακοτεχνεῖν τέλεια γυμνάσματα.
 καὶ εἴθε μέντοι πρὸς ὀλίγον ἐνδιατρίψας αὐτοῖς χρόνον μετα- 76
 νίστατο. νυνὶ δὲ καὶ καταμένειν ἀξιοῖ· λέγεται γὰρ ὅτι
 εὑρόντες τὸ πεδῖον κατώκησαν ὥς ἐν πατρίδι, οὐχ ὥς ἐπὶ
 20 ξένης παρώκησαν. ἤττον γὰρ ἤν δεινὸν συντυχόντας
 ἁμαρτήμασιν ὕβριεα αὐτὰ καὶ ὥσπερ ἄλλοδαπά νομίσαι,
 ἀλλὰ μὴ οἰκεῖα καὶ συγγενῇ ὑπολαβεῖν εἶναι· παρεπιδημή-
 σαντες γὰρ κἂν ἀπέστησαν αὐθις, κατοικήσαντες δὲ βεβαίως
 καταμένειν εἰσάπαν ἔμελλον. διὰ τοῦτο οἱ κατὰ Μωυσῆν 77
 25 σοφοὶ πάντες εἰσάγονται παροικοῦντες· αἱ γὰρ τούτων
 ψυχαὶ στέλλονται μὲν ἀποικίαν οὐδέποτε τὴν ἐξ οὐρανοῦ,
 εἰώθασιν δὲ ἕνεκα τοῦ φιλοθεάμονος καὶ φιλομαθοῦς εἰς τὴν
 περίγειον φύσιν ἀποδημεῖν. ἐπειδὴν οὖν ἐνδιατρίψασαι σώ- 78
 μασιν τὰ αἰσθητὰ καὶ θνητὰ δι' αὐτῶν πάντα κατέδωσαν,
 30 ἐπανέρχονται ἐκεῖσε πάλιν, ὅθεν ὥρμήθησαν τὸ πρῶτον,
 πατρίδα μὲν τὸν οὐράνιον χωρὸν ἐν ᾧ πολιτεύονται, ξένην
 δὲ τὸν περίγειον ἐν ᾧ παρώκησαν νομίζουσαι· τοῖς μὲν γὰρ

- ἀποικίαν στείλαμένοις ἀντὶ τῆς μητροπόλεως ἡ ὑποδεξαμένη
 ὀήπου πατρίς, ἡ δ' ἐκπέμψασα μένει τοῖς ἀποδεδημηκόσιν,
 79 εἰς τὴν καὶ ποθοῦσιν ἐπανέρχεσθαι. | τοιγαροῦν εἰκότως p.417M.
 Ἀβραὰμ ἐρεῖ τοῖς νεκροφύλαξι καὶ ταμίαις τῶν θνητῶν,
 ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ νεκροῦ βίου καὶ τύφου· „πάροικος καὶ 5
 παρεπίδημός εἰμι ἐγὼ μεθ' ὑμῶν“ (Gen. 23,4), αὐτόχθονες
 δὲ ὑμεῖς, κόνιν καὶ χοῦν ψυχῆς προτιμήσαντες, προεδρίας
 80 ἀξιώσαντες ὄνομα Ἐφρών, ὃς ἐρμηνεύεται χοῦς. εἰκότως
 δὲ καὶ ὁ ἀσκητῆς Ἰακώβ τὴν ἐν σώματι παροικίαν ὀλο-
 φύρεται λέγων· „καὶ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου, ὅς 10
 παροικῶ, μικραὶ καὶ πονηραὶ γέγονασιν· οὐκ ἐξείκοντο εἰς
 ἡμέρας τῶν πατέρων μου ὅς παρώκησαν“ (Gen. 47, 9).
 81 τῷ δ' αὐτοδιδάκτῳ καὶ λόγιον ἐχρήσθη τοιόνδε· „μὴ
 καταβῆς εἰς“ τὸ πάθος „Αἴγυπτον, κατοίκησον δ' ἐν τῇ γῇ
 15 τὴν ἃν σοι εἶπω“ (Gen. 26,2), τῇ ἀδεύκτῳ καὶ ἀσωμάτῳ
 φρονήσει, καὶ παροικεῖ ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, τῇ δεικνυμένῃ
 καὶ αἰσθητῇ οὐσίᾳ, πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι παροικεῖ μὲν ὁ σοφὸς
 ὡς ἐν ξένην σώματι αἰσθητῷ, κατοικεῖ δ' ὡς ἐν πατρίδι
 νοηταῖς ἀρεταῖς, ὅς λαλεῖ ὁ θεὸς ἀδιαφορούσας λόγων
 82 θείων. Μωυσῆς δὲ „γειώρας“ φησὶν „εἰμὶ ἐν γῇ ἄλλο- 20
 τρία“ (Exod. 2,22), διαφερόντως οὐ μόνον ξένην τὴν ἐν
 σώματι μονὴν ὡς οἱ μέτοικοι νομίζων, ἀλλὰ καὶ ἄλλοτριώ-
 σεως ἀξίαν οὐκ ἔμπαλιν οἰκειώσεως ὑπολαμβάνων.
 83 (18.) Τὸ δ' ὁμόφωνον καὶ ὁμόγλωττον οὐκ ἐν τοῖς
 ὀνόμασι καὶ ῥήμασι μᾶλλον ἢ ἐν τῇ τῶν ἀδίκων πράξεων 25
 κοινωνίᾳ βυολόμενος ὁ φαῦλος ἐπιδείξασθαι πόλιν ἄρχεται
 καὶ πύργον, ὡς ἀκρόπολιν τυράνῳ, κακίᾳ κατασκευάζειν,
 καὶ τοὺς θιασώτας πάντας παρκαλεῖ τοῦ ἔργου μετασχεῖν
 84 τὴν ἀρμόττουσαν προεутρεπισαμένους ὕλην· „ἴτε“ γάρ φησι
 „πλινθεύσωμεν πλίνθους καὶ ὀπτήσωμεν αὐτὰς πυρί“ (Gen. 30
 11, 3), ἴσον τῷ νῦν ἐστὶν ἡμῖν συμπεφορημένα καὶ συγκε-
 χυμένα τὰ πάντα τῆς ψυχῆς, ὡς ἐναργῇ τύπον μηδένα

- μηδεὶν εἶδους προφαίνεσθαι. ἀρμόττει δ' ὥσπερ ἀνείθεόν 85
 τινὰ καὶ ἄποιον οὐσίαν τό τε πάθος καὶ τὴν κακίαν παρα-
 λαβόντας εἰς τὰς ἀρμοττούσας ποιότητας καὶ τὰ προσεχέστερα
 μέχρι τῶν ἐσχάτων αἰετμεῖν εἶδη πρὸς τε ἐναργεστέραν
 5 καταλήψιν αὐτῶν καὶ τὴν σὺν ἐμπειρίᾳ χρῆσιν τε καὶ ἀπό-
 λαυσιν, ἣ πλείους ἡδονὰς καὶ τέρψεις ἔοικεν ἐντίκτειν.
 πάρτε οὖν οἱ λογισμοὶ πάντες βουλευτῶν τινὰ τρόπον εἰς 86
 τὴ ψυχῆς συνέδριον, ὅσοι (πρὸς) τὴν δικαιοσύνης καὶ πάσης
 ἀρετῆς συγκατατάττεσθε ὁλεθρον, καὶ περροντισμένως δια-
 10 σκεψώμεθα, ὥς ἐπιθέμενοι κατορθώσωμεν· τῆς μέντοι 87
 κατορθώσεως ἔσονται θεμέλιοι κραταιότατοι οἷδε, ἄμορφα
 μορφῶσαι τύποις καὶ σχήμασι καὶ περιγραφαῖς ἕκαστον ἰδίᾳ
 p.418 M. διακρίναι, μὴ κραδαινόμενα καὶ χωλαίνοντα, ἀλλὰ | πεπη-
 γότα βεβαίως, τῇ τοῦ τετραγώνου σχήματος οἰκισιούμενα
 15 φύσει — ἀκράδαντον γὰρ τοῦτό γε —, ἵνα πλίνθου τινὰ
 τρόπον ἀκλινῶς ἐρηγισμένα βεβαίως καὶ τὰ ἐποικοδομού-
 μενα δέχεται. (19.) τούτων πᾶς ὁ ἀντίθεος νοῦς, ὃν 88
 φάμεν Αἰγύπτου, τοῦ σώματος, εἶναι βασιλέα, δημιουργὸς
 ἀνευρίσκεται· καὶ γὰρ τοῦτον εἰσάγει Μωυσῆς τοῖς ἐκ
 20 πλίνθου κατασκευαζόμενοις χαίροντα οἰκοδομήμασιν. ἐπει- 89
 ὅταν γὰρ τις τὴν ὕδατος καὶ γῆς τὴν μὲν ὕγραν, τὴν δ' αὖ
 στερεάν οὐσίαν, διαλυομένας καὶ φθειρομένας, ἀνακερασά-
 μενος τρίτον μεθόριον ἀμφοῖν ἀπεργάσθῃ, ὃ καλεῖται
 πηλός, τέμνων κατὰ μοῖρας τοῦτον οὐ παύεται σχήματα
 25 περιτιθεῖς ἑκάστῳ τῶν τμημάτων τὰ οἰκεία, ὅπως εὐπα- 90
 γέστερά τε καὶ εὐφορώτερα γένηται· ῥαδίως γὰρ οὕτως
 ἔμελλε τὰ κατασκευαζόμενα τελειοῦσθαι. τοῦτ' ἀπομιμού-
 μενοι τὸ ἔργον οἱ μοχθηροὶ τὰς φύσεις, ὅταν τὰς ἀλό-
 γους καὶ πλεοναζούσας τῶν παθῶν ὁρμὰς ταῖς ἀργαλεω-
 30 τάταις κακίαις ἀνακεράσωνται, τέμνουσι τὸ κραθὲν εἰς εἶδη
 καὶ διαπλάττουσι καὶ σχηματίζουσιν οἱ βαρυδαίμονες, δι' ὧν
 ὁ τῆς ψυχῆς ἐπιταγισμὸς μετέωρος ἀρτήσεται, τὴν αἰσθησιν

- εἰς θρασιν καὶ ἀκοήν, ἔτι δὲ γεῦσιν ὄσφρησίν τε καὶ ἀφήν,
 τὸ δὲ πάθος εἰς ἡδονήν καὶ ἐπιθυμίαν φόβον τε καὶ λύπην,
 τό τε κακίων γένος εἰς ἀφροσύνην, ἀκολασίαν, δειλίαν,
 ἀδικίαν καὶ ὅσα ἄλλα ἀδελφὰ καὶ συγγενῇ τοῦτοις.
- 91 (20.) ἤδη δὲ καὶ προσυπερβάλλοντές τινες οὐ μόνον τὰς 5
 αὐτῶν ψυχὰς ἐπὶ ταῦτα ἤλπεισαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀμείνους
 καὶ γένους ὄντας ὁρατικοῦ βιασάμενοι κατηνάγκασαν πλιν-
 θουργεῖν καὶ πόλεις οἰκοδομεῖν ὁχυρὰς (Exod. 1, 11) τῇ
 βασιλεύσειν δοκοῦντι νῆ, βουλούμενοι τοῦτο ἐνδείξασθαι, ὅτι
 δοῦλον μὲν τὸ ἀγαθὸν κακοῦ πάθος τ' εὐπαθείας δυνα- 10
 τώτερον, φρόνησις δὲ καὶ πᾶσα ἀρετὴ ἀφροσύνης καὶ
 κακίας ἀπάσης ὑπήκουον, ὡς ὑπηρετεῖν ἐξ ἀνάγκης αὐτ' ἂν
- 92 προστάτῃ τὸ δεσπόζον. ἰδοῦ, γάρ φησι, καὶ ὁ ψυχῆς
 ὁφθαλμὸς ὁ διαυγέστατος καὶ καθαρώτατος καὶ πάντων
 ἄξιοπέστατος, ὃ μόνῳ τὴν θεὸν ἕξεσσι καθορᾶν, ὄνομα 15
 Ἰσραήλ, ἐνδεοίς ποτε τοῖς σωματικοῖς Αἰγύπτου δικτύοις
 ἐπιταγμαμάτων βαρυτάτων ἀνέχεται, ὡς πλίνθον καὶ πᾶν τὸ
 γεῶδες ἐργάζεσθαι μετὰ ἀργαλεωτάτων καὶ ἀτροτοτάτων
 πόνων· ἐφ' οἷς εἰκότως ὀδυνᾶται καὶ στένει, τοῦτο μόνον
 ὡς ἐν κακοῖς τεθισαυρισμένος κειμήλιον, ἐκδοακρῦσαι τὰ 20
- 93 παρόντα· λέγεται γὰρ ὑγιῶς ὅτι „κατεστενάξαν οἱ υἱοὶ
 Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν ἔργων“ (Exod. 2, 23). τίς δ' οὐκ ἂν
 τῶν εὐ φρονούντων τὰ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων ἰδὼν ἔργα
 καὶ τὰς ὑπερβαλλούσας σπουδὰς, αἷς ἢ πρὸς ἀργυρισμὸν
 ἢ θόξαν ἢ τὴν ἐν ἡδοναῖς ἀπόλαυσιν εἰώθισι χρῆσθαι, 25
 σφόδρα κατηφῆσαι καὶ πρὸς τὴν μόνον σωτήρα θεὸν ἐκ-
 βοήσαι, ἵνα τὰ | μὲν ἐπικουφίσῃ, λύτρα δὲ καὶ σῶστρα p.419M.
- 94 καταθεῖς τῆς ψυχῆς εἰς ἐλευθερίαν αὐτὴν ἐξέλῃται; τίς
 οὖν ἐλευθερίᾳ βεβαιωτάτῃ; τίς; ἡ τοῦ μόνου θεραπείᾳ
 σοφοῦ, καθάπερ μαρτυροῦσιν οἱ χρησμοί, ἐν οἷς εἴρηται 30
 „ἐξαπόστειλον τὸν λαόν, ἵνα με θεραπεύῃ“ (Exod. 8, 1).
- 95 ἴδιον δὲ τῶν τὸ ὄν θεραπευόντων οἰνοχόων μὲν ἢ σιτο-

ποιῶν ἢ μαγείρων ἔργα ἢ ὅσα ἄλλα γεώδη μήτε διαπλάττειν
 μήτε συντιθέναι σώματα πλίνθου τρόπον. ἀναβαίνειν δὲ
 τοῖς λογισμοῖς πρὸς αἰθέριον ὕψος, Μωυσῆν, τὸ θεοφιλὲς
 γένος, προστησαμένους ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ. τότε γὰρ τὸν 96
 5 μὲν τόπον, ὃς δῆλός ἐστι, θεάσονται, ᾧ ὁ ἀκλινὴς καὶ
 ἄτρεπτος θεὸς ἐφέστηκε, „τά θ' ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ,
 τὸ ὥσπερ ἔργον πλίνθου σαπφείρου καὶ ὡς ἂν εἶδος στερεώ-
 ματος τοῦ οὐρανοῦ“, τὸν αἰσθητὸν κόσμον, ὃν αἰνίττεται διὰ
 τούτων (Exod. 24, 10). εὐπρεπὲς γὰρ τοῖς ἑταιρείαν πρὸς 97
 10 ἐπιστήμην θεμένοις ἐφίεσθαι μὲν τοῦ τὸ ὃν ἰδεῖν, εἰ δὲ μὴ
 δύναιντο, τὴν γοῦν εἰκόνα αὐτοῦ, τὸν ἱερώτατον λόγον,
 μεθ' ὃν καὶ τὸ ἐν αἰσθητοῖς τελειότατον ἔργον, τὸν δὲ τὸν
 κόσμον· τὸ γὰρ φιλοσοφεῖν οὐδὲν ἢν ἄλλο ἢ ταῦτα σπου-
 δάζειν ἀκριβῶς ἰδεῖν. (21.) τὸν δὲ αἰσθητὸν κόσμον ὡς 98
 15 ἂν ὑποπόδιον θεοῦ φησιν εἶναι διὰ τῆς· πρῶτον μὲν ἴν'
 ἐπιδείξῃ, ὅτι οὐκ ἐν τῇ γεγενῆσται τὸ πεποιητὸς αἷτιον,
 ἔπειτα δ' ὑπὲρ τοῦ παραστῆσαι, ὅτι οὐδ' ὁ κόσμος ἅπας
 ἀφέτω καὶ ἀπελευθεριαζούσῃ κινήσει κέχρηται, ἀλλ' ἐπι-
 βέβηκεν ὁ κυβερνήτης θεὸς τῶν ὅλων οἰακονομῶν καὶ
 20 πηδαλιουχῶν σωτηρίως τὰ σύμπαντα, οὔτε ποσὶν οὔτε
 χερσὶν οὔτε ἄλλῃ τῶν ἐν γενέσει κεχρημένος μέρει τὸ
 παράπαν οὐδενὶ κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον — „οὐ γὰρ ὡς
 ἄνθρωπος ὁ θεός“ (Num. 23, 19) —, ἀλλὰ τὸν ἕνεκα αὐτὸ
 μόνον διδασκαλίας εἰσαγόμενον ἡμῶν τῶν ἑαυτοὺς ἐκβῆναι
 25 μὴ δυναμένων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἡμῶν αὐτοῖς συμβεβηκότων
 τὰς περὶ τοῦ ἀγενήτου καταλήψεις λαμβανόντων. παγκάλως 99
 δ' ἔχει τὸ ἐν παραβολῇ εἶδος φάναι τὸν κόσμον ὡς εἶδος
 πλίνθου· δοκεῖ μὲν γὰρ ἐστάναι καὶ βεβηκέναι ὡς ἐκείνη
 κατὰ τὰς τῆς αἰσθητῆς ὥσεως προσβολάς, κέχρηται δὲ
 p.420 M. ὠκυτάτῃ | κινήσει καὶ τὰς ἐν μέρει πάσας παραθεοῦσαι.
 31 καὶ γὰρ μεθ' ἡμέραν ἡλίου καὶ νύκτωρ σελήνης φαντασίαν 100
 ὡς ἐστῶτων οἱ σώματος ὀφθαλμοὶ λαμβάνουσι· καίτοι τίς

- οὐκ οἶδεν, ὅτι (τὸ) τῆς περὶ αὐτοὺς φορᾶς τάχως ἀναντα-
 γώνιστόν ἐστιν, εἴ γε τὸν σύμπαντα οὐρανὸν μιᾷ περι-
 πολοῦσιν ἡμέρα; οὕτως μέντοι καὶ αὐτὸς ὁ σύμπας οὐρανὸς
 ἐστάναι δοκῶν περιδινεῖται κύκλῳ, τῆς κινήσεως τῇ ἀεὶδεῖ
 καὶ θειοτέρῳ καταλαμβανομένης τῇ κατὰ διάνοιαν ὀφθαλ- 5
- 101 μῷ. (22.) πυροῦντες δὲ τὰς πλίνθους εἰσάγονται συμβολι-
 κῶς, τὰ πάθη καὶ τὰς κακίας θερμῷ καὶ κινητικωτάτῳ
 λόγῳ κραταιούμενοι, ὥς μὴ πρὸς τῶν σοφίας δορυφόρων
 ποτὲ καθαιρεθεῖεν, οἷς τὰ πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῶν αἰεὶ
- 102 μηχανήματα συγκροτεῖται. διὸ καὶ ἐπιλέγεται „ἐγένετο αὐ- 10
 τοῖς ἡ πλίνθους εἰς λίθον“ (Gen. 11,3) — τὸ γὰρ μανὸν
 καὶ κεχυμένον τῆς μὴ σὺν λόγῳ φορᾶς εἰς ἀντίτυπον καὶ
 στερεὰν φύσιν πιληθὲν καὶ πυκνωθὲν λόγοις δυνατοῖς καὶ
 ἀποδείξεσιν ἐχυρωτάταις μετέβαλεν, ἀνδρωθείσης τρόπον τινὰ
 τῆς τῶν θεωρημάτων καταλήψεως, ᾗτις ἐν ἡλικίᾳ διαρρεῖ 15
 παιδικῇ διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ὑγρότητα μήπω δυναμένης τοὺς
 ἐνσφραγιζομένους πῆττειν καὶ διαφυλάττειν χαρακτῆρας —,
 „καὶ ἡ ἀσφαλτος ἦν αὐτοῖς πηλός“ (ibid.), οὐκ ἔμπαιιν
- 103 ὁ πηλὸς ἀσφαλτος· δοκοῦσι μὲν γὰρ οἱ φαῦλοι τὰ ἀσθενῆ
 κραταιοῦσθαι κατὰ τῶν ἀμεινόνων καὶ τὰ διαλυόμενα καὶ 20
 ῥέοντα ἐξ αὐτῶν πῆττειν, ἵν' ἐπ' ἐχυροῦ βάλῃσι καὶ
 τοξεύσωσιν ἀρετὴν· ὁ δ' Ἰλαεὺς καὶ πατὴρ τῶν καλῶν οὐκ
 ἐφήσει τὸ δεδεμένον ἐκνικᾶν εἰς ἀδιάλυτον ἀσφάλειαν,
 ῥεούσης σπουδῆς μὴ ὑφεστῶς ἔργον ὡς πλαθῶντα πηλὸν
- 104 ἀναδείξας. εἰ μὲν γὰρ ὁ πηλὸς ἐγένετο ἀσφαλτος, μέχρι 25
 παντὸς ἂν ἴσως τὸ ἐν συνεχεῖ ῥύσει γεῶδες αἰσθητὸν εἰς
 ἀσφαλτὴ καὶ ἀμετάβλητον δύναμιν ἐξενίκησεν· ἐπεὶ δὲ τοῦ-
 ναντίον ἡ ἀσφαλτος εἰς πηλὸν μετέβαλεν, οὐκ ἀθυμητέον·
 ἐλπὶς γάρ, ἐλπὶς τὰ βέβαια τῆς κακίας ἐρείσματα κράτει
- 105 θεοῦ διακοπῆναι. τοιγαροῦν ὁ δίκαιος καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ 30
 καὶ ἐπαλλήλῳ τοῦ βίου κατακλυσμῷ, μήπω δυνάμενος δίχα
 αἰσθήσεως ψυχῇ μόνη τὰ ὄντα ὄντως ὄραν, „τὴν κιβωτόν“,

λέγω δὲ τὸ σῶμα, „ἔνδοθεν τε καὶ ἔξωθεν ἀσφάλῃ“ κατα-
 χρίσει (Gen. 6, 14) βεβαιούμενος τὰς δι' αὐτοῦ φαντασίας
 καὶ ἐνεργείας· λωφήσαντος δὲ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς φορᾶς
 ἐπισχούσης ἐξελεύσεται χρησάμενος ἀσωμάτῳ διανοίᾳ πρὸς
 5 τὴν ἀληθείας ἀντίληψιν. ὁ μὲν γὰρ ἀστείος ἀπὸ γενέ- 106
 σεως ἀρχῆς φυτευθεὶς καὶ προσαγορευθεὶς τρόπος, ὄνομα
 Μωυσῆς, ὁ τὸν κόσμον ὡς ἄστῳ καὶ πατριδᾷ οἰκήσας ἄτε
 κοσμοπολίτης γενόμενος, ἐνδεθεὶς ποτε τῷ ἐπαληθιμμένῳ
 ὡς ἂν „ἀσφαλτοπίσση“ (Exod. 2, 3) σώματι καὶ δοκούντι
 p.421 M. τὰς πάντων <τῶν> | ὑποκειμένων ἐν αἰσθησίᾳ φαντασίας
 11 ἀσφαλῶς δεῦρεσθαι τε καὶ κεχωρηγῆναι, κατακλαίει (Exod.
 2, 6) μὲν τὴν ἐνδεδειγμένην ἀσωμάτου φύσεως πιεσθεὶς ἔρωτι,
 κατακλαίει δὲ καὶ τὸν πλάνητα καὶ τετυφωμένον τῶν
 πολλῶν ἄθλιον νοῦν, δις ψευδοῦς δόξης ἐκκρεμασθεὶς ὠγήθη
 15 τι παρ' ἑαυτοῦ βέβαιον καὶ ἀσφαλὲς τῇ συνόλῳ παρὰ τινι
 τῶν γενομένων ἄτρεπτον ἰδρῦσθαι, τοῦ παγίως καὶ κατὰ
 τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντος ἐστηλιτευμένου παρὰ μόνῳ
 τῷ θεῷ.

(23.) Τὸ δὲ „δεῦτε καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν 107
 20 καὶ πύργον, οὗ ἡ κεφαλὴ ἔσται ἕως τοῦ οὐρανοῦ“ (Gen.
 11, 4) τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν· πόλεις ὁ νομοθέτης οὐχὶ
 ταύτας μόνον οἶσται εἶναι τὰς ἐπὶ γῆς δημιουργηθείσας,
 ὧν εἰσιν ὕλαι λίθοι καὶ ξύλα, ἀλλὰ καὶ ἄς ἄνθρωποι
 περιφέρουσι ταῖς ψυχαῖς ἑαυτῶν ἐνιδρυμένας. εἰσὶ δ' 108
 25 αὗται μὲν, ὡς εἰκός, ἀρχέτυποι ἄτε θειοτέρας κατασκευῆς
 λαχοῦσαι, ἐκεῖναι δὲ μιμήματα ὡς ἂν ἐκ φθαρτῆς οὐσίας
 συνεστῶσαι. διττὸν δὲ πόλεως εἶδος, τό μὲν ἄμεινον,
 τὸ δὲ χεῖρον, ἄμεινον μὲν τὸ δημοκρατικῶς χρώμενον ἰσό-
 τητα τιμῶσῃ πολιτείᾳ, ἧς ἄρχοντές εἰσι νόμος καὶ δίκη —
 30 θεοῦ δὲ ὕμνος ἡ τοιάδε —, χεῖρον δὲ τὸ κιβδηλεῶν
 αὐτήν, ὡς τὸ παράστημον καὶ παρακεκομμένον ἐν νομίσμα-
 σιν, ὀγκοκρατία, ἣ θαυμάζει τὸ ἄνισον, ἐν ἣ ἀδικία καὶ

- 109 ἀνομία καταδυναστεύουσιν. ἐγγράφονται δ' οἱ μὲν ἀστεῖοι
 τῇ τῆς προτέρας πολιτεύματι, τῶν δὲ φαύλων ἢ πληθὺς
 τὴν ἐτέραν καὶ χεῖρῳ διέζωσται, πρὸ εὐκωσμίας ἀκωσμίαν
 καὶ σύγχυσιν πρὸ εὐσταθοῦς καταστάσεως ἀγαπῶσα.
- 110 συνεργοῖς δὲ ὁ ἄφρων ἀξιοῖ πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν οὐκ
 ἀρχούμενος αὐτῇ μόνῃ χρῆσθαι, καὶ προτρέπει μὲν ὄρασιν, 5
 προτρέπει δὲ ἀκοήν, παρακαλεῖ δὲ πᾶσαν αἰσθησιν ἀνυπερ-
 θέτως αὐτῇ συντετάχθαι, φερούσης ἐκάστης τὰ πρὸς
 ὑπηρεσίαν ἐπιτήδεια πάντα· ἐπαίρει μέντοι καὶ παραθήγει
 καὶ τὸ ἄλλο ἀτίθασον ἐκ φύσεως τῶν παθῶν στίφος, ἵνα 10
 ἄσκησιν καὶ μελέτην προσλαβὼν ἀνυποκρίστον γένηται.
- 111 τούτους οὖν καλέσας τοὺς συμμάχους ὁ νοῦς φησιν·
 „οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν“ (Gen. 11, 4), ἴσον τῇ
 ὀχυρωσάμεθα τὰ οἰκεία καὶ φραξώμεθα θυνάτω, ὥς μὴ
 πρὸς τῶν κατατρεχόντων εὐμαρῶς ἀλισκοίμεθα· διέλωμεν 15
 καὶ διανείωμεν ὥσπερ κατὰ φυλάς καὶ δῆμους ἐκάστας
 τῶν ἐν ψυχῇ θυνάμεων προσκληρώσαντες τὰς μὲν λογικῇ,
- 112 τὰς δὲ ἀλόγῃ μερίδι· ἄρχοντας ἐλώμεθα τοὺς ἱκανοὺς
 πλοῦτον, δόξαν, τιμὰς, ἡδονὰς ἀφ' ὧν ἂν δύνωνται περι-
 ποιεῖν ἀπάντων· τὴν πενίας καὶ ἀδοξίας αἰτίαν δικαιοσύνην 20
 τιθεμένους ἐκποδῶν γράφωμεν νόμους, οἱ τὸ τοῦ κρείτ-
 τονος συμφέρον βεβαιώσουσι τοῖς πλέον ἐτέρων αἰεὶ φέ-
 ρεσθαι δυναμένοις.
- 113 „πύργος“ δ' ὥς ἂν ἀκρόπολις κατε-
 σκευασθῇ τῇ | τυράννῃ κακίᾳ βασιλείῳ ὀχυρώτατον, ἥς p.422M.
 οἱ μὲν πόδες ἐπὶ γῆς βαινέτιωσαν, ἡ δὲ κεφαλὴ πρὸς οὐ- 25
 ρανὸν φθιανέτω τοσοῦτον ὑπὸ μεγαλαυχίας ὕψος ἐπιβᾶσα.
- 114 τῇ γὰρ ὄντι οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἀνθρωπείων ἀδικημάτων
 ἴσταται, μετατρέχει δὲ καὶ τὰ ὀλύμπια τοὺς ἀσεβείας καὶ
 αἰθεότητος λόγους προτείνουσα, ἐπειδὴν ἡ ὥς οὐκ ἔστι τὸ
 θεῖον διεξίχῃ, ἡ ὥς ὃν οὐ προνοεῖ, ἡ ὥς ὁ κόσμος οὐποτε 30
 γενέσεως ἔλαβεν ἀρχήν, ἡ ὥς γενόμενος ἀσταταῖς αἰτίαις
 ὥς ἂν τύχῃ φέρεται, ποτὲ μὲν πλημμελῶς, ποτὲ δὲ οὐχ

- ὑπαιτίως, καθάπερ ἐπὶ πλοίων καὶ τεθρίππων εἴωθε γίνε-
 σθαι· φιλεῖ γὰρ ἔστιν ὅτε χωρὶς ἡνιόχων τε καὶ κυβερ- 115
 νητῶν ὃ τε πλοῦς καὶ ὁ δρόμος εὐθύνεσθαι· προνοίας δ'
 οὐ τὸ ὀλιγάκις, ἀλλὰ τῆς μὲν ἀνθρωπίνης πολλάκις, τῆς
 5 δὲ θείας ἀδιαστάτως αἰεὶ κατορθοῦν, ἐπεὶ τὸ διαμαρτάνειν
 ἀλλότρινον ἀνωμολόγηται θείας δυνάμεως. κατασκευάζουσι
 μέντοι συμβολικῶς ὥσανει πύργον τὸν περὶ κακίας λόγον
 οἱ φρενοβλαβεῖς, τί βουλόμενοι ἧ ὄνομα αὐτῶν ὑπολεί-
 πεσθαι τὸ δυσώνυμον; (24.) λέγουσι γάρ· „ποιήσωμεν
 10 ἑαυτῶν ὄνομα“ (Gen. 11,4). ὦ περιττῆς καὶ κεχυμένης 116
 ἀναισχυντίας. τί φάτε; νυχτὶ καὶ βαθεῖ σκότῳ τὰ ἑαυτῶν
 ἀδικήματα συγκρύπτειν ὑφείλοντες καὶ προκάλυμμα αὐτῶν,
 εἰ καὶ μὴ τὴν ἀληθῆ, τὴν γοῦν προσποιήτον αἰδῶ πε-
 ποιῆσθαι ἧ χάριτος ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς ἐπισκευαστέρους ἧ
 15 διαδύσεως τῶν ἐφ' ὁμολογουμένοις ἁμαρτήμασι τιμωριῶν,
 τοσοῦτον τῆς τόλμης ἐπιβαίνετε, ὥστε οὐ μόνον πρὸς φῶς
 καὶ λαμπρότατον ἥλιον ἐναυγάζεσθε μήτε τὰς ἀνθρώπων
 τῶν ἀμεινόνων ἀπειλὰς μήτε τὰς ἀπαραιτήτους ἐκ θεοῦ
 δίκας τοῖς οὕτως ἀνοσιουργοῖς ἀπαντωμένας καταδείσαντες,
 20 ἀλλὰ καὶ πανταχόσε φήμας ἀγγέλους τῶν οἰκείων ἀδικη-
 μάτων περιπέμπειν ἄξιον τε, ὥς μηδεὶς ἀμύητος μηδ'
 ἀνήκους γένοιτο τῶν ὑμετέρων, ὧ σχέτλιοι καὶ παμμίαροι,
 τολμημάτων. ὀνόματος οὖν ποίου γλίχεσθε; ἧ τοῦ τοῖς 117
 πραττομένοις οἰκειοτάτου; ἄρ' οὖν ἔν ἐστι μόνον; γένει
 25 μὲν ἴσως ἔν, μυρία δὲ τοῖς εἰδῶσιν, ᾧ, κἂν ἡσυχάζητε,
 ἐτέρων λεγόντων ἀκούσεσθε· προπέτεια τοίνυν ἐστὶ μετὰ
 ἀναισχυντίας, ὕβρις μετὰ βίας, βία μετὰ ἀνδροφονίας, σὺν
 μοιχεύει φθοραί, σὺν ἀμέτροις ἡδοναῖς ἀόριστος ἐπιθυμία,
 μετὰ θράσους ἀπόνεια, μετὰ πανουργίας ἀδικία, κλοπαὶ
 30 μετὰ ἀρπαγῆς, σὺν ψευδοηγοίαις ψευδορχαίαι, μετὰ παρα-
 νομιῶν ἀσέβεια. ταῦτα καὶ τὰ παραπλήσια τῶν τοιούτων
 ἔστ' ὀνόματα. καλὸν γ' ἐναυχῆσαι κάπισεμνύεσθαι δόξαν 118

- θηρωμένους τὴν ἀπὸ τούτων, ἐφ' οἷς εἰκὸς ἦν ἐγκαλύπτε-
 σθαι. καὶ μὴν ἔνιοι μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ τούτοις, ὡς
 ἄμαχόν τινα ἰσχυὸν ἐκ τοῦ τοιούτου | νομισθῆναι παρὰ p.423 M.
 πᾶσι καρπωσάμενοι, οὗς τοῦ πολλοῦ θράους ἡ ὑπαδὸς
 τοῦ θεοῦ δίκῃ τίσσεται καίτοι τάχα τὸν οἰκεῖον οὐ μαντευο- 5
 μένους μόνον, ἀλλὰ καὶ προσηωμένους ὀλεθρον· φασὶ γάρ·
 „πρὶν διασπαρῆναι“ (Gen. 11, 4), φροντίσωμεν ὀνόματός
 119 τε καὶ δόξης. οὐκ οὖν, εἴποιμ' ἂν αὐτοῖς, ὅτι σκεδασθή-
 σεσθε γινώσκετε; τί οὖν ἀμαρτάνετε; ἀλλὰ μήποτε τὸν
 τρόπον τῶν ἀφρόνων διασυνίστησιν, οἱ καίτοι μεγίστων 10
 ἐπικρεμαμένων οὐκ ἀδῆλως ἀλλ' ἐκ τοῦ φανεροῦ πολλάκις
 τιμωριῶν ἀδικεῖν ὅμως οὐκ ὀκνοῦσι· γνωριμώταται δ'
 εἶσιν αἱ τιμωρίαι ἀδηλοῦσθαι νομισθεῖσαι, ἃς ἐκ θεοῦ
 120 κατασκήπτειν συμβέβηκε. πάντες γάρ οἱ φαυλότατοι λαμ-
 βάουσιν ἑνοίας περὶ τοῦ μὴ λῆσειν τὸ θεῖον ἀδικοῦντες 15
 μηδὲ τὸ δίκην ὑφέξειν εἰσάπαν ἰσχυῖσαι διακρούσασθαι·
 121 ἐπεὶ πόθεν ἴσασιν, ὅτι σκεδασθήσονται; καὶ μὴν λέγουσι
 „πρὶν ἡμᾶς διασπαρῆναι“· ἀλλὰ τὸ συνεῖδὸς ἐνδοθὲν ἐλέγχει
 καὶ σφόδρα ἐπιτηδεύοντας ἀθεότητα κεντεῖ, ὡς ἄκοντας εἰς
 συναίνεσιν ἐπισπάσασθαι περὶ τοῦ τὰ κατ' ἀνθρώπους 20
 πάντα πρὸς ἀμείνωνος φύσεως ἐφορᾶσθαι καὶ δίκην ἐφε-
 στάναι τιμωρὸν ἀδέκαστον, ἀσεβῶν πράξεις ἐχθραίνουσιν
 122 ἀδίκους καὶ λόγους τοὺς συνηγόρους αὐταῖς. (25.) ἀλλ'
 εἰσὶν ἀπόγονοι πάντες οὗτοι τῆς αἰεὶ μὲν ἀποθνησκουσῆς,
 μηδέποτε δὲ τεθνηκυίας μοχθηρίας, ἥς Κáιν ἐστὶν ὄνομα. 25
 ἡ οὐχὶ καὶ ὁ Κáιν υἱὸν γεννήσας, ὃν Ἐνὼχ ἐκάλεσεν,
 ὁμώνυμον αὐτῷ [καὶ] κτίζων εἰσάγεται πόλιν (Gen. 4, 17)
 καὶ τρόπον τινὰ τὰ γενητὰ καὶ θνητὰ οἰκοδομῶν ἐπὶ τῇ
 123 τῶν θειοτέρων κατασκευῇ λαχόντων ἀνατροπῇ; ὁ γὰρ
 Ἐνὼχ ἐρμηνεύεται χάρις σου· τῶν δ' ἀνθρώπων ἕκαστος 30
 διάνοιαν μὲν ἡγεῖται χαρίζεσθαι ἑαυτῷ τὰς τε καταλήψεις
 καὶ διανοήσεις, ὀφθαλμοὺς δὲ τὸ βλέπειν καὶ ἀκούειν ὧτα

καὶ μυκτῆρας ὁσφραίνεσθαι, καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις τὰ
οἰκτεῖα ἑαυταῖς, ἔτι μέντοι καὶ τὰ φωνῆς ὄργανα τὸ λέγειν,
θεὸν δὲ ἢ μὴ συνόλως ἢ μὴ ὡς πρῶτον αἵτιον ὄν. διὰ 124
τοῦτο καὶ ὧν ἐγεωπόνησε τὰς ἀπαρχὰς ἑαυτῷ ταμιεύεται,
5 καρπὸς δὲ αὐτὸ μόνον αὐθις προσενεγκεῖν θεῷ λέγεται
καίτοι παραδεξιμάτος ὕμνου ἐγγὺς ἐστῶτος· ὁ γὰρ ἀδελφὸς
αὐτοῦ τὰ πρωτότοκα, οὐ τὰ δεύτερα τῆς ποίμνης ἔχοντα
ἱερουργεῖ, τὰς τῶν γινομένων πρεσβυτέρων αἰτίας κατὰ τὸ
πρεσβύτατον τῶν αἰτίων ὁμολογῶν συνίστασθαι. τῷ δ' 125
10 ἀσβεῖ τοῦναντίον δοκεῖ, αὐτοκράτορα μὲν εἶναι τὸν νοῦν
ὧν βουλευέται, αὐτοκράτορα δὲ καὶ τὴν αἴσθησιν ὧν αἰ-
σθάνεται· δικάζειν γὰρ ἀνυπαίτιως καὶ ἀψευδῶς τὴν μὲν
p.424 M. τὰ σώματα, τὸν δὲ πάντα. τούτων δὲ τί | ἄν γένοιτο 126
ἐπιληπτότερον ἢ μᾶλλον ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἐλεγχόμενον; ἢ
15 οὐχὶ καὶ ὁ νοῦς πολλάκις ἐπὶ μυρίων ὅσων ἡλέγχθη
παρὰ νοῦν, καὶ αἱ αἰσθήσεις ἅπασαι ψευδομαρτυριῶν ἐάλω-
σαν οὐ παρ' ἀλόγοις δικασταῖς, οὐς εἰκὸς ἀπατᾶσθαι, ἀλλ'
ἐν τῷ τῆς φύσεως αὐτῆς δικαστηρίῳ, ἣν οὐ θέμις δεκά-
ζεσθαι; καὶ μὴν σφαλλομένων γε τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς 127
20 περὶ τε νοῦν καὶ αἴσθησιν κριτηρίων ἀνάγκη τάχολουθον
ὁμολογεῖν, ὅτι ὁ θεὸς τῷ μὲν τὰς ἐννοίας, τῇ δὲ τὰς
ἀντιλήψεις ἐπομβρεῖ, καὶ ἔστιν οὐ τῶν καθ' ἡμᾶς μερῶν
χάρις τὰ γινόμενα, ἀλλὰ τοῦ δι' ὃν καὶ ἡμεῖς γεγόναμεν
ὁρωρεῖ πᾶσαι. (26.) τὸν φιλαυτίαν κληρὸν παραλαβόντες 128
25 παῖδες παρὰ πατρὸς συναυξῆσαι γλίσχονται μέχρι οὐρανοῦ,
ἕως ἄν ἡ φιλαρετός τε καὶ μισροπόνηρος δίκη παρελθούσα
καθέλῃ τὰς πόλεις, ἃς ἐπετείχισαν ψυχῇ τῇ ταλαίνῃ, καὶ
τὸν πόρον, οὗ τοῦνομα ἐν τῇ τῶν κριμάτων ἀναγραφόμενῃ
βιβλῳ δεδῶλται. ἔστι δὲ ὡς μὲν Ἑβραῖοι λέγουσι 129
30 Φανουήλ, ὡς δὲ ἡμεῖς ἀποστροφῇ θεοῦ· τὸ γὰρ κατε-
σκευασμένον ὀχύρωμα διὰ τῆς τῶν λόγων πιθανότητος
οὐδενὸς ἕνεκα ἐτέρου κατεσκευάζετο ἢ τοῦ μετατραπῆναι

- καὶ μετακλιθῆναι διάνοιαν ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ τιμῆς· οὐ
 130 τί ἂν γένοιτο ἀδικιώτερον; ἀλλὰ πρὸς γε τὴν τοῦ ὀχυρώ-
 ματος τούτου καθαιρέσιν ὁ πειρατῆς τῆς ἀδικίας καὶ
 φονῶν αἰεὶ κατ' αὐτῆς εὐτρέπεται, ὃν Ἑβραῖοι καλοῦσι
 Γεδεών, ὃς ἐρμηνεύεται πειρατὴριον· „ὦμους“ γὰρ φησι 5
 „Γεδεὼν τοῖς ἀνδράσι Φανουὴλ λέγων· ἐν τῷ με ἐπι-
 στρέφειν μετ' εἰρήνης τὸν πύργον τοῦτον κατασκάψω“
 131 (Iud. 8,9). πᾶγκαλον καὶ πρεπωδέστατον αὐχμημα μισο-
 πονήρῳ ψυχῇ κατὰ ἀσεβῶν ἠκονημένη τὸ βεβαιουῖσθαι
 καθαιρήσιν πάντα λόγον ἀποστρέφειν διάνοιαν ὁσιότητος 10
 ἀναπαίθοντα. καὶ πέφυκεν οὕτως ἔχειν· ὅταν γὰρ ὁ νοῦς
 ἐπιστρέψῃ, τὸ ἀποκλῖνον καὶ ἀποστρεφόμενον αὐτοῦ πᾶν
 132 λύεται. τούτου δὲ καιρὸς ἐστὶ τῆς καθαιρέσεως, τὸ παρα-
 δοξότατον, ᾧ φησιν, οὐ πόλεμος, ἀλλ' εἰρήνη· διανοίας
 γὰρ εὐσταθεία καὶ ἡρεμία, ἣν εὐσέβεια γεννᾷν πέφυκεν, 15
 133 ἀνατρέπεται πᾶς λόγος, ὃν ἐδημιούργησεν ἀσέβεια. πολλοὶ
 καὶ τὰς αἰσθήσεις πύργου τινὰ τρόπον ἐπὶ τοσοῦτον
 ἤγειραν, ὥς ᾄψασθαι τῶν οὐρανοῦ περάτων· οὐρανὸς δὲ
 συμβολικῶς ὁ νοῦς ἡμῶν ἐστὶ, καθ' ὃν αἱ ἄρισται καὶ
 θεῖαι φύσεις περιπολοῦσιν. οἱ δὲ ταῦτα τολμῶντες αἵ- 20
 σθησιν μὲν διανοίας προκρίνουσιν, ἀξιοῦσι δὲ καὶ διὰ τῶν
 αἰσθητῶν τὰ νοητὰ πάντα ἐλεῖν ἀνὰ κράτος, εἰς μὲν δοῦλων
 τάξιν τὰ δεσπόζοντα, εἰς δὲ ἡγεμόνων τὰ φύσει δοῦλα
 μεθαρμόσασθαι βιαζόμενοι.
 134 (27.) | Τὸ δέ, „κατέβη κύριος ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ p.425 M.
 τὸν πύργον“ (Gen. 11,5) τροπικώτερον πάντως ἀχουστέον· 26
 προσιέναι γὰρ ἢ ἀπιέναι ἢ κατιέναι ἢ τοῦναντίον (ἀν)έρ-
 χεσθαι ἢ συνόλως τὰς αὐτὰς τοῖς κατὰ μέρος ζώοις
 σχέσεις καὶ κινήσεις ἴσχεσθαι καὶ κινεῖσθαι τὸ θεῖον ὑπο-
 λαμβάνειν ὑπερωκεάνιος καὶ μετακόσμους, ὥς ἔπος εἰπεῖν, 30
 135 ἐστὶν ἀσέβεια. ταῦτα δὲ ἀνθρωπολογεῖται παρὰ τῷ νομο-
 θέτῃ περὶ τοῦ μὴ ἀνθρωπομόρφου θεοῦ διὰ τὰς τῶν

- παιδευομένων ἡμῶν, ὡς πολλάκις ἐν ἑτέροις εἶπον, ὡφεί-
 λειας. ἐπεὶ τίς οὐκ οἶδεν ὅτι τῇ κατὶόντι τὸν μὲν ἀπολεί-
 πειν, τὸν δὲ ἐπιλαμβάνειν τόπον ἀναγκαῖον; ὑπὸ δὲ τοῦ 136
 θεοῦ πεπληρωται τὰ πάντα, περιέχοντος, οὐ περιεχομένου,
 5 ὃ πανταχοῦ τε καὶ οὐδαμοῦ συμβέβηκεν εἶναι μόνον· οὐ-
 δαμοῦ μὲν, ὅτι καὶ χώραν καὶ τόπον αὐτοῦ τοῖς σώμασι
 συγγεγέννηκε, τὸ δὲ πεποιηκὸς ἐν οὐδενὶ τῶν γεγονότων
 θέμις εἰπεῖν περιέχεσθαι, πανταχοῦ δέ, ὅτι τὰς δυνάμεις
 αὐτοῦ διὰ γῆς καὶ ὕδατος ἀέρος τε καὶ οὐρανοῦ τείνας
 10 μέρος οὐδὲν ἔρημον ἀπολέλοιπε τοῦ κόσμου, πάντα δὲ
 συναγαγὼν διὰ πάντων ἀοράτοις ἔσφιγξε δεσμοῖς, ἵνα μὴ
 ποτε λυθείη, οὐ χάριν μελετήσας ὦ * * *. τὸ μὲν 137
 γὰρ ὑπεράνω τῶν δυνάμεων ὃν ἐπινόεῖται περιτεύειν, οὐ
 * * * κατὰ τὸ εἶναι μόνον· τούτου δυνάμεις δέ, καθ' ἣν
 15 ἔθηκε καὶ διετάξατο τὰ πάντα, κέκληται μὲν ἐτύμως θεός,
 ἐγκεκλίσται δὲ τὰ ὅλα καὶ διὰ τῶν τοῦ παντός μερῶν
 διετήλυθε. τὸ δὲ θεῖον καὶ ἀόρατον καὶ ἀκατάληπτον καὶ 138
 πανταχοῦ ὃν ὁρατὸν τε καὶ καταληπτὸν οὐδαμοῦ πρὸς ἀλγή-
 θειάν ἐστιν * * * „ὥδε στάς ἐγὼ πρὸ τοῦ σέ“ (Exod.
 20 17,6), δείκνυσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι δοκῶν, πρὸ πάσης
 δεξιέως καὶ φαντασίας ὑπερβαλὼν τὰ γεγονότα. τῶν οὖν 139
 μεταβατικῆς κινήσεως ὀνομάτων οὐδὲν ἐφαρμόττει τῇ κατὰ
 τὸ εἶναι θεῷ, τὸ ἄνω, τὸ κάτω, τὸ ἐπὶ δεξιᾷ, τὸ ἐπ' εὐώ-
 νυμα, τὸ πρόσω, τὸ κατόπιν· ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν λεχθέντων
 25 ἐπινόεῖται, ὥς οὐδ' ἂν μετατρεπόμενος ἐναλλάττοι χωρία.
 λέγεται δ' οὐδὲν ἦττον κατελθὼν ἰδεῖν, ὃ προλήψει πάντα 140
 οὐ γινόμενα μόνον ἀλλὰ καὶ πρὶν γενέσθαι σαφῶς κατει-
 ληφώς, προτροπῆς ἕνεκα καὶ διδασκαλίας, ἵνα μηδεὶς
 ἀνθρώπων οἷς οὐ πάρεστιν, ἀβεβαίῳ χρώμενος εἰκασίᾳ,
 30 μακρὰν ἀφεστὼς προπιστεύῃ, ἀλλ' ἄχρι τῶν πραγμάτων
 ἐλθὼν καὶ διακύψας εἰς ἕκαστα καὶ ἐπιμελῶς αὐτὰ αὐγα-
 σάμενος· ὅψιν γὰρ ἀπλανῇ πρὸ ἀκοῆς ἀπατεῶνος ἄξιον

- 141 μάρτυρα τίθεσθαι. οὐ χάριν καὶ παρὰ τοῖς ἄριστα πολι-
 τευομένοις ἀναγέγραπται νόμος | ἀκοῇ μὴ μαρτυρεῖν, ὅτι p.426 M.
 φύσει τὸ δικαστήριον αὐτῆς πρὸς τὸ δεκαῖζεσθαι ταλαν-
 τεύει· καὶ Μωυσῆς μέντοι φησὶν ἐν τοῖς ἀπαγορευτικαῖς·
 „οὐ παραδέξῃ ἀκοὴν ματαίαν“ (Exod. 23,1), οὐχὶ μόνον 5
 τοῦτο λέγων, * * * παραδέχεσθαι ψευδῇ λόγον ἢ εὐήθη
 δι' ἀκοῆς, ἀλλὰ καὶ ὅτι πρὸς τὴν σαφῇ τῆς ἀληθείας
 κατάληψιν μακρὸν ὅσον ὄψεως ὑστερίζουσα διελέγχεται
- 142 γέμουσα ματαιότητος ἀκοή. (28.) ταύτην φαμέν αἰτίαν 10
 εἶναι τοῦ λέγεσθαι „τὸν θεὸν καταβεβηκέναι τὴν πόλιν καὶ
 τὸν πύργον θεάσασθαι“. οὐ παρέργως δὲ πρόσκειται „ὃν
 ὠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων“ (Gen. 11,5). ἴσως
 γὰρ ἂν τις εἴποι τῶν οὐκ εὐαγῶν ἐπιχλευάζων ἅμα· καινὸν
 ἡμᾶς ἀναδιδάσκει μάθημα ὁ νομοθέτης, ὅτι πύργους καὶ
 πόλεις οὐχ ἕτεροί τινες, ἀλλὰ παῖδες ἀνθρώπων ἀνοικοδο- 15
 μοῦνται. τίς γὰρ τὰ γ' οὕτως ἐμφανῇ καὶ περίοπτα καὶ
- 143 τῶν λίαν ἐξεστηκότων ἀγνοεῖ; ἀλλὰ μὴ τὸ πρόχειρον
 τοῦτο καὶ κατημαξέμενον ἐν τοῖς ἱερωτάτοις χρῆμασι
 ἀναγεγράφθαι (νομίσσης), ἀλλ' ὅπερ ἀποκεκρυμμένον ἰχνή-
 144 λατεῖται διὰ τῶν ἐμφανῶν ὀνομάτων. τί οὖν ἐστὶ τοῦτο; 20
 οἱ πολλοὺς ἐπιγραφόμενοι τῶν ὄντων ὡσανεὶ πατέρας καὶ
 τὸ πολυθεὸν εἰσηγόμενοι στίφος ἀπειρίαν ὁμοῦ καὶ πολυ-
 μιγίαν τῶν πραγμάτων καταχέαντες καὶ τὸ ψυχῆς τέλος
 ἡδονῇ παραδόντες δημιουργοὶ τῆς εἰρημένης πόλεως καὶ
 τῆς κατ' αὐτὴν ἀκροπόλεως, εἰ δεῖ τάληθές εἰπεῖν, γεγό- 25
 νασι, τὰ ποιητικὰ τοῦ τέλους τρόπον οἰκοδομημάτων
 συναΐζοντες, τῶν ἐκ πόρνῆς ἀποκυθέντων οὐδέν, ὥς γ'
 οἶμαι, διαφέροντες, οὓς ὁ νόμος ἐκκλησίας ἀπελήλακε
 θείας εἰπών· „οὐκ εἰσελεύσεται ἐκ πόρνῆς εἰς ἐκκλησίαν
 κυρίου“ (Deut. 23,2), ὅτι, καθάπερ περὶ πολλὰ τέλη, 30
 πλανώμενοι τοξόται καὶ μηδενὸς εὐστόχως ἐπιέμενοι σκοποῦ,
 μυριάς ἀρχὰς καὶ αἰτίας τῆς τῶν ὄντων ὑποθέμενοι γενέ-

σεως ψευδωνόμους πάσας τὸν ἕνα ποιητὴν καὶ πατέρα
τῶν ὧλων ἡγγνόσαν. οἱ δὲ ἐπιστήμη κεκρημένοι τοῦ 145

ἐνὸς υἱοὶ θεοῦ προσαγορεύονται δεόντως, καθὰ καὶ Μωυσῆς
ὁμολογεῖ φάσκων· „υἱοὶ ἐστε κυρίου τοῦ θεοῦ“ (Deut.

5 14, 1) καὶ „θεὸν τὸν γεννήσαντά σε“ (Deut. 32, 18) καὶ
„οὐκ αὐτὸς οὗτός σου πατήρ“ (ibid. 6); ἔπεται μέντοι τοῖς

οὕτω τὴν ψυχὴν διατεθεῖσι μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν εἶναι
νομίζουσιν, ὅπερ τιῶ τέλει τῆς ἡθονῆς πρὸς ἐμπειροπολέμων
ἀνδρῶν ἀντιτεχίζεται πρὸς ἀνατροπὴν καὶ καθάρσειν ἐκείνου.

p. 427 M. | καὶ μὴδέπω μέντοι τυγχάνῃ τις ἀξιοχρεως ὧν υἱὸς θεοῦ 146

11 προσαγορεύεσθαι, σπουδαζέτω κοσμεῖσθαι κατὰ τὸν πρωτό-
γονον αὐτοῦ λόγον, τὸν ἀγγέλων πρεσβύτατον, ὡς ἂν ἀρχάγ-
γελον, πολυώνυμον ὑπάρχοντα· καὶ γὰρ ἀρχὴ καὶ ὄνομα
θεοῦ καὶ λόγος καὶ ὁ κατ' εἰκόνα ἄνθρωπος καὶ ὁ ὄρων,

15 Ἰσραὴλ, προσαγορεύεται. διὸ προήχθη γὰρ ὀλίγῳ πρότερον 147
ἐπαινέσαι τὰς ἀρετὰς τῶν φασκόντων ὅτι „πάντες, ἐσμὲν
υἱοὶ ἐνὸς ἀνθρώπου“ (Gen. 42, 11)· καὶ γὰρ εἰ μὴπω
ἱκανοὶ θεοῦ παῖδες νομίζεσθαι γεγονάμεν, ἀλλὰ τοι τῆς

20 αἰδοῦς εἰκόνας αὐτοῦ, λόγου τοῦ ἱερωτάτου· θεοῦ γὰρ εἰκὼν 148
λόγος ὁ πρεσβύτατος. καὶ πολλαχοῦ μέντοι τῆς νομοθεσίας

υἱοὶ πάλιν Ἰσραὴλ καλοῦνται, τοῦ ὄρωντος οἱ ἀκούοντες,
ἐπειδὴ μεθ' ὕρασιν ἀκοῇ δευτερείοις τετίμηται καὶ τὸ διδα-
σκόμενον τοῦ χωρὶς ὑφηγήσεως ἐναργεῖς τύπους τῶν ὑποκει-
μένων λαμβάνοντος αἰεὶ δεύτερον. ἄγαμαι καὶ τῶν ἐν 149

25 βασιλικαῖς βίβλοις ἱεροφαντηθέντων, καθ' ὧς οἱ πολλαῖς
γενεαῖς ὕστερον ἀχμάσαντες καὶ βιώσαντες ἀνυπαίτιως υἱοὶ
τοῦ τὸν θεὸν ὑμνήσαντος Δαβὶδ ἀναγράφονται (III Reg.
15, 11 IV Reg. 18, 3 al.), οὐ περιόντος οὐδ' οἱ πρόπαπποι
τούτων ἦσαν ἴσως γεγεννημένοι· ψυχῶν γὰρ ἀπαθανατιζο-

30 μένων ἀρεταῖς, οὐ φθαρτῶν σωμάτων ἐστὶ γένεσις, ἦν ἐπὶ
τοὺς καλοκάγαθίας ἡγεμόνας ὥσανεὶ γεννητὰς καὶ πατέρας
ἀναφέρεσθαι συμβαίνει. (29.) κατὰ δὲ τῶν ἐπ' ἀδείκναις 150

- σεμνυνομένων εἶπε κύριος· „ἰδοὺ γένος ἐν καὶ χεῖλος ἐν πάντων“ (Gen. 11, 5), ἴσον τῷ ἰδοὺ μία οἰκειότης καὶ συγγένεια, καὶ πάλιν ἁρμονία καὶ συμφωνία ἡ αὐτὴ πάντων ὁμοῦ, μηδενὸς ἡλλοτριωμένου τὴν γνώμην μηδ' ἀπάδοντος, καθάπερ ἔχει καὶ ἐπ' ἀνθρώπων ἀμούσων· τὸ γὰρ φωνη- 5 τήριον αὐτοῖς ὄργανον πᾶσι τοῖς φθόγγοις ἔστιν ὅτε δι' ὄλων ἐκμελῆς καὶ ἀπωδὸν οὐ μετρίως καθέστηκε, πρὸς ἀναρμοστίαν ἄκρως ἡρμωσμένον καὶ πρὸς τὸ ἀσύμφωνον
- 151 συμφωνίαν μόνον ἄγον. καὶ ἐπὶ τῆς πολιτείας τὸ κατασκευαστὸν τὸ παραπλήσιον ἰδεῖν ἔστιν· αἷ τε γὰρ ἀμφη- 10 μεριναὶ καὶ διάτριοι καὶ τεταρταῖζουσαι παρὰ παισὶν ἱατρῶν λεγόμεναι περίοδοι μεθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτωρ περὶ τὰς αὐτὰς ὥρας κατασκήπτουσι τὴν εἰς αὐτὰ καὶ τάξιν φυλάτ- 15 τουσαι. τὸ δὲ „καὶ τοῦτο ἤρξαντο | ποιῆσαι“ (Gen. 11, 6) p. 428 M. μετ' οὐ μετρίου σχετλιασμοῦ λέλεκται, διότι τοῖς ῥαδιουργοῖς 15 οὐ τὰ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους μόνον συγχεῖν δίκαια ἐξήρκεσεν, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν Ὀλυμπίων ἐπιβαίνειν ἐτόλμησαν, ἀδικίαν
- 153 μὲν σπείραντες, ἀσέβειαν δὲ θερίσαντες. ὄφελος δὲ τοῖς ἀθλίοις οὐδέν· οὐ γὰρ ὥσπερ ἀδικοῦντες ἀλλήλους πολλὰ ὦν ἂν ἐθελήσωσιν ἀνύτουσιν ἔργοις βεβαιούμενοι τὰ βουλαῖς 20 ἀγνώμοσιν ἐπιλογισθέντα, οὕτως καὶ ἀσεβοῦντες· ἀζήμια γὰρ καὶ ἀπήμονα τὰ θεῖα, τοῦ δὲ πλημμελεῖν εἰς αὐτὰ οἱ δυσκάρητοι τὰς ἀρχὰς εὐρίσκονται μόνον, πρὸς δὲ τὸ τέλος
- 154 φθάνουσιν οὐδέποτε. διὸ καὶ λέγεται τοῦτο· „ἤρξαντο ποιῆσαι“· κρησθέντες (γὰρ) οἱ τοῦ παρανομεῖν ἅπληστοι 25 τῶν πρὸς τὰ ἐν γῇ καὶ θαλάττῃ καὶ ἀέρι, ἃ φθαρτῆς φύσεως ἔλαχε, κακῶν ἐπὶ τὰς ἐν οὐρανῷ θείας φύσεις μετατάξασθαι διενοήθησαν· ἃ ἔστι τῶν ὄντων ἕξω τοῦ κακηγορεῖν ἔθους ἐστὶ διαθεῖναι τὸ παράπαν οὐδέν· καὶ αὐτὸ μέντοι τὸ βλασφημεῖν οὐ τοῖς κακηγορούμενοις ἐπιφέρει 30 τινὰ ζημίαν, ἃ τῆς ἰδίου φύσεως οὐποτ' ἐξίσταται, ἀλλὰ
- 155 τοῖς καταιτιωμένοις συμφορὰς ἀνηκέστους. οὐκ ἐπειδὴ μέν-

τοι μόνον ἤρξαντο πρὸς τὸ τέλος ἐλθεῖν ἀδυνατήσαντες ἀσε-
 βείας, διὰ τοῦτ' αὐτοὺς οὐχ ὡς διαπραξαμένους ἕκαστα ὧν
 διανοήθησαν αἰτιατέον· οὐ χάριν καὶ τετελειωκέναι φησὶ τὸν
 πύργον αὐτοὺς οὐ τελειώσαντας, ἐπειδὴν λέγει· „κύριος
 5 κατέβη ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον“, οὐχ ὅν οἰκοδο-
 μῆσαι μέλλουσιν, ἀλλ' ὅν „ᾠκιδόμησαν“ ἤδη (Gen. 11,5).
 (30.) τίς οὖν πίστις τοῦ μὴ τετελεσιουργῆσθαι τὴν κατα- 156
 σκευήν; ἡ ἐνάργεια πρῶτη· γῆς γὰρ ὅτιον μέρος ἀμήχανον
 οὐρανοῦ ψαῦσαι διὰ τὴν ἔμπροσθεν αἰτίαν, ὅτι περ οὐδὲ κέν-
 10 τρον περιφερείας ἄπτεται· δευτέρα δ', ὅτι ὁ αἰθέρ, ἱερὸν
 πῦρ, φλόξ ἐστὶν ἄσβεστος, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοῦνομα παρὰ
 τὸ αἰθεῖν, ὃ δὴ καίειν ἐστὶ κατὰ γλῶτταν, εἰρημένον. μάρτυς 157
 δὲ μία μοῖρα τῆς οὐρανοῦ πυρᾶς ἥλιος, ὃς τοσοῦτον γῆς
 ἀφ'esτωῦς ἄχρι μυχῶν τὰς ἀκτῖνας ἐπιπέμπων αὐτὴν τε καὶ
 15 τὸν ἀπ' αὐτῆς ἀνατείνοντα μέχρι τῆς οὐρανοῦ σφαίρας ἀέρα
 φύσει ψυχρὸν ὄντα τῇ μὲν ἀλεαίνει, τῇ δὲ καταφλέγει·
 τὰ μὲν γὰρ ὅσα ἡ μακρὰν ἀφέστηκεν αὐτοῦ τῆς φορᾶς
 ἡ ἐγκάρσια παραβέβληται ἀλεαίνει μόνον, τὰ δ' ἐγγὺς ἡ
 ἐπ' εὐθείας ὄντα καὶ προσανακαίει βίᾳ. εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως 158
 20 ἔχει, τοὺς ἀναβαίνειν τολμῶντας ἀνθρώπους οὐκ ἀναγκαῖον
 ἦν ἐμπεπρῆσθαι κεραυνωθέντας, ἀτελοῦς αὐτοῖς τῆς μεγα-
 λουργθείσης ἐπινοίας γενομένης; τοῦτ' εἰσιν αἰνίττεσθαι
 διὰ τῶν αὐθις λεγομένων· „ἐπαύσαντο“ γάρ φησιν „οἰκο-
 δομοῦντες τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον“ (Gen. 11,8), οὐ
 p. 429 M. δὴ πού τελειώσαντες, | ἀλλὰ τελεσιουργῆσαι κωλυθέντες διὰ
 26 τὴν ἐπιγενομένην σύγχυσιν. οὐ μὴν ἐκπεφεύγασιν τὴν τῶν
 διαπραξέων αἰτίαν οἱ πρὸς τῷ βουλεύσασθαι καὶ ἐγκεχειρη-
 κότες. (31.) τὸν γοῦν οἰωνόμεντιν καὶ τερατοσκόπον περὶ 159
 τὰς ἀβεβαίους εἰκασίας ματαιάζοντα — καὶ γὰρ μάταιος
 30 ἐρμηνεύεται Βαλαάμ — φησὶν ὁ νόμος τῷ ὀρῶντι κατα-
 ράσασθαι καίτοι διὰ τῶν λόγων εὐφύημος ποιησάμενον εὐχάς,
 σκοπῶν οὐ τὰ λεχθέντα ἀ προμηθεῖα θεοῦ μετεχαράττετο

- οἷα δόκιμον ἀντὶ κιβόηλου νόμισμα, τὴν δὲ διάνοιαν, ἐν
 ἣ τὰ βλάψοντα πρὸ τῶν ὠφελησόντων ἀνεπολεῖτο. ἔστι
 δὲ φύσει πολέμια ταῦτα, στοχασμὸς ἀληθείας καὶ ματαιότης
 ἐπιστήμῃ καὶ ἡ διὰ ἐνθουσιασμοῦ μαντεία νηφροσύνη σοφία.
 160 καὶ ἂν ἐξ ἐνέδρας μέντοι τις ἐπιχειρήσας ἀνελεῖν τινα 5
 μὴ θυνηθῇ κτεῖναι, τῇ τῶν ἀνδροφόνων οὐδὲν ἤττον
 ὑποχὸς δίκῃ καθέστηκεν, ὡς ὁ γραφεὶς περὶ τούτων θελοῖ
 νόμος· „ἐάν“ γάρ φησι „τίς ἐπιθῇται τῷ πλησίον ἀπο-
 κτεῖναι αὐτὸν δόλῳ καὶ καταφύγῃ, ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου
 λήψῃ αὐτὸν θανατῶσαι“ (Exod. 21,14)· καίτοι ἐπιτίθεται 10
 μόνον, οὐκ ἀνήρηκεν, ἀλλ’ ἴσον ἡγήσατο ἀδίκημα τῷ κτεῖναι
 τὸ βουλεῦσαι τὸν φόνον· οὐ χάριν οὐδ’ ἰκέτη γενομένῳ
 δέδωκεν ἀμνηστίαν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἱεροῦ ἐκέλευσεν ἀπάγειν
 161 τὸν ἀνιέρῳ γνώμῃ χρησάμενον. ἀνίερος δὲ οὐ ταύτῃ μόνον,
 ὅτι κατὰ ψυχῆς τῆς αἰεὶ ζῆν δυναμένης ἀρετῶν κτήσεται τε 15
 καὶ χρήσεται τὴν διὰ προσβολῆς κακίας φόνον ἐβούλευσεν,
 ἀλλὰ καὶ ὅτι θεὸν τῆς ἀνοσιουργοῦ τόλμης αἰτιᾶται· τὸ
 γὰρ „καταφύγῃ“ τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν, διότι πολλοὶ τὰ
 καθ’ ἑαυτῶν ἀποδιδράσκουσιν ἐθέλοντες ἐγκλήματα καὶ ρύεσθαι
 τῶν ἐφ’ οἷς ἡδίκησαν ἀξιοῦντες ἑαυτοὺς τιμωριῶν τὸ οἰκεῖον 20
 ἄγος τῷ κακοῦ μὲν μηδενὸς ἀγαθῶν δ’ ἀπάντων αἰτίῳ
 προσβάλλουσι θεῷ. διὸ καὶ ἀπ’ αὐτῶν βωμῶν τοὺς
 162 τοιούτους ἀπάγειν ὅσιον εἶναι ἐνομίσθη. δίκην δ’ ὑπερ-
 βάλλουσαν κατὰ τῶν ἐπ’ ἀθεότητι λόγους οἰκοδομουμένων
 καὶ συγκροτούντων ὀρίζει, ἣν ἴσως τινὲς τῶν ἀφρόνων οὐ 25
 βλάβην, ἀλλ’ ὠφέλειαν ὑποτοπήσουσιν· „οὐ γὰρ ἐκλείψει“
 φησὶν „ἀπ’ αὐτῶν πάντα ὅσα ἂν ἐπιθῶνται ποιεῖν“ (Gen.
 11,6). ὦ τῆς ἀπεριγράφου καὶ ἀμέτρου κακοδαιμονίας,
 πάνθ’ οἷς ἂν ὁ φρενοβλαβέστατος ἐπιθῇται νοῦς, ὑποχείρια
 εἶναι καὶ ὑπὸ χροα, καὶ μηδέν, (μὴ) μέγα μὴ μικρόν, ὑστερίζειν 30
 τὸ παράπαν, ἀλλ’ ὡς περὶ φθάνοντα προαπαντᾶν πρὸς τὰς
 163 | χρεῖας ἐκάστας. (32.) ψυχῆς ταῦτα φρονήσεως χηρευ- p. 430 M.

- ούσης ἐστὶν ἐπίδειξις μηδὲν τῶν εἰς τὸ ἁμαρτάνειν ἐχούσης
 ἐμποδῶν. εὖξαιτο γὰρ ἂν ὁ μὴ σφόδρα ἀνιάτως ἔχων τὰ
 ἐξ ὑποθέσεως τοῦ νοῦ πάντ' ἐπιλιπεῖν αὐτῷ, ἵνα μὴ τῷ
 κλέπτειν ἢ μοιχεύειν ἢ ἀνδροφονεῖν ἢ ἱεροσυλεῖν ἢ τινι
 5 τῶν ὁμοιοτρόπων ἐπιτιτιθέμενος εὐδοῇ, μυρία δ' εὐρίσκη
 τὰ κωλυσιεργήσονται. κωλυθεὶς μὲν γὰρ τὴν μεγίστην νόσον,
 ἀδικίαν, ἀποβάλλει, σὺν αἰδέᾳ δ' ἐπεξεληθὼν ταύτην ἀνα-
 δέσσεται. τί οὖν ἔτι τὰς τῶν τυράννων τύχας ὡς μακαρίων 164
 ζηλοῦτε καὶ θαυμάζετε, δι' ἃς εὐπετῶς ἕκαστα ἐπεξίσαι,
- 10 ὧν ἂν ὁ ἐκλελυττηκὼς κἀκτεθληριωμένος τέκῃ νοῦς, καὶ ἐν
 ἑαυτοῖς ὁρὸν ἐπιστένειν, εἴ γε ἀπορία καὶ [ἡ] ἀσθένεια
 κακοῖς λυσιτελεῖς, ὡς περιουσία καὶ ἰσχύς ἀγαθοῖς ὠφελι-
 μώτατον; εἰς δέ τις τῶν ἀφρόνων ἡσθημένος, εἰς ὅσῃν 165
 κακοδαίμονιάς ὑπερβολὴν ἄγει ἢ τοῦ διαμαρτάνειν ἐκχευερίαν,
- 15 μετὰ παρρησίας εἶπε· „μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναι“
 (Gen. 4, 13). παγγάλεπον γὰρ ἀχαλίνωτον ἐαθῆναι ψυχὴν
 ἀτίθασον οὖσαν ἐξ ἑαυτῆς, ἣν μόλις ἡνίκαις μετ' ἐπανατά-
 σεως μαστίγων ἔστι κατασχόντα πραῦναι. διόπερ λόγιον 166
 τοῦ Ἰλαω θεοῦ μεστὸν ἡμερότητος ἐλπίδας χρηστάς ὑπο-
- 20 γράφον τοῖς παιδείας ἐρασταῖς ἀνῆρηται τοιόνδε· „οὐ μὴ
 σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω“ (Jos. 1, 5). τῶν γὰρ
 τῆς ψυχῆς δεσμῶν χαλασθέντων, οἷς διεκρατεῖτο, ἡ μεγίστη
 παρέπεται συμφορά, καταλειφθῆναι αὐτῷ θεοῦ, ὃς τοῖς ὅλοις
 δεσμοῦς τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις περιῆψεν ἀρρήκτους, αἷς τὰ
- 25 πάντα σφίγγας ἅλута εἶναι βεβούληται. λέγει μέντοι καὶ 167
 ἐτέρωθι, ὅτι „πάνθ' ὅσα δεσμῶ καταδεδέεται, καθαρὰ ἐστίν“
 (Num. 19, 15), ἐπειδὴ τῆς ἀκαθάρτου φθορᾶς αἷτιον ἡ
 διάλυσις. μηδέποτε οὖν ἰδὼν τινα τῶν φαύλων οἷς ἂν ἐπι-
 θῇται πᾶσιν εὐμαρῶς ἐπεξιόντα θαυμάσῃς ὡς κατορθοῦντα,
- 30 ἀλλὰ τοῦναντίον ὡς ἀποτυγχάνοντα οἰκτιρίζου, ὅτι ἀφορία 168
 μὲν ἀρετῆς, κακίας δὲ εὐφορίᾳ χρώμενος διατελεῖ. (33.) σκέ-
 ψασθαι δ' οὐ παρέργως ἄξιον, τίν' ἔχει λόγον τὸ εἰρημένον

- ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· „δεῦτε καὶ καταβάντες συγχώμεν
ἐκεῖ αὐτῶν τὴν γλῶτταν“ (Gen. 11, 7). φαίνεται γὰρ
διαλεγόμενός τιςιν ὡς ἂν συνεργοῖς αὐτοῦ, τὸ δ' αὐτὸ καὶ
πρότερον ἐπὶ τῆς τάνθρωπου κατασκευῆς ἀναγέγραπται·
- 169 „εἶπε“ γὰρ φησι „κύριος ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον 5
κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν“ (Gen. 1, 26) τοῦ
„ποιήσωμεν“ πληθὺς ἐμφαίνοντος· καὶ πάλιν „εἶπεν ὁ θεός·
ἰδοὺ, γέγονεν Ἀδὰμ ὡς εἰς ἡμῶν, τῷ γινώσκειν καλὸν
καὶ πονηρόν“ (Gen. 3, 22)· | τὸ γὰρ „ὡς εἰς ἡμῶν“ οὐκ p. 431 M
- 170 ἐφ' ἑνός, ἀλλ' ἐπὶ πλειόνων τίθεται. λεκτέον οὖν ἐκεῖνο 10
πρῶτον, ὅτι οὐδὲν τῶν ὄντων ἰσότημον ὑφέστηκε θεῷ, ἀλλ'
ἔστιν εἰς ἄρχων καὶ ἡγεμῶν καὶ βασιλεὺς, ᾧ πρυτανεύειν
καὶ διοικεῖν μόνῳ θέμις τὰ σύμπαντα. τὸ γὰρ
οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίῃ, εἰς κοίρανος ἔστω,
εἰς βασιλεὺς 15
- οὐκ ἐπὶ πόλεων καὶ ἀνθρώπων λέγοιτ' ἂν ἐν δίκῃ μᾶλλον
ἢ ἐπὶ κόσμου καὶ θεοῦ· ἐνός γὰρ ἓνα ποιητὴν τε καὶ
- 171 πατέρα πάλιν καὶ δεσπότην ἀναγκαῖον εἶναι. (34.) τούτου 20
δὴ προδιομολογηθέντος ἀκόλουθον ἂν εἶη συνυφαίνειν τὰ
ἀρμόζοντα. τίν' οὖν ἐστι, σκοπῶμεν· εἰς ὧν ὁ θεὸς ἀμυ-
θίτους περὶ αὐτὸν ἔχει δυνάμεις ἀρωγούς καὶ σωτηρίους
τοῦ γενομένου πάσας, αἷς ἐμφέρονται καὶ αἱ κολαστήριοι·
ἔστι δὲ καὶ ἡ κόλασις οὐκ ἐπιζήμιον, ἀμαρτημάτων οὖσα
- 172 κώλυσις καὶ ἐπανόρθωσις. διὰ τούτων τῶν δυνάμεων ὁ 25
ἀσώματος καὶ νοητοῦς ἐπάγῃ κόσμος, τὸ τοῦ φαινομένου
τοῦδε ἀρχέτυπον, ἰδέαις ἀοράτοις συσταθεῖς, ὥσπερ οὗτος
- 173 σῶμασιν ὁρατοῖς. καταπλαγέντες οὖν τινες τὴν ἐκατέρου 30
τῶν κόσμων φύσιν οὐ μόνον ὄλους ἐξεθειώσαν, ἀλλὰ καὶ
τὰ κάλλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς μερῶν, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ
τὸν σύμπαντα οὐρανόν, ἅπερ οὐδὲν αἰδεσθέντες θεοῦ ἐκά-
λεσαν. ὧν τὴν ἀπόνοιαν κατιδὼν Μωυσῆς φησι· „κύριε,
κύριε, βασιλεῦ τῶν θεῶν“ (Deut. 10, 17) (εἰς) ἐνδειξιν τῆς

- παρ' ὑπηκόους ἄρχοντος διαφορᾶς. ἔστι δὲ καὶ κατὰ τὸν 174
 αἴρα ψυχῶν ἀσωμάτων ἱερώτατος χορὸς ὁπαδὸς τῶν
 οὐρανίων· ἀγγέλους τὰς ψυχὰς ταύτας εἶωθε καλεῖν ὁ
 θεσπιωδὸς λόγος· πάντ' οὖν τὸν στρατὸν ἐκάστων ἐν ταῖς
 5 ἀρμοττούσαις διακεκοσμημένον τάξεσιν ὑπηρετήν καὶ θερα-
 πευτὴν εἶναι συμβέβηκε τοῦ διακοσμήσαντος ἡγεμόνος, ὃ
 ταξιαρχοῦντι κατὰ δίκην καὶ θεσμὸν ἔπεται· λιποταξίου
 γὰρ οὐ θέμις ἀλῶναί ποτε τὸ θεῖον στρατεύμα. βασιλεῖ 175
 δὲ ταῖς ἐαυτοῦ δυνάμεσιν ἐμπρεπὲς ὀμιλεῖν τε καὶ χρῆσθαι
 10 πρὸς τὰς τῶν τοιούτων πραγμάτων ὑπηρεσίας, οἷσπερ
 ἀρμόττει μὴ ὑπὸ μόνου πῆγνυσθαι θεοῦ. χρεῖτος μὲν γὰρ
 οὐδενός ἐστιν ὁ τοῦ παντός πατήρ, ὥς δεῖσθαι τῆς ἀφ'
 ἑτέρων, εἰ ἐθέλοι ὀθμιουργῆσαι, (συμπράξεως), τὸ δὲ πρέ-
 πον ὁρῶν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς γινομένοις ταῖς ὑπηκόοις
 15 δυνάμεσιν ἔστιν αἱ διαπλάττειν ἐφῆκεν, οὐδὲ ταύταις εἰσάπαν
 αὐτοκράτορα δοὺς τοῦ τελεσιουργεῖν ἐπιστήμην, ἵνα μὴ τι
 πλημμεληθείη τῶν ἀφικνουμένων εἰς γένεσιν. (35.) ταῦτα 176
 μὲν οὖν ἀναγκαῖον ἦν προτυπῶσαι· ὧν δὲ χάριν, ἤδη λεκ-
 τέον· ἡ μὲν φύσις τῶν ζώων εἰς τε αἰλογον καὶ λογικὴν
 20 μοῖραν, ἐναντίας ἀλλήλαις, ἐτμήθη τὸ πρῶτον, | ἡ δ' αὖ
 21 λογικὴ πάλιν εἰς τε τὸ φθαρτὸν καὶ ἀθάνατον εἶδος, φθαρ-
 τὸν μὲν τὸ ἀνθρώπων, ἀθάνατον δὲ τὸ ψυχῶν ἀσωμάτων,
 αἱ κατὰ τε αἴρα καὶ οὐρανὸν περιπολοῦσι. κακίας δὲ 177
 ἀμέτοχοι μὲν εἰσιν αὗται, τὸν ἀκήρατον καὶ εὐδαίμονα
 25 κληρὸν ἐξ ἀρχῆς λαχοῦσαι καὶ τῷ συμφορῶν ἀνηνύτων
 οὐκ ἐνδεθεῖσαι χωρίῳ, σώματι, ἀμέτοχοι δὲ καὶ (αἱ) τῶν
 αἰσίων, παρόσον ἀμοιροῦσαι διανοίας οὐδὲ τῶν ἐκ λογισμοῦ
 συμβαινόντων ἐκουσίῳ ἀδικημάτων ἀλίσκονται. μόνος δὲ 178
 σχεδὸν ἐκ πάντων ὁ ἄνθρωπος ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἔχων
 30 ἐπιστήμην αἰρεῖται μὲν πολλάκις τὰ φαυλότατα, φεύγει δὲ
 τὰ σπουδῆς ἄξια, ὥστ' αὐτὸν μάλιστα ἐπὶ τοῖς ἐκ προνοίας
 ἀμαρτήμασι καταγινώσκεισθαι. προσηκόντως οὖν τὴν τούτου 179

- κατασκευὴν ὁ θεὸς περιῆψε καὶ τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ
λέγων· „ποιήσωμεν ἄνθρωπον“, ἵνα αἱ μὲν τοῦ ἀνθρώπου
κατορθώσεις ἐπ’ αὐτὸν ἀναφέρονται μόνον, ἐπ’ ἄλλους δὲ
αἱ ἀμαρτίαι. θεῷ γὰρ τῷ πανηγεμῶν ἐμπρεπὲς οὐκ ἔδοξεν
εἶναι τὴν ἐπὶ κακίαν ὁδὸν ἐν ψυχῇ λογικῇ δι’ ἑαυτοῦ 5
δημιουργῆσαι· οὐ χάριν τοῖς μετ’ αὐτὸν ἐπέτρεψε τὴν
τούτου τοῦ μέρους κατασκευήν. ἔδει γὰρ καὶ τὸ ἀντί-
παλον τῷ ἀκούσιῳ, τὸ ἐκούσιον, εἰς τὴν τοῦ παντὸς συμ-
180 πλήρωσιν κατασκευασθὲν ἀναδειχθῆναι. (36.) τοῦτο μὲν
δὴ ταύτῃ λελέχθω. προσήκει δὲ καθεῖνο λελογίσθαι, ὅτι 10
μόνων ἀγαθῶν ἐστὶν ὁ θεὸς αἴτιος, κακοῦ δὲ οὐδενὸς τὸ
παράπαν, ἐπειδὴ καὶ τὸ πρεσβύτατον τῶν ὄντων καὶ τελειό-
τατον ἀγαθὸν αὐτὸς ἦν. ἐμπρεπέστατον δὲ τὰ οἰκεῖα τῇ
ἑαυτοῦ φύσει δημιουργεῖν ἄριστα τῷ ἀρίστῳ, τὰς μέντοι
κατὰ πονηρῶν κολάσεις διὰ τῶν ὑπ’ αὐτὸν βεβαιουῖσθαι. 15
181 μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ καὶ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ τελειω-
θέντος ἐξ ἀσκήσεως τόδε· „ὁ θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότη-
τος, ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν“
(Gen. 48, 15. 16)· ὁμολογεῖ γὰρ καὶ οὗτος ἡδὴ, ὅτι τὰ
μὲν γνήσια τῶν ἀγαθῶν, ἃ φιλαρέτους τρέφει ψυχάς, ἐπὶ 20
θεὸν ἀναφέρεται μόνον ὡς αἴτιον, ἡ δὲ τῶν κακῶν μοῖρα
ἀγγέλοις ἐπιτέτραπται πάλιν, οὐδὲ ἐκείνοις ἔχουσι τὴν τοῦ
κολάζειν αὐτοκράτορα ἐξουσίαν, ἵνα μηδενὸς τῶν εἰς φθορὰν
182 τεινόντων ἢ σωτήριος αὐτοῦ κατάρχη φύσις. διὸ λέγει·
„δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν“. οἱ μὲν γὰρ ἀσεβεῖς 25
τοιαύτης ἐπάξειοι δίκης τυγχάνειν, ἵλεως καὶ εὐεργετίδας καὶ
φιλοδώρους αὐτοῦ δυνάμεις οἰκειουῖσθαι τιμωρίαις. εἰδὼς
μέντοι τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ὠφελίμους ὑπαρχούσας
δι’ ἐτέρων αὐτὰς ὥρισεν· ἔδει γὰρ τὸ μὲν ἐπανορθώσεως
ἀξιοθῆναι, τὰς δὲ πηγὰς τῶν ἀεννάων αὐτοῦ χαρίτων ἀμι- 30
γεῖς κακῶν | οὐκ ὄντων μόνον ἀλλὰ καὶ νομιζομένων φυλα- p. 433 M.
χθῆναι.

- (37.) Τίς δέ ἐστιν ἡ σύγχυσις, ἐρευνητέον. πῶς οὖν 183
ἐρευνήσομεν; οὕτως, ὥς γ' ἐμοὶ φαίνεται· πολλάκις οὖς
πρότερον οὐκ ᾔδειμεν, ἀπὸ τῶν συγγενῶν καὶ τινα πρὸς
αὐτοὺς ἐχόντων ἐμφέρειαν ἐγνωρίσαμεν· οὐκοῦν καὶ πράγ-
5 ματα τὸν αὐτὸν τρόπον, ἃ μὴ ῥᾴδιον ἐξ ἑαυτῶν καταλαμ-
βάνεσθαι, ὁῖα γένοιτ' ἂν κατὰ τὴν τῶν οἰκείων αὐτοῖς
ὁμοιότητα. τίνα οὖν ἐστι συγχύσει πράγματα ὅμοια; ἡ 184
μῖξις, ὥσπερ ὁ παλαιὸς λόγος, καὶ κρᾶσις· ἀλλ' ἡ μὲν
μῖξις ἐν ἐκράτῃ, ἡ δὲ κρᾶσις ἐν ὑγράτῃ οὐσίαις δοκιμάζεται.
10 μῖξις μὲν οὖν σωματίων διαφερόντων ἐστὶν οὐκ ἐν κόσμῳ 185
παράθεσις, ὥσπερ ἂν εἴ τις σωρὸν ποιήσῃ κριθᾶς καὶ
πυροῦς καὶ ὀρόβου καὶ ἄλλ' ἅττα εἶδη τῶν σπαρτῶν εἰς
ταῦτ' εἰσενεγκὼν, κρᾶσις δ' οὐ παράθεσις, ἀλλὰ τῶν ἀνο-
μοίων μερῶν εἰς ἀλλήλα εἰσδυομένων δι' ὅλων ἀντιπαρέ-
15 κτασις, ἔτι δυναμένων ἐπιτεχνήσῃ τινὶ διακρίνεσθαι τῶν
ποιότητων, ὥς ἐπὶ οἴνου καὶ ὕδατος· φασὶ γίνεσθαι· συνελ- 186
θούσας μὲν γὰρ τὰς οὐσίας ἀποτελεῖν κρᾶσιν, τὸ δὲ κραθὲν
οὐδὲν ἥττον ἀναπλοῦσθαι πάλιν εἰς τὰς ἐξ ὧν ἀποτελέσθη
ποιότητας· σπόγγῳ γὰρ ἡλαιομένῳ τὸ μὲν ὕδωρ ἀναλαμ-
20 βάνεσθαι, τὸν δ' οἶνον ὑπολείπεσθαι· μήποτε ἐπειδὴ περ
ἐξ ὕδατος ἡ σπογγίᾳ γένεσις ἐστι, τὸ μὲν οἰκεῖον, ὕδωρ,
πέφυκεν ἀναλαμβάνεσθαι πρὸς αὐτῆς ἐκ τοῦ κράματος, τὸ
δ' ἀλλότριον ὑπολείπεσθαι, ὁ οἶνος. σύγχυσις δὲ ἐστὶ φθορὰ 187
τῶν ἐξ ἀρχῆς ποιότητων πᾶσι τοῖς μέρεσιν ἀντιπαρεκτεινο-
25 μένων εἰς διαφερούσης μιᾶς γένεσιν, ὥς ἐπὶ τῆς ἐν ἱατρι-
κῇ τετραφαρμάκου συντέτευχε· κηρὸς γὰρ καὶ στέαρ καὶ
πίττα ῥητίνη τε, οἶμαι, συνελθόντα ταύτην ἀποτελεῖ, συντε-
θείσης δὲ ἀμύχανον ἔτι τὰς ἐξ ὧν συνετέθη διακριθῆναι
δυνάμεις, ἀλλ' ἐκάστη μὲν αὐτῶν ὑφάνισται, πασῶν δ' ἡ
30 φθορὰ μίαν ἐξάιρτον ἄλλην ἐγέννησε δύναμιν. ὅταν δ' 188
ἀπειλῇ σύγχυσιν τοῖς ἀσεβέσι λογισμοῖς ὁ θεός, οὐ μόνον
ἐκάστης κακίας τό τε εἶδος καὶ τὴν δύναμιν ἀφανισθῆναι

- κελεύει, ἀλλὰ καὶ τὸ συνερανισθὲν ἐξ αὐτῶν, ἵνα μήτε τὰ
μέρη καθ' ἑαυτὰ μήθ' ἢ πάντων σύνοδος τε καὶ συμφωνία
περιβάλληται τινα ἰσχύον ἐπὶ καθαιρέσει τῆς ἀμείνωνος
189 μοίρας. οὐ χάριν φησί· „συγγέωμεν ἐκεῖ αὐτῶν τὴν 5
γλῶτταν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τὴν φωνὴν τοῦ πλη-
σίον“ (Gen. 11, 7), ὅπερ ἴσον ἐστὶ τούτῳ· κωφὸν ἕκαστον
ἐργασώμεθα τῶν κακίας μερῶν, ὥς μήτε ἰδίαν ἀφιέν
〈φωνὴν〉 μήτε συνηχοῦν ἑτέρῳ βλάβης αἷτιον γίνηται.
190 (38.) ταῦτα μὲν ἡμεῖς, οἱ δὲ τοῖς ἐμφανέσι καὶ προχείροις
μόνον ἐπακολουθοῦντες οἶονται νυνὶ γένεσιν | διαλέκτων p. 434 |
Ἑλληνικῶν τε καὶ βαρβάρων ὑπογράφεσθαι· οὐδ' οὐκ ἂν 11
αἰτιασάμενος — ἴσως γὰρ ἀληθεῖ καὶ αὐτοὶ χρῶνται λόγῳ
— παρακαλέσαιμ' ἂν μὴ ἐπὶ τούτων στήναι, μετελθεῖν
δὲ ἐπὶ τὰς τροπικὰς ἀποδόσεις, νομίσαντας τὰ μὲν ῥητὰ 15
τῶν χρησμῶν σκιάς τινας ὥσανεὶ σωματίων εἶναι, τὰς δ'
ἐμφαινόμενας δυνάμεις τὰ ὑφ' ἑστώτα ἀληθεῖα πράγματα.
191 ἰδῶσι μέντοι πρὸς τοῦτ' ἀφορμὰς τὸ εἶδος τοῖς μὴ τυφλοῖς
διάνοιαν ὁ νομοθέτης αὐτός, ὥσπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ὧν
νῦν ἐστὶν ὁ λόγος· τὸ γὰρ γινόμενον σύγχυσιν προσεῖπε.
καίτοι γε εἰ διαλέκτων γένεσιν αὐτὸ μόνον ἐδῆλου, καὶ 20
ὄνομα εὐθυβολώτερον ἐπεφήμισεν ἀντὶ συγχύσεως διά-
κρισιν· οὐ γὰρ συγχεῖται τὰ τεμνόμενα, διακρίνεται δ'
ἐμπαλιν, καὶ ἔστιν οὐ μόνον ἐναντίον ὄνομα ὀνόματι, ἀλλ'
192 ἔργον ἔργῳ. σύγχυσις μὲν γάρ, ὥς ἔφην, ἐστὶ φθορὰ τῶν
ἀπλῶν δυνάμεων εἰς συμπεφορημένης μιᾶς γένεσιν, διά- 25
κρισις δὲ ἐνὸς εἰς πλείω τομῇ, καθάπερ ἐπὶ γένους καὶ
τῶν κατ' αὐτὸ εἰδῶν ἔχειν συντέτευχεν. ὥστε εἰ μίαν
οὕσαν φωνὴν ἐκέλευσε τέμνειν ὁ σοφὸς εἰς πλείονων δια-
λέκτων τμήματα, προσεχεστέροις ἂν καὶ κυριωτέροις ἐχρή-
σατο τοῖς ὀνόμασι, τομὴν ἢ διανέμησιν ἢ διάκρισιν ἢ τι 30
ὁμοιότροπον εἰπών, οὐ τὸ μαχόμενον αὐτοῖς, σύγχυσιν.
193 ἀλλ' ἔστιν ἢ σπουδὴ διαλύσαι τὸ κακίας στίφος, τὰς ὁμο-

- λογίας αὐτῆς ἀκυρῶσαι, τὴν κοινωνίαν ἀνελεῖν, τὰς δυνά-
μεις ἀφανίσαι καὶ διαφθεῖραι, τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος, δ
δειναῖς ὠχυρώσατο παρανομίαις, καθελεῖν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι 194
καὶ τῶν ψυχῆς ὁ πλάστης μερῶν οὐδὲν οὐδενὶ εἰς τὴν
5 τοῦ ἐτέρου κοινωνίαν ἤγαγεν; ἀλλ' ὀφθαλμοὶ μὲν οὐκ ἂν
ἀκούσειαν, ὥτα δὲ οὐκ ἂν θεάσαιτο, χυλὸς δὲ ἐνστό-
μιος οὐκ ἂν ὁσφροίτο, οὐδ' ἂν γεύσαιντο ῥίνες, ὃ τ' αὖ
λόγος οὐδὲν ἂν τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις πάθοι, οὐδ'
ἔμπαλιν ῥῆξαι φωνὴν δύναιτ' ἂν αἰσθῆσις. ἔγνω γὰρ 195
10 ὁ τεχνίτης, ὅτι τὸ μὴ ἀκούειν ἕκαστον τούτων τῆς τοῦ
πλησίον φωνῆς λυσιτελέες ἐστίν, ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς ψυχῆς
μέρη ταῖς οἰκείαις δυνάμεσιν ἀσυγχύτοις χρῆσθαι πρὸς
τὴν τῶν ζώων ὠφέλειαν καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλα κοινω-
νίαν ἀφρηῆσθαι, τὰ δὲ τῆς κακίας εἰς (σύγ)χυσιν καὶ
15 φθορὰν ἀχθῆναι παντελῆ, ἵνα μήτε συμφωνήσαντα μήτε
καθ' ἑαυτὰ ὄντα ζημία τοῖς ἀμείνοσι γένηται. παρὸ 196
καὶ λέγει· „διέσπειρεν αὐτοὺς κύριος ἐκείθεν“ (Gen.
11, 8), ἐν ἱσφ τῷ ἐσκέδασεν, ἐφυγάδευσεν, ἀφανεῖς
ἐποίησε· τὸ γὰρ σπεῖρειν (ἀγαθῶν, κακῶν δὲ αἷτιον
20 τὸ διασπεῖρειν), ὅτι τὸ μὲν ἐπιδόσεως καὶ ἀυξήσεως
καὶ γενέσεως ἐτέρων ἕνεκα συμβαίνει, τὸ δ' ἀπω-
λείας καὶ φθορᾶς. βούλεται δὲ ὁ φυτουργὸς θεὸς
435 M. σπεῖρειν μὲν ἐν τῷ παντὶ | καλοκαγαθίαν, διασπεί-
ρειν δὲ καὶ ἐλαύνειν ἐκ τῆς τοῦ κόσμου πολιτείας
25 τὴν ἐπάρατον ἀσέβειαν, ἵν' ἥδη ποτὲ παύσωνται
τὴν κακίας πόλιν καὶ τὸν ἀθεότητος πύργον οἰκοδο-
μοῦντες μισάρετοι τρόποι. τούτων γὰρ σκεδασθέντων 197
οἱ πάλαι πεφρυγότες τὴν τυραννίδα τῆς ἀφροσύνης
ἐνὶ κηρύγματι καθοδὸν εὐρήσουσι, γράψαντός τε καὶ
30 βεβαιώσαντος (θεοῦ) τὸ κήρυγμα, ὥς δηλοῦσιν οἱ
χρησμοί, ἐν οἷς διείρηται ὅτι „ἐὰν ἡ ἡ διασπορά σου
ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ,

- 198 ἐκεῖθεν συνάξει σε“ (Deut. 30, 4)· ὥστε τὴν μὲν ἀρετῶν συμφωνίαν ἐμπρεπὲς ἀρμόζεσθαι θεῷ, τὴν δὲ κακιῶν διαλύειν τε καὶ φθείρειν. οἰκειότατον δὲ κακίας ὄνομα σύγχυσις· οὐ πίστις ἐναργὴς πᾶς ἄφρων, λόγοις καὶ βουλαῖς καὶ πράξεσιν ἀδοκίμοις καὶ πεφορημέναις 5 χρώμενος.
-

ΦΙΛΩΝΟΣ

ΠΕΡΙ ΑΠΟΙΚΙΑΣ

- I p. 436 M. (1.) „Καὶ εἶπε κύριος τῷ Ἀβραάμ· ἄπελθε ἐκ τῆς 1
 γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ
 πατρὸς σου εἰς τὴν γῆν, ἣν σοι δεῖξω· καὶ ποιήσω σε εἰς
 ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου,
 5 καὶ ἔσῃ εὐλογητός. καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ
 τοὺς καταρωμένους σε καταράσονται, καὶ ἐνευλογηθήσονται
 ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς“ (Gen. 12,1—3). βουλη- 2
 θείς ὁ θεὸς τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν καθῆραι πρῶτον αὐτῇ
 διδῶσιν ἀφορμὴν εἰς σωτηρίαν παντελῇ τὴν ἐκ τριῶν χωρίων
 10 μετανάστασιν, σώματος, αἰσθησεως, λόγου τοῦ κατὰ προ-
 φησίαν· τὴν μὲν γὰρ γῆν σώματος, τὴν δὲ συγγένειαν
 αἰσθησεως, τὸν δὲ τοῦ πατρὸς οἶκον λόγου συμβέβηκεν εἶναι
 σύμβολον. διὰ τί; ὅτι τὸ μὲν σῶμα καὶ ἐκ γῆς ἔλαβε τὴν 3
 σύστασιν καὶ ἀναλύεται πάλιν εἰς γῆν — μάρτυς δὲ Μωυσῆς,
 15 ὅταν φῇ· „γῆ εἴ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ“ (Gen. 3,19)· καὶ
 γὰρ παγῆναί φησιν αὐτὸ χροῦν εἰς ἀνθρωπεῖαν μορφήν τοῦ
 θεοῦ διαπλάσαντος, ἀνάγκη δὲ τὸ λυόμενον εἰς τὰ θεθέντα
 λύεσθαι —, αἰσθησις δὲ συγγενὲς καὶ ἀδελφόν ἐστι διανοίας,
 ἄλογον λογικῆς, ἐπειδὴ μίᾳς ἅμφω μέρη ψυχῆς ταῦτα.

p. 437 M. πατρὸς δὲ οἶκος ὁ | λόγος, ὅτι πατήρ μὲν ἡμῶν ὁ νοῦς

- σπείρων εἰς ἕκαστον τῶν μερῶν τὰς ἀφ' ἑαυτοῦ δυνάμεις καὶ
 διανέμων εἰς αὐτὰ τὰς ἐνεργείας ἐπιμέλειάν τε καὶ ἐπιτροπὴν
 ἀντημέμενος ἀπάντων, οἶκος δέ, ἐν ᾧ διαιτᾶται, τῆς ἄλλης
 ὑπεξήρημένος οἰκίας ὁ λόγος· καθάπερ γὰρ ἀνδρὸς ἐστία,
 4 καὶ νοῦ λόγος ἐνδιαίτημα. ἑαυτὸν γοῦν καὶ ὅσα ἂν ἐνθυ- 5
 μήματα τέχῃ, ὥσπερ ἐν οἴκῳ τῷ λόγῳ διαθεῖς καὶ δια-
 κοσμήσας ἐπιδείκνυται. μὴ θαυμάσης δέ, εἰ νοῦ τὸν λόγον
 ἐν ἀνθρώπῳ κέκληχεν οἶκον· καὶ γὰρ τὸν τῶν ὄλων νοῦν, τὸν
 5 θεόν, οἶκον ἔχειν φησὶ τὸν ἑαυτοῦ λόγον. οὗ τὴν φαντα-
 σίαν ὁ ἀσκητὴς λαβὼν ἀντικρυς ὁμολογεῖ ὅτι „οὐκ ἔστι τοῦτο 10
 ἀλλ' ἡ οἶκος θεοῦ“ (Gen. 28, 17), ἴσον τῷ ὁ τοῦ θεοῦ οἶκος
 οὐκ ἔστι τοῦτο τῶν εἰς δεῖξιν ἐρχομένων ἢ συνόλως πιπτόν-
 των ὑπ' αἰσθησιν, οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἀόρατος, αἰδιόης, ψυχῇ
 6 μόνον ὡς ψυχῇ καταλαμβάνομενος. τίς ἂν οὖν εἴη πλήν
 ὁ λόγος ὁ πρεσβύτερος τῶν γένεσιν εἰληφότων, οὗ καθάπερ 15
 οἶακος ἐνεκλημένος ὁ τῶν ὄλων κυβερνήτης πηδαλιουχεῖ
 τὰ σύμπαντα, καὶ ὅτε ἐκοσμοπλάσσει χρησάμενος ὄργανῳ
 τούτῳ πρὸς τὴν ἀνυπαίτιον τῶν ἀποτελουμένων σύστασιν;
 7 (2.) ὡς μὲν τοίνυν γῆν μὲν τὸ σῶμα, συγγένειαν δὲ τὴν
 αἰσθησιν, οἶκον δὲ πατρὸς τὸν λόγον αἰνίττεται, δεδηλώ- 20
 καμεν. τὸ δὲ „ἄπελθε ἐκ τούτων“ οὐκ ἔσθ' ὅμοιον τῷ
 διαζεύχθητι κατὰ τὴν οὐσίαν, ἐπεὶ θάνατον ἦν διαγορεύοντος
 ἡ πρόσταξις, ἀλλ' ἴσον τῷ τὴν γνώμην ἀλλοτριώθητι, πρὸς
 8 μηδεὶνος περισχεθεὶς αὐτῶν ὑπεράνω στήθι πάντων· ὑπή-
 κοοί σοῦ εἰσι, μηδέποτε ὡς ἡγεμόσι χρῶ· βασιλεὺς ὢν 25
 ἄρχειν ἀλλὰ μὴ ἄρχεσθαι πεπαίδευσο, πάντα τὸν αἰῶνα
 γίνωσκε σεαυτὸν, ὡς καὶ Μωυσῆς πολλαχοῦ διδάσκει λέγων
 „πρόσεχε σεαυτῷ“ (Exod. 34, 12)· οὕτως γὰρ ὢν τε ὑπα-
 9 κούειν καὶ οἷς ἐπιτάττειν προσῆκεν αἰσθήσῃ. ἄπελθε οὖν
 ἐκ τοῦ περὶ σεαυτὸν γεώδους, τὸ παμμίαρον, ᾧ οὗτος, ἐκ 30
 φυγὼν δεσμωτήριον, τὸ σῶμα, καὶ τὰς ὥσπερ εἰρκτοφύλακας
 ἡδονὰς καὶ ἐπιθυμίας αὐτοῦ παντὶ σθένει καὶ πάσῃ δυνάμει,

- μηδὲν τῶν εἰς κάκωσιν παρείς, ἀλλὰ πάντα ἄνθρώπα συλλή-
 βδην ἐπανατεινόμενος. ἄπελθε κάκ τῆς συγγενοῦς αἰσθησεως· 10
 νυνὶ μὲν γὰρ κέχρηκας ἐκάστη σεαυτὸν καὶ γέγονας ἀλλό-
 τριον τῶν δεδανεισμένων ἀγαθὸν ἀποβεβληκῶς τὸ ἴδιον.
- 5 οἷδας δέ, καὶ πάντες ἡσυχάζωσιν, ὡς ὀφθαλμοί σε ἄγρουσι
 καὶ ὦτα καὶ ἡ ἄλλη τῆς συγγενείας πληθὺς ἅπανα πρὸς τὰ
 p. 438 M. φίλα ἑαυτοῖς. ἐὰν δὲ ἐβελήσης κομίσασθαι | τὰ σαυτοῦ 11
 δάνεια καὶ τὴν ἰδίαν κτῆσιν περιβαλέσθαι μηδὲν αὐτῆς δια-
 ζεύξας ἢ ἀλλοτριώσας μέρος, εὐδαίμονος μεταποιήσῃ βίου,
- 10 χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν οὐκ ὀθνείων ἀλλ' οἰκείων ἀγαθῶν
 εἰς αἰεὶ καρπούμενος. ἀλλὰ μετανάστηθι κάκ τοῦ κατὰ 12
 προφορὰν λόγου, ὃν πατὴρ οἶκον ὠνόμασεν, ἵνα μὴ ῥημάτων
 καὶ ὀνομάτων ἀπατηθεὶς κάλλεσι τοῦ πρὸς ἀλήθειαν κάλλους,
 ὅπερ ἐστὶν ἐν τοῖς δηλουμένοις πράγμασι, διαζευχθῇς.
- 15 ἄτοπον γὰρ ἡ σκιὰν σωμάτων ἢ μίμημα ἀρχετύπων φέρεσθαι
 πλεόν· σκιᾷ μὲν δὴ καὶ μιμήματι ἔοικεν ἐρμηνεία, σῶμασι
 δὲ καὶ ἀρχετύποις αἱ τῶν διερμηνευομένων φύσεις πραγμάτων,
 ὧν τὸν ἐφειμένον τοῦ εἶναι μᾶλλον ἢ τοῦ δοκεῖν χρὴ περι-
 ἔχεσθαι διοικιζόμενον ἀπ' ἐκείνων. (3.) ἐπειδὴν γοῦν ὁ 13
- 20 νοῦς ἄρξεται γνωρίζειν ἑαυτὸν καὶ τοῖς νοητοῖς ἐνομιλεῖν
 θεωρήμασιν, ἅπαν τὸ κλινόμενον τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ αἰσθη-
 τὸν εἶδος ἀπώσεται, ὃ κέκληται παρ' Ἑβραίοις Λῶτ. οὐ χάριν
 ὁ σοφὸς εἰσάγεται λέγων ἄντικρυς· „διαχωρίσθητι ἀπ'
 ἐμοῦ“ (Gen. 13, 9)· συνοικεῖν γὰρ ἀμήχανον τὸν ἀσωμάτων
- 25 καὶ ἀφθάρτων ἔρωτι κατεσχημένον τῷ πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ
 θνητὰ ῥέποντι. παγκάλως οὖν ὁ ἱεροφάντης μίαν τῆς νομο- 14
 θεσίας ὅλην ἱερὰν βίβλον Ἐξαγωγὴν ἀνέγραψεν οἰκεῖον ὄνομα
 εὐράμενος τοῖς περιεχομένοις χρησμοῖς· ἅτε γὰρ παιδευτικὸς
 ὢν καὶ πρὸς νοουθεσίαν καὶ σωφρονισμόν ἐτοιμότητος τῶν
- 30 οἷων τε νοουθετεῖσθαι καὶ σωφρονίζεσθαι πάντα τῆς ψυχῆς
 τὸν λεῶν ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίας χώρας, τοῦ σώματος, καὶ
 τῶν οἰκητόρων αὐτῆς ἐξελεῖν διανοεῖται, χαλεπώτατον καὶ

- βαρύτατον ἄχθος ἡγούμενος ὁρατικὴν διάνοιαν πρὸς σαρκὸς ἡδονῶν πιεσθῆναι καὶ ἐπιτάγμασιν ὑπηρετεῖν, αὐτ' ἂν αἱ
- 15 ἀντλεεῖς προστάττωσιν ἐπιθυμίαι. τούτους μὲν οὖν στενά-
ξαντας καὶ πολλὰ ἐκδακρύσαντας τὴν σωματικὴν εὐθηρίαν
καὶ τὰς τῶν ἐκτὸς ἀφθόνους περιουσίας — λέγεται γὰρ ὅτι 5
„ἐστέναξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν ἔργων“ (Exod. 2, 23)
— ὑφηγησαμένου τοῦ Ἰλiew θεοῦ τὰ περὶ τὴν ἔξοδον ὁ
- 16 προφήτης αὐτοῦ ρύεται. εἰσὶ δ' οἱ μέχρι τῆς τελευτῆς
τὰς πρὸς σῶμα σπονδὰς ἔθεντο καὶ ὥσπερ λάρνακι ἡ
σορῇ ἡ ὅπως ὀνομάζειν ἑτέρως φίλον τῷδε ἐνετάφησαν. 10
ὧν τὰ μὲν ὅσα φιλοσώματα καὶ φιλοπαθῆ μέρη λήθη παρα-
δοθέντα κατορύττεται· εἰ δὲ πού τι φιλάρετον παρανέβλαστε,
μνήμῃς ἀνασφύζεται, δι' ὧν τὰ καλὰ ζωपुरεῖσθαι πέφυκε.
- 17 (4.) τὰ γοῦν ὅσα Ἰωσήφ, λέγω δὴ τὰ μόνα ὑπολειφθέντα
τῆς τοσαύτης ψυχῆς ἀδιάφθορα καὶ ἀξιωμακμόνευτα εἶδη, 15
περιποιεῖται ὁ ἱερὸς λόγος (Gen. 50, 25), ἄτοπον ἡγούμενος
- 18 καθαρὰ | μὴ καθαρῶς συνεζεύχθαι. τὰ δ' ἀξιωμακμόνευτα p. 439 M.
ταῦτα ἦν· τὸ πιστεῦσαι ὅτι „ἐπισκέψεται ὁ θεὸς“ τὸ ὁρα-
τικὸν γένος (Gen. 50, 24) καὶ οὐ παραδώσει μέχρι παντὸς
αὐτὸ ἀμαθίᾳ, τυφλῇ δεσποίνῃ, τὸ διακρίναι τὰ τε θνητὰ 20
τῆς ψυχῆς καὶ τὰ ἀφθάρτα καὶ τὰ μὲν ὅσα περὶ τὰς σώ-
ματος ἡδονὰς καὶ τὰς ἄλλας παθῶν ἀμετρίας θνητὰ ὄντα
Αἰγύπτῳ καταλιπεῖν, περὶ δὲ τῶν ἀφθάρτων σπονδὴν ποιή-
σασθαι, ὅπως μετὰ τῶν ἀναβαινόντων εἰς τὰς ἀρετῆς πόλεις
- 19 διακομισθῇ, καὶ ὅρκῳ τὴν σπονδὴν ἐμπεδώσασθαι. τίνα οὖν 25
τὰ ἀφθάρτα; ἡ πρὸς ἡδονὴν ἀλλοτριώσεις τὴν λέγουσαν·
συνευνασθῶμεν (Gen. 39, 7) καὶ τῶν ἀνθρωπείων ἀπολαύ-
σωμεν ἀγαθῶν, ἡ μετὰ καρτερίας ἀγχίνονα, δι' ἧς τὰ τῶν
κενῶν δοξῶν νομιζόμενα ἀγαθὰ ὡς ἂν ἐνύπνια ὄντα * * *
- διακρίνει καὶ διαστέλλει, ὁμολογῶν τὰς μὲν ἀληθεῖς καὶ σαφεῖς 30
τῶν πραγμάτων συγκρίσεις εἶναι κατὰ θεόν (Gen. 40, 8),
τὰς δὲ ἀδῆλους καὶ ἀσαφεῖς φαντασίας κατὰ τὸν πλάνητα

καὶ τύφου μεστὸν μήπω κεκαθαρμένων ἀνθρώπων βίον ταῖς
 διὰ σιτοπόνων καὶ μαγείρων καὶ οἰνοχῶν τέρψει χαίροντα,
 τὸ μὴ ὑπάρκον, ἀλλ' ἄρχοντα Αἰγύπτου πάσης, τῆς σωμα- 20
 τικῆς χώρας, ἀναγραφῆναι (Gen. 41, 41), τὸ αὐχεῖν ἐπὶ
 5 τῷ γένος εἶναι Ἑβραίων (Gen. 40, 15), οἷς ἔθος ἀπὸ τῶν
 αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ μετανίστασθαι — περὰ τῆς γὰρ
 ὁ Ἑβραῖος ἐρμηνεύεται —, τὸ σεμνόνεσθαι ὅτι „ὥδε οὐκ
 ἐποίησεν οὐδέν“ (ibid.) — τὸ γὰρ μηδὲν τῶν ἐνταῦθα
 σπουδαζομένων παρὰ τοῖς φαύλοις ἐργάσασθαι, διαμυσῆσαι
 10 δὲ καὶ ἀποστραφῆναι πάντα οὐ μετρίως ἐπαινετόν —, τὸ 21
 ἐμπαΐζειν ἐπιθυμιῶν καὶ πάντων παθῶν ἀμετρίαις, τὸ
 φοβεῖσθαι τὸν θεόν (Gen. 42, 18), εἰ καὶ μηδέπω γέγονεν
 ἀγαπᾶν ἱκανός, τὸ ζωῆς ἐν Αἰγύπτῳ μεταποιεῖσθαι τῆς
 ἀληθοῦς — (5.) ὁ δὲ θαυμάσας ὁ ὄρων, καὶ γὰρ ἄξιον
 15 ἦν καταπλαγῆναι, φησί· „μέγα μοί ἐστιν, εἰ ἔτι ὁ υἱός μου
 Ἰωσήφ ζῇ“ (Gen. 45, 28), ἀλλὰ μὴ κεναῖς δόξαις καὶ τῷ
 νεκροφορουμένῳ σώματι συντέθνηκε —, τὸ ὁμολογεῖν ὅτι 22
 „τοῦ θεοῦ ἐστὶ“ (Gen. 50, 19), τῶν δ' εἰς γένεσιν ἐλθόν-
 των οὐδενός, τὸ γνωριζόμενον τοῖς ἀδελφοῖς πάντας τοὺς
 20 φιλοσωμάτους κινῆσαι καὶ σαλεῦσαι τρόπους ἐστάναι παγίως
 ἐπὶ τῶν ἰδίων οἰομένους δογματῶν καὶ ἀνὰ κράτος ἀπώσασθαι
 (Gen. 45, 1. 2), τὸ φάναι μὴ πρὸς ἀνθρώπων ἀπεστάλθαι,
 ὑπὸ δὲ τοῦ θεοῦ κειροτονησθαι (Gen. 45, 7. 8) πρὸς τὴν
 τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐκτὸς ἔννομον ἐπιστάσιαν, πολλὰ 23
 25 δὲ καὶ ἄλλα τούτοις ὁμοιότροπα τῆς ἀμείνονος καὶ ἱερωτέρας
 ὄντα τάξεις, Αἰγύπτῳ τὸν σωματικὸν οἶκον οἰκεῖν οὐκ
 ἀνέχεσθαι οὐδ' ἐνθάπτεσθαι σοριῶν τὸ παράπαν, ἔξω δὲ
 p. 440 M. παντὸς τοῦ θνητοῦ | κειροηκότα παρέπεσθαι θεσμοθέτη
 λόγῳ Μωυσῆ ποδηγετοῦντι· τροφὸς γὰρ καὶ τιθηνὸς οὗτος 24
 30 ἀστείων ἔργων, λόγων, βουλευμάτων, ᾧ, καὶ τοῖς ἐναντίοις
 ἀνακρατῆ ποτε διὰ τὴν ὑποσύγχυτον τοῦ θνητοῦ πολυμυγίαν,
 οὐδὲν ἤττον διακρίνει παρελθόν, ἵνα μὴ μέχρι παντὸς τὰ

- καλοκαγαθίας σπέρματα καὶ φυτὰ ἀφανισθέντα οἷχεται.
- 25 καὶ προτρέπεται μάλα ἐρρωμένως ἀπολιπεῖν τὴν παντὸς ἀτόπου χρηματίζουσαν μητέρα, μὴ μέλλοντας καὶ βραδύ-
νοντας, ἀλλ' ὑπερβάλλοντι τάχει χρωμένους· φησὶ γὰρ μετὰ
σπουδῆς δεῖν θύειν τὸ Πάσχα (Exod. 12, 11), τὸ δὲ ἐστὶν 5
ἐρμηνευθὲν διάβασις, ἵν' ἀνενδοιάσῃ γνώμη καὶ προθυμία
συντόνῃ χρώμενος ὁ νοῦς τὴν τε ἀπὸ τῶν παθῶν ἀμετα-
στρεπτὴ ποιῆται διάβασιν καὶ τὴν πρὸς τὸν σωτῆρα θεὸν
εὐχαριστίαν, δις εἰς ἐλευθερίαν οὐ προσδοκήσαντα αὐτὸν
- 26 ἐξεῖλετο. (6.) καὶ τί θαυμάζομεν, εἰ τὸν ὑπηγμένον κράτει 10
πάθους ἀλόγου προτρέπει μὴ ἐνδιδόναι μηδὲ τῇ ῥύμῃ τῆς
ἐκείνου φορᾶς καταστυρῆναι, βιάσασθαι δὲ ἀντισχόντα αἶν,
εἰ μὴ δύναιτο, ἀποδρᾶναι; δευτέρα γὰρ ἔφοδος εἰς σωτηρίαν
τοῖς ἀμύνεσθαι μὴ δυναμένοις ὄρασμός ἐστιν· ὁπότε καὶ τὸν
ἀγωνιστὴν φύσει καὶ μηδέποτε παθῶν δοῦλον γεγεννημένον, 15
αἰεὶ δὲ ἀθλοῦντα τοὺς πρὸς ἕκαστον αὐτῶν ἄθλους, οὐκ
ἐᾷ μέχρι παντὸς τοῖς παλαίσμασι χρῆσασθαι, μὴ ποτε τῷ
συνεχεῖ τῆς εἰς ταῦτ' οὐνόδου χαλεπὴν ἀπ' ἐκείνων κῆρα
ἀναμάρτηται· πολλοὶ γὰρ ἤδη καὶ ἀντιπάλου κακίας ἐγένοντο
- 27 μιμηταί, ὡς ἀρετῆς ἔμπαλιν ἕτεροι. διὸ λόγιον ἐχρήσθη 20
τοιόνδε· „ἀποστρέφου εἰς τὴν γῆν τοῦ πατρὸς σου καὶ εἰς
τὴν γενεάν σου, καὶ ἔσθαι μετὰ σοῦ“ (Gen. 31, 3), ἴσον
τῷ γέγονας μὲν ἀθλητῆς τέλειος καὶ βραβείων καὶ στεφάνων
ἡξιώτης ἀγωνοθετούσης ἀρετῆς καὶ προτεινούσης ἀθλά σοι
τὰ νικητήρια· καταλυσον δὲ ἤδη τὸ φιλόνηκον, ἵνα μὴ 25
πάντοτε πονῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν πονηθέντων ἀπόνασθαι δυνή-
28 θῇς. τοῦτο δὲ ἐνταυθοῖ καταμένων οὐδέποτε εὐρήσεις
τοῖς αἰσθητοῖς ἔτι συνοικῶν καὶ ταῖς σωματικαῖς ἐνδιατρίβων
ποιότησιν, ὧν Λάβαν ἐστὶν ἑξαρχος — ὄνομα δὲ ποιότητος
τοῦτ' ἐστίν —, ἀλλὰ μετανάστην χρὴ γενέσθαι εἰς τὴν 30
πατρίαν γῆν τὴν ἱεροῦ λόγου καὶ τρόπον τινὰ τῶν ἀσκητῶν
πατρός· ἢ δ' ἐστὶ σοφία, τῶν φιλαρέτων ψυχῶν ἄριστον

ἐνδιαίτημα. ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ καὶ γένος ἐστί σοι τὸ 29
 αὐτομαθές, τὸ αὐτοδιδασκον, τὸ νηπίας καὶ γαλακτώδους
 τροφῆς ἀμέτοχον, τὸ χρησμῷ θεῷ καταβαίνειν εἰς Αἴγυπτον
 κεκλωμένον (Gen. 26, 2) καὶ τῆς σαρκὸς ἐντυγχάνειν δελεα-
 5 ζούσαις ἡδοναῖς, ἐπὶ κλησιν Ἰσαάκ. οὐ τὸν κλῆρον παρα- 30
 λαβὼν ἐξ ἀνάγκης ἀποθήσῃ τὸν πόνον· αἱ γὰρ ἀφθονίαι τῶν
 441 M. ἐτοίμων καὶ κατὰ χεῖρὸς ἀγαθῶν | ἀπονίας αἰτίαι. πηγὴ
 δέ, ἀφ' ἧς ὀμβρεῖ τὰ ἀγαθὰ, ἡ τοῦ φιλοδώρου θεοῦ σύνοδος
 ἐστίν· οὐ χάριν ἐπισφραγίζόμενος τὰ τῶν εὐεργεσιῶν φησιν·
 10 „ἔσομαι μετὰ σοῦ“.

(7.) Τί οὖν ἂν ἐπιλίποι καλὸν τοῦ τελεσφόρου [παντὸς] 31
 παρόντος θεοῦ μετὰ χαρίτων τῶν παρθένων αὐτοῦ θυγα-
 τέρων, ὥς ἀδιαφθόρους καὶ ἀμεινάντους ὁ γεννήσας πατήρ
 κουροτροφεῖ; τότε μελέται μὲν καὶ πόνοι καὶ ἀσκήσεις
 15 ἡσυχάζουσιν, ἀναδίδονται δὲ ἄνευ τέχνης φύσεως προμηθεῖα
 πάντα ἀθρόα πᾶσιν ὠφέλιμα. καλεῖται δ' ἡ φορὰ τῶν 32
 αὐτοματιζομένων ἀγαθῶν ἄφεςις, ἐπειδὴ περ ὁ νοῦς ἀφεῖται
 τῶν κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιβολὰς ἐνεργειῶν καὶ ὥσπερ τῶν ἐκου-
 σίων ἡλευθέρωται διὰ τὴν πληθὺν τῶν ὑομένων καὶ ἀδια-
 20 στάτως ἐπομβρούντων. ἔστι δὲ ταῦτα θαυμασιώτατα φύσει 33
 καὶ περικαλλέστατα. ὧν μὲν γὰρ ἂν ὠδίνῃ δι' ἑαυτῆς ἡ
 ψυχὴ, τὰ πολλὰ ἀμβλωθρίδια, ἡλιτόμηνα· ὅσα δὲ ἂν ἐπινί-
 φων ὁ θεὸς ἄρδῃ, τέλεια καὶ ὁλόκληρα καὶ πάντων ἄριστα
 γεννᾶται. τὸ ἑμαυτοῦ πάθος, εἰ μυριάκις παθὼν οἶδα, 34
 25 διηγούμενος οὐκ αἰσχύνομαι· βουλευθεὶς ἔστιν ὅτε κατὰ τὴν
 συνήθη τῶν κατὰ φιλοσοφίαν δογμάτων γραφὴν ἐλθεῖν καὶ
 ἃ χρὴ συνθεῖναι ἀκριβῶς εἰδώς, ἄγονον καὶ στεῖραν εὐρῶν
 τὴν διάνοιαν ἀπρακτοῦ ἀπηλλάγην, τὴν μὲν κακίστας τῆς
 οἰήσεως, τὸ δὲ τοῦ ὄντος κράτος καταπλαγεῖς, παρ' ὧν τὰς
 30 τῆς ψυχῆς ἀνοίγνυσθαί τε καὶ συγκλείεσθαι μήτρας συμβέ-
 βηκεν. ἔστι δὲ ὅτε κενὸς ἐλθὼν πλήρης ἐξαίφνης ἐγενόμην 35
 ἐπινιφομένων καὶ σπειρομένων ἄνωθεν ἀφανῶς τῶν ἐνθυμη-

- μάτων, ὡς ὑπὸ κατοχῆς ἐνθέου κορυβαντιᾶν καὶ πάντα ἀγνοεῖν, τὸν τόπον, τοὺς παρόντας, ἑμαυτόν, τὰ λεγόμενα, τὰ γραφόμενα. σχεδὸν γὰρ ἐρμηνεύει εὖρεσιν, φωτὸς ἀπόλαυσιν, ὁξυδερχεστάτην ὄψιν, ἐνάργειαν τῶν πραγμάτων ἀριδηλοτάτην, οἷα γένοιτ' ἂν δι' ὀφθαλμῶν ἐκ σαφεστάτης 5
- 36 δεΐξεως. (8.) τὸ μὲν οὖν δεικνύμενον τὸ ἀξιόρατον καὶ ἀξιοθέατον καὶ ἀξιέραστόν ἐστι, τὸ τέλειον ἀγαθόν, ὃ καὶ τὰς τῆς ψυχῆς πικρίας πέφυκε μεταβάλλον γλυκαίνειν, ἡδυ-σμάτων συμπάντων παράρτυμα κάλλιστον, δι' οὗ καὶ τὰ μὴ τρέφοντα τροφή γίνεται σωτήριος· λέγεται γὰρ ὅτι „ἔδειξεν 10 αὐτῷ κύριος ξύλον, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ“ (Exod. 15,25), τὸν κεχυμένον καὶ πλαδῶντα καὶ πικρίας γέμοντα
- 37 νοῦν, ἵνα γλυκανθῇς ἡμερωθῇ. τὸ δὲ ξύλον τοῦτο οὐ μόνον τροφήν, ἀλλὰ καὶ ἀθανασίαν ἐπαγγέλλεται· τὸ γὰρ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τῷ παραδείσῳ φησὶ πεφυτεῦσθαι (Gen. 2,9), 15 τὴν ἀγαθότητα δορυφορομένην ὑπὸ τῶν κατὰ μέρος ἀρετῶν καὶ τῶν κατ' αὐτάς πράξεων· αὕτη | γὰρ τὸν μεσαίτατον p. 442 V
- 38 καὶ ἄριστον ἐν ψυχῇ κεκληρώται τόπον. ὁ δὲ ὁρῶν ἐστὶν ὁ σοφός· τυφλοὶ γὰρ ἢ ἀμυδροὶ τὰς ὀψεις οἷ γε ἄφρονες. διὰ τοῦτο καὶ τοὺς προφήτας ἐκάλουν πρότερον τοὺς βλέποντας 20 (I Reg. 9,9)· καὶ ὁ ἀσκητὴς ἐσπούδασεν ὥτα ὀφθαλμῶν ἀντιδοὺς ἰδεῖν αὐτό πρότερον ἤκουε, καὶ τυγχάνει τοῦ καθ'
- 39 ὄρασιν κλήρου τὸν ἐξ ἀκοῆς ὑπερβάς. εἰς γὰρ τὸν ὁρῶντα Ἰσραὴλ μεταχαράττεται τὸ μαθήσεως καὶ διδασκαλίας νόμισμα, οὐπὲρ ἐπώνυμος ἦν Ἰακώβ, δι' οὗ καὶ τὸ ὁρᾶν γίνεται φῶς 25 τὸ θεῖον, ἀδιαφοροῦν ἐπιστήμης, ἣ τὸ τῆς ψυχῆς διοίγνυσιν ὅμμα καὶ πρὸς τὰς ὥτων τηλαυγεστέρας καὶ ἀριδηλοτέρας ἄγει καταλήψεις. ὥσπερ γὰρ διὰ μουσικῆς τὰ κατὰ μουσικὴν καὶ διὰ πάσης τέχνης τὰ ἐν ἐκάστη καταλαμβάνεται,
- 40 οὕτω καὶ διὰ σοφίας τὸ σοφὸν θεωρεῖται. σοφία δὲ οὐ 30 μόνον φωτὸς τρόπον ὄργανον τοῦ ὁρᾶν ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ὁρᾷ. αὕτη θεοῦ τὸ ἀρχέτυπον [ἡλίου] φέγγος, οὗ

- μίμημα καὶ εἰκὼν ἥλιος. ὁ δὲ δεικνὺς ἕκαστα ὁ μόνος ἐπιστήμων θεός· ἄνθρωποι μὲν γὰρ τῷ δοκεῖν ἐπίστασθαι λέγονται μόνον ἐπιστήμονες· ὁ δὲ θεὸς τῷ εἶναι ἤττον ἢ πέφυκε λέγεται· νικῶνται γὰρ ὑπὸ τῶν τοῦ ὄντος δυνάμεων
- 5 οἱ περὶ αὐτὸν ἅπαντες ἅπαξ λόγοι. τὴν δὲ σοφίαν αὐτοῦ 41
 διασυνίστησιν οὐ μόνον ἐκ τοῦ τὸν κόσμον δεδημιουργηκέναι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ τὴν ἐπιστήμην τῶν γεγονότων ἰδρυκέναι βεβαιότατα παρ' ἑαυτοῦ· λέγεται γὰρ ὅτι „εἶδεν ὁ θεὸς τὰ 42
 πάντα ὅσα ἐποίησεν“ (Gen. 1,31), οὐκ ἴσον τῷ ὄψιν ἑκάστοις
- 10 προσέβαλεν, ἀλλ' εἶδῃσιν καὶ γνῶσιν καὶ καταλήψιν ὧν ἐποίησεν εἶχεν. (οὐ) τοίνυν εὐπρεπὲς ὑφηγεῖσθαι καὶ διδάσκειν καὶ δεικνύουσι τὰ καθ' ἕκαστα τοῖς ἀγνοοῦσιν ὅτι μὴ τῷ ἐπιστήμονι, ὅστις οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ τέχνης ὠφέληται, ἀλλ' αὐτὸς ἀρχὴ καὶ πηγὴ τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἀνω-
- 15 μολόγηται. (9.) παρατετηρημένως δὲ οὐ τὸν ἐνεστώτα, ἀλλὰ 43
 τὸν μέλλοντα τῇ ὑποσχέσει χρόνον προδιώρισται, εἰπὼν οὐχ ἦν δεικνυμι ἀλλ' „ἦν σοι δεῖξω“ (Gen. 12,1), εἰς μαρτυρίαν πίστεως ἦν ἐπίστευσεν ἡ ψυχὴ θεῷ, οὐκ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐπιδεικνυμένη τὸ εὐχάριστον, ἀλλ' ἐκ προσδοκίας
- 20 τῶν μελλόντων· ἀρτηθεῖσα γὰρ καὶ ἐκκρεμασθεῖσα ἐλπιδος 44
 χρηστῆς καὶ ἀνενδοίαστα νομίσασα ἤδη παρεῖναι τὰ μὴ παρόντα διὰ τὴν τοῦ ὑποσχομένου βεβαιότητα πίστιν, ἀγαθὸν
- p. 443 M. | τέλειον, ἀθλον εὖρηται· καὶ γὰρ αὖθις λέγεται, ὅτι „ἐπί-
 στευσεν Ἀβραάμ τῷ θεῷ“ (Gen. 15, 6), καὶ Μωυσεῖ δὲ
- 25 ὁμοίως πᾶσαν ἐπιδειξάμενος τὴν γῆν φησιν, ὅτι „ἔδειξα
 τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, κάκει οὐκ εἰσελεύσῃ“ (Deut. 34, 4).
 μὴ μέντοι νομίσης ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ πανσόφου, ὡς ὑπο- 45
 λαμβάνουσιν ἔνιοι τῶν ἀπερισκέπτων, τοῦτο εἰρησθαι· καὶ
 γὰρ εὐηθες τοὺς δούλους οἰηθῆναι πρὸ τῶν φίλων τοῦ θεοῦ
- 30 τὴν ἀρετῆς χώραν διανέμεσθαι. ἀλλὰ πρῶτον ἐκεῖνός σοι 46
 βούλεται παραστήσαι, ὅτι ἕτερος νηπίων καὶ ἕτερος τελείων
 χῶρός ἐστιν, ὁ μὲν ὀνομαζόμενος ἄσκησις, ὁ δὲ καλούμενος

- σοφία, ἔπειτα ὅτι τὰ κάλλιστα τῶν ἐν τῇ φύσει ὁρατὰ
 μαῶλλον ἔστιν ἢ κτητά· κτήσασθαι μὲν γὰρ τὰ θειοτέρως
 μοίρας λαχόντα πῶς ἔνεστιν; ἰδεῖν δ' οὐκ ἀδύνατον, ἀλλ'
 οὐχ ἅπασιν, ἔστι δ' αὐτὸ μόνον τῷ καθαρωτάτῳ καὶ ὀξυ-
 πεστάτῳ γένει, ὃ τὰ ἴδια ἐπιδοικνύμενος ὁ τῶν ὄλων πατήρ 5
- 47 ἔργα μεγίστην πασῶν χαρίζεται δωρεάν. θεωρητικοῦ γὰρ τίς
 ἀμείνων βίος ἢ μαῶλλον οἰκειούμενος λογικῷ; διὰ τοῦτο καὶ
 τῆς τῶν θνητῶν ζώων φωνῆς κριτήριον ἐχούσης ἀκοὴν τοῦς
 τοῦ θεοῦ λόγους οἱ χρησμοὶ φωτὸς τρόπον ὁρωμένους μη-
 νύουσι· λέγεται γὰρ ὅτι „πᾶς ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φωνήν“ 10
 (Exod. 20, 18), οὐκ ἤκουεν, ἐπειδὴ περ οὐκ ἀέρος πληῆς
 ἦν διὰ τῶν στόματος καὶ γλώττης ὁργάνων τὸ γινόμενον,
 ἀλλὰ φέγγος ἀρετῆς τὸ περιουγέστατον, λογικῆς ἀδιαφοροῦν
 πηγῆς, ὃ καὶ ἐτέρωθι μηνύεται τὸν τρόπον τοῦτον· „ὕμεις
 ἑωράκατε, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λελάληκα πρὸς ὑμᾶς“ (Exod. 15
- 48 20, 22), οὐχ ἠκούσατε, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. ἔστι δ' ὅπου
 τὰ ἀκουστά τῶν ὁρατῶν καὶ ἀκοὴν ὁράσεως διακρίνει λέγων·
 „φωνὴν ῥημάτων ὑμεῖς ἠκούσατε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἶδετε
 ἀλλ' ἢ φωνήν“ (Deut. 4, 12), ἅγαν περιττῶς· τὴν μὲν γὰρ
 εἰς ὄνομα καὶ ῥῆμα καὶ συνόλως τὰ τοῦ λόγου μέρη τεμνο- 20
 μένην ἀκουστὴν εἰκότως εἶπεν — ὑπὸ γὰρ ἀκοῆς δοκιμάζεται
 —, τὴν δὲ μὴ ῥημάτων μηδ' ὀνομάτων ἀλλὰ θεοῦ φωνήν,
 ὁρωμένην τῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι, ὁρατὴν θεόντως εἰσάγει.
- 49 προειπὼν δὲ τὸ „ὁμοίωμα οὐκ εἶδετε“ ἐπιφέρει „ἀλλ' ἢ
 φωνήν“, ἣν πάντως εἶδετε — τὸ γὰρ προσυπακουόμενον 25
 τοῦτ' ἂν εἴη — ὥσθ' οἱ μὲν τοῦ θεοῦ λόγοι ὄρασιν ἔχουσι
 τὴν ἐν ψυχῇ κριτήριον, ἀκοὴν δ' οἱ εἰς ὀνομάτων καὶ
 50 ῥημάτων ἰδέας μεριζόμενοι. καινὸς δ' ὢν ἐν ἅπασιν τὴν
 ἐπιστήμην καὶ τοῦτ' ἰδίως καὶ ξένως κεκαινούργηκεν εἰπὼν
 ὁρατὴν εἶναι τὴν φωνήν, τὴν μόνην σχεδὸν τῶν ἐν ἡμῖν 30
 οὐχ ὁρατὴν ὑπεξηρημένης διανοίας· τὰ μὲν γὰρ κατὰ | τὰς p. 444 M.
 ἄλλας αἰσθησεις πάνθ' ὁρατά, τὰ χρώματα, οἱ χυλοί, οἱ ἀτμοί,

- τὰ θερμά, τὰ ψυχρά, τὰ λεῖα, τὰ τραχέα, τὰ μαλακὰ καὶ
 σκληρά, ἢ σώματα. τί δέ ἐστι τοῦτο, σαφέστερον ἐρῶ· ὁ 51
 χυλὸς ὁρατός ἐστιν, οὐχ ἢ χυλός, ἀλλ' ἢ μόνον σῶμα, τὸ
 γὰρ ἢ χυλὸς εἴσεται ἢ γεῦσις· καὶ ὁ αἰμός, ἢ μὲν αἰμός.
 5 ὑπὸ ῥινῶν ἐξετασθήσεται, ἢ δὲ σῶμα, καὶ πρὸς ὀφθαλμῶν·
 καὶ τὰ ἄλλα ταύτῃ δοκιμασθήσεται. φωνὴ δὲ οὐθ' ὡς 52
 ἀκουστὸν οὐθ' ὡς σῶμα, εἰ δὴ καὶ σῶμά ἐστιν, ὁρατὸν εἶναι
 πέφυκεν, ἀλλὰ δύο ταῦτα τῶν ἐν ἡμῖν ἀόρατα, νοῦς καὶ
 λόγος. ἀλλὰ γὰρ οὐχ ὅμοιον τὸ ἡμέτερον ἔχειον τῷ θεῷ
 10 φωνῆς ὀργάνῳ· τὸ μὲν γὰρ ἡμέτερον ἀέρι κίρναται καὶ πρὸς
 τὸν συγγενῆ τόπον καταφεύγει, τὰ ὦτα, τὸ δὲ θεῖον ἀκρατοῦς
 καὶ ἀμιγοῦς ἐστι λόγου, φθάνοντος μὲν ἀκοῇ διὰ λεπτότητα,
 ὁρωμένου δὲ ὑπὸ ψυχῆς ἀκραιφνοῦς διὰ τὴν ἐν τῷ βλέπειν
 δξύτητα.
- 15 (10.) Οὐκοῦν μετὰ τὴν ἀπόλειψιν τῶν θνητῶν πρώτῃν 53
 ὁ θεὸς χαρίζεται τῇ ψυχῇ θωρεάν, ὡς ἔφην, ἐπιδείξιν καὶ
 θεωρίαν τῶν ἀθανάτων, δευτέραν (δὲ) τὴν εἰς πλῆθος ὁμοῦ
 καὶ μέγεθος τῶν ἀρετῆς δογμάτων ἐπίδοσιν· λέγει γάρ·
 „καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα“, διὰ μὲν τοῦ ἔθνους τὸ
 20 πλῆθος, διὰ δὲ τοῦ μεγάλου τὴν πρὸς τὸ ἄμεινον αὐξήσιν
 παραλαμβάνουν. τὴν δὲ τοῦ ποσοῦ καθ' ἑκάτερον εἶδος, τό 54
 τε ἐν μεγέθει καὶ τὸ ἐν πλῆθει, παραύξισιν διασυνίστησι καὶ
 ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς· „ἰδοὺ“ γάρ φησι „τὸ γένος τῶν
 υἱῶν Ἰσραὴλ μέγα πλῆθος“ (Exod. 1,9), ἐπειδὴ γε ἀμφοτέρω
 25 τῷ ὁρατικῷ τοῦ ὄντος γένει προσμαρτυρεῖ, ὡς πληθύν τε καὶ
 μέγεθος κτησαμένῳ, τὰ περὶ τὸν βίον καὶ λόγον κατορθώ-
 ματα. οὐ γάρ, ὅπερ ἂν τις τὸν ἐν τοῖς ὀνόμασιν εἰρηδὸν 55
 διαφυλάττων, πολὺ πλῆθος, ἀλλὰ μέγα εἶπεν, εἰδὼς τὸ πολὺ
 καθ' αὐτὸ ἀτελὲς μέγεθος, εἰ μὴ προσλάβοι δύναμιν νοήσεως
 30 καὶ ἐπιστήμης. τί γὰρ ὄφελος πολλὰ μὲν θεωρήματα παρα-
 λαμβάνειν, ἕκαστον δὲ αὐτῶν εἰς τὸ ἀρμότιον μέγεθος μὴ
 συναυξῆσαι; οὐδὲ γὰρ ἀγρὸς τέλειος, ὃ μυρία μὲν ὄσα ἐνου-

ἀρχεῖ ψυτὰ χαμαίζηλα, τέλειον δὲ μηδὲν ἔρνος γεωργικῇ
 56 τέχνῃ συνανέβλασθεν ἤδη καρποτοκεῖν δυνάμενον. τοῦ δὲ
 μεγέθους καὶ πλήθους τῶν καλῶν ἀρχῇ καὶ τέλῳ ἡ ἀδιά-
 στατος περὶ θεοῦ μνήμη καὶ ἡ κατάκλησις τῆς ἀπ' αὐτοῦ
 5 συμμαχίας πρὸς τὸν ἐμφύλιον καὶ συγκεχυμένον καὶ συνεχθῇ
 τοῦ βίου πόλεμον· λέγει γάρ· „ἰδοὺ λαὸς σοφὸς καὶ ἐπιστή-
 μων τὸ ἔθνος τὸ μέγα τοῦτο· ὅτι ποῖον ἔθνος μέγα, ὃ
 6 ἐστὶ θεὸς ἐγγίζων ὡς κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ἐν πασὶν οἷς ἂν
 57 αὐτὸν ἐπικαλεσώμεθα“ (Deut. 4, 6, 7); οὐκοῦν ὅτι καὶ πρὸς
 βοήθειαν δύνამεις | ἀρωγῆς εὐτρεπῆς ἐφεδρεύει παρὰ θεοῦ p. 445 M
 καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν ἐγγυτέρω πρόσεισιν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν 11
 ἀξίων ὠφελεῖσθαι, θεοδῆλωται. (11.) τίνες δ' οἱ τούτων
 ἐπάξιτοι τυγχάνειν εἰσὶν; ἢ ὁθλὸν ὅτι οἱ σοφίας καὶ ἐπιστήμης
 58 ἐρασταὶ πάντες; οὗτοι γάρ εἰσιν ὁ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων, ὃν
 εἶπε, λεώς, ὧν ἕκαστος μέγας εἰκότως ἐστίν, ἐπειδὴ μεγάλων 15
 ὀρέγεται, ἐνὸς δὲ καὶ λίαν ὑπερβαλλόντως, τοῦ μὴ διαξευ-
 χθῆναι θεοῦ τοῦ μεγίστου, ἀλλὰ τὴν πρόσδοον αὐτοῦ συνεγ-
 59 γίζοντος σταθερῶς ἄνευ καταπλήξεως ὑπομεῖναι. οὗτος ὁ
 ὄρος ἐστὶ τοῦ μεγάλου λεώ, τὸ τῷ θεῷ συνεγγίζειν ἢ „ἢ
 θεὸς συνεγγίζει“. ὁ μὲν δὲ κόσμος καὶ ὁ κοσμοπολίτης σοφὸς 20
 πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν ἀναπέπλησται, ὁ δὲ ἄλλος
 ἀνθρώπων ὁμιλος πλείοσι μὲν κέχρηται κακοῖς, ἀγαθοῖς δὲ
 ἐλάττωσι· σπάνιον γάρ ἐν πεφυρμένῳ καὶ συγκεχυμένῳ βίῳ
 60 τὸ καλόν. διόπερ ἐν χρησιμοῖς ἄδεται· „οὐχ ὅτι πολυπλη-
 θεῖτε παρὰ πάντα τὰ ἔθνη, προσελετο κύριος ὑμᾶς καὶ ἐξε- 25
 λέξατο — ὑμεῖς γάρ ἐστε ὀλιγοστοὶ παρὰ πάντα τὰ ἔθνη —,
 ἀλλὰ παρὰ τὸ ἀγαπᾶν κύριον ὑμᾶς“ (Deut. 7, 7, 8). εἰ γάρ
 τις βουληθεῖ τὸν ὅχλον μιᾶς ψυχῆς ὥσπερ κατὰ ἔθνη δια-
 νεῖμαι, πολλὰς μὲν ἂν εὗροι τάξεις ἀκοσμούσας, ὧν ἡδοναὶ
 ἢ ἐπιθυμίαι ἢ λῦπαι ἢ φόβοι ἢ πάλιν ἀφροσύναι καὶ ἀδικίαι 30
 καὶ αἱ τούτων συγγενεῖς καὶ ἀδελφαὶ ταξιαρχοῦσι, μίαν δὲ
 αὐτὸ μόνον εὖ διακεκοσμημένην, ἥς ὁ ὀρθὸς λόγος ἀφηγεῖται.

- παρὰ μὲν οὖν ἀνθρώποις τὸ ἄδικον πλῆθος πρὸ ἐνὸς τοῦ 61
δικαίου προτετιμῆται, παρὰ δὲ τῷ θεῷ τὸ σπάνιον ἀγαθὸν
πρὸ μυρίων ἀδίκων· ὃ καὶ παραγγέλλει μηδέποτε τοιοῦτον
συναινέσαι πλήθει· „οὐκ ἔσθ“ γάρ φησι „μετὰ πολλῶν ἐπὶ
5 κακίᾳ“ (Exod. 23, 2). ἅρ’ οὖν μετ’ ὀλίγων χρή; μετ’
οὐδενὸς μὲν οὖν φαύλου· εἰς δ’ ὧν ὁ φαῦλος πολὺς ἐστὶ
κακίαις, ὃ συντάσσεσθαι μεγίστη ζημία· τὸναντίον γὰρ
ἀνθίστασθαι καὶ πολεμεῖν ἀκαταπλήκτῳ χρωμένους δυνάμει
προσθήκει. „ἔάν“ γάρ φησιν „ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον ἐπὶ τοὺς 62
10 ἐχθρούς σου καὶ ἰδοὺς ἵππον“, τὸ ὑπέραιχον καὶ σκιρτητικὸν
πάθος ἀφηγιάζον, „καὶ ἀναβάτην“, τὸν ἐποχορῶμενον αὐτῇ
φιλοπαθῇ νοῦν, „καὶ λαὸν πλείονά σου“, τοὺς ζηλωτάς τῶν
εἰρημένων φαλαγγηδὸν ἐπιόντας, „οὐ φοβηθήσῃ ἀπ’ αὐτῶν“·
εἰς γὰρ ὧν ἐνὶ τῷ πάντων ἡγεμόνι χρήσῃ συμμάχῳ, „ὅτι
15 κύριος ὁ θεός σου μετὰ σοῦ“ (Deut. 20, 1). τούτου γὰρ ἡ 63
σύνοδος καθαιρεῖ πολέμους, εἰρήνην ἀνοικοδομεῖ, τὰ πολλὰ
καὶ συνήθη κακὰ ἀνατρέπει, τὸ σπάνιον καὶ θεοφιλὲς γένος
ἀνασώζει, ὃ πᾶς ὁ γενόμενος ὑπήκοος μισεῖ καὶ βδελύτ-
τεται τὰ τῶν γεωδεστέρων στίφη. (12.) „ὁ γὰρ πολυ- 64
20 πληθεῖ“ φησί „ποσὶν ἐν πᾶσι τοῖς ἐρπετοῖς τοῖς (ἔρπουσιν)
ἐπὶ τῆς γῆς, οὐ φάγεσθε, ὅτι βδελύγματά ἐστίν“ (Lev. 11, 42).
p. 446 M. | ἀλλ’ οὐ μίσους ἐστὶν ἐπαξία ψυχῇ μὴ καθ’ ἐν μέρος
ἀλλὰ κατὰ πάντα ἢ τὰ πλεῖστα βαινύουσα ἐπὶ τὴν γῆν καὶ
τὰ σώματος περιλιχνεύουσα καὶ συνόλως εἰς τὰς οὐρανοῦ
25 θείας περιόδους ἀνακυψαὶ μὴ δυναμένη; καὶ μὴν ὥσπερ τὸ 65
πολύπου, οὕτως καὶ τὸ ἄπου ἐν ἐρπετοῖς ψεκτόν, τὸ μὲν
διὰ τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν, τὸ δ’ ὅτι ὅλον δι’ ὅλων πέπτωκεν
ἐπὶ γῆν, ὑπ’ οὐδενὸς ἀλλ’ οὐδ’ ἐπὶ τὸ βραχύτατον ἐξαιρό-
μενον· πάντα γὰρ τὸν πορευόμενον ἐπὶ κοιλίαν ἀκάθαρτον
30 εἶναι φησι (ibid.), τὸν τὰς τῆς γαστρὸς ἡδονὰς μεταδιώκοντα
αἰνιττόμενος. ἔνιοι δὲ προσυπερβάλλοντες οὐ μόνον τῷ τῆς 66
ἐπιθυμίας ἐχρήσαντο γένει, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀδελφὸν αὐτῇ πάθος,

- τὸν θυμόν, προσεκτήσαντο, βουληθέντες ὅλον τὸ τῆς ψυχῆς
 ἄλογον ἐκζωπυρῆσαι μέρος, τὸν δὲ νοῦν διαφθεῖραι· τὸ γὰρ
 εἰρημένον λόγῳ μὲν ἐπὶ ὄψεως, ἔργῳ δὲ ἐπὶ παντὸς ἀλόγου
 καὶ φιλοπαθοῦς ἀνθρώπου χρησμὸς ὡς ἀληθῶς ἐστι θεῖος·
 „ἐπὶ τῷ στῆθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ“ (Gen. 3,14)· περὶ 5
 μὲν γὰρ τὰ στέρνα ὁ θυμός, τὸ δὲ ἐπιθυμία· εἶδος ἐν κοιλίᾳ.
 67 πορεύεται δὲ ὁ ἄφρων δι’ ἀμφοτέρων, θυμοῦ τε καὶ ἐπι-
 θυμίας, αἰεὶ μηδένᾳ διαλείπων χρόνον, τὸν ἡνίοχον καὶ βρα-
 βευτὴν νοῦν ἀποβαλὼν· ὁ δ’ ἐναντίος τούτῳ θυμὸν μὲν καὶ
 ἐπιθυμίαν ἐκτέμνεται, κυβερνήτην δὲ ἐπιγέγραπται λόγον 10
 θεῖον, καθὰ καὶ Μωυσῆς ὁ θεοφιλέστατος, ὅς, ὅταν τὰς ὁλο-
 καύτους τῆς ψυχῆς ἱερούργῃ θυσίας, „τὴν μὲν κοιλίαν
 ἐκπλυνεῖ“ (Lev. 8, 21), τουτέστιν ὅλον τὸ ἐπιθυμίας εἶδος
 ἐκνύβεται, τὸ δὲ „στηθύνιον ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως
 ἀφελεῖ“ (Lev. 8, 29), σύμπαντα ὀήπου τὸν πολεμικὸν θυμόν, 15
 ἵνα τὸ λοιπὸν μέρος καὶ ἄμεινον τῆς ψυχῆς, τὸ λογικόν,
 μηδενὸς ἀντισπῶντος ἔτι καὶ μεθέλκοντος ἐλευθέρῳι καὶ
 εὐγενέσι τῷ ὄντι χρήσῃται πρὸς τὰ καλὰ πάντα ὀρμαῖς.
 68 οὕτως γὰρ εἰς τε πλῆθος καὶ μέγεθος ἐπιδώσει· λέγεται
 γάρ· „ἕως τίνος παροξυνοῦσιν ὁ λαὸς οὗτος; καὶ ἕως τίνος 20
 οὐ πιστεύσουσί μοι ἐν πᾶσι τοῖς σημεῖοις οἷς ἐποίησα ἐν
 αὐτοῖς; πατάξω αὐτοὺς θανάτῳ καὶ ἀπολωῶ αὐτούς, καὶ
 ποιήσω σὲ καὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρός σου εἰς ἔθνος μέγα
 καὶ πολὺ ἢ τοῦτο“ (Num. 14, 11. 12)· ἐπειδὴν γὰρ ὁ
 θυμῷ καὶ ἐπιθυμίᾳ χρώμενος πολὺς ὁμιλος καταλυθῇ τῆς 25
 ψυχῆς, πάντως εὐθὺς ὁ τῆς λογικῆς φύσεως διεξηρητημένος
 69 ἀνίσχει καὶ ἀνατέλλει. ὥσπερ δὲ τὸ πολύπουν καὶ ἄφρον,
 ἐναντία ὄντα ἐν τῷ γένει τῶν ἑρπετῶν, ἀκάθαρτα | ἀνα- p. 447 M.
 γράφεται, οὕτως καὶ ἡ ἄθειας καὶ πολυθέου ἀντίπαλοι ἐν
 ψυχῇ δόξαί βέβηλοι. σημεῖον δέ· ἀμφοτέρας ὁ νόμος ἐκκλη- 30
 σίας ἱερᾶς ἀπελήλακε, τὴν μὲν ἄθειον θλαδίαν καὶ ἀποκεκομ-
 μένον εἶρξας ἐκκλησιάζειν, τὴν δὲ πολύθεον τὸν ἐκ πόρονης

ὁμοίως καλύσας ἀκούειν ἢ λέγειν (Deut. 23, 1. 2)· ἄθεος μὲν γὰρ ὁ ἄγνοος, πολύθεος δὲ ὁ ἐκ πόρνης τυφλώττων περὶ τὸν ἀληθῆ πατέρα καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς ἀνθ' ἐνὸς γονεῖς ἐπιγραφόμενος.

- 5 (13.) Δύο μὲν αὗται ὥρεαι προεῖρηται, θεωρητικοῦ 70
 τε ἐλπίς βίου καὶ πρὸς πλῆθος καὶ μέγεθος τῶν καλῶν ἐπιδοσις. τρίτη δ' ἐστὶν εὐλογία, ἥς ἄνευ βεβαιώσασθαι τὰς
 προτέρας χάριτας οὐκ ἔστι· λέγει γάρ· „καὶ εὐλογήσω σε“,
 τουτέστιν ἐπαινετὸν λόγον ὁμνήσομαι· τὸ γὰρ εὖ πάντως
 10 ἐπ' ἀρετῆς· λόγος δὲ ὁ μὲν πηγῇ ἔοικεν, ὁ δὲ ἀπορροῇ, 71
 πηγῇ μὲν ὁ ἐν διανοίᾳ, προφορά δὲ ἡ διὰ στόματος καὶ γλῶτ-
 τῆς ἀπορροῇ. ἑκάτερον δὲ εἶδος λόγου βελτιωθῆναι πολὺς
 πλοῦτος, διάνοιαν μὲν εὐλογιστίᾳ πρὸς πάντα μικρὰ καὶ
 μεῖζω χρωμένῃν, προφορὰν δὲ ὑπὸ παιδείας ὀρθῆς ἡνιοχου-
 15 μένην. πολλοὶ γὰρ λογίζονται μὲν τὰ βέλτιστα, ὑπὸ δὲ 72
 ἐρμηνέως κακοῦ προῦδόθησαν, λόγου, μουσικὴν τὴν ἐγκύκλιον
 οὐκ ἐκπονήσαντες· οἱ δὲ ἔμπαιιν ἐρμηνεύσαι μὲν ἐγένοντο
 δυνατώτατοι, βουλεύσασθαι δὲ φαυλότατοι, καθάπερ οἱ λεγό-
 μενοι σοφισταί· τούτων γὰρ ἀχόρευτος μὲν καὶ ἄμουσος ἡ
 20 διάνοια, πάμμουσος δὲ αἱ διὰ τῶν φωνητηρίων ὀργάνων
 διέξοδοι. χαρίζεται δὲ ὁ θεὸς τοῖς ὑπηκόοις ἀτελες οὐδέν, 73
 πλήρη δὲ καὶ τέλεια πάντα· διὸ καὶ νῦν τὴν εὐλογίαν οὐχ
 ἐνὶ λόγου τμήματι, τοῖς δὲ μέρεσιν ἀμφοτέροις ἐπιπέμπει
 δικαίων τὸν εὐεργετούμενον καὶ ἐνθυμεῖσθαι τὰ βέλτιστα καὶ
 25 ἐξαγγέλλειν τὰ νοηθέντα δυνατῶς· ἡ γὰρ τελειότης δι' ἀμ-
 φοῖν, ὡς ἔοικε, τοῦ τε ὑποβάλλοντος τὰ ἐνθυμήματα καθαρῶς
 καὶ τοῦ διερμηνεύοντος αὐτὰ ἀπταιστως. ἡ οὐχ ὀρθῶς τὸν 74
 *Ἀβελ — ὄνομα δὲ ἐστὶ τὰ θνητὰ πενθοῦντος καὶ τὰ ἀθάνατα
 εὐδαιμονίζοντος —, ὡς ἀνεπιλήπτῳ μὲν κέχρηται διανοίᾳ,
 30 τῷ δὲ μὴ γεγυμνάσθαι περὶ λόγους ἡττηται πρὸς δεινοῦ
 παλαῖσαι· Κἂν τέχνῃ μᾶλλον ἢ ῥώμῃ περιγενέσθαι δυνα-
 μένου; διὸ καὶ θαυμάζων τῆς περὶ τὴν φύσιν εὐμοιρίας 75

- τὸν τρόπον αἰτιῶμαι τοσοῦτον, ὅτι προκληθεὶς εἰς ἀμιλλαν λόγων ἤκεν ἀγωνιούμενος, θεὸν ἐπὶ τῆς συνήθους ἡρεμίας στῆναι πολλά χαίρειν φράσαντα τῷ φιλονείκῳ, εἰ δ' ἄρα ἐβούλετο πάντως διαγωνίσασθαι, μὴ πρότερον κοινέσασθαι τῇ τοῖς | τεχνικοῖς παλαίσμασιν ἐνασκηθῆναι· τῶν γὰρ ἀγροίκων· p. 448 M. σόφων οἱ τὰ πολιτικὰ κεκομψευμένοι μάλιστα πως εἰῶθαι 6
- 76 περιεῖναι. (14.) διὸ καὶ Μωυσῆς ὁ πάνσοφος παραιτεῖται μὲν εἰς τὴν τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν ἐπίσκεψιν ἔλθεῖν, ἀφ' οὗ τὸ ἀληθείας φέγγος ἤρξατο ὁ θεὸς ἐναστράπτειν αὐτῷ διὰ τῶν ἐπιστήμης καὶ σοφίας αὐτῆς ἀθανάτων λόγων, 10 ἄγεται δὲ οὐδὲν ἥττον πρὸς τὴν θεὰν αὐτῶν οὐχ ἕνεκα τοῦ πλειόνων ἔμπειρος γενέσθαι πραγμάτων — ἀποχρῶσι γὰρ αἱ περὶ θεοῦ καὶ τῶν ἱερωτάτων αὐτοῦ δυνάμεων ζητήσεις τῇ φιλοθεάμονι —, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ περιγενέσθαι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ σοφιστῶν, οἷς αἱ μυθικαὶ πιθανότητες πρὸ τῆς 15
- 77 τῶν ἀληθῶν ἐναργείας τετίμηνται. ὅταν μὲν οὖν τοῖς τοῦ πανηγεμόνος ἐμπεριπατῇ πράγμασιν ὁ νοῦς, οὐδενὸς ἐτέρου προσδεῖται πρὸς τὴν θεωρίαν, ἐπειδὴ τῶν νοητῶν μόνη διάνοια ὀφθαλμὸς ὀξυωπέστατος· ὅταν δὲ καὶ τοῖς κατὰ αἴσθησιν ἢ πάθος ἢ σῶμα, ὧν ἐστὶν ἡ Αἰγύπτου χώρα σύμβολον, 20 δεήσεται καὶ τῆς περὶ λόγους τέχνης ὁμοῦ καὶ δυνάμεως.
- 78 οὐ χάριν ἐπάγεσθαι τὸν Ἀαρὼν αὐτῷ διεύρηται, τὸν προφορικὸν λόγον· „οὐκ ἰδοῦ“ φησὶν „Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός σου“; μᾶς γὰρ ἀμφοῖν τῆς λογικῆς φύσεως μητρὸς οὕσης ἀδελφὰ δῆπου τὰ γεννήματα. „ἐπίσταμαι, ὅτι λαλήσει“· διανοίας 25 μὲν γὰρ τὸ καταλαμβάνειν, προφορᾶς δὲ τὸ λαλεῖν ἴδιον. „λαλήσει“ φησὶν „αὐτός σοι“· τὰ γὰρ ἐν αὐτῇ ταμειεύμενα μὴ δυνάμενος ὁ νοῦς ἀπαγγεῖλαι τῷ πλησίον ἐρμηνεῖ χρῆται
- 79 λόγῳ πρὸς τὴν ὧν πέπονθε δῆλωσιν. εἰτ' ἐπιλέγει· „ἰδοὺ αὐτὸς ἐξελεύσεται εἰς συνάντησίν σοι“, ἐπειδὴ τῷ ὄντι ὁ 30 λόγος τοῖς ἐνθυμήμασιν ὑπαντῶν, ῥήματα καὶ ὀνόματα προστιθεὶς χαράττει τὰ ἄσχημα, ὥς ἐπίσχημα ποιεῖν. καὶ „ἰδὼν

σε“ φησί „χαρήσεται ἐν αὐτῷ“ (Exod. 4, 14). γήθει γὰρ
ὁ λόγος καὶ εὐφραίνεται, ὅταν μὴ ἀμυδρὸν ἢ τὸ ἐνθυμήμα,
διότι τηλαυγοῦς ὄντος ἀπταιστω καὶ εὐτρόχῳ διερμηνεύσει
χρῆται κυρίων καὶ εὐθυβόλων καὶ γεμόντων πολλῆς ἐμφά-
5 σεως εὐπορῶν ὀνομάτων· (15.) ἐπειδὴν γοῦν ἀδελότερά 80
πως ἢ τὰ νοήματα, κατὰ κενοῦ βαίνει καὶ ὀλισθῶν πολλάκις
μέγα πτώμα ἔπεσεν, ὡς μηκέτι ἀναστῆναι δύνασθαι. „καὶ
ἔρεῖς πρὸς αὐτὸν καὶ δώσεις τὰ ῥήματά μου εἰς τὸ στόμα
αὐτοῦ“, ἴσον τῷ ὑπηχῆσεις αὐτῷ τὰ ἐνθυμήματα, ἃ ῥημάτων
10 καὶ λόγων ἀδιαφορεῖ θείων· ἄνευ γὰρ τοῦ ὑποβολέως οὐ 81
φθέγγεται ὁ λόγος, ὑποβολεὺς δὲ λόγου νοῦς, ὡς νοῦ θεός.
„καὶ αὐτός σοι προσλαλήσει πρὸς τὸν λαόν, καὶ αὐτὸς ἔσται
σου στόμα· σὺ δὲ αὐτῷ ἔσῃ τὰ πρὸς τὸν θεόν“ (Exod.
4, 15. 16). ἐμφαντικώτατα τό τε „προσλαλήσει σοι“ φάναι,
p. 449 M. οἷον διερμηνεύσει τὰ σά, καὶ ὅτι „ἔσται σου | στόμα“. διὰ
16 γὰρ γλώττης καὶ στόματος φερόμενον τὸ τοῦ λόγου νᾶμα
συνεχφέρει τὰ νοήματα. ἀλλ' ὁ μὲν λόγος ἐρμηνεύς δια-
νοίας πρὸς ἀνθρώπους, ἡ δὲ διάνοια γίνεται τῷ λόγῳ τὰ
πρὸς τὸν θεόν, ταῦτα δὲ ἐστὶν ἐνθυμήματα, ὧν μόνος ὁ θεός
20 ἐπίσκοπος. ἀναγκαῖον οὖν ἐστὶ τῷ μέλλοντι πρὸς ἀγῶνα 82
σοφιστικὸν ἀπαντᾶν ἐπιμεμεληθῆσθαι λόγων ἐρρωμένως οὕτως,
ὡς μὴ μόνον ἐκφεύγειν τὰ παλαίσματα, ἀλλὰ καὶ ἀντεπιτι-
θέμενον ἀμφοτέροις, τέχνη τε καὶ δυνάμει, περιεῖναι. ἡ 83
οὐχ ὁρᾷ τοὺς ἐπαιδοὺς καὶ φαρμακευτὰς ἀντισοφιστεύοντας
25 τῷ θεῷ λόγῳ καὶ τοῖς παραπλησίοις τολμῶντας ἐγχειρεῖν,
οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ τὴν ἰδίαν ἐπιστήμην ἀποφῆναι περιβόητον,
ὡς ἐπὶ τῷ διασῶραι καὶ χλευάσαι τὰ γινόμενα; καὶ γὰρ τὰς
βακτηρίας εἰς δρακόντων μεταστοιχειοῦσι φύσεις, καὶ τὸ ὕδωρ
εἰς αἵματος χρῶαν μετατρέπουσι, καὶ τῶν βατράχων τὸ ὑπο-
30 λειψθὲν ἐπιφθαῖς ἀνέλκουσιν ἐπὶ γῆν (Exod. 7, 12. 22. 8, 7),
καὶ πάντα οἱ κακοδαίμονες τὰ πρὸς τὸν οἰκεῖον ὄλεθρον
συναύξοντες ἀπατᾶν δοκοῦντες ἀπατῶνται. πρὸς οὗς πῶς 84

- ἐντὴν ἀπαντῆσαι μὴ τὸν ἐρμηνεῖα διανοίας λόγον, Ἀαρὼν ἐπικλήσιν, ἐτοιμασάμενον; δις νῦν μὲν εἴρηται στόμα, αὐτῷ δὲ καὶ προφήτης κεκλήσεται, ὅταν καὶ ὁ νοῦς ἐπιθειάσας προσρηθῇ θεός· „δίδωμι γάρ σε“ φησί „θεὸν Φαραώ, καὶ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός σου ἔσται σου προφήτης“ (Exod. 7, 1). 5
 ὡ ἀκολουθείας ἐναρμονίου· τὸ γὰρ ἐρμηνεύον τὰ θεοῦ προφητικόν ἐστι γένος ἐνθέου κατοκωχῇ τε καὶ μανίᾳ χρώμενον.
 85 τοιγαροῦν „ἡ ῥάβδος ἡ Ἀαρὼν κατέπιε τὰς ἐκείνων ῥάβδους“ (Exod. 7, 12), ὡς δηλοῖ τὸ λόγιον· ἐγκαταπίνονται γὰρ καὶ ἀφανίζονται πάντες οἱ σοφιστικοὶ λόγοι τῇ τῆς φύσεως 10 ἐντέχνῳ ποικιλίᾳ, ὡς ὁμολογεῖν ὅτι „δακτύλος θεοῦ“ (Exod. 8, 19) τὰ γινόμενά ἐστιν, ἴσον τῷ γράμμα θεῖον διαγορεύον ἀεὶ σοφιστεῖαν ὑπὸ σοφίας ἡττᾶσθαι· δακτύλος γὰρ θεοῦ καὶ τὰς πλάκας, ἐν αἷς ἐστηλιτεύθησαν οἱ χρησμοί, φησὶν ὁ ἱερός λόγος γραφῆναι (Exod. 32, 16). διόπερ οὐκέτι δύνανται οἱ 15 φαρμακευταὶ στήναι ἐναντίον Μωυσεῖ, πίπτουσι δ' ὡς ἐν ἀγῶνι ῥώμῃ τοῦ ἀντιπάλου νικηθέντες καρτερᾷ (Exod. 8, 18).
 86 (16.) Τίς οὖν ἡ τετάρτη ὁωρεά; τὸ μεγαλύνωμον· φησί γάρ· „μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου“ (Gen. 12, 2). τὸ δὲ 20 ἐστίν, ὡς γ' ἐμοὶ φαίνεται, τοιόνδε· ὥσπερ τὸ ἀγαθὸν εἶναι καὶ καλόν, οὕτω καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι λυσιτελές. καὶ ἀμείνων μὲν δόξης ἀλήθεια, εὐδαιμον δὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν· μυρίοι γὰρ ἀνόθως καὶ ἀκολακεύτως προσελθόντες ἀρετῇ καὶ τὸ γνήσιον αὐτῆς ἐναυγασάμενοι κάλλος, τῆς παρὰ τοῖς πολλοῖς φήμης 25 οὐ φροντίσαντες ἐπεβουλεύθησαν, κακοὶ νομισθέντες οἱ πρὸς 87 ἀλήθειαν ἀγαθοί. καὶ μὴν | οὐδὲ τοῦ δοκεῖν ὄφελος μὴ p. 450 M πολὺ πρότερον τοῦ εἶναι προσόντος, ὥσπερ ἐπὶ σωματῶν πέφυκεν ἔχειν· εἰ γὰρ πάντες ἄνθρωποι τὸν νοσοῦντα ὑγιαίνειν ἢ τὸν ὑγιαίνοντα νοσεῖν ὑπολάβοιεν, ἢ δόξα καθ' αὐτὴν οὔτε 30 88 νόσον οὔτε ὑγίαν ἐργάζεται. ἢ δὲ ἀμφότερα δεδωρηται ὁ θεός, καὶ τὸ εἶναι καλῶ καὶ ἀγαθῶ καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι,

οὗτος πρὸς ἀλήθειαν εὐδαίμων καὶ τῷ ὄντι μεγαλόνυμος.
 προνοητέον δ' ὡς μεγάλου πράγματος καὶ πολλὰ τὸν μετὰ
 σώματος βίον ὠφελοῦντος εὐφημίας. περιγίνεται δ' αὕτη
 σχεδὸν ᾧπασιν, ὅσοι χαίροντες σὺν ἀσμενισμῷ μηδὲν κινουσι
 5 τῶν καθεστηκότων νομίμων, ἀλλὰ τὴν πάτριον πολιτείαν
 οὐκ ἀμελῶς φυλάττουσιν. εἰσὶ γάρ τινες οἱ τοὺς ῥητοὺς 89
 νόμους σύμβολα νοητῶν πραγμάτων ὑπολαμβάνοντες τὰ μὲν
 ἄγαν ἠκρίβωσαν, τῶν δὲ ῥαθυμῶς ὠλιγώρησαν· οὓς μεμψαί-
 μην ἂν ἔγωγε τῆς εὐχερείας· ἔδει γὰρ ἀμφοτέρων ἐπιμελη-
 10 θῆναι, ζητήσεώς τε τῶν ἀφανῶν ἀκριβεστεράς καὶ ταμείας
 τῶν φανερῶν ἀνεπιλήπτου. νυνὶ δ' ὥσπερ ἐν ἐρημίᾳ καθ' 90
 ἑαυτοὺς μόνοι ζῶντες ἡ ἀσώματοι ψυχαὶ γεγονότες καὶ μήτε
 πόλιν μήτε κώμην μήτ' οἰκίαν μήτε συνόλως θιάσον ἀνθρώ-
 πων εἰδότες, τὰ δοκοῦντα τοῖς πολλοῖς ὑπερχύψαντες τὴν
 15 ἀλήθειαν γυμνὴν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς ἐρευνῶσιν· οὓς ὁ ἱερός
 λόγος διδάσκει χρηστῆς ὑπολήψεως πεφροντικένας καὶ μηδὲν
 τῶν ἐν τοῖς ἔθουσι λύειν, ἀ θεσπέσιοι καὶ μεῖζους ἄνδρες ἢ
 καθ' ἡμᾶς ὥρισαν. μὴ γὰρ ὅτι ἡ ἐβδόμη δυνάμεως μὲν 91
 τῆς περὶ τὸ ἀγένητον, ἀπραξίας δὲ τῆς περὶ τὸ γενητὸν
 20 διδαγμὰ ἐστὶ, τὰ ἐπ' αὐτῇ νομοθετηθέντα λύωμεν, ὡς πῦρ
 ἐναύειν ἢ γεωπονεῖν ἢ ἀχθοφορεῖν ἢ ἐγκαλεῖν ἢ δικάζειν
 ἢ παρακαταθήκας ἀπαιτεῖν ἢ δάνεια ἀναπράττειν ἢ τὰ ἄλλα
 ποιεῖν, ὅσα κὰν τοῖς μὴ ἐορτώδεσι καιροῖς ἐφεῖται· μηδ' 92
 ὅτι ἡ ἐορτὴ σύμβολον ψυχικῆς εὐφροσύνης ἐστὶ καὶ τῆς πρὸς
 25 θεὸν εὐχαριστίας, ἀποταξώμεθα ταῖς κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας
 πανηγύρεσι· μηδ' ὅτι τὸ περιτέμνεσθαι ἡδονῆς καὶ παθῶν
 πάντων ἔκτομήν καὶ δόξης ἀναίρεσιν ἀσεβοῦς ἐμφαίνει, καθ'
 ἣν ὑπέλαβεν ὁ νοῦς ἱκανὸς εἶναι γεννᾶν δι' ἑαυτοῦ, ἀνέλωμεν
 τὸν ἐπὶ τῇ περιτομῇ τεθέντα νόμον· ἐπεὶ καὶ τῆς περὶ τὸ
 30 ἱερὸν ἀγιστείας καὶ μυρίων ἄλλων ἀμελήσομεν, εἰ μόνοις
 προσέξομεν τοῖς δι' ὑπονοιῶν δηλουμένοις. ἀλλὰ χρὴ ταῦτα 93
 μὲν σώματι εἰοκέναι νομίζειν, ψυχῇ δὲ ἐκείνα· ὥσπερ οὖν

- σώματος, ἐπειδὴ | ψυχῆς ἐστὶν οἶκος, προνοητέον, οὕτω καὶ p. 451 M
 τῶν ῥητῶν νόμων ἐπιμελητέον· φυλαττομένων γὰρ τούτων
 ἀριδύλοτερον ἀκχεῖνα γνωρισθήσεται, ὧν εἰσιν οὗτοι σύμβολα,
 πρὸς τῷ καὶ τὰς ἀπὸ τῶν πολλῶν μέμψεις καὶ κατηγορίας
 94 ἀποδιδράσκειν. οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ Ἀβραάμ τῷ σοφῷ καὶ 5
 μεγάλα ἀγαθὰ καὶ μικρὰ προσεῖναι φησι, καὶ καλεῖ τὰ μὲν
 μεγάλα ὑπάρχοντα καὶ ὑπαρκτά, ἃ τῷ γνησίῳ κληρονομεῖν
 ἐφεῖται μόνῳ, τὰ δὲ μικρὰ δόματα, ὧν οἱ νόθοι καὶ ἐκ
 παλλακῶν ἀξιοῦνται (Gen. 25, 5. 6)· ἐκεῖνα μὲν οὖν ἔοικε
 95 τοῖς φύσει, ταῦτα δὲ τοῖς θέσει νομίμοις. (17.) ἄγαμαι καὶ 10
 τῆς παναρέτου Λείας, ἣτις ἐπὶ τῆς Ἀσῆρ γενέσεως, ὅς
 ἐστι τοῦ αἰσθητοῦ καὶ νόθου σύμβολον πλούτου, φησί· „μακα-
 ρία ἐγώ, ὅτι μακαριοῦσί με αἱ γυναῖκες“ (Gen. 30, 13)·
 στοχάζεται γὰρ ὑπολήψεως ἐπεικοῦς, δικαιοῦσα μὴ μόνον
 ὑπὸ ἀρρένων καὶ ἀνδρείων ὡς ἀληθῶς λόγων ἐπαινεῖσθαι, 15
 παρ’ οἷς ἡ ἀλώβητος φύσις καὶ τὸ ἀληθὲς ἀδέκαστον τετί-
 μηται, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῶν θηλυτέρων, οἱ τῶν φαινομένων
 πάντα τρόπον ἡττηνται μηδὲν ἕξω τούτων θεωρητὸν νοῆσαι
 96 δυνάμενοι. τελείας δὲ ψυχῆς ἐστὶ καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ
 δοκεῖν εἶναι μεταποιεῖσθαι, καὶ σπουδάζειν μὴ μόνον παρὰ 20
 τῇ ἀνδρωνίτιδι εὐδοκιμεῖν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῆς γυναικωνίτιδος
 97 ἐστίας ἐπαινεῖσθαι. διὸ καὶ Μωυσῆς τὴν τῶν ἱερῶν ἔργων
 κατασκευὴν οὐ μόνον ἀνδράσιν ἀλλὰ καὶ γυναῖξιν ἐπέτρεψε
 ποιεῖσθαι· τὰ τε γὰρ νήματα πάντα τῆς ὑακίνθου καὶ πορ-
 φύρας καὶ κηκίνου καὶ βύσσου καὶ τριχῶν αἰγείων ἐπιτελοῦσι 25
 (Exod. 35, 25. 26), καὶ τὸν ἑαυτῶν κόσμον ἀόκνως εἰσφέ-
 ρουσι, „σφραγίδας, ἐνώτια, δακτυλίους, περιδέξια, ἐμπλόκια“
 (Exod. 35, 22), πάνθ’ ὅσα χρυσὸν εἶχε τὴν ὕλην, τὸν σώ-
 98 ματος κόσμον ἀντικαταλλαττόμενοι τοῦ τῆς εὐσεβείας· προσ-
 φιλοτιμούμενοι μέντοι καὶ τὰ κάτοπτρα ἑαυτῶν συγκαθιεροῦσιν 30
 εἰς τὴν τοῦ λουτήρος κατασκευὴν (Exod. 38, 26), ἵν’ οἱ
 μέλλοντες ἱεουργεῖν ἀπονηπτόμενοι χεῖρας καὶ πόδας, τὰ

ἐγχειρήματα οἷς ἐφορμεῖ καὶ ἐνίδρυται ὁ νοῦς, ἐνοπτριζονται
 ἑαυτοὺς κατὰ μνήμην τῶν ἐσόπτρων, ἐξ ὧν ὁ λουτῆρ
 δεδμημιούρηται· οὕτω γὰρ οὐδὲν αἰσχος ἐν τῇ τῆς ψυχῆς
 εἶδει περιόψονται γινόμενον, ἥδη δὲ τὸ νηστείας καὶ καρτερίας

5 ἀνάθημα ἀναθήσουσιν ἱεροπρεπέστατον καὶ τελειώτατον ἀνα-
 θημάτων. ἀλλ' αὐταὶ μὲν ἀσταί τε καὶ ἀστεῖαι γυναῖκες 99

[αἰσθήσεις] ὡς ἀληθῶς, παρ' αἷς ἡ ἀρετὴ Λεῖα τετιμῆσθαι
 βούλεται, αἱ δὲ προσαναφλέγουσαι τὸ πῦρ ἐπὶ τὸν ἄθλιον
 νοῦν ἀπόλιδες· λέγεται γὰρ ὅτι καὶ „γυναῖκες ἔτι προσεξέ-

10 καυσαν πῦρ ἐπὶ Μωάβ“ (Num. 21, 30). ἀλλ' οὐχ ἐκάστη 100
 p. 452 M. | τῶν τοῦ ἄφρονος αἰσθήσεων ἐξαπτομένη πρὸς τῶν αἰσθη-

τῶν ἐμπύπρησι τὸν νοῦν, πολλὴν καὶ ἀπέρατον φλόγα ἐπείσ-
 χέουσα μετὰ ῥύμης ἀνηνύτου καὶ φορᾶς; ἄριστον οὖν
 ἐξευμενίζεσθαι τὸ γυναικῶν τάγμα ἐν ψυχῇ, τῶν αἰσθή-

15 σεων, καθάπερ καὶ τῶν ἀνδρῶν, τῶν κατὰ μέρος λογισμῶν·
 οὕτως γὰρ ἀμείνوني βίου διεξόδῳ χρησόμεθα παγκάλως.

(18.) διὰ τοῦτο καὶ ὁ αὐτομαθὴς Ἰσαὰκ εὐχεται τῷ σοφίας 101
 ἑραστῇ καὶ τὰ νοητὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ λαβεῖν ἀγαθὰ· φησὶ
 γάρ· „δῶῃ σοι ὁ θεὸς ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ καὶ

20 ἀπὸ τῆς πιότητος τῆς γῆς“ (Gen. 27, 28), ἵσον τῷ πρότερον
 μὲν συνεχῇ σοι τὸν νοητὸν καὶ οὐράνιον ὑετὸν ἄρδοι, μὴ
 λάβρως ὡς ἐπικλύσαι, ἀλλ' ἡρέμα καὶ πρᾶως καθάπερ
 δρόσον ὡς ὑνῆσαι· δεύτερον δὲ τὸν αἰσθητὸν καὶ γήινον
 πλοῦτον χαρίσαιο λιπαρὸν καὶ πόονα, τὴν ἐναντίαν πενίαν

25 ψυχῆς τε καὶ τῶν αὐτῆς μερῶν ἀφαιρᾶς. ἐὰν μέντοι καὶ 102
 τὸν ἀρχιερέα λόγον ἐξετάζης, εὐρήσεις συνωδὰ φρονούντα
 καὶ τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα αὐτῷ πεποικιλένην ἔκ τε νοητῶν
 καὶ αἰσθητῶν δυνάμεων· ἥς τὰ μὲν ἄλλα μακροτέρων ἢ
 κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν δεῖται λόγων καὶ ὑπερθετέον,

30 τὰ δὲ πρὸς τοῖς πέρασιν ἐξετάσωμεν, κεφαλῇ τε καὶ βάσσειν.
 οὐκ οὖν ἐπὶ μὲν τῆς κεφαλῆς ἐστὶ „πέταλον χρυσοῦν καθα- 103
 ρόν, ἔχον ἐκτύπωμα σφραγιῶς, ἀγίασμα κυρίῳ“ (Exod.

- 28, 32), ἐπὶ δὲ τοῖς ποσὶν ἐπὶ τοῦ τέλους τοῦ ὑποδύτου
 κώδωνες καὶ ἄνθινα (Exod. 28, 29. 30). ἀλλ' ἐκείνη μὲν
 ἡ σφραγὶς ἰδέα ἐστὶν ἰδεῶν, καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐτύπωσε τὸν
 κόσμον, ἀσώματος δῆπου καὶ νοητῆ, τὰ δ' ἄνθινα καὶ
 οἱ κώδωνες αἰσθητῶν ποιότητων σύμβολα, ὧν ὅρασις καὶ 5
 104 ἀκοή τὰ κριτήρια. ἄγαν δ' ἐξητασμένως ἐπιφέρει ὅτι
 „ἔσται ἀκουστή φωνὴ αὐτοῦ εἰσόντος εἰς τὰ ἅγια“ (Exod.
 28, 31), ἵνα πρὸς τὰ νοητὰ καὶ θεῖα καὶ ὄντως ἅγια εἰσιού-
 σης τῆς ψυχῆς καὶ αἱ αἰσθήσεις ὠφελοῦμεναι κατ' ἀρετὴν
 συνηχῶσι καὶ ὅλον τὸ σύστημα ἡμῶν, ὥσπερ ἐμμελῆς καὶ 10
 πολυάνθρωπος χορὸς, ἐκ διαφερόντων φθόγγων ἀνακεκρα-
 μένων ἐν μέλος ἐναρμόνιον συνᾶδῃ, τὰ μὲν ἐνδόσιμα τῶν
 νοημάτων ἐμπνεόντων — ἡγεμόνες γὰρ τοῦ χοροῦ τούτου
 τὰ νοητὰ —, τὰ δ' ἐπόμενα τῶν αἰσθητῶν συναναμελόν-
 105 των, ἃ τοῖς κατὰ μέρος χορευταῖς ἀπεικάζεται. συνόλως 15
 γάρ, ἥ φησιν ὁ νόμος, „τὰ δέοντα καὶ τὸν ἱματισμὸν καὶ
 τὴν ὁμιλίαν“ (Exod. 21, 10), τὰ τρία ταῦτα, ἀφαιρεῖσθαι
 τὴν ψυχὴν οὐκ ἔδει, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν βεβαίως προσ-
 νέμειν. τὰ μὲν οὖν δέοντα (τὰ) νοητὰ ἐστὶν ἀγαθὰ, ἃ δεῖ
 καὶ ἃ χρὴ γενέσθαι λόγῳ φύσεως, ὁ δὲ ἱματισμὸς τὰ περὶ 20
 τὸν φαινόμενον τοῦ βίου κόσμον, ἡ δ' ὁμιλία ἡ καθ'
 ἑκάστην τῶν εἰρημένων εἰδῶν συνέχεια καὶ μελέτη, ἵν'
 οἷα τὰ ἀφανῆ νοητὰ τοιαῦτα καὶ τὰ αἰσθητὰ φαίνηται.
 106 | (19.) Πέμπτη τοίνυν ἐστὶ ὁωρεὰ ἡ κατὰ ψιλὸν p. 453 M.
 μόνον τὸ εἶναι συνισταμένη· λέλεχται δὲ ἐπὶ ταῖς προτέραις, 25
 οὐχ ὡς εὐτελεστέρα ἐκείνων, ἀλλ' ὡς ὑπερχύπτουσα καὶ
 ὑπερβαλλουσα πάσας. τί γὰρ ἂν εἴη τοῦ πεφυκέναι καὶ
 ἀψευδῶς καὶ ἀπλάστως ἀγαθὸν εἶναι καὶ εὐλογίας ἐπάξιον
 107 τελεώτερον; „ἔσῃ“ γὰρ φησιν „εὐλογητός“ (Gen. 12, 2),
 οὐ μόνον εὐλογημένος· τὸ μὲν γὰρ ταῖς τῶν πολλῶν ὁδῶν 30
 τε καὶ φήμαις παραριθμεῖται, τὸ δὲ τιῇ πρὸς ἀλήθειαν
 108 εὐλογητῇ. ὥσπερ γὰρ τὸ ἐπαινέτον εἶναι τοῦ ἐπαινέσθαι

διαφέρει κατὰ τὸ κρεῖττον καὶ τὸ ψεκτὸν εἶναι τοῦ ψέγεσθαι κατὰ τὸ χεῖρον — τὰ μὲν γὰρ τῷ πεφυκέναι, τὰ δὲ τῇ νομίζεσθαι λέγεται μόνον, φύσις δὲ ἡ ἀψευδὴς δοκῆσεως ἐχυρώτερον —, οὕτως καὶ τοῦ εὐλογεῖσθαι πρὸς ἀνθρώπων, 5 ὅπερ ἦν εἰς εὐλογίαν ἄγεσθαι δοξαζόμενον, τὸ πεφυκέναι εὐλογίας ἄξιον, καὶ πάντες ἡσυχάζωσι, κρεῖττον, ὅπερ εὐλογητὸν ἐν τοῖς χρησιμοῖς ἄδεται.

- (20.) Ταῦτα μὲν τὰ ἀθλα τῷ γενησομένῳ δωρεῖται 109
σοφῷ· ὁ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπονέμει διὰ τὸν σοφόν, ἐξῆς
10 ἰδωμεν· „εὐλογήσω“ φησί „τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς
καταρωμένους σε καταράσσομαι“ (Gen. 12, 3). τὸ μὲν οὖν 110
ἐπὶ τιμῇ τοῦ σπουδαίου καὶ ταῦτα γίνεσθαι παντί τῳ δῆλον,
λέγεται δ' οὐ δι' ἐκεῖνο μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐν τοῖς
πράγμασιν εὐάρμοστον ἀκολουθίαν· τὴν γὰρ ἀγαθὸν καὶ ὁ
15 ἐπαινῶν ἐγκωμιαστὸς καὶ ὁ ψέγων ἔμπαλιν ψεκτός. ἔπαινον
δὲ καὶ ψόγον οὐχ οὕτως ἢ τῶν λεγόντων καὶ γραφόντων
πιστοῦται δυνάμεις, ὥς ἢ τῶν γινομένων ἀλήθεια· ὥστ'
οὔτε ἐπαινεῖν οὔτε ψέγειν ἄν δοκοῖεν, ὅσοι τι ψεῦδος ἐν
ἐκατέρῳ παραλαμβάνουσιν εἶδει. τοὺς κόλακας οὐχ ὀρᾷς, 111
20 οἷ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἀποκναίουσιν τῶν κολακευομένων
τὰ ὦτα θρύπτοντες, οὐκ ἐπινεύοντες ἐφ' ἐκάστῳ τῶν λεγο-
μένων αὐτὸ μόνον ἀλλὰ καὶ ῥήσεις μακρὰς συνείροντες καὶ
ῥαψφοδοῦντες καὶ εὐχόμενοι μὲν τῇ φωνῇ πολλάκις, αἰεὶ
δὲ τῇ διανοίᾳ καταρώμενοι; τί οὖν ἂν τις εὐφρονῶν εἴποι; 112
25 ἄρ' οὐχ ὥσπερ ἐχθροὺς μᾶλλον ἢ φίλους τοὺς λέγοντας
ὄντας καὶ ψέγειν μᾶλλον ἢ ἐπαινεῖν, καὶ δράματα ὅλα συν-
τιθέντες ἐγκωμίων ἐπάδωσι; τοιγαροῦν ὁ μάταιος Βαλαάμ 113
ὕμνους μὲν εἰς τὸν θεὸν ὑπερβάλλοντας ᾄδων, ἐν οἷς καὶ
τὸ „οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός“ (Num. 23, 19), ἁσμάτων
30 τὸ ἱεροπρεπέστατον, ἐγκώμια δ' εἰς τὸν ὁρῶντα, Ἰσραὴλ,
μυρία διεξερχόμενος ἀσεβῆς μὲν καὶ ἐπάρατος καὶ παρὰ
τῷ σοφῷ κέκριται νομοθέτῃ, καταρᾶσθαι δέ, οὐκ εὐλογεῖν,

- 114 νενόμισται. τοῖς γὰρ πολεμίοις φησὶν αὐτὸν ἐπὶ μισθοῦ
 συνταχθέντα μάντιν γενέσθαι κακὸν κακῶν, ἀρὰς | μὲν ἐν p. 454 M
 ψυχῇ θέμενον χαλεπωτάτας γενεῖ τῇ θεοφιλεῖ, εὐχὰς δὲ
 ἀναγκασθέντα διὰ στόματος καὶ γλώττης ὑπερφουεστάτας
 προφητεῦσαι· τὰ μὲν γὰρ λεγόμενα καλὰ ὄντα ὁ φιλάρετος 5
 ὑπὴλκει θεός, τὰ δ' ἐννοούμενα — φαυλότερα γὰρ ἦν —
 115 ἔτικτεν ἢ μισάρετος διάνοια. μαρτυρεῖ δὲ ὁ περὶ τούτων
 χρησμός· „οὐ γὰρ ἔδωκε“ φησὶν „ὁ θεὸς τῷ Βαλαάμ
 καταράσασθαί σοι, ἀλλ' ἔστρεψε τὰς καταράς εἰς εὐλογίαν“
 (Deut. 23, 5), καίτοι πάντων ὅσα εἶπε πολλῆς γεμόντων 10
 εὐφημίας. ἀλλ' ὁ τῶν ἐν ψυχῇ ταμιευομένων ἐπίσκοπος
 ἰδὼν, ὃ κατιδεῖν ἔξεστι μόνῳ, τὰ ἀθέατα γενέσει, τὴν κατα-
 δικάζουσιν ἀπὸ τούτων ψῆφον ἤνεγκε, μάρτυς ἀψευδέ-
 στατος ὁμοῦ καὶ κριτὴς ἀδέκαστος ὁ αὐτὸς ὢν· ἐπεὶ καὶ
 τοῦναντίον ἐπαινέτῳ βλασφημεῖν καὶ κατηγορεῖν δοκοῦντα 15
 116 τῇ φωνῇ κατὰ διάνοιαν εὐλογεῖν τε καὶ εὐφημεῖν. σωφρο-
 νιστῶν ὡς ἔοικε τοῦτό ἐστι τὸ ἔθος, παιδαγωγῶν, διδασκά-
 λων, γονέων, πρεσβυτέρων, ἀρχόντων, νόμων· ὀνειδίζοντες
 γὰρ, ἔστι δ' ὅπου καὶ κολάζοντες ἕκαστοι τούτων ἀμείνους
 τὰς ψυχὰς ἀπεργάζονται τῶν παιδευομένων. καὶ ἐχθρὸς 20
 μὲν οὐδεὶς οὐδενί, φίλοι δὲ πᾶσι πάντες· φίλων δὲ ἀνόθῳ
 καὶ ἀκιβδὴλῳ χρωμένων εὐνοίᾳ τοῦτ' ἐστὶν ἔργον ἐλευθε-
 117 ροστομεῖν ἄνευ τοῦ κακονοεῖν. μηδὲν οὖν μήτε τῶν εἰς
 εὐλογίας καὶ εὐχὰς μήτε τῶν εἰς βλασφημίας καὶ κατάρας
 ἐπὶ τὰς ἐν προφορᾷ διεξόδους ἀναφερέσθω μᾶλλον ἢ διὰ 25
 νοίαν, ἀφ' ἧς ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς ἐκάτερον εἶδος τῶν
 λεχθέντων δοκιμάζεται.
- 118 (12.) Ταῦτα μὲν δὴ πρῶτον διὰ τὸν ἀστεῖον ἑτέροις
 συντυγχάνειν φησὶν, ὅταν ἢ ψόγον ἢ ἔπαινον ἢ εὐχὰς ἢ
 κατάρας ἐθειλήσωσιν αὐτῷ τίθεσθαι· μέγιστον δ' ἐξῆς, ὅταν 30
 ἡσυχάζωσιν ἑκαῖνοι, τὸ μηδὲν μέρος φύσεως λογικῆς ἀμέτ-
 οχον εὐεργεσίας ἀπολείπεσθαι· λέγει γὰρ ὅτι „ἐνευλογηθῇ-

- σονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς“ (Gen. 12, 3). ἔστι 119
 δὲ τοῦτο δογματικώτατον· ἐὰν γὰρ ὁ νοῦς ἄνοσος καὶ ἀπή-
 μων διατελῇ, ταῖς περὶ αὐτὸν ἀπάσαις φυλαῖς τε καὶ δυνά-
 μεσιν ὑγιαίνουσais χρῆται, ταῖς τε καθ’ ὅραςιν καὶ ἀκοὴν
 5 καὶ ὄσαι αἰσθητικαὶ καὶ πάλιν ταῖς κατὰ τὰς ἡδονάς τε καὶ
 ἐπιθυμίας καὶ ὄσαι ἀντὶ παθῶν εἰς εὐπάθειαν μεταχαράττον-
 ται. ἤδη μέντοι καὶ οἶκος καὶ πόλις καὶ χώρα καὶ ἔθνη 120
 καὶ κλίματα γῆς ἐνὸς ἀνδρὸς καλοκαγαθίας προμηθευμένου
 μεγάλῃς ἀπήλαυσαν εὐδαιμονίας, καὶ μάλιστα ὅτε μετὰ γνώ-
 10 μης ἀγαθῆς ὁ θεὸς καὶ δύναιεν ἔδωκεν ἀνανταγώνιστον, ὡς
 μουσικῇ καὶ παντὶ τεχνίτῃ τὰ κατὰ μουσικὴν καὶ πᾶσαν
 τέχνην ὄργανα ἢ ἐύλων ὕλην πυρί. τῷ γὰρ ὄντι ἔρεισμα 121
 τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ὁ δίκαιος, καὶ ὄσα μὲν
 p. 455 M. αὐτὸς ἔχει, προσφέρων εἰς μέσον ἐπ’ ὠφελείᾳ τῶν | χρη-
 15 σιμένων ἀφθονὰ δίδωσιν, ὄσα δ’ ἂν μὴ εὐρίσκη παρ’
 ἑαυτοῦ, τὸν μόνον ἀμπλουτον αἰτεῖται θεόν· ὁ δὲ τὸν οὐρά-
 νιον ἀνοίξας θησαυρὸν ὑμβρεῖ καὶ ἐπινίφει τὰ ἀγαθὰ ἀθρόα,
 ὡς τῶν περιγείων ἀπάντων τὰς δεξαμενάς πλημμυρούσας
 ἀναχυθῆναι. ταῦτα δὲ τὸν ἱκέτην ἑαυτοῦ λόγον οὐκ ἀπο- 122
 20 στραφεῖς εἶωθε δωρεῖσθαι· λέγεται γὰρ ἐτέρωθι Μωυσέως
 ἱκετεύσαντος· „Ἰλεις αὐτοῖς εἰμι κατὰ τὸ ῥῆμά σου“
 (Num. 14, 20)· τοῦτο δέ, ὡς ἔοικεν, ἰσοδυναμεῖ τῷ „ἐνευ-
 λογηθῆσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς.“ οὐ χάριν
 καὶ ὁ σοφὸς Ἀβραάμ πεπειραμένος τῆς ἐν ἅπασιν τοῦ θεοῦ
 25 χρηστότητος πεπίστευκεν ὅτι, κἂν πάντα τὰ ἄλλα ἀφανισθῇ,
 μικρὸν δέ τι λείψανον ἀρετῆς ὥσπερ ἐμπύρευμα διασώ-
 ζεται, διὰ τὸ βραχὺ τοῦτο κακεῖνα οἰκτεῖρει, ὡς πεπτωκότα
 ἐγείρειν καὶ τεθνηκότα ζωपुरεῖν (Gen. 18, 24 sqq.). σπιν- 123
 30 θῆρ γὰρ καὶ ὁ βραχύτατος ἐντυφόμενος, ὅταν καταπνευσθεῖς
 ζωपुरηθῇ, μεγάλην ἐξάπτει πυράν· καὶ τὸ βραχύτατον οὖν
 ἀρετῆς, ὅταν ἐλπίσι χρησταῖς ὑποθαλπόμενον ἀναλάμψῃ, καὶ
 τὰ τέως μεμυκὸτα καὶ τυφλὰ ἐξωμμάτωσε καὶ τὰ ἀφαν-

- θέντα ἀναβλαστειν ἐποίησε καὶ ὅσα ὑπὸ ἀγωνίας ἐστείρωτο
εἰς εὐφορίαν εὐτοχίας περιήγαγεν. οὕτω τὸ σπάνιον ἀγαθὸν
ἐπιφορσύνῃ θεοῦ πολὺ γίνεται χεόμενον, ἐξομοιοῦν τὰ ἄλλα
124 ἑαυτῷ. (22.) εὐχόμεθα οὖν τὸν ὡς ἐν οἰκίᾳ στῦλον νοῦν
μὲν ἐν ψυχῇ, ἄνθρωπον δὲ ἐν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων 5
τὸν δίκαιον διαμένειν εἰς τὴν τῶν νόσων ἄχρῃ· τούτου γὰρ
ὑγιαίνοντος τὰς εἰς παντελῇ σωτηρίαν οὐκ ἀπογνωστέον
ἐλπιδας. διότι οἶμαι ὁ σωτὴρ θεὸς τὸ παναχέστατον φάρ-
μακον, τὴν ἴλεω δύναιμι, τῷ ἰκέτῃ καὶ θεραπευτῇ προτείνας
ἑαυτοῦ χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν καμνόντων σωτηρίαν ἐπι- 10
τρέπει, καταπλάττοντι τῶν ψυχῆς τραυμάτων, ὅπερ ἀφρο-
σύνη καὶ ἀδικία καὶ ὁ ἄλλος τῶν κακιῶν ὅμιλος ἀκονηθεὶς
125 διεΐλεν. ἐναργέστατον δὲ παράδειγμα Νῶε ὁ δίκαιος, ὃς
τῷ μεγάλῳ κατακλυσμῷ τῶν τοσούτων μερῶν τῆς ψυχῆς
ἐγκαταποθέντων ἐρρωμένως ἐπικυματίζων καὶ ἐπινυχόμενος 15
ὑπεράνω μὲν ἔσται τῶν δεινῶν ἀπάντων, διασωθὴς δὲ
μεγάλας καὶ καλὰς ἀφ' αὐτοῦ ρίζας ἐβάλετο, ἐξ ὧν οἶα
φυτὸν τὸ σοφίας ἀνεβλάστησε γένος· ὅπερ ἡμεροτοκῆσαν
τοὺς τοῦ ὀρῶντος. Ἰσραὴλ, τριττοὺς ἤνεγκε καρπούς, αἰῶνος
126 μέτρα, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ· καὶ γὰρ ἔστι 20
καὶ ἔσται καὶ γέγονεν ἐν τῷ παντὶ ἀρετῇ, ἣν ἀκαίριαι μὲν
ἴσως ἀνθρώπων ἐπισκιάζουσιν, ὁ δὲ ὁπαδὸς θεοῦ καιρὸς
ἀποκαλύπτει πάλιν, ἐν ᾧ καὶ ἡ φρόνησις ἀρρενογονεῖ
Σάρρα, οὐ κατὰ τὰς χρονικὰς τοῦ ἔτους ὥρας, ἀλλὰ κατὰ
τὰς ἀχρόνους ἀκμὰς καὶ εὐκαιρίας ἐπανθοῦσα· λέγεται γάρ· 25
| „ἐπαναστρέφων ἦξω πρὸς σὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς
ὥρας, καὶ ἔξει υἱὸν Σάρρα ἡ γυνὴ σου“ (Gen. 18, 10).
127 (23.) Περὶ μὲν οὖν τῶν ὠρεῶν, αἷς καὶ τοῖς γεννησο-
μένοις τελείοις καὶ δι' αὐτοὺς ὁ θεὸς ἐτέροις εἴωθε χαρί-
ζεσθαι, δεδῆλωται. λέγεται δὲ ἐξῆς ὅτι „ἐπορεύθη Ἀβραάμ 30
128 καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος“ (Gen. 12, 4). τοῦτο δὲ
ἐστὶ τὸ παρὰ τοῖς ἄριστα φιλοσοφῆσασιν ἀδόκμενον τέλος,

- τὸ ἀκολουθῶν τῇ φύσει ζῆν· γίνεται δέ, ὅταν ὁ νοῦς εἰς τὴν ἀρετῆς ἀτραπὸν ἐλθὼν κατ' ἔχνος ὀρθοῦ λόγου βαίνη καὶ ἐπηται θεῷ, τῶν προστάξεων αὐτοῦ διαμενημένος καὶ πᾶσας αἰεὶ καὶ πανταχοῦ ἔργοις τε καὶ λόγοις βεβαιούμενος.
- 5 „ἐπορεύθη γάρ, καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος“· τοῦτο δέ 129 ἐστὶ τοιοῦτον· ὡς λαλεῖ ὁ θεὸς — λαλεῖ δὲ παγκάλως καὶ ἐπαινετῶς —, οὕτως ὁ σπουδαῖος ἕκαστα δρᾷ τὴν ἀτραπὸν εὐθύνων ἀμέμπτως τοῦ βίου, ὥστε τὰ ἔργα τοῦ σοφοῦ λόγων ἀδιαφορεῖν θεῶν. ἐτέρωθι γοῦν φησιν ὅτι ἐποίησεν Ἀβραάμ 130
- 10 „πάντα τὸν νόμον μου“ (Gen. 26, 5)· νόμος δὲ οὐδὲν ἄρα ἢ λόγος θεῖος προστάτων ἃ δεῖ καὶ ἀπαγορεύων ἃ μὴ χρή, ὡς μαρτυρεῖ φάσκων ὅτι „ἐδέξατο ἀπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ νόμον“ (Deut. 33, 3. 4). εἰ τοίνυν λόγος μὲν ἐστὶ θεῖος ὁ νόμος, ποιεῖ δ' ὁ ἀσθεὶς τὸν νόμον, ποιεῖ πάντως
- 15 καὶ τὸν λόγον· ὥσθ', ὅπερ ἔφην, τοὺς τοῦ θεοῦ λόγους πράξεις εἶναι τοῦ σοφοῦ. τέλος οὖν ἐστὶ κατὰ τὸν ἱερῶ- 131
τατον Μωυσῆν τὸ ἔπεσθαι θεῷ, ὡς καὶ ἐν ἑτέροις φησὶν· „ὁπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ σου πορεύσῃ“ (Deut. 13, 4), (οὐ) κινήσει χρώμενον τῇ διὰ σκελῶν — ἀνθρώπου μὲν γὰρ
- 20 ὄχημα γῆ, θεοῦ δὲ εἰ καὶ σύμπας ὁ κόσμος, οὐκ οἶδα —, ἀλλ' ἔοικεν ἀλληγορεῖν τὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ θεῖα δόγματα παριστάς ἀκολουθίαν, ὣν ἡ ἀναφορὰ πρὸς τὴν τοῦ πάντων αἰτίου γίνεται τιμὴν. (24.) ἐπιτείνων δὲ τὸν ἀκάθεκτον 132
πόθον τοῦ καλοῦ παραινεῖ καὶ κολλᾶσθαι αὐτῷ· „κύριον“
- 25 γάρ φησι „τὸν θεόν σου φοβηθήσῃ καὶ αὐτῷ λατρεύσεις καὶ πρὸς αὐτὸν κολληθήσῃ“ (Deut. 10, 20). τίς οὖν ἡ κόλλα; τίς; εὐσέβεια δήπου καὶ πίστις· ἀρμόζουσι γὰρ καὶ ἐνοῦσιν αἱ ἀρεταὶ ἀφθάρτῳ φύσει διάνοιαν· καὶ γὰρ Ἀβραάμ πιστεύσας „ἐγγίξειν θεῷ“ (Gen. 18, 23) λέγεται. ἐὰν μὲν- 133
- 30 τοι πορευόμενος μήτε κάμῃ, ὡς ὑπενδοὺς ὀκλάσαι, μήτε ῥαθυμῆσῃ, ὡς παρ' ἐκάτερα ἐκτραπόμενος πλανᾶσθαι τῆς μέσης καὶ εὐθυτενοῦς διαμαρτῶν ὁδοῦ, μιμησάμενος δὲ τοὺς

- ἀγαθοὺς ὁρομεῖς τὸ στάδιον ἀπταιστώως ἀνύσῃ τοῦ βίου,
στεφάνων καὶ ἄθλων ἐπαζίων τεύζεται πρὸς τὸ τέλος ἐλθών.
- 134 ἢ οὐ τοῦτ' εἰσὶν οἱ στέφανοι καὶ τὰ ἄθλα, μὴ ἀτυχῆσαι
τοῦ | τέλους τῶν πονηθέντων, ἀλλ' ἐφικέσθαι τῶν δυσ- p. 451
εφίκτων φρονήσεως περάτων; τί οὖν τοῦ φρονεῖν ὀρθῶς ἐστι 5
τέλος; ἀφροσύνην ἑαυτοῦ καὶ παντὸς τοῦ γεννητοῦ καταψη-
φίσασθαι· τὸ γὰρ μὴδὲν οἶσθαι εἰδέναι πέρας ἐπιστήμης,
- 135 ἐνὸς ὄντος μόνου σοφοῦ τοῦ καὶ μόνου θεοῦ. διὸ καὶ
παγκάλως Μωυσῆς καὶ πατέρα τῶν ὄλων καὶ ἐπίσκοπον
τῶν γενομένων αὐτὸν εἰσήγαγεν εἰπών· „εἶδεν ὁ θεὸς τὰ 10
πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν“ (Gen. 1,31).
οὐδενὶ γὰρ ἐξῆν τὰ συσταθέντα κατιδεῖν ἄκρως ὅτι μὴ τῷ
- 136 πεποιτηκότι. πάριτε νῦν οἱ τύφου καὶ ἀπαιδευσίας καὶ
πολλῆς ἀλαζονείας γέμοντες, οἱ δοκησίσοφοι καὶ μὴ μόνον
ὅς ἐστιν ἕκαστον εἰδέναι σαφῶς ἐπιφάσκοντες, ἀλλὰ καὶ τὰς 15
αἰτίας προσασποδιδόναι διὰ θρασύτητα τολμῶντες, ὥσπερ ἡ
τῇ τοῦ κόσμου γενέσει παρατυχόντες καὶ ὥς ἕκαστα καὶ
ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο κατιδόντες ἡ σύμβουλοι περὶ τῶν κατα-
- 137 σκευαζομένων τῷ δημιουργῷ γενόμενοι. εἶτα τῶν ἄλλων
ἅπας ἀπάντων μεθήμενοι γνωρίσατε ἑαυτοὺς καὶ οἵτινές ἐστε 20
σαφῶς εἶπατε, κατὰ τὸ σῶμα, κατὰ τὴν ψυχὴν, κατὰ τὴν
αἰσθησιν, κατὰ τὸν λόγον, καθ' ἓν τι καὶ τὸ βραχύτατον
τῶν εἰδῶν. τί ἐστιν θρασις ἀποφήνασθε καὶ πῶς ὁρᾶτε,
τί ἀκοή καὶ πῶς ἀκούετε, τί γεῦσις, τί ἀφή, τί ὁσφρησις
καὶ πῶς καθ' ἑκάστην ἐνεργεῖτε ἢ τίνες εἰσὶν αἱ τούτων 25
- 138 πηγαί, ἀφ' ὧν καὶ τὸ εἶναι ταῦτα συμβέβηκε. μὴ γάρ μοι
περὶ σελήνης καὶ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων ὅσα κατ' οὐρανὸν
καὶ κόσμον οὕτως μακρὰν διωκισμένων καὶ τὰς φύσεις δια-
φερόντων ἀερομυθεῖτε, ὡς κενοὶ φρενῶν, πρὶν ἑαυτοὺς ἐρεу-
νῆσαι καὶ γινῶναι. τηρικαῦτα γὰρ ἴσως καὶ περὶ ἐτέρων 30
διεξιούσι πιστευτέον· πρὶν δὲ οἵτινές ἐστε αὐτοὶ παραστήσαι,
μὴ νομίζετε χριταὶ τῶν ἄλλων ἢ μάρτυρες ἀψευδέστατοι

- ποτε γενήσεσθαι. (25.) τούτων δὴ τοῦτον ἐχόντων τὸν 139
τρόπον τελειωθείς ὁ νοῦς ἀποδώσει τὸ τέλος τῇ τελεσφόρῳ
θεῷ κατὰ τὸ ἱερώτατον γράμμα· νόμος γάρ ἐστι τὸ τέλος
εἶναι κυρίου (Num. 31, 28 sqq.). πότε οὖν ἀποδίδωσιν;
5 ὅταν „ἐπὶ τὸν τόπον ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ
τρίτῃ“ παραγένηται (Gen. 22, 3), παρελθὼν τὰς πλείους
μοίρας τῶν χρονικῶν διαστημάτων καὶ ἤδη πρὸς τὴν ἄχρο-
νον μεταβαίνων φύσιν· τότε γὰρ καὶ τὸν ἀγαπητὸν υἱὸν 140
ἱερουργήσει, οὐχὶ ἄνθρωπον — οὐ γὰρ τεκνοκτόνος ὁ σοφός
10 —, ἀλλὰ τὸ τῆς ἀρετώσης ψυχῆς γέννημα ἄρρεν, τὸν ἐπαν-
θήσαντα καρπὸν αὐτῇ, ὃν πῶς ἔνεγκεν οὐκ ἔγνω, βλάστημα
θεῖον, οὗ φανέντος ἡ δόξασα κυοφορῆσαι τὴν ἄγνοιαν τοῦ
συμβάντος ἀγαθοῦ διηγεῖται φάσκουσα· „τίς ἀναγγελεῖ
Ἀβραάμ“ ὡς ἀπιστοῦντι δῆπου περὶ τὴν τοῦ αὐτοματοῦς
15 γένους ἀνατολὴν, ὅτι „θηλάζει παιδίον Σάρρα“ (Gen. 21, 7),
οὐχὶ πρὸς Σάρρας θηλάζεται; τὸ γὰρ αὐτοδιδάκτον τρέφεται
p. 458 M. μὲν ὑπ’ οὐδενός, | τροφὴ δ’ ἐστὶν ἄλλων, ἅτε ἱκανὸν
διδάσκειν καὶ μανθάνειν οὐ δεόμενον. „ἔτεκον γὰρ υἱόν“, 141
οὐχ ὡς γυναῖκες Αἰγύπτιαι κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἀκμήν
20 (Exod. 1, 19), ἀλλ’ ὡς αἱ Ἑβραῖαι ψυχαί, „ἐν τῷ γήρα-
 μου“ (Gen. 21, 7), ὅτε τὰ μὲν ὄσα αἰσθητὰ καὶ θνητὰ
μεμάρανται, τὰ δὲ νοητὰ καὶ ἀθάνατα ἀνήβηκεν, ἃ γέρω-
καὶ τιμῆς ἐστὶν ἐπάξια. καὶ ἔτεκον μαιευτικῆς τέχνης οὐ 142
προσδεηθεῖσα· τίκτομεν γὰρ καὶ πρὶν εἰσελθεῖν τινὰς ἐπι-
25 νοίας καὶ ἐπιστήμας ἀνθρώπων πρὸς ἡμᾶς ἄνευ τῶν ἐξ
ἔθους συνεργούντων, σπεύροντος καὶ γεννῶντος θεοῦ τὰ
ἀστείᾳ γεννήματα, ἃ τῷ δόντι προσηκόντως κατὰ τὸν ἐπ’
εὐχαριστίᾳ θεθέντα νόμον ἀποδίδονται· „τὰ γὰρ δῶρά μου,
δόματά μου, καρπώματά μου“ φησὶ „διατηρήσατε προσφέ-
30 ρειν ἐμοί“ (Num. 28, 2). (26.) τοῦτ’ ἐστὶ τὸ τέλος τῆς 143
ὁδοῦ τῶν ἐπομένων λόγους καὶ προσταξέσι νομίμοις καὶ
ταύτῃ βαδίζόντων, ἧ ἂν ὁ θεὸς ἀφηγῇται· ὁ δὲ ὑπερδούς

- ὕπὸ τοῦ πεινῶντος ἡδονῆς καὶ λείχνου παθῶν, ὄνομα
 Ἀμαλῆκ — ἐρμηνεύεται γὰρ λαὸς ἐκλείχων —, ἐκτετμή-
 144 σεται. μηνύουσι δὲ οἱ χρησμοὶ ὅτι λοχῶν ὁ τρόπος οὗτος,
 ἐπειδὴν τὸ ἐρρωμενέστερον τῆς ψυχικῆς δυνάμεως κατιδῇ
 περαιωθέν, ὑπανιστάμενος τῆς ἐνέδρας τὸ κεκμηκὸς μέρος 5
 ὡς „οὐραγίαν κόπτει“ (Deut. 25, 17. 18). κάματος δ' ὁ
 μὲν ἐστὶν εὐένδοτος ἀσθένεια λογισμοῦ μὴ δυναμένου τοὺς
 ὑπὲρ ἀρετῆς ἀχθοφορῆσαι πόνους, ἐν ἐσχατιαῖς οὗτος
 εὕρισκόμενος εὐαλωτότατος, ὁ δὲ ἐστὶν ὑπομονὴ τῶν καλῶν,
 τὰ μὲν καλὰ ἀθρόα ἐρρωμένως ἀναδεχομένους, μηδὲν δὲ 10
 τῶν φαύλων, καὶ εἰ κουφότατον εἶη, βαστάσαι δικαίων,
 145 ἀλλ' ὡς βαρύτατον ἄχθος ἀπορρίπτων. διὸ καὶ τὴν ἀρετὴν
 ὁ νόμος εὐθυβόλῃ προσεῖπεν ὀνόματι Λεῖαν, ἥτις ἐρμηνευ-
 θεῖσα λέγεται κοπιῶσα· τὸν γὰρ τῶν φαύλων βίον ἐπαχθῆ
 καὶ βαρὺν ὄντα φύσει κοπῶδη προσηκόντως αὕτη νενόμικε 15
 καὶ οὐδὲ προσιδεῖν ἀξιοῖ, τὰς ὄψεις πρὸς μόνον τὸ καλὸν
 146 ἀποκλίνουσα. σπουδαζέτω δ' ὁ νοῦς μὴ μόνον ἀνενδύτως
 καὶ εὐτόνως ἔπεσθαι θεῷ, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐθειαν ἀτραπὸν
 ἰέναι πρὸς μηδέτερα νεύων, μήτε τὰ δεξιὰ μήτε τὰ εὐώ-
 νυμα, οἷς ὁ γῆινος Ἐδῶμ ἐμπεφώλευκε, τοτὲ μὲν ὑπερ- 20
 βολαῖς καὶ περιουσίαις, τοτὲ δὲ ἐλλείψεσι καὶ ἐνδείαις
 χρώμενος. ἄμεινον γὰρ ὁδῷ τῇ μέσῃ βαδίζειν ἐστὶ τῇ
 πρὸς ἀλήθειαν βασιλικῇ (Num. 20, 17), ἣν ὁ μέγας καὶ
 μόνος βασιλεὺς θεὸς ταῖς φιλαρέτοις ψυχαῖς ἡὔρυνεν ἐνδιαί-
 147 τημα κάλλιστον. διὸ καὶ τινες τῶν τὴν ἡμέραν καὶ κοινω- 25
 νικὴν μετιόντων φιλοσοφίαν μεσότητος τὰς ἀρετάς εἶπον
 εἶναι, ἐν μεθορίῳ στήσαντες αὐτάς, ἐπειδὴ τό τε ὑπέραυχον
 ἀλαζονείας γέμον πολλῆς | κακὸν καὶ τὸ ταπεινοῦ καὶ ἀφα- p. 459
 νοῦς μεταποιεῖσθαι σχήματος εὐεπίβατον, τὸ δὲ μεταξὺ
 ἀμφοῖν κεκραμένον ἐπεικῶς ὠφέλιμον. 30
 148 (27.) Τὸ δὲ „ᾤχετο μετ' αὐτοῦ Λῶτ“ (Gen. 12, 4)
 τίνα ἔχει λόγον σκεπτέον. ἔστι μὲν οὖν Λῶτ ἐρμηνευθεὶς

ἀπόκλισις· κλίνεται δὲ ὁ νοῦς τοτὲ μὲν τἀγαθόν, τοτὲ δ' αὖ τὸ κακὸν ἀποστρεφόμενος. ἄμφω δὲ ταῦτα πολλάκις περὶ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν θεωρεῖται· εἰσὶ γάρ τινες ἐνδοιασται καὶ ἐπαμφοτερισταί, πρὸς ἑκάτερον τοῖχον ὥσπερ

5 σκάφος ὑπ' ἐναντίων πνευμάτων διαφερόμενον ἀποκλίνοντες ἢ καθάπερ ἐπὶ πλάστιγγος ἀντιρρέποντες, ἐφ' ἑνὸς στηριχθῆναι βεβαίως ἀδυνατοῦντες, ὧν οὐδὲ τὴν ἐπὶ τὰ ἀμείνω τροπὴν ἐπαινέτεον· φορᾷ γάρ, ἀλλ' οὐ γνώμη γίνεται. τούτων καὶ ὁ Λῳτ ἐστι θιασώτης, ὃν φησιν 149

10 οἷχεσθαι μετὰ τοῦ σοφίας ἑραστοῦ. καλὸν δ' ἦν ἀρξάμενον ἐκείνῳ παρακολουθεῖν ἀπομαθεῖν ἀμαθίαν καὶ μηκέτι παλινδρομῆσαι πρὸς αὐτήν. ἀλλὰ γὰρ οὐχ ἕνεκα τοῦ μιμησάμενον τὸν ἀμείνω βελτιωθῆναι συνέρχεται, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κακείνῳ παρασχεῖν ἀντισπάσματα καὶ μεθολκάς

15 καὶ κατὰ τὴν ἔνθεν ὀλισθήσους. τεκμήριον δέ· ὁ μὲν ἐπὶ 150 τὴν ἀρχαίαν ὑποτροπιάσας νόσον οἰχῆσεται ληφθεὶς αἰχμαλώτος ὑπὸ τῶν ἐν ψυχῇ πολεμίων, ὁ δὲ τὰς ἐξ ἐνέδρας ἐπιβουλὰς αὐτοῦ φυλαξάμενος πάσῃ μηχανῇ διοικισθῆσεται. τὸν δὲ διοικισμὸν αὐθις μὲν, οὐπω δὲ ποιή-

20 σεται. νῦν μὲν γὰρ τὰ θεωρήματα αὐτῷ ὥς ἂν ἄρτι ἀρχομένῳ τῆς θείας θεωρίας πλαδᾷ καὶ σαλεύει· ἔταν δ' ἤδη παγέντα κραταιότερον ἰδρυθῇ, δυνήσεται τὸ δελεάζον καὶ κολακεῦον ὥς ἐχθρὸν ἀκατάλλακτον καὶ δυσθήρατον φύσει διαζεῦξαι. τοῦτο γὰρ ἔσθ' ὃ δυσσπότριπτον ὃν παρέ-

25 πεται ψυχῇ κωλύον αὐτὴν πρὸς ἀρετὴν ὠκυδρομεῖν· τοῦθ', ἦνίκα καὶ τὴν Αἴγυπτον ἀπελείπομεν, τὴν σωματικὴν χώραν ἅπασαν, ἀπομαθεῖν τὰ πάθη σπουδάσαντες κατὰ τὰς τοῦ προφήτου λόγου, Μωυσέως, ὀφηγῆσεις, ἡκολούθησεν ἡμῖν, ἐλλαμβανόμενον τῆς περὶ τὴν ἔξοδον σπουδῆς

30 καὶ τῷ τάχει τῆς ἀπολείψεως ὑπὸ φθόνου βραδυτῆτας ἐμποιοῦν· λέγεται γὰρ ὅτι „καὶ ἐπίμικτος πολὺς συνανέβη 152 αὐτοῖς, καὶ πρόβατα καὶ βόες καὶ κτήνη πολλὰ σφόδρα“

- (Exod. 12, 38), ὁ δὲ ἐπίμικτος οὗτος ἦν τὰ κτηνώδη καὶ
 ἄλογα τῆς ψυχῆς, εἰ δεῖ τάληθές εἰπεῖν, δόγματα.
 (28.) παγκάλως δὲ καὶ εὐθυβόλως τὴν τοῦ φαύλου ψυχὴν
 ἐπίμικτον καλεῖ· συνηρημένη γὰρ καὶ συμπεφορημένη καὶ
 μιγὰς ὄντως ἐκ πλειόνων καὶ μαχομένων δοξῶν, μία μὲν 5
 153 οὕσα ἀριθμῷ, μυριάς δὲ τῷ πολυτρόπῳ. διὸ καὶ τῷ ἐπί-
 μικτος πρόσκειται πολὺς· ὁ μὲν γὰρ πρὸς ἓν μόνον
 ἀφορῶν ἀπλοῦς καὶ | ἀμιγῆς καὶ λεῖος ὄντως, ὁ δὲ πολλὰ p.460 M.
 τέλη τοῦ βίου προτιθέμενος πολλὰ καὶ μιγὰς καὶ δασὺς
 ἀληθείας. οὗ χάριν οἱ χρησιμοὶ τὸν μὲν ἀσκητὴν τῶν 10
 καλῶν Ἰακώβ λεῖον, τὸν δὲ τῶν αἰσχίστων Ἡσαῦ δασὺν
 154 εἰσάγουσι (Gen. 27, 11). διὰ τὸν ἐπίμικτον καὶ δασὺν
 τοῦτον ὄχλον ἐκ μιγᾶδων καὶ συγκλύδων συμπεφορμένον
 δοξῶν ὠκυδρομῆσαι δυνάμενος ὁ νοῦς, ὅτε τὴν σωματικὴν
 χώραν ἀπεδίδρασκεν Αἴγυπτον, καὶ τρισὶν ἡμέραις (Gen. 15
 22, 3) διαδέεσθαι τὸν ἀρετῆς κλῆρον φωτὶ τρισσῶ,
 μνήμῃ τῶν παρελθλυθότων καὶ ἐναργείᾳ τῶν παρόντων
 καὶ τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι, τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀριθμὸν,
 μῆκος τοσούτου χρόνου, τρίβεται τὴν ἐν κύκλῳ περιάγων
 καὶ ἀλώμενος ἕνεκα τοῦ πολυτρόπου, τὴν ἐπ' εὐθείας 20
 155 ἀνυσιμωτάτην οὕσαν θέον. οὗτός ἐστιν ὁ μὴ μόνον ὀλίγοις
 εἶδεσιν ἐπιθυμίας χαίρων, ἀλλὰ μηδὲν τὸ παράπαν ἀπο-
 λιπεῖν δικαίων, ἵνα ὅλον δι' ὅλων τὸ γένος, ᾧ πᾶν εἶδος
 ἐμφέρεται, μετέρχεται· λέγεται γὰρ ὅτι „ὁ ἐπίμικτος ὁ ἐν
 αὐτοῖς ἐπεθύμησεν ἐπιθυμίαν“ αὐτοῦ τοῦ γένους, οὐχ ἑνός 25
 τινος τῶν εἰδῶν, „καὶ καθίσαντες ἔκλαιον“ (Num. 11, 4).
 συνήσι γὰρ ὀλιγοδρανοῦσα ἢ διάνοια καί, ὁπότε μὴ δύνα-
 ται τυχεῖν ὧν ὀρέγεται, θακρύνει καὶ στενάζει· καίτοι
 ὥφευκε χαίρειν παθῶν καὶ νοσημάτων ἀτυχοῦσα καὶ μεγά-
 λην εὐπραγίαν νομίζειν τὴν ἔνδειαν καὶ ἀπουσίαν αὐτῶν. 30
 156 ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς χορευταῖς ἀρετῆς σφαδάζειν καὶ
 θακρύνειν ἔθος, ἥ τὰς τῶν ἀφρόνων ὀδυρομένοις συμφορὰς

διὰ τὸ φύσει κοινωνικὸν καὶ φιάνθρωπον ἢ διὰ περι-
 χάρειαν. γίνεται δὲ αὕτη, ὅταν ἀθρόα ἀγαθὰ μηδὲ
 προσδοκῇεντα ποτὲ αἰφνίδιον ὁμβρήσαντα πλημμυρῇ· ἀφ'
 οὗ καὶ τὸ ποιητικὸν εἰρῇσθαί μοι δοκεῖ „δακρυόεν γε-
 5 λάσασα“· προσπεσοῦσα γὰρ ἐκ τοῦ ἀνελπίστου ἢ εὐπα- 157
 θειῶν ἀρίστη χαρὰ ψυχῇ μείζονα αὐτὴν ἢ πρότερον ἦν
 ἐποίησεν, ὥς διὰ τὸν ὄγκον μηκέτι χωρεῖν τὸ σῶμα, θλι-
 βόμενον δὲ καὶ πιεζόμενον ἀποστάζειν λιβάδας, αἷς καλεῖν
 ἔθος δάκρυα, περὶ ὧν ἐν ὕμνοις εἴρηται· „ψωμιεῖς ἡμᾶς
 10 ἄρτον δακρύων“ (Psalm. 79, 6) καὶ „ἐγένετο τὰ δάκρυά
 μοι ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός“ (Psalm. 41, 4). τροφὴ γὰρ
 ἐστὶ διανοίας τὰ τοῦ ἔνδιαθέτου καὶ σπουδαίου γέλωτος
 ἐμφανῇ δάκρυα, ἐπειδὴν ὁ θεῖος ἐντακεῖς ἕμερος τὸν τοῦ
 γεννητοῦ θρηῆνον ἄσμα εἰς τὸν ἀγέννητον ὕμνου ποιήσῃ.
 15 (29.) ἔνιοι μὲν οὖν τὸν μιγάδα καὶ δασύν τοῦτον ἀπορ- 158
 p.461 M. ρίπτουσι καὶ διατειγίζουσιν ἀφ' ἑαυτῶν τῷ θεοφιλεῖ | μόνῳ
 γένει χαίροντες· ἔνιοι δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν ἑταιρίαν τίθενται,
 μεσιτεύειν τὸν ἑαυτῶν βίον ἀξιουῦντες καὶ μεθόριον ἀν-
 θρωπίνων τε καὶ θεῶν ἀρετῶν τιθέντες, ἔν' ἑκατέρων
 20 ἐφάπτωνται, καὶ τῶν ἀληθείᾳ καὶ τῶν δοκῇσει. τοῦτου 159
 τοῦ δόγματος ὁ πολιτευόμενός ἐστι τρόπος, ὃν Ἰωσήφ
 ὀνομάζειν ἔθος, ὃ συναπέρχονται μέλλοντι τὸν πατέρα
 κηδεύειν „πάντες οἱ παῖδες Φαραὼ καὶ οἱ πρεσβύτεροι
 τοῦ οἴκου αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι τῆς Αἰγύπτου
 25 καὶ πᾶσα ἡ πανοικία αὐτοῦ Ἰωσήφ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ
 καὶ πᾶσα ἡ οἰκία ἡ πατρικὴ αὐτοῦ“ (Gen. 50, 7. 8). ὁρᾷς 160
 ὅτι μέσος τῆς Φαραὼ καὶ τῆς πατρικῆς οἰκίας ὁ πολιτικὸς
 οὗτος τάττεται, ἵνα καὶ τῶν κατὰ σῶμα, τὴν Αἴγυπτον, καὶ
 τῶν κατὰ ψυχὴν, ἅπερ ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ θησαυρο-
 30 φυλακεῖται, κατ' ἴσον ἐφάπτηται; ὅταν μὲν γὰρ λέγῃ „τοῦ
 θεοῦ εἰμι“ (Gen. 50, 19) καὶ τὰ ἄλλα ὅσα συγγενῇ τούτῳ,
 τοῖς τῆς πατρῴας οἰκίας ἐμμένει νομίμοις· ὅταν δὲ ἐπὶ

- „τὸ δευτερεῖον ἄρμα“ τοῦ βασιλεύειν νοῦ δοκοῦντος ἀνέ-
 χηται, Φαραώ (Gen. 41, 43), τὸν Αἰγυπτιακὸν πάλιν
 161 ἰδρύεται τυφόν. ἀθλιώτερος δ' ὁ νομιζόμενος ἐνδοξότερος
 εἶναι βασιλεύς, ὃς τῇ προηγούμενῃ τῶν ἁρμάτων ἐποχεῖ-
 ται· τὸ γὰρ μὴ ἐν καλοῖς διαπρέπειν ἐπιφανέστατον 5
 αἶσχος, ὡς τὸ φέρεσθαι τὰ ἐν τούτοις δευτερεῖα κουφό-
 162 τερον κακόν. τὸ μέντοι γε ἐπαμφοτερίζον αὐτοῦ κατα-
 μάθοις ἂν κακ τῶν ὄρκων οὕς πεποιήται, τοτὲ μὲν ὁμνῶς
 „νῇ τὴν ὑγίαν Φαραώ“ (Gen. 42, 16), τοτὲ δ' ἔμπαλιν
 οὐ τὴν ὑγίαν Φαραώ (Gen. 42, 15). ἀλλ' ὁ μὲν 10
 περιέχων τὴν ἀπόφασιν ὄρκος τῆς πατρικῆς ἂν εἴη διά-
 ταγμα οἰκίας ἀεὶ φρονώσης κατὰ τοῦ πάθους καὶ βουλομένης
 αὐτὴ τεθνάναι, ὁ δ' ἕτερος Αἰγύπτου, ἥ φίλον ἐστὶ τοῦτο
 163 σφίζεσθαι. διόπερ καίτοι τοσαύτης πληθύος συνανιούσης
 ἐπίμικτον ὄχλον οὐκ εἶπεν, ἐπειδὴ τῇ μὲν ἄκρως ὁρατικῇ 15
 καὶ φιλαρέτῃ πᾶν ὃ μὴ ἀρετὴ ἢ ἀρετῆς ἔργον ἀναμεμῖχθαι
 καὶ συγκεχύσθαι δοκεῖ, τῇ δὲ ἔτι χαμαιζήλῃ καθ' αὐτὰ
 τὰ γῆς ἄθλα ἀξίεραστα καὶ ἀξιοτίμητα νενόμισται.
 164 (30.) τὸν μὲν οὖν ὡς κηφῆνα τοὺς μὲν αὐτῶν ὠφελίμους
 πόνους λυμαίνεσθαι διεγνωκότα καὶ διὰ τοῦτο ἐπακολου- 20
 θοῦντα διατetiχει, καθάπερ ἔφην, ὁ φρονήσεως ἐραστῆς,
 τοὺς δὲ ἔνεκα μιμήσεως παρεπομένους κατὰ τὸν τῶν
 καλῶν ζῆλον ἀποδέξεται μοίρας αὐτοῖς τὰς ἁρμοττούσας
 δασάμενος· „τῶν“ γάρ φησι „συμπορευθέντων ἀνδρῶν μετ'
 ἐμοῦ Ἑσχῶλ, Αὐνάν, Μαμβρῆ, οὗτοι λήφονται μερίδα“ 25
 (Gen. 14, 24)· λέγει δὲ τοὺς εὐφυεῖς τρόπους καὶ φιλο-
 165 θεάμονας. ὁ μὲν γὰρ Ἑσχῶλ εὐφυΐας σύμβολον πυρὸς
 ἔχων ὄνομα, ἐπειδὴ καὶ τὸ | εὐφυὲς εὐτολμον καὶ ἐνθερμον p.462M.
 καὶ ἐχόμενον ὦν ἂν προσάψηται, ὁ δὲ Αὐνάν τοῦ φιλο-
 θεάμονος· ὁφθαλμοὶ γὰρ ἐρμηνεύεται τῇ καὶ τὰ ψυχῆς 30
 ὑπ' εὐθυμίας ὅμματα διοίγνυσθαι· τούτων δ' ἀμφοτέρων
 ἐστὶν ὁ θεωρητικὸς βίος κληρός, προσαγορευόμενος

Μαμβρῇ, ὃ μεταληφθὲν ἀπὸ δράσεως καλεῖται· τῇ δὲ
 θεωρητικῇ τὸ ὅρᾱν συνωδόν τε καὶ οἰκειότατον. ἐπειδὴν 166
 δὲ τούτοις ἀλείπταις χρησάμενος ὁ νοῦς μηδὲν ἐλλείπει
 τῶν πρὸς ἄσκησιν, συνομαρτεῖ καὶ συντρέχει τελείᾳ φρο-
 5 νήσει, μὴθ' ὑπερέχων μὴθ' ὑπερεχόμενος, ἀλλὰ ἰσαίτατα
 καὶ ἰσοστάσια βαίνων. δηλοῖ δὲ τὸ λόγιον ἐν ᾧ σαφῶς
 εἴρηται, διότι πορευθέντες ἀμφοτέρω ἀντὶλθον „ἐπὶ τὸν
 τόπον ὃν εἶπεν ὁ θεός“ (Gen. 22,3). ὑπερβάλλουσά γε 167
 ἰσότης ἀρετῶν, ἀμιλλησαμένων πόνου μὲν πρὸς εὐεξίαν,
 10 τέχνης δὲ πρὸς τὴν αὐτοδιδάκτον φύσιν, καὶ δυνηθέντων
 ἴσα τὰ ἀθλα τῆς ἀρετῆς ἐνέγκασθαι· ὥσπερ ἂν εἰ ζωγρα-
 φία καὶ πλαστικὴ μὴ μόνον ὡς νῦν ἀκίνητα καὶ ἄψυχα
 ἐδημιούργουν, ἴσχυον δὲ κινούμενά τε καὶ ἔμψυχα τὰ
 γραφόμενα καὶ πλαττόμενα ποιεῖν· ἐδόκουν γὰρ ἂν φύσεως
 15 ἔργων οὔσαι τὸ πάλαι μιμητικαὶ τέχναι φύσεις αὐταὶ γεγε-
 νῆσθαι τὰ νῦν. (31.) ὁ δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ἄνω μετέω- 168
 ρος ἐξαρθεὶς οὐδὲν ἔτι τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν κάτω τοῖς
 θνητοῖς ἐνδιατρίβειν εἰσεί, πάντα δ' ὥσπερ ἐκ σειρᾶς
 ἐκκρεμασθέντα συνεπισπάσεται. διὸ καὶ λόγιον ἐχρήσθη
 20 τῇ σοφῇ τοιόνδε· „ἀνάβηθι πρὸς κύριόν σου, σὺ καὶ
 Ἄαρὼν καὶ Ναδὰβ καὶ Ἀβιοὺδ καὶ ἐβδομήκοντα τῆς
 γερουσίας Ἰσραὴλ“ (Exod. 24,1). τοῦτο δὲ ἐστὶ τοιοῦ- 169
 τον· ἀνάβηθι, ὦ ψυχή, πρὸς τὴν τοῦ ὄντος θεῶν εὐαρ-
 μόστως, λογικῶς, ἐκουσίως, ἀφόβως, ἀγαπητικῶς, ἐν
 25 ἀριθμοῖς ἀγίοις καὶ τελείοις ἐβδομάδος δεκαπλασασθείσης.
 Ἄαρὼν μὲν γὰρ προφήτης λέγεται Μωυσέως ἐν τοῖς νόμοις,
 ὁ γεγωνὸς λόγος προφητεῶν διανοία, Ναδὰβ δὲ ἐκουσίος
 ἐρμηνεύεται, ὁ μὴ ἀνάγκη τιμῶν τὸ θεῖον, καὶ Ἀβιοὺδ
 πατήρ μου· οὗτος ὁ μὴ δι' ἀφροσύνην δεσπότης μᾶλλον ἢ
 30 πατὴρ διὰ φρόνησιν ἄρχοντας θεοῦ θεόμενος. αἱ δ' εἰσὶν 170
 αἱ τοῦ βασιλεύειν ἀξίου νοῦ δορυφόροι δυνάμεις, αἱ
 συνέρχεσθαι τῇ βασιλεῖ παραπεμπούσας αὐτὸν θέμις.

- ἀλλὰ γὰρ θεός ἐστιν ἀναβαίνειν πρὸς τὴν τοῦ ὄντος θέαν
 ψυχῇ δι' ἑαυτῆς ἀγνοούσῃ τὴν ὁδόν, ὑπὸ ἀμαθίας ἄμα
 καὶ τολμῆς ἐπαρθείσῃ — μεγάλα δὲ τὰ ἐξ ἀνεπιστημο-
 171 σύνης καὶ πολλοῦ θράσους παραπτώματα —· διόπερ
 εὐχεται Μωυσῆς αὐτῷ τῷ θεῷ χρῆσθαι ἡγεμονίᾳ πρὸς τὴν 5
 | πρὸς αὐτὸν ἄγουσαν ὁδόν· λέγει γάρ· „εἰ μὴ αὐτὸς σὺ p.463 M.
 συμπορεύῃ, μὴ με ἀναγάγῃς ἐντεῦθεν“ (Exod. 33, 15).
 διότι πᾶσα κίνησις ἢ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης ἐπιζήμιον,
 καὶ ἄμεινον ἐνταυθοῖ καταμένειν τὸν θνητὸν βίον ἀλγυ-
 τεύοντας, ὥς τὸ πλεῖστον ἀνθρώπων γένος, ἣ πρὸς τὸν 10
 οὐρανὸν ἐξάραντας ἑαυτοὺς ὑπὸ ἀλαζονείας ἀνατραπῆναι·
 καθάπερ μυρίοις συνέβη τῶν σοφιστῶν, οἵτινες φήθησαν
 σοφίαν πιθανὴν εἶναι λόγων εὕρεσιν, ἀλλ' οὐ πραγμάτων
 172 ἀληθεστάτην πίστιν. ἴσως δὲ καὶ τοιοῦτόν τι δηλοῦται·
 μὴ με ἄνω μετέωρον ἐξάρῃς, πλοῦτον ἢ δόξαν ἢ τιμὰς 15
 ἢ ἀρχὰς ἢ ὅσα ἄλλα τῶν ἐν ταῖς λεγομέναις εὐτυχίαις
 ὀρωρησάμενος, εἰ μὴ μέλλοις αὐτὸς συνέρχεσθαι. ταῦτα
 γὰρ καὶ ζημίας καὶ ὠφελείας μεγίστας πολλαῖς περι-
 ποιεῖται τοῖς ἔχουσιν, ὠφελείας μὲν, ὅταν ἀφηγῇται τῆς
 γνώμης ὁ θεός, βλάβας δὲ, ὅταν τούναντίον· μυρίοις γάρ 20
 τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ πρὸς ἀλήθειαν οὐκ ὄντα κακῶν ἀνγ-
 173 κέστων γέγονεν αἵτια. ὁ δὲ ἐπόμενος θεῷ κατὰ τὰναγκαῖον
 συνοδοιπόροις χρῆται τοῖς ἀκολούθοις αὐτοῦ λόγοις, οὓς
 ὀνομάζειν ἔθος ἀγγέλους· λέγεται γοῦν ὅτι „Ἀβραάμ
 συνεπορεύετο συμπροπέμπων αὐτούς“ (Gen. 18, 16). ὡ 25
 παγκάλῃς ἐπανισώσεως, καθ' ἣν ὁ παραπέμπων παρεπέμ-
 πετο, διδοὺς δ' ἐλάμβανεν, οὐκ ἀνθ' ἑτέρου ἑτέρου, ἀλλὰ
 ἐν αὐτὸ μόνον ἐκεῖνο τὸ πρὸς τὰς ἀντιδόσεις ἔτοιμον.
 174 ἔως μὲν γὰρ οὐ τετελείωται, ἡγεμονίᾳ τῆς ὁδοῦ χρῆται
 λόγῳ θεῷ· χρησμός γάρ ἐστιν· „ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν 30
 ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ἵνα φυλάξῃ σε ἐν τῇ
 ὁδῷ, ὥπως εἰσαγάγῃ σε εἰς τὴν γῆν ἣν ἡτοίμασά σοι.

- πρόσεχε αὐτῷ καὶ εἰσάκουε αὐτοῦ, μὴ ἀπεῖθαι αὐτῷ·
 οὐ γὰρ μὴ ὑποστείληται σε· τὸ γὰρ ὄνομά μου ἔστιν ἐπ'
 αὐτῷ" (Exod. 23, 20. 21). ἐπειδὴν δὲ πρὸς ἄκραν ἐπι- 175
 στήμην ἀφίκεται, συντόνως ἐπιδραμὼν ἰσοταχίσει τῷ
 5 πρόσθεν ἡγουμένῳ τῆς ὁδοῦ· ἀμφοτέροι γὰρ οὕτως
 ὁπαδοὶ γενήσονται τοῦ πανηγυμόνος θεοῦ μηδενὸς ἔτι τῶν
 ἑτεροδόξων παρακολουθοῦντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ Λώτ, ὃς
 ἔκλινε τὴν ψυχὴν ὀρθὴν καὶ ἀκαμπτῇ φύεσθαι δυναμένην,
 διοικισθέντος.
- 10 (32.) „Ἀβραὰμ δὲ ἦν“ φησὶν „ἐτῶν ἑβδομήκοντα 176
 πέντε, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ Χαρράν“ (Gen. 12, 4). περὶ μὲν
 οὖν τοῦ τῶν πέντε καὶ ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἀριθμοῦ —
 λόγον γὰρ ἔχει συνωδὸν τοῖς πρόσθεν εἰρημένοις — αὐθις
 ἀκριβώσομεν. τίς δὲ ἔστι Χαρράν καὶ τίς ἡ ἐκ ταύτης
 15 ἀποικία τῆς χώρας, πρότερον ἐρευνήσωμεν. οὐδένα τοίνυν 177
 τῶν ἐντετυχηκότων τοῖς νόμοις ἀγνοεῖν εἰκός, ὅτι πρότερον
 μὲν ἐκ τῆς Χαλδαϊκῆς ἀναστὰς γῆς Ἀβραὰμ ᾤκησεν εἰς
 p.464M. Χαρράν, | τελευτήσαντος δὲ αὐτῷ τοῦ πατρὸς ἐκεῖθι καὶ
 ταύτης μετανίσταται, ὥς δυεῖν ἡδὴ τόπων ἀπόλειψιν
 20 πεποιῆσθαι. τί οὖν λεκτέον; Χαλδαῖοι τῶν ἄλλων ἀν- 178
 θρώπων ἐκπεπονηκέναι καὶ διαφερόντως δοκοῦσιν ἀστρονο-
 μίαν καὶ γενεθλιαλογικὴν, τὰ ἐπίγεια τοῖς μετεώροις καὶ
 τὰ οὐράνια τοῖς ἐπὶ γῆς ἀρμοζόμενοι καὶ ὥσπερ διὰ
 μουσικῆς λόγων τὴν ἐμμελεστάτην συμφωνίαν τοῦ παντὸς
 25 ἐπιδεικνύμενοι τῇ τῶν μερῶν πρὸς ἀλληλα κοινωνίᾳ καὶ
 συμπαθείᾳ, τόποις μὲν διεζευγμένων, συγγενείᾳ δὲ οὐ διφ-
 κισμένων. οὗτοι τὸν φαινόμενον τοῦτον κόσμον ἐν τοῖς 179
 οὐσιν ὑπετόπησαν εἶναι μόνον, ἢ θεὸν ὄντα αὐτὸν ἢ ἐν
 αὐτῷ θεὸν περιέχοντα, τὴν τῶν ὄλων ψυχὴν· εἰμαρμένην
 30 τε καὶ ἀνάγκην θεοπλαστήσαντες ἀσεβείας πολλῆς κατέ-
 πλησαν τὸν ἀνθρώπινον βίον, ἀναδιδάξαντες ὥς δόξα τῶν
 φαινομένων οὐδενός ἐστιν οὐδὲν αἴτιον τὸ παράπαν, ἀλλ'

- ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων αἱ περίοδοι
τά τε ἀγαθὰ καὶ τὰ ἐναντία ἐκάστω τῶν ὄντων ἀπο-
180 νέμονται. Μωυσῆς μέντοι τῇ μὲν ἐν τοῖς μέρεσι κοινωνίᾳ
καὶ συμπαθείᾳ τοῦ παντός ἔοικε συνεπιγράφεσθαι, ἕνα καὶ
γεννητὸν ἀποφηνάμενος τὸν κόσμον εἶναι — γενομένου γὰρ 5
καὶ ἐνὸς ὑπάρχοντος εὐλογον τὰς γε στοιχειώδεις οὐσίας
ὑποβεβλῆσθαι τοῖς ἀποτελουμένοις τὰς αὐτάς ἅπασι κατὰ
μέρη, καθάπερ ἐπὶ σωμάτων συμβέβηκε τῶν ἡνωμένων
181 ἀλληλουχεῖν —, τῇ δὲ περὶ θεοῦ δόξῃ διαφέρεισθαι· μῆτε
γὰρ τὸν κόσμον μῆτε τὴν τοῦ κόσμου ψυχὴν τὸν πρῶτον 10
εἶναι θεὸν μηδὲ τοὺς ἀστέρας ἢ τὰς χορείας αὐτῶν τὰ
πρεσβύτατα τῶν συμβαινόντων ἀνθρώποις αἷτια, ἀλλὰ
συνέχεσθαι μὲν τότε τὸ πᾶν ἀοράτοις δυνάμεσιν, ἃς ἀπὸ
γῆς ἐσχάτων ἄχρις οὐρανοῦ περάτων ὁ δημιουργὸς ἀπέ-
τεινε, τοῦ μὴ ἀνεθῆναι τὰ θεθέντα καλῶς προμηθεύμενος· 15
182 δεσμοὶ γὰρ αἱ δυνάμεις τοῦ παντός ἄρρηκτοι. διό, καὶ
που τῆς νομοθεσίας λέγεται „ὁ θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω
καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω“ (Deut. 4,39), μηδεὶς ὑποτοπη-
σάτω τὸν κατὰ τὸ εἶναι λέγεσθαι — τὸ γὰρ ὃν περιέχειν
ἀλλ’ οὐ περιέχεσθαι θέμις —, δύναμιν δ’ αὐτοῦ, καθ’ ἣν 20
183 ἔθηκε καὶ διετάξατο καὶ διεκόσμησε τὰ ὅλα. αὕτη δὲ
κυρίως ἐστὶν ἀγαθότης, φθόνον μὲν τὸν μισάρετον καὶ
μισόκαλον ἀπεληλακυῖα ἀφ’ ἑαυτῆς, χάριτας δὲ γεννώσα
αἷς τὰ μὴ ὄντα εἰς γένεσιν ἄγουσα ἀνέφηνεν· ἐπεὶ τό γε
ὃν φαντασιαζόμενον δόξῃ πανταχοῦ πρὸς ἀλήθειαν οὐδαμοῦ 25
φαίνεται, ὡς ἀψευδέστατον ἐκείνον εἶναι τὸν χρησμόν, ἐν
ᾧ λέλεκται· | „ὥδε ἐγώ,“ ἁδεικτος ὡς ἂν δεικνύμενος, p.465 M.
ἀόρατος ὡς ἂν ὁρατὸς ὢν, „πρὸ τοῦ σέ“ (Exod. 17,6)·
πρὸ γὰρ παντός τοῦ γενητοῦ, ἔξω βαίνων ἐκείνου καὶ μηδενὶ
184 τῶν μετ’ αὐτὸν ἐμφερόμενος. (33.) τούτων λεγομένων 30
ἐπὶ τῇ τῆς Χαλδαϊκῆς δόξης ἀνατροπῇ τοὺς ἔτι τὴν
γνώμην χαλδαίζοντας μετακλίνειν καὶ μετακαλεῖν οἶεται

- δεῖν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, τῆς διδασκαλίας ἀρχόμενος ὥδε·
 τί, φησίν, ὦ θαυμάσιαι, τοσοῦτον αἰφνίδιον ἀριθέντες ἀπὸ
 γῆς εἰς ὕψος ἐπινήχασθε καὶ τὸν ἀέρα ὑπερκύψαντες
 αἰθεροβατεῖτε, ὡς ἡλίου κινήσεις καὶ σελήνης περιόδους
 5 καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τὰς ἐμμελεῖς καὶ αἰοδιμούς· ἀκρι-
 βοῦν χορείας; ταῦτα γὰρ μείζονα ἢ κατὰ τὰς ὑμετέρας
 ἐστὶν ἐπινοίας ἅτε εὐδαιμονεστέρας καὶ θειοτέρας μοίρας
 λαχόντα. κατὰβητε οὖν ἀπ' οὐρανοῦ καὶ καταβάντες μὴ 185
 πάλιν γῆν καὶ θάλατταν καὶ ποταμούς καὶ φυτῶν καὶ
 10 ζώων ἰδέας ἐξετάζετε, μόνους δὲ ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἑαυτῶν
 φύσιν ἐρευνᾶτε, μὴ ἐτέρωθι μᾶλλον οἰκήσαντες ἢ παρ'
 ἑαυτοῖς· διαθεώμενοι γὰρ τὰ κατὰ τὸν ἴδιον οἶκον, τὸ
 δεσπόζον ἐν αὐτῷ, τὸ ὑπήκοον, τὸ ἔμφυχον, τὸ ἄψυχον,
 τὸ λογικόν, τὸ ἄλογον, τὸ ἀθάνατον, τὸ θνητόν, τὸ ἄμεινον,
 15 τὸ χεῖρον, εὐθύς ἐπιστήμην θεοῦ καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ
 σαφῆ λήψεσθε. λογιεῖσθε γὰρ ὅτι, ὡς ἐν ὑμῖν ἐστι νοῦς, 186
 καὶ τῷ παντί ἐστι, καὶ ὡς ὁ ὑμέτερος ἀρχὴν καὶ
 δεσποτείαν τῶν περὶ ὑμᾶς ἀναψάμενος ἕκαστον τῶν μερῶν
 ὑπήκοον ἀπέφηνεν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ ὁ τοῦ παντός τὴν
 20 ἡγεμονίαν περιβεβλημένος αὐτοκράτορι νόμῳ καὶ δίκῃ τὸν
 κόσμον ἡνιοχεῖ προμηθεύμενος οὐ τῶν ἀξιονικωτέρων αὐτὸ
 μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν ἀφανεστέρων εἶναι δοκούντων.
 (34.) μεταναστάντες οὖν ἀπὸ τῆς κατ' οὐρανὸν περιεργίας 187
 ἑαυτοὺς, ὅπερ εἶπον, οἰκήσατε, τὴν μὲν Χαλδαίων γῆν,
 25 ὁψέαν, καταλιπόντες, μετοικισάμενοι δὲ εἰς Χαρράν, τὸ
 τῆς αἰσθήσεως χωρίον, ὃ δὴ σωματικός ἐστιν οἶκος δια-
 νοίας. Χαρράν γὰρ ἐρμηνεύεται τρώγλη, τρώγλαι δὲ 188
 σύμβολα αἰσθήσεως ὑπῶν εἰσίν· ὅπας γὰρ καὶ φωλεοὺς
 τρόπον τινὰ ὀφθαλμοὺς μὲν ὀράσεως, ἀκοῆς δὲ ὦτα,
 30 ῥίνας δὲ ὀσμῶν καὶ γεύσεως φάρυγγα καὶ πᾶσαν τὴν
 σώματος κατασκευὴν ἀφῆς εἶναι συμβέβηκε. τοῦτοις οὖν 189
 ἔτι διατρίψαντες ἐνηρεμήσατε καὶ σχολάσατε καὶ τὴν

- ἐκάστου φύσιν ὡς ἐνι μάλιστα ἀκριβώσατε, καὶ τὸ ἐν ἐκάστοις εὖ τε καὶ χειρόν καταμαθόντες τὸ μὲν φύγετε, τὸ δ' ἔμπαλιν ἐλέσθε. ἐπειδὴν μέντοι σφόδρα ἀκριβῶς πάντα τὸν ἴδιον | διασκέψησθε οἶκον καὶ ὃν ἔχει λόγον p.466 M. ἕκαστον αὐτοῦ τῶν μερῶν αὐγάσησθε, διακινήσαντες αὐτοὺς 5 τὴν ἐνθὲνδε μετανάστασιν ζητεῖτε, οὐ θάνατον ἀλλ' ἀθανασίαν καταγγέλλουσιν. ἧς δεῖγματα σαφεῖ καὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἐγκατεληγμένοι φωλεοῖς κατόψεσθε, τοτὲ μὲν ἐν τοῖς βαθέσιν ὕπνοις — ἀναχωρήσας γὰρ ὁ νοῦς καὶ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν ἄλλων 10 ὅσα κατὰ τὸ σῶμα ὑπεξεληθὼν ἑαυτῷ προσομιλεῖν ἄρχεται ὡς πρὸς κάτοπτρον ἀφορῶν ἀλήθειαν, καὶ ἀπορροψάμενος πάνθ' ὅσα ἐκ τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις φαντασιῶν ἀπεμάσματο τὰς περὶ τῶν μελλόντων ἀψευδестаτάς διὰ τῶν ὀνείρων μαντείας ἐνθουσιᾷ —, τοτὲ δὲ κἂν ταῖς ἐγρη- 15 γόρσεσιν· ὅταν γὰρ ἔκ τινος τῶν κατὰ φιλοσοφίαν κατασχεθεῖς θεωρημάτων ἀχθῇ πρὸς αὐτοῦ, τῷ μὲν ἔπεται, τῶν δ' ἄλλων ὅσα κατὰ τὸν σωματικὸν ὄγκον ἀμνημονεῖ δῆπου. κἂν ἐμποδίζωσιν αἱ αἰσθήσεις πρὸς τὴν ἀκριβῆ θέαν τοῦ νοητοῦ, μέλει τοῖς φιλοθεάμοσι καθαιρεῖν 20 αὐτῶν τὴν ἐπίθεσιν· τὰς τε γὰρ ὄψεις καταμύουσι καὶ τὰ ὅσα ἐπιφράττουσι καὶ τὰς τῶν ἄλλων (αἰσθήσεων) ἐπέχουσιν ὁρμὰς καὶ ἐν ἐρημίᾳ καὶ σκότῳ διατρίβειν ἀξιοῦσιν, ὡς μὴ πρὸς τινος αἰσθητοῦ τὸ ψυχῆς ὄμμα, ὃ νοητὰ βλέπειν ἔδωκεν ὁ θεός, ἐπισκiasθῇ. (35.) τοῦτον 25 μέντοι τὸν τρόπον μαθόντες ἀπόλειπιν τοῦ θνητοῦ χρηματίζειν καὶ τὰς περὶ τοῦ ἀγενήτου παιδευθήσεσθε δόξας· εἰ μὴ νομίζετε τὸν μὲν ὑμέτερον νοῦν ἀποδυσάμενον σῶμα, αἰσθησιν, λόγον, δόξα τούτων γυμνὰ δύνασθαι τὰ ὄντα ὁρᾶν, τὸν δὲ τῶν ὄλων νοῦν, τὸν θεόν, οὐκ ἔξω τῆς 30 ὀλικῆς φύσεως πάσης ἐστάναι περιέχοντα, οὐ περιεχόμενον, καὶ οὐκ ἐπινοία μόνον ἐπεξεληλυθέναι ὥσπερ ἄν-

- θρωπον, ἀλλὰ καὶ τῇ οὐσιώδει, οἷα ἀρμόττει θεόν. ὁ μὲν 193
 γὰρ ἡμέτερος νοῦς οὐ δεδημιούργηκε τὸ σῶμα, ἀλλ' ἔστιν
 ἔργον ἐτέρου· διὸ καὶ περιέχεται ὡς ἐν ἀγγεῖῳ τῇ σώ-
 ματι. ὁ δὲ τῶν ὄλων νοῦς τὸ πᾶν γεγέννηκε, τὸ πε-
 5 ποιηκὸς δὲ τοῦ γενομένου κρεῖττον· ὥστ' οὐκ ἂν ἐμφέροίτο
 τῇ χειρόνι, δίχα τοῦ μηδὲ ἀρμόττειν πατέρα ἐν υἱῷ
 περιέχεσθαι, υἱὸν δὲ ταῖς τοῦ πατρὸς ἐπιμελείαις συναύξε-
 σθαι. οὕτω κατὰ βραχὺ μεταβαίνων ὁ νοῦς ἐπὶ τὸν 194
 εὐσεβεΐας καὶ ὁσιότητος ἀφίξεται πατέρα, γενεθλιαλογικῆς
 10 ἀποστάς τὸ πρῶτον, ἧτις παρέπεισεν αὐτὸν ὑπολαβεῖν
 τὸν κόσμον θεὸν τὸν πρῶτον εἶναι, ἀλλὰ μὴ τοῦ πρώτου
 θεοῦ δημιουργήμα, καὶ τὰς τῶν ἀστέρων φοράς τε καὶ
 κινήσεις αἰτίας ἀνθρώποις κακοπραγίας καὶ τὸυναντίον εὐ-
 δαιμονίας. ἔπειτ' εἰς τὴν ἐπίσκεψιν ἐλθὼν τὴν αὐτὸς 195
 15 ἑαυτοῦ, φιλοσοφήσας τὰ κατὰ τὸν ἴδιον οἶκον, τὰ περὶ
 σώματος, τὰ περὶ αἰσθήσεως, τὰ περὶ λόγου, καὶ γνούς
 κατὰ τὸ ποιητικὸν γράμμα
 p.467 M. | ὅτι τοι ἐν μεγάροισι κακὸν τ' ἀγαθὸν τε τέτυκται,
 ἔπειτ' ἀνατεμὼν ὁδὸν τὴν ἀφ' αὐτοῦ καὶ διὰ ταύτης
 20 ἐλπίσας τὸν δυστόπαστον καὶ δυστέχμαρτον πατέρα τῶν
 ὄλων κατανοῆσαι, μαθὼν ἀκριβῶς ἑαυτὸν εἴσεται τάχα
 πού καὶ θεόν, οὐκέτι μένων ἐν Χαρράν, τοῖς αἰσθήσεως
 ὀργάνοις, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν ἐπιστραφεῖς· ἀμήχανον γὰρ ἔτι
 κινούμενον αἰσθητῶς μᾶλλον ἢ νοητῶς πρὸς τὴν τοῦ
 25 ὄντος ἐλθεῖν ἐπίσκεψιν. (36.) οὐ χάριν καὶ ὁ ταχθεὶς 196
 τὴν ἀρίστην τάξιν παρὰ θεῷ τρόπος, ὄνομα Σαμουήλ, οὐχ
 ὑφηγεῖται τὰ τῆς βασιλείας δίκαια τῇ Σαοὺλ [οὐδ'] ἔτι
 διατρίβοντι ἐν τοῖς σκεύεσιν, ἀλλ' ἐπειδὴν ἐκεῖθεν αὐτὸν
 ἐξελεύσῃ. πυνθάνεται μὲν γάρ, εἰ ἔτι ἔρχεται ἐνθάδε ὁ
 30 ἀνὴρ, ἀποκρίνεται δὲ τὸ λόγιον· „ἰδοὺ αὐτὸς κέκρυπται ἐν
 τοῖς σκεύεσι“. τί οὖν προσήκει τὸν ἀκούσαντα, φύσει 197
 παιδευτικὸν ὄντα, ποιῆσαι, ὅτι μὴ μετὰ σπουδῆς αὐτὸν

ἐξελεύσασιν; „ἐπιδραμῶν“ γάρ φησι „λαμβάνει αὐτὸν ἐκείθεν“ (I. Reg. 10, 22. 23), διότι τοῖς ἀγγείοις τῆς ψυχῆς, σώματι καὶ αἰσθήσει, (ἐν)διατρίβων οὐκ ἦν ἀξίω-
 χρεως ἀκούσαι τῶν τῆς βασιλείας δογματῶν καὶ νόμων —
 βασιλείαν δὲ σοφίαν εἶναι λέγομεν, ἐπεὶ καὶ τὸν σοφὸν 5
 βασιλέα —, μετानαστὰς δὲ, ἡνίκα τῆς ἀχλύος σκεδασθείσης
 ὑψυδορκήσιν ἐμελλεν. εἰκότως οὖν καὶ τὴν αἰσθήσεως
 χώραν, ὄνομα Χαρράν, ἀπολιπεῖν οἶεται δεῖν ὁ ἐπιστήμης
 ἐταῖρος.

- 198 Ἀπολείπει δὲ ἐτῶν γεγονῶς πέντε καὶ ἐβδομήκοντα· 10
 ὁ δὲ ἀριθμὸς οὗτος αἰσθητῆς καὶ νοητῆς, πρεσβυτέρως τε
 καὶ νεωτέρως, ἔτι δὲ φθαρτῆς καὶ ἀφθάρτου μεθόριος
- 199 φύσεώς ἐστι. νοητὸς μὲν γάρ καὶ πρεσβύτερος καὶ
 ἀφθαρτος λόγος ὁ τῶν ἐβδομήκοντα, αἰσθητὸς δὲ καὶ
 νεώτερος ὁ ταῖς πέντε ἰσάριθμος ὧν αἰσθήσεσι. τούτῳ 15
 καὶ ὁ ἔτι γυμναζόμενος ἀσκητῆς ἐξετάζεται, μηδέπω
 δεδουνημένος ἐνέγκασθαι τὰ τέλεια νικητήρια· λέγεται γάρ
 ὅτι „ἦσαν αἱ πᾶσαι ψυχαὶ ἐξ Ἰακώβ πέντε καὶ ἐβδο-
- 200 μήκοντα“ (Exod. 1, 5)· τοῦ γὰρ ἀθλοῦντος καὶ τὸν ὑπὲρ
 κτήσεως ἀρετῆς ἱερὸν ὄντως ἀγῶνα μὴ διαφθείροντος 20
 ψυχαὶ μὲν πρὸ σωμάτων γεννήματα, οὐπω δ' ἐκτετμη-
 μέναι τὸ ἄλογον, ἀλλ' ἔτι τὸν αἰσθήσεως ὄχλον ἐφελκό-
 μεναι. παλαιόντος γὰρ καὶ κοινομένου καὶ πετρνίζοντος
- 201 Ἰακώβ ἐστὶν ὄνομα, οὗ νενικηκός· ὅταν δὲ τὸν θεὸν
 ὄραν ἱκανὸς εἶναι δόξας Ἰσραὴλ μετονομασθῇ, μόνῳ χρή- 25
 σεται τῷ ἐβδομηκοστῷ λόγῳ, | τὴν πεντάδα τῶν αἰσθη- p.468M.
 σεων ἐκτεμῶν· λέγεται γὰρ ὅτι „ἐν ἐβδομήκοντα ψυχαῖς
 κατέβησαν οἱ πατέρες σου εἰς Αἴγυπτον“ (Deut. 10, 22).
 οὗτός ἐστιν ὁ ἀριθμὸς Μωυσέως τοῦ σοφοῦ γνώριμος·
 τοὺς γὰρ ἀριστίνδην ἐκ παντὸς τοῦ πλῆθους ἐπιλεγεμένους 30
 ἐβδομήκοντα εἶναι συμβέβηκε καὶ πρεσβυτέρους ἅπαντας,
 οὐχ ἡλικίας ἀλλὰ φρονήσεως καὶ βουλαῖς, γνώμαις τε καὶ

ἀρχαιοτρόποις ζηλώσασιν. οὗτος ὁ ἀριθμὸς ἱερουργεῖται 202
 τε καὶ ἀποδίδεται θεῷ, ὅταν οἱ τέλειοι τῆς ψυχῆς συναχ-
 θῶσι καὶ συγκομισθῶσι καρποί· τῇ γὰρ τῶν σκηνῶν
 ἐορτῇ χωρὶς τῶν ἄλλων θυμάτων ἐβδομήκοντα μόσχους
 5 ἀνάγειν θυσίαν ὀλόκαυστον διείρηται (Num. 29, 13 sqq.).
 κατὰ τὸν ἐβδομηκοστὸν λόγον καὶ αἱ τῶν ἀρχόντων φιάλαι
 κατασκευάζονται — ἐκάστη γὰρ ἐβδομήκοντα σικλῶν ἐστὶν
 ὀλκῆς (Num. 7, 13 sqq.) —, ἐπειδὴ τὰ ἔνσπονδα καὶ συμ-
 βατήρια καὶ φίλα τῆς ψυχῆς ὡς ἀληθῶς ὀλκὸν ἔχει
 10 δύναμιν, τὸν ἐβδομηκοστὸν καὶ ἅγιον λόγον, ὃν Αἴγυπτος,
 ἡ μισάρετος καὶ φιλοπαθῆς φύσις, πενθοῦσα εἰσάγεται·
 ἐβδομήκοντα γὰρ ἡμέραις καταριθμεῖται παρ' αὐτοῖς τὸ
 πένθος (Gen. 50, 3). (37.) οὗτος μὲν οὖν ὁ ἀριθμὸς, ὡς 203
 ἔφην, Μωυσέως γνώριμος, ὁ δὲ τῶν πέντε αἰσθήσεων τοῦ
 15 καὶ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἐκτὸς ἀσπαζομένου, ὃν ἔθος καλεῖν
 Ἰωσήφ. τοσαύτην γὰρ αὐτῶν ἐπιμέλειαν πεποιήται, ὥστε
 τὸν μὲν ὁμογάστριον ἀδελφόν, τὸν αἰσθήσεως ἔχοντον ὄντα
 — ἥκιστα γὰρ ὁμοπατρίους οἶδε —, πέντε ἐξάλλοις ὠρεῖ-
 ται στολαῖς (Gen. 45, 22), διαπρεπεῖς ἡγούμενος τὰς αἰσθή-
 20 σεις καὶ κόσμου καὶ τιμῆς ἀξίας. ὅλη δὲ Αἰγύπτῳ καὶ 204
 νόμους ἀναγράφει, ὅπως τιμῶσιν αὐτὰς καὶ φόρους καὶ
 δασμοὺς ὡς βασιλεῦσιν ἀνὰ πᾶν ἔτος κομίζωσι· τὸν γὰρ
 σῖτον ἀποπεμπτοῦν κελεύει (Gen. 47, 24), τὸ δὲ ἐστὶν ὕλας
 καὶ τροφᾶς ἀφθόνους θησαυροφυλακεῖν ταῖς πέντε αἰσθή-
 25 σεσιν, ὅπως ἐκάστη τῶν οἰκείων ἀνεπισχέτως ἐμπιπλαμένη
 τρυφᾷ καὶ τὸν νοῦν τοῖς ἐπείσφορουμένοις βαρύνουσα βαπτί-
 ζῃ· ταῖς γὰρ τῶν αἰσθήσεων εὐωχίαις λιμὸν ἄγει διάνοια,
 ὡς ἔμπαιν ταῖς νηστεαῖς εὐφροσύνας. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ 205
 πέντε Σαλαπαδ θυγατέρες, αἷς ἀλληγοροῦντες αἰσθήσεις εἶναι
 30 φαμεν, ἐκ τοῦ δήμου Μανασσῆ γεγονάσιν, ὃς υἱὸς Ἰωσήφ
 ἐστὶ, χρόνῳ μὲν πρεσβύτερος ὢν, δυνάμει δὲ νεώτερος· εἰ-
 κότως· καλεῖται γὰρ ἐκ λήθης, τὸ δὲ ἰσοδυναμοῦν ἐστὶ

- πρᾶγμα ἀναμνήσει. ἀνάμνησις δὲ τὰ δευτερεῖα φέρεται
 μνήμης, ἥς Ἐφραίμ ἐπώνυμος γέγονεν, ὃς καρποφορία
 μεταληφθεὶς προσαγορεύεται· καρπὸς δὲ καλλιστος καὶ
 206 τροφιμώτατος ψυχῆς τὸ ἀληστον ἐν μνήμαις. λέγουσι γοῦν
 τὰ ἐναρμόνια ἑαυταῖς αἱ παρθένοι· „ὁ πατὴρ ἡμῶν ἀπέθα- 5
 νεν“ — ἀλλ’ ὁ θάνατος ἀναμνήσεώς ἐστι λήθη — „καὶ ἀπέ-
 θανεν οὐ δι’ ἁμαρτίαν ἑαυτοῦ“ — παγκάλως· οὐ γὰρ ἐκού-
 σιον ἢ λήθη | πάθος, ἀλλ’ ἔν τι τῶν οὐ παρ’ ἡμῖν, ἐπιγινό- p.469 M.
 μενον ἔξωθεν —, „οἱ δὲ οὐκ ἐγένοντο αὐτῷ“ (Num. 27, 3),
 ἀλλὰ θυγατέρες, ἐπειδὴ τὸ μὲν μνημονικὸν ἄτε φύσει διαν- 10
 ιστάμενον ἀρρενογονεῖ, τὸ δὲ ἐπιανθανόμενον ὕπνῳ λο-
 γισμοῦ χρώμενον θηλυτοκεῖ· ἄλογον γάρ, ἀλόγου δὲ μέρους
 207 ψυχῆς αἰσθήσεις θυγατέρες. εἰ δέ τις τὸν μὲν τάχει παρέ-
 δραμε, Μωυσῆ δὲ ἡκουλούθησε, μήπω δυνηθεὶς ἰσόδρομος
 αὐτῷ γενέσθαι κεκραμένῳ καὶ μιγάδι ἀριθμῷ χρήσεται, τῷ 15
 πέμπτῳ καὶ ἑβδομηκостῷ, ὅς ἐστι σύμβολον αἰσθητῆς καὶ
 νοητῆς φύσεως, συγκεκραμένων ἀμφοῖν εἰς εἶδους ἑνὸς ἀν-
 208 ἐπιλήπτου γένεσιν. (38.) ἄγαμαι σφόδρα καὶ τὴν ὑπομονὴν
 Ῥεβέκκαν, ἐπειδὴν τῷ τελείῳ τὴν ψυχὴν καὶ τὰς τῶν πα-
 θῶν καὶ κακιῶν τραχύτητας καθηρηκότι παραινῇ τότε εἰς 20
 Χαρρὰν ἀποδρᾶναι· λέγει γάρ· „νῦν οὖν, τέκνον, ἄκουσον
 τῆς φωνῆς μου καὶ ἀναστὰς ἀπόδραθι πρὸς Λάβαν τὸν ἀδελ-
 φόν μου εἰς Χαρρὰν καὶ οἴκησον μετ’ αὐτοῦ ἡμέρας τινάς,
 ἕως τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ ἀδελφοῦ
 σου ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐπιλάθῃται ἡ πεποίηκας αὐτῷ“ (Gen. 27, 25
 209 43—45). παγκάλως δὲ τὴν ἐπὶ τὰς αἰσθήσεις ὁδὸν δρασμὸν
 εἶρηκεν· ὄντως γὰρ δραπέτης ὁ νοῦς τότε γίνεται, ὅταν
 καταλιπὼν τὰ οἰκεῖα ἑαυτῷ νοητὰ τράπηται πρὸς τὸ ἐναντίον
 τάγμα τῶν αἰσθητῶν. ἔστι δὲ ὅπου καὶ τὸ δραπετεύειν
 χρήσιμον, ἐπειδὴν τις αὐτὸ ποιῇ μὴ ἕνεκα ἔχθους τοῦ πρὸς 30
 τὸν κρείττονα, ἀλλὰ τοῦ μὴ ἐπιβουλευθῆναι χάριν πρὸς τοῦ
 210 χείρονος. τίς οὖν ἢ παραίνεσις τῆς ὑπομονῆς; θαυμασιωτάτη

- καὶ περιμάχῃτος· ἐάν ποτε, φησὶν, ὁρᾷς ἀνθρωπισμένον καὶ
ἐξηγηριωμένον τὸ θυμοῦ καὶ ὀργῆς πάθος ἐν σαυτῷ ἢ τινι
ἐτέρῳ, ὃ ἢ ἄλογος καὶ ἀτίθασος ζωοτροφεῖ φύσις, μὴ
μᾶλλον αὐτὸ ἀκονήσας ἐκθηριώσης — διήξεται γὰρ ἴσως
5 ἀνιάτα —, καταψύχων δὲ τὸ ζέον αὐτοῦ καὶ πεπυρωμένον
ἄγαν ἡμέρωσον· τιθασὸν γὰρ καὶ χειρότηδες εἰ γένοιτο,
ῥηιστα ἂν βλάψαι. τίς οὖν ὁ τρόπος τῆς τιθασείας καὶ 211
ἡμερώσεως αὐτοῦ; μεθαρμοσάμενος καὶ μετασκευασάμενος,
ὅσα τῷ δοκεῖν, ἀκολούθησον τὸ πρῶτον οἷς ἂν ἐβέλῃ καὶ
10 πρὸς μηδὲν ἐναντιωθεῖς ὁμολόγησον τὰ αὐτὰ φιλεῖν τε καὶ
μισεῖν· οὕτω γὰρ ἐξευμενισθήσεται. πρᾶυνθέντος δὲ ἀπο-
θήσῃ τὴν ὑπόκρισιν, καὶ μηδὲν ἔτι προσδοκῶν ἐξ ἐκείνου
κακὸν πείσεσθαι μετὰ βραστήνης ἐπανελεύσῃ πρὸς τὴν τῶν
ιδῶν ἐπιμέλειαν. εἰσάγεται γὰρ διὰ τοῦτο Χαρράν θρεμ- 212
15 μάτων μὲν ἀνάπλεως, οἰκήτορσι δὲ κεχρημένη κτηνοτρόφοις·
τί γὰρ ἂν εἴη χωρίον ἁλόγῳ φύσει καὶ τοῖς τὴν ἐπιμέλειαν
καὶ προστασίαν αὐτῆς ἀνειληφόσιν ἐπιτηδειότερον τῶν ἐν
ἡμῖν αἰσθήσεων; πυθομένου γοῦν τοῦ ἀσκητοῦ „πόθεν 213
p.470 M. | ἐστέ“ ἀποκρίνονται τᾶληθες οἱ ποιμένες ὅτι „ἐκ Χαρράν“
20 (Gen. 29,4)· ἐκ γὰρ αἰσθήσεως αἱ ἄλογοι ὥς ἐκ διανοίας
αἱ λογικαὶ δυνάμεις εἰσὶ. προσπυθομένου δέ, εἰ γινώσκουσι
Λάβαν, φασὶν εἰκότως εἰδέναι (Gen. 29,5)· γνωρίζει γὰρ τὸ
χρῶμα καὶ πᾶσαν ποιότητα αἰσθησις, ὥς οἴεται, χρωμάτων
δὲ καὶ ποιότητων ὁ Λάβαν σύμβολον. καὶ αὐτὸς δὲ ἐπειδὴν 214
25 ἤδη τελειωθῇ, τὸν μὲν τῶν αἰσθήσεων οἶκον ἀπολείψει, τὸν
δὲ τῆς ψυχῆς ὥς ψυχῆς ἰδρύεται, ὃν ἔτι ὦν ἐν τοῖς πόνοις
καὶ ταῖς ἀσκήσεσιν ἀναζωγραφεῖ· λέγει γάρ· „πότε ποιήσω
κἀγὼ ἐμαυτῷ οἶκον;“ (Gen. 30,30). πότε τῶν αἰσθητῶν
καὶ αἰσθήσεων ὑπεριδὼν νοῦν καὶ διάνοιαν οἰκήσω, λόγῳ
30 θεωρητοῖς πράγμασι συντρεφόμενος καὶ συνδιαιτώμενος,
καθάπερ αἱ ζητητικαὶ τῶν ἀφανῶν ψυχαί — μαίας αὐτὰς
ἔθος ὀνομάζειν —; καὶ γὰρ αὐταὶ ποιοῦσι σκεπάσματα 215

οἰκεῖα καὶ φυλακτῆρια φιλαρέτοις ψυχαῖς· τὸ δὲ εὐεργέ-
στατον οἰκοδόμημα ἦν ὁ θεοῦ φόβος τοῖς φρουρὰν καὶ
τεῖχος αὐτὸν ἀκαθαίρετον πεποιημένοις. „ἐπειδὴ“ γὰρ φησιν
„ἐφοβοῦντο αἱ μαῖαι τὸν θεόν, ἐποίησαν ἑαυταῖς οἰκίας“
(Exod. 1,21).

5

- 216 (39.) Ἐξεληθὼν οὖν ἐκ τῶν κατὰ τὴν Χαρρὰν τόπων ὁ
νοῦς λέγεται „διοδεῦσαι τῇν γῆν ἕως τοῦ τόπου Συχέμ ἐπὶ
τὴν ὁρὴν τὴν ὑψηλὴν“ (Gen. 12, 6). τί δέ ἐστι τὸ διο-
δεῦσαι, σκεψώμεθα· τὸ φιλομαθὲς ζητητικὸν καὶ περιεργόν
ἐστι φύσει, πανταχῇ βαδίζον ἀόκνως καὶ πανταχόσε δια- 10
κῦπτον καὶ μηδὲν ἀδιερεύνητον τῶν ὄντων μήτε σωματίων
μήτε πραγμάτων ἀπολιπεῖν δικαιοῦν. λίχνον γὰρ ἐκτόπως
θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων εἶναι πέφυκεν, ὥς μὴ μόνον τοῖς
ἐπιχωρίοις ἀρκεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τῶν ξενικῶν καὶ πορρωτάτω
217 διψκισμένων ἐφίεσθαι. λέγουσι γοῦν, ὥς ἔστιν ἄτοπον ἐμ- 15
πόρους μὲν καὶ καπῆλους γλίσχρων ἕνεκα κερδῶν διαβαίνειν
τὰ πελάγη καὶ τὴν οἰκουμένην ἐν κύκλῳ περιέειναι ἅπασαν,
μὴ θέρους, μὴ χειμῶνα, μὴ πνεύματα βίαια, μὴ ἐναντία,
μὴ νεότητα, μὴ γῆρας, μὴ νόσον σώματος, μὴ φίλων συνή-
θειαν, μὴ τὰς ἐπὶ γυναικὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ἄλλοις οἰ- 20
κεῖοις ἀλέκτους ἡδονάς, μὴ πατρίδος καὶ πολιτικῶν φι-
λανθρωπιῶν ἀπόλαυσιν, μὴ χρημάτων καὶ κτημάτων καὶ
τῆς ἄλλης περιουσίας ἀσφαλῆ χρῆσιν, μὴ τῶν ἄλλων ὅτι-
218 οὖν συνόλως μέγα ἢ μικρὸν ἐμποδῶν τιθεμένους, τοῦ δὲ 25
καλλίστου καὶ περιμαχήτου καὶ μόνῳ τῷ γένει τῶν ἀν-
θρώπων οἰκειοτάτου χάριν, σοφίας, μὴ οὐχὶ θάλατταν μὲν
ἅπασαν περαιοῦσθαι, πάντα δὲ γῆς μυχὸν ἐπέρχεσθαι, φιλο-
πευστοῦντας εἰ ποῦ τι καλὸν ἔστιν ἰδεῖν ἢ ἀκοῦσαι, καὶ μετὰ
σπουδῆς καὶ προθυμίας τῆς | πάσης ἐχνηλατεῖν, ἄχρις ἂν p.471 M.
ἐγγένηται τῶν ζητούμενων καὶ ποθουμένων εἰς ἀπόλαυσιν 30
219 ἐλθεῖν. διοδεύσον μέντοι, ψυχῇ, καὶ τὸν ἄνθρωπον, εἰ
θέλεις, ἕκαστον τῶν περὶ αὐτὸν ἀγαθοῦσα εἰς ἐπίκρισιν,

οἷον εὐθέως τί τὸ σῶμα καὶ τί ποιοῦν ἢ πάσχον διανοίᾳ
 συνεργεῖ, τί ἡ αἰσθησις καὶ τίνα τρόπον τὸν ἡγεμόνα νοῦν
 ὠφελεῖ, τί λόγος καὶ τίνων γινόμενος ἐρμηνεύς πρὸς καλο-
 κάγαθιάν συμβάλλεται, τί ἡδονὴ καὶ τί ἐπιθυμία, τί λύπη
 5 καὶ φόβος καὶ τίς ἡ πρὸς ταῦτα λατρική, δι' ἧς ἡ ληφθεὶς
 τις εὐμαρῶς διεκδύσεται ἢ οὐχ ἀλώσεται πρὸς αὐτῶν τὸ
 παράπαν, τί τὸ ἀφραίνειν, τί τὸ ἀκολασταίνειν, τί τὸ ἀδι-
 κεῖν, τίς ἡ τῶν ἄλλων πληθὺς νοσημάτων, ὅσα ἡ φθορο-
 ποιὸς ἀποτίκτειν πέφυκε κακία, καὶ τίς ἡ τούτων ἀποστροφή,
 10 καὶ κατὰ τὰ ἐναντία τί τὸ δίκαιον ἢ τὸ φρόνιμον ἢ τὸ
 σῶφρον, τὸ ἀνδρεῖον, τὸ εὐβουλον, ἀρετὴ συνόλως ἅπασα
 καὶ εὐπάθεια, καὶ ὃν τρόπον ἕκαστον αὐτῶν εἴωθε περι-
 γίνεσθαι. διόδουσιν μέντοι καὶ τὸν μέγιστον καὶ τελεώτατον 220
 ἄνθρωπον, τόνδε τὸν κόσμον, καὶ διάσχεψαι τὰ μέρη, ὡς
 15 τόποις μὲν διέζευκται, δυνάμεσι δὲ ἡγνῶται, καὶ τίς ὁ
 ἀόρατος οὗτος τῆς ἁρμονίας καὶ ἐνώσεως πᾶσι δεσμός.
 ἂν μέντοι σκοπούμενος μὴ βραδίως καταλαμβάνῃς ἃ ζητεῖς,
 ἐπίμενε μὴ κάμνων· οὐ γὰρ τῇ ἐκχειρίᾳ ληπτὰ ταῦτ'
 ἐστίν, ἀλλὰ μόλις πολλοῖς καὶ μεγάλοις πόνοις ἀνευρισκό-
 20 μενα. οὐ χάριν ὁ φιλομαθὴς τοῦ τόπου Συχεῖμ ἐνείληπται, 221
 μεταληφθὲν δὲ τοῦνομα Συχεῖμ ὠμίαςις καλεῖται, πόνου
 σύμβολον, ἐπειδὴ τοῖς μέρεσι τούτοις ἀχθοφορεῖν ἔθος, ὡς
 καὶ αὐτὸς ἐτέρωθι μέμνηται λέγων ἐπὶ τινος ἀθλητοῦ
 τοῦτον τὸν τρόπον· „ὑπέβηκε τὸν ὦμον εἰς τὸ πνεῖν, καὶ
 25 ἐγένετο ἀνὴρ γεωργός“ (Gen. 49, 15). ὥστε μηδέποτε, ὦ 222
 διάνοια, μαλακισθεῖσα ὁκλάσης, ἀλλά, κἄν τι δοκῇ δυσθεώ-
 ρητον εἶναι, τὸ ἐν σαρτῇ βλέπον διανοίξασα διακύβητον εἴσω
 καὶ ἀκριβέστερον τὰ ὄντα ἐναύγασαι καὶ μήτε ἐκοῦσα μήτε
 ἄκουσά ποτε μύσης· τυφλὸν γὰρ ὕπνος, ὡς ὀξυωπὸς ἐγρή-
 30 γορσις. ἀγαπητὸν δὲ τῷ συνεχεῖ τῆς προσβολῆς εἰλικρινῇ
 τῶν ζητουμένων λαβεῖν φαντασίαν. οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ δρῶν 2^α
 ὑψηλὴν ἐν Συχεῖμ πεφυτεῦσθαι φησιν αἰνιττόμενος τὸν ἀνέν-

- δοτον καὶ ἀκαμπῇ, στερεόν τε καὶ ἀρραγέστατον παιδείας
 πόνον; ὥ τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι τέλειον καὶ ἀναγκαῖον
 κεχρησθαι. ἵνα μὴ τὸ ψυχῆς δικαστήριον, ὄνομα Δεῖνα —
 κρίσις γὰρ ἐρμηνεύεται —, συλληφθῇ πρὸς τοῦ τὸν ἐναντίον
 224 μοχθοῦντος πόνον, τοῦ φρονήσεως ἐπιβούλου. | ὁ γὰρ ἐπώ- p.472 M.
 νυμος τοῦ τόπου τούτου Συχέμ, Ἐμὼρ υἱὸς ὦν, ἀλόγου 6
 φύσεως — καλεῖται γὰρ Ἐμὼρ ὄνος —, ἀφροσύνην ἐπι-
 τηδεύων καὶ συντραφεὶς ἀναισχυοντία καὶ θράσει τὰ κριτήρια
 τῆς διανοίας μιαίνειν ὁ παμμιάρος καὶ φθείρειν ἐπεχείρησεν,
 εἰ μὴ θάττον οἱ φρονήσεως ἀκουσται καὶ γνώριμοι, Συμεών 10
 τε καὶ Λευί, φραζάμενοι τὰ οἰκεία ἀσφαλῶς ἐπεξῆλθον, ἔτι
 ὄντας ἐν τῷ φιληδόνῳ καὶ φιλοπαθεῖ καὶ ἀπεριτμήτῳ
 πόνῳ καθελόντες· χρησιμοῦ γὰρ ὄντος, ὡς „οὐκ ἂν γένοιτό
 ποτε πόρνη τῶν τοῦ βλέποντος, Ἰσραήλ, θυγατέρων“
 (Deut. 23, 17), οὗτοι τὴν παρθένον ψυχὴν ἐξαρπάσαντες 15
 225 λαθεῖν ἤλπισαν (Gen. 34). οὐ γὰρ ἐρημία γεῖ τῶν βοη-
 θησόντων τοῖς παρασπονδουμένοις ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ὡλωνταί
 τινες, οἰήσονται μόνον, ἀπελεγχθήσονται δὲ τῷ ἔργῳ ψευδο-
 δοξοῦντες. ἔστι γάρ, ἔστιν ἡ μισοπόνηρος καὶ ἀμείλικτος
 καὶ ἀδικουμένων ἀρωγὸς ἀπαραίτητος δίκη, σφάλλουσα 20
 τὰ τέλη τῶν αἰσχυρόντων ἀρετῇ, ὧν πεσόντων εἰς παρ-
 θένον πάλιν ἡ δόξα αἰσχυνοῦσθαι μεταβάλλει ψυχῇ·
 δόξασα δ' εἶπον, ὅτι οὐδέποτε ἐφθείρετο· τῶν γὰρ ἀκου-
 σίων οὐδὲν τοῦ πάσχοντος πρὸς ἀλήθειαν πάθος, ὡς οὐδὲ
 τοῦ μὴ ἀπὸ γνώμης ἀδικοῦντος τὸ πραττόμενον ἔργον. 25

DEC 27 1921

